I Ph. 1. Nr. 39

III 3 b. 721.

GENERALSTABEN

Den dansk-tydske Krig 1864.

DET KONGELIG GARNISONS BIBLIOTEK

FORSVARSAKADEMIET
Østerbrogades kaserne
København Ø.

Udgivet af

Generalstaben.

III. Del.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. H. Schultz.

1892

FORSVARSAKADEMIET
Østerbrogades kaserne
København Ø.

Indhold.

Første Hovedafsnit.

Begivenhederne indtil Vaabenhvilen.

A. Den militære Situation umiddelbart efter Dybbølstillingens Fald. Hovedkvarteret forlægges til Assens; Fredericia rømmes.

Side

Oversigt over den aktive Armees Fordeling ved Dybbølstillingens Fald ..... 1.
Forandringer i Hærens Opstilling; Organisation af Forsvaret paa Als ..... 3.

Opgaven for de fjendtlige Korpser efter Dybbølstillingens Fald ..... 4.

Tilstanden paa Fyen ved Overkommandoens Ankomst dertil ..... 5.

Fredericias Rømning ..... 6.
26. April ..... 9.
27. April ..... 11.
Et Tropperideau efterlades, bag hvilket Materieltransporterne fortsættes 11.
28. April ..... 13.
General Lunding forlader Fredericia og overgiver Kommandantskabet til Oberstlieutenant Nielsen ..... 13.
Fjenden erholder Kundskab om Rømningen ..... 15.

Betragtninger til Fredericias Forsvar og Rømning ..... 16.

B. Begivenhederne paa Fyen efter Fredericias Rømning og indtil Vaabenhvilen.

Grundtrækkene for den fremtidige Krigsførelse ..... 21.
Krigsministeriet beordrer 9. Brigade til Vendsyssel ..... 23.

Side
Overkommandoen fraraader en yderligere Forøgelse af Styrken i Vendsyssel .... 23.
9. Brigade overføres til Vendsyssel .... 24.
Oversigt over den aktive Armees Fordeling d. 1. Mai .... 24.
Forsvaret af Fyen .... 26.
Nye Troppeoverførsler fra Fyen til Vendsyssel befales af Krigsministeriet .... 27.
Troppeoverførsler fra Als til Fyen .... 27.
Troppestyrken paa Fyen ved Vaabenhvilens Indtræden .... 28.
3. Division overtager Forsvaret af Fyen .... 28.
Streifkorpset under Kapitain Aarøe .... 29.
Kystbatterierne paa Fyen .... 29.
Fordeling af Artilleri- og Ingenieurpersonellet fra Fredericia .... 30.
En Vaabenhvile afsluttes paa 1 Maaned .... 30.
Fjendens Planer om en Overgang til Fyen .... 30.

C. Begivenhederne i Nørrejylland indtil Vaabenhvilen.

4. Divisions Opstilling d. 10. April; Detacheringer fra samme .... 32.
Divisionens Formering d. 15. April .... 33.
Divisionen disloceres i Omegnen af Silkeborg .... 34.
22. April .... 35.
Divisionen Münster tiltræder Marchen fra Veile mod Nord; 4. Division trækker sig tilbage mod Mors .... 35.
23. April .... 36.
4. Division fortsætter Tilbagegangen .... 36.
24. April .... 37.
4. Division beslutter kun at sende en Del af sin Styrke til Mors, Hovedstyrken over Aalborg .... 37.
25. April .... 38.
4. Divisions Overførsel paabegyndes .... 38.
26. April .... 39.
4. Divisions Overførsel fortsættes .... 40.
27. April .... 41.
28. April—11. Mai .... 42.
Ordning af Forsvaret N. for Limfjorden .... 43.
9. Brigade ankommer til Hals 1.—2. Mai .... 43.
Divisionens Opstilling d. 6. Mai .... 44.
Yderligere Forstærkning ankommer i Dagene 4.—8. Mai .... 44.
Oprettelse af et nørrejydsk Armeekorps under General Hegermann .... 47.
Ordning af Forsvaret N. for Limfjorden .... 48.
Meddelelse om Vaabenhvilen .... 49.

Begivenhederne paa fjendtlig Side 28. April—11. Mai .... 49.
Rekvisitioner i Jylland .... 50.

Tilbageblik over 4. Divisions Bevægelser .... 53.

Side

D. Begivenhederne paa Als indtil Vaabenhvilen.

Styrken paa Als, d. 23. April, da Overkommandoen forlod Øen ..... 54.
Ingenieur- og Artilleriarbeider paa Als ..... 55.
Ordningen af Forsvaret af Als ..... 57.
Forskjellige Forsvarsforanstaltninger ..... 58.
Forholdsregler for eventuel Optagelse af Besætningen paa Als ..... 59.

Forhandlinger angaaende Marinens Deltagelse i Forsvaret af Als ..... 60.
Konference imellem Generalmajor Steinmann og Eskadrechefen. Korrespondance imellem Overkommandoen og Eskadrechefen angaaende Anvendelse af Skibene i Tilfælde af en fjendtlig Overgang til Als ..... 62.

Formindskelse af Styrken paa Als ..... 65.
Overkommandoens Instrux af 22. April til Generalmajor Steinmann ..... 66.
Troppestyrken paa Als d. 6. Mai ..... 68.
Afdelingernes Sammensætning og Styrke ..... 69.
Forsvaret af Als omordnes ..... 69.
Begivenhederne paa fjendtlig Side ..... 71.

E. Forholdene i Østersøen og Nordsøen indtil Vaabenhvilen. Kampen ved Helgoland.

a. Eskadren i Østersøens østlige Del ..... 71.
Eskadrechefen beordres til at indsende Blokade-Notifikationerne ved Parlamentair 72.
Eskadren staar ind imod Swinemünde Havn for at faae Blokade-Notifikationerne iland ..... 72.
Blokade Tjenesten ..... 73.
Jagt paa Avisoen Grille ..... 73.
Blokadens Lovformelighed og Effektivitet ..... 74.
Fregatten Jylland paa Danzigbugten ..... 77.
Rekognosceringsfægtning udfor Swinemünde ..... 79.
Tornebusk-Stationen ..... 80.
Blokadens Ophør ..... 82.

b. Krigsbegivenhederne i Nordsøen fra Krigens Begyndelse og indtil Vaabenhvilen.

1. Den danske Nordsø-Eskadres Dannelse og Optræden indtil Kampen ved Helgoland.

Skruefregatten Niels Juels Togt ..... 82.
Nordsø-Eskadren dannes ..... 83.
Instrux for Eskadrechefen ..... 84.
Eskadren forlader Christianssand og afgaar til Farvandet ved Helgoland 85.
Korvetten Dagmar detacheres til Texel for at skaffe Underretning om de fjendtlige Krigsskibe ..... 87.
Afholdelse af et Krigsraad ombord i Niels Juel ..... 88.

Side

Ministeriet dirigerer Eskadren til Farvandet imellem Hanstholmen og Christianssand ..... 90.
Fregatten Jylland støder til Eskadren ..... 91.

2. Den østerrigske Nordsø-Eskadres Dannelse og Reise fra Middelhavet til Krigsskuepladsen i Nordsøen ..... 93.
Linieskibskapitain v. Tegetthoff beordres til at danne en Eskadre af 2. Divisions Skibe til Anvendelse udenfor Middelhavet ..... 94.
Tegetthoffs Eskadre forstærkes ..... 94.
Ankomst til Brest. Flaadedemonstration fra engelsk Side ..... 95.
Admiral Wüllerstorf afseiler fra Pola ..... 96.
Den østerrigske Hovedstyrke staar Gibraltarstrædet ud ..... 96.
Den preussiske Eskadre ..... 97.
Den allierede Eskadres Ankomst paa Elben ..... 97.

3. Kampen ved Helgoland d. 9. Mai ..... 99.
Kampens Begyndelse ..... 101.
Schwarzenberg skydes ibrand ..... 103.
Nordsø-Eskadren beordres til Norge ..... 105.
Tabet i Kampen ved Helgoland ..... 106.

Forhandlingerne paa Konferencen i London ..... 106.
Enighed opnaaes om Afslutning af en Vaabenhvile ..... 108.

Andet Hovedafsnit.

Begivenhederne under Vaabenhvilen 12. Mai—25. Juni.

Ministeriet tilsigter at samle Hæren paa Fyen ..... 109.
Overførslen af det nørrejydske Armeekorps befales, men kontremanderes ..... 110.
Livgarden til Fods, 2. Halvregiment Gardehusarer samt 1. og 5. Fæstningskompagni afgaa til Sjælland ..... 110.
1. Halvregiment Gardehusarer afgaaer fra Als til Sjælland ..... 111.
Permittering af Forstærkningsmænd m. m. ..... 111.
Tropperne omdisloceres ved Vaabenhvilens Indtræden ..... 111.
Eskadren i Østersøens vestlige Del ..... 112.
Eskadren i Østersøens østlige Del ..... 113.
Nordsø-Eskadren ..... 114.

Forhandlinger vedrørende Forholdet under Vaabenhvilen ..... 115.
Meningsforskjel mellem Kommandoen paa Als og Eskadrechefen 118

Side
Oberstlt. Reich bliver Krigsminister ..... 121.
Armeens Stabschef kaldes til Kjøbenhavn; et Landgangskorps skal dannes ..... 122.
Reduktion af Besætningen paa Als ..... 123.
7. Brigade og 8 Batteri afgaa fra Als til Fyen ..... 123.
Mels Detachementet befales opløst ..... 123.
General Steinmann udtaler sig imod de forskjellige Svækkelser af Forsvaret ..... 123.
Dele af Arbeiderbataillonen, Brokompagniet, Landgangsbrotrainet samt 5. Ingeniørkompagni bortkommanderes fra Als til Fyen ..... 124.
Arbeiderbataillonen paa Fyen ..... 124.
Overkommandoen faaer større Handlefrihed ..... 124.
Betænkning fra Overkommandoen angaaende de forskjellige Landsdeles Betydning og Hærens Fordeling til dem ..... 125.
Yderligere Forhandlinger angaaende Størrelsen af Als's Besætning ..... 125.
To Eskadroner af 4. Dragonregiment overføres til Als ..... 126.
Forhandlinger angaaende Styrken i Nørrejylland ..... 126.
Tvivl om Vaabenhvilens Varighed ..... 127.
Vaabenhvilen forlænges til d. 25. Juni inkl. ..... 127.
Eskadrechefen deler ikke Overkommandoens og Divisionens Tvivl om Vaabenhvilens Varighed ..... 128.
Eskadren i Østersøens østlige Del ..... 129.
Nordsø-Eskadren forener sig med Eskadren i Østersøens østlige Del ..... 130.

Tildragelserne paa de forskjellige Krigsskuepladser umiddelbart forinden Fjendtlighedernes Gjenoptagelse.

a. Fyen

Forhandlinger om en Forøgelse af den maritime Styrke ved Fyen ..... 130.
3. Division tilsiges Forstærkning ved Vaabenhvilens Udløb ..... 132.
Streifkorpset under Kapitain Aarøe ..... 132.

b. Nørrejylland.

Styrken i Nørrejylland reduceres ..... 133.

c. Als.

Forhandlinger angaaende Styrken paa Als ..... 134.
Den ved Als stationerede Flaadestyrke formindskes ..... 136.
Preusserne krænke Betingelserne for Vaabenhvilen ..... 137.
To hamburgske Bugseerdampere passere Als Sund og løbe gjennem Lille Belt uhindrede ind i Kolding Fjord ..... 137.

d. Den maritime Styrkes Fordeling.

Eskadren i Østersøens vestlige Del ..... 139.
Eskadren i Østersøens østlige Del og Nordsø-Eskadren ..... 140.

Personelle Forandringer ..... 141.
Infanteriets Regimentskommandører overtage Kommandoen over den ene af Regimentets Batailloner ..... 142.
Forskjellige Forhold ..... 143.

Side
Indkomne Efterretninger ..... 144.
Forholdene paa fjendtlig Side under Vaabenhvilen ..... 148.
Udvexling af Krigsfanger ..... 149.

Forhandlinger paa Konferencen i London under Vaabenhvilen ..... 150.

Tredie Hovedafsnit.

Begivenhederne efter Fjendtlighedernes Gjenoptagelse og indtil Afslutningen af den anden Vaabenhvile.

A. Den militære Situation ved Krigens Gjenudbrud, Krigsbegivenhederne i Dagene 26.–28. Juni.

Operationsplaner paa dansk Side ..... 165.
Fordelingen af de til den aktive Armee hørende Afdelinger ved Vaabenhvilens Udløb ..... 166.
Forandringer i Troppefordelingen paa dansk Side ..... 168.

Ordning af Forsvaret paa de forskjellige Krigsskuepladser ..... 170.
a) paa Fyen ..... 170.
2. Division gjenoprettes ..... 171.
Personelle Forandringer ..... 172.
Kystbatterierne paa Fyen ..... 172.
Den maritime Styrke ved Fyen ..... 173.
b) i Nørrejylland ..... 174.
c) paa Als ..... 174.
Befæstningsanlæg ..... 175.
Operationsplanen paa fjendtlig Side ..... 175.

Krigsbegivenhederne i Dagene 26.—28. Juni
26. Juni ..... 176.
27. Juni ..... 177.
28. Juni ..... 179.

B. Kampen paa Als d. 29. Juni.

Terrainbeskrivelse, Stillingen paa Als; fortifikatoriske Foranstaltninger m. m. ..... 180.
Forsvarsstillingen paa Als ..... 180.

Side
Fortifikatöriske Foranstaltninger ..... 182.
Bauner, Telegrafstationer, Hyttebygninger, Veie ..... 185.
Paatænkte Foranstaltninger ..... 186.
Direktiver angaaende Tilbagetoget ..... 186.
Forsvarsstyrkens Opstilling ..... 187.
a) langs Als Sund ..... 187.
b) Nordlandet og den østlige Kyst af Als ..... 192.
c) Den maritime Styrke ved Als ..... 194.
Fjendens Forberedelser til Overgangen ..... 195.

Beskrivelse af Kampen.

I. Kampens 1. Moment Kl. 2—3¾. 4 Regiments, Kystbatteriernes samt Rolf Krakes Kamp ..... 200.
Fjendens Overgang; 3½ Bataillon overføres i 1. Echelon ..... 200.
4. Regiments Kamp ..... 201.
Feltvagt Nr. 1 } af 1. Kompagni ..... 201.
— Nr. 2 } af 1. Kompagni ..... 202.
— Nr. 3 } af 1. Kompagni ..... 202.
— Nr. 4 } af 1. Kompagni ..... 202.
— Nr. 1 af 3. Kompagni ..... 203.
Arbeidskommandoerne ..... 203.
Piket Nr. 1 ..... 204.
— Nr. 2 ..... 204.
— Nr. 3 og 4 ..... 204.
Reservekompagniernes Indgriben ..... 205.
5. Kompagni ..... 205.
7. — ..... 205.
Preusserne faae Forstærkning ..... 207.
Oberst Faaborg fører Resterne af 4. Regiment frem mod Fjenden ..... 208.
8. Kompagni ..... 209.
6. — ..... 209.
Oberst Faaborg anmoder om Assistance 210
De faste Batterier paa den angrebne Kyststrækning ..... 211.
9. Batteri ..... 213.
Pandserbatteriet Rolf Krake ..... 213.

II. Kampens 2. Moment Kl. 3¾—4½, 18. Regiments første Kamp.

18. Regiment beordres frem ..... 216.
18. Regiments II's Kamp med Brigaden Roeder ..... 217.
18. Regiments I's Kamp med Brigaden Goeben ..... 220.
6. Brigade og 3. Regiment beordres frem ..... 221.
Tildragelserne ved 6. Brigade ..... 222.
5. Regiment ..... 223.
6. Brigade beslutter noget efter Kl. 4 at foretage en Fremrykning med 5. Reg. og 10. Regiments II. ..... 225.
10. Regiments I. rømmer Stillingen ved Sønderborg ..... 226.

Side

III. Kampens 3. Moment, 2. og 6. Brigades Kamp, Tilbagetog til Stillingen Ulkebøl-Sønderskov.

2. Brigades Kamp ..... 226.
Kampen i Terrainet N. for Kjær ..... 227.
Kampen i Kjær ..... 229.
General Steinmann giver Ordre til Tilbagegang ..... 231.
2. Brigade gaaer tilbage til en Stilling ved Ulkebøl ..... 232.
6. Brigades Kamp.
Situationen ved 5. Regiment i Tiden nærmest efter Kl. 4 ..... 232.
5. Regiments Kamp ..... 234.
Hovedstyrken af 5. Regiment samles ved Sundsmark ..... 237.
10. Regiment ..... 237.
10. Regiments II. tager Stilling ved den n. ø. Udkant af Sønderborg ... 239.
10. Regiments I. tiltræder Tilbagetog mod Sønderskov ..... 239.
10. Regiments II. tiltræder Tilbagetog sammestedshen ..... 240.

IV. Tilbagetog til Kegenæs.

Forholdene paa fjendtlig Side ..... 241.
2. Brigade tiltræder Tilbagetog ..... 241.
6. Brigades Tilbagetog ..... 242.
6. Brigades Afdelinger gaa igjennem den af 2. Brigade indtagne Stilling ..... 245.
2. Brigade danner Arrieregarden ..... 246.
Det 6. Brigade tildelte Halvbatteri ..... 247.
3. og 6. Fæstningskompagnis Deltagelse i Kampen ..... 248.
Forholdene paa fjendtlig Side ..... 249.
Tabet i Kampen paa Als ..... 249.
Begivenhederne paa Nordlandet ..... 249.
Parker og Train ..... 250.
Krigstelegrafstationerne ..... 250.
Indskibningen paa Kegenæs ..... 251.

Forholdene paa fjendtlig Side ..... 253.

Tilbageblik over Kampen paa Als ..... 255.
De trufne Forsvarsdispositioner ..... 255.
Tilstanden i Hæren ..... 258.
Kampen paa Als ..... 260.
Tabet af Als ..... 264.

C. Nørrejydske Korps i Tiden fra 29. Juni til Korpsets Overførsel til Fyen ..... 269.

Den i Nørrejylland forblevne Styrke stilles under Kommando af Oberstl. Beck .. 270.
Paa fjendtlig Side træffes Forberedelser til en Overgang over Limfjorden ..... 270.
Fjendtlige Rekognosceringskommandoer fremsendes fra Hobro mod Limfjorden ... 270.
Fægtningen ved Lundby ..... 271.
Tabet i Fægtningerne ved Lundby og Sønder Tranners ..... 274.
Betragtninger til Kampen ved Lundby ..... 274.

Side
Paa fjendtlig Side besluttes det at fremskynde Overgangen over Limfjorden..... 275.
Oberstlieutenant Becks Korps formindskes ..... 276.
Korpset beordres til Fyen ..... 277.
Fjenden gaaer over Limfjorden ..... 279.

Forholdene i Jylland ..... 280.

D. Begivenhederne paa Fyen fra d. 29. Juni indtil Afslutningen af den anden Vaabenhvile.

29. Juni ..... 281.
30. Juni—4. Juli ..... 283.
Tropperne fra Als ankomme til Fyen ..... 283.
1. Division deltager fra den 2. Juli i Kystbevogtningen ..... 283.
Forsvarets Ordning den 4. Juli ..... 283.
Streifkorpset under Kapitain Aarøe ..... 284.
5.—20. Juli ..... 284.
General Steinmann bliver Overgeneral ..... 284.
Forsvaret sammendrages til den n. v. Kyst ..... 284.
4. Division gjenoprettes ..... 285.
Formationen af den paa Fyen samlede Hær ..... 286.
Forsvaret af Fyen ..... 287.
Fordelingen af Hæren i store Træk ..... 288.
Hovedsynspunkterne for Opstillingen ..... 288.
Forholdsregler mod Spioneri m. m. ..... 289.
Direktiver for et eventuelt Tilbagetog ..... 290.
Ingenieur- og Artilleriarbeidernes Status i sidste Halvdel af Juli ..... 290.
Streifkorpset under Kapitain Aarøe ..... 292.
Eskadren i Østersøens vestlige Del ..... 294.
Nordsø-Eskadren ..... 296.
Eskadren i Østersøens østlige Del ..... 297.
Forholdene paa Sjælland og i Kjøbenhavn ..... 298.
Planer paa fjendtlig Side mod Fyen og Sjælland ..... 299.
Forholdene i Hertugdømmerne ..... 301.

Kongen vælger et nyt Ministerium til Indledelse af Fredsunderhandlinger ..... 301.

Vesterhavsøernes Forsvar ..... 307.

Side.

Fjerde Hovedafsnit.

Begivenhederne under den anden Vaabenhvile og indtil Fredsslutningen.

Forholdene under Vaabenhvilen ..... 316.
Armeen indtager d. 31. Juli en stærkt koncentreret Opstilling ..... 317.
Flaaden gjenindtager sine Stationer ..... 319.
Opstillingen paa fjendtlig Side til samme Tid ..... 319.
Vaabenhvilen forlænges; en Vaabenstilstand afsluttes ..... 320.

Østerrig og Preussen enes om Fredsbetingelserne ..... 320.
Regjeringens Overveielser angaaende Krigens Fortsættelse eller Ikke-Fortsættelse 321.
Fredsforhandlinger indledes ..... 323.
Fredspræliminærerne og Vaabenstilstands Protokollen underskrives ..... 324.

Hæren spredes over Fyen og Sjælland ..... 326.
Hærens Sammensætning fra medio August ..... 327.
Permittering af Mandskab ..... 328.
Ophævelse af endel tidligere trufne Foranstaltninger ..... 329.
Krigsfangernes Udlevering ..... 330.
Permittering af Mandskab og Befalingsmænd i Oktober ..... 330.
Kystbevogtningen paa Fyen under Vaabenstilstanden ..... 331.
Forholdene paa fjendtlig Side under Vaabenstilstanden ..... 332.

Fredsunderhandlingerne ..... 333.
Fredstraktaten ratificeres ..... 337.

Overgang til Fredsfod for Hær og Flaade ..... 338.
De Allierede rømme Nørrejylland ..... 339.
Omdislokation d. 19. November af de paa Sjælland og Fyen værende Tropper ... 341.

Tilbageblik ..... 343.

Tillæg: **Forskjellige Korpsers og Institutioners Virksomhed** ..... 351.

Bilag.

Bilag 1. Ordre de bataille for den kombinerede Division Münster d. 20. April.
— 2. Ordre de bataille for det kombinerede III. Korps d. 26. April.
— 3. Styrkeliste d. 26. April Morgen over Troppeafdelinger m. m. i Fæstningen Fredericia, samt Bestykningsliste for Fredericia Fæstning ved Rømningens Paabegyndelse.

Bilag 4. Oplysning om hvad der af Artillerimateriel blev overført fra Fredericia til Fyen, og hvad der maatte efterlades i Fæstningen ved dens Rømning.
— 5. Overkommandoens Skrivelse af 29. April 1864 til Krigsministeriet.
— 6. Oversigt over de fortifikatoriske Arbeider, der ved Vaabenhvilens Indtræden vare udførte ved Limfjorden til Sikkring af Overgangsstederne.
— 7. 1. Divisions Skrivelse af 27. April til 2., 4., 5. og 6. Brigade.
— 8. Skrivelse fra 1. Division af 2. Mai til Chefen for de i den vestlige Del af Østersøen stationerede Krigsskibe.
— 9. Overkommandoens Skrivelse af 28. April 1864 til Kommandoen paa Als.
— 10. 1. Divisions Skrivelse af 6. Mai til 2, 4., 6. og 7. Brigade.
— 11. 1. Divisions Instrux af 9. Mai om Alarmering i Tilfælde af Angreb.
— 12. Liste over Flaadens fuldstændige Udrustning under Krigen 1864.
— 13. Hærens Fordeling ved den første Vaabenhviles Indtræden d. 12. Mai 1864 tilligemed Angivelse af det ved Stabene paa den Tid ansatte Personale.
— 14. Regiments-, Afdelings- og Underafdelingschefer ved den aktive Armee d. 1. Mai 1864.
— 15. Overkommandoens Skrivelse af 31. Mai 1864 til Krigsministeren.
— 16. Det nørrejydske Armeekorps's Skrivelse af 19. Juni 1864 til Armeens Overkommando.
— 17. Hærens Fordeling ved Udløbet af den første Vaabenhvile d. 26. Juni 1864 tilligemed Angivelse af det ved Stabene paa den Tid ansatte Personale.
— 18. Regiments-, Afdelings- og Underafdelingschefer ved den aktive Armee d. 15. Juni 1864.
— 19. Skrivelse fra 1. Division af 24. Juni til 2., 4. og 6. Brigade.
— 20. General v. Herwarths Anordninger af 28. Juni Aften angaaende Overgangen til Als.
— 21. Dom i Sagen mod Orlogskapitainerne Muxoll og Rothe.
— 22. Tabsliste for Kampen paa Als d. 29. Juni 1864.
— 23. Officersbesætningen under Kampen paa Als d. 29. Juni, givet for et Par af Regimenterne.
— 24. Tabsliste for Fægtningen ved Lundby d. 3. Juli 1864.
— 25. General Steinmanns Proklamation af 9. Juli til Hæren.
— 26. Anordning med Hensyn til Skibes og Personers Adgang til og Afreise fra Fyen.
— 27. Fredspræliminærer med Protokol angaaende Vaabenstilstandens Betingelser.
— 28. Fredstraktat med Protokol angaaende Jyllands Rømning af de allierede Tropper.
— 29. Trende aabne Breve, udstedte af Hs. Maj. Kongen i Anledning af Fredsratifikationerne.

Liste over Personnavne.

Kaart og Skizzer.

Kaart over Fyen.
Oversigtskaart til Kampen paa Als.
Oversigtskaart til 4. Divisions Bevægelser (se S. 32).
Kaart over Søtræfningen ved Helgoland (se S. 99).
Skizze over Opstillingen paa Als Kl. 3,30 Morgen for de til den Tid landsatte Tropper (se S. 210).
Skizze til den af 3. Regiments II. N. for Kjær førte Kamp (se S. 227).
Kaart over Kampladsen ved Lundby (se S. 273).

Første Hovedafsnit.

Begivenhederne indtil Vaabenhvilen.

A. Den militære Situation umiddelbart efter Dybbølstillingens Fald. Hovedkvarteret forlægges til Assens; Fredericia rømmes.

Ved Dybbølstillingens Fald stod Hæren i tre Grupper, fordelt paa følgende Maade:

Oversigt over den aktive Armees Fordeling ved Dybbølstillingens Fald.

Paa Als:

Hovedkvarteret:

Armeens Artilleri:

Reserveartilleriet: 1. og 11. Batteri samt Espingolbatteriet (1. Batteri var afgivet til Mels Detachementet, Espingolbatteriet var i taktisk Henseende underlagt 7. Brigade.)

Betjeningsmandskab og Bespænding til 4. og 13. Batteri.

3., 4. og 6. Fæstningskompagni.

Laboratorie- og Haandværkeretaten.

Artilleridepotet.

Ingenieurkommandoen ved den aktive Armee:

1. og 5. Ingenieurkompagni.

Brokompagniet.

Ingenieurparken.

1. Division*):

1. Brigade (2. og 22. Reg.).
2. do. (3. og 18. Reg.).
3. do. (16. og 17. Reg.).
8. do. (9. og 20. Reg.).

1. Divisions Kavalerikommando:
4. Dr. Reg.s 2. Halvreg.

1. Divisions Artillerikommando:
2. og 10. Batteri.

2. Division:

Livgarden til Fods.

4. Brigade (4. og 6. Reg.).
5. do. (8. og 15. Reg.).
6. do. (5. og 10. Reg.).

2. Divisions Kavalerikommando:
Gardehusarregimentets 1. Halvregiment.

2. Divisions Artillerikommando:
8. og 9. Batteri (sidstnævnte var afgivet til Forsvaret af Als Sund).

Arbeiderafdelingen.

7. Brigade (11. og 12. Reg. samt Mels Detachementet med 1. Batteri).

3. Kavaleribrigades Stab.

Ved Lille Belt:

Kommandantskabet i Fredericia:

Artillerikommandoen i Fredericia:
3., 6. og 12. Batteri.
1., 2. og 5. Fæstningskompagni.
Artilleridepot og Park.

Ingenieurkommandoen i Fredericia:
2. og 4. Ingenieurkompagni.

3. Division:

9. Brigade (7, 13., 14., 19. og 21. Reg.).

3. Divisions Kavalerikommando:
4. Dr. Reg.s 1. Halvreg.

Arbeiderbataillonen.

---

*) 1. Divisions Afdelinger vare stærkt medtagne efter Kampen d. 18. April; flere af dem vare ikke kampdygtige.

Af denne Styrke laa paa Fyen:

2 Kompagnier*).

$2^1/_2$ Eskadron af 4 Dr. Reg.s 1. Halvreg.

6. Batteri.

En Del af 2. Ingenieurkompagni.

Endvidere laa paa Fyen (ved Assens):

Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

I Nørrejylland:

4. Division:

1. Infanteriregiment.
1. Kavaleribrigade (3. og 5. Dr. Reg.).
2. Kavaleribrigade (2. og 6. Dr. Reg., Gardehusreg.s 2. Halvreg.).
4. Divisions Artillerikommando:
5. og 7. Batteri.
3. Ingenieurkompagni.

Forandringer i Hærens Opstilling; Organisation af Forsvaret paa Als.

Overkommandoens første Omsorg efter Dybbølstillingens Fald rettedes paa en Organisation af Forsvaret af Als; dernæst paa en forandret Disposition for Armeens Opstilling, idet det af Hensyn til andre vigtige Punkters Forsvar, — og Overkommandoen var ikke ukjendt med, at Fjenden nærede Planer mod Fyen, foruden at ogsaa Fredericia angaves som hans nærmeste Maal — skjønnedes nødvendigt at fjerne fra Als saa mange kampdygtige Tropper, som kunde undværes derfra. Endelig skjønnedes det ønskeligt at forlægge Overkommandoen til et for Forsvaret mere centralt Punkt end Als.

Foreløbigt toges dog kun den Bestemmelse, at de ved Kampen haardest medtagne Tropper, 1., 3. og 8. Brigade, udgik af 1. Division, for tilligemed Livgarden til Fods at overføres til Fyen og midlertidig udgjøre 2. Division under Kommando af Generalmajor Vogt. 1. Division, der tilligemed 7. Brigade skulde overtage Forsvaret af Als, kom til at bestaa af 2., 4., 5. og 6. Brigade, 2., 8., 10. og 11. Batteri à 6 Piecer**), 9. Batteri à 8 Piecer, 3., 4. og 6. Fæstningskompagni, Arbeiderafdelingen, Gardehusarregimentets 1. Halvregiment og 4. Dragonregiments 2. Halvregiment.

---

*) Angaaende disses Sammensætning se II. Del, Pag. 247 Anm.

**) 2 Piecer pr. Batteri vare gaaede tabte i Dybbølstillingen.

Forsvaret af Als ordnedes saaledes, at 1. Division fik Bevogtningen af Kyststrækningen fra S. for Sønderborg til Arnkilsøre, medens 7. Brigade tilligemed 1. Batteri fik Bevogtningen af Kyststrækningen fra Stolbro Næs til Hellesøgaard Færge*). 1. Division fik Stabskvarter i Ulkebøl, Hovedkvarteret forlagdes midlertidigt til Hørup Nederby.

I Stabenes Besættelse skete paa Grund af Tabene d. 18. April endel Forandringer. Kapitain Tvermoes ansattes som Stabschef ved 2. Division, Ritmester Schroll som Souschef ved Overkommandoen, Kapitain Meldahl som Souschef ved 1. Division, Kapitain Zahlmann ved Overkommandoens Stab.

D. 22. forberedte Overkommandoen sin Afgang fra Øen ved at overdrage Kommandoen paa Als til Kommandøren for 1. Division, Generalmajor Steinmann. D. 23. forlagdes Hovedkvarteret til Assens.

Opgaven for de fjendtlige Korpser efter Dybbølstillingens Fald.

Paa fjendtlig Side blev der efter Dybbølstillingens Erobring saavel Tropper som Beleiringsmateriel disponible til Anvendelse paa andre Punkter af Krigsskuepladsen. De Allieredes Overkommando besluttede en energisk Fortsættelse af Krigen og haabede ved en Besættelse af Nørrejylland med hvad dertil hørte — Erobringen af Fredericia — at finde det mest egnede Middel til at øve et Tryk paa vor Regjering.

Korpsernes Opgave blev derefter følgende:

I. Korps i Sundeved skulde binde vor paa Als staaende Styrke og forberede Angrebet paa denne Ø.

II. Korps, hvis Hovedstyrke laa foran Fredericia, skulde samles sammesteds og overtage Beleiringen af denne Plads; Beleiringsmateriel vilde blive hidført fra Sundeved.

III. Korps skulde atter samles i og om Veile under General v. d. Mülbes Befaling for dels at understøtte II. Korps, dels at tjene som Soutien for de til Besættelse af Nørrejylland bestemte Kræfter.

Besættelsen af Nørrejylland overdroges en kombineret Division paa 9 Bataillonner, 12 Eskadroner og 16 Stkr. Skyts under General Grev Münster. Generalen skulde angribe og kaste vor i Nørrejylland staaende Styrke, hvilket paa Grund af den kombinerede Divisions numeriske Overlegenhed ikke antoges at kunne frembyde Vanske-

*) Detaillen vedrørende Forsvarsopstillingen paa Als vil senere blive given.

ligheder. Formaalet med Besættelsen af Nørrejylland skulde være, at forhindre os i at drage Nytte af denne Provindses Hjælpekilder og ved Kontributioner at øve et Tryk paa Befolkningen.

Sammensætningen af III. Korps og af Divisionen Münster fremgaar af Bilagene 1 og 2 *). Troppebevægelserne til Dannelsen af disse Hærdele vare for III. Korpses Vedkommende afsluttede d. 26., for Divisionen Münster d. 20. I Divisionen Münster indtraadte, som det fremgaar af Bilag 2, en i Begyndelsen af April mobiliseret preussisk Infanteribrigade (21.).

Tilstanden paa Fyen ved Overkommandoens Ankomst dertil.

Ved den kommanderende Generals Ankomst til Fyen d. 23. var Tilstanden paa denne Ø følgende:

Besætningen paa Øen bestod ikkun af et Detachement paa 2 Kompagnier, $2^1/_2$ Eskadron og 1 Batteri **).

Den nyformerede 2. Division var vel netop ankommen fra Als til Fyen ***), men dens kampdygtige Del (Livgarden til Fods, der overførtes til Fredericia, 3. Brigade, der lagdes i og om Ingslev) stilledes til Raadighed for Kommandantskabet i Fredericia og kom saaledes ikke Fyens Forsvar tilgode; dens øvrige Tropper (1. og 8. Brigade), der lagdes i Kantonnement i Egnen Ø. for Assens, maatte omorganiseres, inden der kunde være Tale om at benytte dem. De tre Brigaders Styrke udgjorde derhos i Forening kun noget over 4400 Underkorporaler og Menige.

Under Forhold, hvor Fjenden maatte formodes at ville koncentrere sin Hovedstyrke mod Fyen og Fredericia, var det paatrængende nødvendigt at give Fyen en stærkere Besætning. Foreløbigt toges dog kun Bestemmelse om en Forstærkning med Feltartilleri. 4. Batteris Mandskab og Bespænding †) skulde strax overføres fra Als til Fyen, 11. Batteri nogle Dage efter, 10. Batteri, saasnart Kommandoen paa Als formente at kunne undvære det.

---

*) Bilag 1 indeholder Ordre de bataille for den kombinerede Division Münster fra d. 20de April. Bilag 2 indeholder Ordre de bataille for det kombinerede III. Korps fra d. 26. April.

**) Se Pag. 3.

***) Natten til d. 19. overførtes 1. og 8. Brigade, Natten til d. 20. 3. Brigade og Livgarden til Fods, d. 22. 2. Divisions Stab.

†) Batteriets Piecer vare for en Del gaaede tabte i Dybbølstillingen; nogle stode i Position ved Als Sund.

I god Harmoni med den svage Besætning paa Øen stod den primitive Tilstand, hvori Kystbatterierne henlaa*). Først Dybbølstillingens Fald gjorde det muligt for Overkommandoen at skaffe Betjeningsmandskab til disse Batterier tilveie; den beordrede 13. Batteris resterende Befalingspersonale og Mandskab — 1 Officer, 4 Underofficerer og 75 Underkorporaler og Menige — tilligemed Bespændingen**) overførte til Fyen og befalede Fæstningsartilleriet paa Als at afgive 1 Sekondlieutenant og 50 Konstabler sammesteds hen. Herved opnaaede Batterierne endelig at faae et til deres Betjening nødvendigt Minimumspersonale. Den snart indtrædende Rømning af Fredericia bevirkede derhos, at der blev saavel Skyts som Personel disponibelt til nye Batterier, og at flere Batterier kunde tildeles riflet Skyts, et Ønske, hvis Realisation i Øieblikket syntes haabløst.

Fredericias Rømning.

Umiddelbart efter Ankomsten til Assens modtog den kommanderende General følgende Skrivelse af 23. April fra Krigsministeren:

„Hr. General! Jeg er urolig for Fredericia. Uroen skriver sig derfra, at jeg ikke øiner nogen egentlig Grund, hverken militær eller politisk, til at søge at holde denne Fæstning. Man maatte sikkert helst ganske forlade den, et Foretagende, som jeg er villig til at gaa ind paa, hvis min Mening er overensstemmende med deres Excellences i saa Henseende. Udførelsen af en saadan Evakuation maatte jo vistnok strax begyndes for Troppernes Vedkommende; men jeg anser det dog meget nyttigt, at de første Transporter endnu ikke tydeligt viste Hensigten, men kunde gives Udseende af en anden Bestemmelse, som f. Ex. Fare for Fænø og Fyen.

Med Hensyn til Materiellet i Fæstningen, da bør dettes Tab ikke afholde fra at tage en rigtig Beslutning. Tabet deraf betyder just ikke stort. Kunde Krudtet og det riflede Skyts reddes, saae jeg det gjerne. Chefen for Ingenieurkorpset er enig med mig i denne Beslutning, som jeg altsaa, hvis Deres Excellence ganske tiltræder denne Mening, beder Dem at udføre. Jeg forventer mig i saa Fald en skriftlig Meddelelse herom. Maatte Deres Excellence derimod have grundede Betænkeligheder herved, bedes mig pr. Telegram meddelt Underretning herom. Kommandanten i Fredericia vil være at give fornøden

---

*) Se II. Del, Pag. 248—250.

**) 13. Batteris Piecer vare gaaede tabte i Dybbølstillingen.

Ordre fra Armeens Overkommando med Hensyn til Fæstningens Rømning."

Overgeneralen modsatte sig bestemt Fredericias Rømning. Han telegraferede d. 24. til Krigsministeren:

„Efter Dybbølstillingens Fald er Fredericia det eneste offensive Punkt og formenes derfor ikke at burde rømmes. I alt Fald bør Fjenden først vise, at han alvorligt vil angribe Fæstningen. Nærmere Udtalelse skriftligt."

I en supplerende Skrivelse af s. D. udtalte Overkommandoen sig yderligere om denne Sag:

„— — — Fredericia er, naar undtages den befæstede Leir, ulige heldigere stillet end Dybbølstillingen, idet dens kontinuerlige Vold med fortløbende, tildels betydelige, passive Hindring vil tvinge Fjenden til et Angreb, der efter den Erfaring, som er gjort ved Dybbøl, vil udstrække sig til et længere Tidsrum, saaledes at der, hvis Begivenhedernes Gang maatte gjøre det tilraadeligt, altid vil blive Tid til successivt at evakuere den, saaledes at man tilsidst med en mindre Styrke markerer dens Besættelse, hvilket er den Fremgangsmaade, Overkommandoen havde tænkt at anvende i Dybbølstillingen, saafremt ikke de af Regjeringen modtagne Instruktioner havde gjort det nødvendigt til det Sidste at holde en saadan Styrke i Stillingen, at en Storm kunde modtages.

Saa længe Fredericia holdes besat, binder den, hvad enten den angribes eller ei, en større Del af Fjendens Styrke, og han vil derved forhindres fra at udstrække sin Besættelse af Jylland saa langt mod Nord, som ellers vilde kunne finde Sted. I saa Henseende spiller Fredericia i dette Øieblik en langt vigtigere Rolle end Als, der ved Tabet af Dybbølstillingen har mistet sin offensive Karakter; men selv Als bør efter min Mening, afset fra enhver politisk Betragtning, alene af den angivne Grund ei heller opgives uden tvingende Nødvendighed. Deres Excellence vil af den til Krigsministeriet indsendte Gjenpart af Overkommandoens Skrivelse af 22. ds. til Generalmajor Steinmann se, at denne min Anskuelse om Rigtigheden af ikke, uden at Nødvendigheden absolut byder det, at opgive nogen Del af Landet, som der er Mulighed for at forsvare, ogsaa deri har fundet sit Udtryk."

Krigsministeren fastholdt imidlertid sin Anskuelse og telegraferede d. 25. Kl. 6 Eftm. til Overkommandoen:

„Min i Skrivelse af 23. ds. udtalte Mening skal sættes i Værk.

Nærmere tjenstlig Skrivelse herom kan snart imødeses. Hold Sagen saa hemmelig som muligt under de første Forhandlinger.

C. C. Lundbye."

Overkommandoen tilskrev i Henhold hertil General Lunding samme Aften som følger:

„Hans Excellence Krigsministeren har under D.D. befalet Fæstningen Fredericias Rømning. Hr. Generalen vilde derfor træffe de i saa Henseende fornødne Foranstaltninger, der selvfølgelig ville være at holde saa hemmelige som muligt, og de første Transporter bør derfor foretages paa en saadan Maade, at de ikke tydeligt vise Hensigten, men derimod gives Udseende af at tilsigte et andet Øiemed, f. Ex. Sikkringen af Fænø og Fyen, en Forstærkning af General Hegermanns Korps eller en Afløsning af Tropperne. Udførelsen af Evakuationen begynder med Tropperne, og hvad Materiellet angaar, maa Ammunitionen og det riflede Skyts først reddes, hvorefter det øvrige Materiel saa vidt muligt søges reddet; dog bør der med Hensyn til dette sidste ikke løbes nogen Risiko for Troppernes Vedkommende. Saa længe denne sidste Evakuation finder Sted, maa derfor Besætningen i Fæstningen indskrænkes til en mindre Styrke, der blot markerer dennes Besættelse, og hvis Retraite i paakommende Tilfælde er sikkret ved Tilstedeværelsen af de nødvendige Transportmidler.

Gerlach."

Den i Telegrammet omtalte Skrivelse, der foruden Motiverne til Fredericias Rømning indeholdt Grundtrækkene for den fremtidige Krigsførelse, og som senere vil blive gjengivet in extenso, afgik først d. 26. fra Kjøbenhavn. Derimod ankom til Hovedkvarteret d. 25. Aften Direktøren for Kommandoen, Major Ankjær, som Udsending fra Krigsministeren for at forhandle dels om de forestaaende Operationer, dels om Reorganisationen af de i Kampen d. 18. stærkt medtagne Afdelinger. Angaaende det sidstnævnte Punkt besluttedes det, at 2., 9., 20. og 22. Regiment skulde formeres som Bataillioner å 4 Kompagnier, 16. og 17. Regiment derimod atter bringes op til 8 Kompagnier hvert. Med Hensyn til Spørgsmaalet om de forestaaende Operationer blev Major Ankjær vundet for Overkommandoens Anskuelse om det Urigtige i Beslutningen om at rømme Fredericia; han telegraferede strax til Krigsministeren for at faae Ordren herom tilbagekaldt, ligesom han lovede ved sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn at virke derfor. Ordren til Fæstningens Rømning naaede imidlertid d. 26. Morgen Fredericia, og en som Følge deraf sted-

funden Samtale samme Dag pr. Telegraf mellem Krigsministeren og General Lunding afgjorde Fredericias Skjæbne.

26. April.

I Fredericia havde der efter Dybbølstillingens Fald hersket megen Travlhed, idet man traf Forberedelser for at møde det ventede Angreb paa Fæstningen. Anbringelse af Skytsblenderinger var paabegyndt eller befalet saavel paa Hovedvolden som i den befæstede Leir og i Koldingværket, ligeledes blenderede Opholdssteder for Besætningen i Leirens Lynetter og Skraablenderinger langs den indre Side af Hovedvolden; Ordrer til nye Anlæg og Arbeider vare udgaaede. Til Krigsministeriet havde General Lunding atter henvendt sig for at faae Forstærkning ikke alene af Artilleri og Ingenieurer, men ogsaa af Infanteri, af hvilket sidste Vaaben Generalen formente, at der under de daværende Omstændigheder maatte kunne afgives til Fredericia ialt 20 Batailloner, deraf 16 i selve Fæstningen og 4 til Afløsning paa Fyen; ligeledes ønskede Generalen en Forøgelse af Kavaleristyrken til $1^1/_2$ Eskadron, en Forøgelse af hans Stab med en Souschef, 1 Artilleri- og 1 Ingenieurofficer, samt at det fornødne Transportmateriel (mindst 7 Jerntransportbaade med det behørige Antal Dampskibe) og Søforsvar maatte blive fast afgivet til Fredericia.

Ordren til Rømningen fremkaldte derfor stor Overraskelse.

Der var foruden Garnisonen*) en betydelig Mængde Materiel og Beholdninger af forskjellig Art, som det gjaldt om at overføre. Derimod fandtes af Transportmidler ikkun 3 mindre Dampskibe og 3 mindre Jerntransportbaade samt en Snes Jagter, Færge- og Mellemdæksbaade, som for en Del bragtes tilveie fra Fyen, hvorfor General Lunding uopholdelig telegraferede saavel til Overkommandoen som til Krigsministeriet om Søtransportmidler. Overkommandoen turde imidlertid under de daværende Forhold ikke tage Transportmidler bort fra Als, og hele den Hjælp, Ministeriet gjennem Armeens Intendantur formaaede at yde, indskrænkede sig til en d. 28. Eftm. ankommende Damper med en Transportbaad. Rømningen var da alt saa vidt fremskreden, at Damperen kun benyttedes een Gang, nemlig til Overførsel af de tre sidste Kompagnier, som forlode Fæstningen.

For at Fjenden ikke skulde komme til Kundskab om Rømningen,

*) Styrkeliste over Garnisonen samt Bestykningsliste for Fæstningen ved Rømningen se Bilag 3.

skærpedes Bestemmelsen angaaende Færslen gjennem Vedetkjæden; Afsendelsen af Privatbreve og Privattelegrammer fra Fæstningen forbødes. Det besluttedes først at overføre de Afdelinger, i hvilke der befrygtedes Tilstedeværelsen af mindre paalidelige Elementer, nemlig 13. Regiment og Arbeiderbataillonen, derefter at overføre den halve Eskadron Dragoner, Batterierne samt svært, riflet Skyts med Ammunition.

Inden Overførslen iværksattes, begjærede General Lunding en Samtale pr. Telegraf med Ministeren. Denne fandt dog først Sted Kl. 3 Eftm., da Overførslen alt var i fuld Gang, og var saalydende:

General Lunding: „Er Evakuationen uigjenkaldelig bestemt? Den vil forvolde et meget stort Tab af Materiel, og muligvis vil det ikke lykkes at faae de sidste Afdelinger over, da man kun har 3 Jerntransportbaade.

Krigsministeren: Ja, den skal udføres! Transportmidler maa rekvireres, om fornødent til Afdelingerne.

General L.: Hvor lang Tid omtrent bestemmer Ministeren, at Evakuationen maa vare? Skal den være meget hurtig endt, eller kan man give sig Tid, f. Ex. til iovermorgen tidlig? Længer vil Transportvæsenet neppe kunne udholde uafbrudt Arbeide.

Krigsministeren: Den maa vare omtrent en Uge, dog saaledes, at vore værdifulde, riflede Kanoner og Krudtforraad først bringes bort, under Paaskud af f. Ex. at montere ved Lille Belt.

General L.: Da Bevæggrunden til den modtagne Ordre om Evakuationen er mig ubekjendt, forespørger jeg, om jeg skal forsvare mig, hvis Fjenden angriber, medens her endnu er saa megen Styrke, at der kan være Spørgsmaal om Forsvar, eller om jeg skal kapitulere. Lykkes Evakuationen, maa efter min Mening den Styrke, som til allersidst markerer Besætningen, omtrent 1 Bataillon og noget Fæstningsartilleri, formelig overlevere Fæstningen til Fjenden for at sikkre Byens Indvaanere. Er Ministeren enig heri?

Krigsministeren: Ja! Men de mobile Felttropper maa sikkert føres over til Fyen for ikke at tabe dem. Derefter kan kapituleres. Justitsraad Jørgensen afgaar med Deres Excellence fra Byen*).

---

*) General Lunding havde om Morgenen telegraferet til Krigsministeren, at ifølge hans Overbevisning burde den konstituerede Borgmester, Justitsraad Jørgensen,

General L.: Hvis Fjenden angriber, medens jeg endnu har en antagelig Styrke af Felttropper, skal jeg da slaas eller kapitulere?

Krigsministeren: Kapituleer, men skaf Tropperne bort i saa stor Mængde som muligt.

General L.: Efter Overkommandoens imorges modtagne Ordre skulde Evakuationen begynde med Tropperne og af Materiellet med det riflede Skyts og Ammunitionen. Man er som Følge heraf allerede gaaet i Værk med at oversende Batteriet Klein, 13. Infanteriregiment og Arbeiderbataillonen foruden det umonterede, riflede Skyts, som beroede ved Arsenalet. Jeg ønsker Underretning, om Ministeren har videre at befale?

Krigsministeren: Nei."

Fredericias Skjæbne var hermed endelig afgjort. Endnu samme Dag overførtes Arbeiderbataillonen, 13. Regiment, den halve Eskadron og 3. Batteri, som det hed sig for at forstærke Fyens Kystbevogtning. Natten til d. 27. overførtes 12. Batteri og jevnsides hermed svært, riflet Skyts med Ammunition. Overførslen foregik til forskjellige Punkter af Kysten.

27. April.

D. 27. tilendebragtes Transporterne af riflet Skyts med Tilbehør og paabegyndtes Transporten af Afdelingernes Materiel og Fæstningsmateriellet. Overførslen heraf standsedes dog Kl. 6 Eftm., da Generalen gav Ordre til, at den egentlige Troppetransport skulde tage sin Begyndelse, hvilken derefter fortsattes til næste Morgen Kl. $5^1/_2$. I denne Tid overførtes Livgarden til Fods, 4 Infanteriregimenter, 3 Fæstningsartillerikompagnier, $1^1/_2$ Ingenieurkompagni, Kommandantskabet, Fæstningsintendanturen, Personalet ved Sundhedstjenesten samt en Del Syge; endvidere et stort Antal Vogne og Heste, Bagage, Munderingssager m. m.

Et Tropperideau efterlades, bag hvilket Materieltransporterne fortsættes.

Endnu var der meget Materiel tilbage i Fredericia, og for saa længe som muligt at fortsætte Overførslen af dette efterlodes i Fæstningen et Tropperideau, bestaaende af $3^1/_4$ Kompagni Infanteri og

ikke forblive i Fredericia, hvorfor han snarest ønskedes erstattet med en anden. Ved sin Afreise overdrog Generalen, for ikke at efterlade Byen uden Øvrighed, Kapitain i Fredericias Borgervæbning, Kjøbmand P. Hansen, indtil videre den Borgmesteren og Byfogden hidtil tildelte Myndighed.

200 Fæstningsartillerister samt lidt Rytteri og Ingenieurtropper, tilsammen c. 1000 Mand*), underlagt Oberstlieutenant G. J. W. Nielsen, hvem General Lunding besluttede at overgive Kommandoen, saasnart Hovedstyrken af Garnisonen var indskibet. Oberstlieutenant Nielsen erholdt følgende Instruktion:

— — — „Kommandantskabet skal med Hensyn til Opfattelsen af den Dem stillede Opgave ikke undlade at meddele følgende Passus af en igaar fra Overkommandoen modtagen Skrivelse:

„„Saa længe denne sidste Evakuation (af det øvrige Materiel, efterat det riflede Skyts og Ammunitionen ere bortskaffede) finder Sted, maa derfor Besætningen i Fæstningen indskrænkes til en mindre Styrke, der blot markerer dennes Besættelse, og hvis Retraite i paakommende Tilfælde er sikkret ved Tilstedeværelsen af de nødvendige Transportmidler.""

„Herefter og i Forbindelse med en fra Hs. Excellence Krigsministeren direkte fremkommen Udtalelse er det utvivlsomt, at hvad der ønskes, er, at Rideauet skal blive staaende, saa længe Fjenden tillader det, for bagved det at fortsætte Evakuationen; men selvfølgelig vil der ved en Opgave af en saa precair Natur være mange Omstændigheder at tage i Betragtning, som alene den, der er paa Stedet, kan opfatte, og som udelukke alle Special-Instruktioner, overladende Spørgsmaalet om rette Tid og rette Maade at vige paa til den Kommanderendes Konduite.

Idet jeg meddeler Hr. Oberstlieutenanten Ovenstaaende, overdrager jeg Dem fra det Øieblik, jeg forlader Fæstningen, Kommmmandantskabet over denne."

Rideauet udstilledes samme Aften. Den hidtil havte Forpoststilling bevaredes saa vidt muligt; de sædvanlige Patrouiller udsendtes i Nattens Løb, og for yderligere at skjule den Forandring, der var i Færd med at fuldbyrdes, fortsattes alle Arbeider paa de Steder, der vare synlige fra fjendtlig Side.

Hverken d. 26. eller d. 27. havde man i Fæstningen sporet nogen Forandring hos Fjenden, hvis Forposter stode i Linien Damgaard—Taarup—Kjærsgaard—Ødsted Gaard, c. 8,000 Alen fra Fæstningens Volde.

---

*) Infanteristyrken bestod af:

1 Komp. af 7. Reg. (Premlt. C. Sørensen),
1 do. af 19. do. (Sekondlt. Honnens),
1 do. af 21. do. (Kapitain Beissenherz).
1 Deling af 14. do. (Premierlt. Brosbøll).

Derimod indløb der til Overkommandoen sidstnævnte Dags Aften fra Feltpolitiet Meddelelse om, at Fjenden fra Morgenstunden syntes at have nærmet sig Fæstningen; Østerrigerne skulde have yttret, at en Storm skulde forsøges, muligvis allerede første Nat, samtidigt med at Preusserne sagdes at have forladt Veile for at forsøge en Storm fra Trælle. Overkommandoen indberettede dette til Krigsministeriet og tog Ordet for at møde en eventuel Storm, idet den sluttede sin Melding med de Ord:

„Saafremt dette maatte bekræfte sig, anser Overkommandoen det for rettest, at hvad der af Tropper alt har forladt Fredericia uopholdelig retournerer dertil."

28. April.

Krigsministeren delte ikke denne Anskuelse og telegraferede d. 28. Kl. 4^{15} Morgen:

„Tropperne maa helst forlade Fredericia, og denne paa Opfordring helst overgive sig. Befalingsmænd maa i Særdeleshed reddes fra Fæstningen."

Den ommeldte Efterretning bekræftede sig ikke, idet den fjendtlige Forpoststilling d. 28. Morgen var uforandret. Garnisonens Overførsel til Fyen var da tilendebragt, hvilket General Lunding Kl. 5^{45} Morgen tilmeldte saavel Krigsministeriet som Overkommandoen i følgende Depeche:

„Efterat det betegnede Materiel igaar Middags saa godt som ganske var expederet, anvendtes Eftermiddagen og Natten udelukkende til Tropperne, som nu Kl. 5 Morgen paa noget Fæstningsartilleri nær ogsaa ere expederede.

Materieltransporterne fortsættes bag et Rideau under Oberstlieutenant Nielsen, der overtager alt videre Fornødent.

Lunding."

General Lunding forlader Fredericia og overgiver Kommandantskabet til Oberstlieutenant Nielsen.

Umiddelbart derefter afgik General Lunding med Stab til Bogense og overdrog Oberstlieutenant Nielsen Kommandantskabet.

Om Formiddagen indløb følgende Telegram fra Overkommandoen til Oberstlieutenant Nielsen:

„Der maa drages Omsorg for, at det i Telegram af D. D. omtalte Rideau og øvrige Tropper, navnlig Befalingsmænd, sikkert kunne expederes i paakommende Tilfælde. Iøvrigt fortsættes Materielexpeditionen saa længe som muligt. Paa Opfordring maa Fredericia overgives, dog om muligt fri Rømning."

Oberstlieutenanten befalede derfor, at Forposterne vel skulde afvise mindre, fjendtlige Patrouiller, men, naar de bleve angrebne af større, fjendtlige Styrker, skulde vige tilbage uden Kamp. I det Hele burde Kamp undgaas, da den sandsynligvis vilde drage en Kapitulation efter sig.

Om Eftermiddagen indløb Underretning fra en af Beboerne i Fæstningens Omegn om, at Fjenden den foregaaende Nat havde patrouilleret ualmindelig ofte, at hans Patrouiller mod Sædvane vare blevne førte af Officerer, at et almindeligt Angreb var paatænkt den følgende Dag, og at der blev arbeidet ved Fuglsang Skov, hvor Fjenden d. 19. Marts havde opkastet et Batteri. Kl. $8^1/_2$ Aften indløb der Melding om, at Fjenden samlede sig i Fuglsang Skov og rykkede frem mod vore Forposter. Dette syntes at bekræfte sig derved, at et mindre, fjendtligt Kommando rykkede frem mod Vestfrontens Forposter, som derefter gik tilbage til Oversvømmelsen foran Koldingværket og Fuglsangsdæmningen. Melding indløb om, at Fjenden indtog en Stilling overfor vore Forposter i kun 50—100 Alens Afstand. Dette beroede imidlertid paa en Feiltagelse, idet Fjenden i Virkeligheden kort efter trak sig tilbage, ligesom man paa fjendtlig Side overhovedet endnu kun var i Færd med at drøfte Beleiringsplanen. Oberstlieutenant Nielsen bestemte sig imidlertid til i Løbet af Natten at indskibe sine Tropper, hvorom han underrettede 3. Division ved Telegram Kl. 10^{28} Aften. En medvirkende Grund til denne Beslutning var iøvrigt den, at de to i Fæstningen værende Kompagnier af 19. og 21. Regiment d. 29. skulde afløses af to Kompagnier af 7. og 14. Regiment fra Fyen*); disse vare ikke alene ukjendte med den Stilling, de skulde besætte; men denne Stilling vilde tillige for Fjendens Øine blive indtaget paa en usædvanlig Tid.

Omtrent Kl. 11 Aften blev Rideauet trukket tilbage, Vestfrontens Forposter dog først Kl. 12 Nat, idet man antog, at Fjenden stod i umiddelbar Nærhed af dem, og derfor ønskede, at den øvrige Del af Rideauet var indskibet, hvis Fjenden angreb. Indskibningen var fuldført Kl. $12^3/_4$ Nat.

Med Rideauet fulgte den sidste Materieltransport fra Fæstningen, nemlig 50 Heste fra Vognparken; endel mindre gode Heste tilligemed endel Færselsvogne efterlodes.

Endnu efter de sidste Troppers Afmarche fortsattes Transporterne

---

*) Anledningen hertil var en Ordre om, at 9. Brigade skulde afgaa til Nørrejylland (hvorom senere).

fra Fredericia med nogle faa Fartøier og et meget udmattet Skibsmandskab, og overførtes noget Artillerimateriel, nogle Kasser med Munderingssager o. l. Endelig ophørte al Kommunikation med Fæstningen d. 29. April Middag, da Østerrigerne rykkede ind. Kl. 1 Eftm. saas fra Middelfart det østerrigske Flag vaie fra Fredericias Volde.

Alt det riflede Skyts, endel glatløbet Skyts, samtlige Patron- og Bagagekarrer tilligemed Størstedelen af Beholdningerne af Munderingssager, Armatur og Fødemidler lykkedes det at overføre saavel som Størstedelen af Ammunitionen og Krudtet; derimod maatte efterlades 239 Piecer af ældre System*). Forinden Afmarchen fornagledes samtlige efterladte Piecer, saavel i Værkerne som i Arsenalet, Smaarekvisiterne borttoges, og Ladetøiet søndersloges; endel Projektiler nedgravedes og c. 100 Centner Krudt styrtedes i Vandet, hvorimod nogle hundrede Centner maatte efterlades, da den knappe Tid ikke tillod deres Ødelæggelse. Hvad der efterlodes af Naturalforpleining, Brændsel m. m. uddeltes til Byens Fattige ved den konstituerede Borgmester.

Hvad Ingenieurmateriel angik, var man efter Ingenieurkompagniernes Indskibning d. 27. hovedsagelig henvist til civil Assistance for at faae Sagerne bragte til Broen, hvor desuden kun faa Fartøier vare disponible. Særligt søgtes Redskabsbeholdningen reddet, dog reddedes ogsaa Telte, Sprøiter, Bjælker, Planker, Faskiner, Skandsekurve o. s. v. Af Tømmerbeholdningen dannedes Flaader, der, efter at være lastede, af Vind og Strøm førtes over til den fyenske Kyst.

I Fæstningen efterlodes foruden det i Værkerne anvendte Materiel, Barakker, Hytter m. m, en større Tømmerbeholdning, hvoraf dog en stor Del bragtes Byens og Omegnens Beboere ihænde, 3-4000 Sandsække, talrige Fodangler m. m.

Et stort Forpleinings- og Sanitetsmateriel var endelig ogsaa blevet overført.

Paa fjendtlig Side kom man d. 29. Form. i Kundskab om Fæstningens Rømning. Da nemlig de den nævnte Dags Morgen fremrykkende, østerrigske Patrouiller hverken bemærkede Forposter eller det sædvanlige Arbeidsmandskab, og da nogle fra Byen kommende Indvaanere udsagde, at Fæstningen var rømmet af vore Tropper, udbredte Efterretningen herom sig hurtigt, og Indrykning blev strax befalet. Fjenden erholder Kundskab om Rømningen.

*) Bilag 4 giver Oplysning om hvad der af Artillerimateriel blev overført til Fyen, og hvad der maatte efterlades.

General, Grev Nostitz, hvis Brigade besatte Fæstningen, udnævntes til Kommandant i samme og paabegyndte ufortøvet Fæstningsværkernes Ødelæggelse. Kun de mod Søsiden vendende Bastioner og Forbindelseslinier, der kunde komme til Nytte overfor et Forsvar mod Fyens Siden, samt Citadellet lodes urørte og gaves en stærkere Armering.

II. Korps fik et mere udstrakt Kantonnement. Brigaden Dormus lagdes N. for Veien Fredericia—Havreballegaard og overtog Kystbevogtningen indtil henimod Veile, Brigaden Tomas S. for nævnte Vei mellem Fredericia og Gudsø og bevogtede Kysten ved Lille Belt; Brigaden Nostitz forblev i Fredericia. Brigaden Gondrecourt belagde Egnen mellem Gudsø og Kolding samt Byerne Kolding og Christiansfeld og bevogtede Kysten mod Syd indtil Haderslev Fjord. Kavaleribrigaden forblev med Stab i Kolding, Windischgrätz Dragoner ved Leirskov; Husarregimentet Lichtenstein var fordelt ved Infanteribrigaderne. Korpsartillerireserven med de tekniske Tropper lagdes i Fredericia.

Betragtninger til Fredericias Forsvar og Rømning.

Naar henses til den Tilstand, i hvilken General Lunding i Slutningen af December 1863 forefandt Fredericia Fæstning*), maa det erkjendes, at der i de fire Maaneder, hvorigjennem Forsvaret af Fæstningen blev ført, var blevet udrettet overordentlig meget. Ganske vist stod der ved Rømningen flere og ikke uvigtige Arbeider tilbage at udføre, men det var dog lykkedes at sætte Fæstningen i saadan Forsvarsstand, at den, hvad Generalen udtalte i sin Slutningsrapport, i Begyndelsen af den anden Halvdel af April kunde betragtes som sikkret saavel mod Overrumpling (coup de main) som mod det voldsomme Angreb (attaque de vive force).

Armeringen var efterhaanden bleven rigelig, idet Fæstningens Volde, Udenværker og befæstede Leir d. 25. April vare monterede med ialt 239 Piecer.**)

Levnetsmidler til 16000 Mand for 14 Dage vare tilstede i Fæstningen; den fremtidige Forsyning af enhver Art var sikkret ved betydelige Magasiner i Skibe og paa Fyen.

---

*) Se II. Del pag. 40.

**) Se Bilag 3.

Vare Forholdene saaledes i disse Henseender lyse nok, saa var det efter Generalens Skjøn et mørkt Punkt ved Forsvaret, at Garnisonen ingensinde naaede op til den af ham forlangte Styrke af 16 Bataillioner; d. 25 April, efterat 8. Brigade imod Generalens levende Protest var afgaaet til Dybbølstillingen, udgjorde den endog kun $10^1/_2$ Bataillon med tilsammen 9530 Underkorporaler og Menige.

Det var Generalens Frygt for, at en „attaque de vive force" mod den befæstede Leir vilde medføre Fæstningens Fald, der ledede ham til at lægge en saa stor Vægt paa til enhver Tid at have en stærk Besætning i selve Leiren. Generalen oversaa dog vistnok herved, at selv om det lykkedes Fjenden at erobre den befæstede Leir, var det dog ikke gjørligt for ham blivende at sætte sig fast i den, saafremt han ikke strax kunde skride til en formelig Beleiring af Fæstningen; som tidligere fremhævet, havde iøvrigt General Mülbe udtalt sig i samme Retning for de Allieredes Overkommando.*) I Virkeligheden synes det, at de gjentagne Begjæringer om at faae Forstærkning væsentligt skyldtes en Tilbøielighed til at stille Alt i første Linie**). Fremdeles oversaa Generalen, at selv om Garnisonen var utilstrækkelig, maatte der, hvis Fæstningen blev alvorligt angrebet — ikke ved et Bombardement, der kun sjeldent danner Indledningen til et alvorligt Angreb — være Tid nok til at skaffe den Forstærkning andetsteds fra. En større Økonomi med Besætningen vilde under de givne Forhold have været tilraadelig for derved at danne sig en Reserve.

Generalens ideligt gjentagne Begjæringer om en stærkere Garnison samt om en Forøgelse af Fæstningens Artilleri- og Ingenieurstyrke udøvede desuden et Tryk paa Overkommandoen og lammede dens Handlefrihed; Overkommandoen veg tilbage for at berøve Fæstningen Dele af dens Garnison til Gunst for den svage Besætning paa andre Punkter. Først henimod Midten af April, da Forholdene i Dybbølstillingen tvang dertil, bestemte Overkommandoen sig til at trække Forstærkning til fra Fredericia, en Foranstaltning, der selvfølgelig ikke i mindste Maade udsatte Fæstningen for Fare. Ligeledes forblev en forholdsvis stor Artilleri- og Ingenieurstyrke i Fredericia, i Stedet for at overføres til Dybbølstillingen, hvor den vilde have gjort langt større Nytte.

---

*) Se II. Del pag. 113.

**) Se saaledes Troppefordelingen II. Del pag. 115 og pag. 286.

Beslutningen om Rømningen skyldtes Erkjendelsen hos Regjeringen af, at Kræfterne ikke forsloge til Løsningen af de mange forskjellige Opgaver, der stilledes til Hæren. Fjenden nærede, som man vidste, Planer baade mod Als og Fyen; det var et Spørgsmaal, om vi foruden at dække begge disse Øer med deres udstrakte Kyster tillige formaaede at bevogte og forsvare Limfjordens udstrakte Kyst samt endelig at give Fredericia den nødvendige Garnison. Hvor vanskelige Forholdene vare, fremgaar af den ovenfor givne Skildring af Tilstanden paa Fyen ved Hovedkvarterets Forlæggelse dertil, saavel hvad angik Forsvarsstyrken paa Øen som Kystbatterierne. En Forandring var paatrængende; Spørgsmaalet var blot, hvorvidt Rømningen burde gjælde Fredericia eller Vendsyssel. Som Udfaldsporte havde intet af Punkterne stor Betydning; foran Fredericia maatte det være muligt for vor Modstander at lægge en Troppestyrke stærk nok til at hindre Udfald fra vor Side, og S. for Limfjorden var det endnu vanskeligere for os at optræde med Overlegenhed. Men henset til den Modstandskraft, som det efterhaanden var lykkedes at bibringe Fæstningen, og som tvang Fjenden til at indlede en Beleiring, hvis han i Virkeligheden vilde stille sig dens Erobring som Maal, fremdeles henset til det moralske Tryk, som det maatte udøve paa Hæren, at overgive Fæstningen uden Betingelse i Fjendens Hænder, og endelig henset til Vanskeligheden ved at forsvare Landet N. for Limfjorden, hvis Fjenden foretog et alvorligt Angreb derimod, maa det sikkert indrømmes, at Meget talte for at rømme Vendsyssel fremfor Fredericia. Regjeringen valgte imidlertid at rømme Fredericia og gjorde det af Grunde, der senere ville blive angivne. *)

Det maa erkjendes, at Rømningen medførte det Gode, at et stort Artillerimateriel med tilhørende Personel frigjordes til Forstærkning af Forsvaret af Fyens og Als's Kyster, ligesom den medførte et andet Gode, det nemlig, at man paa alle Punkter — Als, Fyen og Vendsyssel — lagde Vand mellem sig og sin Modstander, hvorved Forsvaret i sin Helhed maatte vinde i Styrke. Det er ogsaa utvivlsomt, at den tagne Beslutning kunde være kommen Landet til Nytte; Spørgsmaalet var kun, hvorledes den derved skabte Situation benyttedes. Som det Følgende vil vise, benyttede Regjeringen den til at forøge Troppestyrken i Jylland i den Grad, at den blev til et Armeekorps. Men at rømme Fredericia for at give Vendsyssel en stærk Besætning var — bortset fra, at denne Forøgelse blev unyttig, ved at den skete umiddel-

*) Se Krigsministeriets Skrivelse af 26. April til Overkommandoen.

bart inden Vaabenhvilen — en angribelig Akt. Den stred mod Erfaringerne fra den treaarige Krig om det frontale Forsvars ringe Betydning i Sammenligning med Flankeforsvaret; den blev, hvad det Følgende vil vise, en Kilde til Ulykke ved nemlig at svække vor Modstandskraft paa andre og vigtigere Punkter; endelig røbede den en famlende Usikkerhed paa vor Side.

Rømningen af Fredericia var i og for sig forsvarlig. Men den overilede Udførelse deraf, den Omstændighed, at man ikke traadte i Underhandling med Fjenden angaaende Betingelserne for Rømningen, og endelig Konsekventsen deraf, nemlig Forøgelsen af Troppestyrken i Vendsyssel, udæsker Kritiken. En Rømning af Nørrejylland med den Tanke at forstærke Fredericias, Fyens og Als's Forsvar vilde da sikkert have været at foretrække.

Den Maade, hvorpaa Rømningen af Fæstningen foregik, bedømtes forskjelligt i Krigsministeriet og ved Overkommandoen. Medens Krigsministeren sendte General Lunding sin Tak for den fortrinlige Udførelse af Rømningen og foreslog Generalen at udhvile i det nordlige Fyen, var Overkommandoen misfornøiet med den Maade, hvorpaa Rømningen var foregaaet, og navnlig med, at Kommandanten saa hurtigt havde trukket Garnisonens Hovedstyrke bort, samt over at han sluttelig havde afgivet Kommandoen, inden Fæstningen var helt forladt.

Overkommandoens Misnøie med Garnisonens hurtige Overførsel var, som den udtalte i Skrivelse af 19. Juni til Krigsministeriet, begrundet deri, at den ved Modforestillinger mod Rømningen havde haabet at kunne faae den kontremanderet. Den overraskedes imidlertid ved General Lundings telegrafiske Melding af 28. April om, at han Kl. $5^1/_2$ Morgen med saa godt som samtlige Tropper havde forladt Fæstningen og overgivet Kommandoen til Oberstlieutenant Nielsen.

Der var efter Overkommandoens Skjøn ingen Anledning til at paaskynde Rømningen i den Grad, som det skete, saa meget mindre som Fæstningen ikke kunde være udsat for at tages ved et coup de main, og ingensomhelst Efterretninger, som kunde tillægges Vægt, vare indløbne om, at Fjenden forberedte et snarligt Angreb.

General Lunding hævdede herimod, at Evakuationen var sket i Overensstemmelse med Overkommandoens Fordringer i Skrivelse af 25. April, ja for Troppernes Vedkommende vel endog med en noget større Risiko end foreskrevet i bemeldte Skrivelse, der forlangte, at Evakuationen skulde begynde med Tropperne. Generalen havde først

ladet de Troppeafdelinger overskibe, som det for Hemmeligholdelsen af Foretagendet ansaas for ønskeligt at fjerne fra Fæstningen, dernæst det vanskeligt transportable Feltartilleri og Fæstningsmateriellet, indtil alt riflet Skyts med Tilbehør var bragt i Sikkerhed, hvorefter den egentlige Troppetransport udførtes; sluttelig var der under Dækning af en ringe Styrke blevet fortsat med Materieltransporterne.

Evakuationen havde varet i $2^1/_2$ Døgn, og Generalen formente, at naar der toges Hensyn til den korte Tid og de faa Transportmidler, maatte Resultatet af Overførslen kaldes godt; der maatte ses hen til Mængden og Størrelsen af det Materiel, der overskibedes, og ikke til hvad der af det i Fæstningen ophobede Materiel maatte efterlades.

Dette Svar omgik imidlertid Overkommandoens egentlige Anke. Spørgsmaalet var ikke det, hvorvidt Tiden var bleven godt benyttet, men om det havde været nødvendigt at fremskynde Rømningen i en saadan Grad, at et stort og kostbart Materiel gik tabt.

Overkommandoens Anke over, at Generalen havde afgivet Kommandoen, forinden Fæstningen var fuldstændigt rømmet, besvarede Generalen derhen, at han ikke kunde være i Tvivl om, at naar Fæstningen var forladt af sin Garnison, og denne kun havde efterladt en Forpostlinie for at markere en Besættelse og overlevere Fæstningen til Fjenden, var Kommandantens Hverv til Ende og Tidspunktet for hans Afgang betegnet ved de sidste Garnisonstroppers Afgang.

Ved dette Svar synes Generalen at have overset, at Rideauets Opgave ikke ene var at markere en Besættelse og overlevere Fæstningen til Fjenden, men at Opgaven var i Læ af Rideauet at fortsætte Overførslen af Materiel, saalænge det var muligt.

Det var en overordentlig vigtig Opgave, der forelaa til det Sidste, en Opgave, ved hvis Løsning der krævedes stor Omsigt og sandsynligvis Opbydelsen af stor Energi. Det er beklageligt, at feilagtige Efterretninger bevirkede Rideauets Afmarche og derved Tabet af et meget stort Materiel, men det er sikkert utvivlsomt, at Rideauets hurtige Inddragning skyldtes den Omstændighed, at Kommandanten havde afgivet sin Kommando.

Men selv bortset fra den større eller mindre Opgave, der ved Rideauets Etablering stod tilbage, bør sikkert en Kommandant forblive paa sin Post indtil det Sidste. Det er vel ogsaa udenfor Tvivl, at det kun var General Lundings Misnøie med den tagne Beslutning om Fredericias Rømning, der foranledigede ham til at afgive Kommandoen. Generalen havde tidligere givet Exempel paa det samme, nemlig d. 13. Februar, da Fæstningens mangelfulde Tilstand, den svage Garnison,

Manglen paa Artilleri og Ingenieurer o. s. v. virkede trykkende paa ham.*)

Der blev ikke indledet Underhandlinger med Fjenden angaaende Betingelser for Overgivelsen af Fæstningen. General Lunding overleverede vel Oberstlieutenant Nielsen ved sin Afreise fra Fæstningen tvende Udkast, et til en Indledning af Underhandlinger, et til en Basis for disse, men de bragtes ikke til Anvendelse.

B. Begivenhederne paa Fyen efter Fredericias Rømning og indtil Vaabenhvilen.

Ved den d. 28. April tilendebragte Overførsel af Fredericias Garnison var 3. Division bleven samlet paa Fyen og kantonnerede i Fyens nordvestlige Del. Ordrer udgaves angaaende Ordningen af Kystbevogtningen; men endnu inden disse vare udførte, bevirkede nye Direktiver fra Krigsministeriet atter Forandringer. Direktiverne indeholdes i den tidligere omtalte Skrivelse fra Krigsministeriet af 26. April, hvori Grundtrækkene for den fremtidige Krigsførelse angaves. Skrivelsen lød:

Grundtrækkene for den fremtidige Krigsførelse.

„Efter at have overveiet Følgerne af de sidste Dages Begivenheder ved Armeen og deres Indflydelse paa det fortsatte Forsvar af Landet er det blevet Ministeriet klart, at de to Flankestillinger paa Halvøen for Størstedelen have tabt deres Betydning. Hverken fra Als eller Fredericia vil det være muligt for den danske Hær at debouchere for at angribe Fjenden, da denne er saa stærk, at han med Sikkerhed kan holde Als lukket ved Hjælp af Stillingen paa Dybbølbjerg, ligesom Fredericia er indesluttet ved Stillingen bag Elbo Dalen, og da vort Tab af Befalingspersonale er saa stort, at det vil være altfor voveligt i den nærmeste Fremtid at bringe Armeen i aaben Mark ligeoverfor en stor Overmagt.

Øen Als har tilvisse sin politiske Betydning, men dog ikke større, end at Ministeriet anser de derværende Troppers Konservation og rolige Overgang til Fyen for at være mere vigtig for Landet, end Bevarelsen af Stillingen.

Hvad derimod Fredericia angaar, da har denne ikke nogen politisk

---

*) Se II Del pag. 47.

Betydning, da det Land hvori den ligger, uomtvistelig er dansk. I militær Henseende har den, efter det ovenfor bemærkede, ikke nogen Vigtighed, og Ministeriet maa derfor anse det ligesaa urigtigt at binde en stor Styrke til denne Plet, medens det er usikkert, om Fjenden overhovedet vil angribe Fæstningen, som at kræve et anstrængende og kostbart Forsvar, der muligt vilde medtage Størstedelen af Armeens Kræfter. Det maa her erindres, at Fæstningen mangler de nødvendige Dækningsmidler for Besætningen, men navnlig, at Fjenden ved sit langtrækkende Skyts, efter den Erfaring vi have vundet ved Dybbøl, vil være i Stand til fuldstændigt at afskære Adgangen til Fæstningen og gjøre det umuligt at bringe Besætningen i Sikkerhed, naar Fæstningen ikke længer kan holdes.

Med disse Betragtninger for Øie maa Ministeriet anse det rettest, at Forsvaret af Als udføres med det mindst mulige Antal Tropper, medens de øvrige Tropper og alt unødvendigt Forsvarsmateriel evakueres til Fyen, samt at Fredericia Fæstning snarest forlades. Det maa herved ikke komme i Betragtning, at det muligen bliver nødvendigt at lade en Del af Materiellet gaa tabt. Det har ydet sin Tjeneste, medens Dybbøl beleiredes, og ligeoverfor Vigtigheden af, at Tropperne og især Befalingspersonalet konserveres, har Tabet af endel Materiel mindre Betydning. Naturligvis medtages iøvrigt af Materiellet saameget, som det er muligt.

Det staar nu tilbage at undersøge, hvorledes man paa samme Tid, som man søger at konservere Hæren for senere Begivenheder, kan udfinde Veie, ad hvilke man dog kunde forurolige Fjenden og om muligt dække Jylland noget. Hertil kræves Operationer, som maatte gaa ud fra det nordligste Jylland, i hvilken Hensigt den 4. Division maatte betydeligt forstærkes. Tillige maatte vi for at forurolige Fjenden sættes i Stand til at udføre større eller mindre Landgange hvorsomhelst paa Kysterne.

Iøvrigt sammendrages paa Fyen den Del af Armeen, der borttages fra Flankestillingerne, og Ministeriet er af den Mening, at Statens Interesser ville være vel varetagne, naar Danmark, foruden den i den nordlige Del af Jylland opererende Styrke, kan paa Fyen have en godt udrustet Feltarmee paa c. 35,000 Mand.

Lundbye."

I Følgeskrivelsen henledede Krigsministeriet specielt Opmærksomheden paa de omtalte Landgangsexpeditioner.

„Ministeriet tror allerede nu at maatte bemærke, at disse Expeditioner dels maatte bestaa af mindre Korps, der med stor Frihed

kunde operere paa egen Haand, og hvis Øiemed navnlig matte være at udspeide og forurolige Fjenden, dels af større Landgangsbrigader, f. Ex. 2 saadanne, hver paa c. 5,000 Mand, som maatte kunne foretage offensive Operationer."

Krigsministeriet beordrer 9. Brigade til Vendsyssel.

I Kontinuation heraf gav Ministeriet endnu samme Dag Ordre til, at 9 Brigade (sammensat af Brigadens to oprindelige Regimenter, 19. og 21.) skulde afgaa til Aalborg for at indlemmes i 4. Division.

Efter Modtagelsen af denne Skrivelse tilskrev Overkommandoen under 28. 1. Division for at sætte denne i Kundskab om Fredericias Rømning og Ministeriets Opfattelse af den derved skabte, nye Situation, og forespurgte Divisionen, om den havde Noget at erindre imod, at Styrken paa Als formindskedes med 1 Infanteribrigade, 1 Halvregiment Kavaleri og 1 Feltbatteri. Divisionen udtalte i sin Svarskrivelse af 30. April, at naar Hensyn toges til den Assistance fra Marinen, paa hvilken man troede at turde gjøre Regning, mente den ikke at burde modsætte sig denne Afgivelse.*)

Overkommandoen fraraader en yderligere Forøgelse af Styrken i Vendsyssel.

Under 29. April besvarede dernæst Overkommandoen Krigsministeriets ovennævnte Skrivelse af 26. Den udtalte som sin Anskuelse, at, naar 4. Division forøgedes med 9. Brigade, var der ingen Anledning til yderligere at forøge dens Styrke, eftersom man under ingen Omstændigheder var i Stand til at give Divisionen en saadan Styrke, at den med Overlegenhed kunde optræde ligeoverfor Fjenden. Overkommandoen fraraadede ligeledes at binde en større Del af Transportflaaden til det nordlige Jylland; ikke alene stode betydelige Transporter tilbage at udføre for at evakuere fra Als det der ophobede Materiel, men man vilde desuden derved berøve sig Midlerne til at udføre de i Ministeriets Skrivelse omtalte Landgangsforsøg. Disse sidste burde sikkert foreløbigt indskrænkes til Foretagender med mindre Styrker; en Del af de paa Fyen værende Tropper vare nemlig under Reorganisation, og Resten, der var anvendt til Bevogtning af Øens nordvestlige og vestlige Kyst, var ikke større end fornødent, for at denne Tjeneste betryggende kunde udføres. Sluttelig udtalte Overkommandoen sin Betænkelighed ved at svække Øen Als's Besætning i nogen væsentlig Grad, „saalænge der skulde tænkes paa et alvorligt Forsvar, der efter Overkommandoens Formening i ethvert Fald maatte haves for Øie, indtil Evakuationen fra Øen af Alt, hvad der ikke ligefrem var nødvendigt for Besætningen, var fuldbyrdet."**)

---

*) Se nærmere herom under „Begivenhederne paa Als".

**) Bilag 5 indeholder Overkommandoens Skrivelse af 29. April til Krigsministeriet.

9 Brigade overføres til Vendsyssel.

Foreløbigt afgik 9. Brigade til Nørrejylland. Under Overførslen til Hals skulde Brigaden alarmere paa Jyllands Østkyst, hvilket skulde bestaa deri, at f. Ex. en Bataillon skulde landsættes i Sandbjerg Vig, og saafremt der Ø. for Horsens intet Fjendtligt fandtes, trænge frem mod denne By, alarmere, o. s. v. og dernæst atter indskibes; Resten af Brigaden skulde alarmere ved Aarhus, udbrede Efterretning om en større Landgang og eventuelt endog landsætte en mindre Styrke her. Hovedøiemedet for den samlede Brigade var imidlertid at naae Hals, og den antydede Expedition burde derfor ikke væsentligt forsinke Ankomsten dertil.

D. 29. April Kl. 10 Form. begyndte Indskibningen ved Baaring Vig. De fra Høruphav tilkaldte Transportmidler, 4 Dampskibe med 2 Seilbrigger, ankom dog først i Dagens Løb, saa at Indladningen ikke var endt før Kl. $7^1/_2$ Aften; man havde da maattet lægge Beslag paa endnu 3 Transportbaade for at kunne medføre Ammunitions- og Bagagekarrer samt de nødvendigste Ride- og Trækheste. Imidlertid reiste der sig en stærk paalands Storm, som gjorde det umuligt at tage Baade paa Slæb. Ikke desto mindre afgik 19. Reg.'s II, der skulde landsættes i Sandbjerg Vig, om Aftenen, ledsaget af Dampkanonbaaden Schrødersee, hvorimod Resten af Brigaden, paa en mindre Styrke nær, først afseilede næste Morgen, eftersom Skibsførerne ikke vovede at lægge ud i Nattens Mørke.

Transporten med 19. Reg.'s II naaede op under Endelave, men maatte paa Grund af stærk Snestorm fra Nordvest ligge Natten over paa dette Sted og næste Dag seile tilbage til Baaring Vig, hvor Bataillonen udskibedes i høist forkommen Tilstand og gik i Kvarter i Veilby. Den følgende Dag, d. 1. Mai Kl. $4^3/_4$ afgik den tilligemed en resterende, mindre Styrke af 9. Brigade, paa 2 Dampskibe og 1 Transportbaad direkte til Hals. Underveis meddelte en Krydsjagt, at Fjenden var i Ebeltoft; Transporten stod derfor ind under Jernhatten S. for Grenaa og sendte en Officer i Land for at rekognoscere; Fjenden havde imidlertid forladt Ebeltoft, og Tanken om en Landsætning maatte opgives.

Oversigt over den aktive Armees Fordeling d. 1 Mai.

Efter alle ovennævnte Troppedislokationer var Hærens Fordeling d. 1. Mai:

Paa Fyen.

Hovedkvarteret.

Armeens Artilleri.

Betjeningsmandskab og Bespænding til 4. og 13. Batteri.

Fæstningsartillerikommandoen:
1., 2. og 5. Fæstningskompagni.
Artilleridepotet.

Ingenieurkommandoen ved den aktive Armee.
2. og 4. Ingenieurkompagni (heraf stilledes d. 30. April 2. Ingkomp. til 3. Divisions Raadighed).

2. Division.
Den Kgl. Livgarde til Fods.
3. Brigade (16. og 17. Reg.).
8. — (2., 9., 20, 22. Reg.).*)
2. Divisions Artillerikommando:
11. Batteri.

3. Division.
7., 13. og 14. Regiment.
3. Divisions Kavalerikommando:
4. Dragonregiments 1 Halvregiment.
3. Divisions Artillerikommando:
3., 6. og 12. Batteri.
Arbeiderbataillonen fra Fredericia.
Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

Paa Als:

Kommandoen paa Als (1. Division).
2. Brigade (3. og 18. Reg.).
4. — (4. og 6. Reg.).
5. — (8. og 15. Reg.).
6. — (5. og 10. Reg.).
7. — (11. og 12. Reg samt Mels Detachementet med 1. Batteri).
3. Kavaleribrigade:
Gardehusarregimentets 1. Halvregiment.
4. Dragonregiments 2. Halvregiment.
Artillerikommandoen paa Als:
2., 8., 9., 10. Batteri foruden 1. Batteri (se ovenfor).
Espingolbatteriet.
3., 4. og 6. Fæstningskompagni.
Artilleridepotet.

*) 2., 9., 20. og 22. Regiments Styrke af Underkorporaler og Menige under Gevær udgjorde d. 27. April kun henholdsvis 573, 931, 881 og 422 Mand. 2. og 22. Reg. indlemmedes d. 30 April i 8. Brigade.

Ingenieurkommandoen paa Als:
1. og 5. Ingenieurkompagni.
Brokompagniet.
Ingenieurparken.
Arbeiderafdelingen paa Als.

I Nørrejylland.

4. Division:
1. Regiment.
9. Brigade (19. og 21. Reg.).
1. Kavaleribrigade:
3 og 5. Dragonregiment.
2. Kavaleribrigade:
Gardehusarregimentets 2. Halvregiment.
2. og 6. Dragonregiment.
4. Divisions Artillerikommando:
5. og 7. Batteri.
3. Ingenieurkompagni.

Styrkeforholdet var omtrent følgende, efterat en i Maanedens sidste Dage tilgaaet Rekrutmasse fra Skolerne i Kjøbenhavn, Nyborg og Odense var bleven fordelt: 12—13000 Mand paa Fyen, 19—20000 Mand paa Als, 8000 Mand i Jylland.

Forsvaret af Fyen.

Forsvaret af Fyen*) ordnedes saaledes, at 3. Division overtog Strækningen fra Baaring Vig til Brendeaa, 2. Division fra Brendeaa til Avernæs**).

3. Division (Stabskvarter Nørre Aaby) fordelte sin Styrke paa følgende Maade:

14. Regiment fik Besættelsen af Kyststrækningen fra Baaring Vig til Hindsgavl samt af Fænø, 7. Regiment Fønsskovs Odde og Kysten mod Syd til Brendeaa. 4. Dr. Reg.'s 1. Halvreg. bevogtede den mellemfaldende Kyststrækning samt Kysten ved Baaring Vig. 13. Regiment holdtes i Reserve i Ingslev og Fjelsted m. m. 6. og 3. Batteri lagdes henholdsvis i Middelfart—Stavrby og i Rolund—Viby, 12. Batteri i Roerslev Sogn.

---

*) Det tidligere Kystbevogtningsdetachement paa 2 Kompagnier befaledes d. 30. ophævet.

**) Se Kaart over Fyen.

Arbeiderbataillonen laa i Middelfart til Anvendelse ved Anlæget af Kystbatterierne.

2. Ingenieurkompagni var, som tidligere angivet, fra d. 30. April stillet til Divisionens Raadighed.

Civilautoriteternes Hjælp søgtes for saavel paa Kyststrækningen fra Klintestrand til Strib som paa Strækningen fra Fønsskov til Thorø Huse at forhindre enhver Samfærsel med den overfor liggende Kyst.

Kanonbaaden Hauch stationeredes i Fænø Sund, Kanonbaaden Schrødersee mellem Æbelø og Bjørnsknude for at afpatrouillere Strækningen fra Klintestrand til Strib og tillige forhindre Skibe, som endnu maatte være uvidende om Fredericias Rømning, i at løbe ind til Fæstningen.

2. Division (Stabskvarter Brahesholm) overtog Bevogtningen af Kyststrækningen fra Brendeaa til Avernæs; de af Divisionens Afdelinger, der ikke anvendtes ved Kystbevogtningen, skulde kantonnere i den nordligste Del af Divisionens Distrikt for eventuelt at kunne tjene som Reserve for 3. Division. Divisionen fik dog ikke Leilighed til at foretage en Omlægning af sin Styrke, eftersom den allerede under 2. Mai befaledes forlagt til Jylland.

Nye Troppeoverførsler fra Fyen til Vendsyssel befales af Krigsministeriet.

D. 1. Mai befalede nemlig Krigsministeriet i Modstrid med Overkommandoens i Skrivelse af 29. April udtalte Anskuelse, at Styrken i Nørrejylland skulde forøges med Livgarden til Fods, 7. og 14. Regiment (for med 1. Reg. at danne en ny 1. Brigade), et 4 Pd.'s riflet Batteri (3.) og et Ingenieurkompagni (4.). Disse Tropper skulde ufortøvet afgaa til Nyborg for derfra at overføres til Hals.*) Ogsaa skulde 2. Divisions Stab,**) Intendantur, Sundhedstropper o. s. v. afgaa til Nørrejylland, hvor en ny 2. Division skulde oprettes under Befaling af Generalmajor Wilster. Overførslen skulde foregaa i Dagene 4.—7. Mai.

Det paa Fyen tilbageblivende Infanteri underlagdes 3. Division. 10. Batteri, som d. 2. Mai var blevet overført til Faaborg***) og underlagt 2. Division, samt 11. Batteri, underlagdes Armeens Artilleri direkte.

Troppeoverførsler fra Als til Fyen.

I Henhold til de derom førte Forhandlinger†) afgik derhos 5

*) Det Nærmere herom vil blive skildret under „Begivenhederne i Nørrejylland".

**) Divisionens Chef, Generalmajor Vogt undtagen, der forblev paa Fyen og senere afgik til Kjøbenhavn.

***) Sammenhold pag. 5.

†) Se pag. 23.

Brigade (8. og 15. Reg.) samt 4. Dragonregiments 2. Halvregiment d. 4. fra Als til Faaborg. Oberst Max Müller, der ligeledes maatte afgaa fra Als*), overdroges Kommandoen over 5. Brigade, der foreløbigt skulde indøves i Udførelsen af Landgange.

Troppestyrken paa Fyen ved Vaabenhvilens Indtræden.

Efter samtlige disse Troppeoverførsler laa paa Fyen kort forinden Vaabenhvilens Indtræden:

Hovedkvarteret.

Armeens Artilleri:

10. og 11. Batteri.

Betjeningsmandskab og Bespænding til 4. og 13. Batteri.

Fæstningsartillerikommandoen:

1., 2. og 5. Fæstningskompagni.

Artilleridepotet.

Ingenieurkommandoen ved den aktive Armee.

2. Ingenieurkompagni.

3. Division:

3. Brigade .16. og 17. Reg.).

8. Brigade (2., 9., 20. og 22. Reg., hvert kun paa 4 Kompagnier).

13. Regiment.

Arbeiderbataillonen fra Fredericia.

3. Divisions Kavalerikommando:

4. Dragonregiment.

3. Divisions Artillerikommando:

6. og 12. Batteri.

5. Brigade (8. og 15. Reg.).

Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

3. Division overtager Forsvaret af Fyen.

3. Division (Stabskvarter Nørre Aaby) overtog herefter Bevogtningen og Forsvaret af hele den truede Kyst. Kystbevogtningen fra Vends Herreds nordøstlige Grændse indtil Baaring Vig Landingsbro overtoges af $1^1/_2$ Eskadron**) af 4. Dr. Reg.'s 1. Halvreg., kantonnerende i Brenderup og Asperup.

3. Brigade (Stabskvarter Middelfart) overtog i Forbindelse med en Eskadron af 4. Dr. Reg.'s 1. Halvreg. Kysten fra Baaring Vig Landingsbro til Brendeaa. Kystbevogtningen paa denne Strækning under-

*) Det Nærmere herom vil blive givet under „Begivenhederne paa Als".

**) Den resterende halve Eskadron af Halvregimentet anvendtes som Ordonnantser.

lagdes Oberstlieutenant Rosenkrantz, der tog Kvarter i Veilby. 16. og 17. Regiment stilledes jevnsides (førstnævnte nordligst) og med Gamborg Fjord som Skillelinie; 13. Regiment i Harndrup m. m. dannede Reserve.

8. Brigade (Stabskvarter Skovgaard) overdroges i Forbindelse med 4. Dragonregiments 2. Halvregiment Kysten S. for Brendeaa. Brigaden stillede 2. og 9. Regiment i første Linie, og holdt 20. og 22. Regiment i Reserve i den nordlige Del af det Brigaden anviste Distrikt. Regimenterne vare, som tidligere angivet, kun paa 4 Kompagnier. 6. og 12. Batteri lagdes henholdsvis i Middelfart og Stavrby samt i Udby Sogn. Arbeiderbataillonen blev paa Grund af de hyppige Desertioner af dens upaalidelige Mandskab forlagt til Roerslev, Voldby og Kustrup; kun et Kompagni forblev i Middelfart.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe, der som tidligere anført*), kantonnerede i Assens nærmeste Omegn, fik, da Hovedkvarteret forlagdes til Assens, Ordre til at overtage Bevogtningen af denne By og til at lade sit Rytteri patrouillere langs Kysten for at hindre al ulovlig Forbindelse med den slesvigske Kyst. For at bringe Korpset op til den tilsigtede Størrelse af 200 Mand bemyndigedes Kapitain Aarøe til at hverve Frivillige ved alle Exercerskoler, og Premierlieutenant Baron Raab til at hverve Mandskab blandt de ved Hæren værende svenske og norske Frivillige. I Begyndelsen af Mai forsynedes Korpset med endel Raketter og senere med nogle smaa Kanoner og Morterer. Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

Som tidligere angivet, blev der ved Fredericias Rømning saavel Skyts som Personel disponibelt. Der toges derfor ufortøvet fat saavel paa Forstærkning af Kystbatterierne som paa Anlæg af nye Placementer, ligesom ogsaa riflet Skyts bestemtes indført i flere af Batterierne; Arbeidet naaede dog ikke vidt, førend det under den d. 12. Mai indtraadte Vaabenhvile ifølge de for samme vedtagne Betingelser foreløbigt maatte stilles i Bero. Kystbatterierne paa Fyen.

Status af de faste Batterier var ved Vaabenhvilens Indtræden følgende:

Stribbatteriet: 12 Stkr. 84 Pd.'s G. K. I og 4 Stkr. 36 Pd.'s K. K., alle paa høie Affutager.

Skjærbæk Batteri: 4 Stkr. 18 Pd.s K. K. paa Slæde.

Kongebrobatteriet: to tildels indskaarne Placementer, hvert

*) Se II. Del pag. 292.

for 2 Stkr. 12 Pd.'s riflet Skyts med Skydeskaar til Frontalild og 4 Stkr. 18 Pd.'s K. K. paa Slæde.

Vadsnæs Batteriet: 4 Stkr. 18 Pd.'s K. K. paa Slæde. Dette Batteri befaledes d. 9. Mai omdannet og forstærket for 4 Stkr. 12. Pd.'s r. K., men denne Omdannelse kunde under Vaabenhvilen ikke finde Sted.

Alle øvrige Batterianlæg vare kun paabegyndte eller projekterede.

Fordeling af Artilleri- og Ingenieurpersonellet fra Fredericia.

Med Hensyn til Anvendelsen af det Artilleripersonel, som var blevet disponibelt ved Fredericias Rømning, gik Bestræbelserne ud paa at forbedre Kommandoforholdene ved Feltbatterierne, fuldstændiggjøre Besætningen af de fyenske Kystbatterier og udvikle Parkforholdenes Ordning. Det overskydende Mandskab af Fæstningsartilleriet bestemtes til tilligemed et efter dets Størrelse afpasset Befalingspersonale at afgaa til Kjøbenhavn til Tjeneste paa Søforterne. Oberstlieutenant Holm ansattes som høistkommanderende Artillerioffícer ved 3. Division, Kapitain Bahnson som Kommandør over Fæstningsartilleriet (1., 2. og 5. Fæstningskompagni) og derved tillige som Kommandør over de fyenske Kystbatterier. Det til Kystbatterierne midlertidigt afgivne Personel af 13. Batteri og af Fæstningsartilleriet paa Als vendte tilbage til deres Afdelinger.

Anvendelsen af de ved Fredericias Rømning disponible Ingenieurkompagnier (2. og 4.) er alt angivet.

En Vaabenhvile afsluttes paa 1 Maaned.

D. 10. indløb Meddelelse fra Krigsministeriet om Afslutning af en Vaabenhvile paa 1 Maaned fra d. 12. Mai at regne. De krigsførende Parter skulde beholde deres respektive Stillinger tillands og tilvands og forpligte sig til ikke at forstærke dem under Vaabenhvilen. Blokaden skulde hæves fra dansk Side, og Østerrig og Preussen forpligte sig til at lade Handel, Samfærsel og Administration gaa sin regelmæssige Gang i Jylland og til ikke at hæve Krigskontributioner.

Fjendens Planer om en Overgang til Fyen.

Som tidligere omtalt, nærede s paa preussisk Side allerede i Marts, altsaa længe forinden Fredericias Rømning, Planer om en Overgang til Fyen. Chefen for den preussiske Generalstab, General v. Moltke, tog — i Betragtning af, at det virksomste Middel til en hurtig Tilendebringelse af Krigen, Indtagelsen af Kjøbenhavn, ikke ansaas gjennemførlig — Ordet for en Besættelse af det nordlige Jylland i Forbindelse med en Overgang til Fyen. Efter hans Skjøn var Besættelsen af den størst mulige Del af dansk Gebet og især af Fyen bedst

egnet til at udøve et Tryk paa vor Regjering og gjøre den tilbøielig saavel til at rømme Als som til at indgaa paa en Fredsslutning.

De Allieredes Overkommando blev vundet for Tanken, og efterat General v. Moltke var bleven ansat som Stabschef*) ved samme og d. 2. Mai var ankommen til Hovedkvarteret i Veile, foretog han i Dagene 3. og 4. Mai i Forbindelse med Kronprindsen af Preussen en Rekognoscering af Lille Belts Kyster.

Resultatet af denne var, at det maatte være muligt i al Stilhed at anlægge Batterier ved Snoghøi, hvilke, udrustede med det fra Dybbøl hidskaffede Beleiringsskyts og med Feltartilleri, maatte kunne forhindre endog pandsrede Skibe i at løbe ind i det bugtede og snevre Farvand af Lille Belt. Den skovbevoxede Kyst overfor Fænø begunstigede Hidførelsen og Opstillingen af svært Skyts og Forberedelserne til en Overgang; stod man paa Fænø, var Opgaven kun at overskride det c. 600 Alen brede Fænø Sund.

Efter Tilbagekomsten fra denne Rekognoscering begav General v. Moltke sig uopholdelig til General v. Gablenz og meddelte denne Planen for Landgangen saavelsom de Allieredes Overkommandos Tanke, at overdrage Generalen Udførelsen af Foretagendet, hvortil to østerrigske og to preussiske Brigader skulde anvendes. General Gablenz underkjendte vel ikke Betydningen af Foretagendet, men havde Betænkeligheder af forskjellig Art imod Udførligheden deraf og fremhævede disse under en to Dage senere afholdt Konference. Henset til den paa Fyen værende anselige danske Troppestyrke, de i Nærheden af Øen krydsende Krigsskibe og Usandsynligheden af at kunne overraske os, ansaa Generalen Foretagendet for yderst vanskeligt. Men selv om det lykkedes, troede han ikke at kunne love sig noget videregaaende Resultat deraf, eftersom han forudsatte, at den paa Fyen staaende Styrke nok vilde faae Tid til ved Indskibning at unddrage sig Tilintetgjørelse. Efter hans Mening burde desuden det moralske Tryk, som Erobringen af denne Ø vilde gjøre paa det danske Folk og den danske Regjering, ikke overvurderes. Endelig ansaa Generalen sig ikke beføiet til at udføre det nævnte Foretagende uden først at indhente et udtrykkeligt Samtykke fra sin Regjering. Han udbad sig i den Anledning Instruktioner fra Wien, og Tiden gik saaledes hen med Raadslagninger, indtil den indtraadte Vaabenhvile udelukkede videre Foretagender.

---

*) Se herom i det Følgende pag. 50.

C. Begivenhederne i Nørrejylland indtil Vaabenhvilen.

4. Divisions Opstilling d. 10. April; Detacheringer fra samme.

4. Division, der i Dagene 3.—5. April fra Mors havde tiltraadt sin Fremrykning mod Syd, var, som tidligere angivet, d. 10. April med Stabskvarter Kalby Gaard naaet frem til følgende Stilling*):

1. Kavaleribrigade (Stabskvarter Silkeborg) i Linien Nørreaa—Salten Langsø—Emborg Bro—Rye Vandmølle.

2. Kavaleribrigade (Stabskvarter Høver Kro) i Linien Knud Sø—Ravn Sø—Sophiendal—Stjær—Snastrup Vandmølle.

Østre Streifkorps under Major Castenschiold (i taktisk Henseende underlagt 2. Kavaleribrigade) i Gjedved og Tvingstrup med fremskudte Patrouiller til Horsens.

Som tidligere omtalt**), havde General Hegermann d. 10. April sendt sin Souschef, Kapitain af Generalstaben Thomsen, til Fredericia for at forsøge en Aftale truffen med General Lunding om en Samvirken med Divisionen til et samtidigt Angreb paa de ved Veile og foran Fredericia værende fjendtlige Afdelinger. Da dette Forsøg ikke kunde lykkes paa Grund af, at Besætningen i Fredericia netop i samme Øieblik ifølge Overkommandoens Ordre var bleven formindsket ved Afgivelsen af en Brigade til Als, havde General Hegermann, som ligeledes tidligere omtalt, afsendt den samme Officer til Hovedkvarteret paa Als for at forhandle med Overkommandoen om en større Fremrykning fra Divisionens Side ind i det Slesvigske.

Saalænge disse Forhandlinger stode paa, gjaldt det for Divisionen mest om ved Rekognosceringer at forberede de paatænkte Fremrykninger, og de i Dagene indtil d. 20. April — paa hvilken Dag Divisionen ved den afsendte Officers Tilbagekomst fik Underretning om Dybbølstillingens Fald — foretagne Detacheringer og Omdisloceringer sigtede derfor mod dette Maal.

D. 11. April udsendtes saaledes et nyt Vestre Streifkorps under Major Fibiger og bestaaende af 3. og 4. Eskadron af 5. Dragonregiment samt et Halvkompagni ($^1/_2$ 4.) af 1. Regiment; Korpset fik samme Opgave som det tidligere Vestre Streifkorps og opererede selvstændigt. Det stod d. 13. i Ring og gik d. 14. til Mattrup.

Fra d. 14. stationeredes i Ry et selvstændigt Kommando, bestaaende af 2. Eskadron af 3. Dragonregiment og 3. Kompagni af 1. Regiment under Premierlieutenant A. Dahl. Foreløbigt skulde Kom-

---

*) Se omstaaende Oversigtskaart til 4. Divisions Bevægelser.

**) Sammenhold II. Del pag 258—60.

Oversigtskaart
til
4. Divisions Bevægelser.

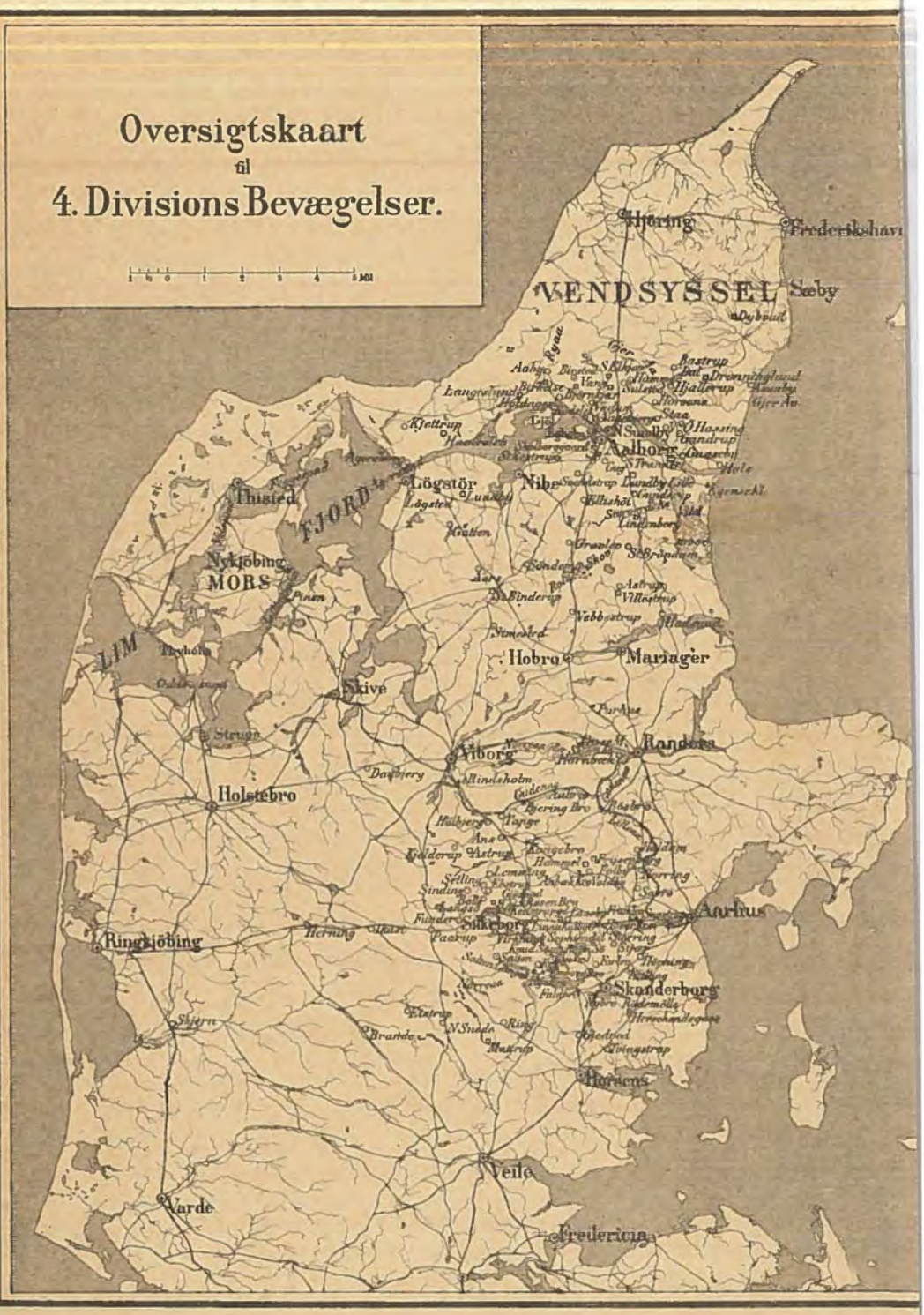

mandoet bevogte Strækningen fra Rye Mølle over Emborg Bro til Rye Bro og ved større eller mindre Detacheringer, langt udgaaende Patrouiller og selvstændige Expeditioner skaffe Efterretninger om Fjenden og hindre mindre Streifpartier fra hans Side i at rykke frem.

Endvidere udskiltes d. 15. April, efterat den førstnævnte Plan om en Samvirken med Garnisonen i Fredericia var opgiven, et selvstændigt Kommando under Oberstlieutenant Beck som Chef*). Det formeredes af:

1. Regiment (ikkun 4 Kompagnier)**),
$^1/_2$ 7. Batteri,
3. Eskadron Gardehusarer.

Kommandoet, hvis Stabskvarter blev Sophiendal, besatte Passene ved Fuldbro og Nybro, hvert med $^1/_2$ Kompagni og overtog fra d. 20. Bevogtningen af Terrainet mod Øst indtil Herschendsgave; Østre Streifkorps, der forstærkedes med 3. Eskadron af 6. Dragonregiment***), besatte Terrainet fra Herschendsgave mod Øst indtil den gamle Aarhus Landevei og fremsendte Patrouiller indtil Horsens.

Divisionen var saaledes fra d. 15. April (paa hvilken Dag 2. Dragonregiment meldte sig til Divisionen)†) formeret som følger: Divisionens Formering d. 15. April.

1. Kavaleribrigade.	3. Dragonreg. (1., 3., 4., 5., 6 Esk.). 1., 2., 5., 6. Esk. af 5. Dragonreg. 5. Batteri. Et Halvkompagni ($^1/_2$ 4.) af 1. Reg. 1 Deling Ingenieurer.
Kommandoet under Premlt. A. Dahl.	2. Esk. af 3. Dragonreg. 3. Komp. af 1. Reg.
Vestre Streifkorps. (Major Fibiger).	3. og 4. Esk. af 5. Dragonreg. Et Halvkompagni ($^1/_2$ 4.) af 1. Reg.

*) Kommandoet benævntes oprindeligt Divisionsreserve, men kom strax til at optræde selvstændigt.

**) Ved Limfjorden stod 8. Komp. ($^1/_2$ Komp. ved Agersund med mindre Posteringer i Aalborg og Hals, $^1/_2$ Komp. i Nykjøbing med en mindre Postering ved Sallingsund); 7. Komp. var ved Østre Streifkorps, 3. og 4. Komp. ved 1. Kavaleribrigade og de derfra udsendte Kommandoer.

***) Et mindre Kommando Gardehusarer, der d. 12. Marts havde sluttet sig til Østre Streifkorps (se II. Del pag. 88, retournerede midt i April til Gardehusarregimentet.

†) Se II. Del pag. 246. Divisionens Sammensætning paa dette Tidspunkt se pag. 3

2. Kavaleribrigade.	2. Dragonreg. 1. og 5. Esk. Gardehusarer. 4., 5., 6. Esk. af 6. Dragonreg. 1/2 7. Batteri. Resten af Ingenieurkompagniet.
Kommandoet under Oberstl. Beck.	1., 2., 5., 6. Komp. af 1. Reg. 1/2 7. Batteri, 3. Esk. Gardehus.
Østre Streifkorps. (Major Castenschiold.)	7. Komp. af 1. Reg. 1., 2., 3. Esk. af 6. Dragonreg.

D. 16. forlagdes Divisionskvarteret til Silkeborg; 2. Kavaleribrigade tog Stabskvarter paa Kalby Gaard.

Divisionen dislocores i Omegnen af Silkeborg.

I de nærmest paafølgende Dage indløb Efterretning om Dybbølstillingens Fald samt om en forestaaende, fjendtlig Fremrykning op i Jylland. Da Bevægelsen formodedes at skulle foregaa i den østlige Del af Jylland, besluttede General Hegermann at bøie af for den ved at trække sig mere vesterpaa, hvorved Generalen mente at vinde Udsigt til ved Flankeangreb at tvinge Fjenden til en langsom Fremrykning.

D. 20. dirigeredes Divisionens Hovedstyrke (1. og 2. Kavaleribrigade) ud i Egnen Silkeborg—Paarup med Observation af Resen Bro og Broen over Silkeborg Langsø.

Vestre Streifkorps, som d. 19. var blevet forstærket med 2. Eskadron af 5. Dragonregiment, stod d. 20. i Egnen ved Eistrup-Nørre-Snede. De øvrige udsendte Kommandoers Stilling var paa denne Dag uforandret.

5. Eskadron af 3. Dragonregiment (under Ritmester Moe) udsendtes til Skjern for derfra at operere i sydlig og sydvestlig Retning mod Varde og Omegn. Eskadronen naaede d. 20. Herning, d. 21. Skjern.

D. 21. Morgen indtoge de ved Paarup bivouakerende Afdelinger en Bivouakstilling Ø. for Funder og gik hen paa Eftermiddagen i Kantonnement, 1. Kavaleribrigade i Silkeborg, Balle, Sinding m. m., 2. Kavaleribrigade i Gjødvad, Øster og Vester Keilstrupgaard, Seiling, Lemming m. m.; Stabskvarter for begge Brigader blev Silkeborg. 1. Kavaleribrigade, hvis Hovedretraitelinie var ad Veien til Skive, fik Alarmplads V. for Funder, medens 2. Kavaleribrigade, der skulde gaa tilbage ad Silkeborg—Viborg Chaussee, anvistes Alarmplads S. for Balle Kirke. Af sidstnævnte Brigade skulde 1 Eskadron

bivouakere ved Funder og 1 i Silkeborg med Observation og Besættelse af Adgangene til Byen, medens 1 Eskadron skulde holde Resen Bro besat og sende et Detachement til Linaa til Forbindelse med Oberstlieutenant Becks Korps.

Oberstlieutenant Becks og Major Castenschiolds Korpser skulde — hvis de bleve tvungne til Tilbagegang — gaa over Hobro til Aalborg; under Tilbagegangen skulde Overgangene over Gudenaa besættes og forsvares.

Efterretninger udsagde, at Fjenden med betydelig Styrke stod i og om Veile. Et mindre Patrouillesammenstød fandt Sted i Nærheden af Horsens.

22. April.

Divisionen Münster tiltræder Marchen fra Veile mod Nord; 4. Division trækker sig tilbage mod Mors.

Som tidligere udviklet, erholdt General Grev Münster, hvis Styrke, naar de til Veile afsendte Forstærkninger vare ankomne, udgjorde en kombineret Division paa 9 Batailloner, 12 Eskadroner og 16 Stkr. Skyts*), det Hverv selvstændigt at operere i Nørrejylland samt at underkaste sig denne Provinds. Som Soutien for Korpset samledes det kombinerede III. Korps under General v. d. Mülbes Befaling i Dagene indtil d. 26. April ved Veile og udgjorde tillige Understøttelse for det dengang foran Fredericia opstillede II. Korps. Divisionen Münster underrettedes om, at i Betragtning af de politiske Forhold var en hurtig Fremrykning gjennem Jylland i høi Grad ønskelig. Efterat d. 20 April 21. Infanteribrigade var indtruffen ved Veile, tiltraadte Divisionen d. 22. April Marchen mod Nord og naaede paa denne Dag Horsens.

Denne Fremrykning bevirkede en Tilbagegang af de fremskudte Dele af 4. Division. Kommandoet under Oberstlieutenant Beck gik til Egnen om Laasby, og indtog en Bivouakstilling for Natten med fremskudte Poster i Linien mellem Knud Sø og Forlev, hvor Forbindelse søgtes med Østre Streifkorps. Dette, der herefter stod direkte under Divisionen, gik tilbage til Storring med fremskudte Poster i Forlev, Stilling og Hørning samt Røde Mølle besat indtil Aften; et mindre, kombineret Kommando holdt den gamle Horsens—Aarhus Landevei besat. Vestre Streifkorps trak sig mod Brande. Til Støtte for Korpset detacherede 1. Kavaleribrigade en

*) Se pag. 4 og Bilag 1.

Eskadron af 5. Dragonregiment til Herning. Eskadronen forblev her indtil d. 24. og fulgte da Korpset. 1. Kavaleribrigade indtog en Bivouakstilling ved Funder, 2. Kavaleribrigade ved Seiling. Kommandoet under Premierlieutenant A. Dahl gik i Løbet af Natten tilbage til Silkeborg.

Et Patrouillesammenstød fandt Sted i Egnen ved Horsens, hvorved en af vore Patrouiller paa 5 Ryttere under Korporal Bovense af 6. Dragonregiments 1. Eskadron, der var kommen i Ryggen paa en overlegen, fjendtlig Patrouille, uforfærdet huggede sig igjennem.

Efter de indløbne Meldinger syntes Fjenden at være avanceret til Gjedved.

23. April.

Paa fjendtlig Side var man uvidende om, ad hvilke Veie 4. Division havde trukket sig tilbage. General Grev Münster indslog derfor Veien til Skanderborg, hvorfra det var muligt at vende sig saavel mod Aarhus som mod Viborg. I Skanderborg, hvor Generalen tog Kvarter, erfaredes det, at 4. Division havde trukket sig mod Silkeborg, og at kun mindre Styrker vare gaaede mod Aarhus.

4 Division fortsætter Tilbagegangen.

4. Division fortsatte sin Tilbagegang. Vel befalede Divisionen om Formiddagen, at Oberstlieutenant Becks Kommando, der stod i koncentreret Kantonnement om Laasby og Kalby Gaard, og Østre Streifkorps, der stod i Bivouak ved Framlev, skulde rykke frem til i Høide med Linien Fuldbro—Nybro, hvorved bl. A. Forbindelse skulde søges med Premierlieutenant A. Dahls Kommando, der efter Ordre havde fremskudt Poster til Rye Møllebro, Salten og Virklund; men denne Fremrykning umuliggjordes ved Fjendens Fremmarche og Indrykning i Skanderborg.

2. Kavaleribrigade gik — efter at have detacheret 4., 5. og 6. Eskadron af 6. Dragonregiment under Ritmester H. Castenschiold over Kongebro til Anbæk Kro som Forstærkning for Oberstlieutenant Becks Kommando — tilbage til i Høide med Viborg; 1. Kavaleribrigade afmarcherede Natten til d. 24. Nord paa ad Skive Veien til Daubjerg. Østre Streifkorps brød sent paa Aftenen op fra Bivouaken ved Framlev og gik tilbage til Haldum og Folby; Oberstlieutenant Becks Kommando brød op ved Daggry d. 24. og tiltraadte Marchen mod Frijsenborg, medens 2. Kompagni af 1. Regiment med nogle Husarer detacheredes til Kongebro for at søge Forbindelse med Divisionens Hovedstyrke. Premierlieutenant A.

Dahls Kommando forblev i Silkeborg, men inddrog sine fremskudte Poster. Divisionskvarteret forlagdes til Viborg.

24. April.

Paa fjendtlig Side fortsattes Fremmarchen. Divisionen Münster gik til Linaa, hvor en Deling indtraadte, idet den af 3 Bataillonner, 4 Eskadroner og et ridende Batteri bestaaende Avantgarde rykkede frem til Resen Bro, medens 3 Gardebataillonner, 4 Eskadroner og et Batteri afgik til Silkeborg; Resten af Divisionen forblev i Linaa for at tjene de fremskudteTropper til Understøttelse og sikkre imod Aarhus Kanten.

General Hegermann, der havde Kjendskab til Fjendens Fremrykning i nordvestlig Retning, besluttede at skuffe Fjenden ved kun at sende en Del af sin Styrke (1. Kavaleribrigade) til Mors, medens den resterende Deel skulde spredes til samtlige øvrige Overgangssteder over Limfjorden og særlig Hovedstyrken lægge sin Tilbagetogslinie over Aalborg.

4 Division beslutter kun at sende en Del af sin Styrke til Mors, Hovedstyrken over Aalborg.

Af Transportmidler havdes til Raadighed Dampskibene Diana, Marschall og Aalborg samt 3 Jerntransportbaade foruden de paa forskjellige Steder beroende Færgemidler. Disse Transportmidler fordeltes til Oddesund, Sallingsund, Agersund og Aalborg.

Ø. for Aalborg sloges paa den nordre Bred en 500′ lang Bro med et 160′ langt Brohoved ved 4′ Vand og lige overfor paa den søndre Bred i 160 indbyrdes Afstand 2 220′ lange Broer for at kunne benytte 2 Transportfartøier som Trækfærger; i Aalborg forøgedes Trækfærgernes Antal til 4.

D. 22. standsedes Jernbanedriften; Jernbanemateriellet førtes fra Aarhus og Randers Nord paa til Skive, hvor Lokomotiverne gjordes ubrugbare.

1. Kavaleribrigade, der fremtidig skulde agere selvstændigt, og der, som oven angivet, fik Mors anvist som Retraitepunkt, indtog om Formiddagen et Kantonnement om Daubjerg.

Vestre Streifkorps marcherede til Herning—Ikast med Ordre til paa sin senere Tilbagegang at følge Veien til Oddesund og efter Ankomsten til Thyholm at indgaa under 1. Kavaleribrigade. Eskadronen Moe fik Ordre til paa sit Tilbagetog at følge Veien til Holstebro.

Kommandoet under Premierlieutenant A. Dahl trak sig paa Grund af Fjendens Fremrykning om Eftermiddagen tilbage til Kjelderup

og derfra senere til Rindsholm, hvorfra det til Detachementet hørende Infanteri strax og Eskadronen noget senere fortsatte Marchen til Viborg.

2. Kavaleribrigade paabegyndte sit Tilbagetog i Retning mod Hobro; Brigaden efterlod et Detachement ved Viborg paa to Eskadroner Gardehusarer under Ritmester Zepelin med Ordre til at forblive sammesteds og dække de mod Nordost og Nordvest førende Veie; Detachementets eventuelle Tilbagetog skulde lægges over Agersund; det underlagdes midlertidigt 1. Kavaleribrigade.

Kommandoet under Oberstlieutenant Beck gik, som anført, til Egnen om Frijsenborg (Stabskvarter Hammel) med fremskudte Poster ved Anbæk Kro og Voldby.

Østre Streifkorps forblev i Haldum med Forposter ved Norring og Sabro.

De paa denne Dag indkomne Efterretninger udsagde, at Fjenden med stor Styrke var indrykket i Silkeborg.

25. April.

Paa fjendtlig Side fortsattes Fremrykningen til Egnen om Kjelderup, hvor Bivouak indtoges. Kommandoet ved Resen Bro rykkede frem til Ebstrup og Astrup. Et Detachement sendtes til Høibjerg for at ødelægge Jernbanen og Telegraflinien mellem Viborg og Aarhus.

1. Divisions Overførsel paabegyndes.

1. Kavaleribrigade tiltraadte Tilbagetoget over Skive til Sallingsund. Overførslen foregik paa denne og den følgende Dag. Den ved Brigaden værende Del af 5. Dragonregiment (to Eskadroner) afgik til Oddesund og overskibedes ligesom Regimentets øvrige Eskadroner. Detachementet under Ritmester Zepelin, der, som tidligere angivet, skulde lægge sit eventuelle Tilbagetog over Agersund, fik ved en Misforstaaelse Befaling til at foretage Overgangen over Sallingsund og nødtes derved til at gaa tilbage over Skive.

Kommandoet under Premierlieutenant A. Dahl samledes i Viborg og trak sig om Eftermiddagen til Skive.

2. Kavaleribrigade afgik til Aalborg og Omegn for at overføres til Nørre Sundby. I Hobro efterlodes en Eskadron for at oppebie Østre Streifkorps Ankomst dertil. Brigadens Stabskvarter blev Aalborg.

Østre Streifkorps var Natten til d. 25. gaaet tilbage mod Randers, hvorhen det tidligere omtalte mindre Kommando, der til

Dækning af Korpsets venstre Flanke havde bevæget sig ad den gamle Horsens—Aarhus Vei, tilbagekaldtes. Oberstlieutenant Beck havde samme Nat sendt de 3 disponible Kompagnier samt de 4 Kanoner, Alt under Kommando af Kapitain Thalbitzer, Nord paa for at tage Stilling N. for Gudenaa ved Aabro; selv fulgte Oberstlieutenanten efter med Kavaleriet. Det til Kongebro detacherede Kompagni, der blev averteret af Oberstlieutenanten om den Fare, der kunde true det fra den over Resen Bro fremrykkede Fjende, satte sig efter Ordre Kl. 3 Morgen paa rekvirerede Vogne i Marche over Ans og Nord om Gudenaa. Ved Ankomsten S. for Randers modtog Østre Streifkorps Ordre fra 4. Division til strax at gaa tilbage til Hobro, da Fjenden var under Fremrykning til Viborg med Kavaleri og kjørende Infanteri; Marchen blev derfor fortsat, idet der i Randers efterlodes 2. Eskadron af 6. Dragonregiment og 7. Kompagni af 1. Regiment med Ordre til at forblive der, indtil Oberstlieutenant Becks Korps, der ligeledes skulde gaa tilbage til Hobro, var naaet i Høide med Randers. Sidstnævnte Korps tog Veien over Hornbæk og Ouse Mølle til Randers—Hobro Chausseen, optog ved Purhus det fra Kongebro retournerede 2. Kompagni af 1. Regiment og ankom om Eftermiddagen til Hobro nogle Timer senere end Østre Streifkorps. Efter en Konference mellem Oberstlieutenant Beck og Major Castenschiold besluttedes det, at begge Korpser for at undgaa den Fare, som deres Retraite vilde være udsat for ved en fjendtlig Fremrykning fra Viborg mod Aalborg, endnu samme Aften skulde fortsætte Tilbagemarchen; i Hobro efterlodes en Deling af 1. Reg.'s 7. Kompagni og 10 Husarer under Kommando af Sekondlieutenant Gjerding, der fik Ordre til at patrouillere i Retning af Viborg og ikke at forlade Hobro før ved Fjendens Fremrykning, i hvilket Tilfælde han, saafremt han ikke kunde gaa tilbage mod Aalborg, skulde trække sig i nordøstlig Retning mod Indløbet til Limfjorden for derfra at overføres til Hals. Under Divisionens Retraite vare efterhaanden Broen ved Tange, Bjering Bro, Aabro, Bøsbro over Lilleaa og Broerne over Nørreaa blevne afbrudte.

Divisionens Stabskvarter blev Aalborg.

26. April.

Paa fjendtlig Side fortsattes Fremmarchen indtil Viborg; Avantgarden overtog Sikkringen mod Øst. General Grev Münster udstedte en Opfordring til Nørrejyllands Beboere og Øvrighed om at

efterkomme Paabudene om de Kontributioner, som Generalen agtede at paalægge Provindsen.

4. Divisions Overførsel fortsættes.

Paa vor Side fortsattes Overførslen over Limfjorden.

1. Kavaleribrigade (med de to Eskadroner Gardehusarer) indtog Kantonnement paa Mors; 5. Dragonregiment lagdes paa Thyholm. $^1/_2$ Kompagni lagdes ved Oddesund, to Kompagnier ved Sallingsund. Brigadens Stabskvarter blev Nykjøbing.

2. Kavaleribrigade kom til Nørre Sundby og omliggende Byer.

Kommandoet under Oberstlieutenant Beck naaede i Forbindelse med Østre Streifkorps Aalborg, hvor det nu samlede 6. Dragonregiment overførtes til Nørre Sundby. Begge Korpser ophævedes. I Løbet af Formiddagen indløb der imidlertid Ordre fra Divisionen til, at Oberstlieutenant Beck med en nærmere angiven Styrke ($^1/_2$ 1. Reg., $^1/_2$ 2. Dragonregiment og $^1/_2$ 7. Batteri), hvoraf en Del skulde forblive S. for Limfjorden, skulde danne Divisionens Arrieregarde.

Oberstlieutenanten lagde en Eskadron i Svendstrup, to ved Skalborggaard; et Kompagni stilledes paa Bakkerne S. V. for Aalborg, Resten af Infanteriet tilligemed Halvbatteriet dannede Reserve i Aalborg. Patrouillen under Sekondlieutenant Gjerding stod i Omegnen af Hobro.

Om Formiddagen fremsendtes et Rekognosceringskommando (5. Komp. af 1. Reg.) ad Viborg Veien. Det naaede Sønderup, men retournerede ifølge Divisionens Ordre om Eftermiddagen til Aalborg og overskibedes til Nørre Sundby; næste Dag afgik det til Agersund til Forstærkning af den derværende Besætning.

Den vesterpaa udsendte Eskadron (5. Esk. af 3. Dr. Reg.) stod i Struer og Holstebro, $^1/_2$ Eskadron paa hvert Sted.

Kommandoet under Premierlieutenant A. Dahl stod i Skive.

Divisionens Stabskvarter blev Rødslet.

1600 Heste, 8 Kanoner, Trainvogne m. m. vare blevne overførte ved Aalborg, 1400 Heste, 8 Kanoner, Trainvogne m. m. ved Sallingsund og Oddesund. De ved Aalborg slagne Nødbroer ødelagdes, og Transportmidlerne bleve førte ud af Limfjorden, henbragte i Lindholm Aa, sendte til Thisted eller desl.

Divisionen sendte Krigsministeriet en længere Redegjørelse for sine Bevægelser og Motiverne dertil og sluttede saaledes:

„Da det er af største Vigtighed for Divisionen at kjende Ministeriets Bestemmelse, om det navnlig er Hensigten betydeligt at forøge Divisionens Styrke for at sætte den i Stand til atter at rykke frem,

eller om det under de nærværende Omstændigheder er Hensigten at undgaa en altfor ulige Kamp, saa skulde Divisionen andrage paa, at den underrettes herom, idet den tillader sig at tilføie, at Foranstaltningerne saavel i den ene som i den anden Retning muligt maatte iværksættes ved enten at sende en Division Infanteri til Frederikshavn eller fornødne Transportmidler til i fornødent Fald at bortføre Tropperne fra Jylland.

Fjenden har nemlig en ikke synderlig vanskelig Adgang over Agersund, ligesom ogsaa Overgangen ved Aalborg ikke kan gjøres ham stridig med den havende Styrke i længere Tid, ved hvilken Leilighed Forsvaret betydeligt vil medtage Aalborg By og Nørre Sundby. — — —"

Inden denne Skrivelse kunde naae Kjøbenhavn, indløb der fra Ministeriet et Telegram saalydende:

„Brigaden Neergaard afgaar snarest muligt til Aalborg*) for at indlemmes i Divisionen, som Ministeriet forventer bragt i Sikkerhed bag Limfjorden, selv om Fjenden trænger stærkt paa"

27. April.

Paa denne Dag hvilede Divisionen Münster i Viborg. Situationen paa vor Side var følgende:

1. Kavaleribrigade stod paa Mors og Thyholm. Detacherede vare:

Til Struer og Holstebro: 5. Esk. af 3. Dragonreg.; ved et Infanteridetachement ved Oddesund holdtes Forbindelse med Styrken paa Thyholm.

Til Skive: Kommandoet under Premierlieutenant A. Dahl; ved et Infanteridetachement i Pinen holdtes Forbindelse med Styrken paa Mors.

Til Agersund (hvor Kapitain Dalgas af Ingenieurkorpset var høistkommanderende Officer): $1^1/_2$ Kompagni og 2 Kanoner.

2. Kavaleribrigade stod i og N. for Nørre Sundby.

Arrieregarden under Oberstlieutenant Beck stod i og S. for Aalborg med den tidligere omtalte Patrouille i Hobro, hvilken sidste dog d. 29, da Fjenden rykkede frem fra Viborg mod Hobro, trak sig tilbage. Eskadronen i Svendstrup patrouillerede ad Viborg Chaussee; en

*) Sammenhold pag. 23.

Eskadron stationeredes i Store Restrup med et Detachement i Nibe; den tredie Eskadron blev trukket ind til Aalborg i Reserve.

Divisionskvarteret toges i Vang.

I de forskjellige Afsnit, og særligt ved Nørre Sundby og Agersund toges ufortøvet fat paa Stillingernes Forstærkning*). Ved Nørre-Sundby anlagdes talrige Placementer for Kanoner samt Skyttegrave for Fodfolk; ved Agersund anlagdes i de bag Byen af samme Navn liggende Havstokke Placementer til ialt 12 Kanoner; Skyttegrave anlagdes dels foran Byen, dels mellem Husene i selve Byen. Ogsaa i det tilstødende Terrain anlagdes Forskandsninger. En Baunelinie anlagdes fra Agersund til Divisionskvarteret samt en Signallinie mellem Agersund og Nørre Sundby og videre mellem denne By og Hals; der signaleredes med Kurve om Dagen, Lanterner om Natten og oprettedes 17 Stationer.

28. April — 11. Mai.

Af Arrieregarden under Oberstlieutenant Beck overførtes d. 28. April de 4 Kanoner til Nørre Sundby. Paa Efterretning om Fjendens Besættelse af Hobro d. 29. Aften udsendtes et Detachement, bestaaende af 7. Kompagni af 1. Regiment og en mindre Rytterstyrke, Alt under Kommando af Premierlieutenant C. Th. Sørensen, til Rold Skov for noget at standse Fjenden, hvis denne skulde fortsætte sin Fremrykning mod Aalborg; men da Divisionen under 30. April tilskrev Oberstlieutenanten, at Arrieregardens Hverv ligeoverfor en alvorlig, fjendtlig Fremrykning ikke var at forsvare Byen Aalborg, hvorved denne udsattes for Ødelæggelse, og at Oberstlieutenanten saavidt muligt skulde undgaa Alt, hvad der kunde have en Artillerikamp over Limfjorden til Følge, trak Oberstlieutenanten samme Dag de 2 Eskadroner og d. 1. Mai sin hele Styrke N. for Limfjorden, hvor den disloceredes i og om Nørre Sundby med et Infanteridetachement paa Øen Egholm.

Til Observation af Hals var der d. 26. Marts udsendt 1 Underofficer og 12 Mand af 1. Regiment; d. 1. Mai beordredes Sekondlieutenant F. Bayer med 20 Mand af 6. Dragonregiment til dette Punkt. Lieutenanten beholdt tillige den førstnævnte Styrke under sin Kommando og forrettede Tjeneste som Pladskommandant paa Stedet.

---

*) Bilag 6 angiver de fortifikatoriske Arbeider, der ved Vaabenhvilens Indtræden vare udførte ved Limfjorden.

Den bebudede Tilgang af 9. Brigade gav Divisionen Haab om at kunne gjøre Modstand mod fjendtlige Overgangsforsøg. Tyngdepunktet for Forsvaret lagdes ved Agersund og Nørre Sundby, hvorfor Styrken i Dagene indtil 2. Mai grupperedes som følger: Ordning af Forsvaret N for Limfjorden.

Høire Fløi (5. Dragonreg., to Kompagnier af 1. Reg. og $^1/_2$ 5. Batteri, Alt under Kommando af Chefen for 5. Dragonregiment, Oberstlieutenant N. S. Brock) fik Besættelsen og Forsvaret af Mors og Thyholm;

Centrum (to Kompagnier af 1. Reg. med to Kanoner ved Agersund, 3. Dragonreg., $^1/_2$ 5. Batteri og to Eskadroner af Gardehusarregimentet i Reserve*), Alt under Kommando af Generalmajor Honnens (Stabskvarter Kjettrup) fik Forsvaret af Overgangen ved Agersund og Observation af den tilstødende Kyststrækning.

Venstre Fløi N. og N. Ø. for Nørre Sundby med Observation af Terrainet mod Øst indtil Hals, udgjordes af 2. Kavaleribrigade (Stabskvarter Sulsted). 3. Eskadron af Gardehusarregimentet forlagdes til Birkelse og Langeslund for at danne Forbindelse mellem Centrum og venstre Fløi.

Oberstlieutenant Beck lod d. 3. Mai $^1/_2$ 7. Kompagni af 1. Regiment og nogle Dragoner under Kommando af Premierlieutenant C. Th. Sørensen overføre til Aalborg for at patrouillere ad Veiene til Svendstrup og Hadsund; men da Fjenden d. 4. rykkede frem til Svendstrup, gik Kommandoet Natten til d. 5. tilbage over Limfjorden.

Krigsministeriets telegrafiske Meddelelse om, at 9. Brigade (19. og 21. Reg.) vilde afgaa til Nørrejylland til Forstærkning af 4. Division indløb, som tidligere anført, d. 26. April. I de nærmest paafølgende Dage hørte General Hegermann imidlertid intet hverken herom eller om Ministeriets Tanke med denne Forstærkning, saalidt som om den da befalede Rømning af Fredericia. Han tilskrev derfor under 29. Krigsministeriet, at saafremt det var Ministeriets Ønske, at Divisionen skulde foretage en Fremrykning, var det af største Vigtighed, at Forstærkningen ankom snarest muligt, for at Fjenden kunde angribes, medens han endnu stod i spredt Opstilling. Generalen udbad sig Meddelelse angaaende Forholdene i Fredericia og muligen paatænkte Expeditioner af Hær og Flaade mod Østkysten af Jylland.

9. Brigade ankommer til Hals 1.—2 Mai.

9. Brigade ankom til Hals i Dagene 1.—2. Mai. Divisionen tilskrev derefter 1. Kavaleribrigade, at det — forsaavidt ikke Ministeriet

*) Kommandoet under Premlt. A. Dahl og Eskadronen Moe vare da inddragne.

maatte give anden Befaling — var dens Hensigt at koncentrere den større Del af sin Styrke bag Agersund for, hvis dette Punkt eller Nørre Sundby skulde blive forceret af Fjenden, da at repliere sig paa Mors eller Thy. Brigaden anmodedes om at tillægge Oberstlieutenant Brock Ordre til med de paa Mors og Thyholm værende Kræfter, der i de følgende Dage vilde blive noget forøgede, at ordne Alt til at holde disse Punkter à tout prix.

Ved Feggesund og Vilsund blev der truffet de til en Overfart nødvendige Forberedelser; ogsaa sørgedes for en Forøgelse af Transportmidlerne.

9. Brigade lagdes foreløbigt i Egnen Ø. for Ryaa. Det paalagdes Brigaden indtil videre at observere den mellem venstre Fløi og Centrum liggende Kyststrækning samt danne Reserve for Forsvaret ved Nørre Sundby eller Agersund.*)

Divisionens Opstilling d. 6. Mai.

D. 6. Mai var Divisionens Opstilling følgende:

Paa Mors—Thyholm: 5. Dragonreg., 1. Reg.'s II samt $^1/_2$ 5. Batteri.**)

ved Agersund under Kommando af Chefen for 1. Kavaleribrigade: 21. Reg's I og $^1/_4$ 7. Batteri.

3. Dragonreg., to Esk. Gardehusarer og $^1/_2$ 5. Batteri, observerende Kysten fra Haverslev Aa imod Vest.

tæt Ø. for Ryaa: 9. Brigade (19. Reg. og 21. Reg.'s II), en Esk. Gardehusarer.

ved Nørre Sundby: Kommandoet under Oberstlieutenant Beck: 1. Reg.'s I, tre Esk. af 2. Dragonreg., $^1/_2$ 7. Batteri.***)

N. og N.Ø. for Nørre Sundby:

Tre Esk. af 2. Dragonreg.,
6. Dragonregiment,
$^1/_4$ 7. Batteri.
} 2. Kavaleribrigade.

ved Hals: det tidligere nævnte Detachement under Kommando af Sekondlieutenant Bayer, forøget med $^1/_2$ Komp. af 19. Reg.

Divisionens Stabskvarter var Vang.

Yderligere Forstærkning ankommer i Dagene 4—8 Mai

I Dagene 4.—8. Mai ankom yderligere Forstærkning uventet til Divisionen. Oplysning herom var given i Krigsministeriets Skrivelse af 2. Mai til Overkommandoen, hvori det hed:

---

*) 3. Esk. Gardehusarer i Birkelse og Langeslund underlagdes Brigaden.

**) Paa Thyholm: 1 Komp., 1 Esk. og 2 Kanoner, Resten paa Mors.

***) D. 7. forstærkedes Oberstlieut. Becks Kommando med $^1/_4$ 7. Batteri, der toges fra 2. Kavaleribrigade, og d. 9. med $^1/_2$ Komp. af 19. Reg.

„Hensigten med denne Forstærkning er dels at styrke Forsvaret af Landet N. for Limfjorden, dels at tilveiebringe paa dette Punkt en saadan Styrke, at gunstige Leiligheder til offensiv Bevægelse kunne benyttes. Ministeriet har derved maattet tage under Overveielse, om de paa Fyen tilbageblivende Tropper ville være tilstrækkelige til at beskytte Øens nordvestlige Del mod Overgangsforsøg. Disse Tropper bestaa af 13., 16. og 17. Regiment samt de som Batailloner formerede 4 Regimenter og ville, da de Punkter, hvor alvorlige Overgangsforsøg kunne befrygtes, ere koncentrerede omkring Middelfart, i Forening med Artilleriet formentlig være tilstrækkelige hertil, selv om endnu en kort Tid maa hengaa, inden de 4 Batailloner ere fuldt anvendelige.

Hvad Forsvaret af Jylland N. for Limfjorden angaar, da synes der kun at være tre Punkter, hvor alvorlige Overgangsforsøg kunne ventes, nemlig ved Aalborg, Agersund og Oddesund, og med Hensyn til Broslagning bliver det da igjen Agersund, der nærmest maatte komme i Betragtning. Forholdene her ere imidlertid saa gunstige for Forsvaret, at det, naar dette føres med nogen Energi, neppe vil blive en kun med Pontoner forsynet Fjende muligt at forcere Overgangen.

Med Hensyn til offensive Bevægelser af „det nørrejydske Korps", som det omhandlede Armeekorps vil være at benævne, har Ministeriet havt Opmærksomheden henvendt paa Muligheden af S. for Limfjorden at finde et Afsnit, der kunde benyttes som Brohoved og Retraitepunkt. Det antager, at et saadant Afsnit kan dannes af det Terrain, der mod Syd begrændses af den lille Vildmose, mod Vest af Storvorde Aa og mod Nord og Øst af Limfjorden og Kattegattet, og det vil derfor have Overkommandoen anmodet om at beordre dette Afsnit undersøgt og eventuelt de nødvendige Arbeider til dets Sikkring foretagne.

— — — — (Kommandoforholdene ved Korpset) — — — — — — — — — —

Sluttelig skal Ministeriet ikke undlade at fremhæve, at det, for at støtte det nørrejydske Korps i offensive Bevægelser, vil være nødvendigt ideligt at forurolige Fjendens Flanke ved Landgangsoperationer. Foruden de mindre Operationer, som kunne foretages med det under Kapitain Aarøe organiserede Streifkorps, vil hertil kunne anvendes to af de paa Als værende Regimenter, forenede i en Brigade under Oberst M. Müllers Kommando, Regimenterne valgte med det Formaal for Øie, til hvilket de ere bestemte."

General Hegermann, der først d. 6. Mai fra Overkommandoen

modtog en Extrakt af denne Skrivelse*), blev i høi Grad overrasket ved de i Dagene fra d. 4. ankomne betydelige Forstærkninger.

Den Kgl. Livgarde til Fods ankom til Hals d. 4. Aften, 3. Batteri, 4. Ingenieurkompagni, 2. Divisions Intendantur og Sundhedstropper m. m. ankom d. 5. Aften til Frederikshavn, til hvilket Punkt fra denne Dag Troppetransporterne dirigeredes. 7. og 14. Regiment ankom i Dagene 6.—8.

Generalmajor Wilster ankom d. 8. for at overtage Kommandoen over 2. Division.

De Oplysninger, General Hegermann fik ved Ankomsten af Livgarden til Fods, saavelsom en Meddelelse fra Generaladjutant, Oberstlieutenant Dahl, bevirkede, at Generalen d. 5. afsendte følgende Telegram til Krigsministeriet:

„Efter Hs. Majestæt Kongens allernaadigste Paadrag har den fungerende Generaladjutant, Oberstlieutenant Dahl, meddelt mig, at Deres Exellence d. 1. ds. havde yttret, at Brigaden Neergaard vilde blive sendt herover samt endnu en Infanteribrigade med et Batteri, og at Deres Excellence endvidere var betænkt paa at sende en tredie Infanteribrigade med et Batteri, med hvilken Styrke De formente, at jeg vilde være i Stand til at forhindre Fjendens Overgang over Limfjorden efter det Kjendskab, De troede at have til den mod Nord fremrykkende, fjendtlige Styrke.

Deres Exellence skulde endvidere have yttret nøiere at ville overveie, om det maaske var rigtigere ganske at opgive Landet N. for Limfjorden.

Deres Exellence vil formentlig indrømme, at det er Resultatet af denne Overveielse, som det vil komme an paa i Øieblikket at blive underrettet om, og at en Meddelelse fra den konstitutionelle Krigsminister om det Maal, hvortil der tragtes, og de Midler, hvorover der disponeres, er aldeles nødvendig for den Kommanderende, forinden nogensomhelst Bestemmelse kan tages; jeg forventer derfor, at Deres Excellence strax efter Modtagelsen af dette Telegram har den Bevaagenhed at afsende et Dampskib med Telegram til Frederikshavn, som giver mig den fornødne Oplysning. Findes det saa vigtigt at bevare den nu af Fjenden ikke besatte Del af Jylland, saa at man

*) En Skrivelse fra Krigsministeriet af 1. Mai om strax at lade de Transportfartøier, som havde overført 9. Brigade, afgaa til Nyborg for at overføre 3. Batteri, 7. og 14. Regiment, kom af uoplyste Grunde heller ikke General Hegermann ihænde før d. 6. Mai.

dertil vil anvende den omtalte Styrke, selv med Udsigt til, at Fjenden efter en gjennemført Overgang over Limfjorden kan overvælde dette Korps, maa jeg forlange saa meget som muligt oversendt og dette udført saa hurtigt som muligt, og skal jeg da af al Magt bestræbe mig for at afværge en Overgang og i yderste Fald søge en Stilling, hvor man længst muligt kan forsvare sig; det maatte vel nærmest være Pontonervæsenet, der har at udtale sig om Muligheden af en Broslagning eller anden Overgang over Limfjorden, navnlig ved Agersund eller Aalborg.

Finder Ministeriet ikke Bevarelsen af Vendsyssel saa vigtig, at den vil vove et saadant Korps, men derimod vil være betænkt paa at trække Tropperne bort fra Jylland, da antager jeg det ikke nødvendigt at sende større Styrke herover, men snarest muligt at sende de fornødne Transportmidler til Overførslen af Kavaleriet og Artilleriet, saaledes at denne kan tilendebringes i Løbet af 4 à 5 Dage, i hvilken Tid jeg antager at kunne afvise en Overgang over Limfjorden med de Kræfter, der nu haves her." — — — —

Ministeriet har neppe, saaledes som General Hegermann-Lindencrone rygtevis meddelt, samtidigt med at overføre en meget betydelig Troppestyrke til Vendsyssel, taget under Overveielse ganske at opgive Forsvaret af denne Landsdel. Iøvrigt afgik ifølge Overkommandoens Ordre samtlige benyttede Transportmidler til Høruphav, hvorved Spørgsmaalet om at trække Tropperne bort fra Nørrejylland var bortfaldet. Divisionen havde herefter til Raadighed ikkun 4 mindre Dampskibe.

Oprettelse af et nørrejydsk Armeekorps under General Hegermann.

Som omtalt, modtog Divisionen d. 6. Mai fra Overkommandoen en Extrakt af Krigsministeriets Skrivelse af 2. Mai, vedrørende de fremtidige Krigsoperationer og Oprettelsen af et nørrejydsk Armeekorps. Overkommandoen tilføiede, at det var dens Hensigt, saasnart Omstændighederne tillode det, at lade større og mindre Afdelinger af den Styrke, der kunde undværes fra Forsvaret af Als og det nordlige Fyen, operere i Fjendens Flanke; den saae sig dog ikke i Stand til at udtale sig om Muligheden af, at der ved saadanne Expeditioner kunde koopereres effektivt med det nørrejydske Armeekorps, men forbeholdt sig senere nærmere at give Meddelelse desangaaende.

D. 9. Mai organiseredes derefter det **nørrejydske Armeekorps** under Generallieutenant Hegermann-Lindencrone som Kommandør, og med følgende Sammensætning:

2. Division.

(Generalmajor Wilster.)

1. Infanteribrigade (1., 7. og 14. Reg.)
   Den Kgl. Livgarde til Fods.
2. Kavaleribrigade (2. og 6. Dragonreg.);
   7. Batteri,
   4. Ingenieurkompagni,

foreløbigt med den Indskrækning, at en Bataillon af 1. Regiment (paa Mors) og en Deling af 7. Batteri (ved Agersund) forbleve som detacherede ved 4. Division.

4. Division.

(Generalmajor Honnens, som tillige førte Befaling over 1. Kavaleribrigade.)

1. Kavaleribrigade (3. og 5. Dragonreg. samt 2. Halvreg. Gardehusarer).
9. Infanteribrigade (19. og 21. Reg.)
   3. Batteri,
   5. do.,
   3. Ingenieurkompagni.

Hvad Stabenes Sammensætning angaar, var det først bestemt, at Oberstlieutenant Reich skulde være Stabschef, Kapitain Tvermoes Souschef ved Armeekorpset, medens Major Heramb og Kapitain Thomsen designeredes til Stabschefer henholdsvis ved 4. og 2. Division. Dette ændredes dog af forskjellige Grunde derhen, at Kapitain Thomsen blev Stabschef og Ritmester Freiesleben Souschef ved Armeekorpset, medens Major Heramb og Kapitain Tvermoes ansattes som Stabschefer henholdsvis ved 4. og 2. Division.*)

Ordning af Forsvaret N for Limfjorden.

2. Division overtog Bevogtningen og Forsvaret af Afsnittet N. for Limfjorden fra Kattegat til Ryaa, Gjøl inklusive; Divisionen tog Stabskvarter paa Vang. Oberstlieutenant Nielsen fik Befaling over Kystbevogtningen, der sammensattes af 1 Regiment Dragoner, 2 Batailloner, 1 Batteri og 1 Ingenieurkompagni.

4. Division overtog Bevogtningen og Forsvaret af Terrainet N. for Limfjorden V. for Ryaa, Mors og Thyholm inklusive.

Rygter om, at der forhandledes om Afslutning af en Vaabenhvile, vare efterhaanden naaede til Armeekorpset. Det stod strax klart

---

*) Se Bilag 13: Hærens Fordeling ved den første Vaabenhviles Indtræden d. 12. Mai tilligemed Angivelse af det ved Stabene paa den Tid ansatte Personale.

for samme, at det inden Vaabenhvilens Ikrafttræden maatte være Opgaven at søge at komme i Besiddelse af jydsk Territorium i størst mulig Udstrækning; Spørgsmaalet var blot, hvor lang Tid der havdes til Raadighed. Da Korpset fra en, som det maatte antages, paalidelig Kilde erfarede, at der vilde hengaa c. 8 Dage inden Vaabenhvilens Ikrafttræden, besluttedes det at foretage en offensiv Bevægelse; den skulde med Omgaaen af Fjendens stærke Stilling ved Aalborg føres over Agersund mod Hobro. Beslutningen søgtes strax bragt til Udførelse. 9. Brigade, 14. Regiment, Livgarden og 3. Batteri dirigeredes mod Vest ad Agersund til; de der posterede Tropper fik Ordre til at besætte Terrainet S. for Sundet udenom Løgstør, og Armeekorpsets Hovedkvarter bestemtes forlagt til Birkelse; den telegrafiske Forbindelse fra Aalborg over Hobro mod Syd foranledigedes afbrudt. Men midt under Udførelsen af disse Foranstaltninger overraskedes Korpset ved en d. 10. indløben telegrafisk Meddelelse fra Krigsministeriet om, at en Vaabenhvile var afsluttet, der regnet fra d. 12. skulde vare 1 Maaned, og om at Divisionen skulde sætte sig i Forbindelse med den Høistkommanderende i Aalborg, General Münster, angaaende Fjendtlighedernes Ophør. Meddelelse om Vaabenhvilen.

Den paatænkte offensive Bevægelse maatte saaledes indstilles, og kun den Fordel vandtes, at Løgstør med nærmeste Omegn inden Vaabenhvilens Begyndelse blev besat med et Detachement af vore Tropper.

De Allieredes Overkommando, der d. 27. April var indtruffen i Veile, gav d. 28. Ordre til, at Divisionen Münster med Efterladelse af en Styrke i Viborg skulde vende sig mod Hobro og tage Terrainet indtil Aalborg i Besiddelse. Som Soutien for Divisionen vilde III. Korps samme Dag blive sat i Marche mod Nord. Begivenhederne paa fjendtlig Side 28 April—11 Mai.

Divisionen Münster efterlod et kombineret Kommando i Viborg under General v. Bornstedt og naaede d. 29. Aften Hobro.

D. 30. stod Divisionen Münster i og om Hobro, III. Korps naaede Aarhus og satte sig ved et til Randers udsendt Detachement i Forbindelse med Divisionen. Besætning var efterladt i Skanderborg, Horsens o. s. v. Natten til d. 1. Mai indløb Efterretning om Fredericias Rømning tilligemed Ordre til, at Divisionen skulde samles ved Randers for i Forbindelse med III. Korps at imødegaa eventuelle

Landgangsforsøg af den ved Fredericias Rømning frigjorte danske Styrke. Af Hensyn til Enhed i Befalingen under Operationerne i det nordlige Jylland skulde disse Hærdele samles til et nyt III. Korps under Befaling af General Vogel v. Falkenstein. Stillingen som Stabschef ved Overkommandoen skulde overtages af Generalstabschefen, Generallieutenant Friherre v. Moltke, der d. 2. Mai indtraf i Hovedkvarteret ved Veile.

Tilknytningen mellem III. Korps og Divisionen Münster fuldbyrdedes i de paafølgende Dage, hvorefter sidstnævnte atter tiltraadte Marchen mod Nord og d. 4. naaede Hobro, medens et stærkt Detachement under Befaling af Oberst Flies sendtes til Aalborg.

D. 5. Mai naaede det sidstnævnte Detachement Aalborg. Hinsides Limfjorden bemærkedes danske Kavaleripatrouiller og Infanteristyrker i Nærheden af nogle ved Nørre Sundby anlagte Feltskandser. Fra Møllebakken S. for Aalborg gjordes nogle Skud mod Forskandsningerne, hvorefter Detachementet gik i Kvarter i og ved Aalborg. Det erfarede her 9. Brigades Ankomst til Forstærkning af General Hegermanns Division.

Til Forbindelse med den til Aalborg fremsendte Styrke rykkede et Detachement i Dagene 5.—6. Mai frem til Gravlev. D. 7. og 8. Mai rykkede fremdeles Hovedstyrken af Divisionen Münster til Aalborg, hvor ogsaa General v. Falkenstein, der d. 1. var ankommen til Aarhus, indtraf. For Etappeliniens Sikkring sørgedes ved Besætninger i Randers, Hobro, Viborg, Skive og fl. St.

Atter d. 10. Mai Morgen bleve Skandserne ved Nørre Sundby beskudte, denne Gang af fire Ø. for Aalborg paa Møllebakken opstillede Stykker Skyts for ved den derved bevirkede Alarmering at vinde Indblik i Forholdene paa vor Side. Dette lykkedes dog kun ufuldkomment. Samme Dag indløb Meddelelse om, at en Vaabenhvile paa 1 Maaned var afsluttet og skulde træde i Kraft d. 12. Mai.

General v. Falkenstein gav ufortøvet Ordre til Nibes Besættelse og begav sig derefter til Aarhus.

Rekvisitioner i Jylland.

Ved Fjendens Indrykning i det sydlige Jylland i Marts Maaned var der allerede øvet et ikke ringe Tryk paa Befolkningen ved Udskrivning af Naturalpræstationer af forskjellig Art, ved et almindeligt Forbud imod at udføre Heste, Slagtekvæg og Korn o. dsl.; men de Fordringer, som stilledes med Hensyn til Troppernes Forpleining, der mest fandt Sted ved Kvarterværterne, havde dog været nogenlunde

moderate. Ved den efter Dybbølstillingens Fald stedfundne Okkupation af Størstedelen af Jylland forøgedes Trykket ikke alene ved Okkupationshærens betydelige Styrke, men ogsaa ved de større Fordringer, der stilledes med Hensyn til Troppernes Forpleining og øvrige Underderhold. Forpleiningen ved Kvarterværterne blev afløst ved Forpleining fra Magasiner, der oprettedes i de fleste okkuperede Byer, og hvortil der udskreves meget betydelige Kvantiteter af Levnetsmidler og Fourage.*) Betydelige Vognparker oprettedes, i flere Byer rekvireredes Skotøi, Læder, Klæde, Foerlærred o. desl., ligesom et Antal Skomager- og Skrædersvende bleve satte i Arbeide for at udføre gratis Reparationer for Fjenden. I Byerne sammentraadte Centralkomiteer til Ordning af de paabudte Leverancer.

D. 28. April udgik der fra de Allieredes Hovedkvarter i Veile følgende Ordre:

„Die Beschädigungen, welche dem Vermögen diesseitiger und anderer deutscher Underthanen durch Aufbringung und Condemnirung von Schiffen und Ladungen dänischer Seits zugefügt worden sind, sollen durch Erhebung einer Contribution in Jütland gedeckt werden.

Nachdem auch mit dem k. k. oesterreichischen Cabinet hierüber verhandelt worden, und dasselbe seine Zustimmung hierzu gegeben hat, ist beschlossen worden, in denjenigen Theilen von Jütland, welche sich in der Gewalt der Truppen befinden, eine Contribution von vorläufig 650,000 Thaler preussisch auszuschreiben und beitreiben zu lassen, auch soll hierbei bekanntgemacht werden, dass diese Summe den ungefähren Betrag der bisher dem deutschen Handel zugefügten Beschädigungen repräsentire, und dass dieselbe nach den weitern Berech-

*) Exempelvis skal anføres, at de preussiske Tropper d. 29. April i Aarhus rekvirerede til 6000 Mand i 6 Dage:

37,500 Pd. Kjød,
24 900 — Ærter,
9,600 — Ris,
12,600 — Gryn,
1,300 — brændt Kaffe,
2,200 — Salt,
1,500 Flasker Vin,
12,000 Stkr. Cigarer,
3,750 Kvarter Brændevin,
4,800 Pd. Tobak,
12,000 Stkr. Brød (à 5 Pd. 18 Lod),
72,000 Pd. Havre,
21,000 — Halm og
30,000 — Hø.

nungen dieses Schadens erhöht, resp. der Ueberschuss, welcher sich nach Entschädigung der Betheiligten angiebt, werde zurückerstattet werden.

Nach der vorgenommenen Repartition sind zur Erreichung obiger Summe von 650,000 Thaler von dem königlichen Commando 418,000 Thaler beizutreiben, wovon auf die Städte:

Veile	50,000	Thaler,
Horsens	100,000	—
Aarhus	150,000	—
Randers	100,000	—
Skanderborg	14,000	—
Mariager	4,000	—
Summa wie oben =	418,000	Thaler, fallen.

Das königliche Commando ersuche ich diese 418,000 Thaler so schleunig als möglich, spätestens innerhalb 48 Stunden vom 30. d.'s Mts. abgerechnet, in den genannten Städten beizutreiben. Um die Rekvisitionen auch auf dem Lande in Ausführung zu bringen erscheint die Zeit zu kurz, es wird daher erforderlich sein sich nur an diese Städte zu halten, und deren dereinstige Entschädigung durch die Amtsbezirke der königlich dänischen Regierung zu überlassen."

Efterhaanden som Okkupationen skred frem, blev det paalagt de øvrige Byer at udrede deres Andel, saaledes Viborg 50,0000 Thlr., Ringkjøbing 20,000, Holstebro 14,000, Hobro 18,000, Aalborg 93,000; Kolding var det allerede tidligere paalagt at udrede 35,000 Thlr.

Da disse Byer dels ikke kunde, dels nægtede at betale den forlangte Kontribution, tog Fjenden først sin Tilflugt til at arrestere en Del af Byernes Embedsmænd og Borgere og føre dem Syd paa som Gidsler; men da dette Middel ikke viste sig virksomt til Øiemedets Opnaaelse, gik man over til at beslaglægge og bemægtige sig rørlig, privat Eiendom. Mange Hundrede Heste og Stude bleve borttagne, førte Syd paa og solgte, ligeledes beslaglagdes en Mængde private Vareoplag, Korn, Brændevin, Vin og Manufakturvarer, af hvilke sidste en betydelig Del førtes til Flensborg. I de sidste Dage før Vaabenhvilen traadte i Kraft, fremkom der fra de fjendtlige Troppers Side de mest indtrængende Fordringer om at fyldestgjøre de Rekvisitioner, som tidligere vare gjorte med Hensyn til Oprettelsen af Magasiner, og om at faae sig disse sidste overdragne; men det kom dog ikke Fjenden til Nytte, da det i Betingelserne for Vaabenhvilen var blevet bestemt, at de allierede Tropper under denne selv skulde afholde Udgifterne for deres Forpleining.

Efter Dybbølstillingens Fald forstærkede Fjenden sin Troppestyrke i Jylland og sendte et samlet Korps paa 8 à 10,000 Mand af alle Vaaben frem i Retning ad Horsens, Skanderborg og Silkeborg. 4. Divisions Styrke var uforandret $4^1/_2$ Kavaleriregiment, 2 Bataillioner, 2 Batterier og 1 Ingenieurkompagni, en Styrke, der var for svag til at optage en alvorlig Kamp, og derfor ved Fjendens Fremrykning nødvendigvis maatte gaa tilbage, og i Henhold til Krigsministeriets Ordre af 26. April søge tilbage N. for Limfjorden. Men denne Tilbagegang kunde, mente General Hegermann-Lindencrone, iværksættes paa anden Maade end Tilbagegangen i Marts, hvilket var saa meget ønskeligere, som Fjenden maatte antages bekjendt med Dispositionerne for den tidligere Retraite. Heldigvis var en Tilbagegang paa samme Maade som tidligere heller ikke nødvendig, eftersom den mildere Aarstid i Forbindelse med Mandskabets og Hestenes større Krigsvanthed tillod Bivouakering i større Maalestok. Generalen søgte derfor foreløbigt at dække Provindsen over dens hele Udstrækning fra Egnen Varde—Ringkjøbing til Skanderborg—Horsens imod mindre, fjendtlige Fourageringer; han delte Divisionen i 2 Hovedafdelinger, der hver udsendte mindre Streifkorps. Streifkorpserne opstilledes i en skraa Linie fremad en échelon til høire, idet Tanken var, at hvert enkelt Korps skulde dækkes ved Offensiven af det til høire for samme værende, en Tanke, der dog paa Grund af de store indbyrdes Afstande var vanskelig at realisere. Denne Opstilling medførte, at en eventuel Tilbagegang maatte dirigeres mod forskjellige Overgangssteder ved Limfjorden, og der var derved vundet den væsentlige Fordel, at Tilbagegangen, der tidligere allerede fra Skanderborgstillingen maatte fremskyndes stærkt, kunde foretages med større Ro. Forberedelser til en Overgang paa forskjellige Punkter vare derhos betids blevne trufne, foruden at der ved Sallingsund var blevet arbeidet saa ivrigt, at det maatte se ud, som om Hovedstyrken atter vilde gaa tilbage til Mors. —

Tilbageblik over 4. Divisions Bevægelser.

Hverken fra Krigsministeriet eller fra Overkommandoen modtog Divisionen nogen Meddelelse angaaende Fredericias Rømning og den derved bevirkede nye, militære Situation. General Hegermann erfarede først flere Dage efter Rømningen ved en Postembedsmand og gjennem Aviser denne Begivenhed og fik ved Oberst Neergaards Ankomst Bekræftelse derpaa.

Heller ikke erholdt Generalen, hvis Division da var opstillet N. for Limfjorden, Meddelelse om den ham tiltænkte Forstærkning, idet

Krigsministeriets Meddelelse herom af 2. Mai adresseredes til Overkommandoen, hvis Meddelelse til General Hegermann afgik d. 4. og først naaede ham d. 6.

D. 4. Mai ankom saaledes aldeles uventet den Kgl. Livgarde til Fods og de følgende Dage 7. og 14. Regiment, 3. Batteri og 4. Ingenieurkompagni, til hvilke Tropper der af denne Grund hverken var sørget for Kvarter eller Levnetsmidler i det forholdsvis svagt bebyggede Distrikt. Heller ikke medbragte disse Tropper nogensomhelst Oplysning om Anledningen til eller Hensigten med deres Komme.

Ministeriets Beslutning om at forstærke Divisionen saa vidt, at den blev egnet til offensive Bevægelser, synes ikke motiveret ved Ønsket om at have saa meget som muligt af vort Territorium besat inden den snart indtrædende Vaabenhvile, thi General Hegermann erholdt ingen officiel Meddelse om, at Forhandlingerne paa Konferencen sandsynligvis vilde føre til en Vaabenhvile, saa lidt som om hvad der inden dennes Indtræden maatte være at tilstræbe ved Hjælp af den betydelige Styrke, hvorover han raadede. Da Generalen rygtevis erfarede, at en Vaabenhvile var under Forhandling, fattedes dog strax Planen om en offensiv Bevægelse, og indledende Skridt hertil bleve trufne. Generalen gik herved ud fra, at der inden Vaabenhvilens Afslutning og Ikrafttræden kunde blive Tid til Udførelsen af en saadan; dette viste sig imidlertid ikke at være Tilfældet, idet den uventet indtraadte Vaabenhvile hindrede Planens videre Udførelse.

D. Begivenhederne paa Als indtil Vaabenhvilen.

Styrken paa Als d. 23 April, da Overkommandoen forlod Øen

Styrken paa Als d. 23. April, da Overkommandoen forlod Øen, bestod af:

Kommandoen paa Als (1. Division):

2. Brigade (3. og 18. Reg.).
4. — (4. og 6. Reg.).
5. — (8. og 15. Reg.).
6, — (5. og 10. Reg.).
7. — (11. og 12. Reg, samt Mels Detachementet med 1 Batt.)

Arbeiderafdelingen paa Als.

3. Kavaleribrigade:
Garde-Hus. Reg.'s 1. Halvreg.
4. Dr. Reg.'s 2. Halvreg.
Artillerikommandoen paa Als:
2., 8., 10. og 11. Batteri à 6 Piecer.
9. Batteri à 8 Piecer samt
1. Batteri ved Mels Detachementet (se ovenfor), à 8 Piecer.
Det kjørende Espingolbatteri.
3., 4., 6. Fæstningskompagni.
Artilleriparken.
Ingenieurkommandoen paa Als:
1. og 5. Ingenieurkompagni.
Brokompagniet med Landgangsbrotrain.
Ingenieurparken.
Af Positionsartilleri havdes paa dette Tidspunkt:

18 Stkr.	4 Pd.'s	r. K.
12 —	12 Pd.'s	r. K.
5 —	12 Pd.'s	K. K.
8 —	24 Pd.'s	G. K.
4 —	36 Pd.'s	K. K.
12 —	84 Pd.'s	G. K.
5 —	24 Pd.'s	K. K.

foruden nogle Morterer. En passende Ammunitionsforsyning for Positions- og Feltartilleriet opbevaredes henholdsvis i Ulkebøl og Augustenborg, Resten i en Skibspark i Hørup Hav.

Alt overflødigt eller overkomplet Materiel søgtes indskibet til Fyen. Ingenieur og Artilleriarbeider paa Als

Forsvarsforanstaltningerne paa Als langs Sundet vare, som i II. Del omtalt, kun svagt blevne fremmede, saalænge Dybbølstillingen holdtes. Skyttegrave og Stykker af Løbegrave vare anlagte langs Kysten, ligeledes enkelte Batterier, beregnede dels paa at hindre en Overgang, dels paa at flankere Dybbølstillingen; men disse Arbeider havde viist sig temmelig ufuldkomne, og flere af Batterierne vare under Beleiringen af Dybbølstillingen blevne ukampdygtige.

Tanken blev derfor efterhaanden ledet hen paa at opgive en Del af Frontalbatterierne og væsentligt at forøge Antallet af Batterier til at beskyde Sundet efter Længden, alt for at kunne imødegaa en Overgang over Sundet. Det besluttedes, at det Skyts, hvis Bestemmelse var at forbyde eller dog vanskeliggjøre Overgangen, skulde placeres — i Regelen enkeltvis — saavidt muligt saaledes, at Sundet enfilere-

des, uden at Kanonerne vare lette at opdage fra den modsatte Bred, og uden at de derfra kunde virksomt beskydes. Skytset skulde anbringes i stærkt forsænkede Placementer og dækkes ved Side- og Rygtraverser; Skydeskaarenes Midtlinie skulde føres saaledes, at deres Forlængelse enten slet ikke eller først udenfor virksom Skudvidde traf den af Fjenden besatte Kyst. Det Skyts derimod, der skulde forhindre Fjenden i at nærme sig Strandbredden med større Troppemasser, Brotrain, Baade o. s. v. og i at træffe de nærmere Forberedelser til en Overgang, eller som endelig skulde standse ham i Anlæget af de Batterier, der ansaas nødvendige for at beskytte hans Forberedelser, skulde anbringes i indskaarne Batterier paa dominerende Steder, længere fra Kysten.

Efter Planen skulde der for Frontalilden anvendes 26 Kanoner, for Flankeilden 46 Kanoner; desuden 7 Morterer. Det hele Antal Skyts, ialt 79 Stkr., skulde fordeles saaledes: S. for Kjær Vig 53, hvoraf 8 S. og S.Ø. for Slottet, N. for Kjær Vig 26, hvoraf 2 paa Nordsiden af Arnkilsøre.*)

Løbegrave anlagdes langs Kysten samt Kommunikationsgange og Masker for Reserverne i nogen Afstand derfra. En Bom bestemtes anbragt tværs over Mundingen af Kjær Vig for at frembyde Hindring mod fjendtlige Baades Indseiling i Vigen. To Udskibningsbroer byggedes paa Kegenæs, en i Nærheden af Draget (den smalle Dæmning, som forbinder Kegenæs med den øvrige Del af Als), en ved Østerby; der anlagdes Forskandsninger ved Draget for at lette et eventuelt Tilbagetog over dette Punkt. 8 Stkr. 24 Pd.'s Kanoner, som tilligemed Betjeningsmandskab vare afgivne af Marinen, anbragtes i to der anlagte Placementer. Batteriet sattes under Kommando af Lieutenant G. V. C. J. Bardenfleth af Linieskibet Frederik d. VI's Officersbesætning.

Ledelsen af de fortifikatoriske Arbeider langs Als Sund overdroges Major Schrøder af Ingenieurkorpset, der med megen Energi fremmede disse betydelige Arbeider. D. 24. April vare 48 Piecer monterede i 24 Batterier, foruden 21 Espingoler**), d. 5. Mai 63 i 34 Batterier. Anlægene fortsattes, men standsedes d. 12. Mai ifølge Vaabenhvilebetingelserne, hvilket bevirkede, at de ikke alle bleve fuldførte, inden Fjendtlighederne atter paabegyndtes.

---

*) Ved Beskrivelsen af Kampen d. 29. Juni vil der blive givet en Skildring af de til den Tid anlagte Batterier.

**) Det kjørende Halvbatteri Espingoler, der hidtil havde været placeret langs Als Sund, blev i Slutningen af April posteret ved Augustenborg.

Ordningen af Forsvaret af Als.

Forsvaret af Als ordnedes paa følgende Maade:

2., 4, 5. og 6. Brigade i Forbindelse med en Del af Rytteriet og Artilleriet overdroges Forsvaret ved Als Sund, 7. Brigade med dertil knyttet Rytteri og Artilleri Forsvaret af Nordlandet, 3. Kavaleribrigade den resterende Kyststrækning.

a) Forsvaret langs Als Sund.*)

Kysten ved Als Sund deltes i 3 Afsnit, der hver besattes af en Brigade, medens en Brigade holdtes i Reserve.

Høire Fløibrigade besatte Kysten fra Arnkilsøre til Kjær Vig,

Centrumsbrigaden fra Kjær Vig til Flankebatteriet,

Venstre Fløibrigade fra Flankebatteriet til Slottet.

Fløibrigaderne tildeltes hver $^1/_2$ Eskadron; høire Fløibrigade 4 Piecer af 9. Batteri, Centrumsbrigaden 2 af 8. Batteri, venstre Fløibrigade 2 af 2. Batteri.

Reservebrigaden belagde Sundsmark Barakkerne S. for Augustenborg Vei, Vollerup og Vollerup Barakker.**)

Brigaderne ordnede selvstændigt Enkeltkederne med Hensyn til Bevogtning og Forsvar af den dem tildelte Kyststrækning; Divisionen udgav kun almindelige Direktiver***), der tillige vedrørte Brigadernes Forhold saavel under Angreb paa det af dem besatte Distrikt som under Angreb paa tilstødende Afsnit.

b) Nordlandet og den østlige Kyst af Als†).

Bevogtningen og Forsvaret af Kysten fra Stolbro Næs imod Nord til Hellesøgaard Færge var overdraget 7. Brigade (11. og 12. Regiment) samt Infanteridetachementet i Mels tilligemed 1. Batteri og Espingol-Halvbatteriet, Alt under Brigadens Kommando. Ogsaa kunde

---

*) Se Oversigtskaartet til Kampen paa Als.

**) Fra d. 29. April vare Kantonnementerne følgende:

Høire Fløibrigade: Ulkebøl Nørremark og Kjær.

Centrumsbrigaden: Kjær Vestermark og Ulkebøl Vestermark, Ulkebøl samt Sundsmark Barakkerne N. for Augustenborg Veien.

Venstre Fløibrigade: Sundsmark Barakkerne S. for Augustenborg Veien og Sønderborg Ladegaard.

Reservebrigaden: Vollerup Barakker, Vollerup By, Hørup Over- og Nederby samt Lambjerg.

***) Bilag 7 indeholder 1. Divisions Skrivelse af 27. April til Brigaderne med Direktiver angaaende Kystforsvaret. Hver Brigade satte to Batailloner i forreste Linie (en til Feltvagter og Vedetter, en til Piketter) og tilbageholdt to i Reserve i ovenangivne Kantonnementer.

†) Se Kaart over den sydlige Del af Slesvig, Plan 2 (bilagt I. Del).

Brigaden i Tilfælde af Angreb disponere over en Eskadron, som bevogtede Kysten fra Hellesøgaard Færge til Tranerodde, samt beordre den disponible Del af 4. Dr. Reg.s 2. Halvreg. (der havde Bevogtningen af Als's nordøstlige Kyst) til Oxbøl for der at anvendes efter Omstændighederne.

Brigadens Stabskvarter var Hjortspring.

Strækningen fra Stolbro Næs til Hellesøgaard Færge var delt i to Afsnit.

Fra Stolbro Næs langs Stevning Nor og Sandvig til Brandsbøl Skov besørgede 11. Regiment Bevogtningen og Kystforsvaret. Den ene Bataillon overtog Kysten ved Stolbro Næs, den anden Kysten ved Stevning Næs og den nordlige Del af Sandvig indtil Brandsbøl Skovs østlige Udkant.

Fra Brandsbøl Skov til Hellesøgaarde stod Mels Detachementet, 1. Batteri og $^1/_2$ Espingolbatteri,*) med 12. Regiment (i Broballe, Holm, Oxbøl, Brandsbøl og Hagenbjerg) i Reserve. I Tilfælde af alvorligt Angreb kunde dog ogsaa 11. Regiment tilkaldes; dette var Reserve saavel for Mels Forsvaret som for Als Sund Forsvaret og skulde i Tilfælde af Alarmering fra Divisionens Side møde paa en Alarmplads tæt N. for Kettinge og i saa Fald kun efterlade en mindre Styrke til Kystforsvar.

3. Kavaleribrigade bevogtede Kysten fra Hellesøgaard Færge over Tontoft Nakke, Fynshav, Mommark til Vestkysten af Kegenæs, 4. Dragonregiments 2. Halvregiment nordligst, Gardehusarregimentet sydligst.**) I Tilfælde af Alarmering skulde 2 Eskadroner møde S. for Kettinge, 2 V. for Hørup Kirke.

Forskjellige Forsvarsforanstaltninger.

Det paalagdes Batterierne i Tilfælde af Angreb at fortsætte Ilden til det Yderste, for Flankeringspiecernes Vedkommende endogsaa efter at Fjenden havde faaet Fodfæste paa Øen. Ordre til at forlade Batterierne skulde gives af den ved Angrebspunktet høistbefalende Infanteriofficer, medmindre en høiere Befalingsmand af Artilleriet var til Stede.

Som Alarmeringsmiddel langs Kysten anvendtes Banner.***) En

---

*) Mels Detachementet havde 1 Komp. i Holm, 1 i Mels og Melsmark og 1 i Broballe; fra disse udstilledes Kystvagter. Batteriet og Espingol-Halvbatteriet laa i Holm og Mels; Piecerne vare fordelte langs Stillingen.

**) Som tidligere omtalt, afgaves daglig 1 Eskadron til Als Sund Stillingen foruden Ordonnantser til Brigaderne.

***) Paa Oversigtskaartet til Kampen paa Als ere de d. 29. Juni anbragte Banner indtegnede, ligeledes Kolonneveie m. v.

Dobbeltpost paasaa, at Baunen med Tændemidler stadigt var i Orden og tændtes, naar Befaling gaves. Denne Befaling skulde gives af den Kompagnichef, som førte Befalingen paa det Sted, mod hvilket Angrebet blev rettet. 50 Skridt ud til Siden for Baunen skulde samtidigt afbrændes en Halmvidsk, anbragt paa en lang Stang. Naar en Baune var antændt, skulde de alle tændes, og dette var Signal for de i første Linie staaende Reserver til at gjøre sig rede til at rykke frem til Understøttelse. De i Kantonnement liggende Afdelinger skulde først alarmeres efter Overkommandoens nærmere Bestemmelse.

Krigstelegrafstationer fandtes i Sønderborg, Augustenborg, Ulkebøl, Egen, Mels, Tandslet og Høruphav.

Kolonneveie anlagdes.

I Tilfælde af Alarmering skulde Infanteribrigadernes Bagage- og Provianttrain samles ved Miang, hvor alt Train, som ikke absolut behøvedes i Als Sund Stillingen, forud var samlet; Artilleriets Train skulde møde ved Hørup*).

Evakuationen af Als skulde ifølge Krigsministeriets Ordre af 30. April fremmes med Hurtighed og saaledes, at kun det Materiel blev tilbage, for hvilket der var nødvendig Brug til Øens Forsvar.

Forholdsregler for eventuel Optagelse af Besætningen paa Als.

Til eventuel Optagelse af Besætningen paa Als var der i Hørup Hav stationeret Dampskibe, der kunde optage 4,000 å 4,500 Mand; desuden fandtes 6 Jerntransportbaade og 6 Transportpramme til Optagelse af Heste og Skyts samt endel Jagter og mindre Fartøier.

Ogsaa udtalte Divisionen under 2. Mai for Eskadrechefen Ønsket om, at Eskadren — for det Tilfælde, at Fjenden efter en Overgang blev Herre over Øen — paatog sig at overføre mindre, forsprængte Afdelinger paa Kjær Halvø over Augustenborg Fjord, samt at nogle Dampskibe holdtes klare til paa Kyststrækningen mellem Stenbæk og Nørreløkke at optage c. 800 Mand af Styrken i den nordlige Del af Als. Endvidere ønskedes det, at en Kanonbaad holdtes rede i Bugten ved Bosterhoved, at Linieskibet Frederik d. VI. placeredes udfor Østerby paa Kegenæs for at optage 1,000—1,400 Mand, og at de af Eskadrens Skibe, som maatte være disponible, paa et senere Stadium skulde bevæge sig langs Kysten og søge at optage Tropper, som det under Tilbagetoget ikke var lykkedes at komme ombord ved de forud angivne Indskibningspunkter.

---

*) Infanteriets Patronkarrer indskrænkedes til 4 pr. Regiment paa Grund af Reserveparkens Nærhed.

Disse Fordringer mente Eskadrechefen i alt Væsentligt at kunne efterkomme, men han gjorde dog opmærksom paa, at Divisionen ikke maatte gjøre sikker Regning paa, at Eskadren vilde være i Stand til at yde Understøttelse fra Hørup Hav, da Fjenden rimeligvis paa det Tidspunkt, da der var Tale om at optage Tropper, vilde være saa vidt avanceret, at han beherskede Sydkysten af Øen med sit Artilleri.

Forhandlinger angaaende Marinens Deltagelse i Forsvaret af Als.

D. 19de April, Dagen efter Dybbølstillingens Fald, beordredes Rolf Krake til at forlade sin tidligere Ankerplads og indtage Station i Als Fjord ved Sandvig eller paa Augustenborg Fjord, saa nær ved Arnkilsøre, som det paa Snogbækhage anlagte fjendtlige Batteri vilde tillade Skibet at ligge umolesteret.

Batteriet skulde paa denne nye Station efter Overkommandoens indtrængende Anmodning gjøre sit Yderste for at forhindre en Broslagning over Als Sund og en fjendtlig Overgang i Als Fjord, og det paalagdes Chefen at sætte sig i Forbindelse med Hovedkvarteret for at aftale det fornødne med Hensyn til Nat- og Dagsignaler.

Eskadrechefens tidligere omtalte mistrøstende Indberetninger om Situationen ved Als og hans Beklagelse over Mangel paa virkelige Krigsskibe var ikke Marineministeriet velkommen. Ministeriet telegraferede d. 18. April til Eskadrechefen sin Beklagelse over ikke at have flere passende Pandserskibe til Øens Forsvar og anmodede Orlogskapitainen om at stræbe efter at styrke Moralen og udbrede Tillid hos alle Paagjældende.

Hvad Ministeriet kortelig havde berørt i sit Telegram, blev mere udførligt omtalt i en Skrivelse til Eskadrechefen af samme Dato, hvori det paalagdes ham at placere Kanonchalouperne, der under de daværende Forhold ikke formentes at være til nogen direkte Nytte, inde paa Augustenborg Fjord udenfor det fjendtlige Artilleris Rækkevidde og oppebie, at de muligvis paa et senere Stadium kunde komme til at bidrage til Øens Forsvar. Ministeriet udtalte dernæst, at det ikke delte den Anskuelse, at det Søværn, hvorover der for Øieblikket disponeredes ved Als, ikke var i Stand til andet end at demonstrere, og kunde ikke være enig med Eskadrechefen i den Betragtning, at Eskadren nu kun havde to Alternativer, enten Ødelæggelse uden at udrette noget, eller i Tilfælde af, at Fjenden trængte over paa Als, at søge at bjerge sig ud, uden at have været i Stand til at præstere andet end en Demonstration, der vilde komme til at ligge nær ved

en Prostitution *). Ministeriet indskærpede ham ikke at holde Eskadrens Skibe tilbage, selv hvor der var stor Sandsynlighed for deres Ødelæggelse, og udtalte, at der ved et Overgangsforsøg ikke burde være Tale om at bjerge sig ud, selv om Skibene skulde gaa tabte.

Denne energiske Udtalelse bragtes ved Skrivelse fra Eskadrechefen af 20. April til Kjendskab for den kommanderende Officer i Als Fjord, og det paalagdes ham at sørge for, at de ham underlagte Skibe i givet Tilfælde handlede i Overenstemmelse med Ordlyden deraf.

Samtidigt udtalte Eskadrechefen for Ministeriet sin Beklagelse over, af de af ham brugte Udtryk vare saaledes, at de kunde „misforstaas af det høie Ministerium"; han anmodede om nærmere at maatte forklare sin Mening, og fremsatte da som sin Anskuelse, „at Skibene skulde og maatte gjøre deres Yderste for at forhindre Fjenden i en Overgang til Als, men at de under et saadant Forsøg i nogle faa Øieblikke vilde blive ødelagte og gjorte ubrugelige af Fjendens mange og kraftige Batterier, og derefter ikke vilde kunne udrette noget, samt at der først kunde være Tale om at bjerge sig ud, naar de enten vare bragte i en ukampdygtig Tilstand, eller Fjenden var bleven Herre over Als."

I en udførlig Indberetning til Ministeriet af 22. April erklærede imidlertid Eskadrechefen, at han ikke „vovede egenmægtig at paatage sig Ansvaret for Skibenes Anvendelse til at forhindre Fjendens Overgang", og derfor androg om Ministeriets nærmere Bestemmelse.

„I Als Fjord ville Krigsskibene" — skrev han — „trods de mange Batterier, der ere anlagte paa den fjendtlige Side, formentlig kunne forhindre ethvert Forsøg paa Overgang; derimod vil dette ikke være Tilfældet i Als Sund og ved Sønderborg. De to Skibe, som nærmest kunne komme i Betragtning til dette Formaal, ere Pandserbatteriet Rolf Krake og Pandserskonnerten Esbern Snare, men ved Sønderborg ville disse Skibe, og jeg antager intet Skib, kunne opholde sig og manøvrere under et fjendtligt Angreb. I Als Sund har Lodsen og Skibets Chef erklæret det for en absolut Umulighed at kunne navigere Batteriet Rolf Krake, hvor Farvandet ikke er mere end 4 à 500 Alen bredt, og under en Artillerikamp, der vil indhylle Alt i Røg, med et Skib, der ikke styrer let, og hvorfra tilmed Synskredsen er meget begrændset paa Grund af Skibets Lokaliteter — og denne Erklæring maa jeg ganske tiltræde med Tilføiende, at dersom

*) Se II. Del pag. 368.

Overgangsforsøget sker i Mørke, vil Batteriet saa meget mindre kunne passere Sundet. Der er altsaa kun Esbern Snare tilbage, men dette Skib vil, førend det naaer til det Sted, hvor Overgangen maatte forsøges, rimeligvis være gjort utjenstdygtigt, om ikke skudt isænk af Batteriet paa Snogbækhage og tre andre Batterier, der allerede ere anlagte paa og nærved Kysten, foruden flere, der sandsynligvis ville blive anlagte, og skulde den end være saa usandsynlig heldig at naae flydende til Overgangsstedet, vil dens Angrebskraft formentlig være svækket, og der vil ikke opnaas andet ved Tabet af et Skib og Størstedelen af dets Besætning, end at Fjenden i en kort Tid vil blive standset i et Foretagende, som han derefter uhindret vil fortsætte med fornyet Kraft; thi vende tilbage og forny Angrebet vil Esbern Snare ganske vist ikke kunne" . . . .

Skrivelsen sluttede med følgende Udtalelse:

„Jeg maa bede Ministeriet tilgive, om jeg skulde have udtalt mig for ligefremt i denne Sag, men jeg vover ikke at paatage mig det Ansvar at kommandere et Skib til en Tjeneste, hvor Ødelæggelsen af Skib og Besætning staar mig klart for Øie, naar Formaalet for en saadan Opoffrelse ikke kan opnaas. Erfaring har allerede viist i mangfoldige Tilfælde, at Skibe ikke kunne bestaa mod Landbatterier og endnu mindre, naar disse ere besatte med riflet Skyts, hvis Akkuratesse og hurtige Skydning indtil nu har været ukjendt."

Konference imellem Generalmajor Steinmann og Eskadrechefen Korrespondance imellem Overkommandoen og Eskadrechefen angaaende Anvendelse af Skibene i Tilfælde af en fjendtlig Overgang til Als.

Samme Dag, som General Steinmann overtog Kommandoen paa Als, d. 23. April, fandt en Konference Sted mellem ham og Eskadrechefen, ved hvilken Leilighed Sidstnævnte afgav en Erklæring, som ifølge Generalens Indberetning til Overkommandoen gik ud paa, at intet af Krigsskibene vilde kunne løbe ind i den snevre Del af Als Sund, og at den Hjælp, som kunde ventes af Marinen, vilde indskrænke sig til, at Skibene søgte at genere Fjendens Foretagender i den nordlige Del af Sundet ved Arnkilsøre ved Beskydning fra Augustenborg Fjord.

Overkommandoen alarmeredes ved Meddelelsen herom, forsaavidt den fandt, at denne Erklæring ikke stemmede overens med tidligere Udtalelser, og navnlig ikke med en Erklæring, som Eskadrechefen i sin Tid havde afgivet ved en Konference i Ulkebøl Præstegaard, hvori Generallieutenant Gerlach, Oberstlieutenant Stiernholm, Major Rosen samt Orlogskapitainerne Pedersen og Frøhlich deltoge. Eskadrechefens Udtalelser vare ved hin Leilighed gaaede ud paa, at Skibene skulde assistere efter bedste Evne ved at forhindre en eventuel Overgang saavel ved Hjælp af Baade som ved

Broslagning, og at endog et bestemt Skib var designeret til at løbe en slig Bro ned.

Overkommandoen kunde heller ikke bringe Eskadrechefens Erklæring i Overensstemmelse med Ordlyden af Marineministeriets Skrivelse af 21. Februar til Eskadrechefen*), hvoraf den havde faaet tilstillet en Afskrift, og hvori Ministeriet gav sit Samtykke til, at der fra Marinens Side gjordes Forsøg paa at forhindre en Overgang „selv med Risiko af Skibets Opoffrelse." Den udviklede dette i en Skrivelse til Eskadrechefen af 25. April, hvori det hed, at man ansaa det af saa stor Vigtighed ved et Overgangsforsøg at kunne regne paa Skibenes Assistance i den snevre Del af Als Sund, at man i fornødent Fald var bestemt paa ved Henvendelse til Ministeriet at søge udvirket, at denne Assistance med Sikkerhed stilledes i Udsigt.

Overkommandoens Skrivelse, som først d. 28. April kom Eskadrechefen ihænde, besvarede denne samme Aften og gjorde derved gjældende, at hans Udtalelser ved Konferencen i Ulkebøl Præstegaard havde været begrundede i de da tilstedeværende Forhold med Hensyn til de Angrebsmidler, man dengang antog, at Fjenden vilde stille i Marken, — nemlig Feltartilleri — og de Forsvarsmidler, der fandtes paa Als Siden — nemlig Kystbatterier. Dette Forhold var nu forandret, idet de fjendtlige Feltbatterier vare blevne til faste Værker, der dagligt forstærkedes og forøgedes, medens Kystbatterierne paa Als tildels vare forsvundne. Eskadrechefen udtalte sig derefter ganske i Overensstemmelse med hvad han, som ovenfor berettet, under 22. April havde tilskrevet Marineministeriet, og meddelte Overkommandoen, hvad han ligeledes havde udtalt for General Steinmann, at den Hjælp, der kunde forventes af Marinen, vilde indskrænke sig til, at Pandserbatteriet Rolf Krake efter bedste Evne søgte at genere Fjendens Foretagender i Als Sund, saa langt dets Skyts kunde række fra Arnkilsøre.

At Overkommandoen ikke herefter gjorde noget Forsøg paa at opnaae nogen Forandring i dette Forhold ved en direkte Henvendelse til Marineministeriet, kan antages at have havt sin Grund i den Omstændighed, at Eskadrechefens ovenfor nævnte Skrivelse endte med følgende Passus:

„Marineministeriet har jeg underrettet om mine Anskuelser om Skibenes Evne til at understøtte Armeen og om min fattede Plan for Skibenes Stationering og Anvendelse til dette Formaal, og derpaa har

*) Se II. Del pag. 124.

jeg havt den Tilfredsstillelse at modtage Ministeriets Tilkjendegivelse, at det fuldkommen bifalder min Plan for Skibenes Anvendelse og Stationering."

Da denne Udtalelse fra Eskadrechefens Side maa synes at staa i Modstrid med, hvad der ovenfor har været meddelt angaaende Korrespondancen imellem ham og Marineministeriet, vil en orienterende Bemærkning her være paa sin Plads. Ministeriet delte ikke Eskadrechefens Anskuelse om, hvorledes Søstyrken ved Als burde forholde sig under et fjendtligt Angreb, og søgte gjennem sine Skrivelser at paavirke den Høistkommanderende og opmuntre ham til en mere energisk Anvendelse af sine Stridskræfter, men havde intet at indvende imod Planen for de forskjellige Skibes Anvendelse og Stationering i al Almindelighed, og Ministeriets Tilkjendegivelse heraf har da Eskadrechefen meddelt Overkommandoen uden at finde det nødvendigt at omtale Ministeriets Standpunkt i Spørgsmaalet om Forholdet under fjendtligt Angreb.

Efterat Korrespondancen imellem Overkommandoen og Eskadrechefen var afsluttet, og efterat Sidstnævnte nogle Dage senere ved en Konference, som d. 2. Mai fandt Sted i Divisionskvarteret, havde havt Leilighed til atter at udtale sig om Spørgsmaalet, mente Divisionen at kunne anordne sine Foranstaltninger til Øens Forsvar paa Basis af, „at Marinen fuldstændigt garanterede imod ethvert Landgangsforsøg paa den søndre, østre og nordre Kyst fra Sønderskovens vestre Udkant til Hellesøgaard Færge (ɔ: hele Østkysten af Als) og paa Strækningen herfra til Storskovens nordre Udkant (ɔ: Strækningen langs Als Fjord og den brede Del af Als Sund) imod, at nogen betydelig Landsætning af Tropper, vel høist 200 à 300 Mand, fandt Sted." Det Stykke af Øens samlede Kystlinie, som ikke medtoges i dette Arrangement, var altsaa Strækningen langs Als Sund fra Sønderskovens vestlige Udkant til et Ø. for Storskovens nordlige Udkant beliggende Punkt.

Divisionen fastslog dette Resultat af Konferencen samme Dag, som den havde fundet Sted, i en Skrivelse til Eskadrechefen*) og tilføiede, at man forventede, at intet af Krigsskibene vilde forlade sin Station før i det yderste Øieblik. —

Efterat Forsvaret af Fredericia Fæstning var opgivet, antog Eskadrechefen, at der ikke behøvedes saa stor Styrke af Krigsfartøier i den nordlige Del af Lille Belt som hidtil, og bestemte sig derfor til efter forudgaaet Konference med den Kommanderende for Kyst-

*) Bilag 8 indeholder 1. Divisions Skrivelse af 2. Mai til Eskadrechefen.

bevogtningen at tilbagekalde Kanonchalouperne Nr. 17 og Nr. 23 fra denne Station for at anvende dem til Bevogtningen og Forsvaret af den sydlige Del af Als. Marineministeriet underrettedes d. 2. Mai om denne Foranstaltning, og d. 4. Mai meddelte Eskadrechefen Kommandoen paa Als, at Kanonchalouperne samme Dag havde indtaget deres nye Station. De to Kanonchalouper instrueredes om at have deres Opmærksomhed henvendt paa, at ingen Fartøier eller Baade havde Forbindelse med Land eller gik ud fra Kysten; hørtes der Skydning fra de andre ved Kysten stationerede Krigsskibe, skulde de uopholdelig ile det skydende Skib til Assistance, og naar der fra den paa Sønderborg Rhed stationerede Dampkanonbaad, med hvilken der fra Kanonchalouperne skulde holdes skarpt Udkig baade Dag og Nat, blev givet det aftalte Signal om en fjendtlig Landgang paa Als fra Sundeved, skulde Kanonchalouperne strax begive sig op under Kysten Vesten for Sønderskov og derfra beskyde de fjendtlige Tropper med Granater.

Eskadrens Virksomhed i Begyndelsen af Mai Maaned indskrænkede sig paa Grund af Fjendens Passivitet til Patrouillering og skarpt Udkig med Fjendens Forberedelser langs Kysten, uden at man dog fra Søen var i Stand til at observere andet end en vedvarende Arbeiden paa Jordværker og Montering af Batterier langs Kysten af Als Sund og Als Fjord samt en stærk Koncentrering af Tropper langs denne sidste.

Formindskelse af Styrken paa Als.

Den Styrke, der ved Overkommandoens Afgang til Fyen overdroges General Steinmann til Forsvaret af Als, led meget hurtigt en betydelig Formindskelse.

Til Forstaaelse heraf gjengives nedenstaaende de Udtalelser, vedrørende Forsvaret af Als, som Overkommandoen fremsatte i Skrivelse af 19. April, hvori den belyste den ved Dybbølstillingens Fald fremkomne, nye Situation.

„Dette Forsvar (Forsvaret af Als) tør, som alt antydet i tidligere Rapporter, Overkommandoen ikke antage vil kunne fortsættes i mere end en begrændset Tid. Fjendens Artilleri vil fra Sundeveds dominerende Høider ødelægge vore Piecer paa Als, som det ødelagde vore Skandsers Kanoner; det vil kunne forbyde Afdelingernes Ophold og Opstilling paa en bred Kyststrækning, og Forsvaret vil bero paa Muligheden af at forstyrre selve Broslagningen paa et vilkaarligt Punkt af

den 15,000 Alen lange Strækning fra Sønderborg til Arnkilsøre og en Overgang i Fartøier paa den c. 2—3 Mil lange Strækning fra Stolbro Næs til Hellesøgaard.

For en meget væsentlig Del maa man herved stole paa Marinens og specielt Rolf Krakes Medvirkning. Af denne Betragtning er Overkommandoen ledet til den Anskuelse, at Evakuationen af Als maa forberedes og til en vis Grad strax effektueres, nemlig saa vidt, at kun den nødvendige Styrke til Forsvaret bliver tilbage." — — — — —

Overkommandoens Instrux af 22. April til Generalmajor Steinmann.

Ogsaa i Overkommandoens Instrux af 22. April til Generalmajor Steinmann antydes en Formindskelse af Troppestyrken:

„Idet Hr. Generalmajoren i Henhold til Dagsbefalingen af D. D. overtager Kommandoen over samtlige paa Als værende Afdelinger og militære Institutioner, undlader Overkommandoen ikke at meddele Følgende:

Ifølge de Overkommandoen af Regjeringen meddelte Instruktioner lægger denne den største Vægt paa, at Besiddelsen af Als hævdes saalænge som blot nogenlunde muligt. Bestræbelserne maa derfor være rettede paa at forhindre eller forsinke de Arbeider, som af Fjenden foretages for at forberede og dække en Overgang, ligesom ethvert Forsøg paa at udføre en saadan maa mødes med den kraftigste Modstand. Selv om Fjenden skulde opnaa at vinde Fodfæste paa Øen, maa Forsvaret af denne ikke derfor opgives, men Alt maa sættes ind paa atter at kaste ham tilbage, saafremt der herfor viser sig nogen Mulighed.

Med Hensyn til den Bistand, der ved Forsvaret kan ventes af Marinen, henvises til Overkommandoens Skrivelse af 21. d. M.*), og vil Hr. Generalmajoren i alle Anliggender, der angaa Øens Bevogtning og Forsvar, kunne træde i direkte Forbindelse med Eskadrechefen."

— — — — — (Bestemmelser vedrørende et eventuelt Tilbagetog) — — — — — —

Saasnart de forskjellige Fortifikationsarbeider og Etableringen af de faste Batterier ere saavidt fremskredne, at en Formindskelse af Troppestyrken, navnlig af Feltartilleriet kan finde Sted, forventer Overkommandoen derom at modtage Indberetning."

D. 27. April maatte, som tidligere omtalt, 11. Batteri afgives til Fyen. Og allerede d. 28. April**) forespurgte Overkommandoen,

---

*) Overkommandoens ovennævnte Skrivelse af 21. meddelte kun, at Eskadrechefen vilde blive anmodet om at konferere med Divisionen angaaende Armeens og Marinens Samvirken til Forsvaret af Als.

**) Sammenhold pag. 23.

foranlediget dertil ved Krigsministeriets Skrivelse af 26. April, General Steinmann fortroligt, om han havde Noget at erindre imod, at Styrken paa Als blev formindsket med 1 Infanteribrigade, 1 Halvregiment Rytteri og 1 Batteri*). Generalen havde vel, som tidligere angivet, Intet at bemærke til denne Formindskelse i Styrken, men sluttede dog sin Svarskrivelse af 30. April med følgende Udtalelse: „Ihvorvel Forsvaret ved denne Formindskelse i en ikke ganske ringe Grad vil blive svækket, saa formener man dog, at man med den tilbageblivende Styrke tør haabe paa en nogenlunde betryggende Maade og uden Overanstrængelse for Tropperne at lede samme, idet der tages Hensyn til den Assistance fra Marinen, paa hvilken man troer at turde gjøre Regning, og skal man derfor ikke have noget imod, naar Overkommandoen befaler den intenderede Afgivelse."

Afgivelsen af Halvregimentet var forbunden med mindst Ulempe, eftersom Bevogtningen af Als's Østkyst mentes at kunne foretages med svagere Kræfter. Generalmajor Marcher udviklede i en Skrivelse af 28. April Vanskeligheden for Rytteriet i at bevæge sig i et Terrain som det paa Als, hvor Markerne vare omgivne med tætte Hegn; Generalen saae navnlig Faren for Øen i et mod Arnkilsøre rettet Baadeangreb og fremhævede Ulemperne ved at faae de talrige Heste indskibede under en eventuel Retraite. Han mente, at tre Eskadroner maatte kunne gjøre Fyldest til Øens Bevogtning, een til Observation paa Nordlandet, to fordelte som Ordonnantser til Infanteriet.

Med Hensyn til Afgivelsen af en Infanteribrigade ønskede General Steinmann, at det maatte blive 5. Brigade, men at der samtidigt — for nemlig at have fuldt paalidelige Afdelinger paa Øen — maatte finde en Ombytning af Regimenterne Sted, saaledes at den nævnte Brigade sammensattes af 12. og 15. Regiment, 7. Brigade af 8. og 11. Regiment.

Generalen udtalte sig samtidigt om Nødvendigheden af at forøge det svære, riflede Skyts i Batterierne langs Als Sund for at kunne optage Kampen mod Fjendens Demonteerbatterier.

Overkommandoen bemyndigede vel Generalen til at afgive en Brigade efter eget Valg, men udtalte, at eftersom Brigaden skulde benyttes til Landgangsforetagender, maatte den bestaa af fuldt paalidelige Afdelinger.

I Henhold til disse Forhandlinger afgik d. 2. Mai 10. Batteri, d.

*) Bilag 9 indeholder Overkommandoens fortrolige Skrivelse af 28. April til Kommandoen paa Als.

3. Mai 5. Brigade, sammensat af 8. og 15. Regiment og d. 4. Mai 4. Dragonregiments 2. Halvregiment fra Als til Faaborg.

Endelig led Besætningen et Tab, som berørte Kommandoen meget pinligt. D. 5. Mai modtoges en Skrivelse fra Overkommandoen, ifølge hvilken Oberst Max Müller, Kommandør for 7. Brigade, i Henhold til Befaling fra Krigsministeriet skulde afgaa til Fyen for at overtage Kommandoen over 5. Brigade. General Steinmann søgte strax at faae denne Ordre tilbagekaldt. Han gjorde gjældende, at da det blev overladt til Divisionen at bestemme, hvilken Brigade der skulde afgives fra Øen, havde den bortsendt 5. Brigade og beholdt 7., henset til, at denne sidste kommanderedes af en Mand, som — nøie bekjendt med de egne Forhold ved Brigaden, der bl. A. bestod af det mindre paalidelige 12. Regiment — gav fuldstændig, men ogsaa høist fornøden Garanti for den rette Førelse. Generalen paaberaabte sig sin vanskelige Stilling og insisterede paa, at den befalede Ombytning af Brigadekommandører maatte blive forandret. Ministeriet fandt sig imidlertid ikke foranlediget til at gaa ind paa Generalens Forestilling, hvorfor Oberst Max Müller afgik til Fyen, medens Oberst Hein overtog Kommandoen over 7. Brigade.

Troppestyrken paa Als d. 6. Mai.

Styrken paa Als havde efter disse Formindskelser følgende Sammensætning d. 6. Mai:

Kommandoen paa Als (1. Division).
2. Brigade (3. og 18. Reg.).
4. do. (4. og 6. Reg.).
6. do. (5. og 10. Reg.).
7. do. (11. og 12. Reg. samt Mels Detachementet med 1. Batt.).
Garde-Hus.-Reg.s 1. Halvreg.

Artillerikommandoen paa Als.
2., 8. og 9. Batteri, foruden 1. Batt. (se ovenfor).
Espingolbatteriet.
3., 4, 6. Fæstningskompagni.
Artilleridepotet.

Ingenieurkommandoen paa Als.
1. og 5. Ingenieurkompagni.
Brokompagniet med Landgangsbrotrain.
Ingenieurparken.
Arbeiderafdelingen paa Als (underlagt Ingenieurkommandoen).

Endnu en Forringelse af Styrken skete paa dette Tidspunkt, idet Overkommandoen under 10. Mai tilskrev Kommandoen paa

Als, at ifølge Krigsministeriets Befaling skulde det kjørende Espingolbatteri forlægges til det nordvestlige Fyen. Denne Ordre ændredes ved Vaabenhvilens Indtræden derhen, at Batteriet ikke skulde overføres til Fyen, men til Korsør, hvorfra det skulde afgaa til Kjøbenhavn.

Afdelingernes Sammensætning og Styrke.

Befalingspersonalet ved Afdelingerne, saavel Officerer som Underofficerer, var meget utilstrækkeligt; saaledes var der t. Ex. ved 3. Regiment ialt ikkun 21 Officerer (hvoraf 14 af Reserven), ligesom ogsaa de faste Underofficerers Tal kun var ringe. Ved de Regimenter, hvor der foruden Regimentskommandøren kun var ansat een Bataillonskommandør, førte Regimentskommandøren i Henhold til en under 3. Mai udgiven Dagsbefaling tillige Kommandoen over den ene Bataillon.

Derimod var Styrken af Mandskabet ved Infanteriafdelingerne ved Tilgang fra Exercerskolerne bleven betydeligt forøget, endog langt ud over den normerede Styrke. Tilgangen var imidlertid af tvivlsom Værdi, idet den bestod af Mandskab, der kun havde gjennemgaaet en kortvarig Skole. Den var derhos forskjellig ved de forskjellige Afdelinger; 3. Regiment talte 1530 Mand, 4. Regiment 1803 Mand, 18. Regiment 1968 Mand (Lazarethsyge ikke medregnede). Divisionen henstillede at lade en Del af det overkomplette Mandskab afløse det slesvigske Mandskab ved Mels Detachementet og 12. Regiment og iøvrigt egalisere Regimenterne, baade hvad Befalingspersonale og Styrke angik. Ogsaa ønskede Divisionen at faae 12. Regiment ombyttet med et Regiment fra Fyen, hvor det formentlig maatte være lettere at anvende Regimentet end paa Als. Nogen Forandring i disse Forhold foretoges dog ikke inden Vaabenhvilens Indtræden.

Forsvaret af Als omordnes.

Formindskelsen af Styrken tvang til en Omordning af Forsvaret. Særlig mente General Steinmann i Tillid til Eskadrechefens Udtalelser væsentligt at kunne indskrænke Besætningen paa Nordlandet.

I Henhold hertil blev 7. Brigades Hovedstyrke (11. Reg. og en Batl. af 12. Reg.) samt efterhaanden 6 Piecer af 1. Batteri tagne bort fra Nordlandet. Dettes Bevogtning overdroges Mels Detachementet i Forbindelse med en Bataillon af 12. Regiment, $^1/_2$ Espingolbatteri og to Kanoner (af 1. Batteri), saaledes at Strækningen fra Hellesøgaard Færge til Brandsbøl Skov overtoges af Mels Detachementet med to Kanoner og $^1/_2$ Espingolbatteri, Strækningen fra Brandsbøl Skov til Augustenborg Fjord af den ommeldte Bataillon af 12. Regiment. Sidstnævnte Bataillon tjente tillige som Reserve baade for Mels Detachementet og for Styrken ved Als Sund, og skulde i Tilfælde af Alarmering af denne sidste indtage en Mødeopstilling S. for Kettinge.

Af de tre tilbageblevne Eskadroner beordredes den ene til Nordlandet for at overtage Kystbevogtningen fra Hellesøgaard til Tranerodde og tillige være til Raadighed for Mels Detachementet. Den anden lagdes i Augustenborg og Kettinge, den afgav Ordonnantser og Patrouillemandskab til venstre Fløibrigade samt Ordonnantser til Stillingen; den tredie overtog Bevogtningen af Kysten fra Tranerodde over Mommark til Kegenæs. De to sidstnævnte Eskadroner skulde i Tilfælde af Alarmering samles ved Hørup Kirke.

Generalmajor Marcher afgik ifølge Overkommandoens Ordre til Fyen.

7. Brigades før nævnte Hovedstyrke med 2 Kanoner af 9. Batteri afgaves som fast Besætning paa Strækningen fra Arnkilsøre til Kjær Vig.

2., 4. og 6. Brigade indtog skiftevis Stillingen som Centrumsbrigade, venstre Fløibrigade og Reservebrigade. Centrumsbrigaden med to Kanoner af 8. Batteri besatte Stillingen fra Kjær Vig til Flankebatteriet, venstre Fløibrigade med to Kanoner af 2. Batteri Stillingen fra Flankebatteriet til Sønderborg Slot. Bevogtningen af Kysten herfra og til Sønderskov overdroges Rytteriet. Brigaderne anvendte som tidligere to Batailloner til Stillingens Besættelse og holdt to i Reserve.

Reservebrigaden belagde Vollerup, Vollerup Barakker, Hørup og Lambjerg, med Alarmplads paa Sønderborg-Augustenborg Veien, omtrent 2000 Alen V. for Ulkebøl Kirke.

Det disponible Feltartilleri tilligemed det resterende $^1/_2$ Espingolbatteri anvistes Alarmplads sammesteds.

Ingenieurkapitain Hedemann beordredes til at fungere som Kommandant i det Distrikt, der indbefattede Halvøen Kegenæs og det mellem Draget og Skovby beliggende Terrain, sidstnævnte By inkl. Det paalagdes Kapitainen specielt at vaage over, at Ingen forlod Halvøen uden Tilladelse, og uden at man var fuldstændigt overbevist om Vedkommendes Paalidelighed. Et Kompagni af 12. Regiment i Skovby samt nogle beredne Gensdarmer stilledes til hans Raadighed.

Under 6. Mai udgik en Skrivelse til Brigaderne, vedrørende Inspiceringen af de faste Batterier, d. 9. Mai Instrux til alle de Kommandoen underlagte Afdelinger og Institutioner om Alarmering i Tilfælde af fjendtligt Angreb*).

---

*) Bilagene 10 og 11 indeholde Bestemmelser henholdsvis for Inspicering af de faste Batterier og for Alarmering.

Den daglige Ro i denne Periode blev kun afbrudt ved en d. 5. Mai modtagen Efterretning om, at et fjendtligt Angreb paa Als antoges nær forestaaende. Over hele Linien indskærpedes den største Aarvaagenhed, og Eskadrechefen paalagde de ved Als stationerede Krigsskibe at holde skarpt Udkig efter de for et Angreb vedtagne Signaler. Fjenden forholdt sig imidlertid fuldkommen rolig.

D. 10. Mai modtog General Steinmann telegrafisk Meddelelse om, at der var afsluttet Vaabenhvile fra d. 12. Mai. Vaabenhvilen skulde indtræde Kl. 12 Natten til d. 12.

Ved Midnatstid mødte en Parlamentair i det nordre Brohoved og bragte Overensstemmelse mellem Uhrene tilveie. Man vedtog, at Kl. var 12, og at Vaabenhvilen dermed var traadt i Kraft. Kort efter hørtes Signalblæsning over hele den fjendtlige Linie.

Paa fjendtlig Side foregik ved 1. Korps i Sundeved kun Begivenheder af mindre Betydning. Skandserne i Dybbølstillingen bleve for en Del udjevnede, Beleiringsbatterierne demonterede. Begivenhederne Paa fjendtlig Side.

Den store Ro i Perioden blev vel afbrudt ved nogle først i Mai indløbne Efterretninger om et fra Als paatænkt Angreb mod Sundeved, hvilket foranledigede en stærk Besættelse af Dybbølstillingen. Da der imidlertid kort efter indløb Beretninger om Troppeforsendelser fra Als til Fyen, gaves Tropperne større Hvile i mere udstrakte Kantonnementer, og Kystbevogtningen overlodes helt til Kavaleri.

E. Forholdene i Østersøen og Nordsøen indtil Vaabenhvilen; Kampen ved Helgoland.

a. Eskadren i Østersøens østlige Del.

Efter Affairen ved Rügen d. 17. Marts bleve Admiral van Dockums Skibe liggende tilankers d. 18. og 19. for at udbedre den lidte Skade paa Skrog og Reisning, dog med Undtagelse af Korvetten Heimdal, der afsendtes til Kjøbenhavn med Døde og Saarede, men d. 20. retournerede til Eskadren. En Meddelelse fra Marineministeriet om, at den preussiske Korvet Vineta, der, som tidligere omtalt, havde ligget i Danzig, var klar til at gaa tilsøs, bevirkede, at Fregatten Jylland endnu samme Dag afgik til udfor Danzig.

D. 22. afsendtes Fregatten Tordenskjold til Stationen paa Vestsiden af Rügen med Ordre til at bevogte Udløbet fra Byen Stralsund. Resten af Eskadren, som paa dette Tidspunkt altsaa bestod af Linieskibet Skjold, Fregatten Sjælland og Korvetten Thor, befandt sig Ø. for Rügen og stod d. 23. nordenom Oderbanken til henimod Colberg, hvorefter Skibene vendte tilbage til Jasmund. Den 24. holdt Eskadren krydsende mellem dette Sted og Greifswalde. Dagen efter forstærkedes Styrken med Dampskibet Geiser, kommende fra Kjøbenhavn*); senere paa Dagen ankom Korvetten Heimdal og Skonnerten Absalon, hvilket sidste Skib detacheredes til Stationen ved Tornebusken. Eskadren blev liggende Natten over med bakkede Fyr, og d. 26. afsendtes Geiser til Tornebusk Stationen, hvorfra den dog endnu samme Eftermiddag retournerede til Hovedstyrken i Følge med Fregatten Tordenskjold.

Eskadrechefen beordres til at indsende Blokade-Notifikationerne ved Parlamentair.

D. 27. ankom Dampskibet Newsky fra Kjøbenhavn, medbringende en ministeriel Ordre. Eskadrechefen havde nemlig Dagen efter Fægtningen ved Rügen indberettet til Ministeriet, at han, som tidligere meddelt, havde sendt Notifikationerne om Blokadens Begyndelse til de neutrale Magters Konsuler med et engelsk Barkskib, som var bestemt til Stettin, og som i den Anledning fik Tilladelse til at passere Blokadelinien.

Denne Fremgangsmaade var efter Ministeriets Anskuelse vel praktisk rigtig, men da der dog kunde være nogen Frygt for, at Notifikationerne ikke paa denne Maade vare blevne rigtigt besørgede, og da det var af Vigtighed, at der reistes saa faa Indvendinger som mulig mod Blokaden, anmodede Ministeriet Eskadrechefen om at sende Duplikater af Notifikationerne iland til Konsulerne ved Parlamentair. Ministeriet ønskede dette, dels af Hensyn til den preussiske Regjering, der, som tidligere omtalt, ikke var tilbøielig til at ville anerkjende Blokaden for effektiv, dels fordi der netop i de Dage gik Rygter i Kjøbenhavn om, at det var lykkedes to hollandske Skibe at løbe ind til Swinemünde uden at blive overhalede af noget af Eskadrens Skibe.

Eskadren staar ind imod Swinemünde Havn for at faae Blokade-Notifikationerne iland.

Forsøget paa at bringe Blokade-Notifikationerne iland ved Parlamentair fandt Sted samme Dag, idet den samlede Eskadre, bestaaende af Sjælland, Skjold, Tordenskjold, Heimdal og Thor, stod sønderpaa ind imod Swinemünde. Eskadren stoppede omtrent 5 Kvartmil fra

---

*) Geiser ankom vel d. 22., men maatte paa Grund af Skade paa Dampkjedlen retournere til Kjøbenhavn for at reparere.

Swinemünde, hvorefter Korvetten Heimdal med Parlamentairflag vaiende fra Toppen stod længere ind. Korvetten vendte dog kort efter tilbage uden at have været i Stand til at løse den stillede Opgave. Det hedder herom i Chefens Rapport af 27. Marts:

„Efter Hr. Admiralens Ordre stod jeg med Korvetten Heimdal sønder efter mod Swinemünde, $^1/_2$ Mil forud for Eskadren; $^3/_4$ Mil fra Swinemünde Havn stoppede og dreiede udefter, for om mulig at faae Kommunikation med Land og aflevere i Swinemünde de mig af Hr. Admiralen betroede Breve. Parlamentairflaget vaiede kjendeligt fra Korvettens Fortop, Fartøi blev affiret for med en Officer at begive sig imod Land. I Swinemünde var Flag heist, men vort Parlamentairflag blev ikke besvaret, intet Dampskib eller Fartøi saas staaende ud af Havnen for at gaa os imøde, og da der fra Swinemünde Fæstning i det Øieblik, Fartøiet skulde gaa fraborde, blev skudt 3 Skud — om løse eller skarpe kan jeg ikke med Bestemthed sige — fik jeg det bestemte Indtryk, at man ikke vilde modtage nogen Parlamentair, hvorfor jeg heiste Fartøiet igjen, og Korvetten retournerede til Eskadren.

Underdanig

S. Lund."

Dampskibet Geiser afgik derefter til Kjøbenhavn for at overbringe Ministeriet Rapporten om Eskadrens Expedition og Duplikatskrivelserne til videre Besørgelse.

Blokade-Tjeneesten.

Admiral van Dockum lod imidlertid sine Skibe vedvarende holde Swinemündebugten blokeret. Eskadren opholdt sig paa dette Tidspunkt mest N. og V. for Oderbanken. Maaneden gik tilende med den ensformige, lidet afvexlende Blokadetjeneste. D. 28. Marts laa Eskadren tilankers udfor Jasmund; af dens Skibe var, foruden Geiser, Korvetten Thor fraværende, hvilken sidste d. 29. afgik til Kjøbenhavn for at fylde Kul. D. 31. Marts Morgen, da de to sidstnævnte Skibe vare retournerede til Eskadren, benyttede Admiral van Dockum Leiligheden, da hans Styrke var samlet, til igjen at vise sig udfor Swinemünde. Ved Middagstid stod hele Eskadren indefter mod Land. Da man var kommen et Stykke sønder efter, opdagedes en Damper, kommende fra Swinemünde med Kurs vester efter imod Løbene, der føre ind til Stralsund. Eskadren satte strax fuld Fart paa; Korvetterne Heimdal og Thor forandrede Kursen og holdt vestligere i Farvandet for om muligt at afskære det fjendtlige Skib fra Stralsund, medens Fregatten Sjælland og Linieskibet Skjold holdt lige ned

Jagt paa Avisoen Grille.

imod Indløbet til Swinemünde for at lukke Adgangen til denne Havn for Fjenden under et eventuelt Tilbagetog. Efterat Damperen nogen Tid havde fortsat Løbet imod Vest, viste det sig, at Stralsund ikke vilde kunne naaes uhindret; den vendte derfor og stod nu atter tilbage østerpaa imod sit Udgangspunkt, Swinemünde. Skjøndt vore Skibe hurtigt nærmede sig fra to Sider, lykkedes det dog Damperen paa Grund af dens overlegne Fart at komme først til Maalet.

Det jagede Skib viste sig at være den hurtigløbende Aviso Grille, der med den kommanderende Admiral, Prinds Adalbert af Preussen ombord var paa Vei til Stralsund, hvor der skulde være foretaget en Inspektion af den derværende Styrke.

Blokadens Lovformelighed og Effektivitet.

Spørgsmaalet om Blokadens Lovformelighed og Effektivitet laa saavel Marineministeriet som Eskadrechefen stærkt paa Sinde. Spørgsmaalet om Lovformeligheden klaredes dog ved Udgangen af Marts, idet Ministeriet d. 30. gjennem Udenrigsministeriet erholdt Meddelelse fra Berlin om, at de fra Eskadren indsendte Notifikationsskrivelser vare komne vedkommende Konsuler ihænde.

Hvad Spørgsmaalet om Blokadens Effektivitet angaar, udtalte Ministeriet i en Skrivelse til Eskadrechefen af 26. Marts, hvormegen Vægt man lagde paa, at Blokaden ikke blev brudt. Ministeriet henviste i denne Skrivelse til en Bekjendtgjørelse fra den preussiske Regjering om, at Blokaden af Swinemünde ikke existerede, og henledede endvidere Opmærksomheden paa, at det fremgik af Skibslisterne, at Blokaden var bleven brudt til forskjellige Tider, nemlig 3 Gange af hollandske Skibe, hvoraf 2 Seil- og 1 Dampskib.

Det kan antages, at Eskadrechefen i Ministeriets Skrivelse har troet at se ikke alene en Opfordring til at skærpe sine Krydseres Aarvaagenhed, men tillige en let Bebreidelse. Som tidligere nævnt under Omtalen af Blokadens Etablering, stemmede Ordene i Ministeriets Bekjendtgjørelse ikke ganske overens med den Maade, paa hvilken Admiral van Dockum havde posteret sine Skibe, idet Bekjendtgjørelsen nævnede en Spærring af de enkelte Havnestæder og ikke, som Forholdet blev, en Spærring af Swinemündebugten under et.

I Følge Ordlyden tilsigtede Ministeriet en Blokade, der var mere inde paa Livet af den fjendtlige Kysts Havne, men dette betingede da ogsaa en Stationering af Skibe S. for Oderbanken. Som tidligere angivet, mente Admiralen, at hverken Forholdene paa Stedet eller den Styrke, hvorover han raadede, tillod ham dette, og denne Omstændighed i Forbindelse med Ministeriets Skrivelse af 26. Marts bevirkede, at han under 29. s. M. i en fortrolig Skrivelse fremsatte

for Ministeriet sine Bevæggrunde til, at han blokerede paa en Maade, der ikke ganske var i Overensstemmelse med den ministerielle Bekjendtgjørelse, og som paa Grund af Styrkens ret betydelige Afstand fra de blokerede Havne absolut maatte gjøre Forhindringen af Blokadebrud vanskeligere.

Eskadrechefen motiverede heri nærmere Grunden til, at Eskadren ikke kunde holde sig tilankers S. for Oderbanken, og fremhævede særligt Vanskelighederne paa Grund af Farvandets Beskaffenhed. Skrivelsen sluttede: „Neppe er imidlertid nogen Blokade bleven ført, uden at enkelte Skibe have kunnet løbe ind, eller uden at Klager ere blevne reiste over Blokadens Ikke-Effektivitet; det er naturligt, at saadanne Klager i nærværende Tilfælde maa blive end lydeligere, naar den preussiske Regjering ved at sætte sig i Besiddelse af Breve, der sendes i Land, og ved andre Midler søger at tilveiebringe en Forestilling om, at vi slet ikke ere her tilstede, hvilket jeg dog formener, at Faktum paa en øiensynlig Maade vil modbevise".

I sin Svarskrivelse af 2. April udtalte Marineministeriet sig om Blokaden, dens Effektivitet, Planen for Skibenes Anvendelse m. m. og angav nærmere den Maade, hvorpaa det tænkte sig Blokadestyrken stationeret. De svære Skibe, Sjælland og Skjold eller Jylland, maatte med alle vestlige Vinde, som ogsaa med alle østlige Vinde og godt Veir søge Ankerplads under og omkring Greifswalde, hvor der under nævnte Forhold ikke vilde kunne ventes nogen Sø af Betydenhed. Dampskibet Freya kunde med Fordel stationeres udfor Indløbet til Swinemünde, maaske noget østligere, og c. 1 Mil fra Land, fra hvilket Punkt under almindelige Veirforhold saavel Cammin som Swinemünde formentlig kunde observeres. Paa Grund af sin store Hurtighed havde Dampskibet paa denne Station neppe noget at befrygte, og kunde i Tilfælde af Angreb repliere paa Hovedstyrken. Som passende Forbindelsesled mellem denne og det blokerende Skib kunde Korvetten Thor anbringes imellem Greifswalde og Swinemünde, omtrent midt imellem begge Steder. Til Stationen N. for Rügen anviste Ministeriet Fregatten Tordenskjold og Dampskibet Geiser og henledede endvidere Opmærksomheden paa Vigtigheden af, at de paagjældende Blokadeskibe paa dette Sted holdt sig saa nær Land, som Vind og Veir tillode det for at forhindre, at de preussiske Kanonbaade løb ud og angreb de vestligere i Farvandet liggende danske Seilskibe. Skrivelsen sluttede: „I Anledning af Hr. Kontreadmiralens Bemærkning, at ingen Blokade er bleven ført, uden at enkelte Skibe have kunnet løbe ind, eller uden at Klager ere blevne reiste over Blokadens Ikke-Effektivitet, skal

Ministeriet udtale, at dette ganske vist er Tilfældet. Regjeringens Stilling er imidlertid i disse Dage ikke fri for Vanskeligheder, da den preussiske Regjering har anmeldt for alle neutrale Magter, at der ingen Blokade finder Sted, og har rimeligvis dokumenteret dette Aktstykke med Opgivelse af de Skibe, som have brudt Blokaden."

Det kan ikke afgjøres, hvorledes Forholdet vilde have været, hvis Ministeriets Blokadeplan var bleven fulgt; sikkert er det kun, at den Fremgangsmaade, som fulgtes, fremkaldte en bestemt Utilbøielighed hos den preussiske Regjering til at anerkjende Blokadens Effektivitet, og at sammes Anstrængelse for at gjøre denne Anskuelse gjældende i saa vide Kredse som muligt ikke vare uden Virkning.

De i preussiske Blade optagne officielle Bekjendtgjørelser angaaende Blokadens Mangel paa Effektivitet bevirkede, at der fra engelske Handelshuse indløb Forespørgsel til det danske Generalkonsulat i Hamborg for at faae opklaret, hvorvidt Indholdet af disse Bekjendtgjørelser var overensstemmende med de virkelige Forhold eller ei. Generalkonsulen fremstillede Sagen for Udenrigsministeriet, og dette henvendte sig da igjen under 6. April til Marineministeriet om Oplysninger angaaende de til Blokaden af Swinemünde trufne Foranstaltninger, idet man henviste til den Betydning, det vilde have, at Generalkonsulatet blev sat i Stand til officielt at benægte, hvad der fra preussisk Side var blevet fremført.

Marineministeriet, der var enig med Udenrigsministeriet i, at det var ønskeligt, at der fra Generalkonsulatet fremkom en officiel Protest, besvarede Henvendelsen ved en Skrivelse af 9. April, hvori det hedder:

„En Eskadre, bestaaende af Skruelinieskibet Skjold, Skruefregatterne Sjælland og Tordenskjold, Skruekorvetten Thor, Skrueskonnerten Absalon og Dampskibet Geiser, foruden nogle mindre Dampskibe anvendes til Blokaden af Odermundingerne, og Blokadens Effektivitet er faktisk fuldkommen konstateret, dels ved at den preussiske Søstyrke, saasnart den har viist sig paa Søen, er jaget tilbage i Havn af vor Eskadre, dels ved de mange i vedkommende Farvande visiterede og afviste Skibe, og endelig ved de for Blokadebrud opbragte Skibe."

Efter Modtagelsen af denne Udtalelse bemyndigede Udenrigsministeriet ikke blot Generalkonsulatet i Hamborg, men ogsaa de fleste Gesandtskaber i Udlandet til at meddele vedkommende Regjeringer eller private Personer paalidelige, officielle Oplysninger angaaende Blokaden af Swinemünde.

D. 1. April holdt Eskadren krydsende udfor Jasmund.

D. 7. April stødte Postdampskibet Freya til Eskadren og sendtes til Stationen S.Ø. for Oderbanken. I Slutningen af Februar var Dampskibet under Kommando af Postdampskibsfører Lund blevet afgivet fra Postvæsenet til Marinens Tjeneste. I Begyndelsen af Marts beordredes Lieutenant A. B. Rothe til Chef, og efterat Skibet havde været i Dok, og efterat det var bleven armeret, afgik det til Eskadren. Admiral van Dockum havde imødeset den hurtige Postdampers Ankomst som en værdifuld Forøgelse af Eskadrens Styrke, men maatte, efterat den kun en ganske kort Tid havde været paa Stationen, forandre sin Mening herom. Dampskibet fik en af de første Dage efter sin Ankomst en regulær Storm af Nordøst med høi Sø og havde megen Vanskelighed med at klare sig. Gaaende ret op i Vindøiet med omtrent 6 Mils Fart bordfyldte Skibet, saa at der havdes 2 Fod Vand paa Dækket fra Stævnen til Maskinlugerne; med c. 3 Mils Fart skete det samme i endnu høiere Grad, og Vandmassen trykkede Forskibet saa stærkt, at det ikke kunde reise sig til næste Sø.

Da Admiralen endvidere fra Skonnerten Absalons Chef modtog en Indberetning, der stillede dette Skibs Sødygtighed i et daarligt Lys, udtalte han for Ministeriet i en Skrivelse af 14. April, at han fandt det uforsvarligt at benytte Absalon og høist prekairt at anvende Freya som Krydsere paa Swinemündebugten, og anbefalede i den Anledning at ombytte Postdampskibet med et andet, hurtigløbende Dampskib, og ved Borttagelsen af den forreste og agterste Kanon ombord i Absalon at gjøre dette Skib lettere i sine Bevægelser i Søen.

Paa Grund af de Krav, som paa forskjellig Maade stilledes til Marinen, saae Ministeriet sig imidlertid ikke i Stand til for Øieblikket at foretage nogen Ombytning, saaledes at de to nævnte Skibe trods deres mindre tilfredsstillende Egenskaber forbleve ved Eskadren.

Fregatten Jylland paa Danzigbugten.

Som tidligere omtalt, var Fregatten Jylland faa Dage efter Fægtningen ved Rügen bleven afsendt til Danzig for at observere den nybyggede preussiske Korvet Vineta, som laa under Udrustning i denne Havn, og forhindre den i at stikke i Søen og da muligt forene sig med Eskadren i Swinemünde. Korvetten laa vel ved Jyllands Ankomst seilklar mellem Havnedæmningerne, men da der tværs over Farvandet strakte sig en Barre, som den ved sædvanlig Vandstand ikke kunde flyde over med Kul, Proviant og Kanoner ombord, var det kun ved indtrædende Høivande, at det vilde kunne lykkes Vineta at komme tilsøs. Men selv under Omstændigheder, hvor Vanddybden ingen Hindringer lagde i Veien for at staa ud over Barren, vilde Korvetten neppe vove sig i Søen, saa længe den danske Fregat var isigte paa

Bugten. Opholdet her var imidlertid under visse Omstændigheder meget vanskeligt for en Blokadestyrke. Landtungen Hela, der begrændser Danzigbugten mod Nordvest afgiver nemlig godt Læ for en Del af Bugten, men med nordlige og nordøstlige Vinde med haardt Veir sætter der en svær Sø ind imod Land. Under en Storm af Nordøst d. 7. April blev Fregatten nødsaget til at søge tilsøs og stod Nord efter, hvor den i et Par Dage holdt krydsende under Rixhøft, omtrent 6 Mil N.V. for Hela. Paa Grund af Stormen steg Vandet saa meget ved Danzig, at Korvetten kunde flyde over Barren, og Vineta benyttede denne Omstændighed og Fregatten Jyllands Fraværelse til at foretage et lille Kryds henimod Pillau, hvorpaa den, efter i nogen Tid at have ventet paa Høivande, atter slap ind over Barren til sin sikkre Havneplads.

Skjøndt Stormen d. 7. April var den umiddelbare Aarsag til, at Vineta slap ud af Danzig Havn, ansaa Chefen for Fregatten Jylland sig, uanset Veiret, ikke i Stand til med det enkelte Skib absolut at kunne afspærre Udseilingen derfra. Orlogskapitain Holm ansaa det nemlig ikke for forsvarligt bestandig — under saa strængt paalagte Ordrer om Besparelse af Kul og den Vanskelighed, Fregatten havde ved at fylde samme — at ligge med den saa nær under de fjendtlige Landbatterier, at den muligen kunde blive nødsaget til at optage en Kamp med den fjendtlige Korvet i disses umiddelbare Nærhed, hvorved Fregatten kunde blive nødsaget til at forlade Stationen, medens den fjendtlige Korvet i Sikkerhed kunde trække sig tilbage. Efterhaanden som Foraaret skred frem, Aarstiden blev bedre, og flere Skibe kom under Kommando, var det Ministeriets Hensigt at strække Østersø-Blokaden længere Øst paa i Farvandet. D. 13. April bragte Marineministeriet til offentlig Kundskab, at foruden de Havne og Indløb, der ifølge tidligere Bekjendtgjørelser vare blokerede, vilde Danzig og Pillau fra d. 19. April blive blokerede. Bekjendtgjørelsen blev, ligesom ved tidligere Leilighed, meddelt de neutrale Magters Repræsentanter ved det danske Hof, og Lodserne modtoge Ordre til at underrette de Skibe derom, som brugte deres Hjælp ved Passagen gjennem Sundet og Belterne. Fregatten Jylland var ikke i Stand til alene at paatage sig Blokaden af de to nævnte Havne. Ministeriet havde vel i Skrivelse af 14. April, foranlediget ved Efterretningen om, at Vineta havde været tilsøs fra Danzig, paalagt Eskadrechefen at tillægge Fregatten Ordre til ikke uden bydende Nødvendighed at fjerne sig saa langt fra Stationen, at Weichselmundingen ikke kunde observeres, men samtidigt blev der truffet Foranstaltning til at

give Blokadestyrken en Forøgelse. Fra Kjøbenhavn afsendtes Dampskibet Holger Danske (Kapitainlieutenant W. H. Købke), der d. 13. April havde heist Kommando, direkte til Blokadestedet, og fra Eskadren dirigeredes Dampskibet Geiser d. 16. April (efter i Rønne at have fyldt Kul) til Danzigstationen for at underlægge sig Orlogskapitain Holm. Blokaden af Pillau blev sat d. 19. April med Dampskibet Holger Danske, og Bekjendtgjørelse herom blev uden Vanskelighed overleveret ved Parlamentair. Derimod blev den Parlamentair, som den 20. s. M. indsendtes til Danzig, afvist med et skarpt Skud.

At holde Blokaden effektiv var i det aabne Farvand med den forhaandenværende Styrke ikke nogen let Sag: „Jeg maa" — skrev Orlogskapitain Holm til Eskadrechefen under 23. April — henlede Opmærksomheden paa, at Blokaden ved Danzig og Pillau ikke kan holdes med de mig underlagte Skibe, idet begge som Hjuldampskibe bestandig maa ligge med Damp oppe, og navnlig Geiser kun har et lidet Kulforraad, foruden at det er et slet Søskib, kun gjør en maadelig Fart, og vil, naar det ikke fuldstændigt skal hæmme Fregattens Manøvrer, være stærkt udsat for fjendtligt Overfald. Under disse Omstændigheder kan ingen Kommunikation til fælles Forsvar i Danzigbugten paa en Strækning af 9 Mil vedligeholdes."

Forholdene i Nordsøen, hvor den danske Eskadre trængte til Forstærkning paa Grund af de østerrigske Skibes snart ventede Ankomst, nødvendiggjorde imidlertid, at Ministeriet kaldte Jylland bort fra Eskadren. Fregatten ankom d. 27. April til Hovedstyrken udfor Jasmund og dirigeredes efter et kort Ophold paa Stationen ved Tornebusken videre til Kjøbenhavn; den erstattedes paa sin tidligere Station af Linieskibet Skjold, der d. 25. April forlod Eskadrens Hovedstyrke og afgik til Danzigbugten.

Rekognosceringsfægtning udfor Swinemünde.

Ved Hovedstyrken udfor Swinemünde fandt d. 14. April en mindre Rekognosceringsfægtning Sted. Prinds Adalbert af Preussen foretog paa denne Dag en Rekognosceringsfart ombord i Grille i Retning af Jasmund. Det gjaldt om ved denne Leilighed at prøve, om den hurtige Aviso i en løbende Fægtning med de danske Blokadeskibe vilde være i Stand til at holde sig paa den Afstand, hvor dens riflede 12 Pd.'s Skyts kunde virke uden Fare for at Skibet ramtes af vort Artilleri. Grille stod efter Middag tilsøs fra Swinemünde Havn og ud imod Eskadren. Avisoen, der førte Flag under Gaffelen og paa Stortoppen, aabnede Ilden paa 5—6000 Alens Afstand uden Virkning. Ombord i Sjælland og Skjold gjordes klart Skib, og Jagten begyndte med disse to Skibe, medens Thor blev liggende paa Blo-

kadepladsen for at fylde Kul. Under Jagten brugte de danske Skibe deres Bougkanoner, men uden synlig Virkning. Gjentagne Gange dreiede Sjælland og Skjold Bredsiden til og afskød deres samlede Lag imod Grille, der hurtigt fik betydeligt Forspring, og under Løbet ind under Swinemünde af og til dreiede op for at komme til at skyde. Under Forfølgelsen Syd paa var den hele preussiske Søstyrke kommen ud for at yde Grille Bistand, men ved Avisoens Nærmelse gik Kanonbaadene ind bag Greifswalde, og Korvetterne stode sammen med Grille atter ind i Swinemünde Havn. De danske Skibe stode igjen Kl. 7 Aften Nord efter.

D. 18. Morgen dampede Eskadren nærmere ind mod Jasmund for at fylde Kul. Under Kulfyldningen stationeredes Thor som Forpost 1 Mil S.O. for Eskadren og Freya S.O. for Oderbanken, paa hvilket Sted den senere afløstes af Absalon.

Paa Grund af Skjolds Afsendelse til Danzigbugten blev Eskadren i Østersøens østlige Del forstærket med Pandserkorvetten Dannebrog, der d. 24. April stødte til Flaget.

Dannebrog (Orlogskapitain F. Paludan) havde heist Kommandoen d. 30. Marts. D. 6. April foretog Korvetten en Prøvetour i Sundet, hvorefter den afgik til Eskadren i Østersøens vestlige Del for, som tidligere omtalt, at deltage i Bevogtningen af Øen Als samtidigt med at fuldende sin Organisation. D. 22. April afgik Korvetten til Admiral van Dockums Eskadre.

2 Dage efter dens Ankomst stødte Skrueskonnerten Fylla (Kapitainlieutenant E. Krieger) til Eskadren. Skonnerten, der ved Krigens Udbrud var paa Togt i Vestindien, forlod St. Thomas d. 20. Marts og ankom til Queenstown d. 11. April, hvorfra den d. 15. afgik Norden om Skotland til Kjøbenhavn. Efter Ankomsten hertil beordredes den til Eskadren i Østersøens østlige Del.

Tornebusk-Stationen.

Paa Eskadrens vestlige Fløi var Fregatten Tordenskjold stationeret. D. 22. Marts sendtes Fregatten til Stationen for at bevogte Løbene, der fra Stralsund strække sig vestenom Rügen, og hindre de i Stralsund værende Kanonbaade fra at komme vester efter. D. 2. April Eftm. viste 6 Dampkanonbaade og en Hjulbaad sig i det østlige Løb ved Tornebusken. De stode ud langs med Landet paa det grunde Vand. Saasnart Fregatten havde faaet Dampen op og Seilene beslaaede, satte den ind efter Fjenden, men strax efter vendte Kanonbaadene og stode tilbage gjennem samme Løb, ad hvilket de vare komne ud. D. 12. April Form. observeredes 4 Dampkanonbaade og en Hjulbaad ligeledes i det østlige Løb, staaende udefter. Da Fregatten satte Kurs

ind imod dem, trak de sig tilbage, og naar Tordenskjold stod ud, fulgte de efter, dog ikke længere, end at de forbleve paa Landgrunden, saa at Fregatten ikke kunde komme dem nærmere end imellem $^1/_2$ og $^3/_4$ Mil. Om Eftermiddagen stode Kanonbaadene ind, og gik atter tilankers i Løbet. Atter d. 14. viste de preussiske Kanonbaade sig. Kl. 8 Morgen lettede de og stode udefter; Dampskibet Geiser, som befandt sig paa Stationen til Fregattens Assistance, gik imod dem og blev en kort Tid uden Virkning beskudt af Kanonbaadene, der ved Dampskibets Nærmelse trak sig tilbage under Land. Geiser besvarede ikke Ilden. D. 23. viste nogle Kanonbaade sig igjen i Løbet, og d. 24. forsøgte Avisoen Grille med Prinds Adalbert af Preussen ombord en Fægtning med Fregatten. Grille kom om Formiddagen ud fra Løbene, eskorteret af endel Kanonbaade, men medens disse vedblivende holdt sig paa meget betydelig Afstand, nærmede Avisoen sig Fregatten saa meget, at den kunde bruge sine riflede Kanoner med nogen Virkning uden Fare for selv at blive ramt. Da Fregatten, der var bleven ramt af et Skud i Reisningen, stod ind imod Fjenden, forstørrede det hurtigt løbende Skib snart Afstanden, vendte om Eftermiddagen tilbage til de øvrige Kanonbaade, og stod sammen med disse igjen ind i Løbet.

D. 2. Mai forstærkedes Eskadren med Skrueskonnerten Diana (Kapitainlieutenant J. C. Tuxen). Skonnerten havde d. 27. April heist Kommandoen og afgik efter en Prøvetour i Sundet til Eskadren. Efter et kortvarigt Ophold ved Hovedstyrken detacheredes Diana d. 7. Mai til Danzigstationen til Afløsning af Dampskibet Geiser, der blev beordret til Kjøbenhavn. Dagen forinden var Swinemündestyrken for sidste Gang i Søen inden Afslutningen af Vaabenhvilen. Sjælland laa om Morgenen under Kulfyldning med Dampskibet Nautilus paa Siden, men da den omtrent Kl. 11 fik fjendtlige Dampskibe i Sigte i Syd, kastede den Kulskibet los og stod sammen med Dannebrog for fuld Damp sønderpaa. Eskadrechefen var gaaet ombord i Dannebrog, og Flaget vaiede fra Korvetten under Jagten ind imod Swinemünde. Haabet om at naae Indløbet forinden de fjendtlige Skibe og saaledes ved at spærre dem ude fra Havnen tvinge dem til at modtage en Kamp, blev heller ikke denne Gang til Virkelighed; Grille, der havde været længst ude imod vore Skibe, naaede paa Grund af sin overlegne Hurtighed uhindret Havneindløbet omtrent samtidigt med de fjendtlige Korvetter, der havde rekognosceret østerpaa i Farvandet, og hele Styrken stod gjennem Løbet indefter for at komme i Sikkerhed for de danske Skibe, der atter stode tilsøs.

Blokadens Ophør. I de nærmest paafølgende Dage holdt Eskadren gaaende udfor Jasmund med Freya og Fylla som Forpostskibe om Natten. D. 11. Mai ankom Dampskibet Nautilus fra Kjøbenhavn og medbragte Efterretning om Vaabenhvilens Indtræden og Blokadens Ophør den næste Dag, hvorefter Freya detacheredes til Danzigbugten med Ordre til de der stationerede Skibe. D. 12. Mai Kl. 9 Form. satte Admiral van Dockum Kursen ind imod Swinemünde med den samlede Eskadre: Sjælland, Dannebrog, Tordenskjold, Thor, Geiser og Fylla. Denne sidste gik forrest, $^3/_4$ Mil forud for Eskadren og med Parlamentairflag vaiende. $^3/_4$ Mil fra Swinemünde Havn mødtes den Kl. 2 med Grille, der modtog Brevskaber til Konsulaterne om Blokadens Ophør. Eskadren holdt derefter Kurs imod Kjøge Bugt og ankrede den næste Dag $^1/_2$ Mil S.S.O. for Dragør Fyrskib for senere at afgaa til Sundet og paa Orlogsværftet i Kjøbenhavn at lade Skibene underkaste det nødvendige Eftersyn.

---

b. Krigsbegivenhederne i Nordsøen fra Krigens Begyndelse og indtil Vaabenhvilen.

1. Den danske Nordsø-Eskadres Dannelse og Optræden indtil Kampen ved Helgoland.

Skruefregatten Niels Juels Togt. Skruefregatten Niels Juel var det eneste Skib, som Regjeringen ved Krigens Udbrud havde til sin Raadighed til Anvendelse udenfor vore egne Farvande og Østersøen. Fregatten havde, som tidligere omtalt, været udrustet siden 16. December 1863 under Orlogskapitain O. H. Lütkens Kommando; men Nytaarsaftens Dag fratraadte denne Chefsposten for at overtage Ledelsen af Marineministeriet, hvorefter Orlogskapitain J. L. Gottlieb ansattes som Chef. Umiddelbart forinden Fredsbrudet havde Fregatten været stationeret i Skagerak for at holde Øie med 3 mindre, preussiske Krigsskibe, som, efter hvad man formodede, muligvis kunde være i Nordsøen. Kanonbaadene Blitz og Basilisk samt Hjuldampskibet Adler, der havde været paa Togt i Middelhavet, vare nemlig ved Krigens Udbrud kaldte hjem, og kunde ventes at ville forsøge paa at naae en tydsk Havn. Indløbne Efterretninger om, at intet af disse Skibe endnu havde viist sig i Kanalen, bevirkede imidlertid, at Fregatten Niels Juel fik telegrafisk Ordre til at forlade den norske Kyst og forlægge Stationen til Farvandet mellem Helgo-

land og Borkum, hvilken Befaling kort efter ændredes derhen, at Fregatten skulde afgaa til Kanalen og udstrække sin Krydseplads indtil Høiden af Falmouth med den dobbelte Opgave at passe paa de preussiske Orlogsmænd og opbringe tydske Handelsskibe.

Niels Juels Krydstogt i Kanalen og senere atter i Farvandet imellem Helgoland og Borkum paa den strængeste Aarstid var en haard Tid for Alle ombord. D. 16. Marts Morgen kom Fregatten ind til Christianssand i Norge. Den havde netop udholdt en haard Storm paa Hamburgbugten, hvor 3 Mand Natten til d. 12. vare gaaede overbord fra Foremerseraa og druknede under Forsøget paa at beslaa Stumpen af Seilet, og da Skibet tillige havde lidt endel mindre Havarier, der i Følge Chefens telegrafiske Melding satte det ud af Stand til for Øieblikket at holde Søen, blev Fregatten kaldt til Kjøbenhavn for at gaa i Dok og underkastes et Eftersyn paa Værftet, forinden den atter gik tilsøs. Den var udset til at være Kommandoskib i den Eskadre, som Ministeriet forberedte sig paa at sende til Nordsøen, for en Del for at opbringe tydske Koffardiskibe i dette Farvand og Kanalen, men navnlig fordi man vidste, at Østerrig nu ogsaa tænkte paa at optræde som krigsførende Magt paa Søen og udrustede en Flaadeafdeling, hvis Maal foreløbigt var Nordsøen.

Nordsø-Eskadren dannes.

Den danske Eskadre, som var bestemt til at optræde i Nordsøen under Orlogskapitain E. Suensons Kommando, skulde foruden Fregatten Niels Juel bestaa af Korvetterne Heimdal og Dagmar. Af disse var Heimdal underlagt Eskadren i Østersøens østlige Del, og Dagmar (Kapitainlieutenant G. F. W. Wrisberg) var først omtrent samtidigt med Niels Juels Ankomst til Kjøbenhavn bleven afsendt til Nordsøen for at erstatte dette Skibs Bortgang. Der var saaledes i Øieblikket kun et af de tre Skibe disponibelt, men som Forholdene vare, ansaa Ministeriet det heller ikke endnu for nødvendigt, at Eskadren viste sig samlet, da det fremgik af forskjellige Telegrammer og Meddelelser, at Østerrigernes Avantgarde ikke for det første kunde ventes at ville give Møde i Nordsøen.

Efterretningsvæsenet viste sig til stor Nytte, thi hver Gang de fjendtlige Skibe paa deres Vei nordpaa anløbe eller forlode en Havn, havde Marineministeriet i Kjøbenhavn som Regel strax telegrafisk Underretning derom og kunde som Følge deraf med langt større Sikkerhed træffe de nødvendige Forholdsregler.

D. 15. Marts fik man Sikkerhed for, at Linieskibskapitain Tegetthoff, der med Têten af den østerrigske Flaadeafdeling skulde afgaa til Nordsøen for at beskytte de tydske Handelsskibe og fordrive de

danske Krydsere, der gjorde Farvandet usikkert, d. 14. ombord i Fregatten Schwarzenberg var løbet ind til Gibraltar, men at han Natten til d. 16. var lettet igjen, staaet Strædet ud, ledsaget af Kanonbaaden Seehund, og d. 17. ankommen til Lissabon.

Da derhos et Telegram af 29. Marts meldte fra London, at den østerrigske Fregat Radetzky efter at have forladt Pola var ankommen til Gibraltar og saaledes 1. Division af den ventede, fjendtlige Flaadestyrke var paa Veien til Nordsøen, ansaa Marineministeren Øieblikket for kommet til at lade den danske Nordsø-Eskadre træde i Virksomhed, og som Følge heraf udgik der samme Dag Ordre til Orlogskapitain Suenson om at heise sin Kommando-Stander ombord i Fregatten Niels Juel, saasnart den efter endt Eftersyn var udlagt paa Rheden, hvilket skete d. 29.; Heimdal ankom d. 1. April, og Nordsø-Eskadren var dermed dannet.

Instrux for Eskadrechefen.

Orlogskapitain Suenson, der altsaa foreløbigt kun havde 2 Skibe samlede under Standeren, modtog d. 1. April paa Kjøbenhavns Rhed Ministeriets Redegjørelse for Øiemedet med Eskadrens Afsendelse til Nordsøen. Saasnart Fregatten Niels Juel og Korvetten Heimdal havde kompleteret deres Mandskab, Kul, Proviant o. a. og forøvrigt vare klare til at gaa tilsøs, skulde Orlogskapitainen afgaa med dem til Nordsøen for der at forenes med Korvetten Dagmar, der fra 6. April skulde afvente Eskadren mellem Borkum og Helgoland isigte af sidstnævnte Ø. Paa Seiladsen til Helgoland skulde kommuniceres med Christianssand, da sidstnævnte Korvet under visse Eventualiteter havde Ordre til at anløbe denne Havn. Formaalet for Eskadrens Virksomhed var at beskytte den danske Handel i Nordsøen og Kanalen, at opbringe Skibe under hvilketsomhelst tydsk Flag, samt saa vidt muligt at hindre, at fjendtlige Krigsskibe passerede Kanalen og Nordsøen til vore Farvande.

Hamburger-Skonnerten Tekla Schmidt, der d. 18. Marts blev opbragt i Nordsøen udfor Texel, var den første tydske Prise, som Korvetten Dagmar gjorde under sit 3 Ugers selvstændige Kryds. Opbringelsen af fjendtlige Handelsskibe var Hovedøiemedet med Korvettens Virksomhed; dens Tilstedeværelse i Nordsøen kunde, saa længe Eskadren ikke var samlet, i militær Henseende kun betragtes som en fremskudt Observationspost, tilmed da den som Kampskib var betydeligt svagere og raadede over langt mindre Artilleri end Fregatten Niels Juel. Det var i Ordren meddelt Chefen, at han skulde afslutte sit Ophold i Kanalen saa betids, at han d. 1. April kunde være i Far-

vandet mellem Elben og Helgoland og der afvente Chefen for Nordsø-Eskadrens Ankomst.

Nordsø-Eskadren afgik d. 4. April om Formiddagen fra Kjøbenhavns Rhed nordpaa, men gik i Løbet af Eftermiddagen tilankers S. for Helsingør paa Grund af daarligt Veir.

Den følgende Dag blæste det en halv Storm af Nordøst med stærk Sne og Regnbyger, saa at Eskadrechefen bestemte sig til at blive liggende paa sin Ankerplads, indtil Veiret bedagede sig, og først d. 6. Morgen stod Niels Juel Kronborg ud, fulgt af Heimdal, paa Veien til Christianssand. Stærk Kuling og Sø af Nord tvang Eskadren til at ankre op under Sydsiden af Anholt. D. 7. var Kulingen i Aftagende; Eskadren lettede og naaede d. 8. Christianssand, hvor den forblev indtil d. 9. uden at have truffet Korvetten Dagmar, der, som tidligere meddelt, under visse Eventualiteter kunde ventes dersteds, idet nemlig Ministeriet havde anvist Christianssand som et Retraitepunkt, hvortil Korvetten skulde søge hen, hvis Østerrigerne kom for nær.

Eskadren forlader Christianssand og afgaar til Farvandet ved Helgoland.

Ved Afreisen fra Christianssand d. 9. April Eftm. var Veiret smukt og roligt; Eskadren blev under Damp Natten over, og næste Morgen, da der kom let Brise af Nordvest, sattes der Seil og Skruen blev heist. Kursen sattes efter Helgoland for at træffe Dagmar. D. 12. meldte dennes Chef sig til den Kommanderende ombord i Niels Juel, og Eskadren var saaledes nu samlet i Nordsøen, hvor den skulde virke.*) Den Opgave, der ifølge Seilordren af Marineministeriet var lagt i Eskadrechefens Hænder, var af en dobbelt Natur. Den ene — Opbringelsen af tydske Handelsskibe — var i Øieblikket den, som gav Skibene mest at varetage. Eskadren laa udfor Hamburg i et af Handelsskibe stærkt benyttet Farvand, og ikke faa tydske Skibe, der for Hjemgaaende søgte ind fra Nordsøen til Cuxhafen og Weserens eller Jahdes Mundinger og enten vare uvidende om den danske Eskadres Nærværelse i Nordsøen eller haabede paa at slippe ubemærkede forbi vore Krydsere, bleve tagne og sendte til Kjøbenhavn. Disse Priser bleve imidlertid efterhaanden sjeldne; som oftest havde man den Skuffelse, naar et Skib blev anholdt af Eskadren og Papirerne undersøgte, at finde, at Fartøiet kort i Forveien var blevet solgt til et russisk Rhederi og saaledes ikke kunde opbringes.

Denne pro forma Overdragelse af tydsk Eiendom til russiske Undersaatter, ofte til fingerede Personer og Handelshuse, og med det

*) Bilag 12 indeholder Oversigt over Flaadens fuldstændige Udrustning under Krigen 1864 tilligemed Navnefortegnelse over Skibscheferne.

Forbehold, at Salget kun skulde være gyldigt i 2 Aar, var en Trafik, der i ikke ubetydelig Grad forringede Antallet af Priser. Det var navnlig i Bremen, hvor det russiske Konsulat udfoldede endel Virksomhed i denne Retning, at disse pro forma Salg fandt Sted.

For saa meget som muligt at modarbeide Virkningen af denne tvivlsomme Salgsmethode tog Marineministeriet den Bestemmelse, at Salg af Skibe til russiske Undersaatter overhovedet kun maatte anses for gyldigt, naar Overdragelsen havde fundet Sted før d. 1. Februar for preussiske og østerrigske Skibe og før d. 1. Marts for andre tydske Skibe; Salg eller Overdragelse paa kortere eller længere Tid blev i ethvert Tilfælde erklæret for ugyldigt.

Løsningen af den Del af Eskadrens Opgave, som gik ud paa at gjøre Priser, naaedes lettest, naar den Kommanderende strakte sin Krydseplads fra Hamburgbugten langs den hollandske Kyst til Hoofden, med Skibene stadigt i Aktivitet og spredte over Farvandet, hvorimod den anden, rent militære Side af Opgaven krævede, at Skibene vare samlede, eftersom man hver Dag kunde vente at faae Efterretning om, at Østerrigerne vare Kanalen inde; hvad Krydsepladsens Beliggenhed angaar, maatte det Sted have Forrangen, hvor den telegrafiske Forbindelse med Omverdenen var lettest og sikkrest, samtidigt med, at en Retraite derfra var mulig, hvis Overmagten eller Vaabenuheld skulde gjøre det nødvendigt at trække sig tilbage. Hensynet til de to forskjelligartede Opgavers Løsning gjorde, at Hamburgbugten, Farvandet omkring den engelske Ø Helgoland, maatte anses for bedst egnet i begge Henseender; Eskadren spærrede her Opgangen til en af Tydsklands største og rigeste Handelsaarer, og over Helgoland var Eskadrechefen i telegrafisk Forbindelse saavel med Hamburg som med London, en Omstændighed, der ved Afsendelsen af Depecher og ved Modtagelsen af Ordrer og Underretning om de fjendtlige Skibes Stilling og Bevægelser var en Sag af megen Betydning.

Marineministeriet havde sørget for, at Krydsepladsen ved Helgoland kunde byde den danske Eskadre de flest mulige Hjælpekilder af forskjellig Art, og for, at den Kommanderende saa vidt muligt kunde holdes à jour med enhver af den fjendtlige Eskadres Bevægelser.

Om de østerrigske Fregatter savnede man i den sidste Tid Efterretninger saavel i Marineministeriet som ombord i Eskadren. Man vidste, at de d. 5. April havde forladt Lissabon i Følge med Kanonbaaden Seehund, men derefter var der Intet hørt til dem.

Faa Dage efter bragte dog tvende Telegrammer den savnede Efterretning, idet nemlig et fra Paris af 14. April meldte, at to øster-

rigske Dampfregatter paa denne Dag vare ankomne til Brest, og et fra London af 16. meldte, at Kanonbaaden Seehund d. 15. var ankommen til Brest fra Ferrol. Disse Efterretninger bleve d. 16. pr. Telegraf sendte til Eskadren, og man haabede derfor i Ministeriet, at Orlogskapitain Suenson havde Underretning om, hvorledes Sagerne stode; men Uheldet vilde, at denne vel havde modtaget Chiffertelegrammet, men ikke var i Stand til at læse det, da Tallene ved en eller anden Omskrivning eller Afskrivning underveis vare blevne galt kopierede. Som Følge af dette Uheld befandt Eskadrechefen sig i en ubehagelig Situation; han havde d. 14. April forgjæves telegraferet til London om Oplysninger, og nu havde han to Telegrammer fra Marineministeriet, hvis Indhold han ikke kunde blive bekjendt med, og endelig havde man netop i de Dage faaet nogle Aviser ombord, hvori fortaltes, at flere større, østerrigske Krigsskibe allerede vare ankomne til Kanalen.

Tiltrods for disse uheldige Forhold og uagtet Eskadrechefen endogsaa havde den Tanke, at Mangelen paa Efterretninger fra London og de ulæselige Telegrammer fra Ministeriet kunde tyde paa, at Østerrigerne virkelig allerede vare i Nordsøen, besluttede han sig dog foreløbigt til rolig at se Tiden an, men telegraferede over London til Kjøbenhavn for at underrette Ministeriet om Situationen. Endnu d. 19. var man i Eskadren uden Efterretninger hjemmefra, og Eskadrechefen bestemte sig derfor til at detachere Korvetten Dagmar til Texel for at skaffe Underretning om de fjendtlige Krigsskibe. Korvetten afgik d. 19., og Heimdal var netop sendt afsted paa et Kryds efter en Prise, da Eskadrechefen over Helgoland modtog to Depecher fra London, hvoraf een forandrede Situationen i betydelig Grad. Den ene bragte den feilagtige Meddelelse, at de østerrigske Krigsskibe havde forladt Brest d. 18. eller 19. for at gaa til Cuxhafen, og at Linieskibet Kaiser ventedes i næste Uge; den anden bragte foruden den sørgelige Efterretning, at Dybbølstillingen, efter et langt og heltemodigt Forsvar, den foregaaende Dag var bleven stormet og taget af Preusserne, tillige Marineministeriets Oplysning om, at dets Chiffertelegram af 16. Marts indeholdt den Meddelelse, at de to østerrigske Fregatter vare gaaede ind til Brest d. 14.

Korvetten Dagmar detacheres til Texel for at skaffe Underretning om de fjendtlige Krigsskibe.

Da den sidstnævnte Depeche intet indeholdt om, at de fjendtlige Krigsskibe skulde have forladt Brest, kunde der maaske for den Kommanderende have været Anledning til at tvivle om Rigtigheden af den Meddelelse, der ad privat Vei var kommen til hans Kundskab, men paa den anden Side maa det erindres, at hvis Telegrammet talte Sand-

hed, hvis Østerrigerne virkelig vare paa Veien til Cuxhafen, var der Grund til at tro, at Dagmar vilde have Udsigt til at møde dem. Det enkelte Skib vilde støde paa den overlegne Styrke og rimeligvis blive et let Bytte, og samtidigt vilde den danske Eskadre efter at have mistet et af sine Skibe ikke længer være i Stand til at optage Kampen med den fjendtlige Flaadeafdeling. Under disse Omstændigheder kan det ikke undre, at Eskadrechefen maatte anse det for rigtigst ikke at spilde et Øieblik, men hurtigst mulig søge atter at faae sine Skibe samlede, og at han derfor bestemte sig til at forlade Stationen og ile efter Dagmar, der endnu ikke kunde have vundet stort Forspring. Der gik nogen Tid, inden Heimdal blev funden; henimod Kl. 4 opdagede man Korvetten helt inde i Elbmundingen, hvor den var i Færd med at besætte en Prise. Et skarpt Avertissementsskud kaldte den imidlertid tilbage til Standeren, og da Klokken var 5, holdt Eskadren Vester i under Damp og Seil for at finde Dagmar.

Eskadren stod sin Kurs videre i Løbet af Natten ned mod Texel. Paa Dagvagten fik man Kikduin Fyr isigte, og efterat det var blevet lyst, kunde man i Kikkerten se Dagmar, der stod ind til Helder, og snart efter hørte man Lyden af dens Kanoner, da den under Indseilingen saluterede Havneforterne. Efter at have faaet Lods ombord holdt Fregatten gaaende udenfor, medens Heimdal blev sendt ind med Ordre til at hente Dagmar ud igjen. De to Korvetter stode derefter ud fra Helder og sluttede sig til Fregatten, hvorefter den samlede Eskadre atter gik ad Helgoland til.

Da Eskadren d. 21. April Form. atter var ved Helgoland og havde havt Fartøi iland paa Øen, hvor man haabede, at der maatte ligge Telegrammer fra Ministeriet, modtoges kun et Brev fra Kapitainlieutenant Hammer, der vedrørte Eskadrens Forsyning med Kul. Denne Mangel paa Oplysninger bestyrkede Orlogskapitain Suenson i den Tro, at det først omtalte Telegram maatte være paalideligt; Touren ned til Texel havde ikke bragt nogen Underretning om de østerrigske Skibe, og da tilmed et Privattelegram fra Hamburg til Gouvernøren paa Helgoland feilagtigt meddelte, at Als faa Dage efter Dybbølstillingens Fald var bleven taget af Preusserne, kunde den Tanke ikke afvises, at Ministeriet af en eller anden Grund kunde være afskaaret fra Forbindelse med Eskadren, og at der maaske trængtes til Landets hele maritime Styrke i Belterne og Østersøen.

Afholdelse af et Krigsraad ombord i Niels Juel.

Disse forskjellige Omstændigheder bevirkede, at Eskadrechefen ved Middagstid bestemte sig til at samle sine Skibschefer hos sig og afholde et Krigsraad ombord i Niels Juel. I Krigsraadet, hvori for-

uden de to Korvetchefer tillige Flagkapitainen, Orlogskapitain Gottlieb, deltog, udtalte denne som sin bestemte Formening, at det rigtigste under de forhaandenværende, uheldige Forhold vilde være at forlade den havende Krydseplads og afgaa til Christianssand. Han støttede denne sin Opfattelse paa følgende Grunde: at man uden at fjerne sig mere end et godt Etmaals Seilads fra sin Operationsplads, vilde komme til et Sted, hvor man strax kunde sætte sig i Forbindelse med Marineministeriet og derfra modtage al fornøden Underretning, samt definitive Ordrer; at man i Christianssand var aldeles sikker, kunde forsyne sig med Alt, og efter kort Tids Forløb være klar til at udføre Ministeriets Ordre; at man i Smaldyb vilde seile sig ind i en Sæk, hvor man var omgiven af Fjenden, blottet for Ressourcer og Kommunikation, og let vilde kunne blive indespærret af en overlegen Fjende; at det i Smaldyb værende Kulforraad var saare ringe til alle tre Skibe, og at det var nødvendigt forinden en virksom Optræden af Eskadren at blive fuldstændigt forsynet, navnlig med Kul og Vand; at Eskadrens Virksomhed med at opbringe Priser maatte falde bort, naar man skulde være klar til at møde Fjenden, da man i saa Fald ikke turde svække Besætningen; og at det, eftersom man var uden Efterretning fra Marineministeriet og altsaa maatte antage, at Forholdene havde gjort det umuligt for dette at sende Meddelelse til Eskadren, var af yderste Vigtighed atter at knytte Forbindelsen med Ministeriet.

Da de to andre tilstedeværende Skibschefer, Kapitainlieutenanterne Lund og Wrisberg, begge støttede denne Udtalelse, erklærede Eskadrechefen, at skjøndt det efter hans Følelse havde noget høist uhyggeligt ved sig at skulle trække sig tilbage for en Fjende, om hvis Tilstedekomst i den angivne Udstrækning man ikke havde fuldstændig Vished, saa indsaa han dog, at det foreslaaede var det fornuftigste Parti, han kunde vælge, navnlig af Hensyn til, at der med den ham underlagte Styrke for Øieblikket Intet var at udrette paa Eskadrens nuhavende Station, at der muligvis netop for Øieblikket var paatrængende Brug for den hjemme, samt endelig, at den i hvert Fald fra Christianssand snart kunde være parat til at udføre enhver Ordre.

Eskadrechefen bestemte sig som Følge heraf til at afgaa til Christianssand; Dampen blev sat op, og Kl. 2 Eftm. stod Eskadren Nord paa. Næste Dags Aften var man under den norske Kyst; Eskadren holdt gaaende Natten over og ankrede Kl. $7^1/_2$ Form. paa Christianssands Rhed. Et Telegram afsendtes til Marineministeriet for at underrette dette om Ankomsten, og Skibene fik Kulpramme paa Siden for

at være klare til at kunne stikke i Søen igjen, hvis Ministeriets Svartelegram skulde indeholde Ordre i denne Retning.

Den telegrafiske Efterretning om, at Eskadren havde forladt Stationen ved Helgoland og var gaaet Nord paa, kom Marineministeriet uventet. Man havde Grund til at antage, at Eskadren ligesom hidtil stadigt var vel underrettet om de fjendtlige Skibes Bevægelser, idet Ministeriet havde søgt at bringe enhver Efterretning herom til den Kommanderendes Kundskab saa hurtigt som muligt. D. 18. April havde man imidlertid i Marineministeriet modtaget et Chiffertelegram fra Eskadrechefen med Meddelelse om, at han d. 23. for sidste Gang vilde have Fartøi iland paa Helgoland og derfor anmodede om, at Efterretninger maatte ligge der til ham. Han vilde derefter tage Station med Eskadren tværs over Farvandet udfor Texel og underrette om sin Ankomst dertil.

For at forebygge yderligere Feiltagelser sendtes endnu samme Dag en Afskrift af det modtagne Telegram tilbage til Eskadrechefen ledsaget af en Meddelelse om, at Ministeriet vilde foranstalte Afsendelsen af en Depeche med de nyeste Meddelelser til Helgoland d. 22. April.

Efter det modtagne Telegram maatte man antage, at det var Orlogskapitain Suensons Hensigt for en kortere Tid at indtage en mere fremskudt Stilling med Eskadren vesterpaa i Nordsøen, og Breve og Meddelelser dirigeredes som Følge deraf i de nærmeste Dage til Helder. D. 22. April afsendtes Depeche til Helgoland med de nyeste Efterretninger, men da havde allerede den tidligere omtalte forhastede Meddelelse om de østerrigske Skibes Nærhed bidraget sit til, at den danske Eskadre var paa Vei til Christianssand.

Det ministerielle Chiffertelegram, som saaledes ikke i rette Tid naaede sit Bestemmelsessted, indeholdt den beroligende Efterretning, at de østerrigske Fregatter endnu laa tilankers ved Brest.

Ministeriet dirigerer Eskadren til Farvandet imellem Hanstholmen og Christianssand.

Da det var Ministeriet magtpaaliggende, at Eskadren atter indtog sin Station paa Linien Cuxhafen—Texel, hvor man ventede, at et Møde med de østerrigske Skibe maatte finde Sted, blev telegrafisk Ordre herom udfærdiget d. 24. og afsendt til Eskadrechefen i Christianssand.

Da imidlertid forskjellige til Ministeriet indløbne Efterretninger, der dog senere viste sig at være urigtige, meddelte, at 5 større, østerrigske Skibe og et Pandserskib havde forenet sig V. for Kanalen d. 24. April, ansaas det rettest at anvise Eskadren en Station, hvor Retraiten var aaben til Kattegattet, og som Følge heraf modtog Eskadre-

chefen forinden sin Afgang fra Christianssand et Telegram af 25. April, der modificerede den tidligere givne Ordre derhen, at Eskadren foreløbigt skulde holde krydsende imellem Hanstholmen og Christianssand med det sidste Sted som Kommunikationspunkt.

Uagtet Ministeriet allerede Dagen efter saae sig i Stand til at meddele Eskadren, at 2. Division af den østerrigske Flaadeafdeling endnu ikke havde forladt Lissabon, og at Schwarzenberg og Radetzky vel vare afgaaede fra Brest, men endnu i Kanalen, og at Eskadrechefen som Følge heraf kunde udstrække sin Krydseplads sønder efter saa langt, han selv maatte finde passende, nødvendiggjorde Forholdene dog nu, da Ombytningen af Jylland og Dagmar var nær forestaaende, og Korvetten allerede havde modtaget Ordre til at afgaa fra Eskadren, at denne med sine 2 Skibe holdt gaaende i Skagerak, indtil Fregatten Jylland havde givet Møde.

Om Tidspunktet for denne Ombytning, der i en væsentlig Grad vilde forøge Chancerne for en heldig Kamp, var man endnu uvidende i Eskadren d. 28. April, da Dagmar til Afsked saluterede Standeren med 9 Skud og satte Kursen hjem efter. Et Telegram fra Marineministeriet havde samme Dag bragt den Efterretning, at den østerrigske Eskadre var ankret paa Dovers Rhed og saaledes var rykket Krigsskuepladsen et godt Stykke nærmere. D. 30. April telegraferede Marineministeriet, at de to østerrigske Fregatter endnu laa ved Dover, og at Jylland skulde afventes under Christianssand.

Fregatten Jylland støder til Eskadren.

D. 5. Mai stødte den nævnte Fregat (Orlogskapitain P. C. Holm) til Eskadren. Dette Skib, der under den forløbne Periode af Krigen havde hørt til Admiral van Dockums Eskadre,*) var den 2. Mai afgaaet til Kjøbenhavn for at fylde Kul og faae sin Maskine efterset og havde derefter forladt Inderrheden d. 4. Mai.

D. 5. Mai Form. var Eskadren samlet.

Orlogskapitain Holm medbragte Ordre fra Ministeriet om, at den forstærkede Eskadre skulde afgaa sønderpaa mod Østerrigernes Operationslinie fra Texel til Cuxhafen i Haab om et muligt Sammenstød med Fjenden, hvis Stilling ifølge de seneste Efterretninger var følgende: de preussiske Kanonbaade ved Texel, Fregatterne Schwarzenberg og Radetzky samt Kanonbaadene Seehund og Wall ved Deal, Pandserfregatten Don Juan de Austria i Lissabon, Linieskibet Kaiser, Korvetten Friederich og Hjuldampskibet Elisabeth havde d. 28. forladt Lissabon, hvorefter Linieskibet senere var søgt ind til Vigo.

*) Sammenhold pag. 77.

Ministeriet antog, at sidstnævnte tre Skibe endnu i nogen Tid ikke vilde kunne vise sig i Nordsøen; derimod var det vel muligt, hvad nogle, skjøndt mindre paalidelige Efterretninger tydede paa, at Skibene fra Deal og Texel i de sidste Dage havde forenet sig udenfor sidstnævnte Sted, men selv om dette skulde være Tilfældet, vilde den danske Eskadre dog have en, om end kun ringe Overlegenhed i Artilleri, og Udfaldet af en Kamp neppe være tvivlsomt.

Det fremgaar af den Rapport, som Eskadrechefen d. 4. Mai fra Christianssand afsendte til Marineministeriet, at det havde været hans Ønske strax efter Jyllands Ankomst at afgaa til Helgoland og Elben og derfra, som han udtaler sig, „efter Omstændighederne Vester i for at søge den østerrigske Eskadre, hvis den ikke er bleven forstærket med de efterkommende Skibe.“ Ministeriets seneste Ordre modificerede imidlertid denne Bestemmelse saaledes, at Fregatten Jylland detacheredes til Christianssand for at fylde Kul, samt afhente mulig ankomne Depecher. Den øvrige Del af Eskadren blev liggende i Søen udfor Oxø.

Da Jylland næste Formiddag stødte til Eskadren, medbragte den følgende Slutningstelegram af 5. Mai fra Marineministeren:

„Modtaget Deres Depeche af D. D. Intet Nyt. Lykkelig Reise.
O. Lütken.“

Den samlede Styrke var derefter klar til at afgaa til Helgoland; Dampen var oppe i alle Skibene, og d. 6. Mai stod Eskadren Syd i fra Oxø med begge Fregatterne og Korvetten Heimdal.

D. 7. foranledigede en Kjedelreparation i Heimdal en længere Standsning.

D. 8. Form., da Eskadren under Damp stod ind imod Røde Klif, fik den en Dampfregat i Sigte. Jylland beordredes til at jage den, og Eskadren fulgte. Det jagede Skib var den engelske Fregat Aurora. Om Eftermiddagen vendte Jylland tilbage.

Eskadren afgik derefter til List; men da intet Signal blev heist paa Røde Klifs Fyrtaarn, og ingen Lods kom ud efter 2 Timers Ophold, holdt den for smaa Seil ind efter Smaldybet. D. 9. sattes atter Damp op, og Eskadren stod ind for at søge Smaldybstønden; men da saavel den som Fyrskibet var borte, dreiedes til for at afvente Kapitainlieutenant Hammers mulige Ankomst. Denne ankom om Formiddagen, og berettede, at 2 østerrigske Fregatter og 3 mindre, preussiske Skibe d. 7. vare blevne observerede, holdende Øster i. Den tydske Eskadre var staaet ud til Helgoland og derfra, saa vidt kunde skjønnes, over imod List og Romø. D. 8. Morgen var den atter passeret Syd efter forbi

Helgoland og ind til Cuxhafen. Orlogskapitain Suenson traf Aftale med Kapitainlieutenanten om Tøndernes Udlæggelse ved Smaldyb*) for at kunne anløbe dette og blive forsynet med Kul, og stod derefter under Seil over mod Helgoland for at indhente Nyheder fra London. Telegraftouget mellem Helgoland og England var sprunget, saa at alle Telegrammer maatte sendes over Hamburg.

---

2. Den østerrigske Nordsø-Eskadres Dannelse og Reise fra Middelhavet til Krigsskuepladsen i Nordsøen.

De Stridskræfter, som Østerrig ved Krigens Udbrud forberedte sig paa at udruste til Anvendelse paa Søen, bleve ved en keiserlig Ordre af 23. Februar stillede under Kontreadmiral, Friherre v. Wüllerstorf-Ürbairs Kommando; til Flagskib bestemtes Dampskibet Elisabeth, og den samlede Eskadre deltes i 3 Divisioner, hver paa 5 Skibe. 1. Division skulde dannes af de Stationsskibe og Krydsere, som befandt sig i det adriatiske Hav (2 Kanonbaade, 2 Hjuldampskibe og en Skonnert); 2. skulde bestaa af de Skibe, som den Gang vare i Middelhavet (1 Fregat, 1 Korvet og 3 Kanonbaade) og 3. endelig indbefatte det Flaademateriel, som man havde til Hensigt at anvende udenfor Middelhavet, nemlig Skruelinieskibet Kaiser, Korvetten Friederich, Pandserfregatterne Don Juan de Austria og Kaiser Max samt Hjuldampskibet Elisabeth. Ved Krigens Udbrud laa imidlertid denne anselige Styrke desarmeret paa de keiserlige Værfter, og Linieskibets og Pandserfregatternes Udrustning krævede saa lang Tid, at man foreløbigt ikke turde gjøre Regning paa at have dem disponible. Da i Midten af Februar den Efterretning indløb til Wien, at Fregatten Niels Juel havde viist sig i den engelske Kanal, hvorved den østerrigske Søhandel i dette befærdede Farvand var udsat for at lide et Skaar, ansaa man det for paatrængende nødvendigt, at østerrigske Krigsskibe saa snart som muligt viste sig i Kanalen, hvorfor den daværende Marineminister, Baron v. Burger, bestemte sig til ikke at afvente det Tidspunkt, hvor 3. Divisions Skibe vilde kunne være klare til aktiv Tjeneste, men strax at begynde de militære Operationer med den Styrke, som i Øieblikket havdes under Kommando. Under disse Omstændigheder fik 2. Division det Hverv at vise det østerrigske Flag udenfor Middel-

*) Fyrskibet og de tidligere udlagte Sømærker ved Smaldyb vare ved den forenede østerrig-preussiske Eskadres Ankomst til Farvandet d. 4. Mai blevne fjernede af Kapitainlieutenant Hammer.

havet, og til at føre Kommandoen bestemtes Linieskibskapitain W. v. Tegetthoff.

Linieskibskapitain v. Tegetthoff beordres til at danne en Eskadre af 2. Divisions Skibe til Anvendelse udenfor Middelhavet.

Denne Officer var ved Fjendtlighedernes Udbrud Chef for en Øvelseseskadre, den saakaldte Levant-Eskadre, der dengang befandt sig i det østlige Middelhav, og som foruden Kommandoskibet, Fregatten Schwarzenberg, bestod af Korvetten Dandolo og nogle Kanonbaade. D. 26. Februar kom Schwarzenberg tilankers ved Rhodos, og her modtog Eskadrechefen gjennem Avisefterretninger den Nyhed, at Krigen med Danmark var erklæret, og at de allierede Magters Tropper allerede for 3 Uger siden havde overskredet Grænsen. Som Følge heraf bestemte han sig til ufortøvet at lette igjen og afgaa til Smyrna for der at indhente nærmere Oplysninger og modtage Ministeriets Ordre. Dagen efter ankom med Lloyd-Damperen Germania Ministeriets Befaling til ham om at danne den Eskadre, hvis Bestemmelssted foreløbigt var Kanalen, og hvis Opgave vilde blive at fordrive de danske Krydsere fra dette Farvand.

Efter Modtagelsen af denne Ordre sattes Kursen mod Øen Syra, der naaedes Natten til d. 28. Den der stationerede Kanonbaad Kerka fik strax Ordre til at lette og gaa til Adriaterhavet, og efter kun en Times Ophold stod Schwarzenberg atter ud af Havnen og videre til Corfu. Paa Veien traf man et andet af Eskadrens Skibe, Kanonbaaden Seehund, der endnu var uden Efterretning om Krigens Udbrud, og de to Skibe fortsatte Reisen samlede og ankrede paa Rheden ved Corfu d. 1. Marts.

Tegetthoffs Eskadre forstærkes

En keiserlig Befaling af 2. Marts til Værftet i Pola beordrede derhos Fregatten Radetzky ekviperet saa hurtigt som muligt, for at den kunde indhente og slutte sig til Nordsø-Eskadren, og Arbeidet blev fremmet med saa stor Kraft, at Kommandoen alt d. 5. kunde heises ombord i Skibet. Natten til d. 10. forlod Fregatten Havnen ved Pola.

De 3 Skibe, der saaledes vare bestemte til at danne Avantgarden af den østerrigske Nordsø-Eskadre, fortsatte deres Reise vesterpaa, Schwarzenberg og Seehund i Følge, og d. 4. April forenede de sig i Lissabon. D. 5. forlode de Havnen og gik d. 8. Aften tilankers ved Vigo for Kulfyldning og Reparationer. Eskadren gik derpaa atter i Søen, men Storm og stiv Kuling forsinkede Reisen; Seehund maatte vende om og søge Havn i Ferrol, medens Fregatterne med Møie arbeidede sig frem. D. 15. April Aften modtog man i Marineministeriet i Wien gjennem Telegrafen Underretning om, at Veiret havde tvunget

Eskadren til at dele sig, og at Linieskibskapitain Tegetthoff med sine 2 største Skibe laa tilankers i Brest.

D. 17. kom Seehund ind og ankrede paa Rheden, og Skibene vare saaledes atter samlede.

Ankomst til Brest. Flaadedemonstration fra engelsk Side.

De østerrigske Krigsskibes Nærværelse i Brest undlod ikke at gjøre Opsigt i England, hvor Befolkningens Sympathi var paa Danmarks Side. Den engelske Regjering havde endnu ingen Tiltro til, at Østerrig tilsigtede andet end en maritim Demonstration, og antog ikke, at Hensigten var at optræde aktivt i Nordsøen, men den offentlige Mening fordrede, at der fra engelsk Side blev gjort Skridt til Gunst for Danmark, og Regjeringen bestemte sig derfor til at demonstrere saa varligt som muligt mod Østerrigernes Gjennemseiling af Kanalen, hvorfor en Øvelses-Eskadre, bestaaende af 1 Skruelinieskib, 5 Pandserfregatter, 1 Træskruefregat og 1 Aviso, der under Kontre-Admiral Sir Sidney Colpoys Dacres Kommando havde havt Station i Farvandet udfor Portugal, blev kaldet til Kanalen. Eskadren stationeredes først ved Falmouth, senere ved Plymouth, og indtog i den sidste Halvdel af April en afventende Holdning ved Kanalens østlige Udgang.

Som Forholdene vare, maatte det antages, at den lille østerrigske Flaadeafdeling vilde komme til at gaa Kanalen ind alene, forinden yderligere Forstærkning kunde støde til den. Den østerrigske Regjering havde haabet, at det skulde lykkes at faae 3. Division seilklar saa tidligt, at Admiral Wüllerstorf allerede i Brest kunde naae Avantgarden, og den østerrigske Styrke saaledes optræde samlet i Kanalen og Nordsøen; det viste sig imidlertid, at Klargjøringen og Organisationen af 3. Division var et saa betydeligt Arbeide, at denne Plan maatte opgives, og Kapitain Tegetthoff modtog som Følge heraf d. 23. April Befaling til at fortsætte Reisen og tage Offensiven med de Kræfter, der i Øieblikket stode til hans Raadighed. I Texel vilde de der liggende preussiske Skibe stille sig under hans Kommando; Blokaden af Hamburg skulde for enhver Pris søges brudt. —

Kontre-Admiral v. Wüllerstorf-Ürbair havde d. 14. Marts forladt Venedig ombord i sit Flagskib Elisabeth, anløb Triest for et kort Ophold og ankrede d. 16. paa Rheden ved Pola.

Paa Orlogsværftet, hvor Linieskibet Kaiser og Pandserfregatterne Don Juan de Austria og Kaiser Max samt Korvetten Friedrich laa under Ekvipering, arbeidedes der med fuld Kraft paa at bringe Divisionen i seilklar Stand, og Admiralens Ankomst bidrog til at paaskynde Arbeidet.

Admiral Wüllerstorf afseiler fra Pola.

D. 19. Marts heiste Linieskibet Kaiser Kommandoen, men da Pandserfregatterne og Korvetten ikke for det første kunde forlade Værftet, afseilede Admiral Wüllerstorf d. 26. fra Pola, fulgt af Linieskibet Kaiser.

Efterat Admiralskibet havde anløbet Corfu for at fylde Kul, forlod det atter Havnen d. 5. April for at afgaa til Gibraltar; daarligt Veir og nogle mindre Havarier nødte Linieskibet til at anløbe Algier for at reparere og fylde Kul, medens Admiralskibet fortsatte Reisen.

D. 5. April forlode Korvetten Friedrich og Pandserfregatten Don Juan de Austria efter tilendebragt Udrustning Pola og ankom over Malta efter en lang og møisommelig Reise Natten til d. 21. til Gibraltar, hvor de meldte sig til Flaget.

Den østerrigske Hovedstyrke staar Gibraltarstrædet ud.

Den samlede Eskadre, der den næste Dag lettede Anker og stod Gibraltarstrædet ud, bestod af følgende Skibe: Hjuldampskibet Elisabeth (Flagskib), Skruelinieskibet Kaiser, Pandserfregatten Don Juan de Austria. Skruekorvetten Friederich, og Skruekanonbaaden Wall, hvilken sidste var tildelt Eskadren i Stedet for Pandserfregatten Kaiser Max, der ifølge den oprindelige Udrustningsplan skulde høre til 3. Division. Efter en heldig Reise løb Admiral Wüllerstorf d. 23. April ind til Lissabon og ankrede her samme Dag, som Linieskibskapitain Tegetthoff gjennem Telegrafen fik Ordre til at staa Kanalen ind.

D. 25. April modtog Marineministeriet i Wien Meddelelse om, at den østerrigske Eskadre Natten forud var gaaet i Søen fra Brest, samt at den danske Eskadre havde forladt Helgoland og d. 20. April været ved Texel.

Linieskibskapitain Tegetthoff ankrede Natten til d. 27. ved Deal og begav sig paa Opfordring af den keiserlige Gesandt til London for at gjentage den Erklæring for den engelske Regjering, at han ikke agtede at løbe ind i Østersøen med sine Skibe. D. 30. forlod han Havnen ved Deal med Schwarzenberg og Radetzky for ifølge den i Brest modtagne Allerhøieste Befaling at afgaa til Texel, tage de der liggende 3 preussiske Skibe under sin Kommando, opsøge den danske Blokadeeskadre og for enhver Pris hæve Blokaden af Hamburg. Seehund var d. 28. afgaaet til Sheerness for at reparere.

D. 1. Mai ankom Eskadren til Texel, hvor de preussiske Skibe: Kanonbaadene Basilisk og Blitz samt Hjuldampskibet Adler indlemmedes i Eskadren.

Efterat de to østerrigske Fregatter vare gaaede tilankers i Havnen

ved Nieuwediep, meldte den Høistkommanderende sin Regjering, at Foreningen af de to allierede Magters Eskadrer havde fundet Sted.

De nævnte preussiske Skibe havde, som tidligere nævnt, været paa Togt i længere Tid. D. 3. Juli 1863 havde Eskadren med Korvetkapitain Klatt som Høistkommanderende heist Kommandoen i Danzig og befandt sig i Middelhavet, da de truende politiske Forviklinger imellem Danmark og Tydskland bevirkede, at den preussiske Regjering ved Allerh. Kabinetsordre af 3. December 1863 bestemte sig til at kalde Skibene hjem. Forinden Ordren kunde bringes til Udførelse, var dog Krigen allerede udbrudt, og den danske Fregat Niels Juel, der kort efter viste sig i Kanalen, gjorde Farvandet usikkert. Den preussiske Eskadre

Den preussiske Eskadre forlod imidlertid Middelhavet og fortsatte Reisen nordpaa, men efterat den danske Nordsø-Eskadre havde taget Station ved Helgoland, kunde den svagere, preussiske Flaadeafdeling ikke mere vente at slippe forbi de danske Krydsere og naae en tydsk Havn. Efter et længere Ophold i Brest stod Korvetkapitain Klatt dog gjennem Kanalen, som paa dette Tidspunkt var fri for danske Krydsere, ind i Nordsøen og bestemte sig til i en neutral Havn at oppebie den østerrigske Flaadeafdelings Ankomst.

I Texel havdes der, som anført, ingen paalidelige Efterretninger om de danske Skibe. Man vidste, at Niels Juel og Heimdal havde været der d. 20. April, og at, efterat Dagmar havde sluttet sig til dem, den samlede Styrke var gaaet østerpaa, sandsynligvis til Stationen paa Hamburgbugten. Da Linieskibskapitain Tegetthoff d. 3. Mai dampede Øster over mod Cuxhafen med Kurslinien lige paa Nordsø-Eskadrens Krydseplads, havde han al Grund til at antage, at det neppe vilde vare mange Timer, førend han havde de danske Orlogsmænd isigte. Hans Ønske om at træffe dem paa Veien til Cuxhafen skulde imidlertid ikke gaa i Opfyldelse, da Eskadren, som tidligere meddelt, paa dette Tidspunkt befandt sig i Christianssand. Veien laa aaben, og efter en hurtig Overreise ankrede den østerrigske Flaadeafdeling paa Elben d. 4. Mai Morgen, hvor dens Ankomst blev hilset med Glæde. Opholdet her blev imidlertid ikke af lang Varighed, idet nemlig Linieskibskapitainen d. 6. Mai modtog Efterretning om, at danske Orlogsskibe skulde være sete i Farvandet omkring Helgoland, hvorfor han endnu samme Aften stak i Søen med sin Eskadre. Den allierede Eskadres Ankomst paa Elben.

D. 7. Mai Morgen paa Dagvagten fik man ombord i Schwarzenberg, der var forrest i Linien, en Orlogsmand isigte, som under Seil styrede nordpaa. Den østerrigske Høistkommanderende antog, at det maatte være en Forpost fra den danske Eskadre, og satte strax

alle Seil til for at løbe den op, men det viste sig at være den engelske Fregat Aurora.

Da Linieskibskapitain Tegetthoff, som tidligere meddelt, d. 1. Mai med Fregatterne Schwarzenberg og Radetzky gik ind i Nordsøen for i Helder at forene sig med de 3 preussiske Krigsskibe, kunde denne Begivenhed ikke andet end forøge det Røre, som de østerrigske Krigsskibes Nærværelse i Kanalen havde vakt i England.

Den offentlige Mening fordrede, at Admiral Sir Sidney Dacres med Eskadren skulde følge efter og ved sin Pression forhindre Østerrigerne fra at optræde aktivt i et Farvand, hvor England fremfor nogen anden Nation mente sig berettiget til at være Herre; men Regjeringen delte ikke denne Anskuelse, og da Lord Palmerston ved en Samtale med den østerrigske Gesandt Grev Apponyi d. 1. Mai havde faaet den tilfredsstillende Erklæring, at Flaaden ikke agtede sig til Østersøen, men at dens Maal kun var den nærmeste nordtydske Kyst, vilde han ikke foretage sig noget Skridt i denne Anledning. For dog nogenlunde at tilfredsstille den Stemning, der i Øieblikket kom tilorde til Gunst for Danmark, besluttede Regjeringen at tage to Forholdsregler, der imidlertid i Realiteten ikke vilde faae nogen Betydning. Kanalflaaden fik Ordre til pr. Telegraf at indkalde Alle, som havde Orlov fra den, og 2 engelske Orlogsmænd detacheredes til Nordsøen for navnlig at holde Øie med de fremmede Skibes Foretagender omkring den engelske Besiddelse Helgoland.

De engelske Krigsskibe, der vare udsete til dette Hverv, og som d. 5. Mai mødtes under Helgoland, vare Skruefregatten Aurora (postcaptain Sir L. M. Clintock) og Avisoen, Hjuldampskibet Black Eagle (staff-commander Whillier).

Da Linieskibskapitain Tegetthoff d. 9. Mai Morgen efter sin Rekognoscering af Farvandet omkring Helgoland atter løb ind paa Elben, for at de preussiske Kanonbaade kunde faae deres Kulbeholdninger kompleterede, modtog han her Underretning om, at den danske Eskadre var i Farvandet ved Helgoland, og stak derfor strax i Søen for at gaa den imøde.

Helgoland d. 9. Mai 1864.

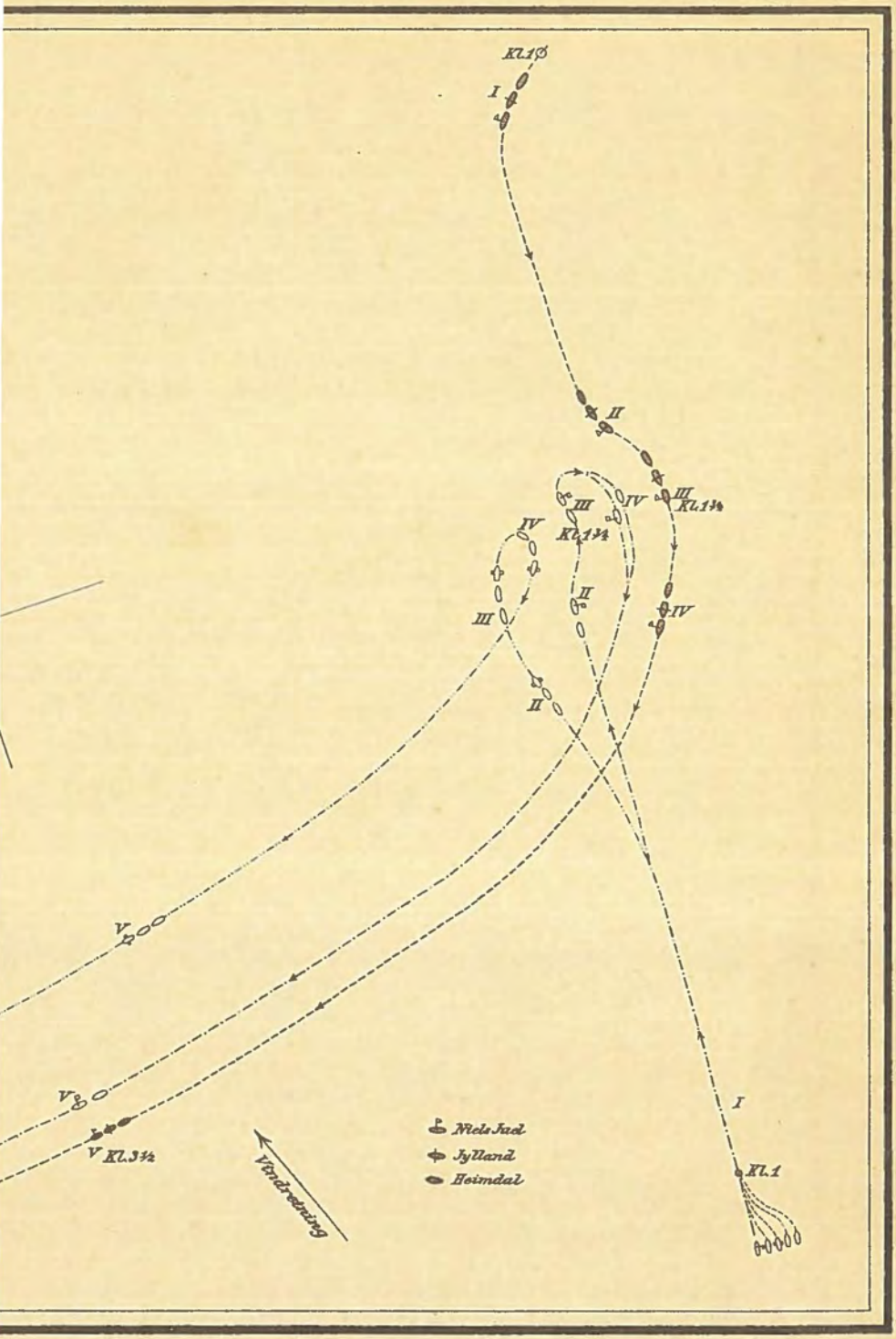

2 3 Kvartmil

Kaart over Sötræfning

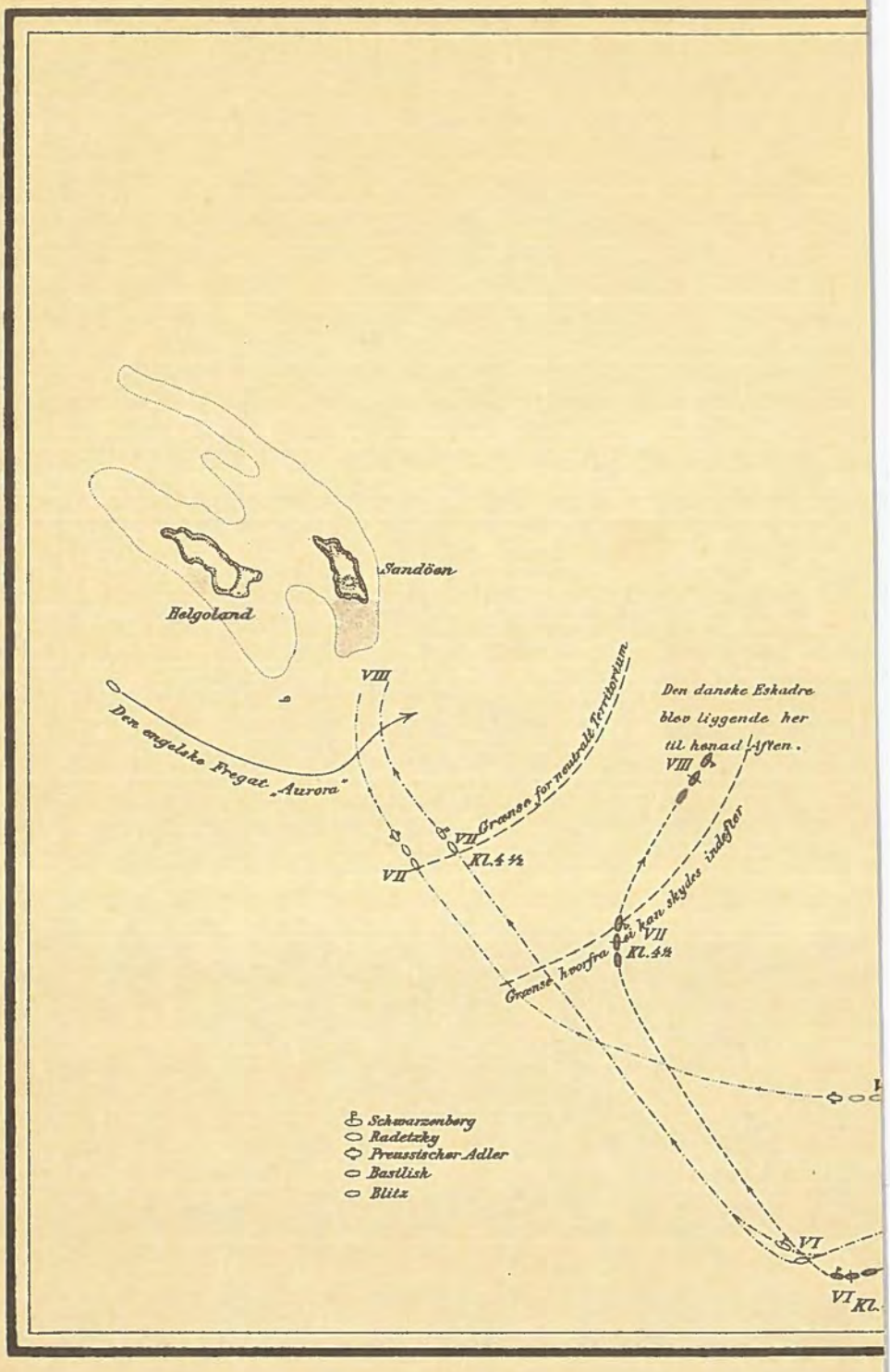

3. Kampen ved Helgoland d. 9. Mai*).

Ved Solopgang d. 9. Mai kom den danske Nordsø-Eskadre Nord fra i Kjølvandslinie med Kommandoskibet forrest ned imod Helgoland. Skibene laa Kurs efter Øen med Underseil, Mersseil og Bramseil paa. Henved Kl. 10 fik man ombord i Fregatten Niels Juel først Aurora isigte inde under Helgoland, og noget senere opdagede Udkiggen paa Fokkeraaen Røg forude. Fra Kommandoskibet signaleredes: „Beslaa Seilene", „Sæt Dampen op", og efterat Seilene vare gjorte fast, Bramræerne og Læseilsspirene tagne til Dæks, og Dampen sat op, blev der pebet til at skaffe.

Efter Skafningen blev Signalet til „Klart Skib" heist, og Jylland og Heimdal løb op paa Bagbords Side af Kommandoskibet. Orlogskapitain Suenson stod paa Vagtbænken, Maskinerne bleve stoppede for et Øieblik, og Eskadrechefen tiltalte de tre Skibes Besætning saaledes: „Der har I Østerrigerne, Folk! Nu møde vi dem, jeg stoler paa, vi ville kjæmpe som vore tappre Kamerater ved Dybbøl!" Efter endvidere at have paalagt Skibscheferne at holde godt sluttet Linie, blev Signalet til „Kjølvandsorden naturlig Orden" heist fra Kommandoskibet, og i tæt sluttet Linie stod Eskadren sønderpaa.

Ombord i de østerrigske Skibe havde man, efter d. 9. Mai at være kommen Elben ud, ved Middagstid faaet den danske Styrke isigte. Eskadren var under Damp, Bramræer og Bramstænger vare tagne tildæks, og paa alle Toppe vaiede det østerrigske Flag fra Stængesalingen. I „Frontlinie omvendt Orden", altsaa med den Kommanderende paa venstre Fløi eller vestligst, stode Skibene Nord over.

Eskadrechefen henvendte nogle opmuntrende Ord til Fregattens Mandskab, og til Eskadrens øvrige Skibe blev der signaleret:

„Vore Armeer have tilkæmpet sig Seire, lader os gjøre det samme." Strax efter lød Signalet „klart Skib", og Eskadren fik Ordre til at danne „Kjølvandslinie naturlig Orden". Schwarzenberg fortsatte sin Kurs nordefter, og de øvrige Skibe dreiede efterhaanden bagbord over ned i Kjølvandet paa Kommandoskibet, de to Fregatter godt sluttede, medens de preussiske Kanonbaade holdt sig lidt yderligere i Farvandet i Læ af den østerrigske Linie.

De to Parters Artilleristyrke og Besætning var følgende:

---

*) Se omstaaende Kaart over Søtræfningen ved Helgoland.

Den danske Eskadre.

Navn.	nom. Hestekraft.	Artilleri.			Samlet Kanon-antal.	Besætning.
		18 Pd.'s riflet Kanon.	12 Pd.'s riflet Kanon.	30 Pd.'s glatløbet Kanon.		
Niels Juel	300	12	„	30	42	422
Jylland	400	8	4	32	44	437
Heimdal	260	2	„	14	16	164
Summa...	960	22	4	76	102	1023

Den østerrigsk-preussiske Eskadre.

Navn.	nom. Hestekraft.	Artilleri.					Samlet Kanonantal.	Besætning.
		68 Pd.'s glatløbet Kanon.	60 Pd.'s glatløbet Granatkanon.	30 Pd.'s glatløbet Kanon.	24 Pd.'s riflet Bagladekanon (Wahrendorf).	24 Pd.'s riflet Kanon (15 Centimeter).		
Schwarzenberg	400	„	6	40	4	„	50	498
Radetzky	300	„	4	24	3	„	31	372
Adler *)	150	2	„	„	„	„	2	110
Blitz	80	1	„	„	„	1	2	66
Basilisk	80	1	„	„	„	1	2	66
Summa ...	1010	4	10	64	7	2	87	1112

Ifølge denne Opgjørelse af Artilleristyrken paa begge Sider har vel den danske Eskadre en Overvægt af 15 Kanoner, men naar der ses hen til, at det riflede Skyts ombord i de østerrigske Skibe var Dreiekanoner og altsaa kunde anvendes til begge Sider, maa de to Modstanderes Styrke i Laget paa det nærmeste anses hinanden lige. Besætningernes Størrelse var ligeledes hinanden temmelig jevnbyrdig,

*) Den for de preussiske Skibe nævnte Armering, der ikke stemmer overens med den fra østerrigsk Side opgivne, er efter Udskrift af de paagjældende Skibes Journaler meddelt af k.k. Korvetkapitain v. Diderichs i Berlin.

og begge Eskadrer havde i nogen Tid været under Kommando, saa at Organisation og Indøvelse maatte antages at staa omtrent lige høit.

De to Linier nærmede sig hinanden. Kl. omtrent $1^3/_4$ faldt det første Skud fra det østerrigske Kommandoskib, der paa c. 6000 Alens Afstand aabnede Ilden med et Prøveskud. Kampens Begyndelse.

Der faldt efterhaanden flere Skud fra det østerrigske Skib, men foreløbigt traf intet de danske Skibe. Ombord i disse var der endnu ikke givet Ordre til at begynde Skydningen; men da Afstanden var bleven noget mindre, saa at de forreste Kanoner kunde begynde at bære paa Schwarzenberg, lød Signalet til at begynde Skydningen.

Det saae et Øieblik ud, som om Linieskibskapitain Tegetthoff kunde have til Hensigt med sine Skibe at gaa foran om den danske Linie og derved komme imellem Landet og denne, men da Niels Juel for at imødegaa denne Bevægelse dreiede Bagbord over, kom de to Linier til at passere hinanden paa Styrbords Side. Det varede ikke længe, før Kampen blev almindelig; da de to Linier passerede hinanden paa c. 3000 Alens Afstand, Østerrigerne godt sluttede, medens Preusserne holdt sig længere vesterpaa i Farvandet og endnu udenfor virksom Skudvidde, tiltog Skydningen i Heftighed, og Schwarzenberg modtog under Forbiseilingen Laget fra alle tre danske Skibe. Paa Batteriet af Niels Juel, men navnlig ombord i Jylland, der som det midterste Skib i den tætsluttede danske Linie fik Broderparten af den fjendtlige Ild, havde de østerrigske Kugler allerede krævet deres første Offre, men Skydningen fortsattes uforstyrret med samme Ro og Præcision som hidtil og med stigende Heftighed. Den danske Eskadre, der, som tidligere omtalt, fra Fægtningens Begyndelse ved sin Dreining til Bagbord var kommen til Luvart og Landet nærmest, gjorde nu en Svingning Styrbord over, og kom derved til at stævne en Kurs, der, hvis Manøvren var bleven gjennemført, vilde føre den danske Linie agten om de østerrigske Skibe og ind i Mellemrummet imellem disse og Preusserne, der stadigt holdt sig c. 1000 Alen længere tilsøs. Hvis denne Bevægelse lykkedes, vilde derved den svagere Del af den allierede Flaadeafdeling være udsat for at blive skaaret ud fra sine Kamerater og tvungen til at holde vesterpaa tilsøs. Den østerrigske Høistkommanderende foretog i dette Øieblik en Manøvre, som han i sin Rapport omtaler som udført for at komme den danske Eskadre nærmere paa Livet. Fregatten Schwarzenberg lagde Roret bagbord og stævnede Øster i ned imod den danske Linie, medens Radetzky løb Kommandoskibet agtenom og ved at udføre denne Bagom Opmarche

kom op paa Bagbords Side af den Kommanderende. De to fjendtlige Fregatter stode derpaa Side om Side i Frontlinie ned imod den danske Eskadre. Dennes Skibe sluttede sammen i Kjølvandslinien saa tæt som muligt, og samtidigt modtoges de fremrykkende Fregatter med en forceret Skydning fra alle 3 Skibe. Ilden var saa virksom, at Schwarzenberg efter ganske kort Tids Forløb atter dreiede Styrbord over og saaledes fuldførte den begyndte Manøvre som en Kontramarche. Radetzky dreiede ned i Kjølvandet paa Kommandoskibet, og begge Skibe sendte samtidigt Heimdal det glatte Lag. De to Eskadrer stode jevnsides hinanden Sydvest i under stadig Skydning og i Begyndelsen med en indbyrdes Afstand af c. 1500 Alen. Under Løbet dreiede Niels Juel ganske smaat Styrbord over, saa at Rummet imellem Linierne efterhaanden formindskedes til 6—800 Alen, og samtidigt tiltog Artilleriilden fra dansk Side i Heftighed. Ombord i Schwarzenberg, der under hele Affairen fornemmelig var Skive for vor Ild, var Mandefaldet stort ved Kanonerne. To Gange blev Skibet skudt ibrand. Den udbrudte Ild blev første Gang hurtigt slukket, men anden Gang, da en Granat sprang paa Banjerne over Nedgangen til det forreste Krudtmagasin og antændte Seilbeholdningen, var det kun med den yderste Anstrængelse fra Alles Side, at det lykkedes at blive Herre over Ilden paa dette farlige Sted. Medens Heimdal paa Grund af sit lave Skrog var det af de danske Skibe, der led mindst, fik Jylland, som det midterste i Linien flest Skud, og navnlig var der et enkelt Projektil, der anrettede stor Ødelæggelse paa Batteriet. En Granat slog igjennem Siden ved Kanon Nr. 9, sprang umiddelbart derefter, rev Midten ud af et Dæksknæ og saarede eller dræbte Besætningen ved Kanonen.

De danske Skibe vare fra Fægtningens Begyndelse ved deres Manøvre komne østligst i Farvandet, og medens de to Linier nu efter en Times hidsig Kamp løb Sydvest i, vare de danske Skibe Landet nærmest og spærrede Tilbageveien til Cuxhafen for Fjenden, der altsaa var skaaret ud fra den Havn, hvor han i Tilfælde af et Vaabenuheld naturligst maatte søge ind.

Den danske Eskadres taktiske Stilling i Farvandet var saaledes den fordelagtigste, og sammenligner man de to Modstanderes Angrebskraft i dette Øieblik, vil man se, at der ogsaa her var en betydelig Overlegenhed tilstede paa dansk Side. Medens saaledes ikke en Kanon var demonteret i Eskadren, og der kunde mønstres med tilstrækkelig Besætning ved Kanonerne, vare adskillige Stykker Skyts ubrugelige ombord i Schwarzenberg; de østerrigske Skibes Skrog og

:eisninger havde lidt betydeligt mere end vore Skibes, og Mandefaldet landt Østerrigerne var i dette Øieblik dobbelt saa stort som hos os.

Dette Resultat efter en Times Kamp viste tydeligt nok vor Ar-lleriilds Overlegenhed i Præcision og Hurtighed, og den tiltagende Ieftighed i Skydningen fra dansk Side samtidig med den begyn-ende Uregelmæssighed i Skydningen fra østerrigsk Side var Tegn aa, at Kampens Udfald var givet.

Træfningen endte dog hurtigere, end man kunde have ventet. Schwarzenberg skydes ihrand.
)et Skud, der bevirkede dette, var en Granat, der sprang i Bugen af chwarzenbergs Fore-Mersseil og antændte det tørre Seil og Toug-ærk med stor Hurtighed.

Skjønt Kanonilden allerede forinden dette Tidspunkt var stærkt Aftagende ombord i de 2 Fregatter, sluttede de preussiske Kanon-aade dog ikke nærmere til Fjenden, men holdt sig stadigt udenfor en egentlige Kamplinie, vedligeholdende Skydningen med deres rif-ede Kanoner. De manøvrerede tillige saa meget i Læ og bag ved e østerrigske Skibe, at den danske Eskadrelinie vanskeligt kunde faae Kanonerne til at bære paa dem, og bleve derfor under hele Affairen un meget lidt udsatte for Ilden. Uagtet navnlig Schwarzenberg avde lidt store Tab, vedbleve de østerrigske Skibe dog at bruge deres Kanoner, men da Ilden brød ud i Reisningen og truede Skibet med Ødelæggelse, var deres Modstand definitivt brudt.

Ombord i det østerrigske Kommandoskib var Stillingen meget anskelig. Branden stod ikke til at slukke, saa længe den rasede saa øit over Dækket, da Slangen til Maskinpumpen — den eneste, der unde drive Vandet saa høit tilveirs — var bleven overskudt, og Ski-ets Fart drev Flammen agter efter. Der var under disse Omstændig-eder, hvis Skibet skulde frelses, intet Andet at gjøre, end at afbryde Kampen og søge ind til Helgoland. Da Signalet „Skibene skulle øie-likkelig falde af fra Vinden" blev heist, lagde Schwarzenberg sit Ror agbord, forcerede Farten og stævnede bort fra Valpladsen, fulgt af e preussiske Kanonbaade, medens Radetzky fortsatte sin Kurs uden t dreie og saaledes kom til at ligge imellem den danske Eskadre og in brændende Kamerat. Efter Schwarzenbergs Bortgang fortsatte Radetzky en kort Tid Kampen, men Modstanden var uden Kraft; den Kommanderende gjentog sit Signal til Fregatten om at indtage sin Plads i Frontlinien, og Radetzky faldt af, idet begge østerrigske Skibe nder Retraiten vedligeholdt en svag Skydning fra deres Speilporte.

Orlogskapitain Suenson gav derefter ved Signal Ordre til sine kibe om at falde 8 Streger Styrbord over for i Frontlinie at forfølge

Fjenden, men i det Øieblik, Manøvren skulde begynde, indtraf en Begivenhed, der forhalede Ordrens Udførelse. Fregatten Jyllands Styreapparater (Ratline og Grundtallie) bleve paa een Gang overskudte af en Granat, der sprang i Chefens Kahyt om Styrbord, og Skibet lystrede ikke længer Roret. Først efterat denne Skade var udbedret, kunde Jylland, Eskadrens hurtigste Skib, begynde Forfølgelsen, og ihvorvel det Hele kun varede Minuter, vandt den allierede Flaadeafdeling, der nu med fuld Fart stod Vester i, dog et Forspring. Ved Kampens Afslutning, under Løbet ind imod Land, fortsattes Skydningen fra Bougportene i de danske Skibe, men Kuglerne vandede agten for Østerrigerne, der for hvert Minut nærmede sig Grændsen for det engelske Søterritorium, og da Orlogskapitain Suenson efter sit Skjøn maatte antage, at han allerede var saa langt inde, at Eskadrens Projektiler ved en fortsat Forfølgelse vilde falde i neutralt Farvand, gav han Kl. $4^1/_2$ Ordre til at ophøre med Skydningen.

Den allierede Flaadeafdeling var da allerede inde under Øen, og Aurora, der hidtil havde ligget som Tilskuer, 2 Kvartmil fra nærmeste Land, satte Skruen i Gang og gik frem agten om de retirerende Skibe. Da den engelske Skibschef formodede, at Assistance vilde være velkommen, gjorde han klar til at sætte Midtskibs Fartøier ud til Skibets Brandsprøiter, og lod en Officer ro paa Siden af det østerrigske Kommandoskib for at tilbyde Lægehjælp, et Tilbud, som Linieskibskapitain Tegetthoff imidlertid ikke ønskede at modtage.

De danske Skibe, der til Afsked havde sendt Østerrigerne det glatte Lag, vare ved Forfølgelsens Ophør i en Afstand af 4—5 Kvartmil fra Land dreiede Nordost over og bleve foreløbigt liggende her for at observere Fjenden. Efterat de en Times Tid havde indtaget en afventende Holdning udfor Helgoland, og man ombord havde set Schwarzenbergs brændende Fokkeraa og Forstang styrte ned, bestemte Eskadrechefen sig til at løbe over til Smaldyb for at træffe Kapitain Hammer og med ham at aftale de nødvendige Foranstaltninger til de Saaredes Ilandsættelse. Det var hans Hensigt, saafremt den allierede Eskadre ikke næste Dag gjorde Mine til at forlade sit neutrale Fristed og forny Kampen, da at løbe ind med Eskadren under Seesand for at begrave de Døde og faae de Saarede bragte iland.

Udfor Smaldyb traf man Kapitainlieutenant Hammer, der var ifærd med at lægge Tønder og Vagere ud, og efterat de fornødne Aftaler vare trufne, gik Eskadren atter Vester paa ad Helgoland til. Da Helgolands Fyr var kommet isigte, holdt Eskadren smaat gaaende i Farvandet under Damp, medens der hele Aftenen og ud paa Natten

arbeidedes paa at udbedre den lidte Skade for ved Dagens Frembrud at være klar til at gjenoptage den afbrudte Kamp.

Ombord i Schwarzenberg var Ilden ud paa Aftenen efter vedhollende Arbeide omsider slukket. De danske Skibe vare ikke længer sigte, og den Kommanderende bestemte sig endnu samme Aften til at gaa i Søen for i Løbet af Natten at naae Cuxhafen.

Henimod Midnat, efterat man var bleven Herre over Ilden, lettede den fjendtlige Eskadre og gik i Søen. Da den var kommen fri af Øen, slukkedes efter Ordre alle Lanterner og Lys, der kunde ses ade fra, og begunstiget af Mørket fortsattes Reisen til Cuxhafen, hvor Eskadren ankrede den næste Morgen tidlig.

I Cuxhafen blev den allierede Eskadre foreløbigt liggende, eftersom Fregatten Schwarzenberg, der var haardt medtaget, først efter betydelige Reparationsarbeider igjen kunde være seilklar. —

Nordsø-Eskadren beordres til Norge.

Natten til d. 10. Mai modtog den danske Nordsø-Eskadre følgende Telegram fra Marineministeriet:

„Paa Grund af forventet Vaabenhvile skal Eskadren retournere til Norge."

Ministeriet havde nemlig, da Vaabenhvilen umiddelbart stod for Døren, opgivet Haabet om, at et Sammenstød mellem de to Eskadrer vilde kunne naaes forinden Fjendtlighedernes Ophør, og bestemte sig derfor til at kalde Skibene tilbage til Norge. Det ovenfor nævnte Telegram afsendtes d. 9. Mai Form., ankom over London til Helgoland midt under Kampen og blev derfra af Gouvernøren befordret videre pr. Baad. Dets Indhold foranledigede, at Eskadrechefen opgav sin tidligere Plan om at blive ved Helgoland og bestemte sig til at afgaa til Christianssand for der at begrave de Faldne og ilandsætte de Saarede. Ved et Brev underrettede han Kapitainlieutenant Hammer om den forandrede Beslutning, og d. 10. Mai Morgen satte Eskadren sig i Bevægelse Nord paa.

D. 11. Mai Eftm. indløb Orlogskapitain Suensons Telegram om Kampen, afsendt fra Christianssand til Ministeriet.

I Norge, hvor Eskadren opholdt sig indtil d. 13. Aften, var de danske Skibes Besætning Gjenstand for Sympathi fra Alles Sider. Sidstnævnte Dag fandt Begravelsen af de Faldne Sted, og sent paa Aftenen samme Dag lettede Skibene Anker for at vende tilbage til Kjøbenhavn.

D. 15. Mai Morgen passerede Eskadren Kronborg og stod ved Middagstid ind paa Kjøbenhavns Inderhed, hvor Fregatten Sjælland og Korvetten Thor allerede laa tilankers. Efter Ankomsten begav

Hs. Maj. Kongen sig ombord i Kommandoskibet, hilste paa Besætningen og dekorerede Eskadrechefen med Dannebrogsordenens Storkors. —

Tabet i Kampen ved Helgoland.

Tabet paa vor Side udgjorde:

Af Niels Juels Besætning: 3 Menige døde, 1 Officer (Kadetunderofficer C. I. F. Grev Tramp), 3 Haandværkere og 18 Menige saarede; af Jyllands Besætning: 1 Haandværker og 13 Menige døde, 2 Underofficerer og 26 Menige saarede; af Heimdals Besætning: 1 Underofficer og 1 Menig saarede.

Tabet paa Fjendens Side udgjorde:

Af Schwarzenbergs Besætning: 1 Officer og 31 Menige døde, 4 Officerer og 65 Underofficerer og Menige saarede; af Radetzkys Besætning: 1 Officer og 4 Menige døde, 1 Officer og 23 Underofficerer og Menige saarede.

Forhandlingerne paa Konferencen i London.

Som det vil erindres, var Aabningen af Konferencen i London bestemt til d. 20. April. Paa denne Dag var imidlertid den Befuldmægtigede for det tydske Forbund, sachsisk Statsminister, Friherre v. Beust, endnu ikke indtruffen, og det første Møde fandt derfor først Sted d. 25. April. Deltagerne i dette vare: For Østerrig Grev Apponyi og Geheimeraad Biegeleben, for Danmark Udenrigsminister, Kammerherre Quaade, Gesandt i London, Kammerherre T. Bille, og Etatsraad A. F. Krieger, for Frankrig Fyrst la Tour d'Auvergne, for det tydske Forbund sachsisk Statsminister, Friherre v. Beust, for Storbritannien Lorderne Russell og Clarendon, for Preussen Grev Bernstorff og den tidligere Gesandt i Kjøbenhavn, Geheimeraad Balan, for Rusland Baron Brunnow og for Sverige-Norge Grev Wachtmeister. Lord Russel, der enstemmig blev valgt til Formand, foreslog strax en foreløbig Standsning af Fjendtlighederne; men Østerrigs og Preussens Befuldmægtigede erklærede, at de først maatte indhente nærmere Instruktioner fra deres Hoffer, idet de samtidigt søgte at hævde, at en Standsning af Fjendtlighederne maatte medføre en Ophævelse af Blokaden. Fra dansk Side afgaves den Erklæring, at saafremt de tydske Magter vilde afholde sig fra at inddrive Krigskontributioner, vilde den danske Regjering muligvis samtykke i at standse Fjendtlighederne ogsaa tilsøs, dog med Undtagelse af den allerede iværksatte Blokade. De neutrale Magters Repræsentanter enedes sluttelig om at opfordre de krigsførende Magters Befuldmæg-

igede til at foreslaa deres Regjeringer en Vaabenhvile paa en Maaned, log uden Ophævelse af Blokaden.

I det følgende Møde, d. 4. Mai, afgav Grev Bernstorff paa Østerrigs og Preussens Vegne den Erklæring, at de tydske Kabinetter vare fast bestemte paa ikke at samtykke i nogen Vaabenhvile, uden at Blokaden samtidigt hævedes; saafremt Danmark gik ind paa Blokadens samtidige Ophævelse, vilde de tydske Kabinetter til Gjengjæld forpligte sig til ikke at hindre Handelen, Samkvemmet og Administrationens regelmæssige Gang i de Dele af Jylland, som holdtes besatte af de tydske Tropper, og til ikke at udskrive Krigskontributioner, men derimod betale Alt, hvad der maatte ydes de tydske Tropper, som blot skulde vedblive at holde de indehavende, strategiske Stillinger besatte. Efter en Udtalelse fra Kammerherre Quaade om, at Løftet om ikke at udskrive Krigskontributioner ikke var et tilstrækkeligt Vederlag for Blokadens Ophævelse, og en derpaa stedfindende Forhandling for at finde en passende Kompensation paa den ene Side for Blokadens Ophævelse, paa den anden Side for Jyllands Rømning af de tydske Tropper, foreslog Lord Russell under Samstemning af de neutrale Magters Befuldmægtigede følgende Betingelser for en Vaabenhvile:

1) Ophævelse af Blokaden.
2) Rømning af alle Dele af Hertugdømmet Slesvig af de danske Tropper.
3) Rømning af Jylland af de tydske Tropper.

De krigsførende Magters Befuldmægtigede erklærede, at de ikke vare bemyndigede til at gaa ind paa Forslaget, men lovede dog at forelægge det for deres Regjeringer, idet de danske Befuldmægtigede forbeholdt sig ogsaa at indhente Regjeringens Anskuelse om de ved Aabningen af Mødet paa Østerrigs og Preussens Vegne fremsatte Betingelser for Afslutningen af en Vaabenhvile.

I den danske Regjering var der vel Enighed om, at disse sidste Betingelser maatte foretrækkes for Lord Russels Forslag, men derimod ikke om, hvorvidt man overhovedet skulde antage dem og saaledes navnlig gaa ind paa en Ophævelse af Blokaden. Forslaget modtoges dog, men det besluttedes, at de Befuldmægtigede i London skulde stille som Betingelse for dets Antagelse, at de preussiske Krigsskibe under hele Vaabenhvilen skulde forblive i de af Østersøens Havne, hvori de for Øieblikket befandt sig, og at de civile Borgere, der i Jylland vare arresterede af de allierede Magters Autoriteter, skulde frigives.

I Konferencens Møde d. 9. Mai afgav Kammerherre Quaade Erklæring herom, medens Grev Apponyi meddelte, at Østerrig og Preussen vare villige til at gaa ind paa en Vaabenhvile paa de af Lord Russell i Mødet d. 4. Mai fremsatte Betingelser. Efter nogen Diskussion opnaaedes Enighed om Afslutningen af en Vaabenhvile, og følgende Beslutning blev da vedtaget:

Enighed opnaaes om Afslutning af en Vaabenhvile.

„Fra 12. Mai skal der være Vaabenhvile tillands og tilvands i en Maaned.

Danmark hæver Blokaden.

Preussen og Østerrig forpligte sig til under Vaabenhvilen ikke at lægge Hindringer iveien for Handelen, Samfærdslen eller Administrationens regelmæssige Gang i de Dele af Jylland, der ere okkuperede af deres Tropper, ikke at udskrive Krigskontributioner, men derimod betale Alt, hvad der leveres de tydske Tropper, der blot forblive i deres nuværende strategiske Stillinger.

De krigsførende Parter ere blevne enige om at beholde deres respektive militære Stillinger tillands og tilvands og ikke at forstærke dem under Vaabenhvilen.

Officiel Meddelelse herom vil blive givet de Kommanderende for den krigsførende Land- og Sømagt af deres respektive Regjeringer."

Østerrigs og Preussens Befuldmægtigede lovede derhos at anbefale deres Regjeringer Frigivelsen af de i Jylland arresterede civile Borgere.

Andet Hovedafsnit.

Begivenhederne under Vaabenhvilen. 12. Mai—25. Juni.

Under 11. Mai tilstillede Krigsministeriet Overkommandoen en Skrivelse, hvori de Foranstaltninger fremsattes, som det ansaas ønskeligt at udføre under Vaabenhvilen, og en fuldstændig Forandring i den hidtil fulgte Operationsplan antydedes. Medens nemlig Forsvaret hidtil havde været splittet til flere Punkter, og særligt betydelige Stridskræfter endog umiddelbart før Vaabenhvilens Indtræden vare overførte fra Fyen til Nørrejylland, tilsigtede Ministeriet i Hovedsagen at samle Hæren paa Fyen*).

Ministeriet tilsigter at samle Hæren paa Fyen.

Skrivelsens Hovedpunkter løde:

„1. Ingen Stilling maa forstærkes under Vaabenhvilen.

2. Det er Ministeriets Hensigt at samle Armeen paa Fyen, for at den der under Vaabenhvilen kan foretage Øvelser, der maa drives med den størst mulige Energi.

3. Rømningen af Als vil være at fortsætte, saaledes, at Øen kun forbliver svagt besat, i hvilken Henseende nærmere Bestemmelse kan imødeses.

4. Hele Gardehusarregimentet, den kongelige Livgarde til Fods og Espingolbatteriet afgaa til Kjøbenhavn.

5. Det nørrejydske Armeekorps overføres til Fyen. Overførslen paabegyndes med Kavaleriet.

---

*) Hærens Fordeling ved Vaabenhvilens Indtræden d. 12. Mai tilligemed Angivelse af det ved Stabene paa den Tid ansatte Personale findes i Bilag 13; Navne paa Regiments-, Afdelings- og Underafdelingschefer ved den aktive Armee d. 1. Mai i Bilag 14.

6. Det til Infanteriet indkaldte Forstærkningsmandskab af Aargangene 1853, 54 og 55 permitteres saavidt gjørligt d. 15. d. M. Om, og da naar, en lignende Permittering af Kavaleriets Forstærkningsmandskab kan finde Sted, forventes Overkommandoens Indberetning. Angaaende det til det kongelige Ingenieurkorps og det kongelige Artilleri indkaldte Forstærkningsmandskabs Permission har Ministeriet Dags Dato paalagt disse Afdelinger at indkomme med Forslag.
7. Det betydelige Antal til Tjeneste værende Militærarbeidere ved de forskjellige Afdelinger og Institutioner maa indskrænkes til et Minimum. Overkommandoen vilde alt strax foranstalte de fornødne Befalinger udgivne, for at denne Indskrænkning snarest kan komme til Udførelse, eventuelt indkomme med Forslag derom til Krigsministeriet. Vedkommende Trainkudskedepoter eller Pladskommandantskaber, hvorfra Militærarbeiderne ere afgivne, ville af Afdelingerne og Institutionerne være at underrette herom.
8. Overkommandoens Forslag om, hvilke Pladskommandantskaber der ville kunne inddrages, imødeses.
9. Ministeriet maa ligeledes anmode Overkommandoen om at indkomme med Forslag til Trainets Indskrænkning."

Overførslen af det nørrejydske Armeekorps befales, men kontremanderes.

Umiddelbart efter Modtagelsen heraf afsendte Overkommandoen følgende Telegram til General Hegermann Lindencrone:

„Krigsministeriet har befalet, at det nørrejydske Korps skal overføres til Fyen, og at Overførslen skal begynde med Kavaleriet. I den Anledning meddeles, at Transportmidler ville blive dirigerede til Frederikshavn for efterhaanden at overføre Kavaleriet til Nyborg . . ."

D. 13. kontremanderede imidlertid Krigsministeriet, paa Grund af den tvivlsomme Ret til under Vaabenhvilen at foretage større Dislokationer, denne sin Bestemmelse ved følgende Telegram:

„Overførslen af det nørrejydske Korps til Fyen — med Undtagelse af Garden til Fods og Husarerne, som afgaa hertil — stilles i Bero." *).

Livgarden til Fods, 2 Halvreg. Garde-Hus samt 1. og 5 Fæstningskompagni afgaa til Sjælland.

I Henhold hertil overførtes den kgl. Livgarde til Fods og 2. Halvregiment Gardehusarer i Dagene 14.—16. til Kjøbenhavn; endvidere overførtes ifølge Krigsministeriets Ordre 1. og 5. Fæstningskompagni

*) Telegrammet indeholdt tillige en Ordre om, at et 4 Pd.'s riflet Batteri skulde afgives til det nørrejydske Korps, men denne Bestemmelse blev paa Overkommandoens Modforestillinger tilbagekaldt.

. 25. Mai fra Fyen til Sjælland; af Arbeiderbataillonen paa Fyen fgik 400 Underkorporaler og Menige sammesteds hen.

Kommandoen paa Als underrettedes om, at Krigsministeriet avde befalet, at Gardehusarregimentets 1. Halvregiment over Korsør kulde overføres til Kjøbenhavn, og at Brokompagniet med Landangsbromandskabet samt den mobile Parks Mandskab og det til Øvelerne nødvendige Materiel under Vaabenhvilen skulde forlægges fra ls til Assens for der at organiseres og foretage Øvelser. Kommanoen paa Als henstillede vel til Krigsministeriet, om ikke en Eskaron maatte forblive paa Øen, eftersom denne i modsat Fald helt lottedes for Kavaleri; men da Ministeriet ikke gav sit Samtykke ertil, afgik 1. Halvregiment Gardehusarer d. 13. fra Als til Korsør.

1. Halvreg. Gardehusarer afgaar fra Als til Sjælland.

3. Kavaleribrigades Stab opløstes.

Den i Ministeriets Skrivelse omhandlede Permittering af Fortærkningsmandskab fremkaldte et Spørgsmaal fra Overkommandoens lide om, hvorvidt det var at vente, at Krigen vilde blive gjenoptagen fter Vaabenhvilen. Var dette Tilfældet, mente man i hvert Fald ikke t kunne tilraade at hjempermittere Kavaleriets Forstærkningsmænd. Kavaleriet var først umiddelbart før Krigen, tildels vel endog under Krigen blevet udviklet til den Styrke, det nu havde, og trængte derfor høi Grad til Uddannelse; der vilde desuden kun vindes meget lidt ed at hjemsende Mandskabet, naar Hestene ikke tillige bleve hjemendte eller afgivne til Depoterne, da ellers Tilsynet med og Pasingen af Hestene vilde lægge Beslag paa for megen Tid og for mange Kræfter. Lignende gjaldt om Trainet. Endelig havde Overkommanloen Betænkelighed ved at hjempermittere Fodfolkets Forstærkningsnænd (af Aargangene 1853, 54, 55), eftersom det maatte frembyde Vanskeligheder at faae dem gjenindkaldte, hvis saadant skulde ønkes ved Fjendtlighedernes Gjenaabning.

Permittering af Forstærkningsmandskab m m.

Ministeriet erklærede i Anledning heraf, at det for Tiden ikke var ets Agt at gjenindkalde det ældre Mandskab efter Vaabenhvilens Udløb. Det stillede Hjemsendelsen af Kavaleriets Forstærkningsmænd Bero, men hjempermitterede Forstærkningsmandskabet ved de øvrige Vaaben, undtagen Konstablerne af 1855, der først skulde hjempermitteres, naar det viste sig, at man kunde undvære dem.

Paa Als medførte denne Foranstaltning Tabet af c. 2,500 Mand; 4. Regiment mistede alt sit Mandskab, hvorfor foreløbigt 700 Mand f Garnisonsbataillonen afgik til Regimentet.

Paa samtlige Punkter af Krigsskuepladsen foretoges ved Vaaben-

Tropperne om-

dislocerer ved Vaabenhvilens Indtræden.

hvilens Indtræden en Omdislokation af Tropperne, saaledes at disse kom til at indtage et mere spredt Kantonnement.

Hovedkvarteret forlagdes d. 17. til Nyborg.

Paa Fyen udvidedes Kantonnementet til foruden Vends og Baag Herred ogsaa at omfatte Skovby Herred. 3. Divisions Stabskvarter blev Erholm. Kystbevogtningen kunde efter Overkommandoens Skjøn ikke bortfalde, saalænge den allierede Hær opretholdt Kystbevogtningen paa sin Side. Den indskrænkedes imidlertid til et Minimum; Overfartsstederne ved Lille Belt fik en Vagt, iøvrigt iagttoges Kysten ved Poster og Patrouiller. Den under Oberstlieutenant Rosenkrantz oprettede særlige Kystbevogtning hævedes, og Oberstlieutenanten over tog atter Befalingen over 4. Dragonregiment.

I Nørrejylland indskrænkedes Kystbevogtningen til en Kavaleripatrouillering, støttet af Infanteriposteringer. Ryaa blev Skillelinien mellem de to Divisioner; 2. Divisions Stabskvarter toges i Vang, 4. Divisions paa Skierpinggaard, fra d. 26. i Thisted.*)

Paa Als lagdes en Brigade i koncentreret Kantonnement ved Als Sund for at bevogte Kyststrækningen fra Sønderskov til Arnkilsøre. Brigaden afgav en Bataillon til denne Tjeneste og tog Stabskvarter i Ulkebøl Præstegaard. Kysten fra Augustenborg Fjord til Nørrelykkestrand bevogtedes ved Mandskab af 4. Brigade, 7. Brigade og Detachementet i Mels. Langs Øst- og Sydkysten af Als udstilledes ved Baade- og Fiskeristationer Vagter, der ved Patrouiller og med Assistance af Gendarmer bevogtede Kysten og holdt Tilsyn med ankommende og afreisende Personer. 1. Divisions Stabskvarter forlagdes til Augustenborg, dens Hovedstyrke til Tandslet, Hjortespring, Hørup, Mels, o. s. v.

Kapitain af Artilleriet Bruus overtog fra d. 18. Mai Kommandantskabet paa Kegenæs. Et Kompagni stilledes til Raadighed til Kystens og de derværende Baadestationers Bevogtning.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe forlagdes til Taasinge.

Øvelser bleve under Vaabenhvilen drevne med stor Iver; mod Slutningen afholdtes forskjellige Inspektioner. 4. Division kompleterede Mandskab, Heste, Materiel og Train.

Eskadren i Østersøens vestlige Del

Chefen for Eskadren i Østersøens vestlige Del instrueredes i Skrivelse af 10 Mai fra Marineministeriet om de Dispositioner, der under Vaabenhvilen vilde være at træffe med de ham underlagte Skibe Pandserbatteriet Rolf Krake, Skonnerten Esbern Snare og Kanon-

*) D. 19. Mai afgik 19. Reg.'s I. til Mors og Thyholm. Den afløste Bataillon af 1. Regiment retournerede til Nørre Sundby.

baadene Marstrand og Krieger skulde detacheres til Kjøbenhavn, Korvetten Dagmar, der siden Slutningen af April havde hørt til Orlogskapitain Muxolls Eskadre, beordredes til Kjøge Bugt for at underlægge sig Kontre-Admiral van Dockums Kommando, hvorimod Linieskibet Frederik d. VI. foreløbigt skulde forblive paa sin Station indtil Ministeriets nærmere Ordre. Den øvrige Del af Eskadren skulde holdes samlet under Orlogskapitainens Kommando, benytte Tiden til Øvelser for Mandskabet og til Fuldstændiggjørelse af Skibenes Organisation.

I Henhold hertil blev der truffet følgende Dispositioner for de resterende til Kommandoen hørende Skibe:

Linieskibet Frederik d. VI. forblev paa sin Station for at fortsætte Indøvelsen af Besætningen, navnlig i Skydning med Kanoner og Geværer. Fregatten Thetis anvistes foreløbigt Ankerplads S. for Høruphav for i nogle Dage at rekreere Officerer og Mandskab efter den noget trættende Blokade ved Bülk, og beordredes derefter til at paabegynde Øvelserne. Af de mindre Skibe vare Skruekanonbaadene Buhl, Willemoës og Schrødersee samlede i Høruphav for at foretage de forskjellige nødvendige Eftersyn, som vare en Følge af den uafbrudte Virksomhed, hvori disse Skibe havde været holdte siden deres Udrustning fra Orlogsværftet, og Kanonchaloup-Delingerne fra Lille Belt og Als Fjord sammesteds for under Orlogskapitain Pedersens Kommando at fuldstændiggjøre Besætningernes Indøvelse. Kutteren Neptun og Sluppen Larsens Plads vare endelig kaldte til Høruphav for at kompletere deres Proviant og Vand og anvendtes derefter som Observationsfartøier, den ene imellem Flensborg Fjord og Ekernførde Fjord, den anden i Lille Belt fra Nordenden af Als. Dampskibet Hekla blev Dagen efter Vaabenhvilens Begyndelse afgivet til Tjeneste ved Transportvæsenet.

Eskadren i Østersøens østlige Del.

Blokaden af de preussiske Østersøhavne ophævedes, som tidligere omtalt, ved Vaabenhvilens Indtræden, og Eskadrens Skibe begave sig til Sundets sydlige Indgang, hvor der d. 13. ankredes $^1/_2$ Mil S.S.O. for Dragør Fyrskib. Ministeriet havde under 12. Mai tilkjendegivet Eskadrechefen, at det ønskede Vaabenhvilen benyttet til Fuldendelse af Skibenes Organisation samt Besætningens Indøvelse og Uddannelse i Orlogstjeneste. Dampen maatte kun anvendes, naar det var absolut nødvendigt, hvorimod der skulde manøvreres under Seil i Farvandet mellem Falsterbo, Stevns og Dragør med hyppig Kommunikation over sidstnævnte Sted. Med Undtagelse foreløbig af Linieskibet Skjold skulde Skibene for Eftersyn og Rekreation skiftevis sendes til Kjøben-

havn indtil 8 Dage ad Gangen. D. 13. Mai ankom Dampskibet Holger Danske og senere paa Dagen endvidere Korvetten Dagmar og Dampskibet Nautilus. D. 14. Mai ankom Linieskibet Skjold og Skonnerten Diana; Flagskibet, Fregatten Sjælland, lettede, stod Sundet ind og ankrede paa Inderrheden. D. 15. Mai ankom Nordsø-Eskadrens Skibe paa Rheden, endvidere Pandserkorvetten Dannebrog og Skonnerten Absalon.

D. 23. Mai ankrede Korvetten Dagmar paa Inderrheden og d. 25. forlod Eskadrechefen atter Kjøbenhavn ombord i Sjælland, der stod sønderpaa og ankrede $^1/_2$ Mil S. for Dragør Fyrskib, hvor Skjold, Thor, Diana og Fylla allerede laa tilankers. D. 26. Mai detacheredes Linieskibet Skjold og Skonnerten Fylla til Kjøbenhavn, førstnævnte for at efterses i Dokken.

I Skrivelse af 26. Mai havde Eskadrechefen udtalt sig om, hvilke Øvelser der under Vaabenhvilen fortrinsvis mentes at burde fremmes ombord i de ham underlagte Skibe, og foreslaaet, at Eskadren indtog Station i Sundet nordenfor Hveen. Efter Modtagelsen af Ministeriets Billigelse heraf lettede Fregatten Sjælland d. 28. Mai og stod Sundet ind, fulgt af Thor, Absalon og Diana. Denne sidste detacheredes til Kjøbenhavn, medens de øvrige Skibe stode videre nordpaa og ankrede om Eftermiddagen ved Humlebæk. I de nærmeste Dage herefter blev Eskadren liggende tilankers paa sin Station, og dens Styrke forøgedes med forskjellige Skibe, som efter endt Eftersyn i Kjøbenhavn de første Dage af Juni Maaned stødte til Flaget. D. 1. Juni ankom Dampskibet Geiser, d. 3. Korvetten Dagmar og Dagen efter Skonnerterne Fylla og Diana; endvidere stødte Fregatten Jylland d. 5. om Formiddagen til Eskadren og d. 7. om Aftenen Dampskibet Hekla, begge ligeledes kommende fra Kjøbenhavn.

D. 9. Juni Morgen lettede Eskadren fra sin Ankerplads. Efter Letningen stødte Korvetten Heimdal til, kommende fra Kjøbenhavn, og den samlede Styrke stod sønderpaa med Undtagelse af Dampskibet Geiser, som afgik fra Eskadren til Høruphav. Ved Middelgrunden sendtes Korvetten Dagmar til Kjøbenhavn, medens de øvrige Skibe stode gjennem Drogden og ankrede $^1/_2$ Mils Afstand S.S.V. fra Drogdens Fyrskib. Linieskibet Skjold, hvis Afreise fra Kjøbenhavn var bleven paaskyndet ved Skrivelse fra Ministeriet af 6. Juni, laa allerede paa Ankerpladsen med Kulskib, Vand- og Proviantbaad paa Siden i Færd med at kompletere sine Beholdninger.

Nordsø-Eskadren. Nordsø-Eskadren havde, som tidligere omtalt, ved Vaabenhvilens Indtræden begivet sig til Kjøbenhavn. Efterat Fregatten Jylland og

Korvetten Heimdal vare afgaaede fra Eskadren, hvilken Pandserkorvetten Dannebrog havde underlagt sig, afgik Nordsø-Eskadren i Slutningen af Maaneden paa et Beseilingstogt til Skagerak og Nordøen. D. 29. Mai passeredes Kronborg, d. 30. var Eskadren S. for Lindesnæs, fra d. 2. til d. 4. Juni ved Merdø, d. 9. i Christianssand, hvorefter Eskadren atter retournerede til Kjøbenhavn. Her underlagde Korvetten Dagmar sig ved Ankomsten, og Eskadren afgik derefter til Store Belt for, som senere vil blive viist, at underlægge sig Admiral van Dockums Kommando.

Forhandlinger vedrørende Forholdet under Vaabenhvilen

Flere af Betingelserne for Vaabenhvilen ledede til nærmere Forhandling med de Allierede.

Under 14. Mai afgik telegrafisk Ordre fra Krigsministeriet til Overkommandoen om at underrette det fjendtlige Hovedkvarter om, at Stiftamtmand Dahlstrøm var udnævnt til overordentlig Regjeringsbefuldmægtiget i Jylland og beordret til at træde i Forbindelse med den eller dem, hvem de Allieredes Overkommando dertil maatte befuldmægtige for at aftale det Fornødne angaaende Vaabenhvilen, Begrændsningen af det okkuperede Territorium o. s. v. Kapitain Bille af Generalstaben vilde ligeledes blive udsendt for at erholde Meddelelse om den af de allierede Armeer ved Vaabenhvilens Indtræden indtagne Position, samt for at aftale det nærmere angaaende Samfærslen mellem Jylland og Fyen.

D. 16. Mai indskrænkedes denne sidste, efter Forslag af General v. Gablenz til at finde Sted mellem de to Punkter Middelfart og Snoghøi, saaledes at Passagen erklæredes aaben fra begge Sider for Alle (undtagen Militærpersoner), der vare forsynede med Pas, viserede henholdsvis hos den østerrigske Pladskommandant i Snoghøi og den danske Pladskommandant i Middelfart.

Spørgsmaalet om den af Fjenden ved Vaabenhvilens Indtræden indtagne Position besvaredes af de Allieredes Overkommando derhen, at foruden Femern var Slesvigs og Jyllands Fastland indtil Limfjorden strategisk besat af de Allierede; men henset til, at Als Sund, Lille Belt og nogle Steder af Limfjorden vare saa smalle, at Kanonskuds Distance naaede ind i de respektive Positioner, foresloges det at erklære disse Vande for neutrale paa de Steder, som vare under $^1/_2$ Mils Bredde, saa at bevæbnede Tropper og Krigsskibe vare ude-

lukkede derfra. Forhandling herom skulde paa de Allieredes Vegne føres af Generalstabschef, Generallieutenant v. Moltke.

General Gerlach, der fra Krigsministeriet underrettedes om, at Løgstør d. 11. var besat af vore Tropper, og at vore Forposter stadigt havde staaet S. for Oddesund, tilskrev d. 18. General Wrangel, at han ikke kunde anse Limfjorden i hele dens Udstrækning som nordlig Grændse for Occupationen. Han var villig til at indgaa paa Forslaget om Neutraliseringen af de paagjældende Havarme, hvor deres Bredde var mindre end $^1/_2$ Mil.

Samtidigt tilskrev General Gerlach Krigsministeriet, at han havde fundet Forslaget om Neutraliseringen af Als Sund, Lille Belt og Limfjorden i sin Orden, og endskjøndt han vel kunde have ønsket Militærpersoner i Almindelighed udelukkede fra at befare Als Sund, havde han dog af Hensyn til Vanskeligheden ved en Kontrol i saa Henseende og for at faae hurtigere Ende paa Forhandlingerne afholdt sig fra nogen Bemærkning derom. Iøvrigt beklagede Generalen, at han havde været ude af Stand til at instruere Kapitain Bille angaaende de ovenomtalte Forhold ved Løgstør og Oddesund, eftersom han ingen Meldinger havde modtaget senere end d. 8. Mai om den gjensidige Stilling af vore og de fjendtlige Tropper ved Limfjorden; heller ikke var det nogensinde blevet fremhævet for Overkommandoen, at vi stadigt havde havt vore Forposter S. for Oddesund. Imidlertid haabede han, at der endnu var Tid til at reise Paastanden.

Under 19. Mai kundgjorde derefter Overkommandoen, at endskjøndt Forhandlingerne angaaende den gjensidige Stilling endnu ikke vare afsluttede, var dog Enighed opnaaet om en Neutralisering af Als Sund og Lille Belt, hvor disse Vandes Brede var mindre end $^1/_2$ Mil, saaledes at Krigsskibe og bevæbnede Militære derved udelukkedes fra at befare dem.

D. 21. modtog Overkommandoen Ordre til at afsende Oberst H. Kauffmann til det fjendtlige Hovedkvarter til Forhandling angaaende den af de Allierede indtagne Stilling ved Vaabenhvilens Indtræden. Ministeriet gjorde opmærksom paa, at foruden Løgstør og den sydlige Bred af Oddesund holdt vore Tropper, ifølge mundtlig Udtalelse af Generallieutenant Hegermann-Lindencrone, som med Orlov var kommen til Kjøbenhavn, ved Vaabenhvilens Indtræden ogsaa Limfjordens Bredder S. for Ager- og Sallingsund besatte.

Oberst Kauffmann afreiste d. 22. til Horsens, men forefandt der ikke General Moltke; General Wrangel havde afgivet Kom-

nandoen til Prinds Friedrich Carl, og Hovedkvarteret var blevet orlagt til Louisenlund ved Slien. Obersten ankom d. 26. dertil; Prinds Friedrich Carl var da afreist til Glienicke ved Berlin, og Generalieutenant Moltke fungerede i hans Sted. For Sidstnævnte udtalte Oberst Kauffmann Ønsket om, at der fra den allierede Armees Overkommandos Side maatte blive afsendt en Befuldmægtiget til at forhandle mundtligt og paa jydsk Territorium med den Kgl. Kommissær. General Moltke nægtede imidlertid at overdrage den ham givne Fuldmagt til at underhandle med den Kgl. Kommissær til nogen Anden og udtalte, at der neppe vilde opstaa nogen Anledning til videre Forhandlinger, eftersom alle Spørgsmaal antoges afgjorte.

Oberst Kauffmann gik derefter over til Spørgsmaalet om Demarkationslinien. Da General Moltke troede at have opfyldt Overkommandoens Fordring ved at indrømme Besættelsen af Løgstør og Oddesunds sydlige Bred fra vor Side, hvorom vor Overkommando under 15. Mai var bleven underrettet, gjorde Obersten opmærksom paa, at de samme Forhold, som vare gjorte gjældende med Hensyn til disse to Overgangssteder, ogsaa fandt Sted ved Agersund og Sallingsund, saa at der fra vor Side forelaa et berettiget Krav paa ligeledes at holde den sydlige Bred paa disse Punkter besat.

General Moltke gjorde herimod gjældende, at Sagen en Gang var afsluttet, og at han i hvert Fald først maatte afvente Rapport fra de respektive Kommanderende for at kunne udtale sig om, hvorledes Forholdet havde været ved Vaabenhvilens Indtræden. Da Oberst Kauffmann imidlertid var vidende om, at Sallingsund kun havde været observeret fra vor Side, lod han dette Punkt falde og opnaaede derved, at Agersund Færgegaard blev indrømmet til vore Troppers Besættelse. Oberst Kauffmanns Mission var hermed tilende, saaneget mere som General Moltke erklærede, at der ingen flere Spørgsmaal af militær Interesse forelaa til Forhandling. Demarkationslinien over Oddesund, Løgstør og Agersund vedtoges derefter*).

I Henhold til Vaabenhvilebetingelserne gjenoptoges den frie Forbindelse mellem Jylland og Rigets øvrige Provindser. Den regelmæssige Postforbindelse mellem Korsør og Aarhus blev sat igang; bortflygtede jydske Beboere kunde vende tilbage til deres Eiendomme, og Samfærslen med Jylland blev i det Hele givet fri i saa stor Udstræk-

*) D. 19. Mai indfandt vel en fra Aalborg udsendt fjendtlig Kavaleripatrouille sig i Løgsted for at besætte Løgstør, men da den erfarede, at vore Tropper holdt Byen besat, trak den sig tilbage.

ning som muligt. Passagen over Limfjorden til det af Modparten besatte Terrain var kun forbudt Militærpersoner af begge Armeer; Divisionerne udstillede Vagter ved Overgangsstederne til Overholdelse af Forbudet.

Kommandoen paa Als opfattede Betingelserne for Vaabenhvilen saaledes, at Samfærsel med Hertugdømmerne Slesvig og Holsten ikke burde finde Sted, hvilket den ogsaa af militære Grunde fandt ønskeligt. Den befalede d. 14., at den Overfart, som maatte blive tilladt mellem Øen og Fastlandet, kun maatte foregaa mellem Sønderborg og Brohovedet og under Kontrol. Skibsfart paa Sønderborg vilde foreløbigt ikke kunne tilstedes; de Fartøier, som maatte være komne ind i Havnen, skulde forlade den eller, saafremt Veirforholdene maatte forbyde dette, holdes afsondrede fra Land*). Al Forbindelse mellem Als og Sundeved forbødes, undtagen ved Sønderborg. Baade, der satte ud fra Sundeved, skulde vises tilbage; forbiseilende Fartøier skulde det formenes at lande, og det skulde paa det Strængeste paases, at fra vor Side ingen Baade forlode Kysten.

Meningsforskjel mellem Kommandoen paa Als og Eskadrechefen.

Til Eskadrechefen henvendte General Steinmann sig d. 13. for at faae Marinens Medvirkning til Overholdelse af disse Bestemmelser, men det viste sig da, at Eskadrechefen opfattede Vaabenhvilebetingelserne paa anden Maade, idet han svarede, at Eskadrens Bestemmelse under Vaabenhvilen ikke tillod den at kontrolere muligt Samkvem med Als, samt at der for al Handel og Samfærsel under Vaabenhvilen ikke af de krigsførende Magter maatte lægges Hindringer iveien. General Steinmann anmodede i den Anledning Overkommandoen om at erklære sig om, hvorvidt Eskadrechefens Anskuelse maatte være rigtig, og om Kommandoen paa Als maatte renoncere paa al Medvirken fra Marinens Side, blandt Andet til at forhindre Seiladsen gjennem Als Sund, hvorved det i høi Grad vanskeliggjordes at kontrolere Forbindelsen med Sundeved. Samtidigt afsendtes en ny Skrivelse til Eskadrechefen, hvori Divisionen meget beklagede under Vaabenhvilen ikke at turde gjøre Regning paa Marinens Medvirkning som Følge af Eskadrens — Kommandoen ubekjendte — Bestemmelse.

Denne Skrivelse besvarede Eskadrechefen under 16. derhen, at

*) Under 20. Mai udgik dog Bestemmelse om, at der indtil d. 9. Juni maatte finde Skibsfart Sted paa Sønderborg for Fartøier og Skibe, kommende fra og bestemte til de Landsdele, der ikke vare besatte af Fjenden.

a Marineministeriet havde befalet ham at ophæve Blokaden af alle lesvigske og holstenske Havne, maatte som Følge deraf Samfærsel ellem saavel disse Havne indbyrdes som mellem dem og de danske Iavne, Losse- og Ladepladser ikke kunne forbydes. Hvorvidt de ilitære Autoriteter iland maatte finde sig foranledigede til at holde Kontrol med en saadan Samfærsel, var et Spørgsmaal, som Eskadrehefen mente ikke angik ham, men skulde det anses for nødvendigt, og et antoges, at Eskadrens Medvirkning dertil var ønskelig, skulde han, ørsaavidt det lod sig forene med de Ordrer, han havde modtaget fra Iarineministeriet, med al Beredvillighed yde denne, naar blot Divisionen vilde meddele ham, hvori den ønskede Medvirkning skulde estaa.

Eskadrechefens Svar havde til Følge, at Divisionen rettede en ørnyet Henvendelse til Overkommandoen for at faae det svævende pørgsmaal klaret. I sin Skrivelse af 25. Mai henviste Generalmajor teinmann til den af ham herom førte Korrespondance med Overommandoen og Eskadrechefen og udbad sig — eftersom Marineministeriets Ordrer angaaende Eskadrens Bestemmelse vare ham ubekjendte, g han nødigt vilde udsætte sig for atter at modtage et Afslag fra Iskadrechefen — et Svar, hvorefter det kunde være klart, hvilken Iedvirken han var berettiget til at forlange. Generalen indberettede amtidigt, at en fra hans forskjellig Opfattelse ogsaa syntes at hyldes f andre Autoriteter, saaledes af Toldvæsenet, som fra Als udklarerede kibe til Hertugdømmerne, fremdeles af Postvæsenet, som uden Generalens Bemyndigelse havde forandret Postrouten o. s. v. Alt dette kjønnedes ikke foreneligt med en forsvarlig Hævdelse af Beleiringstanden og tydede paa, at de nævnte Autoriteter ikke ret havde pfattet denne.

Dagen efter, at Kommandoen paa Als for anden Gang havde henendt sig til Overkommanden for at faae en Afgjørelse i Samfærsels pørgsmaalet, indberettede den Sagen direkte til Krigsministeriet. I in Skrivelse af 26. Mai omtalte General Steinmann, at han allerede . 14. Mai havde henvendt sig til Overkommandoen om en Udtalelse saa Henseende, men intet Svar modtaget, og derfor atter ved Skrivelse f 25. Mai havde bragt Sagen i Erindring. Han gjentog endvidere sine lesværinger over den Holdning, som Told- og Postvæsenet indtoge under Vaabenhvilen, og sluttede sin Skrivelse saaledes: „Saa beklagelig om hele den Tilstand, der fremgaar af Forholdene, end er, saa antager Kommandoen dog ikke, at disse under en simpel Vaabenhvile kunne

tillade den frie Samfærsel mellem Als og de Dele af Staten, som ere i Fjendens Magt og for en Del i fuldt Oprør, men under alle Omstændigheder maatte man meget ønske en bestemt Udtalelse om, hvorledes der skal forholdes, for at alle Vedkommende kunne handle i Harmoni, og forsaavidt som Skibsfarten til et enkelt Sted, f. Ex. Flensborg, befales frigivet under Vaabenhvilen, skal Kommandoen søge at føre den bedst mulige Kontrol med, at ikke Personer ad den Vei komme til Øen, som i militær eller politisk Henseende kunne være af en skadelig Indflydelse."

Krigsministeriet korresponderede med Marineministeriet om Spørgsmaalet og udtalte derefter, at Kommandoen paa Als i Kraft af den Myndighed, hvormed den under Øens Beleiringstilstand var beklædt maatte være berettiget til at træffe alle de Foranstaltninger, der maatte være nødvendige til Øens Sikkerhed, og at samtlige Autoriteter vare forpligtede til at underkaste sig enhver Kontrol saavel med Personer som med Skibe, som Kommandoen mente fornøden. Eskadrechefen modtog samtidigt Ordre fra Marineministeriet til at kontrolere Samfærslen saavel gjennem Als Sund som paa andre Steder af Kysten hvor Overkommandoen af militære Hensyn maatte antage det nødvendigt.

Allerede forinden denne Afgjørelse forelaa, havde Eskadrechefen imidlertid truffet nogle Foranstaltninger i den ovennævnte Retning Under 21. Mai beordredes saaledes Sluppen Larsens Plads til at indtage Station i Farvandet mellem Nordenden af Als og Orø, med Hovedstation i Assens for at observere Trafiken, der fandt Sted imellem Slesvig, Fyen og Als og saavidt muligt kontrolere, at Fartøier, der maatte antræffes, ikke medførte Passagerer, som ikke kunde bevisliggjøre deres Ret til Passage imellem Øerne og Fastlandet. I samme Øiemed beordredes endvidere Kutteren Neptun til om Dagen at holde det krydsende i Farvandet imellem Sydenden af Als, Brunsnæs og Birkenakke og om Natten at søge Ankerplads et Sted under Sydsiden af Als, men dog fortrinsvis under Sønderskov. Endelig fik Kanonbaaden Schrødersee d. 22. Mai Ordre til at afløse Kanonbaaden Buhl paa dens Station paa Sønderborg Rhed med den Opgave at kontrolere Baadefarten og forhindre al Passage til og fra Sønderborg med Baade, der ikke kunde legitimere sig med Bevis fra dansk Autoritet, samt endvidere forhindre Forbindelse med Kysten og holde Øie med Fjendens Foretagender Buhl indtog i lignende Øiemed Station i Mundingen af Høruphav.

Som tidligere nævnt, bestemte den imellem Overkommandoen og

Generalfeltmarskal Wrangel trufne Overenskomst, at de Dele af Als Sund og Lille Belt, hvor disse Vandes Brede var mindre end $^1/_2$ Mil, under Vaabenhvilen ikke maatte befares af Krigsskibe og af Fartøier med bevæbnede Militære. Eskadrechefen indrettede sine Dispositioner i Overensstemmelse hermed og telegraferede d. 18. Mai om Eftermiddagen til Overkommandoen, at der i Als Sund og Als Fjord ingen Krigsskibe havde været siden Vaabenhvilens Begyndelse, og at Henigten ei heller var at stationere noget der under Vaabenhvilen.

D. 23. Mai tilskrev imidlertid Overkommandoen Kommandoen paa Als, at medens Kontroleringen af Kommunikationen med Sundeved angs den smalle Del af Als Sund maatte udføres af Tropperne alene, ilde der, hvis det skjønnedes nødvendigt, ved Eskadrechefens Forantaltning kunne stationeres et mindre Krigsskib ved den nordre Del af Øen, saaledes at Afstanden fra Fastlandet blev over $^1/_2$ Mil. Annodning om denne Assistance rettede Kommandoen derefter under 25. Mai til Eskadrechefen i meget reserverede Udtryk, idet „man tillod sig at henstille til Hr. Eskadrechefen, hvilket Hensyn han formente at kunne tage til bemeldte Udtalelse af Armeens Overkommando, og bad sig underrettet om, hvis nogen Foranstaltning som den paapegede blev truffen.“ Eskadrechefens Svar paa denne Henvendelse foreaa først i en Skrivelse af 28. Mai. Han oplyste, at der siden d. 22. Mai havde været stationeret et mindre Krigsskib ved Nordenden af Als, og at en lignende Foranstaltning i længere Tid havde været truffet ved Sydsiden af Øen, dog uden at han havde undet Anledning til at give Kommandoen paa Als nogen Underretning herom.

I den resterende Del af Mai Maaned forefaldt der ikke store Forandringer i Skibenes Placering. Af- og Tilgangen i Eskadren i Mai Maaned var heller ikke af stor Betydning. Skruekanonbaadene Schrøtersee og Willemoës beordredes i Slutningen af Maaneden til Kjøbenhavn for at blive reparerede og eftersete, og som deres Afløsere ankom Skruekanonbaadene Krieger og Marstrand.

Oberstlieutenant Reich bliver Krigsminister.

Kort efter Vaabenhvilens Indtræden foregik, som tidligere omtalt, en Forandring i Krigsbestyrelsen, idet Oberst Lundbye fratraadte Posten som Krigsminister, hvilken derefter d. 18. Mai overtoges af den tidligere Stabschef i Fredericia, Oberstlieutenant af Artilleriet Reich, der for en kort Tid havde overtaget Posten som Chef for

Kjøbenhavns Søforter. Ifølge Krigsm.'s Res. af 28. fratraadte Direktøren for Kommandoen, Major af Generalstaben Ankjær, denne Post og ansattes som Stabschef ved det nørrejydske Korps, medens Stabschefen ved bemeldte Korps, Kapitain af Generalstaben Thomsen, midlertidigt overtog de Forretninger under Direktionen for Kommandoen, som angik Armeens Personel.

Armeens Stabschef kaldes til Kjøbenhavn Et Landgangskorps skal dannes.

D. 20. kaldtes Armeens Stabschef til Kjøbenhavn til Konference med Krigsministeren. Det bestemtes her, at der til Udførelsen af offensive Operationer skulde dannes et Landgangskorps, som skulde sammendrages ved Nyborg; det skulde under Vaabenhvilen øves i Ind- og Udskibning samt i Udførelsen af Landgange. Korpset paatænktes sammensat af:

5. Brigade,
8. Batteri,
1. Eskadron af 4. Dragonregiment,
5. Ingenieurkompagni,

Alt under Befaling af Oberst Max Müller. Orlogskapitain Schultz og Kapitain Hedemann af Ingenieurkorpset stilledes til Raadighed for Obersten ved Ledelsen af Ind- og Udskibningsøvelserne, og en Transporteskadre, bestemt til Anvendelse for Landgangsbrigaden, samledes ved Nyborg, bestaaende af Dampskibene Bergen, Blekingen, Dania, Odin, Glommen og Fulton samt 6—8 Transportbaade. 5. Brigade, der d. 17. Mai var forlagt til Egnen om Svendborg, samledes d. 26. i og om Nyborg. D. 30. toge Øvelserne deres Begyndelse og foretoges fra d. 7. Juni med hele den Oberst Max Müller underlagte Styrke. Øvelserne udstraktes efterhaanden til hele den fyenske Kyst ved Store Belt samt til Langeland.

Overkommandoen tænkte sig, at Rügens Erobring under visse Eventualiteter kunde blive Landgangsbrigadens første Maal,*) og paalagde Streifkorpset under Kapitain Aarøe at indhente paalidelige Efterretninger om Forholdene paa Øen. Kapitainen indsendte under 9. Juni en udførlig Beretning, hvori Øens Besætning angaves til 2 Kompagnier Infanteri, 1 Eskadron Ulaner og c. 40 Gendarmer; Preusserne vare, sagdes det, meget ligegyldige, hvad Sikkringen af Øen angik. I Stralsund derimod laa 1 Infanteriregiment, 3 Batterier, 2 Eskadroner Ulaner og 2 Kompagnier Ingenieurtropper. — Denne Tanke blev dog hurtigt opgivet.

---

*) Se herom Bilag 15.

Under 18. Mai anmodede Overkommandoen Ministeriet om at erholde de bebudede nærmere Bestemmelser med Hensyn til Fortsættelsen af Rømningen af Als og forespurgte særligt, om Tanken muligen var den, at nogle af de paa Øen værende Tropper skulde sendes til Sjælland, da Overkommandoen i modsat Fald vilde lade en Infanteribrigade og et Batteri overføre til Fyen, idet den ansaa den paa Als tilbageblivende Styrke af 3 Infanteribrigader, Detachementet paa Mels og 3 Feltbatterier for tilstrækkelig til Øens Forsvar, saasnart det faste Forsvar, navnlig af den smalle Del af Als Sund, var tilveiebragt. Ministeriet erklærede under 20. Mai Intet at have at bemærke dertil, idet det med Overkommandoen erklærede sig enigt i, at „den derefter paa Als tilbageblivende Styrke, nemlig 3 Infanteribrigader og 3 Feltbatterier, maatte anses tilstrækkelig til Øens Forsvar.“

Reduktion af Besætningen paa Als.

Overkommandoens Meddelelse herom til Kommandoen paa Als afgik d. 23. Mai. Det overlodes til Kommandoen at bestemme, hvilken Brigade den vilde afgive, samt at træffe Valget mellem 2. og 8. Batteri. Brigaden og Batteriet skulde afgaa fra Als d. 26., Brigaden til Svendborg, Batteriet til Nyborg for at indtræde i den ovenomtalte Landgangsbrigade. I den Anledning overførtes 7. Brigade (11. og 12. Reg.) og 8. Batteri d. 26. og paafølgende Dage fra Als til Fyen. 7. Brigade underlagdes indtil videre Armeens Overkommando direkte.

7. Brigade og 8. Batteri afgaa fra Als til Fyen.

Ogsaa i en anden Henseende erholdt Styrken paa Als en Svækkelse paa dette Tidspunkt, idet nemlig Ministeriet, der formente, at de særlige Forhold, som i sin Tid havde begrundet Mels Detachementets Oprettelse, ikke længer vare tilstede, ansaa det for rettest at opløse det. Befalingen effektueredes d. 28. Mai, hvorefter det til Detachementet afgivne Personale — 6 Officerer, 16 Underofficerer, 2 Spillemænd og 239 Menige — afgik til deres Afdelinger.

Mels Detachementet befales opløst.

Kommandoen paa Als, med hvem Overkommandoen tidligere havde forhandlet om en Formindskelse af Styrken, og som derfor havde Grund til at antage, at den vilde blive adspurgt, inden yderligere Formindskelser fandt Sted, udtalte sig meget bestemt imod denne Svækkelse af Forsvaret. I Skrivelse at 25. Mai skrev General Steinmann blandt Andet: „Men særlig maa jeg anse det for min Pligt at udtale, at jeg ikke antager de 3 Brigader for en tilstrækkelig Styrke til Øens Forsvar og Bevogtning overensstemmende med Overkommandoens Ordre af 22. f. M., naar Fjendtlighederne atter udbryde, ligesom jeg maa anse det nødvendigt til sidstnævnte Tjeneste samt til Ordonnantstjeneste at kunne disponere over mindst een fuldstændig Eskadron.

General Steinmann udtaler sig imod de forskjellige Svækkelser af Forsvaret.

Med Hensyn til den Forstærkning af Artilleriforsvaret, jeg anser nødvendig, skal nærmere Indberetning ske."

Dele af Arbeiderbataillonen, Brokompagniet, Landgangsbrotrainet samt 5. Ingenieurkompagni bortkommanderes fra Als til Fyen.

Samme Dag, denne Skrivelse afgik, beordredes 600 Mand under Kapitain Bülow af Arbeiderbataillonen paa Als overførte til Fyen; den tilbageblivende Styrke skulde samles i eet Kompagni; endvidere underrettedes General Steinmann om, at Overkommandoen, som tidligere omtalt, paatænkte at lade 5. Ingenieurkompagni afgaa til Landgangsbrigaden i Nyborg. D. 20. Mai var Brokompagniet og Landgangsbrotrainet afgaaede fra Als til Assens, og General Steinmann protesterede derfor under 29. Mai mod Afgivelsen saavel af Ingenieurkompagniet som af den nævnte betydelige Del af Arbeiderafdelingen og gjorde gjældende, at skjøndt han maatte forudsætte, at Styrken paa Als vilde blive forøget, hvis Fjendtlighederne atter optoges, saa vilde dog den paabudte Formindskelse af Arbeiderafdelingen og den i Udsigt stillede Forlæggelse af et Ingenieurkompagni til Fyen i høi Grad forsinke Fuldendelsen af de Forstærkningsarbeider, som maatte anses nødvendige til Forsvaret af Als, og som nu forberedtes. Overkommandoen fastholdt imidlertid ved Skrivelse af 31. Mai sin Ordre, begrundet paa Nødvendigheden af at have en større Arbeiderstyrke paa Fyen; desuden maatte Landgangsbrigaden have et Ingenieurkompagni, og da Ingenieurkommandoen mente, at det kunde undværes paa Als, maatte det tages der. Kompagniet afgik d. 1. Juni til Nyborg og underlagdes Landgangsbrigaden.

Arbeiderbataillonen paa Fyen.

De fra Als til Fyen d. 7. Juni overførte Arbeidstropper indlemmedes i den derværende Arbeiderbataillon, som fik Navnet „Arbeiderbataillonen paa Fyen", blev paa 1600 Mand og inddeltes i 6 Kompagnier. Bataillonen fik Kantonnement i Roerslev, Voldby og Kustrup Sogne.

Overkommandoen faaer større Handlefrihed.

Den skete Forandring i Krigsbestyrelsen medførte hurtigt en Forandring i Spørgsmaalet angaaende den Overkommandoen tildelte Handlefrihed. Under 28. Mai afgik følgende Skrivelse til Armeens Overkommando:

„Det vil ikke kunne anses at være i Strid med det uomtvistelig rigtige Princip: at det er Armeens Overkommando, som udelukkende skal have den egentlige Kommando over den aktive Armee — at Krigsministeriet herved beder sig, saasnart ske kan, underrettet om Grundtrækkene i de Operationer, Overkommandoen, hvis Fjendtlighederne paany maatte udbryde efter Vaabenhvilens Udløb, agter at foretage for at tvinge Fjenden til at opgive saa meget som muligt af

let af ham besatte Territorium. Ministeriet maatte ønske Meddelelsen af Operationsplanen ledsaget med Angivelse af den deraf afhængige Dislokation og Fordeling af det disponible Transportmateriel og eventuelt, om nogen Forøgelse af dette attraas.

Reich."

Betænkning fra Overkommandoen angaaende de forskjellige Landsdeles Betydning og Hærens Fordeling til dem.

Denne Skrivelse besvaredes udførligt af Overkommandoen under 31. Mai.*) Overkommandoen udtalte navnlig sin Frygt for Fyen og nente fremfor Alt at burde sikkre denne Ø ved en tilstrækkelig Troppestyrke. Til Vendsyssel burde kun afgives den til Forsvaret absolut fornødne Styrke. Om Als hed det: „Øen Als har, efterat Dybbølstillingen er falden, tabt sin strategiske Betydning; derfor bør paa denne Øes Bevarelse ei offres flere Tropper end høist fornødent. Fra et strategisk Standpunkt turde det vel endog være rigtigt at opgive Als, men Øen har sin politiske Betydning som en Del af den Landsdel, Fjendens Bestræbelser især ere rettede paa at berøve os, og den bør derfor vist ikke uden tvingende Nødvendighed opgives."

Yderligere Forhandlinger angaaende Størrelsen af Als's Besætning.

D. 1. Juni indstillede General Steinmann i Fortsættelse af sine tidligere nævnte Indberetninger:

at Infanteristyrken paa Als forøges med idetmindste eet godt Regiment, til hvilket Forsvaret af Øens nordlige Del kan overdrages;

at Kommandoen tildeles en Kavaleristyrke af mindst een stærk Eskadron, hovedsagelig til Bevogtning og Ordonnantstjeneste;

at Artilleristyrken forøges med 4 Stkr. lette 84 Pd.'s og 4 Stkr. 24 Pd.'s Granatkanoner**) samt med 10 svære riflede Kanoner,***) alt med Tilbehør og med fornødent Kommando- og Betjeningspersonale, og endelig,

at Ingenieurstyrken forøges med 1 Kompagni.

Skrivelsen sluttede: „Jeg tillader mig at anmode om en Meddelelse fra Overkommandoen om, hvorvidt denne Forøgelse, som, under Forudsætning af, at Marinens Assistance ikke bliver mindre end før Vaabenhvilens Indtræden, vilde bringe Styrken paa Als til det Mini-

*) Bilag 15 indeholder Overkommandoens Skrivelse af 31. Mai til Krigsministeren.

**) Efter 8. Batteris Bortgang antog Kommandoen paa Als det nødvendigt at faae anlagt 4 Placementer paa Nordlandet med 2 Piecer i hvert, Nr. 1 udfor Staalbygaard, Nr. 2 i Nærheden af Lyngenodde, Nr. 3 mellem Lyngenodde og Hardeshøi Færge, Nr. 4 tæt Ø. for Hardeshøi; hertil skulde de ovennævnte 8 Piecer anvendes. Øiemedet med dem var kun at virke mod Overgangsforsøg, ikke at beskyde de fjendtlige Batterier ved Sundeveds Kyst.

***) En Indstilling herom var alt indgaaet under 25. Mai; Piecerne vare bestemte til Beherskning af Arnkilsøre og Farvandet ved Snogbækhage.

mum, der efter min Anskuelse er nødvendig, for med nogenlunde Udsigt til Held at kunne opfylde den mig under 22. April givne Instrux — kan paaregnes, for at jeg derefter kan træffe mine Dispositioner samt om den da maatte være dirigeret saa betimeligt hertil, at den kan være tilstede forinden Vaabenhvilens Udløb."

Under 4. Juni androg derhos Generalen om, at det Kommando af Brokompagniet, som hidtil havde ført Tilsynet med Broerne i Hørup-hav og paa Kegenæs, maatte forblive der, saameget mere, som Brokompagniet i Henhold til Overkommandoens tidligere Udtalelser kun under Vaabenhvilen var forlagt til Fyen, og Vaabenhvilen snart var udløben.

Overkommandoen svarede under 5. Juni, at hvis Fjendtlighederne bleve gjenoptagne, kunde Styrken paa Als ventes forøget med 1 à 2 Eskadroner; derimod saae den sig ikke i Stand til at stille endnu et Infanteriregiment til Disposition uden at blotte Fyen, der „hvis Krigen fortsættes, efter Armeens nuværende Stilling maa anses for at være det Punkt, mod hvilket det med størst Sandsynlighed tør ventes at Fjenden vilde rette et alvorligt Angreb, da et saadant med Hensyn til at tvinge Danmark til Fred lettest vilde bringe ham et afgjørende Resultat. — Efterat det faste Forsvar paa Als er saa vidt fremmet som for Øieblikket er Tilfældet, maa Overkommandoen desuden anse den paa Øen efterladte Infanteristyrke af ialt 12 Batailloner for fuldkommen tilstrækkelig for Kommandoen til at løse den samme stillede Opgave.

De 10 riflede Kanoner kunde ifølge Erklæring fra Armeens Artilleri ikke skaffes tilveie, men de forønskede glatte vilde blive oversendte, forsaavidt Artilleriet kunde præstere dem uden væsentlige Ulemper. Noget Ingenieurkompagni saae Overkommandoen sig i Øieblikket ikke i Stand til at afgive.

To Eskadroner af 4. Dr Reg. overføres til Als

Under 11. Juni underrettedes Kommandoen paa Als om, at Stkr. 84 Pd.'s Granatkanoner med fornødent Betjeningspersonale snarest vilde blive dirigerede til Als; samme Dag overførtes 4. Dr. Reg.'s 1 Halvregiment (undtagen den Eskadron, der deltog i Ind- og Udskibningsøvelser under 5. Brigade) fra Assens til Høruphav.*)

Forhandlinger angaaende Styrken i Nørrejylland

Til det nørrejydske Armeekorps afgik under 8. Juni Meddelelse fra Overkommandoen om, at Samme i Overensstemmelse med sin Skrivelse af 31. Mai til Krigsministeren udviklede Anskuelse, ansa

*) Halvregimentets Stab lagdes paa Kegenæsgaard. Eskadronerne anvendtes til Kystbevogtning; et Detachement paa 30 Heste afgaves til Kommandanten paa Kegenæs i Stedet for det tidligere dertil afgivne Kompagni.

en Styrke af 3 Infanteriregimenter, 4 Kavaleriregimenter, 3 Batterier og 2 Ingenieurkompagnier tilstrækkelig til at sikkre os Terrainafsnittet N. for Limfjorden, og derfor paatænkte i Tilfælde af, at Fjendtlighederne atter gjenoptoges, at formindske den nu i Jylland værende Troppestyrke med to Infanteriregimenter.*) Paa Mors og Hirtsholmene samledes Forraad til Sikkring af et eventuelt Tilbagetog. —

Tvivl om Vaabenhvilens Varighed.

Fra flere Autoriteter i Jylland modtog Krigsministeriet Meddelelse om, at preussiske Officerer havde yttret, at Vaabenhvilen kun gjaldt 4 Uger, ikke en Maaned, og at den altsaa udløb Natten til d. 9. Juni. Kommandoen paa Als blev derfor beordret til at udsende en Officer til det fjendtlige Hovedkvarter paa Louisenlund ved Slesvig for at faae Klarhed i denne Sag. Den udsendte Officer, Kapitain af Artilleriet Moltke, traf imidlertid hverken Prinds Friedrich Carl eller General Moltke, der Begge vare i Berlin; derimod erklærede Oberst Podbielsky, at man ved de Allieredes Overkommando havde den Opfattelse, at Vaabenhvilen varede en Maaned; nærmere Meddelelse herom vilde indløbe, saasnart Prinds Friedrich Carl, der ventedes samme Aften, kom tilbage. Da imidlertid ingen saadan Meddelelse indløb, paalagde Krigsministeriet Overkommandoen at være beredt paa Fjendtlighedernes Gjenudbrud Natten til d. 9. Juni. Som Følge heraf blev der ved Hæren truffet Foranstaltning til en mulig Gjenoptagelse af Fjendtlighederne d. 9.; men d. 10. indløb følgende Skrivelse fra Krigsministeriet angaaende en Forlængelse af Vaabenhvilen:

Vaabenhvilen forlænges til d. 25. Juni inkl.

„Fra Udenrigsministeriet har jeg modtaget Meddelelse om, at Vaabenhvilen er forlænget til d. 25. ds. inkl. — — —"

Reich.

Tropperne indtoge som Følge deraf deres tidligere Kantonnementer.

*) Til Belysning af Spørgsmaalet om, hvorvidt det var Overkommandoen forment under Vaabenhvilen at foretage større Omflytninger af Tropperne, anføres følgende Uddrag af en fra Krigsministeriet modtagen Skrivelse af 6. Juni: „Styrken i Nørrejylland, hvilken man allerede paa Grund af den tvivlsomme Ret til under Vaabenhvilen at foretage større Omdislokationer, foreløbigt har ladet forblive saaledes, som den var ved Fjendtlighedernes Standsning, vil Overkommandoen, naar der dertil maatte findes Anledning, kunne disponere over i Henhold til dens Indstilling af 31. f. M.« Iøvrigt nærede Overkommandoen, som viist, ingen Betænkelighed ved under Vaabenhvilen at overføre Tropper fra Als til Fyen.

Eskadrechefen delte ikke Overkommandoens og Divisionens Tvivl om Vaabenhvilens Varighed.

Ogsaa for Eskadrechefen udtalte Kommandoen paa Als under 7. sin Frygt for, at Vaabenhvilen vilde udløbe Natten til d. 9., og tilraadede at være beredt paa denne Mulighed; d. 8. skrev den:

„Da det for det Tilfælde, at Vaabenhvilen skulde udløbe Natten mellem d. 8. og 9., vil være af Vigtighed for Kommandoen at vide, hvilken Styrke af Marinen der er ved Als, anmodes Hr. Orlogskapitainen om at meddele, hvorledes for ovennævnte Tilfælde den herværende Eskadre vil være fordelt inat for at understøtte den herværende Styrke af Armeen."

Overkommandoen anmodede ligeledes Eskadrechefen om at træffe Forholdsregler til, at Skibene saasnart som muligt kunde indtage deres Stationer. Efter flere Efterretninger at dømme vilde Fjenden muligt allerede Natten til d. 9. begynde sine Operationer.

Eskadrechefen delte imidlertid ikke Overkommandoens og Divisionens Frygt for, at noget uforudset skulde kunne indtræffe, og mente at burde holde sig til en ham tidligere tilgaaet Meddelelse om, at Vaabenhvilen først udløb d. 12. Juni. Til Kommandoen paa Als afsendte han d. 8. Juni følgende Svartelegram:

„Den herværende Styrke af Eskadren vil inat være fordelt paa Sydsiden af Als og i Høruphav, som Følge af, at den mellem den fjendtlige Overkommando og danske Overkommando indgaaede Konvention forbyder Krigsskibes Nærværelse i Als Fjord, saalænge Vaabenhvilen vedvarer, hvilket er mig opgivet at være indtil d. 12 dennes."

Den maritime Styrke ved Als vilde, udtalte Eskadrechefen, blive den samme som før Vaabenhvilen, forudsat at de samme Skibe afgaves til Eskadren, hvorom Marineministeriet dog endnu ikke havde sendt nogen Underretning.

Samtidigt foretog Eskadrechefen sine Dispositioner med Vaabenhvilens Udløb d. 12. for Øie. Dampkanonbaaden Hauch med 3 Kanonchalouper detacheredes til Lille Belt i Farvandet mellem Fænø og Fyen med Ordre til at assistere Armeen ved Kystbevogtningen, og Pandserskonnerten Esbern Snare, Dampskibet Hertha samt 3 Kanonchalouper og 1 Kanonjolle afsendtes til Stationen N. for Als.

For begge Stationers Vedkommende paalagdes det de Kommanderende at iagttage, at holde sig i tilbørlig Afstand fra Land som Følge af, at saavel Als Fjord som Lille Belt under Vaabenhvilen vare erklærede for neutralt Gebet, og derfor først Natten til den 12. Juni indtage deres befalede Stationer.

Chefen for den til Lille Belt bestemte Styrke, Lieutenant P. Brunn

ıeldte sig vel d. 9. Juni til Generalmajor Caroc, men afgik Dagen fter paa Grund af Vaabenhvilens Forlængelse, idet Eskadrechefen lbagekaldte alle udsendte Skibe. Af den samlede Styrke anvistes)ampkanonbaaden Krieger Station paa Sønderborg Rhed; Dampkanonaaden Thura samt Kutteren Neptun dirigeredes til Sydsiden af Als. Sluppen Larsens Plads fik Station i Farvandet mellem Nordenden af ıls og Orø. Til Kontrol af Baadefarten imellem Als og den af Fjen-.en besatte Kyststrækning anvendtes Kanonbaadene Schrødersee, Villemoës og Buhl. Førstnævnte skulde fra d. 15. Juni Aften indtage Station paa Sønderborg Rhed; hver Morgen skulde Skibet retournere il sin havende Ankerplads. Willemoës skulde fra samme Dag hver Aften tage Station i Farvandet S. for Kegenæs, og Buhl fra sin Ankerplads saavel Dag som Nat kontrolere Baadefærslen til og fra Høruphav. Tilladelse til at passere tilstodes kun Baade, der havde Bevis fra en dansk Autoritet. Dampkanonbaaden Hauch afgik til Kjøbenhavn for at efterses og repareres, og d. 11. Juni om Eftermiddlagen lettede Linieskibet Frederik d. VI. og Fregatten Thetis, ligeledes)estemte til Kjøbenhavn. Dampskibet Geiser ankom tilligemed Panderbatteriet Rolf Krake d. 10. Juni til Eskadren, men allerede d. 12. fgik Batteriet igjen for at støde til Kontreadmiral van Dockums Eskadre.

Eskadren i Østersøens østlige Del

Chefen for Eskadren i Østersøens østlige Del fik d. 9. Juni Medlelelse fra Ministeriet om, at der af de neutrale Magter paa det sidst ıfholdte Konferencemøde i London var blevet foreslaaet en Forlænıelse af Vaabenhvilen paa 15 Dage, hvilket Forslag var antaget af de lanske Underhandlere, men kun taget ad referendum af de preussiske)g østerrigske Delegerede. Da det saaledes henstod uafgjort, hvorvidt en Forlængelse af Vaabenhvilen vilde finde Sted, beordredes Adniralen til at afgaa med den ham underlagte Styrke til Østersøen, og Natten til d. 12. indtage de tidligere Stationer udfor Rügen og Danzig. Der toges dog det Forbehold, at der indtil nærmere Ordre ikke maatte inde nogen Opbringelse eller Blokade Sted og ingen Fjendtligheder)ves, medmindre Eskadren blev angreben. I Anledning af denne Ordre ıaldtes alle Skibscheferne d. 10. ombord i Flagskibet for at modtage ıærmere Instruktioner forinden Afseilingen til Stationerne, men nogen Anvendelse herfor blev der dog for Øieblikket ikke Tale om, idet der)m Eftermiddagen indløb Meddelelse om, at Vaabenhvilen var bleven Forlænget, og Ordre fra Marineministeriet om, at den forlængede Tidsrist skulde benyttes til Ordning og samlet Indøvelse af Nordsø-Eskalren og Eskadren i Østersøens østlige Del for at Alt kunde være for-

beredt, saafremt Omstændighederne maatte gjøre Flaadens forenede Optræden nødvendig. Admiralen anmodedes derfor om at afgaa med sin Styrke til Farvandet imellem Bülk og Gulstav, hvor Orlogskapitain Suenson faa Dage senere vilde støde til Flaget med Fregatten Niels Juel og Korvetterne Dannebrog og Dagmar. Ogsaa Batteriet Rolf Krake vilde blive beordret til at underlægge sig Eskadren, da det under indtrædende Omstændigheder vilde komme til at virke i Forening med den samlede Flaade.

D. 11. Juni lettede Eskadren og stod Syd paa; næste Formiddag ankredes en Mil Ø. for Gulstav. Senere paa Dagen stødte Batteriet Rolf Krake til. De nærmest paafølgende Dage foretoges Evolutioner under Damp og efter endte Øvelser ankrede Eskadren om Eftermiddagen igjen paa den tidligere Ankerplads.

Nordsø-Eskadren forener sig med Eskadren i Østersøens østlige Del.

D. 15. Juni fandt Foreningen af de to Eskadrer Sted, idet Fregatten Niels Juel, førende Orlogskapitain Suensons Stander, Korvetterne Dagmar og Dannebrog stødte til Flaget; endvidere ankom Barkskibet Gammelholm og Dampskibet Newsky med Kul og Proviant til Eskadrens Skibe.

Efter Foreningen bestod den samlede Styrke af følgende Skibe: Linieskibet Skjold, Fregatterne Sjælland, Niels Juel, Jylland og Tordenskjold, Pandserkorvetten Dannebrog, Pandserbatteriet Rolf Krake, Korvetterne Dagmar, Heimdal og Thor, Skonnerterne Absalon, Fylla og Diana, samt Dampskibene Holger Danske og Hekla. Denne anselige Styrke foretog derefter daglige Evolutioner under Damp i det til Manøvreplads anviste Farvand.

Tildragelserne paa de forskjellige Krigsskuepladser umiddelbart forinden Fjendtlighedernes Gjenoptagelse.

a. Fyen.

Forhandlinger om en Forøgelse af den maritime Styrke ved Fyen.

3. Division havde ikke følt sig tilfredsstillet ved den Søstyrke, som under Lieutenant P. Bruuns Kommando umiddelbart forinden Vaabenhvilens Forlængelse havde meldt sig til Tjeneste som Assistance ved Bevogtningen af den fyenske Kyst, men strax igjen havde forladt Divisionen. Lieutenant Bruun havde for Divisionen udtalt, at hans Station skulde være Fænø Sund, og Divisioneu mente saaledes at komme til at savne maritim Assistance i Lille Belt paa Steder, hvor Pa-

rouilletjenesten antoges for meget nødvendig, nemlig fra Tønnæs Odde og Syd efter samt i Farvandet fra Røgle Mose og Øst efter. kjøndt Sagen paa Grund af Vaabenhvilens Forlængelse ikke havde ieblikkelig Interesse, indberettede Divisionen dog strax herom til Overkommandoen, der svarede, at Dampkanonbaaden Schrødersee ilde blive sendt til Nordostsiden af Fyen med Station i Bogense ller Baaring Vig efter Omstændighederne, men at yderligere Assiance ikke turde ventes fra Marinens Side til Forsvaret af Fyen, vorfor Divisionen anmodedes om at sætte sig i Forbindelse med vedommende Skibschefer for saavidt muligt at faae Tjenesten besørget ed de til Raadighed staaende Midler. Divisionen følte sig imidlertid ngtfra beroliget ved dette Svar, men saae tværtimod en saa betydelig are ved ikke at have Fyen tilstrækkelig sikkret imod Landgangsørsøg i Flanke og Ryg, at den d. 16. Juni paany og meget indtrænende henvendte sig derom til Overkommandoen. Divisionen gik ud a, at Fyen ved Fjendtlighedernes Gjenoptagelse vilde blive Gjenstand r et Angreb, og hævdede, at et Forsvar af Øen imod en overmægtig jende maatte betragtes som frugtesløst, naar han var Herre tilsøs. Men selv om vi ere Herrer tilsøs" — skrev Divisionen til Overommandoen — „og selv om altsaa kun saadanne Landgangsforsøg, er gaa over Lille Belt, have Sandsynlighed for sig, saa er dog den tyrke, hvorover Divisionen formentlig vil komme til at raade, ikke ørre, end at den maa koncentreres hen imod de mest truede Punker og, for at kunne virke der i rette Tid, saa nær ved dem, at den ndsynligvis vilde komme for sent paa et fra disse fjernere liggende unkt, hvor en Landgang muligvis lod sig udføre, medmindre man lev underrettet om Landgangsforsøget langt tidligere, end dette il være muligt for Kystbevogtningen paa Landjorden. For at andtropperne kunne holde sig tilbørlig koncentrerede, for at de Tide kunne blive underrettede, og for at Overfarten over de brere Dele af Beltet (S. for Tønnæs Odde og Ø. for Røgle Mose) an blive tilbørlig besværet, om ikke hindret, er en virksom Unerstøttelse fra Marinens Side uundgaaelig nødvendig, og den Maineafdeling, som faaer det Hverv at yde denne Understøttelse, bør ære saa stærk, at den yder Divisionen tilstrækkelig Garanti mod ventede, større Landgangsforsøg i dens Flanke og Ryg og tilstrækkeg Garanti mod unødvendige Alarmeringer paa Grund af mindre Laninger paa fjernere Punkter."

Divisionen anmodede derfor indtrængende om, at der ved Gjen-

optagelsen af Fjendtlighederne maatte blive stillet en større Marinestyrke til dens Understøttelse.

Overkommandoen tilskrev under 18. Juni Krigsministeriet om Sagen og udtalte sig for, at der idetmindste stilledes nogle flere Kanonbaade til Disposition for Forsvaret af Kysten fra Vadsnæs Batteriet til Fønsskov. Farvandet imellem Røgle og Jyllands Kyst antog Overkommandoen tilstrækkelig sikkret og observeret af Dampkanonbaaden Schrødersee i Forbindelse med nogle bemandede Baade, hvorimod det vilde være nødvendigt, at nogle mindre Krigsfartøier placeredes dels S. for Tønnæs Odde, dels ved Assens for fra disse Stationer at imødegaa mulige, fjendtlige Expeditioner og patrouillere langs Kysten.

Efterat Krigsministeriet havde korresponderet med Marineministeriet om Sagen, telegraferede dette sidste d. 21. til Eskadrechefen:

„Foranlediget ved en Skrivelse fra Krigsministeriet om en bedre Bevogtning af Lille Belt, dels fra Vadsnæs Batteri til Fønsskov, dels fra Tønnæs Odde Syd efter, henstilles til Hr. Orlogskapitainen, om der paa førstnævnte Sted kan anvendes Kanonchalouper, i hvilket Tilfælde tre ville blive udrustede og oversendte. Til Bevogtning mellem Tønnæs Odde og Syd efter antager Ministeriet, at der kan tages en af de S. for Als stationerede Dampkanonbaade, og at en kan tages fra Femern Stationen, hvor man i saa Fald vil sørge for anden Forstærkning."

Resultatet af de ovenfor nævnte Forhandlinger blev, at der til Bevogtningen af Fyen ved Vaabenhvilens Udløb var afgivet Kanonbaaden Hauch og 3 Kanonchalouper paa Stationen ved Fænø, hvilken Styrke kort efter paa Strækningen fra Tønnæs Odde Syd efter til Bogø forøgedes med Dampskibet Geiser og med Kanonbaaden Krieger, der tog Station i Farvandet ved Assens, Bogø og Orø. —

3. Division tilsiges Forstærkning ved Vaabenhvilens Udløb.

Derimod stillede Overkommandoen en Forøgelse af Divisionens landmilitære Styrke i Udsigt, idet Divisionen underrettedes om, at 11. Batteri vilde blive underlagt den og som Følge heraf forlagt til det nordvestlige Fyen, samt at 7. Brigade, 1. Halvregiment Gardehusarer (som agtedes overført fra Kjøbenhavn til Fyen), samt 10 og 13. Batteri i Tilfælde af Fjendtlighedernes Gjenudbrud vilde blive stillede til Divisionens Raadighed.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe, der, som tidligere angivet, laa paa Taasinge, havde naaet den oprindelig fastsatte Styrke af 200 Mand, men da Overkommandoen skjønnede denne Styrke ved svag til Landgangsforetagender, foreslog den Krigsministeriet, at

orpset ved Engagement af Frivillige blandt Hærens Afdelinger bragtes aa 600 Mand. Krigsministeriet bifaldt dette, og ved Vaabenhvilens dløb havde Korpset, der formeredes i 4 Kompagnier, naaet en Styrke f 15 Officerer, 34 Underofficerer og 618 Spillemænd, Underkorporaler g Menige, herunder indbefattet de Korpset tildelte Dragoner og ogle senere tilkomne Artillerister. I Stedet for Niord stilledes det oget større Dampskib Jylland til Raadighed for Korpset.

b. Nørrejylland.

Styrken i Nørrejylland reduceres.

Som tidligere angivet, havde Overkommandoen under 8. Juni tilrevet det nørrejydske Armeekorps, at det i Tilfælde af Fjendtligedernes Fornyelse paatænktes at formindske den i Jylland værende roppestyrke med to Infanteriregimenter. I Anledning heraf fremndte Armeekorpset under 19. en udførlig Udvikling af de tænkte perationer i Nørrejylland og hævdede i Modsætning til Overkommanoen, at efter Tabet af Dybbølstillingen og Fredericia var Terrainet . for Limfjorden det eneste Udgangspunkt for offensive Bevægelser f en saadan Betydning, at de kunde have nogen væsentlig Indflyelse paa den fjendtlige Armees Situation paa Halvøen, og at „til Udrelsen af slige Bevægelser, uden hvilke Defensiven let blev mat og anskelig at soutenere, maatte Styrken i Jylland forøges til f. Ex. [alvparten af Armeens Styrke, heri indbefattet en flyvende Brigade.“ *) Denne Skrivelse blev dog uden Virkning, idet Overkommandoen alt iden Modtagelsen deraf beordrede Armeekorpset til at lade 2. Divisions Stab, 1. Brigades Stab samt 7. og 14. Regiment afgaa til Fredeikshavn for d. 24. at indskibes og overføres til Nyborg.

D. 24. umuliggjorde Storm Afreisen, men d. 25. bedredes Veiret, g hele den ovenangivne Troppestyrke indskibedes og afseilede til Nyborg, hvortil den ankom d. 26.

1. Regiment, 2. Kavaleribrigade og 7. Batteri udgik af 2. Division g underlagdes det nørrejydske Armeekorps direkte.

D. 22. Juni besvarede Overkommandoen Korpsets Skrivelse deren, at den ikke kunde fravige sine i Skrivelse af 8. fremsatte Ankuelser. Ved at forøge Styrken i Jylland, saaledes som af Korpset oreslaaet, vilde man paa den ene Side i en aldeles utilbørlig Grad vække navnlig Forsvaret af Fyen og paa den anden Side dog Intet f overveiende Betydning kunne foretage mod den S. for Limfjorden

*) Bilag 16 indeholder Armeekorpsets Skrivelse af 19. Juni til Overkommandoen.

posterede, fjendtlige Styrke. Ganske at forlade Jylland, saalænge der var Haab om, at vi forbleve Herrer i Kattegat, kunde Overkommandoen ikke anse rigtigt, „saalænge ikke tvingende Krav paa vigtigere Punkter af Krigsskuepladsen gjorde det fornødent"; den maatte derfor holde paa, at den for Stillingen ved Limfjorden bestemte Styrke af 3 Infanteriregimenter, 4 Kavaleriregimenter, 3 Batterier og 2 Ingenieurkompagnier foreløbigt forblev uforandret.

c. Als.

Forhandlinger angaaende Styrken paa Als.

General Steinmann gjorde under 18. Juni et sidste Forsøg paa at faae udvirket, at der afgaves endnu et Infanteriregiment til Als. Skrivelsen til Overkommandoen lød:

„Deres Excellence!

Efter i forskjellige Skrivelser til Overkommandoen at have yttret mig angaaende den til Als's Forsvar formentlig fornødne Styrke og sidst i Forestilling af 1. ds. efter den nøieste Overveielse udtalt, hvilket Minimum jeg, under Forudsætning af Marinens Medvirkning som tidligere, anser nødvendigt for med nogenlunde Udsigt til Held at forsvare Øen, har Deres Excellence under 5. ds. ved Deres Stabschef, næstefter at meddele mig, hvorfor Styrken i Fyen ikke kan forringes, tillige yttret, „at Overkommandoen desuden maa anse den paa Øen efterladte Infanteristyrke af ialt 12 Batailloner for fuldkommen tilstrækkelig for Kommandoen til at løse den Samme stillede Opgave."

Da Vaabenhvilen nu formentlig udløber med d. 25., maa jeg tillade mig atter at komme tilbage til denne Sag, idet jeg med Hensyn til Overkommandoens Meddelelse om Styrken paa Fyen tillige skulde tillade mig den Bemærkning, at jeg, som fuldkommen uberettiget til at yttre mine Anskuelser om Troppernes Fordeling overhovedet, i mine Forestillinger heller ikke har givet nogensomhelst Hentydning til, at den ønskede Forøgelse af Styrken ventedes fra Fyen.

Forsaavidt den Kommandoen stillede Opgave, i Henhold til den mig under 22. April d. A. af Deres Excellence tildelte Instrux, gaar ud paa at hævde Besiddelsen af Als „saalænge som blot nogenlunde muligt", da tør jeg haabe, at Deres Excellence vil være overtydet om, ligesom jeg er mig selv bevidst, at jeg Intet har undladt, og i paakommende Tilfælde visselig Intet vil undlade for med hvilkensomhelst Styrke, jeg har til Disposition, at udrette Alt, hvad jeg formaar, og for saavidt altsaa efter bedste Evne at kunne løse den stillede Opgave; men naar det i Instruxen tillige udtales, „at der lægges den største Vægt paa Besiddelsen af Als," saa har jeg anset, og anser det fremdeles for

in Pligt at udtale mig om den Styrke, der efter min Overbevisning · nødvendig for med Haab om et heldigt Udfald at hævde denne esiddelse.

Og da Overbevisningen om min Anskuelses Rigtighed er bleven stere og fastere, jo længer jeg overser Forholdene; da den Forøgelse det faste Artilleri, som jeg har anset vigtig, ikke er tilstaaet, og de olitiske Forhold desuden muligen kunne medføre, at Marinen ikke ev i Stand til at yde den hidtil paaregnede Assistance, saa tør jeg ke undlade atter at henlede Deres Excellences Opmærksomhed paa g at andrage om, at Styrken her inden Vaabenhvilens Udløb maatte orde forøget med idetmindste eet godt og paalideligt Infanteriregient, hvorved Kommandoen haaber paa en nogenlunde betryggende aade og uden Overanstrængelse for Tropperne at kunne lede Forvaret saaledes, at Besiddelsen af Als hævdes."

General Gerlach besvarede under 22. Juni denne Skrivelse som lger:

„Hr. Generalmajoren har i Skrivelse af 18. d. M. gjentaget Deres dligere gjorte Anmodning om til Forsvaret af Als at erholde en Forærkning af eet godt Infanteriregiment.

I denne Anledning skal jeg ikke undlade at udtale, at den stedfundne ordeling af de til Overkommandoens Raadighed staaende Kræfter er et efter moden Overveielse af Forholdene, og at der derefter ikke an anvendes en større Styrke paa Als end den, som for Øieblikket ndes. Naar Hensyn tages til det paa Øen etablerede, betydelige, faste orsvar samt til Beskaffenheden af de der tilbageblevne Tropper, som et i det Væsentlige har været overladt Hr. Generalmajoren selv at vælge, aa denne Styrke, der i det Hele indbefatter Armeens bedste Afdenger, ogsaa anses for tilstrækkelig til Øens Forsvar. Det bør her ke lades ude af Betragtning, at Fjenden utvivlsomt, dersom Fjendtghederne gjenoptages, vil bestræbe sig for saa hurtigt som muligt at mme Danmarks Modstandskraft for derved at tvinge os til Fred, og et sligt Resultat hurtigst og sikkrest vilde kunde naas, dersom det aatte lykkes ham at bemægtige sig Fyen. Det er Overkommandoen ekjendt, at en Plan, der gik ud herpaa, har været paatænkt, og efterat redericia paa krigsministeriel Befaling er bleven rømmet, bør et vorligt Forsøg fra Fjendens Side paa en Overgang til Fyen mere id tidligere haves for Øie.

Da Troppestyrken paa Fyen ikke stod i Forhold til den Betydng, som man herefter maatte tillægge dette Punkt, har Overkommanden fundet sig foranlediget til at drage Tropper til Fyen saavel fra

Als som fra Nørrejylland for at tilveiebringe en saadan Fordeling a Armeen paa de forskjellige Punkter af Krigstheatret, at man kan afvente Begivenhedernes videre Udvikling.

Man ser sig ikke i Stand til nu at foretage nogen Forandring heri, men det er en Selvfølge, at efter Begivenhedernes Gang vil Overkommandoen træffe sine Foranstaltninger til eventuelle Modifikationer i den stedfindende Fordeling." —

Den ved Als stationerede Flaadestyrke formindskes.

Ogsaa den ved Als stationerede Flaadestyrke undergik ved Vaabenhvilens Udløb en ret betydelig Formindskelse. Anledningen herti var en Indstilling til Krigsministeriet fra Overkommandoen om at naar der til Konvoiering af det ved Nyborg stationerede Landgangskorps og til Dækning af dette Korps under Ud- og Indskibning skulde behøves armerede Fartøier, man da maatte erholde saadanne afgivne af den Del af Flaademateriellet, som var attacheret Armeen i denne Positioner. Indstillingen foranledigede, at Marineministeriet under 15 Juni beordrede Orlogskapitain Muxoll til paa nærmere Rekvisition fra Overkommandoen at afgive de Skibe, han maatte se sig i Stand til at afgive. Pandserskonnerten Esbern Snare og Dampskibet Geiser udpegedes som egnede til denne Tjeneste.

Eskadrechefen protesterede under 18. Juni imod denne Ordres Udførelse, idet han for Marineministeriet udtalte, at saafremt de a Armeen hidtil stillede Fordringer til Eskadren saavel med Hensyn ti at forhindre en Overgang til Als som til i fornødent Fald at bortføre Tropper fra Øen skulde fyldestgjøres, kunde de nævnte Skibe ikke af gives. Forsvaret af Als vilde ved deres Bortgang blive svækket i en betænkelig Grad.

Ogsaa General Steinmann anmodede under 22. Juni Overkommandoen om, at den ommeldte Forringelse af den maritime Styrke ikke maatte blive effektueret, da Forsvaret af Øen derved vilde blive betydeligt svækket. Noget Tilsagn i saa Henseende mente Overkommandoen dog ikke at kunne give, og fremhævede i sin Svarskrivelse af 25. Juni, at den rettede Anmodning til Marineministeriet havde været absolut nødvendig. Hverken Armeens eller Flaadens Størrelse var tilstrækkelig til at fyldestgjøre de Krav, der stilledes til dem paa forskjellige Punkter af Landet, dersom man til hvert enkelt Punkt skulde binde saa mange af Armeens og Flaadens Kræfter, som de ellers maatte være hensigtsmæssigt til enhver Tid at have ved Haanden. Naar det derfor viste sig nødvendigt, at der paa et eller anden Punkt krævedes yderligere Assistance fra Armeens eller Marinens Side vilde det ikke være muligt at skaffe denne tilveie paa anden Maade

ad ved midlertidigt at trække til sig fra andre Punkter. Overkom-
andoens Anmodning til Marineministeriet om paa kort Tid yderligere
stille nogle Krigsfartøier til Armeens Raadighed som Assistance
ed eventuelle Landgangsforsøg vilde ganske vist, naar Øieblikket
om, foraarsage en Svækkelse af de maritime Stridskræfter ved Als,
en dette var umuligt at undgaa, da Marinen ikke saae sig i Stand
l at fyldestgjøre den stillede Fordring paa anden Maade end ved at
envise til Eskadren i den vestlige Del af Østersøen.

Begge Skibe afgik vel fra Eskadren, dog ikke til Landgangsbri-
aden, men til Forøgelse af Søforsvaret paa Fyens Vestkyst. —

Preusserne krænke Betingelserne for Vaabenhvilen.

Preusserne viste sig ikke samvittighedsfulde med Hensyn til
verholdelse af Vaabenhvilens Betingelser, idet navnlig Demoleringsrbeiderne i Dybbølstillingen fortsattes. Da dette maatte betragtes
om en militær Forstærkning af Fjendens indehavende Stilling, hen-
illede Kommandoen paa Als til Overkommandoen enten at remon-
rere herimod eller at give Bemyndigelse til, at Arbeiderne paa vor
ide ligeledes kunde fortsættes, navnlig saadanne, som tjente til Ud-
edring af anlagte Værker. Paa de Allieredes Overkommandos Vegne
dtalte vel General v. Moltke paa given Anledning, at det var Hen-
igten at ophøre med Arbeiderne i Dybbølstillingen saavel som med
thvert andet fortifikatorisk Arbeide, men dette Tilsagn syntes ikke
t blive indfriet. Overkommandoen fandt sig dog ikke foranlediget
l at gjentage en unyttig Protest, men henstillede til Regjeringen at
jøre Modforestillinger ad diplomatisk Vei.

Heller ikke overholdt Fjenden Bestemmelserne med Hensyn til
'ærslen i de neutrale Vande. D. 25. Juni passerede saaledes to ham-
urgske Dampbaade Als Sund og Orø Sund paa Veien til Kolding
g løb ind paa Fjorden uden at opsnappes af vore Fartøier. Sammen-
ængen hermed var følgende:

To hamburgske Bugseerdampere passere Als Sund og løbe gjennem Lille Bælt uhindret ind i Kolding Fjord.

Armeens Overkommando modtog d. 24. Juni telegrafisk Medde-
else om, at to hamburgske Bugseerdampere, kommende fra Flensborg,
ilde passere Als Sund. Umiddelbart derefter telegraferede Overkom-
nandoen til Eskadrechefen om at avertere Kanonbaadene Hauch og
Schrødersee, der skulde stationeres S. for Fænø og N. for Fyen,
m at opbringe de nævnte Bugseerbaade. En lignende telegrafisk
Anmodning afgik til 3. Division paa Fyen, idet Overkommandoen
ntog, at de Divisionen tiltænkte Krigsfartøier paa dette Tidspunkt
vare paa deres Stationer. Overkommandoen, som meget ønskede,
at Marinens Skibe indtoge deres Pladser snarest muligt, havde nemlig
l. 24. Juni telegraferet til Eskadrechefen desangaaende, men i sin

Depeche kun i al Almindelighed udtalt Ønsket om, at Stationerne var indtagne forinden Vaabenhvilens Udløb d. 25., medens Eskadrechefen efter sine Instruxer fra Marineministeriet ikke mente at burde lade Skibene indtage deres Stationer før i sidste Øieblik, Natten til d. 26. Juni.

Dette Forhold kom dog ikke til at spille nogen Rolle, idet nemlig Marineministeriet under 24. Juni telegrafisk underrettede Eskadrechefen om de fjendtlige Bugseerdamperes formodede Ankomst, og beordrede ham til at sætte sine Skibe i Virksomhed for at foranledige deres Opbringelse. I den Anledning tilskrev Eskadrechefen samme Dag (24. Juni) Orlogskapitain Pedersen som følger:

„Ifølge Meddelelse fra Marineministeriet haves Formodning om at tvende mindre Dampskibe under neutralt Flag ere bestemte til at gaa gjennem Kielerkanal og derfra gjennem Lille Belt. I den Anledning vilde Hr. Orlogskapitainen behage at give de Dem underlagte Dampskibe Ordre til, saavidt Forholdene paa Stationen tillade det at paapasse bemeldte Dampskibe og, saafremt de antræffes, at opbringe dem til Assens, uanset om Vaabenstilstanden er udløben eller ikke.“

Samtidigt beordredes Dampskibet Geiser til at afgaa d. 25. i Dagningen og tage Station i Farvandet fra Slien Syd efter for at passe paa de ventede Skibe, og i samme Øiemed udgik d. 25. Ordre til Cheferne for Kanonbaadene Hauch, Schrødersee og Krieger.

De to Bugseerdampere vare imidlertid allerede d. 25. Juni Kl. Morgen, altsaa forinden Ordren om Opbringelsen havde naaet alle de paagjældende Skibe, passerede Orø Sund og naaede ind til Kolding. De havde vel paa deres Vei mødt Sluppen Larsens Plads, Reserve-lieutenant Pedersen; Lieutenanten havde været ombord i dem og undersøgt dem, men da intet usædvanligt bemærkedes ombord, og ingen Ordre havdes til at stoppe dem, fik de to Dampere, der førte hamburgsk Flag, Lov til uantastede at fortsætte deres Kurs. Eskadrechefen indberettede Sagen samme Dag til Marineministeriet og til Armeens Overkommando. Denne sidste havde dog allerede forinden Modtagelsen af Depechen erholdt Melding om Sagen, og saae ret naturligt Grunden til Uheldet i den Omstændighed, at Krigsskibene d. 25. om Morgenen endnu ikke havde indtaget deres Stationer. De telegraferede samme Dag til Orlogskapitain Muxoll:

„Da ifølge indløben Melding ingen af Krigsskibene endnu er paa Stationerne ved Fyen, hvorfor ogsaa 2 hamburgske Bugseerbaade uhindret ere løbne ind i Kolding Fjord, anmodes Hr. Eskadrechefen om uopholdeligt at lade Skibene gaa paa deres Stationer“.

Eskadrechefen kunde fra sit Standpunkt ikke samstemme med verkommandoens Anskuelse eller anerkjende dens Berettigelse til at rlange, at Krigsskibene skulde indtage deres Stationer tidligere end ham bestemt, og svarede derfor telegrafisk tilbage samme Dag . 25.):

„I Anledning af Overkommandoens Depeche af D. D. skal jeg ke undlade at meddele, at alle de Krigsskibe, som ere bestemte til evogtning af Fyen, ere afgaaede herfra idag saa betimeligt, at de lle være paa de hver især anviste Stationer, naar Vaabenhvilen er lløben i Nat. At lade dem indtage Station forinden Vaabenhvilens dløb har jeg ikke anset mig berettiget til paa Grund af den mellem verkommandoerne afsluttede Konvention om visse Farvandes Neualitet, hvorfor Krigsskibene formentligt ei heller kunne lægges til ast, at tvende hamburgske Bugseerbaade uhindret ere løbne ind i olding Fjord."

Overkommandoen fastholdt imidlertid sin Opfattelse af Sagen og trev under 26. Juni til Krigsministeriet:

„Da Orlogskapitain Muxoll efter hans Beretning af G. D. havde trigeret Dampskibet Geiser, der var sendt ud for at stoppe de to amburgske Bugseerdampere, til Farvandet Syd for Slien, var det tsaa en Umulighed paa denne Maade at opnaa Hensigten, og da de ernæst uhindrede ere passerede Als Sund og Kutteren Larsens Plads, edens der ingen Kanonbaade fandtes nordligere end Orø Sund, tersom Eskadrechefen, ifølge hans Melding af 25. Kl. 6 Eftm. har ataget, at disse ikke kunde indtage deres Stationer under Vaabenvilen, uagtet Farvandet her er over $^1/_2$ Mil bredt, hvorfor de først re afgaaede d. 25., fulgte heraf med Nødvendighed, at de maatte ndslippe til Kolding."

d. Den maritime Styrkes Fordeling.

Eskadren i Østersøens vestlige Del.

Chefen for Eskadren i Østersøens vestlige Del lod under 24. Juni dgaa følgende Ordre til de ham underlagte Skibe angaaende Indtaelsen af deres Stationer Natten til d. 26.:

Kanonbaaden Marstrand om at tage Station udfor Neustadt til lokering af Havnen.

Kanonbaaden Krieger om at tage Station i Farvandet ved Assens, ogø og Orø.

Kanonbaaden Schrødersee om at tage Station imellem Æbelø og aaring Vig.

Kaanonbaaden Buhl om at tage Station paa Sønderborg Rhed med flittig Patrouillering om Natten.

Kanonbaaden Thura om at tage Station S. for Kegenæs Land.

Pandserskonnerten Esbern Snare om at tage Station i Stegsvig eller ved Nordlandet af Als, en Ordre, der kort efter ændredes derhen, at Skonnerten skulde afgaa til Fænø Sund.

Kanonbaaden Hauch om at tage Station i Lille Belt mellem Fænø og Fyen med Kanonchalouperne Nr. 16, 20 og 23.

Kanonbaaden Willemoës om at underlægge sig Orlogskapitain Pedersens Kommando og tage Station i Stegsvig.

Dampskibet Geiser om at tage Station i Lille Belt i Farvande fra Tønnæs Odde Syd efter til Bogø.

Pandserbatteriet Rolf Krake om at tage Station paa Augustenborg Fjord, om muligt bag Arnkilsøre.

Under 25. Juni udgik endvidere Ordre til Linieskibet Frederik d. VI om at tage Station S. for Kegenæslandet imellem Østerby og Fyrtaarnet og saa nær Landet, som Skibet kunde ligge sikkert. Lieutenant Bardenfleth skulde detacheres med det Mandskab, som hørte til Marinebatteriet ved Draget og i denne Tjeneste underlægge sig Kommandanten paa Kegenæs, Major Gulstad.

Eskadren i Østersøens østlige Del og Nordsø-Eskadren.

D. 22. Juni Morgen ankom Dampskibet Freya fra Kjøbenhavn med Depecher og Ordre fra Marineministeriet af 21. s. M. til Admiral van Dockum om at forlade den nuværende Krydseplads saa betids, at Skibene kunde have indtaget deres Stationer ved Rügen og Danzig Natten til d. 26.; dog maatte der ikke, forinden nærmere Ordre indløb, finde nogen Opbringelse eller Blokade Sted og heller ikke udøves Fjendtligheder, medmindre Eskadren blev angrebet. Forinden Afgangen beordredes Admiralen til at lade Orlogskapitain Suenson med Fregatten Niels Juel og Korvetten Dagmar afgaa til Nyborg for nærmere Ordre, Batteriet Rolf Krake til Als for at underlægge sig Orlogskapitain Muxolls Kommando og endelig Korvetten Thor til Krydsepladsen Gjedser-Warnemünde, ligeledes underlagt Eskadren i Østersøens vestlige Del.

Admiral van Dockums Eskadre vilde herefter komme til at bestaa af følgende Skibe:

Linieskibet Skjold,
Fregatterne Sjælland. Jylland og Tordenskjold,
Korvetten Heimdal,
Skonnerterne Absalon, Fylla og Diana,
Dampskibene Holger Danske og Hekla.

Foruden disse Skibe skulde Pandserkorvetten Dannebrog foreløbigt, ıdtil nærmere Ordre, blive ved Flaget. Efter Ordrens Ankomst udgik ſiels Juel og Dagmar af Eskadren og satte Kurs efter Store Belt. D. 3. Juni detacheredes Skonnerten Diana og Dampskibet Holger Danske l Store Belt for at fylde Kul og med Ordre til derfra at afgaa til ılokadestationen ved Danzig. D. 24. afgik Fregatten Jylland til ıamme Station. Efter Afseilingen begyndte Fregatten Sjælland Kul-ʼldning, men Arbeidet maatte ophøre paa Grund af haard Kuling, g Skibene maatte, efterhaanden som Veiret tiltog, opgive deres ınkerplads og lette for at søge Læ. Først gik Thura, der lige var nkommen fra Hørup Hav, derefter senere paa Eftermiddagen Thor, ıbsalon, Rolf Krake og Fylla, og senest Linieskibet Skjold, der gik Drift, og som, efter at have stukket Kjæden fra sig, søgte Store ıelt for at finde Læ.

D. 25. Juni Morgen lettede Sjælland, Dannebrog, Tordenskjold, Ieimdal og Hekla, hvilke havde holdt Stationen Natten over. Torden-kjold og Heimdal detacheredes til Stationen ved Tornebusken, medens en øvrige Del af Eskadren afgik til Store Belt og samledes med e Skibe, som Dagen forinden havde søgt Læ for det haarde Veir. 'hor afgik her fra Eskadren, Absalon detacheredes til Tornebusken, Rolf ʼrake og Thura afgik til Hørup Hav for at underlægge sig Eskadren Østersøens vestlige Del*); Skjold, Sjælland, Dannebrog, Fylla og Iekla stode imod Gjedser. Om Aftenen passerede Eskadren Dars, g d. 26. Juni Morgen Kl. 5 indtoge Skibene igjen deres tidligere ıtation ved Jasmund.

Af personelle Forandringer under Vaabenhvilen mærkes, at Ge-ıeralmajorerne Marcher og Vogt afgik fra den aktive Armee. Or-ogskapitain Raffenberg afgik ifølge ministeriel Befaling af 17. Juni ra sin Post som Chef for Armeens Transportflaade og Orlogskapitain 'rølich fra sin Stilling som Søofficer i Armeens Hovedkvarter. Personelle Forandringer.

*) Batteriet, hvis Afgang var bleven forsinket paa Grund af det stormende Veir, ankom først d. 26. Juni Morgen til Hørup Hav og stod d. 27. Juni ved Daggry ind paa Augustenborg Fjord.

Orlogskapitain Schultz ansattes som Chef for Søtransportvæsenet med Orlogskapitain Frølich som Næstkommanderende.

Politiinspektør Hertz afløste d. 25. Juni Borgmester Sylow som Chef for Hærens Efterretningsvæsen.

Savnet af høiere Artilleriofficerer var under Vaabenhvilen meget føleligt paa Als. Indtil d. 9. Mai havde Major Jonquières Artillerikommandoen paa Als, og Major Kauffmann havde Kommandoen over de faste Batterier og Placementer langs Als Sund. Ifølge Krigsministeriets Befaling af 6. Mai fratraadte Major Jonquières d. 9. Artillerikommmandoen paa Als for at retournere til sin Stilling som Konstruktør ved Artilleriet, og Major Kauffmann beordredes til at overtage bemeldte Kommando. Som Følge heraf overtog Major Schreiber foruden 9. Batteri tillige Kommandoen over de faste Batterier og Placementer langs Als Sund. D. 25. Mai blev Major Kauffmann kommanderet til Kjøbenhavn for derfra at afgaa i en Mission til London, og Major Schreiber maatte da foruden sine øvrige Forretninger ogsaa overtage Artillerikommandoen Kommandoen paa Als indstillede indtrængende til Overkommandoen, at der foruden 1 Stabsofficer, der havde Artillerikommandoen, maatte haves 1 Stabsofficer, der havde Kommandoen over de faste Batterier og Placementer langs Als Sund. Overkommandoen skjønnede imidlertid ikke at kunne undvære nogen af de paa Fyen værende Stabsofficerer af Artilleriet og henstillede derfor til Ministeriet, om ikke Major Jonquières kunde afgives til Als, indtil Major Kauffmann kom tilbage. Heri kunde Ministeriet ikke indvilge, men beordrede Oberstlieutenant Glahn, som hidtil havde været beskæftiget med Indkjøb af Vogne paa Fyen, til at afgaa til Als og overtage Stillingen som kommanderende Artilleriofficer ved 1. Division og høistkommanderende Artilleriofficer paa Als. Dette skete dog først ved Dagsbefaling af 26. Juni.

Infanteriets Regimentskommandører overtage Kommandoen over den ene af Regimentets Bataillioner.

Den betydelige Afgang blandt Officererne, der særligt skyldtes Tabene under Dybbølstillingens Beleiring og Kampen d. 18. April tvang til en Reduktion i Befalingsmændenes Antal. Overkommandoen saae sig derfor ved Dagsbefaling af 10. Juni nødsaget til den meget betænkelige Foranstaltning at lade Infanteriets Regimentskommandører fremtidigt tillige overtage Kommandoen over den ene af Regimentets Bataillioner*).

*) Ved Dagsbefaling af 3. Mai var alt gjort indledende Skridt i denne Retning (se pag. 69).

Antallet af Kombattanter var især i Fodfolksregimenterne paa Fyen yderst ringe. 2., 9., 13., 16., 17., 20., 22. Regiment talte medio Juni tilsammen ikkun 7008 Underkorporaler og Menige, saa at disse Regimenters Gjennemsnitsstyrke kun var c. 1000 Mand. De øvrige paa Fyen værende Regimenters (8., 11., 12., 15.) Styrke udgjorde gjennemsnitlig c. 1400 Mand. 12. og 13. Regiment talte derhos et saa betydeligt Antal Sydslesvigere (c. 500 Mand hvert), at der ikke kunde næres fuld Tillid til disse Regimenters Anvendelighed i første Linie. Dette Mandskab saae man sig dog medio Juni i Stand til at udskille. 12. Regiments sydslesvigske Mandskab blev afgivet til Kronborg og til Garnisonsbataillonen i Kjøbenhavn, 13. Regiments til Arbeiderbataillonen paa Fyen. I Erstatning dels for dette Mandskab, dels for det hjemsendte Forstærkningsmandskab tilgik der i Midten af Juni Afdelingerne Rekruter fra Exercerskolerne (til 12., 13., 15., 16., 17. Reg. ialt c. 2100 Mand).

Noget gunstigere vare Styrkeforholdene paa Als, idet de 6 Fodfolksregimenters Styrke medio Juni tilsammen udgjorde 9109 Underkorporaler og Menige (Regimenternes Styrke varierede mellem 1300 og 1800 Mand). Derimod vare trods al Aarvaagenhed Desertioner i det Hele hyppige blandt Mandskab af de paa Als værende Sydslesvigere. Som oftest deserterede et Par Mand ad Gangen, stundom deserteredes i Komplot. Det lykkedes dog engang Gendarmeriet at gribe 10 Desertører, netop som de vare i Færd med at indskibe sig.

Overkommandoen, som paa længere Tid saae sig installeret paa Fyen, og som tænkte sig Muligheden af, at Hærens Hovedmasse efterhaanden samledes der, kunde selvfølgelig ikke ønske 2. Generalkommandos Forbliven paa Øen. Den indstillede, at Generalkommandoen hævedes, og Ministeriet gav under 24. Juni sit Samtykke hertil. Forskjellige Forhold.

Derimod lykkedes det ikke paa dette Tidspunkt (medio Juni) at faae Ministeriets Samtykke til, at Fyen erklæredes i Beleiringstilstand, et Ønske, der nærmest fremsattes paa Foranledning af Følgende. Overkommandoen havde anset det nødvendigt, at der dannedes Vognparke for det Tilfælde, at Fjendtlighederne paany udbrøde efter Vaabenhvilens Udløb, men dette Ønske mødte Modstand hos de civile Autoriteter, der vel mente at være pligtige til at lade udføre de Kjørsler, som forlangtes, men ikke til at afgive Vogne til Dannelsen af Vognparke; Erstatning herfor, mente de, maatte kunne tilveiebringes ved Rekvisitioner, der med kort Varsel kunde rettes til visse Kjørselskommissariater.

Krigsministeriet formente imidlertid, at der ikke i en modvillig Optræden fra enkelte Civilautoriteters Side var tilstrækkelig Grund til at erklære Fyen i Beleiringstilstand, og selve det paaankede Spørgsmaal afgjordes ved, at Indenrigsministeriet, der misbilligede Nægtelsen af Afgivelsen af Vogne til Vognpark, gjennem Amtmændene paalagde alle underordnede Autoriteter uvægerlig at efterkomme de Fordringer Krigsbestyrelsen maatte stille til dem. Det anmodede derhos vedkommende Amtmænd om at træde sammen i en Konference for at tage Bestemmelse om, hvorledes Kjørslerne saavel i Krigsbestyrelsens som i Befolkningens Interesse hensigtsmæssigst vilde kunne fordeles over hele Fyen.

Indkomne Efterretninger.

Til Bedømmelse af, hvorledes Overkommandoen maatte opfatte Situationen paa dette Tidspunkt, gives nedenstaaende Oversigt over de til samme indkomne Efterretninger, hvilke dog maa ses i Belysning af de tidligere indkomne*). Som tidligere anført, havde Overkommandoen fra Midten af Februar erholdt forskjellige Meddelelser om at Fjenden paatænkte et Foretagende mod Als; fra Midten af Marts vare disse Rygter tiltagne i Styrke og Bestemthed. D. 20. Marts var der indløbet Melding om, at Preusserne som Forberedelse til en Baadovergang til Als daglig manøvrerede i Nybøl Nor med 100—200 Pontonbaade, øvede Indskibning af Skyts samt ladede og lossede Heste med forbausende Hurtighed. 1000 Aarer vare forfærdigede. I Aabenraa, Haderslev og Flensborg var der beslaglagt en stor Mængde Smaa skibe. D. 21. Marts var der indløbet Efterretning om, at Preusserne i Bugten ved Snogbæk Hage traf Forberedelser til en Overgang til Als, og at 500 Baade vare samlede ved Sandbjerg, sandsynligvis bestemte til at sættes i Mølledammen, hvis Dæmning skulde gjennemgraves, naar Overgangen skulde finde Sted, o. s. v. Overkommandoen var derhos efterhaanden bleven nøie kjendt med Planen for den af Preusserne i de første Dage af April paatænkte Baadovergang til Als.

I Tiden efter Dybbølstillingens Fald og indtil Vaabenhvilens Begyndelse indløb der til Overkommandoen følgende Efterretninger:

21. April. Gjennem Krigsministeriet og fra paalidelig Kilde Meddelelse om, at en Overgang til Als vilde blive forsøgt, kun var Tidspunktet endnu ikke fastsat; der tilraadedes os Paapasselighed.

---

*) Se herom II. Del særlig pag. 229 og pag. 295.

22. April. Fra 1. Division: „Ved Randsgaard og Ravnskobbel har Fjenden forstærket sine Batterier. Ligeoverfor Arnkilsøre har han dannet dækkede Kommunikationsgange. I Eftermiddag er der set endel Baade eller Pontoner i Storskoven ligeoverfor Skovfogedhuset."

S. D. Fra Detachementet i Mels: „Igaar saas Noget, der lignede et Pontontrain paa 20 Vogne, bevæge sig ad Veien fra Ullerup over Blans mod Borup."

29. Fra 1. Division: „Et Pontontrain skal være passeret Graaten og gaaet Øster paa."

2. Mai. Fra samme: „Fjenden er kjørt i Storskoven i Sundeved sydlig Retning med 55 Vogne med Bromateriel."

5. Mai. Fra samme: „Krigsministeriet har telegraferet til Divisionen, at et Angreb paa Als er nær forestaaende."

Under Vaabenhvilen indløb der følgende Efterretninger:

17. Mai. Privatefterretning om, at det var under Overveielse i Berlin at kaste Tropper over paa Als og Fyen.

22. Juni. Fra Krigsministeriet et Brev fra Hertugdømmerne af 7. Juni: „Her er blandt Preusserne megen Tale om den Kraft, man vil udfolde ved at angribe Als og Fyen. Men Als ere de ei saa forhippede paa; Fyen skal være Maalet. Rimeligt ville de lige strax, naaske den første Nat efter Udløbet af Vaabenhvilen forsøge et coup le main. Jeg spurgte en Officer paa hvad Maade, og om han troede, at man kunde lægge en Bro. Nei, svarede han, med en stor Masse Fartøier ville vi lettelig kunne kaste en Styrke over under Beskytelse af vore Batteriers Ild, som forhindrer de Danske fra at komme Strandbredden nær, og er den først over, da kunne vi lettelig faae Feltskyts over."

Krigsministeriet tilføiede ved Oversendelsen af Brevet, at ifølge anden paalidelig Kilde vare alle mindre Baade paa Slien rekvireede af Preusserne omtrent d. 19. og skulde formentligt dirigeres til Fredericia.

S. D. Fra 1. Division: „Fjenden har i de sidste Dage af Vaabenhvilen foretaget Overskibningsøvelser paa Slien i Baade, der vare sammenbundne to og to. Ligeledes foretoges Broslagningsøvelser samme-steds. En stor Mængde Baade skal være samlet og bringes nu Nord paa for at anvendes mod Fyen, medens man skal have til Hensigt at bruge Pontoner i Als Sund. Overgangen til Fyen tænkes udført over Fænøkalv og Fænø, til Als ved det smalleste Sted (ved Slottet). Fjenden arbeider i betydeligt Antal paa det sydligste af de to mellem

Randsgaard og Ravnskobbel beliggende Batterier. Batteriet, som ikk er monteret endnu, hvilket ogsaa gjælder om Fjendens øvrige Batte rier, synes at være ikke ubetydeligt."

23. Juni. Fra Krigsministeriet: „I Hamburg fortælles, at der ska i disse Dage være afgaaet flere af de smaa stærke Bugseerdampskib fra Altona gjennem Eider Kanalen og sandsynligvis til Flensborg fo at assistere ved en Overgang til Als og Fyen."

S. D. Et Privatbrev fra Flensborg:

— —

„Alle Segelböte werden im ganzen Lande aufgetrieben und vo Rendsburg nach Rothenkrug mit der Eisenbahn versandt, man wil darauf nach Fühnen herüber, man sagt, sie wollen auf 3 Stellen an greifen, wenn es zum Krieg kommt, nämlich bei Als, Fühnen un oben in Jüttland. Wahr ist es alles, und kannst Du dir denken, wi sie es hier einrichten werden, da Du ja doch die Sachlage hier kennst

— —

Nachträglich muss ich doch noch melden, dass 1400 Wagen aucl mit Böten weg sollen; die Fuhrleute haben Ordre erhalten sich fü viele Tage zu verproviantieren, man sagt auch, dass die Böte nich abgeladen werden sollen, ehe und bevor sich eine Gelegenheit dar bietet, um bei Abend oder Nacht die Expedition nach Fühnen zu un ternehmen."

24. Juni. Fra Feltpolitiet: „Flere hundrede Baade bygges o leies i Holsten for fra Rendsborg pr. Jernbane at bruges mod Als o Fyen. Forstærkning af c. 30000 nye Tropper ventes. Preussisk Bro train endnu i Agtrup; østerrigsk Brotrain i Harte."

25. Juni. Fra 1. Division (afsendt under 24. Juni): „I de sidst Dage er c. 30000 Mand Preussere af alle Vaaben passerede Flensbor nordefter. Baade fra Kappel, Arnæs og flere Steder skulle pr. Jern bane være transporterede til Rødehus (Kro?) ved Aabenraa. 15 In valider, der have passeret Sundeved, berette, at Pontontrain og In genieurtrain idag er afgaaet fra Graasten mod Øst, ligesom en sto Del Feltartilleri."

S. D. Fra Feltpolitiet: „800 Baade ankomne til Rødekro. 10 Baade førte gjennem Flensborg til Sundeved."

S. D. Fra 1. Division: „Fjenden har igaar kjørt Ammunition ti Batteriet ved Snogbæk."

S. D. Fra Krigsministeriet: „54 Pontoner bragte Nord paa fr Flensborg. D. 23. Juni ere 50 Baade til 30 Mand hver bragte ti Rødekro Station. Til igaar bestilt Plads pr. Jernbane til 500 stor

Baade fra Elben, og Ægtvogne tilsagte til at bringe dem videre til Rødekro."

S. D. Fra Pladskommandanten i Assens: „Baade i Masse bragte Nord paa for at benyttes ved Limfjorden."

S. D. Fra Feltpolitiet: „Til igaar passeret Flensborg Nord paa: 1 Infanteriregimenter, 2 Eskadroner Ulaner, 4 Eskadroner røde Husarer, 18 Batterier, 36 Pontoner med Tilbehør, 40 store fladbundede Transportbaade, 100 Ammunitionsvogne, betydeligt Train og Reserveæste. I Flensborg Rygte, at Overgangen til Als skal ske inat.

Brigaden Gondrecourt idag marcheret gjennem Kolding. Østerrigerne koncentrerede fra Bjerre Herred forbi Fredericia til Kolding. Styrken i Veile c. 4000 Mand; Brød til 10000 Mand bestilt til imorgen Veile. Ingen Forandring i Troppeopstillingen Viborg, Hobro, Randers."

S. D. Privatbrev. „Es heisst, dass die Preussen kleine Dampfböte und andere Böte gekauft, dass von allen Theilen Holsteins und Schleswigs alle Böte aufgeboten sind, um in grosser Anzahl Landungen auf Fühnen und Alsen zu versuchen; während man auf einer Seite Brücken zu schlagen versuchen wird, werden sie mit diesen Böten anderswo Versuche machen, da sie denken die Aufmerksamkeit sei nur an den gewöhnlichen Landungsstellen. Es muss allso überall die grösste Aufmerksamkeit angewendet werden, damit es nicht gehe wie auf Fehmern. Um den Brückenbau zu stören mussten alle Feuerschiffe bereit sein um solche zu vernichten, welche wohl dort vorräthig sein mögen. Durch Altona kommen täglich mehr Truppen durch."

Endvidere modtog Kommandoen paa Als paa denne Dag følgende Telegram fra Feltpolitiet, indleveret i Mels d. 25. Juni Kl. 11^{10} Form.:

„Prinds Carl med Stab skulde i Eftermiddag Kl. 5 over Rødekro komme til Aabenraa, hvor han vilde tage Kvarter hos Bruhn paa Torvet. Efter preussiske Soldaters Udsagn er der i den senere Tid ingen Forandring eller Udvidelse foretaget med Værkerne i Sundeved. Den bekjendte Artilleripark henstod imorges Kl. 9 uforandret; samme Klokkeslet ankom til Rasmussens*) et 6 Pd.'s Batteri, som kjørte ind paa Marken ligeoverfor bemeldte Artilleripark paa høire Side af Veien fra denne Side, og mødte jeg $^1/_4$ Mil længere henad Veien et Haubitzbatteri (24 Pd.'s); paa høire Side af Veien ved Adsbøl henstod et 6 Pd.'s Batteri. Paa samme Side, umiddelbart før-

*) Antages at betyde „Kosmus Mølle.

end man kommer til Husfogedboligen i Graasten, henstod 70 à 8 Kappeler Fiskerbaade; lige ud for Graasten Slot, hvor den saakaldt Generalkommando endnu havde Kvarter, henstod ligeledes et 6 Pd.' Batteri, og var et Batteri (formentlig 6 Pd.'s) ankommet til Brobø igaar. Paa venstre Side af Aabenraa- Graasten Veien ligeoverfor Feld sted Kirke henstod og et Batteri (formentlig et 6 Pd.'s). Kysten fr Sønderborg til Aabenraa skal overalt være stærkt besat. I Aabenra mente paalidelige Folk, at Alt tydede hen paa, at en eventuel Over gang snarest vilde blive iværksat til Als; navnlig var der givet Ordr til Aflevering af alle Aarer, der fandtes langs Kysten. Dette skuld foregaa i Eftermiddag Kl. 5, og var der gjort den Tilføielse, at ku saadanne skulde afleveres, som vare tjenlige til Militærbrug. Gjenner Aabenraa var imorges tidlig passeret et større Antal Pontoner, lige som 30 saadanne henstaa ved Rødekro. Den bekjendte Kappeler Skip per Bartels var tilstede i Graasten. Kysten langs Løit, Gjenner o Sønderballe Strand var i Eftermiddag ubesat, men var Kvarter for e større Troppestyrke rekvireret i Løit, ligesom der ved Sønderball Strand var rekvireret 2 Vagtstuer. Infanteristyrken i Sundeved va det ikke muligt at faae oplyst, men var saavel igaar som idag størr Afdelinger passerede gjennem Graasten." —

Det Indtryk disse Efterretninger give, er nærmest det, at saav Als som Fyen ere truede, og, som senere vil blive viist, var det Fjer dens oprindelige Tanke strax ved Vaabenhvilens Udløb at foretage e Overgang saavel til Als som til Fyen. Baade spille i alle Beretninge en stor Rolle; Tanken om at slaa Bro afvises.

De sidst anførte Meddelelser synes at tyde paa, at en Overgan til Als er nær forestaaende; Efterretningen om, at Prinds Friedric Carl, de allierede Armeers Overgeneral (se nedenfor), ventes til Aaber raa, kan, hvis den bekræfter sig, tyde paa vigtigere forestaaende B givenheder paa denne Krigsskueplads. —

Forholdene paa fjendtlig Side under Vaabenhvilen.

Ved den allierede Hær indtraadte kort efter Vaabenhvilens B gyndelse en Forandring i Overkommandoen, idet General Wrange d. 18. Mai blev kaldt tilbage paa Grund af sin høie Alder, og Princ Friedrich Carl, først foreløbigt og fra d. 24. Juni definitivt, overto Stillingen som Overgeneral. Kommandoen over I. preussiske Kor overdroges til General Herwarth v. Bittenfeld, tidligere Kommar dør for VII. preussiske Korps, — over II. Korps til Kronprindsen Preussen. General v. d. Mülbe blev som Divisionsgeneral afløst Generallieutenant v. Plonski.

Ogsaa i den østerrigske Hær foregik nogle Personalforandringe

efalingen over Brigaden Dormus overgik til Generalmajor v. Kalik, ver Brigaden Gondrecourt til Generalmajor v. Piret.

I. preussiske Korps indtog ved Vaabenhvilens Begyndelse et udrakt Kantonnement i Hertugdømmet Slesvig med Undtagelse af aderslev, Tønder og Løgumkloster Amter; i Sundeved forblev kun n Infanteribataillon, en Pionerbataillon og Fæstningsartilleriet.

II. Korps lagdes i Amterne Ringkjøbing, Veile, Ribe, Hadersv, Tønder og Løgumkloster.

III. Korps fik en ny Troppeinddeling, hvorefter Avantgarden nder General Grev Münster kom til at bestaa af Brigaderne Bornedt og Flies med 3 Batterier, Groset kom til at bestaa af DivisionenÜlbe, Reserven af Brigaden Kamienski med 7. Dragonregiment g et Batteri. Avantgarden belagde Aalborg og Viborg Amter, Groset anders Amt, Reserven Aarhus og Skanderborg Amter. Korpskvareret forblev i Aarhus.

De Allieredes Overkommando gik til Horsens.

Forvaltningen af Jylland overdroges d. 24. Juni til III. Korps, ftersom Tanken var strax ved Vaabenhvilens Udløb at lægge et krafigt Tryk paa Jylland og derved formindske Krigsomkostningerne or de Allierede.

Udvexling af Krigsfanger.

Efterat der i den første Del af Mai var blevet truffet en Overnskomst om gjensidig at frigive invalide Underofficerer og Menige, remsatte de Allieredes Overkommando d. 24. Mai et Forslag om at dvexle samtlige i dansk Fangenskab værende Mandskaber af den alierede Hær, saavelsom de i Kjøbenhavn værende 46 Søfolk af den preussiske Handelsmarine. Krigsministeriet indvilgede d. 1. Juni i lenne Udvexling, forsaavidt den angik Krigsfangerne af den allierede Armee, men henstillede til de Allieredes Overkommando, hvorvidt denne vilde gaa ind paa, at den foreslaaede Udvexling af Søfolk udførtes paa len Maade, at Skibskapitainerne udvexledes mod Kapitainer eller Lieuenanter og Styrmændene mod Lieutenanter. De Allieredes Overkommando svarede d. 9. Juni, at den omtalte Udvexling af Soldater kunde inde Sted i Sundeved paa en Dag, som nærmere skulde blive fastsat; derimod maatte man afvente høiere Befaling, forinden der kunde ages Bestemmelse angaaende Udvexlingen af Matroserne. D. 25. Juni modtog Overkommandoen en Skrivelse af 24. fra de Allieredes Overkommando, hvori det foresloges at udvexle 44 tydske Matroser mod et tilsvarende Antal danske Soldater, men der udtaltes Intet om, hvorvidt man vilde gaa ind paa at udvexle fangne danske Officerer mod

Skibskapitainer og Styrmænd. Paa Overkommandoens Indstilling nægtede derefter Krigsministeriet at udvexle Matroserne.

Det meddeltes derefter de Allieredes Overkommando, at da a den danske Overkommandos Forslag ikkun Udvexlingen af Krigsfan ger ubetinget var bleven modtaget, idet Forslaget om Udvexling a Skibskapitainer, Styrmænd og Matroser ikke i sin Helhed var mod taget, saae man sig ikke i Stand til at frigive de 44 preussiske Ma troser, som de Allieredes Overkommando havde ønsket udvexlede.

Paa vor Side var man saaledes rede til at udvexle 6 Underoffi cerer, 4 Trompetere, 1 Hornist, 24 Gefreitere og 93 Menige imod 9 Underofficerer, 1 Gendarm, 1 Spillemand, 24 Underkorporaler og 9 Menige. Udvexlingen skulde foregaa ved Brohuset i Sundeved d 30. Juni.

Fangerne afgik d. 29. fra Kjøbenhavn under Eskorte af Husarer og skulde over Korsør overføres til Als, men da Efterretning om Tabe af Als indløb, bleve de holdte tilbage i Korsør Udvexlingen foregil derefter d. 5. Juli ved Sønderborg Brohoved.

Forhandlinger paa Konferencen i London under Vaabenhvilen.

Strax efter Afslutningen af Vaabenhvilen skred Konferencen London til sin Hovedopgave, at søge at finde Midler til Gjenopret telse af Freden. Allerede Forhandlingerne paa de første Møder, d 12. og 17. Mai, varslede dog ikke godt for den danske Sag. Meden vor Regjering ikke havde ophørt at forudsætte, at Aftalerne a 1851—52 vilde danne Grundlaget for Forhandlingerne, og at der pa dette Grundlag maatte skabes en politisk Organisation for Hertug dømmerne, som sikkrede ethvert af dem den Uafhængighed og Auto nomi, som med Rette tilkom dem, erklærede Grev Bernstorff Mødet d. 12. Mai, at de tydske Magter betragtede Forhandlingen Terrain fuldstændig frit for enhver Begrændsning, som kunde følg af Forpligtelser, der maatte have bestaaet før Krigen mellem dere Regjeringer og Danmark, og fremkom i Mødet d. 17. med Fordrin paa Hertugdømmernes fuldstændige politiske Uafhængighed og dere nøie Forening ved fælles Institutioner. Arvespørgsmaalet blev ve foreløbigt holdt aabent fra Preussens og Østerrigs Side; men Forbun dets Repræsentant udtalte sig allerede da bestemt imod enhver For bindelse mellem Hertugdømmerne og Danmark. Da de danske Be fuldmægtigede erklærede Forslaget om Hertugdømmernes nøie For ening og politiske Uafhængighed for aldeles uantageligt, selv om de

ydske Forbund anerkjendte Kongen af Danmarks Arverettighed, meens paa den anden Side Grev Bernstorff bestemt vægrede sig ved t forhandle paa Grundlag af Aftalerne af 1851—52, endte Mødet, uden t et Resultat opnaaedes. De neutrale Magters Befuldmægtigede havde disse Møder gjentagende udtalt sig mod de tydske Forslag og navnlig tærkt bestridt Tydsklands Berettigelse til at løssige sig fra Londonnerraktaten.

Ingen af disse Magter var dog villig til om fornødent med Vaaenmagt at opretholde denne Traktat, og i Mellemtiden til Konferenens næste Møde, som fastsattes til d. 28. Mai, indtraadte der et Omlag i Englands Optræden med Hensyn til Traktaten, et Omslag, der ntoges at hidrøre fra vor Regjerings Utilbøielighed til at gaa ind aa en Personalunion mellem Kongeriget og Hertugdømmerne, den Idvei, hvorved efter saavel den storbritanniske som den russiske Rejerings Mening det danske Monarkis Integritet under de givne Forold alene vilde kunne bevares. England besluttede sig til at opgive ondonnertraktaten og at foreslaa Holstens, Lauenburgs og det sydlige lesvigs Adskillelse fra det danske Monarki, saaledes at de adskilte andsdele selv skulde samtykke i deres fremtidige Skjæbne, et Forlag, som ogsaa billigedes af Frankrig, — der ikke saae nogen heldig øsning i Personalunionen — og som ogsaa haabedes at ville tilfredstille det tydske Forbund. Østerrig, der havde været stemt for Personalunionen, i den sidste Tid endog saaledes, at hele Danmark skulde ndtræde i Forbundsforhold til Tydskland, opgav denne Tanke og luttede sig til Preussen, der ansaa det formaalstjenligt at handle i Overensstemmelse med Forbundet.

I Konferencens Møde d. 28 fremkom derfor de tydske Beuldmægtigede med Forslag om Hertugdømmerne Slesvig og Holstens ildstændige Adskillelse fra Danmark og Forening til en Stat under arveprindsen af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborgs Souveraitet, medens Lord Russell fremkom med sit Forslag om Holstens g Lauenburgs samt den sydlige Del af Slesvigs Adskillelse fra Danmark, idet han foreslog en Grændselinie ikke nordligere end fra Sliens Munding og langs Dannevirkelinien; han fremhævede det som nødendigt, at det tydske Forbund ikke oprettede Fæstninger paa det af Danmark afstaaede Territorium, at de adskilte Landsdeles fremtidige Vilkaar ikke ordnedes uden deres eget Samtykke, og ansaa det for retærdigt, saafremt Kongen af Danmark vilde give sit Samtykke til de orlangte territoriale Afstaaelser, at hans Kongeriges Uafhængighed a garanteredes af de europæiske Stormagter. Forslaget støttedes af

Frankrigs Befuldmægtigede, ligesom ogsaa Ruslands og Sverig-Norges Befuldmægtigede ikke udtalte sig imod en saadan Løsning a Spørgsmaalet, saafremt Kongen af Danmark maatte bifalde Forslage som Grundlag for en Fredslutning. De tydske Befuldmægtigede, hvi Forslag saavel fra Danmarks som fra de neutrale Magters Side mødt bestemt Indsigelse, stillede sig ikke ligefremt afvisende med Hensyn til Lord Russells Forslag; Grev Bernstorff bemærkede dog, a den foreslaaede Grændselinie ikke vilde opfylde Hensigten, da Hoved grunden til Klage hos den største Del af Slesvigs Befolkning vild vedblive at bestaa, og at de tydske Befuldmægtigede maatte forbehold deres Regjeringer at gjøre Modforslag i saa Henseende; han tilføiede at de tydske Magter sandsynligvis vilde være tilbøielige til at betragte Hertugdømmet Lauenburg, til hvilket den danske Krones Adkomster vare mindre tvivlsomme, som en Kompensationsgjenstand fo en Del af det nordlige Slesvig. De danske Befuldmægtigede vilde fo Øieblikket ikke udtale sig om Lord Russells Forslag, da det fjernede sig fra Londonnertraktatens Princip, men lovede at bringe de til deres Regjerings Kundskab.

I den danske Regjering herskede der modstaaende Meninger me Hensyn til Forslaget, der kraftigt støttedes af de i Kjøbenhavn værende neutrale Magters Gesandter, og det lykkedes kun at tilveie bringe Enighed derved, at man antog Forslaget som et Ultimatum. Mødet d. 2. Juni afgav Kammerherre Quaade derfor følgende Erklæring:

„Da den nuværende Konge af Danmark paa den Tid, da Londonnertraktaten blev afsluttet, modtog det paa ham faldne Valg t eventuelt at succedere den da regjerende Konge, havde Hs. Majestæt Beslutning til første og afgjørende Motiv det faste Haab, at Europ vilde vide at opretholde det, som det havde anerkjendt og fastsat ve denne høitidelige Traktat. Hs. Majestæt vilde ikke ved at vægre si lægge nogen Hindring i Veien for, at det danske Monarkis Integrit fik et yderligere Pant paa Varighed, og han vidste, takket være de de Berettigede gjorte Renunciationer og Offre, at han ikke krænked Nogens Rettigheder ved at modtage det Tilbud, som man havd gjort ham.

Siden den Tid have Sagerne forandret sig, og Hs. Majestæt h maattet friste en af de haardeste Skuffelser. Trods sine egne og s hengivne Folks Anstrængelser — hans eneste Støtte til at gjennem føre et Værk, hvortil næsten hele Europa havde medvirket — h

s. Majestæt maattet tage den Mulighed under Overveielse, at hans orhaabninger ikke ville blive virkeliggjorte.

Dersom dette skulde blive Tilfældet, dersom Europas Magter rkelig ville opgive Londonnertraktaten, vil Hs. Majestæt for at forergge en Gjenoptagelse af Fjendtlighederne ikke modsætte sig en rritorial Afstaaelse, dog kun under Forudsætning af, at Allerhøistmme derved ikke blot opnaar Fred, men ogsaa en uafhængig og ldkommen autonom Tilværelse for det, der vil blive tilovers af hans ater, og paa den Betingelse, at de afstaaede Landsdeles fremtidige tjæbne ikke bliver fastsat uden deres Samtykke.

Den danske Regjering modtager derfor i Principet det af Lord ussell i det forrige Møde fremsatte Forslag til Gjenoprettelse af reden mellem Danmark og de to tydske Stormagter. Men for at den red, som vi inderlig attraa, kan medføre en virkelig Fredstilstand, aa den i alle Henseender være egnet til at sikkre Danmark den Uafængighed, som med Rette tilkommer det, den politiske Uafhængighed, om Londonnertraktaten skulde garantere det, og for hvis Bevarelse et danske Folk ikke har taget i Betænkning ene at indlade sig i en odig Kamp med Kræfter, der vare dets egne langt overlegne.

De danske Befuldmægtigede maa derfor allerede nu bemærke, at er for de Offre, som man vil paalægge Danmark, gives Grændser, som en danske Regjering ikke vil kunne overskride.

Saaledes er Danmarks nye Grændse et Livsspørgsmaal for dette and. Det behøver en Grændse, som tager Hensyn til dets militære g kommercielle Interesser, og denne Grændse maa omgjærdes med lstrækkelige Garantier.

Der er et andet Punkt, med Hensyn til hvilket den danske Regjeng forbeholder sig sin fulde Frihed.

Det er kun paa ganske særlige Betingelser, at Hs. Majestæt Konen af Danmark vil samtykke i Afstaaelsen af Hertugdømmet Lauenurg. Dette Land blev i sin Tid erhvervet af Kongen af Danmark til ytte for en Del af Pommern, for at tjene til Vederlag for Kongeget Norge, der blev offret for Gjenoprettelsen af Freden i Europa, g det er i det Væsentlige fremmed for den Strid, der har fremkaldt en nuværende Krig.

Sluttelig maa de danske Befuldmægtigede hævde for deres Regjeng fuld Frihed til atter at indtage den Stilling, som den uforanderlig ar fastholdt indtil dette Øieblik, nemlig paa Grundlag af Londonneraktaten, saasnart den ser, at den foreløbige og betingelsesvise Op-

givelse af denne Stilling ikke fører til en retfærdig og billig Ordning der er skikket til at træde i Stedet for Bestemmelserne i hin Traktat.

Baron Brunnow erklærede, at han paa Ruslands Vegne var bemyndiget til at tiltræde Lord Russells Forslag, der ogsaa paa Sverig-Norges Vegne tiltraadtes af Grev Wachtmeister, idet denne udtrykkeligt tilføiede, at det var ham paalagt ikke at støtte noget Grændselinie, der gik nordligere end den her foreslaaede.

De tydske Befuldmægtigede forelagde ikke strax deres i forrige Møde bebudede Modforslag, men reiste først Spørgsmaalet om en Forlængelse af Vaabenhvilen. Paa yderligere Opfordring udtalte dog Greve Bernstorff, at deres Instruktioner bemyndigede dem til at foreslaa en Grændselinie, der vilde være at drage mellem Aabenraa og Tønder, et Forslag, som Kammerherre Quaade imidlertid, støttet af de neutrale Magters Befuldmægtigede, paa det Bestemteste afviste. Opfordret af Lord Russell til at foreslaa en Grændselinie, foreslog derefter Kammerherre Quaade en Linie, der vilde være at drage S. for Ekernførde og Byen Slesvig langs med Dannevirkelinien til Frederikstad.

Under den videre Forhandling udtalte Grev Bernstorff, at han vel ikke var bemyndiget til at foreslaa nogen anden Linie end de af ham nævnte fra Aabenraa, men at han og de andre tydske Befuldmægtigede dog vilde være villige til at anbefale deres Regjeringer at gaa ind paa en Linie, som skulde udgaa fra Flensborg Fjord N. for Flensborg og ende ved Høier, gaaende Nord om Tønder, og som skulde indbefatte de frisiske Øer i den Del af Hertugdømmet, som skulde forenes med Tydskland. Ogsaa denne Linie blev imidlertid fra de danske Befuldmægtigedes Side ubetinget forkastet.

Heller ikke om en Forlængelse af Vaabenhvilen syntes der at skulle opnaas Enighed, da de tydske Befuldmægtigede vel vare bemyndigede til at gaa ind paa en Forlængelse, men skulde fordre, at denne Forlængelse ikke begrændsedes af en forud fastsat Termin, men af en Opsigelsesfrist af 4 Uger, medens de danske Befuldmægtigede kun var bemyndigede til at gaa ind paa en kortvarig Forlængelse, og dette endda kun, naar der var Sandsynlighed for en fredelig Løsning. Efter en Ordstrid om, hvorvidt Betingelserne for Vaabenhvilen var blevne overholdte, lovede dog de danske Befuldmægtigede at anbefale deres Regjering at tage Spørgsmaalet om Vaabenhvilens Forlængelse under nærmere Overveielse.

Efter de neutrale Magters indtrængende Opfordring gav de danske Regjering sine Befuldmægtigede i London Instruktion om at samtykke i en Forlængelse af Vaabenhvilen paa 14 Dage, forsaavidt

› erholdt Sikkerhed for, at det engelske Kabinet ufravigelig vilde stholde det af Lord Russell i Mødet d. 28. Mai fremsatte Fredsrslag. Da de danske Befuldmægtigede gjorde Lord Russell bekjendt ed denne Instruktion, lovede han ikke at ville understøtte noget orslag, der var ugunstigere for Danmark end det af ham foreslaaede, edmindre den danske Regjering løste ham fra hans Forpligtelse, og Konferencens 8. Møde d. 6. Juni afgav Kammerherre Quaade derıa den Erklæring, at det danske Kabinet trods dets Utilbøielighed l at forlænge Vaabenhvilen, medmindre der var Sandsynlighed for ı fredelig Løsning, samtykkede i en Forlængelse paa 14 Dage paa etingelse af, at Vaabenhvilens Bestemmelser udførtes paa en loyal aade. Grev Bernstorff erklærede først, at de preussiske Befuldægtigede ikke vilde kunne gaa ind paa en saa kortvarig Forlængelse Vaabenhvilen, men gav dog tilsidst efter for de indtrængende Opıdringer, der rettedes til ham af de neutrale Magters Befuldmæggede, og lovede at anbefale Forslaget om en 14 Dages Forlængelse Vaabenhvilen til den preussiske Regjering.

I et Møde d. 9. Juni meddelte derefter Grev Bernstorff, at sterrig og Preussen gik ind paa en Forlængelse af Vaabenhvilen paa ł Dage, men erklærede derhos, at en Gjenaabning af Fjendtlighederne ter dennes Udløb kun vilde kunne undgaas derved, at en Fred til en Tid var sikkret eller en Vaabenstilstand af længere Varighed afuttet paa Betingelser, der ikke tillode nogen vilkaarlig Fortolkning. n heftig Ordstrid mellem de krigsførende Magters Befuldmægtigede, emkaldt ved gjensidige Beskyldninger for ikke at have overholdt aabenhvilens Betingelser, foranledigede Nedsættelsen af en særlig ommission, bestaaende af Fyrst la Tour d'Auvergne, Kammererre Quaade og Geheimeraad Balan til Ordning af de opstaaede tridsspørgsmaal med Hensyn til Udførelsen af Vaabenhvilen. Den erefter fulgte Forhandling for at søge at komme til Enighed anaaende Grændsespørgsmaalet blev derimod uden Resultat. Kammererre Quaade udtalte, at den danske Regjering antog den foreslaaede inie fra Sliens Munding langs Dannevirkelinien til Frederikstad, og ord Russell erklærede, at denne Linie syntes ham at opfylde de etingelser, som Konferencen havde for Øie; men Grev Bernstorff oldt fast ved den Grændselinie, som de tydske Befuldmægtigede havde ›vet at ville anbefale deres Regjering, og som syntes ham ikke alene t maatte kunne tilfredsstille Danmark i militær Henseende, men ogaa at dele Nationaliteterne bedre end enhver anden Linie. — Det æste Møde fastsattes til d. 18. Juni.

Den ringe Udsigt der var til at tilveiebringe Enighed om Grændse linien havde imidlertid givet Anledning til særlige Forhandlinge mellem Stormagterne for at opnaa en Løsning af Spørgsmaalet. De engelske Regjering havde foreslaaet Frankrig i Fællesskab at give e Garanti for Slilinien ved en Erklæring til Tydskland om, at hvis denn Linie ikke blev antaget, vilde England og Frankrig yde Danmar væbnet Hjælp; men da den franske Regjering forudsaa, at en saada Demonstration let vilde føre til en Krig med de tydske Magter, de følte sig styrkede ved den Tilnærmelse, som netop paa denne Ti vistes dem fra Ruslands Side, stillede den som Betingelse for sin Med virkning et bestemt Tilsagn fra England om væbnet Bistand, saafrem det skulde komme til Krig. Herpaa vilde den engelske Regjerin imidlertid ikke indlade sig, og saaledes glippede Haabet om en ener gisk Samvirken af Vestmagterne, hvorved Danmark muligen kund have opnaaet en taalelig Ordning af Stridsspørgsmaalet. Imidlerti opgave de neutrale Magter ikke ganske deres Bestræbelser for e Ordning paa Basis af Slesvigs Deling. I et privat Møde havde Baro Brunnow fremsat et nyt Forslag, der var forskjelligt fra det engelsk af Danmark antagne Forslag især deri, at Delingslinien foreløbigt lode uafgjort og først senere skulde fastsættes i Konferencen; dette Forsla kom dog ikke frem paa Konferencen, da det mødte Modstand fr dansk Side, hvorefter Baron Brunnow støttede et Forslag, som Lor Russell trods det de danske Befuldmægtigede givne Tilsagn havd besluttet sig til at fremsætte, nemlig om at Stridsspørgsmaalet skuld afgjøres ved Voldgift.

I Konferencens Møde d. 18. Juni fremkom først de preussisk Befuldmægtigede med Fordring om, at Hertugdømmet Slesvigs Ind vaanere skulde adspørges med Hensyn til deres fremtidige Skjæbne et Forslag, som støttedes af det tydske Forbunds Repræsentant, me kun betingelsesvis af Østerrigs Befuldmægtigede. De danske Befuld mægtigede hævdede, at en Afstemning af Beboerne kun burde find Sted i den Del af Hertugdømmet, som muligen skulde afstaas, meden Baron Brunnow bestemt udtalte sig mod enhver Afstemning og Fyrs la Tour d'Auvergne fandt, at man burde nøies med at adspørg Beboerne i de blandede Distrikter. En Bemærkning af Kammerherr Quaade om, at den danske Regjering i den d. 2. Juni afgivne Erklæ ring havde forbeholdt sig fuldstændig Frihed til om fornødent atter a indtage sin Stilling paa Londonnerprotokollens Grundlag, gav Gre Bernstorff Anledning til at oplæse en Erklæring om, at den preus siske Regjering betragtede sig som fuldkommen fri for alle Forplig

lser, som kunde afledes fra Londonvertraktaten, hvilket dog mødte ærk Modsigelse navnlig fra de engelske Befuldmægtigedes Side. — fterat Baron Brunnow havde slaaet fast, at det preussiske Forslag ike havde fundet Tilslutning, opfordrede han Lord Russell til at emkomme med en Kombination, som kunde være egnet til at lette ı ønskelig Afgjørelse, hvorefter Lorden oplæste følgende Forslag:

„Flere Uger ere gaaede, siden vi traadte sammen til en Konfe- ›nce. Den sidste Vaabenhvile er kun afsluttet for et Tidsrum af 14 age og vil udløbe d. 26. d. M.

Men hvor overhængende Faren end er for et Gjenudbrud af rigen, kan man dog ikke sige, at vi ikke have gjort noget Fremskridt ed Hensyn til Gjenoprettelsen af Freden. De Forslag, som jeg har jort i Mødet d. 28. Mai, og som have opnaaet de neutrale Magters reløbige Samtykke, ere blevne antagne af Danmark næsten i de mme Udtryk, som jeg har benyttet mig af, og i deres Princip af e krigsførende tydske Magter. Idet de gave deres Samtykke til Af- aaelsen af Hertugdømmerne Holsten og Lauenburg og til en Deling Slesvig, have de danske Befuldmægtigede forlangt, at Delingslinien kulde drages S. for Ekernførde og Byen Slesvig, følgende Dannevirke- nien til Frederikstad. De tydske Befuldmægtigede have foreslaaet ntagelsen af en Demarkationslinie, som skulde gaa ud fra Aabenraa g ende ved Tønder-Høier. Tvistens Hovedpunkt er altsaa indskrænket l Grændser, som ikke udelukke Haabet om en Tilnærmelse.

Saalænge alvorlige Interesser saavel som Tydsklands og Danmarks Ere syntes at afhænge af Kampen, kunde man ikke anvende det af ord Clarendon paa Kongressen i Paris 1856 fremsatte Forslag, der pnaaede Østerrigs, Frankrigs, Preussens, Ruslands og Tyrkiets Til- utning og senere er blevet antaget af alle Hovedmagter, og som ud- ykte det Ønske, at Stater, mellem hvilke der opstod en alvorlig enighed, skulde paakalde en venskabelig Magts bona officia, inden e grebe til Vaaben.

Men nu, da Hovedstridspunktet er blevet indskrænket til at drage n Grændselinie nogle Mile mere eller mindre mod Nord, da de to rigsførende Parter med Glands have hævdet deres Vaabens Ære, og a Fjendtlighedernes Gjenoptagelse vilde fremkalde en ny Række af lykker, der vilde være smertelige for Menneskeheden og lidet værige for vort Aarhundredes Civilisation, tro Storbritanniens Befuldmægtigede at opfylde en hellig Pligt ved at foreslaa de krigsførende lagter, det er Østerrig, Preussen og Danmark, at appellere til en enskabelig Magt, for at der kan blive fastsat en Grændselinie, som

hverken maatte gaa S. for den af Danmark angivne eller N. for den af de tydske Befuldmægtigede betegnede Linie."

Forslaget modtoges gunstigt af de neutrale Magters Repræsentanter, og de krigsførende Magters Befuldmægtigede lovede at bringe det til deres Regjeringers Kundskab; ikkun Friherre Beust udtalte sig imod det. Da det fra flere Sider fremhævedes, at en Forlængelse af Vaabenhvilen eller en Vaabenstilstand vilde være nødvendig, afgav Geheimeraad Balan en Erklæring om, at Preussen var villig til at gaa ind paa en Vaabenstilstand paa de i Konferencens Møde d. 4. Maj foreslaaede Betingelser, men saaledes, at den afsluttedes paa 6 Maaneder med 1 Maaneds Opsigelsesfrist. Slutningen af Mødet optoges af en Diskussion om de opstaaede Stridsspørgsmaal angaaende Udførelsen af Vaabenhvilen samt Blokadens Iværksættelse, hvilket sidste Spørgsmaal gav Grev Bernstorff Anledning til at fremkomme med en Erklæring om, at den preussiske Regjering, hvis Danmark ved en Fornyelse af Blokaden ikke nøiagtigt vilde iagttage Bestemmelserne i Pariser-Deklarationen af 16. April 1856 angaaende en effektiv Blokade, heller ikke længer vilde kunne betragte sig som forpligtet til at iagttage de andre Bestemmelser i hin Deklaration ligeoverfor Danmark, en Erklæring, som fremkaldte levende Indsigelser saavel fra de danske Befuldmægtigede som fra Baron Brunnow og Lord Clarendon.

I Kjøbenhavn var der inden de sidst skildrede Forhandlinger udbrudt en Ministerkrise. Hs. Majestæt Kongens Betænkelighed ved at give sit Minde til en Politik, der tog Afstand fra enhver Tanke om en Personalunion, var efterhaanden traadt stærkere og stærkere frem og havde navnlig efter Gesandten ved det russiske Hof, Geheimekonferentsraad, Baron O. Plessens Ankomst til Kjøbenhavn og efter Modtagelsen af en Skrivelse fra Baron Brunnow, der overraktes Hs. Majestæt i Statsraadet d. 16. Juni, givet Anledning til, at Biskop Monrad indgav sin Dimission. En nærmere Overveielse af den hele Stilling — den ringe Sandsynlighed for under de givne Forhold og overfor Preussens tydeligt fremtrædende Attraa efter en Landerhvervelse at kunne opnaa den ønskede Løsning saavelsom den udpræget Folkestemning herhjemme imod enhver Tanke om Personalunionen, som i en almindelig udbredt Adresse, betegnedes ensbetydende med Slesvigs Tab — bevirkede, at Baron Plessen opgav Forsøget paa at danne et andet Ministerium, og Krisen endte med, at Biskop Monrad tog sin Dimission tilbage. Af vore Befuldmægtigede i London havde saavel Kammerherre Quaade som Etatsraad Krieger anbefalet om end kun betingelsesvis, at gaa ind paa Forslaget, hvorimod

ammerherre Bille bestemt fraraadede enhver yderligere Indrømmelse ' Landsafstaaelse.

For det danske Kabinet maatte det være af afgjørende Betydning .ed Hensyn til dets Stilling til Voldgiftsforslaget, at Kabinettet følte g bundet ligeoverfor Hs. Majestæt Kongen derved, at Lord Russels orslag af 28. Mai kun var blevet antaget som et Ultimatum, som det lerste Skridt, man vilde gaa i Retning af en Landsafstaaelse. Det ar vel at forudse, at et Afslag vilde hidføre en Fortsættelse af Krigen, en hvor betænkeligt dette end var, synes det dog, som om den efter redericias Rømning og Hovedhærens forestaaende Koncentration paa yen fremkaldte militære Situation ikke er forekommen Ministeriet elt ugunstig. Dertil kom, at den Overbevisning endnu ikke var helt ogivet af det danske Kabinet og uheldigvis fik en tilsyneladende Stadestelse ved en Henvendelse af den engelske Gesandt, Sir Augustus aget til Hs. Maj. Kongen, at, naar man gik til Krig, vilde det engelske olk ikke tilstede, at nogen Regjering blev ved Roret, uden at den ved yde os Bistand værnede om dens egne Løfter og Tilsagn, at det saa sige var nødvendigt for England at føre Krig, for at ikke hele den enelske Indflydelske skulde gaa tabt. I et Statsraadsmøde d. 21. Juni blev et derfor besluttet at afvise Voldgiftsforslaget; ikkun Krigsministeren, berstlieutenant Reich, var afgjort stemt for Antagelsen af Forslaget.

I Konferencens 11. Møde, d. 22. Juni, udtalte først Grev Berntorff, at de to tydske Magters Befuldmægtigede vare bemyndigede l i Østerrigs og Preussens Navn at erklære, at de vare rede til at odtage Mægling af en neutral Magt, som ikke var repræsenteret paa onferencen, dog paa Betingelse af, at deres Vaabenstilstandsforslag lev modtaget; de vilde imidlertid ikke forud forpligte sig til at etragte sig bundne til det Skjøn, den mæglende Magt afgav, da Omændighederne ikke tillode dem at modtage en Voldgiftskjendelse.

Derefter afgav Kammerherre Quaade følgende Erklæring:

„I Mødet d. 18. Juni har Lord Russell med særligt Hensyn til en paa Pariserkongressen d. 14. April 1856 undertegnede Protokol, reslaaet de her repræsenterede krigsførende Magter at appellere til n venskabelig Magt for at faae en Grændselinie draget i Hertugdømet Slesvig, hvilken Linie ikke maatte gaa sydligere end den af Danark angivne S. for Byerne Ekernførde og Slesvig langs med Dannevirke l Frederikstad og ikke nordligere end den af de østerrigske og preusske Befuldmægtigede foreslaaede S. for Aabenraa til Tønder-Høier.

Dette Forslag er grundet paa den Tanke, at Danmark skulde have mtykket i det almindelige Princip om en Deling af Slesvig, saa at

det kun dreiede sig om at drage Grændselinien, i hvilket Tilfælde de vilde være af ringe Betydning, om denne Linie blev draget nogl Mile længere mod Nord eller Syd.

Den danske Regjering beklager oprigtigt, at Hds. britiske Maje stæts Regjering, meget imod dens Forventning, i denne Henseend har villet opgive sit eget Forslag af 28. Mai, som allerede kræved saa store Offre af Danmark, og som vi ikke havde Grund til at tr at den engelske Regjering vilde fravige for at foreslaa os endnu be tydeligere Offre.

Den danske Regjering opfatter Forslaget af 28. Mai som be staaende af en Række indbyrdes nøie sammenknyttede Bestemmelse enhver af en væsentlig Betydning; og det er netop i Betragtning a disse Bestemmelsers Konnexitet, at Danmark har kunnet tiltræde selv Forslaget.

Den danske Regjering kan derfor ikke indrømme, at Grændse spørgsmaalet særligt egner sig til at behandles paa en anden Maad end de andre Punkter. som ere uundgaaelige til en definitiv Løsning og det er den ligesaa umuligt at erkjende, at der ikke skulde vær en reel og principiel Forskjel, men kun en Forskjel af et lidt størr eller mindre Landomraade mellem den ved Forslaget af 28. Mai ti sigtede Linie og den Linie, der eventuelt vilde blive Følgen af de Forslag, som er blevet stillet d. 18. Juni. Der er aabenbart en meg væsentlig Principforskjel mellem de to Forslag.

Endskjøndt det første opgiver den gamle Grændse mellem Dar mark og Tydskland, tager det dog Hensyn til de strategiske og kom mercielle Forhold, som ikke synes at burde tabes af Sigte, naar d dreier sig om at fastsætte en Stats Grændse; det anerkjender navnli de moralske Betingelser, der ere væsentlig nødvendige for Bestyrelse for de Landsdele, hvis Afstaaelse man ikke har fordret af Kongen Danmark.

Men hvad Forslaget af 18. Juni angaar, har den danske Regj ring forgjæves deri søgt et virkeligt Princip. Den sydligste og de nordligste Del af Hertugdømmet Slesvig udskilles først af dette Lan ved to Demarkationslinier, og hvor drages disse Linier?

Den Kjendsgjerning, at de danske Befuldmægtigede have tiltraa Forslaget af 28. Mai i Udtryk, der næsten ere identiske med Forslage egne Ord, medens de tydske Befuldmægtigede have foreslaaet en D markationslinie, der fjerner sig saa meget som muligt fra den engels Linie, denne Kjendsgjerning bliver nu vendt imod Danmark. Forslag af 18. Juni tager den danske og den østerrigsk-preussiske Linie

verlader til en Voldgift at raade over hele Landet mellem de to valgte Linier, det vil sige, over den betydeligste Del af Hertugdømmet Slesvig, der i Aarhundreder har staaet under den danske Krone, uden at der er angivet noget Princip, hvorefter Voldgiftsmanden skulde lade sig lede.

Paa en Tid, da Stridens Gjenstand endnu var urørt, da de tydske Magter paastode, at Kongen af Danmark havde krænket indgaaede Forpligtelser, paa den Tid udtalte den danske Regjering, overbevist om, at den aldrig havde villet andet end, hvad der var retfærdigt, og tilkommende sin Tiltrædelse til det ved Pariserdeklarationen af 1856 opstillede Princip, Ønsket om en Undersøgelse og en Løsning af det omtvistede Spørgsmaal i Overensstemmelse med Aanden i dette Princip; men efter Alt, hvad der er foregaaet siden den Tid, indser den ikke, at Pariserprotokollens Princip kan anføres til Gunst for det af den engelske Regjering nu gjorte Forslag, og under disse Omstændigheder finder den det til sin store Beklagelse umuligt at give sit Samtykke til dette Forslag."

Da Lord Russel beklagede sig over de lidet imødekommende Svar fra de krigsførende Magters Befuldmægtigede, søgte Grev Bernstorff at give det Skin af, at de tydske Magter ikke havde forkastet det engelske Forslag, idet han paastod, at de havde modtaget det i Pariserdeklarationens Aand, en Opfattelse, som Lord Russell dog kun forsaavidt gik ind paa, at han betegnede Forslaget som forkastet af Danmark og ikke antaget af de allierede Magter. Endnu et Forsøg gjordes fra den franske Befuldmægtigede, Fyrst la Tour d'Auvergne's Side, idet han fremkom med en Henstilling fra den franske Regjering, som gik ud paa, at der i de omtvistede Dele af Hertugdømmet Slesvig skulde foretages en Afstemning i Kommunerne, der skulde være afgjørende, idet en Grændseregulering blev forbeholdt; fra engelsk Side blev Forslaget tiltraadt, „hvis den danske Regjering troede at kunne tiltræde det." Grev Bernstorff tog paa Preussens Vegne dette Forslag ad referendum, medens den østerrigske Befuldmægtigede, Grev Apponyi, erklærede, at han efter sine Instruktioner ikke troede sig bemyndiget til at tiltræde det; Friherre Beust erklærede sig paa det tydske Forbunds Vegne i det Hele taget gunstigt for det. Fra dansk Side afgaves af Kammerherre Quaade den Erklæring, at Forslaget ikke kunde tages ad referendum, og at de Instruktioner, hvormed han var forsynet, forbøde ham at samtykke i nogensomhelst anden Linie end den, som de engelske Befuldmægtigede havde foreslaaet i Mødet d. 28. Mai, og som Danmark havde antaget.

Lord Clarendon søgte nu at retfærdiggjøre den engelske Re gjerings Fremfærd og yttrede, at den Linie, som Lord Russell havd foreslaaet, ikke udelukkende var et engelsk Forslag, men det, som d neutrale Magters Befuldmægtigede vare blevne enige om, men havd maattet opgive i Fredens og Danmarks Interesse. Baron Brunno konstaterede, at Lord Russell aldrig havde tænkt paa at foreslaa si Linie som et Ultimatum, men erklærede sig imod en Afstemning Kommunerne, og hævdede, ligesom den svensk-norske Befuldmægtiged Grev Wachtmeister, at det N. for Slilinien liggende Land burd bevares for Danmark.

Et Spørgsmaal fra Geheimeraad Balan, om de danske Befuld mægtigede ikke vilde referere til deres Regjering om den af de tydsk Magter antagne Mægling af en neutral Magt, som ikke var repræsen teret paa Konferencen, fik et benægtende Svar, saavelsom en Op fordring, der fra Lord Clarendons Side rettedes til de danske Be fuldmægtigede med Hensyn til en Forlængelse af Vaabenhvilen, ide Kammerherre Quaade erklærede, at han desværre ikke havde Betin gelser at foreslaa, som de tydske Befuldmægtigede vilde være tilbøie lige til at gaa ind paa.

For Konferencens næste Møde kunde saaledes ingen Dagsorde fastsættes; det blev afholdt d. 25. Juni og blev Konferencens sidst Efter Overenskomst mellem de neutrale Magter gav Lord Russel føre en Oversigt over Forhandlingerne og udtalte sin Beklagelse over, a de ikke havde ført til noget Resultat. Fra de interesserede Magter Side afgaves derefter Erklæringer i Anledning af deres Optræden o den Stilling, de efter Konferencens Opløsning maatte indtage. Fr dansk Side erklærede saaledes Kammerherre Quaade, at den dansk Regjering i Henhold til sin d. 2. Juni tagne Reservation gjenindto den Stilling paa Grundlag af Londonnertraktaten af 8. Mai 1852, so den kun foreløbigt havde forladt af Kjærlighed til Freden og paa de Betingelse, at den Fred, der skulde sluttes, var egnet til at træde Stedet for den nævnte Traktats Bestemmelser. I de allierede tydsk Magters Navn afgav Grev Apponyi en Erklæring, hvori det bl. a udtaltes, at det var Danmark, som ubetinget havde forkastet Tanke om en Personalunion som utilstedelig, og at Hoffet i Kjøbenhavn, ide det holdt fast ved sin skjæbnesvangre Stræben efter at inkorporer Slesvig, havde afvist de eneste Betingelser, paa hvilke de allierede Magter med Ære vilde kunne have samtykket i Fortsættelsen af Hertug dømmernes Forbindelse med Danmark. „Fra dette Øieblik," hed de til Slutning, „bliver Principet om Hertugdømmernes Adskillelse fr

en danske Krone nødvendigvis for de tydske Magter Hovedbetin-
elsen for Freden."

Grev Apponyis Slutningspassus refererede sig til en Overens-
omst, som d. 24. Juni var bleven truffet mellem Østerrig og Preussen
Karlsbad, hvorhen disse Landes Monarker tilligemed deres Første-
ninistre havde begivet sig. Østerrig, der frygtede for, at England
unde se sig foranlediget til at yde Danmark væbnet Hjælp, var stemt
or ikke at stille for store Fordringer til Danmark og ønskede tilmed
f finantsielle Hensyn en snarlig Ende paa Krigen; men da Preussen
ar bestemt paa at fastholde sine Fordringer til Danmark i den størst
nulige Udstrækning og erklærede sig rede til, om fornødent, at føre
Kampen videre alene, bøiede Østerrig sig for saa vidt, at det erklærede
g enigt med Preussen angaaende det Maal for Krigen, som skulde
lstræbes, hvorimod Preussen paa sin Side gav efter for Østerrig med
Hensyn til den Udstrækning, der skulde gives de forestaaende Opera-
oner. Overenskomsten kom til at gaa ud paa, at den militære Okku-
ation efter Vaabenhvilens Udløb skulde udstrækkes til Als og den
)el af Jylland, som laa N. for Limfjorden; forsaavidt der for at naae
ette Maal og for at fastholde de danske Stridskræfter maatte blive
oretaget en Demonstration mod Fyen, maatte denne ikke udstrækkes
il en Landing paa selve Øen. Det bestemtes, at Jylland skulde fast-
oldes som Forhandlingsobjekt og tages under egen Forvaltning og
Bestyrelse, hvorimod Operationer mod de danske Øer skulde forbe-
oldes nærmere Forhandlinger. De allierede Magter skulde erklære
ig ikke længer bundne ved de paa Konferencen i London gjorte
Tilbud med Hensyn til Slesvigs Deling, men derimod ved Indvirkning
paa det tydske Forbund søge at faae indført en fælles Forvaltning af
Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg og drage sig disse
Landes Hjælpekilder til Nytte for Krigen. Endelig erklærede de for-
bundne Magter, at de som Maal for Krigen vilde tilstræbe Hertug-
dømmernes Adskillelse fra Danmark i saa stor en Udstrækning, som
od sig opnaa.

Efterat Konferencen i London var opløst, udtalte den danske
Udenrigsminister sig i en Cirkulærdepeche af 28. Juni til de konge-
lige Gesandtskaber i Udlandet. Han gjennemgik Forhandlingerne
paa Konferencen, fremhævede de Offre, Danmark havde tilbudt at
bringe, og de neutrale Magters Holdning under Forhandlingerne og
luttede saaledes: „Fjendtlighedernes Gjenoptagelse finder derfor endnu
bestandig Danmark uden Allierede paa Valpladsen. Men vor Sags

Retfærdighed har allerede sikkret os Kabinetternes Sympathi og Nationernes gode Ønsker. Vi ere berettigede til at haabe, at disse Følelse ikke ville tillade, at Danmark gaar tilgrunde, og vi ville gjerne tro at de Regjeringer, der have viist os en saa virksom Interesse i Løbe af Underhandlingerne, ikke ville forlade os i en saa ulige og uretfærdig Krig. — Svarene løde imidlertid alle ugunstigt; ingen af de neutrale Magter var tilbøielig til at gaa i Krig for vor Sag.

Tredie Hovedafsnit.

Begivenhederne efter Fjendtligedernes Gjenoptagelse og indtil Aflutningen af den anden Vaabenhvile.

A. Den militære Situation ved Krigens Gjenudbrud; Krigsbegivenhederne i Dagene 26.–28. Juni.

Grundtrækkene af den Forsvarsplan, Overkommandoen agtede at ge ved Fjendtlighedernes Gjenoptagelse, vare udviklede i sammes rivelse af 31. Mai til Krigsministeren og gik i Hovedsagen ud paa sikkre Besiddelsen af Fyen ved en tilstrækkelig stærk Troppestyrke. Operationsplanen paa dansk Side.

Overkommandoen tillagde Besiddelsen af denne Ø stor strategisk tydning, og ansaa den som det Sted at Krigstheatret, hvorfra Operaner, sigtende til at alarmere Fjenden og tilføie ham partielle, mindre ıb, i Reglen maatte udgaa. Ogsaa antog den, at Fjendens Bestræler ved Fjendtlighedernes Gjenudbrud fornemmelig vilde blive ttede paa en Overgang til Fyen.

Paa Bevarelsen af de øvrige Landsdele, særlig Vendsyssel og Als, lde Overkommandoen ikke offre flere Tropper end høist fornødent.

Offensive Operationer langs Halvøens Østkyst skulde foretages den kombinerede Landgangsbrigade og Streifkorpset under Kapitain arøe; Formaalet med dem var dog kun at forurolige Fjenden og naa mindre Fordele; store Resultater ventede man sig ikke.

I Overensstemmelse hermed laa ved Fjendtlighedernes Gjenud-ud Hovedmassen af Hæren paa Fyen, mindre Dele paa Als og i endsyssel. Den kombinerede Landgangsbrigade laa ved Nyborg.

Fordelingen af de til den aktive Armee hørende Afdelinger ved Vaabenhvilens Udløb.

Fordelingen af de til den aktive Armee hørende Afdelinger va ved Vaabenhvilens Udløb følgende:*)

Paa Fyen:

Hovedkvarteret: Odense (fra d. 25. Eftm.)

Armeens Artilleri.

Betjeningsmandskab og Bespænding til 4. Batt.

Fæstningsartillerikommandoen:

2. Fæstningskompagni.

Artilleridepotet.

Ingenieurkommandoen ved den aktive Armee.

2. Ingenieurkompagni.

6. — (tidligere benævnt Brokompagniet).

7. — (tidligere benævnt den mobile Ingenieu park.)**)

3. Division.

3. Brigade (16. og 17. Reg.)

7. — (11. og 12. Reg.)

8. — (2., 9., 20. og 22. Reg.), hvert Regiment dog ku paa 4 Komp.

13. Regiment.

Arbeiderbataillonen paa Fyen (6 Komp.)

3. Divisions Kavalerikommando:

4. Dragonregiments 2. Halvregiment.

1. Halvregiment Gardehusarer.***)

3. Divisions Artillerikommando:

6., 10., 11., 12. og 13. Batteri.

5. Brigade.

Landgangsbrigade (8. og 15. Reg., 1. Esk. af 4. Dragonreg., Ingenieurkomp., 8. Batt.)

Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

---

*) Bilag 17 indeholder Angivelse af det ved Stabene paa den Tid ansatte Personal Bilag 18 Navnene paa Regiments-Afdelings- og Underafdelingschefer ved d aktive Armee d. 15. Juni 1864.

**) Krigsministeriet befalede under 25. Juni, at Brokompagniet og den mobile Pa for Fremtiden skulde benævnes henholdsvis 6. og 7. Ingenieurkompagni.

***) 1. Halvreg. Gardehusarer var under Vaabenhvilen fra Sjælland blevet overfø til Fyen.

2. Divisions Stab, 1. Brigades Stab samt 7. og 14. Reg., der d. . afgik fra Frederikshavn, ankom d. 26. til Nyborg og tiltraadte rax Marchen til den vestlige Del af Fyen.

I Nørrejylland:

Det nørrejydske Armeekorps. *)

4. Division.

9. Brigade (19. og 21. Reg.)

1. Kavaleribrigade:

3. og 5. Dragonregiment.

3. og 5. Batteri.

3. Ingenieurkompagni.

Direkte under Armeekorpset.**)

2. Kavaleribrigade:

2. og 6. Dragonregiment.

1. Regiment.

7. Batteri.

4. Ingenieurkompagni.

Paa Als:

Kommandoen paa Als (1. Division).

2. Brigade (3. og 18. Reg.)

4. — (4. og 6. Reg.)

6. — (5. og 10. Reg.).

1. Divisions Kavalerikommando:

2. og 3. Esk. af 4. Dragonregiments 1. Halvreg.

Artillerikommandoen paa Als:

1., 2., 9. Batteri.

3., 4.. 6. Fæstningskompagni.

Artilleridepotet.

Ingenieurkommandoen paa Als:

1. Ingenieurkompagni.

Et mindre Kommando af Brokompagniet.

Et Arbeiderkompagni.

---

*) Ifølge Krigsministeriets Res. af 24. Juni skulde Armeekorpset fremtidig benævnes „nørrejydske Korps" og 4. Division opløses; men Resolutionen naaede først at træde i Kraft d. 30.

**) De direkte under Armeekorpset opførte Afdelinger bleve fra d. 26. Juli foreløbigt stillede under Oberst Neergaards Kommando og benævntes „Oberst Neergaards Korps."

De af Feltartilleriet i Dybbølstillingen lidte Tab vare efterhaa den blevne erstattede, saa at alle Batterierne havde 8 Piecer — 5. c 13. Batteri (henholdsvis 12 Pd.'s og 24. Pd.'s G. K. Batteri) vare Mai omdannede til 4 Pd.'s riflede Batterier. 4. Batteri forsyned foreløbigt ikke med Materiel; Batteriet omdannedes først i Løbet August til et 4 Pd.'s riflet. —

Forandringer i Troppefordelingen paa dansk Side.

Den ovenangivne Fordeling af Hæren, der stemmede overens m den, som Overkommandoen i sin Skrivelse af 31. Mai havde udt som ønskelig, undergik snart en betydelig Forandring. Anledninge hertil gav følgende fra Krigsministeriet modtagne Skrivelse af 25. Jun

„Som Overkommandoen alt gjennem flere fra Krigsministeri fremkomne Udtalelser vil have bragt i Erfaring, er det Ministerie Hensigt at lade Overkommandoen i høiere Grad end under det t bagelagte Afsnit af nærværende Krig have fri Disposition over Kræfter, der ere afgivne eller ville kunne afgives til selve Krig føringen.

Med de saaledes til Disposition stillede Midler bliver det derf Overkommandoens Sag paa bedste Maade at løse de Opgaver, so stilles den.

Ved Fjendtlighedernes Gjenudbrud ville disse Opgaver blive:

I. At hævde Besiddelsen:

1) først og fremmest af Fyen (eventuelt Sjælland),

2) dernæst af Als, og

3) endelig af den N. for Limfjorden værende Del af Jyllan dels direkte ved Forsvar paa selve de angrebne Steder, d indirekte ved aggressive Operationer, navnlig udførte med F stand af Armeens Transportflaade;

II. ved de ovenomtalte aggressive Operationer om gjørligt at tvin Fjenden til at overlade os saa meget som muligt af det af ha besatte Land og til dersteds saa lidt som muligt at foreta Udskrivninger.

Men ligesom Maaden, hvorpaa de her fremsatte Opgaver løs samt den deraf følgende Fordeling af samtlige den aktive Arme Kræfter til de enkelte Punkter fra nu af lægges helt i Overkomma doens Haand, saaledes vil det ogsaa være stillet Overkommandoen f for, naar det ikke længer skjønnes muligt at hævde samtlige oven angivne Dele af Landet, da ganske at evakuere det ene eller beg de under I. Punkt 2 og 3 nævnte Punkter. Sker Evakuationen kun eet af disse Steder af Hensyn til Fare for Fyen (eventuelt Sjæ land), ønskes dog helst Jyllands nordlige Del rømmet før Als, forsæ

dt dette maatte være stemmende med de øvrige Krigsforetagender, r paa den Tid ere i Gang.

Det er imidlertid netop paa Grund af den Overkommandoen saades givne, udstrakte Handlefrihed kun en naturlig Selvfølge, at Krigsministeriet ved hyppige Indberetninger om alt Væsentligt forventer g holdt i stadig og fuldstændig Kundskab om samtlige Armeens Forold, om alle paatænkte eller trufne Dispositioner og om de forskjelge Krigsbegivenheder, som maatte forefalde. Forsaavidt den ovenstydede Eventualitet skulde indtræffe, at en eller begge de under Punkt 2 og 3 opførte Dele af Landet nødvendigvis maatte rømmes, sker Krigsministeriet sig om muligt derom betimeligt forud underttet.

Reich."

Efter Modtagelsen af denne Skrivelse besluttede Overkommandoen formindske Styrken i Nørrejylland saavidt, at den fremtidig skulde staa af 1. Kavaleribrigade, 1. Infanteriregiment, et Batteri og 3. Ingenieurkompagni. Denne Styrke skulde underlægges Generalmajor onnens, og dens Opgave være at hindre Fjenden i at passere Limorden med mindre Streifkorps for at foretage Udskrivninger. Alle rige Tropper skulde, saa snart de forhaandenværende Transportidler gjorde det muligt, successive overføres til Fyen. Nogen Ordre erom udgik dog foreløbigt ikke. D. 27. ankom imidlertid Kapitain Generalstaben Thomsen til Odense for paa Krigsministerens egne at gjøre sig bekjendt med Overkommandoens Dispositioner Henhold til de ovenanførte Direktiver. Da det ved Samtale med apitainen erfaredes, at Krigsministeren ansaa det ønskeligt, at Styren i Nørrejylland betydeligt formindskedes til Fordel for Besætningen aa Fyen og Als, befalede Overkommandoen under 28. en Reduktion Korpset, der gik noget videre end først paatænkt. „For Overkommandoen staaer," hed det i Ordren, „Hævdelsen af Nørrejyllands Beddelse N. for Limfjorden i tredie Linie, medens Forsvaret af Fyen g Als staar i første og anden, og Hensigten med at holde Landet N. r Limfjorden besat er mindre den, for enhver Pris at forsvare dette fsnit, end at forhindre disse Egnes Brandskatning ved uforholdsæssig ringe Anstrængelse fra Fjendens Side."

Den N. for Limfjorden efterladte Styrke skulde kun bestaa af:

1. Regiment,
2. Dragonregiment,
½ 7. Batteri,
3. Ingenieurkompagni,

Alt under Kommando af Oberstlieutenant Beck. I Instruxen til han udtalte Overkommandoen kun i Almindelighed, at den forventede, a Limfjordens Passe bleve forsvarede, indtil Retraiten mod Frederiks havn, hvor Transportmateriel holdtes rede, var farligt truet. En offensi Fremrykning skulde, naar Leilighed dertil tilbød sig „uden uforholds mæssig Risiko", ikke tænkes ganske udelukket.

Den betydelige Styrke, der skulde afgaa fra Nørrejylland (19. o 21. Reg., 3., 5. og 6. Dragonreg., 3. og 5. Batteri, $^1/_2$ 7. Batteri, sam 4. Ingkomp.) skulde udelukkende komme Forsvaret af Fyen tilgode ene med Undtagelse af 6. Dragonregiment, som befaledes overført ti Sjælland. Afdelingerne skulde indskibes i Frederikshavn i Dagen 2.—4. Juli.

Det var Overkommandoens Agt efter disse Troppers Ankomst ti Fyen at danne en af alle Vaabenarter sammensat Reserve, bestemt t Anvendelse enten paa Fyen eller efter Omstændighederne som For stærkning paa Sjælland eller paa andre Punkter af Krigsskuepladser

---

Ordning af Forsvaret paa de forskjellige Krigsskuepladser.

Ved Vaabenhvilens Udløb var Forsvarets Ordning paa de for skjellige Krigsskuepladser følgende:

a. Paa Fyen.

3. Brigade (Stabskvarter: Veilby) havde Bevogtningen og For svaret af Kyststrækningen fra Flaskebugt i Baaring Vig til Teglværke ved Middelfart;

8. Brigade (Stabskvarter: Skrillinge) Kysten fra Teglværket ve Middelfart til Gamborg Fjord;

13. Regiment fra Gamborg Fjord til Føns Vig.

4. Dragonregiments 2. Halvregiment bevogtede Kyste fra henimod Bogense til Flaskebugt og fra Føns Vig til Avernæs.

7. Brigade (Stabskvarter: Margaard), 1. Halvregiment Garde husarer (Stabskvarter: Ingslev) samt Divisionsartilleriet udgjorde Re serve.

3. Divisions Stab laa i Gamborg; Overkommandoen i Odense.

Bauner vare reiste paa forskjellige Punkter ved Kysten; en Cen tralbaune fandtes i Omegnen af Kavslunde. Naar Fjenden angreb e Distrikt, skulde Baunerne i samme tændes, hvilket skulde være Signa til, at alle de i Distriktet værende Tropper skulde træde under Gevæ Naar Divisionen lod Baunen ved Kavslunde tænde, skulde alle andr

ıuner tændes, og samtlige Divisionens Afdelinger træde under Vaa-
ın. Trainet skulde ved Alarmering sendes til Ingslev.

5. Ingenieurkompagni (underlagt Landgangsbrigaden) beordredes 26. til pr. Vogn at afgaa til det vestlige Fyen til Tjeneste ved 3. vision til Arbeide paa Befæstningsanlægene ved Lille Belt, indtil t kunde blive afløst af et Kompagni fra Jylland.

D. 28. naaede de fra Nørrejylland til Fyen overførte Tropper den 2. Division gjen-oprettes
ıstlige Del af Fyen, og den paa Øen værende Styrke formeredes fra mme Dag i to Divisioner paa følgende Maade:

2. Division.

1. Brigade (7. og 14.*) Regiment).
8. do. (2., 22., 9., 20. Regiment).
1. Halvregiment Gardehusarer.
2. Divisions Artillerikommando:
10. og 13. Batteri.

3. Division.

3. Brigade (16. og 17. Regiment).
7. — (11., 12. og 13. Regiment).
Arbeiderbataillonen paa Fyen.
3. Divisions Kavalerikommando:
4. Dr. Rg.'s 2. Halvregiment
3. Divisions Artillerikommando:
6., 11., 12. Batteri.
2. Ingenieurkompagni.
5. do. (tilkommanderet).

Strækningen fra henimod Bogense over Fænø til Gamborg Fjord Forsvaret af Fyen
ldeltes 3. Division, Strækningen fra Fønsskovs Odde inkl. til Aakrog ugt 2. Division.

---

*) 14. Regiment, som oprindeligt havde holstensk og lauenburgsk Mandskab, var i Kjøbenhavn blevet gjenoprettet med Forstærkningsmandskab. I Fredericia lykkedes det nogenlunde at faae Regimentet indøvet og Reservebefalingsmændene uddannede, saa at Regimentet, da det kom til Nørrejylland, gav Haab om at være brugbart i aaben Mark. Men da under Vaabenhvilen Forstærkningsmandskabet befaledes hjemsendt, fik Regimentet i Stedet for 1400 Forstærkningsmænd Rekruter med ringe Uddannelse. Ved sin Ankomst til Fyen talte det kun c. 800 Menige, men fik dog efterhaanden ny Tilgang af Rekruter.

Enkelthederne ved Troppernes Fordeling overlod Overkommandoen til Divisionerne, idet den kun gav almindelige Direktiver og særligt paalagde dem at rette Opmærksomheden paa Strækningen fra Strib til Wedellsborg Hoved som den mest udsatte. I første Linie skulde fortrinsvis anvendes Afdelinger, som i længere Tid havde være organiserede.

3. Division (Stabskvarter Gamborg) stillede sine Brigader jevns sides: 7. Brigade (Stabskv.: Veilby) nordligst, 3. Brigade (Stabskv. Skrillinge Gaard) sydligst; den nordre Kyst til henimod Bogense bevogtedes ved Halvregimentets Foranstaltning.

2. Division (Stabskv.: Billeskov) stillede 8. Brigade (Stabskv. Minendal) i første Linie (Regimenterne fordelte langs Kysten), medens 1. Brigade (Stabskv.: Nyfæste) med Halvregimentet holdtes i Reserve. Batterierne vare fordelte.

Personelle Forandringer.

Et Kommandoskifte foregik i Chefsposten ved 3. Division, idet et Sammenstød mellem Overkommandoen og Chefen for 3. Division Generalmajor Caroc, bevægede Sidstnævnte til at indgive Ansøgning om at maatte afgaa fra den ham betroede Post. Overkommandoen indankede Sagen for Ministeriet, men da dette ansaa Tiden for lidet egnet til nærmere Forhandling om det Passerede, indskrænkede det sig til at bevilge Generalmajorens Ansøgning og overdrog Oberst Wørishøffer midlertidigt Kommandoen over Divisionen, efterat Generallieutenant Lunding af Helbredshensyn havde afslaaet et Tilbud om at modtage den. Ved Divisionsbefaling af 27. Juni kundgjorde det for Divisionen, at den havde skiftet Chef.

Generalmajor Wilster overtog Kommandoen over den paa Fyen gjenoprettede 2. Division.

Kystbatterierne paa Fyen.

Som tidligere anført, blev der efter Fredericias Rømning med Kraft taget fat paa Forstærkning af Kystbatterierne og Anlæg af nye Placementer. Vaabenhvilen standsede vel Arbeiderne, men med dest større Kraft toges atter fat ved Vaabenhvilens Udløb. D. 26. Juni var Status af Batterierne ved Lille Belt følgende:*)

1. ved Røgle Mose:	2 12 Pds.'s r. K.
(2. — —	kun et Placement.)
3. — Strib:	2 12 Pd.'s r. Kanoner.
4. Stribbatteriet:	4 84 Pd.'s G. K.; Kanonerne skulde sætte paa Bridsk; Jordarbeidet ikke færdigt.
5. — — — —	2 12 Pd.'s r. K.

*) Se Kaart over Fyen.

6. ved Rudbæk:	2 12 Pd.'s r. K.
7. — Skjærbæk:	4 18 Pd.'s K. K.; Kanonerne skulde sættes paa Bridsk.
8. — —	4 24 Pd.'s r. K.; monteret paa 1 Kanon nær.
9. — Teglværket:	ikke monteret.)
0. — Kongebro:	4 12 Pd.'s r. K. og 4 18 Pd.'s K. K.; de 4 sidstnævnte skulde sættes paa Bridsk.
1. — —	under Udførelse.
2. — —	do. do.
3. Vadsnæs Batteriet:	3 12 Pd.'s r. K.
4a. — —	2 $^{12}/_{24}$ Pd.'s Feltkanoner.
4b. — —	2 12 Pd.'s r. K.; Batteriet ikke fuldt færdigt.
5. ved Slotsruinerne:	2 12 do. do. og 2 $^{12}/_{24}$ Pd.'s Feltkanoner; ikke fuldt færdigt.
6. paa Fænø*):	2 4 Pd.'s r. Kanoner, ligeledes.
7. —	2 do. do. ligeledes.
8. —	2 do. do. ligeledes.

Af Batterierne vare enkelte Frontalbatterier, de fleste vare indtaarne Flankeringsbatterier. Hvor det var muligt (som flere Steder aa Hindsgavl og Fænø) anlagdes Batterierne skjulte.

For Feltartilleriet anlagdes talrige Indskæringer. Løbegrave angdes langs hele Kysten fra Røgle Mose over Hindsgavls Odde til id i Fænø Sund samt paa Fænø og en mindre Strækning af Fønstov. Hvor Skrænterne vare høie og steile, gjordes de utilgængelige ed at eskarperes, og hvor Afstanden mellem de eskarperede Steder ke var for stor, fyldtes Mellemrummene med Forhug og undtagelsesis med spanske Ryttere.

Den maritime Styrke ved Fyen ved Vaabenhvilens Udløb bestod un af Kanonbaaden Hauch og 3 Kanonchalouper i Fænø Sund samt f Kanonbaaden Schrødersee mellem Æbelø og Baaring Vig. Denne tyrke forøgedes dog, som tidligere angivet, i de nærmeste Dage med ampskibet Geiser og Kanonbaaden Krieger, der toge Station i Farandet ved Assens, Bogø og Orø, samt med Pandserskonnerten Esbern nare, der afgik til Fænø Sund, og hvis Chef fik Kommandoen over en ovenanførte, dersteds stationerede Styrke. Den maritime Styrke ved Fyen.

*) I de nærmeste Dage derefter stilledes endnu 2 Kanoner i Batteri paa Fænø mellem Nr. 16 og 17 samt anbragtes Morterer paa Fyens Kysten Ø. for Øen og paa denne.

b. I Nørrejylland.

Ved Vaabenhvilens Udløb, da den pag. 167 angivne Styrke endn stod i Vendsyssel, var Kystforsvaret ordnet paa følgende Maade:

Forsvaret af Kysten V. for Ryaa overdroges 4. Divisio under Befaling af Chefen for 1. Kavaleribrigade, Generalmajor Hor nens (Stabskvarter: Birkelse). Styrken koncentreredes væsentlig o Agersund; 5. Dragonregiment, en Bataillon af 19. Regiment samt Batteri lagdes paa Mors og Thyholm.

Forsvaret af Kysten Ø. for Ryaa overdroges 2. Kavaler brigade (2. og 6. Dragonreg.), 1. Regiment, 7. Batteri samt 4. Ing nieurkompagni, hvilken Styrke stilledes under Befaling af Kommar døren for 9. Infanteribrigade, Oberst Neergaard*) og benævnt Oberst Neergaards Korps.

Kystbevogtningen i dette Afsnit bestredes af 1. Regiment, to Esk droner af 2. Dragonregiment samt 1. Halvregiment af 6. Dragonreg ment, Alt under Kommando af Chefen for 1. Regiment, Oberstlieut nant Beck, hvem ogsaa 4. Ingenieurkompagni underlagdes. I Reserv stod den øvrige Oberst Neergaard underlagte Styrke.

Forsvaret var væsentligt koncentreret om Nørre Sundby; $^1/_2$ Kon pagni med 16. Dragoner besatte Aalborg.

Den Ordning af Kystforsvaret, der blev truffen, da Oberstlieut nant Beck d. 1. Juli overtog Kommandoen over den i Nørrejyllan forblevne, stærkt reducerede Styrke, vil blive given i det Følgende.

c. Paa Als.

Besættelsen af Kysten langs Als Sund og Als Fjord blev ve Vaabenhvilens Udløb følgende:

Af den paa Als værende Styrke**) henlagdes følgende Styrke Nordlandet:

6. Regiment,
$^1/_2$ 1. Batteri,
1 Eskadron samt
et Detachement Fæstningsartillerister,

Alt under Kommando af Chefen for 6. Regiment, Oberstlieutena Caroc.

Resten, bestaaende af $2^1/_2$ Inf. Brigade, $2^1/_2$ Batteri, 1 Eskadro

*) Oberst Neergaard afgav i den Anledning midlertidigt Kommandoen over 9. Br
**) Se pag 167.

Fæstningskompagnier og 1 Ingenieurkompagni stilledes S. for Augustenborg Fjord.

Stillingen S. for Augustenborg Fjord inddeltes i

en høire Fløi fra Arnkilsøre til Kjær Vig, hvis Forsvar overges af 4. Brigade (hvis ene Regiment, som ovenfor angivet, var hengt til Nordlandet),

en venstre Fløi fra Kjær Vig til udfor Sønderborg Ladegaard. Bevogtningen og Forsvaret af denne Fløi overdroges d. 25. Aften til 1. Brigade, som skulde forblive i Stillingen til d. 29. Aften og da afløses af 2. Brigade, der d. 25. overtog Tjenesten som Reservebrigade.

Divisionens Stabskvarter blev fra d. 25. Eftm. i Ulkebøl Præstegaard.

Under 24. Juni udgaves Direktiver for Brigadernes Forhold under Kamp *).

Over hele Stillingen blev fra d. 25. Aften alle faste Piecer forsynede med fuld Styrke af Kommandører og Betjeningsmandskab.

Der toges ufortøvet fat paa den ved Vaabenhvilens Indtræden tilsigtede Befæstningsanlæg paa Als. Udførelse af Befæstningsanlæg; og da Kommandoen paa Als frygtede et Angreb paa Sønderborg, tilskrev den under 23. Juni Ingenieurkommandoen, at Arbeiderne ved denne By maatte anses som de vigtigste, og at det derfor gjaldt om med størst mulig Kraft at begynde Arbeiderne paa Slotspynten samt Anlæget af Masker og Barrikader i Byen. Saavidt muligt burde dog Arbeiderne i den øvrige Del af Stillingen gjenoptages.

De før Vaabenhvilens Indtræden givne Bestemmelser angaaende Passagen til og fra Als traadte atter i Kraft. Baadene samledes paa bestemte Pladser, hvor Vagt udstilledes. Fiskeri tillodes kun paa bestemte Steder og under Kontrol.

Den maritime Styrke ved Als vil blive angivet under Beskrivelsen af Kampen d. 29. Juni. —

General Moltkes Udkast til de Operationer, der ved Krigens Genudbrud agtedes udførte, var mod Slutningen af Mai forelagt Prinds Friedrich Carl og gik ud paa Ønskeligheden af et samtidigt Anfald paa Fyen og Als som det eneste, der med eet Slag kunde tvinge Danmark til Fred. Vor Hovedstyrke antoges staaende paa Als og Operationsplanen paa fjendtlig Side.

*) Bilag 19 indeholder 1. Divisions Skrivelse af 24. Juni til 2., 4. og 6. Brigade.

Fyen; angreb man paa begge Steder, hindrede man os i at sende Fo stærkning til noget af disse Punkter. Bemyndigelse til et Angreb pa Fyen gaves dog ikke paa Grund af Østerrigs Vægring; derimod skul saavel Als som Egnen N. for Limfjorden strax efter Vaabenhvile Udløb søges okkuperet.

D. 25. Juni stode i Henhold hertil:

I. Korps i Sundeved (Korpskvarter Graasten);

II. Korps mellem Haderslev og Veile (Korpskvarter Kolding)

III. Korps i Jylland (Korpskvarter Randers), saaledes fordel Divisionen Münsters Avantgarde ved Hobro; det af Gard tropperne bestaaende Gros ved Randers; Reservebrigaden Aarhus med Detachementer i Skanderborg og Horsens.

Kystbevogtningsdetachementer vare udsendte til fo skjellige Punkter.

II. Korps skulde ved opsigtvækkende Foranstaltninger stræbe bortlede Opmærksomheden fra det mod Als tilsigtede Foretagende.

De Allieredes Overkommando begav sig til Aabenraa.

Krigsbegivenhederne i Dagene 26.—28. Juni.

26. Juni.

Fjendtlighederne gjenoptages.

Kl. 6 Form. aabnede Batterierne paa fjendtlig Side Nr. 25, 27 29 samt Batteriet S. for Sandbjerg Ilden mod Arnkilsøre—Kjær Vig den sydligere, nærmest tilstødende Kyst for at tvinge os til at vise vo Artilleris Styrke og Opstilling. Hensigten opnaaedes ikke, hvorfor Ild ophørte omtrent Kl. 9. Samme Dag var Batteriet ved Noldtang a lagt, med den Opgave at hindre vore eventuelt i Stegsvig liggen Skibe fra at løbe ind i Als Fjord.

Indkomne Efterretninger.

I Løbet af Dagen indløb der følgende Meldinger til Ove kommandoen:

Fra 3. Division (Morgenmelding): „Inat Intet forefaldet v Divisionen."

Fra Kommandoen paa Als (Morgenmelding): „Igaar har Fje den monteret Værket b. i den tilbagetrukne Linie, samt Batterier ved Batterup og Snogbæk. 26 Pontoner bleve igaar Eftermiddags a læssede ved Storskoven.

Hele Natten er hørt Vognkjørsel og Arbeiden i Nærheden

ndbjerg. Et Batteri noget S. for Sandbjerg Vandmølle er opkastet. Løbet af Natten er saavel over Mels som over Middelfart modtaget elegrammer fra Feltpolitiet om Samling af Baade i Sundeved og abenraa."

Fra Feltpolitiet: „Fra Flensborg d. 24. ds. i de sidste 3 Dage sseret c. 200 Baade til Nybøl; ved Eideren en Samling af 600. I idersted og Stapelholm til idag rekvireret 2700 Vogne for at transortere Baadene Nord paa."

Fra Samme: „I Flensborg formenes, at man endnu i Nat vil rcere Overgangen til Als. Det hed sig i Flensborg, at 10 Regienter Infanteri med Kavaleri og Artilleri skulde være gaaede Nord aa ad Oxeveien for mulig strax at angribe Fyen, hvilket sikkert er deles upaalideligt."

Fra Kommandoen paa Als (Aftenmelding): „Fjenden har arbidet paa et Batteri ved Noldtang ligeoverfor Stegsvig."

Privatefterretning: „1500 Baade ere passerede Flensborg i de dste Dage Nord efter."

Privatefterretning: „En paalidelig Mand beretter, at et stort ntal Baade, sammenbragte fra Holsten og Slesvig ere transporterede ord paa for at afbenyttes ved Limfjorden."

Til Kommandoen paa Als indløb desuden følgende Melding:

Fra 5. Regiments 3. Kompagni (S. for Kjær Vig) Kl. 2 Form. I Retning af Sandbjerg Mølle er hele Aftenen hørt stærk Vognkjørsel. enere blev der uafbrudt banket, tømret og ligesom halet i Noget paa ommando. Det synes dog ikke at være umiddelbart ved Stranden, en lidt fra Strandbredden."

Fra 6. Regiment i Nordlandet: „Ligeoverfor er kun bemærket nkelte Poster; Fjendens Nærværelse har givet sig tilkjende ved vedoldende Hundeglam og Kjørsel."

Hovedindtrykket af disse Meldinger er, at der hos Fjenden spores n vis Aktivitet overfor Als, derimod Ro overfor Fyen. Dette kan og ikke foranledige Ændring i det Totalbillede, der erhvervedes d. 5. paa Basis af de til den Tid indkomne Meldinger, at nemlig saavel ls som Fyen ere truede. Transport af Baade spiller vedvarende en or Rolle.

27. Juni.

I Løbet af Dagen indkom følgende Efterretninger til Overkommandoen.

Fra Kommandoen paa Als (Morgentelegram): „Mellem 3 og

4 imorges har Fjenden beskudt Arbeidskommandoet paa Arnkilsøre Rolf Krake passerede Kl. 3 Nordlandet paa Als, beskudt af Batte rierne ved Noldtang og Snogbæk, og er ankommet til Augustenbor Fjord. Esbern Snare afgaar til Fænø Sund. Enkelte Kanonskud fald af og til."

Fra 3. Division (Morgentelegram): „Batteri er opkastet pa Lyngs Odde ligeoverfor Middelfart; flere andre Steder paa Kysten se Batteriarbeider."

Fra Feltpolitiet (Beretning fra Jylland): „3 Batterier op kastede, et overfor Skibsbroen i Middelfart, et overfor Lyng Teglværl sandsynligvis et tredie mellem disse to. Fjendens Hovedstyrke e samlet om Hobro og Randers. Brigaden Gondrecourt langs Kyste fra Haderslev til Kolding. Preussisk Brotrain flyttet fra Agtrup t Vonsild. Stor militær Arbeiderkolonne afgaaet til Stenderup."

Fra Samme (Beretning fra Hertugdømmerne): „De igaar om meldte Baade (200) ere Pontoner. D. 25. ere 10 Fragtvogne passered gjennem Flensborg med gamle Fiskernæt til at hindre Skrueskibene Seilads. Alle Seilbaade fra Holstens og Slesvigs Kyster pr. Jernban sendte til Rødekro ved Aabenraa for at transporteres til Jylland ve Hjælp af c. 1400 Vogne. Kudskene skulle forsyne sig med Proviar for mindst 3 Dage. Fjenden vil gaa over paa 3 Steder paa een Gang Als, Middelfart og et Sted nordligere. D. 24. passeret Nord paa gjen nem Flensborg 24. Reg., 3. Batl. af 64. Reg., 26 Stkr. Skyts, c. 9 meget lange fladbundede Fiskerbaade til Overgang ved Stenderu tagne fra Kappel og Arnæs."

Fra Kommandoen paa Als (Aftentelegram): „Ilden fortsa hele Dagen med enkelte Skud mod Strækningen N. for det tidliger Surløkkebatteri. Enkelte Kast fra et nyt Morteerbatteri S. for Sand bjerg Mølledam. Fjendens Arbeidskommandoer beskudte og stand sede i deres Virksomhed. Fjendens Ild blev da heftigere."

Fra 3. Division (Aftentelegram): „Ved Divisionen indtil Kl. Aften Intet forefaldet."

Kanonbaaden Hauch meldte, at et Batteri ved Nordenden a Stenderup Skov i Løbet af sidste Nat var blevet monteret med Piecer.

Hovedindtrykket af disse Meldinger er fremdeles, at baade Als o Fyen ere truede; dog synes der vedvarende at være større Aktivit paa fjendtlig Side overfor Als end overfor Fyen.

28. Juni.

I Løbet af Dagen indkom følgende Meldinger til Overkomandoen:

Fra Kommandoen paa Als (Morgentelegram): „Fjenden r inat dannet en Flanke mod Nord paa Batteriet S. for Sandbjerg ølle, opkastet et Batteri mellem Sandbjerg og Storskoven, arbeidet ærkt i Storskoven og paabegyndt 3 Batterier N. for det ligeoverfor rnkilsøre liggende Teglværk. Omtrent Kl. 3 Morgen blev et fjendtgt Arbeidskommando beskudt fra Rønhave Batteri; Fjendens Ild ttedes strax mod Batteriet. Kl. 5 aabnedes Ilden mod Omegnen af t tidligere Surløkke Batteri. Skydningen er nu ophørt."

Fra 3. Division (Morgentelegram): „Indtil idag Kl. 8 Morgen tet forefaldet ved Divisionen."

Fra Eskadrechefen, Orlogskapitain Muxoll: „Efter modtagne fterretninger skal der være samlet i Kolding c. 2000 Baade, Pramme g Pontoner. Fjenden skal have i Sinde at anlægge Batterier ved Orø und og paa Knudshoved mellem Haderslev Fjord og Heilsminde."

Fra Feltpolitiet: „Prinds Friedrich Carl d. 25. ankommet l Aabenraa med Stab og 1 Bataillon, 1 Eskadron; d. 27. ventedes idnu 2 Kompagnier Infanteri. Ved Rødekro findes 30 østerrigske ontoner; Aarer fordres udleverede overalt. I Graasten ere 60—80 appeler Fiskerbaade samlede."

Fra Kommandoen paa Als (Aftentelegram): „Et Par Kanonrud faldne i Dagens Løb."

Fra 3. Division (Aftentelegram): „Indtil Dags Aften Kl. 8 tet Nyt forefaldet ved Divisionen."

Hovedindtrykket af disse Meldinger er, at Als utvivlsomt er uet; ogsaa har den d. 25. modtagne Efterretning om, at Prinds riedrich Carl samme Dag ventedes til Aabenraa, bekræftet sig, g staar som et Fingerpeg om vigtige forestaaende Begivenheder paa enne Krigsskueplads. At Baade skulle benyttes ved Overgangen er denfor Tvivl.

Vildledende er især den Efterretning, at den ved Rødekro (c. 1 il N.V. for Aabenraa) samlede Baadkolonne, hvorom der i mange eldinger er Tale, skal føres mod Nord. Den er i Virkelighed bestemt l Anvendelse mod Als og føres i de følgende Dage mod Øst til Blans ed Ballegaard.

B. Kampen paa Als d. 29. Juni.

Terrainbeskrivelse; Stillingen paa Als; fortifikatoriske Foranstaltninger m. m.

Breden af Als Fjord overstiger overalt 3000 Alen; Breden a Als Sund aftager fra 1250 Alen udfor Arnkilsøres vestlige Pynt til 300 Alen ved Sønderborg. Dybden i Fjorden og Sundet er mege betydelig og Strømmen deri som oftest stærk.

Kysterne lægge ingen Hindringer i Veien for Baadovergang. A Kysten er vel paa Strækningen fra Arnkilsøre til noget N. fo Baadsager i Reglen brat affaldende, men Skrænterne hæve sig ikku til en Høide af 20—30 Fod og lægge ikke Fodfolket Hindringer i Veie for Bestigeligheden; denne hæmmes kun ved det Tjørnebuskads, hvor med Skrænterne paa flere Steder ere bevoxede. Da imidlertid A Kysten ligger aaben til Beskuelse fra Sundeved Siden, ere vanskelig Steder for Bestigning lette at undgaa ved en Overgang. S. for Baad ager er der ingen Skrænt, men Landet stiger dog meget stærkt.

Forsvarsstillingen paa Als.

Stillingen paa Als besad som Forsvarsstilling betragtet store o iøinefaldende Mangler. De vigtigste af disse vare dens Mangel pa Oversigt over Forterrainet, dens store Udstrækning og den Omstær dighed, at den i det Hele og Store kunde overses fra Sundeved.

Manglen paa Oversigt gjaldt ikke alene Strækningen fra Arnkil øre til Kjær Vig, hvor den overfor liggende Kyst var opfyldt me Skovpartier og tætte Hegn, der satte Fjenden i Stand til ubemærk at træffe Forberedelser til en Baadovergang i stor Stil og til useet a samle en Division umiddelbart ved Kysten; men den gjaldt ogsa Kysten paa Nordlandet, hvor de ligeoverfor liggende Terrainforhol begunstigede en skjult Forberedelse til Baadovergang i saadan Gra at Fjenden valgte dette Sted til Overgangspunkt ikke alene ved de projekterede Overgang d. 1. April, men ogsaa ved de først udkaste Planer til en Overgang strax efter Vaabenhvilens Udløb. Paa Stræk ningen S. for Kjær Vig indtil Sønderborg begunstigedes en Landgan vel ved Sundets ringe Brede, men Forberedelserne maatte ske aaben lyst, og Kysten her var paa vor Side rigt forsynet med Artilleri. Pa Strækningen S. for Sønderborg var vel den overfor liggende Kyst sin Helhed mere aaben, dog var der ogsaa her Steder, hvor Forbere delserne til en Baadovergang kunde ske usete og uforstyrrede, o Kommandoen paa Als mente saa meget mere at maatte træffe Fo holdsregler imod en Overgang paa dette Sted, som en saadan kun

ıge Grad kunde modvirkes af Marinen, og som den — strategisk tragtet — var overordentlig farlig for os, idet Fjenden efter udført ındgang stod paa vor Hovedtilbagetogslinie.

Naar saaledes Kommandoen paa Als mente at maatte befrygte Landgang saavel paa Nordlandet som paa hele Kysten fra Arnkils-e til Sønderskov, fik Stillingen, der skulde bevogtes og forsvares, betydelig Udstrækning. Alene Als Sund Stillingen fra Arnkilsøre Sønderskov har en Udstrækning af c. 18000 Alen; den paa Nord-ndet truede Kyst var af en ganske lignende Udstrækning.

Endelig laa, som oven antydet, Als Kysten i sin Helhed aaben Beskuelse. Fjenden kunde overskue vor Opstilling, ja følge Gangen vore Patrouiller. Gjennem slesvigske Overløbere var han under-ttet om Antal og Fordeling af vore Stridskræfter paa Als og havde anden Vei erholdt en Meddelelse derom, der nøie stemmede med virkelige Forhold*).

Forsvaret af en Kyststrækning af en saadan Art maatte høre til vanskeligste Opgaver, især naar Stillingens lange Linier, saaledes m Tilfældet var, ikke vare støttede ved lukkede Værker.

Som det fremgaar af de preussiske Beretninger, har man paa ndtlig Side ingensinde paatænkt en Landgang paa Strækningen nderborg—Sønderskoven; Udsigten til i ringe Afstand fra Kysten støde paa vor Hovedreserve saavelsom Overførslen over et meget edt Vand, hvorved de landsatte Echeloner udsattes for enkeltvis at ervældes, har muligen virket afskrækkende.

Mest har man beskjæftiget sig med Planen om en Overgang til ordlandet. Vel maatte ogsaa her Baadoverførslen foregaa over et eget bredt Vand, hvorved de først overførte Echeloner udsattes for overvældes isolerede, ligesom ogsaa Faren for at komme i Kast ed vor ved Als stationerede maritime Styrke ikke var ringe, men dsigten til kun at træffe en svagere Troppestyrke paa Landgangs-edet og til at kunne vinde fast Fod i Mels Afsnittet, inden vor ovedreserve kunde naae derop, har formentligt været det Bestem-ende.

Mere tilfældigt kom man i sidste Øieblik ind paa Tanken om at lføre Overgangen til Arnkilsøre, hvor Forholdene i enhver Henseende

*) Se det preussiske Generalstabsværk II. Del pag. 654. Det skal iøvrigt bemærkes, at man ikke paa dansk Side var nøieseende med, hvad der i Aviser og Brochurer offentliggjordes om Hærens Opstilling.

bøde store, næsten ideale Fordele. Vor Besætning paa Kjær Halv var yderst svag. Afstanden fra Kyst til Kyst var ikke større, end a den første Echelon overvældende hurtigt kunde naae den modsatt Bred, faae Fodfæste der og i Arnkils Skovs Udkant klamre sig fast, indt nye Tropper overførtes; den var fremdeles ikke større, end at Arti leri-, ja endog Geværild, fra Sundeveds Kyst kunde understøtte d overførte Troppers Fremrykning. Ogsaa Konfigurationen af Arnki Halvø var gunstig for Angrebet. Endelig maa nævnes Manglen pa Artilleripositioner paa vor Side, hvorved det lettedes Fjenden at d bouchere frem fra Skoven, inden hans Artilleri var overført. — Tilsted værelsen af det i Augustenborg Fjord stationerede Pandserbatteri Ro Krake maatte vel vække nogen Betænkelighed; men der var do kun en meget ringe Sandsynlighed for, at Overgangen i dens først Stadier vilde blive forstyrret, eftersom den skete useet fra Augusten borg Fjord, og Skibet maatte passere omkring Nordpynten for a kunne virke og ved sin Fremkomst vilde blive heftigt beskudt fr Batterierne ved Snogbæk*).

Det Terrain, hvorpaa Kampen førtes d. 29. Juni, var gjennem gaaende fladt og uoverskueligt. Kun fra Engeshøi Bakkeparti havd en vid Udsigt mod Nord; ogsaa egnede denne Bakke sig godt til A tilleriposition mod Nord og Nordost; iøvrigt manglede saavel Oversigt punkter som egentlige Artilleripositioner**). Operationerne besværlig gjordes i høi Grad ved den mandshøie Sæd og de tætte levende Heg hvormed alle Marker og Veie vare omgjærdede; Hegnene frembød endog for Enkeltmand Vanskeligheder ved Passeringen.

Paa Tilbagetogslinien skulde Sønderskov passeres; denne best i 1864 for en Del af unge Træer og var passabel for Infanteri i spre Orden. —

Fortifikatoriske Foranstaltninger.

Langs Sundet var der i den øverste Kant af Skraaningen anlagt e sammenhængende Løbegrav og parallelt dermed en større dækket Vei, de saakaldte Kommunikationsgang, som Forbindelsesvei for hele Stillinge Afstanden mellem denne og Løbegraven var saavidt muligt overalt mind end den tilsvarende Brede af Sundet, saa at de i Kommunikation gangen opstillede Reserver betids kunde naae Kysten. Dels for

*) Dette findes ogsaa udtalt paa dansk Side i en d. 24. Mai 1864 indsendt R kognosceringsrapport fra Premlt. O. Larssen af Ingenieurkorpset, hvorom sener

**) En Rekognoscering af Terrainet, foretaget nu, vil ikke give det samme Bille som i 1864, eftersom Hegnenes forskjellige Beskæring i de forskjellige Aar giv et bestandigt vexlende Billede af Overskueligheden og de fri Skudfelter.

ıdre Enfileringen fra de fjendtlige Batterier hinsides Sundet, dels a Grund af Terrainet vare disse Linier brudte i endel Vinkler, esom der paa forskjellige Steder var opført Traverser, der maatte e Forsvaret god Støtte, men dog tillige frembøde mangt et Støtte-nkt for en Nord fra kommende Fjende, der havde sat sig i Besid-lse af Endepunkterne af disse Forsvarslinier. Kommunikations-ngen gik fra Slottet gjennem Sønderborgs Ruiner; de farlige frit-aende Mure foran Gangen vare nedbrudte, og Gaderne paa passende eder barrikaderede. Batterierne laa enten i selve Kommunikations-ngen eller vare forenede med denne ved Gange. Til Forbindelse ellem Løbegraven og Kommunikationsgangen benyttedes oprindeligt haandenværende Hegn; efterhaanden skaffedes dog bedre Forbin-lse tilveie. Over Indløbet til Kjær Vig anbragtes Flydebomme.

Status af Batterianlægene var følgende*):

dskæring	Nr. 1	1 4 Pd.'s r. K. mod Syd.	
—	Nr. 2	2 4 Pd.'s r. K., 1 mod Syd, 1 mod Nord.	
—	Nr. 2 b	1 12 Pd.'s K. K. mod Nord.	
ovfogedhusbatteri		1 24 Pd.'s G. K. frontalt.	
		1 4 Pd.'s r. K. frontalt.	
dskæring	Nr. 3	1 4 Pd.'s r. K. mod Nord.	
ovbatteriet.		1 24 Pd.'s G. K.	frontalt og enfilerende.
		1 4 Pd.'s r. K.	
dskæring	Nr. 4	1 12 Pd.'s r. K. mod Nord.	
nhave nordre Batteri		1 24 Pd.'s G. K.	frontalt.
		1 4 Pd.'s r. K.	
nhave søndre Batteri		1 4 Pd.'s r. K.	
		1 24 Pd.'s G. K.	
		1 12 Pd.'s K. K. til Faldskjærmsraketter.	
dskæring	Nr. 5	1 4 Pd.'s r. K. mod Nord.	
—	Nr. 6	2 4 Pd.'s r. K., 1 mod Nord, 1 mod Syd.	
—	Nr. 6 b	1 24 Pd.'s K. K. mod Syd.	
—	Nr. 7	1 12 Pd.'s r. K. mod Nord.	
—	Nr. 7 b	1 12 Pd.'s K. K. mod Syd.	
—	Nr. 7 c	1 24 Pd.'s G. K. mod Nord.	
—	Nr. 8	1 12 Pd. s r. K. mod Nord.	
—	Nr. 9	1 84 Pd.'s G. K. II. mod Syd.	
—	Nr. 9 b	1 12 Pd.'s K. K. mod Nord.	

*) Se Oversigtskaart til Kampen paa Als.

Indskæring	Nr. 9 c	1 12 Pd.'s K. K. frontalt.
—	Nr. 10	1 84 Pd.'s G. K. II mod Syd.
		1 12 Pd.'s r. K. mod Syd.
—	Nr. 10 b	1 84 Pd.'s G. K. II mod Nord.
—	Nr. 10 c	1 12 Pd.'s K. K. frontalt.
Møllestedgd. Batteriet		4 12 Pd.'s r. K. frontalt.
Indskæring	Nr. 10 d	1 24 Pd.'s G. K. frontalt.
—	Nr. 11	1 84 Pd.'s G. K. II } mod Nord.
(Flankebatteri)		1 12 Pd.'s r. K. }
Indskæring	Nr. 12	1 84 Pd.'s G. K. II } mod Syd.
(Baadsagerbatteri)		1 12 Pd.'s r. K. }
Indskæring	Nr. 13	1 24 Pd.'s G. K. mod Syd.
—	Nr. 13 b	1 12 Pd.'s r. K. mod Syd.
—	Nr. 14	1 12 Pd.'s K. K. mod Syd.
—	Nr. 15	1 12 Pd.'s r. K. mod Syd.
—	Nr. 16	1 4 Pd.'s r. K. mod Nord.
—	Nr. 17	1 4 Pd.'s r. K. mod Nord.
Kirkebatteriet		1 84 Pd.'s G. K. II } mod Nord.
		1 4 Pd.'s r. K. }
		6 36 Pd.'s K. K. frontalt.
		1 84 Pd.'s G. K. II } mod Syd.
		1 4 Pd.'s r. K. }
		2 84 Pd.'s Morterer.
		2 24 Pd.'s Morterer.
Slotsbatteriet		1 12 Pd.'s G. K. } mod Nord.
		2 4 Pd.'s r. K. }
Møllebatteriet		3 84 Pd.'s G. K. I frontalt*).

Positionsskytset langs Als Sund bestod saaledes af 64 Stkr. Sky (Mortererne indbefattede); desuden havdes 21 Espingoler og 1 Kan til Faldskærmsraketter. Det meste Skyts stod S. for Kjær Vig (Stkr.). Skytset var fordelt til 35 Batterier og Indskæringer.

---

*) Som oven angivet, vare de tidligere faste Batterier med Frontalild tildels f ladte. Dog var Møllebatteriet bevaret og Skytset i dette forsænket. Ligele var Skytset forsænket i Kirkebatteriet og dette Batteri forsynet med Flanker Bestrygning af Sundet.

Sønderborg Slot var benyttet saaledes, at tre Lokaler i den nordre F nederste Etage vare indrettede som Kasemater, hvert Lokale til Placement 1 Kanon til Bestrygning af Sundet mod Nord.

Betjeningsmandskabet bestod for alle 12 Pd.'s og sværere Kalibre 6 Mand, for mindre Kalibre af 4 Mand; dette Mandskab skulde være d Kanonerne, medens Afløsningen udhvilede i bagved liggende Gaarde. hvert Placement skulde der være en Kommandør med de fornødne nderbefalingsmænd. De Kommanderende i Placementerne vare Korpoler eller Underkorporaler, nogle Steder kun Menige.

Som Skytsbedækning skulde hvert Batteri om Natten og i taaget eir have 6—8 Infanterister pr. Piece; paa den af 4. Regiment besatte ;ræk ning afgaves ikke denne Bedækning, da den efter Regimentets ormening vilde have krævet en vel stor Del af hele Styrken.

7 Baunestationer vare oprettede langs Als Sund for at alarmere Tilfælde af Angreb: Bauner.

Nr. 7 ved Gaard Nr. 1,
Nr. 6 — Arnkilsøre,
Nr. 5 — Rønhave,
Nr. 4 — Byggegaard,
Nr. 3 — Engeshøi,
Nr. 2 — Straabjerggaard,
Nr. 1 — Sønderborg Ladegaard.

Dobbeltposter udstilledes ved hver Baune. Den Kompagnichef, er var nærmest ved det Sted, hvor Overgangsforsøget foretoges, skulde ve Ordre til Antændelse af den nærmeste Baune; 50 Skridt ud til den for denne afbrændtes samtidigt en Halmvisk, anbragt paa en ang. Saasnart een Baune brændte, skulde alle tændes. Baunernes estemmelse var altsaa kun at alarmere, ikke at avertere om Angrebsnktet. Melding skulde afsendes samtidigt med Antændelsen. Desden oprettedes en Station til Forbindelse med Rolf Krake

Telegrafstationer vare oprettede i Ulkebøl, Augustenborg, Egen, els, Tandslet og Høruphav; Stationen i Ulkebøl havde Forbindelse ed alle de øvrige.*) Telegrafstationer.

Da Barakkerne ved Rønhave vare afbrændte under Kampen om ybbølbjerg, oprettedes 4 Kompagnileire, henholdsvis i Arnkils Skov . for samme samt N.Ø. og Ø. for Rønhave. Barakkeleirene ved ønderborg-Vollerup Veien udbedredes. Hyttebygninger.

Af Bøndergaardene S. for Kjærvig fandtes kun Brandtomter; geledes var Sønderborgs vestlige Del sammenskudt og nedbrændt.

*) Paa Grund af manglende Telegrafmateriel paa Fyen havde Overkommandoen under 27. Juni befalet, at Krigstelegrafstationernes Antal paa Als skulde indskrænkes til 4, idet Stationerne Tandslet og Egen skulde nedlægges. Denne Befaling var imidlertid d. 29. endnu ikke bragt til Udførelse.

Veie.

Samtlige Veie paa Als vare i god Stand, men som oftest bugte og snevre. Kolonneveie vare anlagte i en saadan Retning, at de b gunstigede saavel Reservernes Fremrykning mod de truede Punkt som Afmarchen under en eventuel Tilbagegang.

Paatænkte Foranstaltninger.

Den Omstændighed, at der under Vaabenhvilen ikke maatte a beides paa Stillingernes fortifikatoriske Forstærkning, gjorde Arbeider et betydeligt Afbræk. Løbegravene vare ikke udvidede til det b stemte Profil; de endte derhos S. for Arnkilsøre, saaledes at der p Halvøens nordlige Spids ingen Befæstningsanlæg fandtes.

Det havde været Hensigten at dække en Del af Kysten ve Miner, og der begyndtes efter Vaabenhvilens Udløb (d. 28. Juni) p Udlægningen af Ramstedske Miner S. for Kjær Vig udfor Fiskebæk gaard, fordi man ansaa dette for det vanskeligste Sted at udlægg dem; i den nordligere Del af Als Sund var Udlægningen ikke begynd ligesom heller ikke Udlægningen af de for selve Øret bestemte Shaf nerske Miner.

Ingenieurkommandoen havde anbefalet at anlægge to forsænke Placementer for svært Skyts paa den nordvestlige Kyst af Øret; A tillerikommandoen havde foreslaaet at anlægge et Kontrebatteri 4 12 Pd.'s eller 24 Pd.'s Kanoner ved Arnkils Skovs nordvestre Hjørn særlig bestemt til kraftig at bestryge den flade Mark ved Arnkilsø samt forhindre Forberedelserne til en Overgang fra Teglgaarden ell en Landgang paa Øret ved Hjælp af Baade fra Snogbæk Hage, me intet af disse Anlæg var kommet til Udførelse. Flere af Batterier trængte til en stærkere eller mere passende Armering, i hvilken A ledning Skytsbeholdningen paa Als var søgt forstærket med 10 svær riflede Kanoner, hvilke det dog, som tidligere anført, ikke var lykked at erholde.

Direktiver angaaende Tilbagetoget.

Blev Divisionen nødt til at opgive Stillingen langs Als Sun skulde den rallieres i en Stilling over Ulkebøl, Sundsmark med ti liggende Hegn og den vestlige Udkant af Sønderskov. Herfra før Tilbagetogslinierne paa de følgende 3 Fjerdingvei gjennem et fla Terrain med mange Hegn, hvor ingen egentlig Stilling frembød si undtagen Høiderne ved Hørup Kirke med venstre Fløi støttet Kysten.

De paa høire Fløi værende Afdelinger skulde hovedsagelig b nytte Veien gjennem den østre Del af Kjær og gjennem Ulkebøl ov Spang Bro, Vollerup, Hørup Kirke, Maibøl, Lebøl og Fjelby og der til Kegenæs samt Kolonneveiene a, k, f og g.

De paa venstre Fløi værende Afdelinger skulde benytte Kolonn

iene b, c og e til Lambjergskov, og Veiene fra Vollerup Kro over ımbjergskov, Hørup, Vibøge, Skovby til Kegenæs; endvidere Kolonneiene d og m, Veiene fra Ladegaarden til Skoven, Veiene gjennem n søndre Del af denne, Veien fra Klintinge til Hørup, samt Kolonneien h og derpaa Veien til Kegenæs over Vibøge. Under Retraiten ulde venstre Fløi forhindre Fjenden i at trænge for hurtigt frem ıgs Kysten og i, ved muligen at bemægtige sig Hørup og Høruphav, true Forbindelsen med Kegenæs.

I Stillingen ved Hørup Kirke og Lambjerg Skovene skulde Divi- ›nen ordnes inden det videre Tilbagetog til Kegenæs, hvor Foran- ıltninger til Forsvar og Indskibning af Tropperne vare trufne.*)

Mindre, forsprængte Afdelinger vilde, som tidligere omtalt, kunne dskibes paa forskjellige Punkter paa Østkysten af Als ved Marinens ›ranstaltning.

Forsvarstyrkens Opstilling.

Styrken paa Als og dens Fordeling til Afsnittene N. og S. for ugustenborg Fjord er tidligere angivet.

Den samlede Styrke af Kombattanter paa Als udgjorde c. 9650 and Infanteri, c. 250 Ryttere, 1750 Artillerister og 350 Ingenieurer, sammen c. 12000 Mand. De hjemsendte Forstærkningsmænd vare dels erstattede med Rekruter.

a) Opstillingen langs Als Sund.

Høire Fløi, Strækningen fra Arnkilsøre til Kjær Vig, ır besat af 4. Brigade (dog kun bestaaende af 4. Regiment, eftersom Regiment var afgivet til Nordlandet) under Kommando af Oberst aaborg (Stabskv. i Gaarden Nr. 5 i Ulkebøl Nørremark). Brigaden

*) Paa Kegenæs var Major T. M. E. Gulstad, Chef for det slesvigske Gendarmeri, ansat som Kommandant og havde til sin Raadighed en mindre Styrke af Fodfolk, Rytteri og Gendarmer.

Paa Kegenæs fandtes rigelig Skjul og Dækning. Kegenæs var ved en smal Landtange, Draget kaldet (900 Alen lang, 100—200 Alen bred), forbundet med Als. Fra Partiet ved Kegenæs Fyr kunde denne Landtange fuldstændigt beherskes.

Det ved Draget anlagte Værk var armeret med 8 Stkr. 18 Pd.'s Skibskanoner fra Linieskibet Frederik d. VI, betjente af Besætning fra bemeldte Skib under Kommando af Premlt. Bardenfleth af Marinen.

Et Placement ved Færgegaarden i den vestlige Del af Kegenæs var armeret med 2 Stkr. 6 Pd.'s r. K.

disponerede i Tilfælde af Angreb over 9. Batteri, der kantonnerede Gaardene Nr. 9 og 10; to Piecer af Batteriet vare trukne frem Ø. fo Arnkils Skov ved den derværende sydligste Barakkeleir. Til Ordon nantstjeneste havde Brigaden 4 Ordonnantser.

Detailopstillingen var:

4. Regiment (Major Rauch, Stabskvarter Gaard Nr. 6 i Ulkebø Nørremark), stod fra Arnkilsøre til Kjær Vig.*)

4. Reg.'s I (Kapitain Mathiessen) havde Bevogtningen og Fo svaret af Strækningen fra Arnkilsøres nordlige Pynt til Hegn S. f. Skovbatteriet.

4 Reg.'s II (under Kommando af Regimentskommandøren) Stræk ningen fra Hegnet S. for Skovbatteriet til Kjær Vig.

Paa den af Regimentet besatte Strækning stod i **1. Linie** (ɔ: Løbegraven):

1. Kompagni (Premlt. Linnemann) fra Arnkilsøre til Hegn S. for Skovbatteriet, inddelt i 4 Feltvagter à 1 Deling.

Feltvagt Nr. 1, Sekondlt. af Inf.'s Krigsreserve H. H. Pinge udfor Arnkilsøres vestlige Pynt.

— Nr. 2, Premlt. J. P. Hindenburg, omtrent udfor de indadgaaende Vinkel i Skovkanten.

— Nr. 3, Vaabenmester Petersen paa Skovfogdens Mar

— Nr. 4, Sekondlt. af Inf.'s Krigsreserve C. A. W. Bje ring, c. 600 Alen S. for Skovfogedhuset.

Feltvagterne havde hver udstillet 4 Poster i Løbegraven.

3. Kompagni (Premlt. Sarauw) i Løbegraven fra Hegnet for Skovbatteriet indtil Kjær Vig, inddelt i 4 Feltvagter à 1 Deling

Feltvagt Nr. 1, Sekondlt. af Inf.'s Krigsreserve C. F. Nisse nogle hundrede Alen N. for Rønhave nordre Batteri;

de øvrige 3 Feltvagter vare med c. 500 Alens Afstand opstille paa Strækningen indtil Kjær Vig.

Arbeidskommandoerne i Stillingens første Linie vare for Størst delen afgivne af 18. Regiment (nemlig $3^1/_2$ Komp. af 18. Reg.'s I.), kun 100 Mand under Sekondlieutenanterne J. F. Fehrmann og K. V. Holmsted hørte til 4. Regiment; de 50 Mand under Lieutena Fehrmann vare dog inden Kampens Begyndelse allerede vendte ti bage til deres Kompagni og Lieutenant Holmsteds Mandskab va

*) Den detaillerede Opstilling er angivet paa Oversigtskaartet.

Kampen begyndte, beskæftiget med Redskabernes Aflevering og lels paa Veien til deres Kompagni (4.).

Mandskabet af 18. Regiment var fordelt til Arbeide paa Arnkils-, ved Batteriernes Udbedring, ved Placementerne og i Løbegravene.

I 2. **Linie** stod som Piket:

2. Kompagni (Kapitain C. S. Glahn) paa høire Fløi; det halve mpagni, Piket Nr. 1, under svensk Premierlieutenant Kielmann rdligst, i Udkanten af Skoven omtrent bag Kanonplacement 2; det let halve Kompagni, Piket Nr. 2, under Sekondlieutenant af Inf.'s igsreserve T. C. W. Jessen i den sydvestlige Udkant af Skoven Ø. Skovbatteriet.

4. Kompagni (Kapitain Bügel) paa venstre Fløi; det halve mpagni. Piket Nr. 3, under Sekondlieutenant af Inf.'s Krigsreserve A. T. Westrup i Kommunikationsgangen Ø. for det nordre Rønhave tteri; det andet halve Kompagni, Piket Nr. 4, under svensk Premier-utenant Klintebjerg i Kommunikationsgangen N. for Kjær Vig. pitain Bügel opholdt sig ved dette sidste.

I 3. **Linie** stode Bataillonsreserverne:

5. Komp. (Premlt. F. F. Jantzen) i Barakkerne i Arnkils Skov.
7. Komp. (Premlt. Westberg) i Barakkerne Ø. for Arnkils Skovs sydlige Del.

6. Komp. (Kapit. Bodin) i Barakkerne Ø. for Rønhave.
8. Komp. (Premlt. J. H. H. C. Thrane) i Barakkerne S.Ø. for Rønhave.

Feltvagter og Piketter stode under Gevær. Reservekompagnierne Barakkerne vare parate til hurtig Udrykning; Mandskabet havde om tten Lædertøiet paa.

I Tilfælde af Alarmering om Natten skulde Piketterne rykke frem Løbegraven til Understøttelse paa truede Punkter, Reserverne i Ba-kkerne frem i Kommunikationsgangen, hvor nærmere Ordre fra Ba-llons- eller Regimentskommandøren skulde afventes.

Venstre Fløi, Strækningen fra Kjær Vig til Sønder-rg Ladegaard var besat af 6. Brigade (Oberst Bülow), der lige skulde afpatrouillere Kysten indtil den østlige Udkant af Sønder-oven. Brigadens Stabskvarter var i det „hvide Hus" ved Veien fra nderborg til Ulkebøl Kirke, c. 1500 Alen Ø. for Sønderborg. Det e Regiment besatte Strækningen fra Kjær Vig til Indskæring Nr. 12, t andet Strækningen herfra til Sønderborg Ladegaard.

Hvert Regiment inddelte sit Distrikt i to Bataillonsdistrikter saaledes at Brigadens 4 Bataillioner stode jevnsides langs Kysten. Hver Bataillon stillede om Natten 2 Kompagnier i Løbegraven og hold 2 Kompagnier i Reserve i Kommunikationsgangen. Om Natten (ɔ: fra Kl. 10 Aften til Daggry) stod saaledes hele Brigaden under Gevær. Om Dagen rykkede Halvdelen af den i Løbegraven staaende Styrke tilbage i Kommunikationsgangen, og de i denne staaende Reservekompagnier rykkede i Kvarter i Kjær By, en Del af Sundsmark Barakker og paa Sønderborg Ladegaard, dog parate til hurtig Udrykning.

Detailopstillingen var:

5. Regiment (Major Myhre, Stabskvarter om Natten Engeshøi, om Dagen Straabjerggd) fra Kjær Vig til Indskæring Nr. 12.

5. Reg.'s II, Major A. B. Rothe, fra Kjær Vig til Indskæring Nr. 10.	7. Komp. (Premlt. N. T. Nielsen) i Løbegraven fra Kjær Vig omtr. til Batteri Nr. 7 c.	
	8. Komp. (Premlt. Satterup) herfra og til Batteri Nr. 1	
	3. Komp. (Kapt. Klüwer) ved Byggegd.	Reserve i Kommunikationsgangen.
	4. Komp. (Sekondtl. Ørum) ved Fiskebækgaard.	
5. Reg.'s I, Kapitain J. Hammer, (i Regimentskommand. Sted) fra Indskæring Nr. 10 til Indskæring Nr. 12.	1. Komp. (Premlt. Stonor) fra Indskæring Nr. 10 til Slugten omtrent V. for Ringbæk.	
	2. Komp. (Premlt. S. J. Raabye) fra bemeldte Slugt til Indskæring Nr. 12.	
	5. Komp. (Premlt. Snertinge) S.V. for Møllestedgd.	Reserve i Kommunikationsgangen.
	6. Komp. (Kapt. W. E. A. Claussen) tæt N. for Flankebatteriet.	

I Tilfælde af Alarmering vilde Kommandøren for 5. Regiment være at træffe paa Engeshøi.

10. Regiment (Major Gedde, Stabskv. Sønderborg Ladegd.) fra Indskæring Nr. 12 til Sønderborg Ladegd.

10. Reg.'s II, Kapt. H. Glahn, (i Regimentskommand. Sted) fra Indskæring Nr. 12 til Slugten N. f. Kirkebatt.	6. Komp. (Kapt. Thesen) i Løbegraven fra Indskæring Nr. 12 til den nærmeste Slugt Syd paa.	
	8. Komp. (Sekondlt. Pätges) i Løbegraven fra nævnte Slugt indtil Slugten N. for Kirkebatteriet.	
	3. Komp. (Premlt. Kuhlmann).	Reserve i Kommunikationsgangen.
	4. Komp. (Sekondlt. Wandler).	

Reg.'s I, apt. O. F. aupell, a Slugten forKirke- batt. til nderborg Ladegd.

2. Komp. (Premlt. Diechmann) i Løbegraven fra Slugten N. for Kirkebatteriet indtil Slottet exkl.

1. Komp. (Premlt. Huusher) Slottet og derværende Løbegrave.

5. Komp. (Kapt. L. C. Lorentzen).
7. Komp. (Premlt. J. A. T. Vilstrup).
} Reserve i Idiotanstaltens Have.

1. Halvbatteri af 2. Batteri var underlagt Brigaden. Ifølge Arlerikommandoens Instrux skulde Delingerne i Tilfælde af Alarmering sætte 2 Kanonplacementer, der vare anlagte, det ene V. for geshøi, det andet S. Ø. for Kjær Vig. Dog kunde ogsaa, efter Fordenes Krav, alle 4 Kanoner sammendrages til et af de nævnte acementer.

Til Ordonnantstjeneste havde Brigaden 4 Ordonnantser.

Langs Als Sunds Kyst vare 50 Voldrifler fordelte (ved Skovgedhusbatteriet, Rønhave søndre Batteri, Indskæring Nr. 10, nogle acementer N. for Sønderborg samt i Sønderborg Slot). De betjentes de flinkeste Skytter i de Afdelinger, som besatte Stillingen.

I **Reserve** havdes:

2. Brigade (Oberst H. A. T. Kauffmann) i de S. for Sønderg-Augustenborg Chausseen værende Sundsmark Barakker, i Ulkebøl nt i Vollerup Barakker. Brigadens Stabskvarter var i Sundsmark.

3. Regiment (Oberstlieutenant H. W. Mathiesen) i Barakkerne i Vollerup; Alarmplads ved Sønderborg—Augustenborg Chausseen, 1300 Alen V. for Ulkebøl Kirke.

18. Regiment (Major E. A. Lundbye), Stabskvarter Sundsmark rakker.

Af 18. Reg.'s I var, som tidligere omtalt, Natten til d. 29. $3^1/_2$ mpagni kommanderet paa Arbeide i Als Sund Stillingen og havde dre til ved Alarmering at samle sig ved Veisammenstødet Ø. for skebækgaard. Det tilbageblevne halve Kompagni laa i Sundsmark rakker.

18. Reg.'s II (Major P. C. R. Weyhe) laa med 3 Kompagnier i kebøl, 1 Kompagni i en Barakke ved Vollerup. Alarmplads i den rdlige Del af Ulkebøl.

Brigadekommandøren var i Tilfælde af Alarmering at træffe paa Regiments Alarmplads.

Af Artilleri havdes i Reserve Halvdelen af 1. og af 2. Batte
med Alarmplads ved 3. Regiment.

Feltartilleriet paa Als var altsaa saaledes fordelt:

1. Batteri. { $^1/_2$ Batteri paa Nordlandet (Holm og Mels).
$^1/_2$ — i Sundsmark.

2. Batteri. { $^1/_2$ — paa Forpost (1 Deling ved Engeshøi, 1 Delin
ved Kjær).
$^1/_2$ — ved Vollerup Barakker.

9. Batteri. { 1 Deling paa Forpost ved Arnkils Skov,
Resten i Gaardene Nr. 9 og 10 i Ulkebøl Nørremark.

Positionsskytset betjentes

af 4. Fæstningskompagni (Kapitain Bartholin) paa Strækni
gen fra Arnkilsøre til Kjær Vig;

af 3. Fæstningskompagni (Kapitain Grove) paa Strækninge
fra Kjær Vig til Indskæring Nr. 12;

af 6. Fæstningskompagni (Kapitain Hertel) paa Strækninge
herfra til Sønderborg Ladegaard.

Espingolerne betjentes dels af Infanterister, dels af Artilleriste
Ingenieurtropperne vare Natten til d. 29. fordelte i Stilli
gen. Premierlieutenant O. K. Larssen havde Ledelsen af Arbeider
paa Strækningen fra Arnkilsøre til KjærVig, Premierlieutenant Kold
rup-Rosenvinge fra Kjær Vig til Kirkebatteriet, Premierlieutena
Bangert i Sønderborg. Kapitain Brummer havde Tilsynet lan
Als Sund og var ved Angrebets Begyndelse paa Møllestedgaar
Batteri. En mindre Afdeling var ved Mels. Alle vare i Arbeide,
Angrebet begyndte; Arbeiderkompagniet ved Sønderborg.

Rytteriets Anvendelse fremgaar af det Følgende.

b) Nordlandet og den østlige Kyst af Als.*)

Fra Augustenborg Fjord til Nørreløkke Strand stod 6. Regime
(Oberstlt. G. W. Caroc) med $^1/_2$ 1. Batteri; Stabskvarter var Melsgaa

Observationen af den nordlige og østlige Kyst af Als fra Nørr
løkke Strand til Draget ved Kegenæs var overdraget de to Eskadron
af 4. Dragonregiments 1. Halvregiment. 2. Eskadron (Ritmester J.
P. Bentzen) bevogtede Kysten fra Nørreløkke Strand til Fyensha
3. Eskadron (Ritmester W. Haffner) Resten af Kysten. Den end

*) Se Kaart over den sydlige Deel af Slesvig, Plan 2 (bilagt I. Del).

ponible Del af 2. Eskadron stilledes til Raadighed for Oberstlieutenant Caroc, som i Tilfælde af Angreb kunde disponere over Eskadronen, men dog ikke turde inddrage Detachementerne til Kystbevogtningen, før Tilbagetog tiltraadtes; den disponible Styrke af 3. Eskadron skulde i Tilfælde af Angreb samles ved Ulkebøl Kirke.

Regimentet indtog følgende Stilling:

re Kompagnier i 1. Linie paa Kystvagt og Piket, nemlig:
et Kompagni fra Broen ved Nørreløkke til Stegsvig;
tre Kompagnier mellem Stegsvig og Augustenborg Fjord (et fra Stegsvig til noget Ø. for Hardeshøi, et herfra til den indre Del af Sandvig, et paa Stevning Næs og Stolbro Næs).

re Kompagnier som Reserve i Mels Afsnittet, nemlig:
et Komp. ved Skovsgaard;
to — paa Mels-Hardeshøi Veien ved Sammenstødspunktet med Veien fra Broballe;
et — ved Husene mellem Broballe og Brandsbøl Skove.

Halvbatteriet stod med 2 Kanoner ved Staalbyggergaard, 2 N.V. r Hardeshøi.

Kystbatterierne vare ikke færdige, hvorfor Kystartilleriets 8 Piecer re førte til midlertidige Placementer. Under Arbeide var nemlig ulæg af 4 Batterier, (ved Staalbyggergaard, S. for Stegsvig ved Lyngen, ellem Lyngen og Hardeshøi og tæt V. for Hardeshøi), hvert Batteri 2 Kanoner, nemlig 6 84 Pd.'s Bombekanoner og 2 24 Pd.'s Granatnoner. Naar Kystbatterierne vare færdige, skulde Styrken paa Nordndet formindskes med 1 Bataillon og 2 Kanoner.

Snevringerne ved Melsgaards Mølle, ved Broballe Mølle og ved randsbøl Mølle befæstedes. Over Stegsvig sloges ved Stegshoved en ælebro med Broklap

Bauner vare reiste paa forskjellige Punkter ved Kysten.

Saafremt et Angreb alene rettedes mod den nordlige Del af Øen, kulde det søges afslaaet efter yderste Evne, og først naar Nødvendigeden bød det, skulde Retraiten tiltrædes over Egen, Kettinge til Tand et, hvor Divisionens nærmere Ordre skulde oppebies. Forsprængte fdelinger kunde i dette Tilfælde optages af Marinen ved Udskibingsbroen ved Nørreløkke Strand, samt ved Broen c. 2000 Alen V. r Bostedhoved under Nørreskoven. Hvis derimod et alvorligt Angreb ndt Sted ved Als Sund, skulde Regimentet afsende 1 Bataillon, 1 'skadron og $^1/_2$ Batteri til Hørup Kirke, medens den anden Bataillon kulde holde sig længst mulig og, hvis Angrebet ikke afsloges, marhere til Nørreløkke Strand for der at indskibes. Angreb Fjenden

stærkt saavel den nordre som den søndre Del af Øen, skulde forholde som i første Tilfælde. Ved enhver Alarmering skulde Trainet sende til Tandslet.

Oberstlieutenant Caroc skulde tage Kommandoen over de Troppestyrke, som eventuelt afgik til Hørup Kirke. Melding om Situa tionen vilde tilgaa Oberstlieutenanten pr. Telegraf over Egen Statio Kommandoet skulde marchere saa hurtigt som muligt; til Lettelse a Infanteriets Marche kunde Vogne udskrives i de Byer, der passerede Skulde det vise sig, at Kommandoet ikke kunde naae Miang, forinde Divisionen havde opgivet Stillingen ved Hørup Kirke, skulde Oberst lieutenanten søge ad nærmeste Vei over Tandslet til Kegenæs; næ mere Ordre kunde dog forventes i Tandslet.

Kunde Kegenæs ikke naaes, skulde Tilbagetoget lægges mo Broerne ved Bostedhoved og Nørreløkke.

c) Den maritime Styrke ved Als.

Den maritime Styrke ved Als

Den maritime Styrke ved Als d. 29. Juni bestod af:

Batteriet Rolf Krake i Augustenborg Fjord indenfor Arnkilsøre, 5400 Alen fra Arnkils N.O. Pynt, c. 3 Kabellængder fra Land.

Kanonchaloup Nr. 19 i Sandvig.

Kanonjollen Baagøe ved Hardeshøi Færgebro.

Dampskibet Hertha
Kanonbaaden Willemoës
Kanonchalouperne Nr. 21 og 22
} i Stegsvig.

Kanonbaadene Thura og Buhl
Kanonchalouperne Nr. 17 og 18 samt
Kanonjollen Kolding
} paa den sydlige Side af Øe

Linieskibet Frederik den VI tæt S. for Kegenæs.

Det Transportmateriel, der i Hørup Hav laa til Raadighed for Div sionen, bestod ikkun af 6 Dampskibe, 4 Jerntransportbaade og 4 Tran portpramme. 4 Seilskibe, der fra d. 27. laa til Divisionens Raadighe i Kjøbenhavn, agtedes stationerede ved Udskibningsbroerne paa Øs kysten af Als.

I Tilfælde af Angreb vilde Underretning herom tilgaa Chefen f Transportflaaden fra Divisionen; samtlige Transportflaadens Skibe skul da strax beordres til en Ankerplads saa nær Østerby som muligt, me førende de i Havnen værende private Fartøier; nærmest Hørupha dog udenfor Kanonskuds Afstand fra Sønderskov, skulde foreløbigt fo blive de Dampskibe, der havde Artilleriets og Intendanturens flyden

eholdninger paa Slæb, og ved Broen i Høruphav skulde iøvrigt kun rblive et mindre Dampskib, der skulde afvente Underretning om, ıten at Alt kunde vende tilbage, eller at Fjendens Angreb var lykke-ıs. Naar dette sidste indtraf, skulde Transportflaaden føres saa tæt . Indskibningsbroerne ved Kegenæs, som Forholdene tillode, og Alt dnes til Indskibning.

For de forskjellige paa Als værende Institutioners rettidige Alarering i Tilfælde af fjendtligt Angreb og deres Forhold i saa Fald ır der givet udførlige Bestemmelser (se Bilag 11).

Fjendens Forberedelser til Overgangen.

Paa fjendtlig Side var det, som tidligere anført, besluttet at udre Overgangen til Als strax efter Vaabenhvilens Ophør. Befaling ırom var under 22. Juni udgaaet til General v. Herwarth.

Forberedelser bleve strax trufne. Overgangen skulde ske ved allegaard ved Hjælp af Baade og Pontoner, for Hestes og Skytsets edkommende ved Hjælp af sammenkoblede Pontoner. Til Betjeningsandskab toges Mandskab fra Pionerkompagnierne (af hvilke flere pr. ernbane befordredes til Als i Dagene 24. og 25. Juni) og iøvrigt alt til oning egnet Mandskab i I. Korps. De ved Eideren og Slien indımlede Baade formeredes i 3 Kolonner, henholdsvis ved Kappel, Slesıg og Rendsborg, sattes i Marche d. 23. og afgik, de to første over lensborg til Blans og Storskoven, den sidste pr. Jernbane til Rødekro, vorfra Kolonnen d. 26. Juni ligeledes bragtes til Blans.

Overgangen skulde udføres af 13. Division, medens 6. Division ıulde gjøre Skinangreb ved Storskoven. Forberedelserne til Overıngen trak i Langdrag, hvorfor den først skulde udføres Natten til 28.

Til artilleristisk Understøttelse af Overgangen raadede man forden over de ved Aabenraa og Alnor i Batteri staaende 6 riflede 4 Pd's og 8 riflede 12 Pd.'s Kanoner endnu over 18 riflede 24 Pd.'s g 24 riflede 12 Pd.'s samt over I. Korps's Feltartilleri. De mod ls Kysten rettede Batterier Nr. 25, 27, 34, 35 erholdt d. 24. Juni deres dligere Skytsarmering; Bygning af nye Batterier kunde derimod først nde Sted efter Vaabenhvilens Udløb. Ved Als Sund skulde anlægges t Batteri S. for Sandbjerg, (a), for 4 riflede 12 Pd.'s; Batteri Nr. 29 ıulde udrustes med 2 riflede 12 Pd.'s, saaledes at der ialt kunde ringes i Virksomhed:

ved Als Sund: 8 r. 24 Pd.'s og 14 r. 12 Pd.'s;
ved Ballegaard: 8 r. 24 Pd.'s og 10 r. 12 Pd.'s
ved Noldtang: 4 r. 24 Pd.'s,

anbragte i et nyt Batteri overfor Stegsvig. De nye Batterianlæg ve Als Sund skulde udføres Natten til 26.; de ved Ballegaard selve de Nat, da Overgangen skulde finde Sted.

D. 26. Kl. 6 Morgen aabnede, som tidligere angivet, Batteriern Nr. 25, 27 og 29 saavelsom Batteriet S. for Sandbjerg Ilden mod Al for at tvinge os til at vise vort Artilleris Opstillinger, men standsed Ilden omtrent Kl. 9, da Hensigten ikke opnaaedes. Det samme Da ved Noldtang anlagte Batteri skulde hindre vore eventuelt i Stegsvi liggende Skibe fra at løbe ind i Als Fjord.

D. 27. ændrede General v. Herwarth Valg af Overgangspunl og besluttede at gaa over ved Storskoven i Stedet for ved Ballegaar hvilket gjorde det nødvendigt at udskyde Overgangen indtil d. 2 Morgen. Man troede at vide, at vi vare forberedte paa en Overgan ved Hardeshøi og fik desuden Betænkeligheder saavel ved det bre Vand som ved Sandsynligheden for at blive forstyrrede under Ove gangen af Rolf Krake. Hertil kom, at der saavel d. 26. som 27. v urolig Sø, og endelig, at General v. Manstein, der skulde udfø Skinangrebet ved Storskoven, med stor Tillidsfuldhed udtalte sig o Muligheden for at foretage en Overgang paa sidstnævnte Sted.

D. 27. Morgen dampede Rolf Krake ind i Augustenborg Fjo uden at besvare Ilden fra Batteriet ved Noldtang og Batteri Nr. 2 Batterierne ved Sundet beskøde den af os besatte Bred i Morge timerne 6—8½; vort Artilleri besvarede ikke denne Ild.

Natten til d. 28 udførtes de Batteribygninger, der nødvendiggjo des ved de nye Dispositioner; alt svært Skyts, som skulde have vær anvendt ved Ballegaard, skulde derefter opstilles ved Als Sund. H byggedes derfor:

et Batteri (b) for 4 24 Pd.'s N. for Sandbjerg.
- — (c) for 4 12 Pd.'s ved Teglværket i Storskoven.
- — (d) for 4 12 Pd.'s S.V. for Batteri Nr. 27.
- — (e) for 2 12 Pd.'s mellem Batteri Nr. 27 og 29.
- — (f) for 4 24 Pd.'s ved Snogbæk Hage.

Batteribygningen var endt d. 28. Morgen. I Løbet af d. 28. fø tes derhos fra Batterierne ved Aabenraa endnu 2 riflede 24 Pd.'s 4 riflede 12 Pd.'s Kanoner til Als Fjord, hvor de opstilledes ved Lil Mark og Blaakrog. Fæstningsskytset fik 100 Skud pr. Piece.

For Feltartilleriets Anvendelse blev truffet følgende Dispositione

visionsartilleriet skulde forblive til Raadighed for Divisionerne med ıdtagelse af 1. 6 Pd.'s Batteri (af Westphalske Brigade), der d. 29. Mor- n Kl. 1 skulde opstilles ved Blaakrog. Af Reservèartilleriet skulde to glatløbede Batterier af Fodafdelingen, det 2. 12 Pd.'s og det 2 ıubitz Batteri (af Brandenburgske Brigade) opstilles, førstnævnte ıllem Storskoven og Sandbjerg, sidstnævnte i Storskoven. Af de lede Batterier i denne Afdeling stilledes det 2. 6 Pd.'s til Raadighed r General v. Manstein, det 4. 6 Pd.'s skulde kjøre op Ø. for Vester- ov. De endnu forhaandenværende tre ridende Batterier fik Ordre at stilles i Beredskab ved Ragebøl.

D. 28. Eftm. udgav General v. Herwarth Dispositionen for Over- ngen.*) Ifølge denne skulde Divisionen Manstein først sættes er og sætte sig i Besiddelse af Arnkils Skov, Rønhave og omlig- ınde Terrain; senere skulde den trænge frem mod Ulkebøl og Hørup r at hindre vore Troppers Indskibning.

Divisionen Wintzingerode skulde følge umiddelbart efter og rigeres mod Ulkebøl, 25. Brigade forrest, 11. Brigade i Reserve.

Reserveartilleriet skulde Kl 1 Morgen indtage de ovenomtalte illinger, det ridende Artilleri samles ved Ragebøl. 13. Divisions Ar- leri skulde opstilles ved den østlige Udgang af Blans til Raadighed r Divisionskommandøren.

Indstigningen i Baadene skulde ske Kl. 2 Morgen og Overgangen 'ortøvet foretages.

Overgangspunkterne A B C D vare valgte med en skjult Opstil- ıg for Øie. Punktet A laa ved den østlige Rand af Storskoven; B d Teglværket i sammes nordlige Udkant, C c. 600 Alen nordligere, ligeoverfor Arnkilsøre. Da der ved D ingen skjult Opstilling kunde ves Tropperne, skulde de til dette Punkt bestemte Baade sættes i ındet ved Ballegaard d. 28. Aften og føres til et c. 300 Alen V. for ıogbæk Hage beliggende Punkt D', hvor første Echelon skulde ıdskibes og overføres til Arnkilsøre, medens de tomme Baade derefter ulde gaa tilbage til D og alle følgende Echeloner udgaa herfra. 'gangen fra D' skulde derfor foregaa Kl. $1^3/_4$ Morgen. Natten til 28. førtes de øvrige Baade fra Ballegaard til Punkterne A, B og C. ıvaleri og Artilleri kunde paa Grund af de lokale Forhold kun over- res ved B; Infanteri skulde derfor her kun overføres i 1. Echelon, 'orimod de tomme Baade skulde roes tilbage til Punkt B' (c. 60 Alen for B), hvorfra den fortsatte Overførsel af Infanteri kunde finde Sted.

*) Bilag 20 indeholder General v Herwarths Disposition for Overgangen.

Ved A var Sundets Brede c. 850 Alen; 50 Baade kunde her ove
føre 750 Mand.

Ved B var Breden c. 1400 Alen; til Raadighed havdes her
Baade, Ponton-Kolonne Nr. 3 og let Feltbrotrain. Der kunde herf
overføres 6—700 Mand Infanteri og 130—140 Mand Kavaleri ell
i Stedet for disse sidste 16 Stkr. Skyts med Bespænding og Betjening
mandskab.

Ved C var Breden c. 1600 Alen; med 29 Baade kunde her ove
føres 400 Mand.

Ved D var Breden c. 17—2000 Alen. Med 42 Baade kunde ove
føres 750 Mand.

Der kunde saaledes samtidigt overføres c. 2500 Mand eller 3
Bataillon.

De til Overgangen bestemte Tropper stode Kl. 1 Morgen para
ved Overgangspunkterne. En Bataillon*) efterlodes i Storskoven f
om nødvendigt at dække Overgangen ved Punkterne B og C ved sin Il
en anden Bataillon**) med en Deling Husarer forblev i Dybbølstilli
gen for at bevogte Kysten fra Egernsund til Sandbjerg, sikkre Stran
batterierne, demonstrere overfor Sønderborg og gaa over sammestec
saasnart Omstændighederne tillode det. Fra Sandbjerg til Snogba
Hage bevogtedes Kysten af Rytteri.

Overførslen af Brigaderne Roeder og Goeben fremgaar iøvri
af omstaaende Oversigt:

*) 1. Batl. af Reg. Nr. 60, hørende til Brigaden Canstein.

**) Füs. Batl. af Reg. Nr. 24, hørende til Brigaden Roeder.

Overgangspunkter					Ialt.	Bemærkninger.
A	B	B'	C	D		
egiments-Stab og I / 24.	II. / 24.		Bataillons-Stab og 2. og 4. / 64.	F. / 64.	$3^1/_2$ Bataillon.	F. / 64 afseilede fra D'.
egiments-Stab og 1. og 3. / 64. Divisions Stab.	Artilleri og Kavaleri.	II / 64.	Bataillons-Stab og 10. og 11. / 15.	II. / 15.	3 Bataillon er.	Ved B blev der kun i I. Echelon ført Infanteri over. Baadene gik derpaa tilbage til B', 60 Al. S. for B, for herfra at fortsætte Overførslen af Infanteri, medens man ved B overførte Artilleri og Kavaleri tilligemed I. Korps's Stab paa de dertil sammensatte Flaader.
II. / 55.	I. Korps's Stab.	F / 55.	9. og 12. / 15.	Jægerbatl. Nr. 3.	$3^1/_2$ Bataillon.	
Brigaderne Schmid og Canstein i flere Echelonner.				I. / 55.	$3^1/_2$ Bat. i hver Echelon.	

Af Feltartilleri og Kavaleri skulde først overføres 2. og 3. 6 Pd.'s tteri, derpaa det Ziethenske Husarregiment og sidst det 3. 12 Pd.'s, 3. Haubitz- og det 4. 6 Pd.'s Batteri.

1. Echelon af Brigaden Roeder skulde, som tidligere anført, hurst mulig rykke frem til Sydranden af Arnkils Skov og der afvente komsten af 2. og 3. Echelon. Ved den videre Fremrykning Syd paa ilde Brigaden Goeben rykke frem paa høire Fløi af Brigaden Roeder.

I Nattens Løb foretoges Forberedelserne til Overgangen. Under se indtraf et Uheld, der dog ingen Følger fik. Det var bleven fornt at underrette Kystbevogtningen om, at Baadene fra Ballegaard ærts skulde afgaa til Punkt D'; som Følge heraf gave Strandvagne Ild, da de saae det store Baadapparat i den sene Nattetime og toge, at der fra vor Side udførtes et Landgangsforsøg. Feiltagelsen klaredes dog snart, men Foretagendet var, som senere vil blive viist, r blevet røbet derved.

Beskrivelse af Kampen.

I. Kampens 1ste Moment Kl. 2—3¾.

4. Regiments, Kystbatteriernes samt Rolf Krakes Kam

Fjendens Overgang 3½ Bataillon overføres i 1 Echelon

V. for Snogbæk Hage ved Punkt D indskibedes Füsilierbata lonen af Reg. Nr. 64 kort efter Kl. 1¾. I to Afdelinger naae Baadene Spidsen af Arnkilsøre; den ene landede paa dens østlige Si Bataillonen, der synes at have naaet Kysten nogle Minuter før øvrige overførte Tropper, rykkede ufortøvet frem, 9. Komp. i den ve lige, 12. Komp. i den østlige Udkant af Arnkils Skov, 10. og 11. Kom i Reserve. Denne Fremrykning var yderst farlig for vore Tropp Bataillonen oprullede den svage Besætning i Løbegraven og tog v tililende Reserver i Flanken.

Ved Punktet C indskibedes 2. og 4. Komp. af Reg. Nr. 64 str efter Kl. 2 og overførtes ufortøvet sammen med Bataillonsstaben.

Ved Punkt B, hvor 2. Batl. af Reg. Nr. 24 overførtes tilligem General Roeder, opstod en mindre Forsinkelse derved, at Baade ikke samtidigt kunde gjøres flotte. Kompagnierne afgik derfor eft haanden, efterat Foretagendet var opdaget og Ilden alt begyndt.

Ved Punkt A bleve Baadene Kl. 2 satte i Vandet og skudte saa langt, at den nødvendige Dybde var naaet, hvorpaa 1. Bat. af R N. 24 indskibedes. I bred Linie roedes over til den modsatte Ky der naaedes Kl. 2¹⁵.

Efter preussiske Angivelser naaede Baadene kun 120—150 A frem, før Ilden aabnedes fra vor Side; den besvaredes livligt af B terierne i Sundeved og af den ved Stranden opstillede 1. Batl. af R Nr. 60 foruden fra Baadene, hvis forreste Del var besat af de bed Skytter. En af de ved B overførte Baade blev truffet af en Gra og sank; en anden Baad kæntrede, eftersom den var overfyldt; reddedes Mandskabet paa 5 Mand nær, der druknede.

Den hele overførte Styrke landede paa en Kyststrækning af no under en Fjerdingveis Udstrækning og udgjorde 3½ Batailloner e c. 2500 Mand. Den traf paa vor Side et enkelt Kompagni, indde 4 Feltvagter, opstillede i en indbyrdes Afstand af c. 1000 Alen.

De 4 Feltvagter understøttedes vel hurtigt af Piketterne Nr. 1 2 samt af nogle svage Arbeidskommandoer, men selv denne Un støttelse iberegnet udgjorde den hele paa vor Side i Løbegra staaende Styrke kun c. 400 Mand. Fjenden, der var kjendt med Troppefordeling, stillede sig derfor til Opgave ubekymret om

vage Modstand, der strax ved Landsætningen maatte træffes, saa hurgt som muligt at naae frem til den sydlige Udkant af Arnkils Skov g holde denne, indtil 2. Echelon var overført. Den Modstand, der nder denne Fremmarche kunde træffes, vilde sandsynligt hidrøre fra nkeltvis optrædende Kompagnier og maatte let kunne overvældes. 'pgaven var ikke at gjøre Fanger eller at høste Trophæer; det gjaldt lot at naae Skovkanten og sætte sig fast i samme. Det maatte tilılde senere overførte Tropper at rense Afsnittet for de Rester af vore 'ropper, som endnu maatte forefindes.

4. Regiments Kamp*).

Feltvagt Nr. 1 (Sekondlieutenant af Inf.s Krigsreserve Pingel) Feltvagt Nr. 1.
estod af 36 Mand**). Da det begyndte at dæmre, bemærkede flere f de paa Udkig staaende Vedetposter en sort Stribe i Vandet ved nogbæk Hage umiddelbart ved Land og ved første Øiekast sammenængende med dette omtrent som en Landtange. Feltvagtkommanøren undersøgte Sagen. Striben viste sig efterhaanden som en samlet ørre Masse, der var adskilt fra Land, og da den bevægede sig, var et tydeligt, at det maatte være en Baadkolonne, der styrede mod rnkilsøre.

Der blev strax givet Ordre til Antænding af Baune Nr. 6. Feltagten var delt i to Halvdelinger. For bedre at kunne beskyde Baaene førtes den nordligste Halvdeling i Angrebsøieblikket mod Nord til n Opstilling mellem Ørets nordre og vestre Pynt, hvor der, som tidgere anført, ingen Løbegrave forefandtes. Der blev af begge Halvelinger fyret paa Fjenden, som dog først besvarede Ilden, da han ır kommen Kysten temmelig nær, og iøvrigt ikke lod sig opholde ved en. Landgangen foregik med forbausende Hurtighed; Feltvagten

*) Under Forsæde af Oberst Scharffenberg sammentraadte den 6. Dec. 1864 en Kommission, der ifølge Allerh. Res. af 1. Novbr. s. A var nedsat for paa Basis af Detailrapporterne at indhente yderligere Oplysninger om, hvorvidt den Del af Besætningen paa Øen Als, hvem Forsvaret af den N. for Kjær Vig beliggende Del af Als Sund Stillingen var overdraget, havde røgtet sit Hverv, og om der eventuelt var Anledning til at gjøre retsligt Ansvar gjældende mod nogen Enkelt. Ved Fremstillingen af 4. Regiments Kamp ere de af Kommissionen indhentede Oplysninger benyttede.

**) 1. Kompagnis Styrke under Gevær var 17 Underkorporaler og 166 Menige. 34 Mand vare udstillede som Vedetter; derved blev tilbage pr. Feltvagt gjennemsnitlig 33 Menige.

overvældedes; kun Rester af den førtes af Lieutenanten mod Sy gjennem Skoven.

Feltvagt Nr. 2. Feltvagt Nr. 2 under Premierlieutenant Hindenburg besto af c. 30 Mand (foruden de udstillede Poster). Der observeredes t Baadkolonner; den nordligste syntes at tage Retning mod Arn kilsøre, den sydligste mod Skovfogedhuset. For at beskyde begg Baadkolonner ilede Premierlieutenant Hindenburg med den nord ligst staaende Halvdeling mod Nord, medens Kompagnikommandøren Premierlieutenant Linnemann, der opholdt sig ved Feltvagten, ført den sydligst staaende Halvdeling mod Syd ned til det nordre Heg af Skovfogdens Mark. Den svage Ild fra de nævnte Halvdelinge kunde ikke hindre Fjendens Landgang. Halvdelingen under Premier lieutenant Hindenburg angrebes i Fronten af en Del af det ved (overførte Mandskab og i høire Flanke af en stærk, fjendtlig Styrk hørende til den paa Ørets nordligste Spids landsatte Bataillon. Halv delingen overvældedes; Premierlieutenant Hindenburg saarede dødeligt, og kun faa Mand undkom til Skoven.

Halvdelingen, der af Premierlieutenant Linnemann førtes mo Syd, kom i Forbindelse med Feltvagt Nr. 3.

Feltvagt Nr. 3. Feltvagt Nr. 3 (33 Mand under Vaabenmester Petersen stod i Løbegraven N. for Skovfogedhuset og beskød de imod samm dirigerede Baade. Men da Fjenden strax efter Landsætningen ryk kede frem med stor Styrke, blev Stillingen uholdbar; Vaabenmestere førte vel Feltvagten tilbage til det østligere beliggende Hegn, men Sti lingen blev omgaaet i venstre Flanke; Feltvagten overvældedes og toge til Fange. Premierlieutenant Linnemann trak sig med sin ring Styrke op imod Skovens vestlige Udkant, hvor 7. Kompagni, som se nere vil blive viist, netop ankom i Løb.

Feltvagt Nr. 4. Feltvagt Nr. 4 under Sekondlieutenant Bjerring havde ve Alarmeringens Begyndelse netop indtaget Dagstillingen. Lieutenante stod derfor i Angrebsøieblikket ved Arnkils Skovs sydlige Udkan med sit c. 35 Mand stærke Mandskab samlet. Han førte Feltvagte strax ned i Løbegraven og indfandt sig her, endnu inden de mod Sko fogedhuset overgaaende Baade havde naaet Land, ilede derpaa nogl hundrede Alen mod Nord for bedre at kunne beskyde Baadene o aabnede Ilden mod disse, stærkt beskudt fra den modsatte Bred. Stra efter, at Fjenden var landet ved Skovfogedhuset, maatte dog Fel vagten trække sig tilbage, dels paa Grund af den stærke, enfilerend Ild fra Nord, dels fordi flere Flygtende strømmede den imøde og hæm mede dens Ild. Den gik tilbage til i Høide med Skovbatteriet og for

ev her, indtil Fjenden paa et senere Tidspunkt trængte frem fra kovens sydlige Udkant; Lieutenant Bjerring gjorde da et Forsøg ıa at slaa sig igjennem, men Mandskabet indsaa Umuligheden af at æmpe mod Overmagten og overgav sig.

For allerede paa dette Sted at afslutte Beretningen om de i 1. inie opstillede Troppers Deltagelse i Kampen, skal endnu bemærkes:

Feltvagt Nr. 1 af 3. Kompagni.

3. Kompagni (Premlt. Sarauw) stod paa venstre Fløi indtil jær Vig. I det Moment, da Ildens Heftighed lod formode, at Fjen- ɜn paatænkte en Overgang, ilede Sekondlieutenant af Inf.'s Krigs- ıserve Nissen i Henhold til en ham af Kompagnikommandøren forud ven Instrux med den nordligst staaende Feltvagt mod Nord for at del- ıge i Kampen, medens Premierlieutenant Sarauw med Resten af ompagniet (3 Delinger) forblev i den oprindelige Stilling for at kunne nødegaa et eventuelt Angreb mod den af Kompagniet besatte Kyst- ırækning. Dette Kompagni kom saaledes ikke til at deltage i den et Nord for dets Opstilling førte Kamp. Omtrent Kl. $3^3/_4$ førte Pre- ıierlieutenanten de tre sydligst staaende Delinger efter Ordre tilbage l Kjær for der at slutte sig til 18. Regiments venstre Fløi.

Lieutenant Nissen aabnede i en Stilling omtrent midt imellem kovfogedhuset og Skovbatteriet Ilden mod de til Skovfogedhuset di- gerede Baade. Ved en fra Nord kommende enfilerende Ild (fra den nidlertid ved Skovfogedhuset landsatte Fjende) blev Lieutenanten ırtigt tvungen til Tilbagegang mod Syd, og forlod Løbegraven ved et nogle hundrede Alen S. for Skoven til Løbegraven stødende Hegn. ieutenanten fik dog ikke alt sit Mandskab med sig, eftersom en Del Delingen under den ved den heftige Ild opstaaede Deroute spræng- s mod Syd.

Arbeidskommandoerne.

Af de i 1. Linie opstillede Arbeidskommandoer kom kun ı Deling af 18. Regiments 1. Kompagni, der stod c. 1200 Alen S. for kovfogedhuset under Kommando af Sekondlieutenant C. Trepka, til eltagelse i Kampen ved Kysten. Lieutenanten lod fatte Geværer og ede med sin Deling frem mod Landgangsstedet, men saaredes døde- gt; hans Mandskab overvældedes og toges til Fange. Et Kom- ando paa 100 Mand af 18. Regiments 7. Kompagni under Sekond- eutenant Kellner, paa Arnkilsøres nordlige Pynt og nærmeste Stræk- ing S. herfor, vilde have været en kraftig Støtte for de der opstillede eltvagter, men Kommandoet havde i Modstrid med de givne Ordrer det Geværerne forblive bag Arnkils Skov c. 400 Alen fra Gaard r. 1 i Ulkebøl Nørremark, og Føreren saae sig derved nødsaget til i

Angrebsmomentet at føre sit Mandskab tilbage og overlade Forsvare til den yderst svage Styrke af 4. Regiment.

Piket Nr. 1.

Piket Nr. 1 (1/2 2. Komp.) under svensk Premierlieutenant Kiel mann rykkede ved Alarmeringens Begyndelse uopholdeligt frem Løbegraven til Understøttelse for Feltvagt Nr. 2 og tog Stilling S. fo Feltvagtens Standplads. Pikettet aabnede Ilden mod de fjendtlig Baade, men fik snart flankerende Ild fra Nord af den der landsatt Fjende og blev, da Fjenden ogsaa trængte frem fra Syd, efter et haard nakket Forsvar nødt til at strække Gevær. Samme Skjæbne havd Sekondlieutenant Fehrmann, der med Størstedelen af sit Arbeids kommando atter havde forenet sig med Kompagniet

Piket Nr. 2.

Piket Nr. 2 (det andet halve 2. Kompagni under Sekondlieute nant Jessen), ved hvilket Kompagnikommandøren, Kapitain Glahn opholdt sig, rykkede vel strax frem til Løbegraven, men paa Grun af den stærke Artilleriild fulgte det efter Kapitainens Anvisning ikk den korteste Vei dertil, men førtes i en Bue mod Syd, først ad Kom munikationsgangen, derfra langs et Hegn til Løbegraven, hvorefte Lieutenant Jessen førte sit Mandskab mod Nord indtil en Stillin imellem Placement Nr. 3 og Skovfogedhusbatteriet, hvorfra han be skød de mod Skovfogedhuset dirigerede Baade (formentligt 2. Echelon indtil han paa Grund af stærk Ild fra Nord trak sig over mod Arn kils Skovens sydvestlige Udkant, dog kun fulgt af en Del af s Mandskab.

Piketterne Nr. 3 og 4.

4. Kompagni (Kapitain Bügel), der var delt i Piketterne N 3 og 4 (henholdsvis under Sekondlieutenant Westrup og Premie lieutenant Klintebjerg) førtes af Kompagnikommandøren efter der nes eget Initiativ strax ved Alarmeringens Begyndelse samlet fre ned i Løbegraven og derefter mod Nord saa langt frem (indtil i Høid med Skovbatteriet), at det kunde beskyde Baadene. Ilden besvarede fra Baadene og fra den modsatte Bred. Saasnart Fjenden var lande blev Kompagniet heftigt beskudt i Flanken. Stillingen holdtes dog længere Tid, og først da den blev uholdbar ved Fjendens Fremryl ning, beordrede Kapitain Bügel Tilbagegang, men blev samtidig dødelig saaret. Premierlieutenant Klintebjerg faldt i Fangenska tilligemed mange af Mandskabet. Resterne af Kompagniet trak si mod Syd; ved Indskæring Nr. 4 forlod Lieutenant Westrup med 40 Mand sammen med Lieutenant Nissen Løbegraven og trak si imod Øst, medens Lieutenant Holmsted, der var stødt til Kompag niet med sit Arbeidskommando, trak sig mod Syd indtil henimod Rø

ve nordre Batteri, Nord for hvilket han forlod Løbegraven og ligees vendte sig mod Øst.

Det fremgaar af ovenstaaende, at den fra D' overførte og paa nkilsøres Pynt landsatte fjendtlige Bataillon saa godt som ikke f paa Modstand. Efterat de der staaende 18 Mand af Vore (Feltgt Nr. 1's nordligst staaende Halvdeling) vare blevne overmandede, Fjenden Fodfæste i Løbegraven og kunde enfilere denne, hvorved n fordrev Feltvagt Nr. 1's anden og Feltvagt Nr. 2's første Halvdel; da uden Feltvagt Nr. 2's anden Halvdel førtes mod Syd til Skovfogns Jordlod, var Løbegraven paa hele Strækningen fra Arnkilsøre til ovfogdens Jordlod efter meget kort Tid blottet for Forsvar.

Da Fjenden omtrent samtidigt landede paa Arnkilsøre og ved ovfogedhuset, og da Feltvagt Nr. 3 strax maatte overlade ham Stilgen ved Skovfogdens Jordlod, bleve alle længere mod Syd staaende rker af Vore, nemlig Feltvagt Nr. 4 samt Piketterne Nr. 2, 3 og 4 kudte fra Nord; de holdt ikke desto mindre ud i Stillingen og bede de fjendtlige Baade, dér overførte de paafølgende Echeloner, i ngere Tid, indtil de ved Fjendens Besættelse af den sydlige Udkant Skoven og hans Fremtrængen derfra bleve tagne i Ryggen og ngne til at overgive sig eller tiltræde Tilbagetoget. —

5. og 7. Kompagni, der dannede Reserve bag Stillingens høire i, ilede ved Angrebets Begyndelse strax til Angrebsstederne. Reservekompagniernes Indgriben.

5. Kompagni (Premierlieutenant Jantzen) ilede mod Nord i Retg af Feltvagt Nr. 1, hvorfra Skydningen lød stærkest, men naaede n c. 100 Skridt frem fra sin Hvileplads, da det stødte paa den fra et kommende Fjende, strax opdeployerede og gik over til Angreb; ster af Feltvagt Nr. 1 sluttede sig til Kompagniet. Dette modtoges idlertid af en saa voldsom og krydsende Ild, at Angrebet afsloges, Kompagniet splittedes. Her saaredes Kompagnikommandøren, Preerlieutenant Jantzen, Delingsfører, Sekondlieutenant Hage, Komndersergenten, Foureren samt mange Menige. Ogsaa faldt her mmandøren for Feltvagt Nr. 1, Sekondlieutenant af Inf.'s Krigserve Pingel. Resten af Kompagniet søgte fra en noget tilbageikket Standplads at standse Fjenden, men maatte, beskudt i Flanken den ogsaa i Skovens østlige Udkant fremrykkende Fjende, trække tilbage. 5 Kompagni.

7. Kompagni (Premierlieutenant Westberg) ilede under Ballonskommandøren, Kapitain Mathiessens Førelse i Løb ad korte Vei til Skovfogedhuset. Kompagnikommandøren havde forinden 7. Kompagni.

givet Ordre til Antænding af Baune Nr. 7*). Kompagniet vilde ove skride Skovhegnet for at naae frem i Løbegraven, men da Premie lieutenant Linnemann, der netop da indfandt sig med faa Man meldte til Bataillonskommandøren, at Fjenden med stor Styrke v gaaet i Land ved Skovfogedhuset, havde overvældet 1. Kompagni bemægtiget sig Løbegraven, tog Kompagniet Stilling i Skovens ves lige Udkant og beskød Fjenden, der havde taget Stilling ved d lange Hegn, der begrændser Skovfogedjordloddens østlige Side. Ko pagniets Kamp i denne Stilling understøttedes af 2 Feltpiecer af Batteri, der under Overfyrværker Hanson samtidigt med Kompa niet rykkede frem fra deres Standplads ved Barakken ved Skove sydøstlige Hjørne og toge Stilling i Skovudkanten, nogle Hundre Alen N. for den fra Skovfogedhuset mod Øst førende Vei. Uheldig kunde en paa dette Sted forberedt Indskæring for de to Stykk Skyts ikke benyttes, da den ved Regnskyl var bleven for dyb, hvorv nogen Tid gik tabt. Der gjordes omtrent 5 Kardæskskud pr. Piece.

Kapitain Mathiessen sendte Melding om Situationen til 4. R giment og til Brigaden, men Ordonnantserne ere ikke naaede til Vedkommende. 9. Batteri udsendte fra dets Alarmplads ved Gaard Nr. 9 en bereden Konstabel for af Overfyrværker Hanson at fa Melding om Situationen, men Konstablen toges af Fjenden.

Kompagniet forblev en kort Tid i den angivne Stilling, m nødtes ved Fjendens Fremtrængen i Front og høire Flanke til T bagegang i Retning mod Gaard Nr. 1; en Deling efterlodes for dække Kanonernes Afmarche. Under Tilbagegangen led Kompagn store Tab ved den heftige Ild i høire Flanke; Kompagnikommand ren, Premierlieutenant Westberg, faldt, Premierlieutenant Ron sted saaredes, hvorefter svensk Lieutenant Påhlmann overtog K falingen over Kompagniet; Fjenden naaede ind paa Kompagniets T bagetogslinie og afskar Retraiten for en Del af de i Skoven fægten Tropper; Bataillonskommandøren, Kapitain Mathiessen, Chefen 1. Kompagni, Premierlieutenant Linnemann, samt Chefen for Kompagni, Kapitain Glahn, der oprindelig opholdt sig ved Pil Nr. 2, men som under dettes Fremrykning til Løbegraven var ko men bort fra Kompagniet, faldt her i Fangenskab.

---

*) Ifølge det Foranstaaende maa det antages, at Baune Nr. 6 ved Arnkilsøre u Ophold er bleven tændt; lignende maa formodes at have været Tilfældet n Baune Nr. 7 ved Gaard Nr. 1. Ogsaa Baune Nr. 5 ved Rønhave paastaaes en enkelt Side uopholdeligt at være bleven tændt, men Udsagnene om dette Pu ere uovereenstemmende.

De to Kanoner søgte under Beskyttelse af den efterladte Deling protse paa og komme bort. En levende Geværild paa kort Hold virkede imidlertid, at en Konstabel og en Trainkonstabel saaredes, orved Paaprotsningen forsinkedes. Kanonerne naaede kun et ringe ykke mod Øst, før de omringedes og tilligemed Bedækningen toges Fange.

Under den fortsatte Tilbagegang med Resterne af 7. Kompagni, ortil forsprængt Mandskab af 1. og 2. Kompagni havde sluttet sig, dtes nogle hundrede Alen N. for Gaard Nr. 1 paa Resten af 5. Kompagni under Sekondlieutenant Hertzog. Kompagnierne, hvis samle Styrke ikkun udgjorde c. 100 Mand, trak sig i Forening tilbage t om Gaardene 1—4; Fjendens Forfølgelse ophørte efterhaanden. d Gaard Nr. 5 optoges de af to Kompagnier af 18. Regiment, der r vare i Fremrykning, og trak sig derpaa efter Ordre mod Hørup Kirke.

Efterat 7. Kompagni var trængt tilbage fra Arnkils Skov, rykle Fjenden frem til Skovens sydlige Udkant og fik her hurtigt Forrkning.

Efterat de i 1. Echelon overførte fjendtlige Tropper havde et Fodfæste paa Øen, roede nemlig de tomme Baade saa hurtigt n muligt tilbage til Sundeved for at overføre nye Tropper; n stræbte at overføre saa mange Tropper som muligt, inden vore server og Krigsskibe kunde naae til Indgribning. Da imidlertid de nme Baade ikke kom tilbage til Sundeved til samme Tid, opgav n den oprindelig fastsatte Rækkefølge for de Led, der skulde overes, og saae bort fra Ønsket om at sammenholde sammenhørende tiske Led. Preusserne faae Forstærkning

Den i 2. Echelon ved A og B' overførte Rest af Brigaden Roer, 1. og 3. Kompagni og 2. Bataillon af Reg. Nr. 64, naaede noget r Kl. $2^1/_2$ Kysten paa Als, og trængte N. for Skovfogedhuset ind koven og frem til Arnkils Skovens sydøstlige Udkant.

Kl. 3 overførtes Heste til Stabe og beredne Officerer ved B nt Materiale til Landingsbroer. Samtidigt var Brigaden Goens Overgang i det Hele og Store fuldendt, men Brigaden var endnu e samlet.

Ved Fjendens Besættelse af Arnkils Skovs sydlige Del blev, som igere anført, de i Løbegraven opstillede Forsvarere, der her vedve at beskyde Fjendens fortsatte Overskibninger, nødte til at trække tilbage mod Syd. Da Kapitain Bügel var falden, og ingen ældre cer forefandtes til at tage Kommandoen over det forsprængte Mandb af forskjellige Kompagnier, opløstes efterhaanden Ordenen, saa-

meget mere som Ilden rasede heftigt, ikke alene fra den alt landsa Fjende, men tillige fra Sundeved. Da Lieutenanterne Nissen, W strup og Jessen omtrent mellem Skovbatteriet og Indskæring 4 forlo Løbegraven og toge Stilling med høire Fløi til Rønhave Veien, Fro mod Nord, havde de kun c. 100 Mand hos sig.

Saaledes var, kort efter at Angrebet var begyndt, 5 Kompagni af 4. Regiment (1., 2., 4., 5. og 7.) tilintetgjorte.

Oberst Faaborg fører Resterne af 4. Regiment frem mod Fjenden.

Brigadekommandøren, Oberst Faaborg, var kort forinden Al meringen vendt tilbage fra en Inspicering af Stillingen til sit Kva ter, Gaard Nr. 5 i Ulkebøl Nørremark. Da den voldsomme Gevær ingen Tvivl efterlod om Angrebets heftige Karakter, gaves Alarms nalet til Rolf Krake, hvorpaa Obersten begav sig ud i Terrainet ef Lyden af Skydningen. Obersten vilde begive sig i Retning af Sko fogedhuset, men opgav dette, da han i Skoven modtoges af hef Geværild. Han afsendte derfor sin Ordonnantsofficer til Rønhave F rakker for at tilkalde den eneste forhaandenværende Reserve, 6. og Kompagni; disse vare alt da rykkede frem i Kommunikationsgang til den befalede Opstilling henholdsvis N. og S. for Rønhave*).

Ogsaa Regimentskommandøren, Major Rauch, der, som tidligere anført, tillige førte Kommandoen over Bataillon II, kom efter Al meringen hurtigt tilstede, idet han fra sit Kvarter i Gaarden Nr. Ulkebøl Nørremark begav sig til sin Bataillons Reservekompagni Majoren begav sig først til 8. Kompagni, der ved hans Ankomst net indtog sin Plads i Kommunikationsgangen, og da herfra Intet kun observeres, mod Nord op til 6. Kompagni. Der opdagedes her Baa i nordlig Retning, og da samtidig Sekondlieutenant Holmsted in fandt sig med det ham underlagte Arbeidskommando af 4. Kompag og meldte, at Fjenden med stor Styrke var gaaet i Land ved Sko fogedhuset, afsendte Majoren sin Adjutant for at hente 8. Kompag frem til 6. Kompagni. Majoren beordrede sidstnævnte til indtil vid at tage Stilling N. for Rønhave søndre Batteri, Front imod Nord, begav sig derefter frem i Terrainet N. for Rønhave for at vin nogen Klarhed over Fjendens Fremrykning og Situationen ved sit I giment. Adjutanten traf ikke 8. Kompagni, men fik af Brigadens donnantsofficer Oplysning om, at Brigaden havde disponeret over Ko pagniet.

Inden imidlertid den tilkaldte Forstærkning var naaet op Oberst Faaborg, besluttede Obersten med Resterne af 4. Reg.s I

*) Sammenhold pag. 189.

rainet N. for Rønhave at gjøre et Forsøg paa at fravriste Fjenden nkils Skovs sydlige Udkant, som denne sidste netop var ifærd med sætte sig fast i. Til Oberstens Raadighed stode imidlertid kun de ligere omtalte svage Rester af 2. og 4. Kompagni under Lieutenanne Jessen og Westrup samt en Del af Feltvagten af 3. Komgni under Lieutenant Nissen, ialt kun c. 100 Mand, i en Stilling i ide med Indskæring Nr. 4 og med høire Fløi til Rønhave Vei. Denne ige Styrke førtes af Oberst Faaborg et Stykke mod Nord, men ltes ved Fjendens Fremrykning i begge Flanker til Tilbagegang. utenanterne Westrup og Jessen toges tilligemed flere af Mandbet til Fange, hvorimod Lieutenant Nissen med faa Mand trak mod Rønhave Barakkerne og forbi Gaarden Nr. 4 i sydøstlig Retig, indtil han kom i Forbindelse med Resterne af 5. og 7. Komgni og med disse efter Ordre gik til Hørup.

Under Fægtningen saaredes Oberst Faaborg, men vedblev, dig tilhest, at fortsætte Ledelsen af Fægtningen.

Obersten beordrede derefter 8. Kompagni (Premlt. Thrane), saart dette indfandt sig, frem mod Fjenden. Kompagniet fik Ordre i Terrainet Ø. for Rønhave Vei at rykke frem mod Skovkanten søge at kaste Fjenden, der endnu syntes svag i Antal. Under Fremkningen blev det beskudt fra et S. for Skoven liggende Hegn. rved fremkaldtes nogen Uorden, men under Brigadekommandørens rsonlige Ledelse førtes Kompagniet frem og forjog Fjenden. Denne imidlertid hurtigt Forstærkning og kastede Kompagniet tilbage, og det under Tilbagegangen pludseligt blev beskudt i venstre Flanke en fjendtlig Styrke, der useet var naaet frem i en Rapsmark V. for nhave Veien, kom det i Uorden, hvorved det, eftersom det under lbagegangen stødte paa det i Fremrykning værende 6. Kompagni, saa fremkaldte Forvirring i dette. Under Tilbagegangen saaredes ompagnikommandøren, Premierlieutenant Thrane, og forlod Kampadsen; Brigadekommandøren med Stab saavelsom Kompagniets Lieunanter Jochimsen og Selden gjorde deres Yderste for under de nskelige Forhold at opretholde Ordenen, men forgjæves. 8. Kompagni.

6. Kompagni (Kapt. Bodin), der ligeledes tilkaldtes ved Brigaens Ordonnantsofficer, naaede Kampladsen noget efter 8. Komgni. Det erholdt ligeledes Ordre fra Brigaden til at rykke frem Ø. r Rønhave Veien og fordrive Fjenden fra det S. for Skoven liggende egn, men mødte, som anført, 8. Kompagni, der voldsomt var kastet lbage, og kom i Uorden, ligesom ogsaa den stærkt rystede Tilstand, 6. Kompagni.

hvori 8. Kompagni befandt sig, forplantede sig til Kompagniet. Tro alle Anstrængelser fra Kapitain Bodins Side blev Kompagniet spræng saaledes at Kapitainen af begge Kompagniers Mandskab kun kun samle c. 50 Mand, med hvilke han trak sig tilbage i sydøstlig Re ning mod Nørremark Skov, og videre langs den nordre Udkant denne Skov til Spang Kro for der efter Ordre at samle Regimente forsprængte Afdelinger og føre disse til Hørup. Under Kampen sa redes Delingsførerne, Sekondlieutenanterne Eibe og Frantzen sar Gymnastiklærer Jensen; et stort Antal Fanger faldt i Fjende Hænder, deriblandt den saarede Lieutenant Frantzen.

Oberst Faaborg anmoder om Assistance.

Oberst Faaborg sendte derefter sin Adjutant, Premierlieutena Zachariae, til Divisionen for at give Melding om Situationen og a mode om Assistance. Selv modtog Obersten gjennem 4. Regimen Adjutant, Premierlieutenant Wørishøffer, der af Regimentet v udsendt for at skaffe Oplysning om Forholdene paa høire Fløi, Me ding om, at der dersteds kun fandtes svage Rester af forskjellige Kor pagnier. Oberst Faaborg gav derfor Ordre til, at Resterne af Regiment, saasnart den fra Divisionen forventede Hjælp anko skulde trække sig tilbage til Hørup Kirke for der at samles og ordne Meget af det forsprængte Mandskab indfandt sig først senere paa Fye hvad der samledes ved Hørup og derfra efter Ordre marcherede Kegenæs, udgjorde kun c. $^1/_8$ af den oprindelige Styrke.

Medens der paa vor Side efter 4. Regiments Tilintetgjørelse o stod en Fægtningspause, ordnede Fjenden sig i Arnkils Skovs sydli Udkant.

Kl. $3^1/_2$ var Situationen paa hans Side følgende*):

Af Brigaden Goeben, der stod nærmest Als Sund, stod $2^1/_2$ B taillon dels V. for Skoven i Høide med sammes sydlige Udkant (Batl. af Reg. Nr. 55 samt 10. og 11. Komp. af Reg. Nr. 15), dels fren skudt c. 300 Alen mod S. (2. Batl. af Reg. Nr. 15).

Brigaden Roeder (5 Bataillonner) stod i den sydlige og sydøs lige Udkant af Skoven. Paa høire Fløi stode 1. og 2. Batl. af Re Nr. 24 (3. og 4. Komp. fremskudt i Høide med de fremskudte Dele Brigaden Goeben); Ø. for den stode 2. og 4. Komp. af Reg. Nr. og bag dem Resten af Reg. Nr. 64.

Paa dette Tidspunkt stod altsaa Fjenden med $7^1/_2$ Bataillon i

*) Se hosstaaende Skizze over Opstillingen Kl. 3³⁰ Morgen for de til den Tid lan satte Tropper.

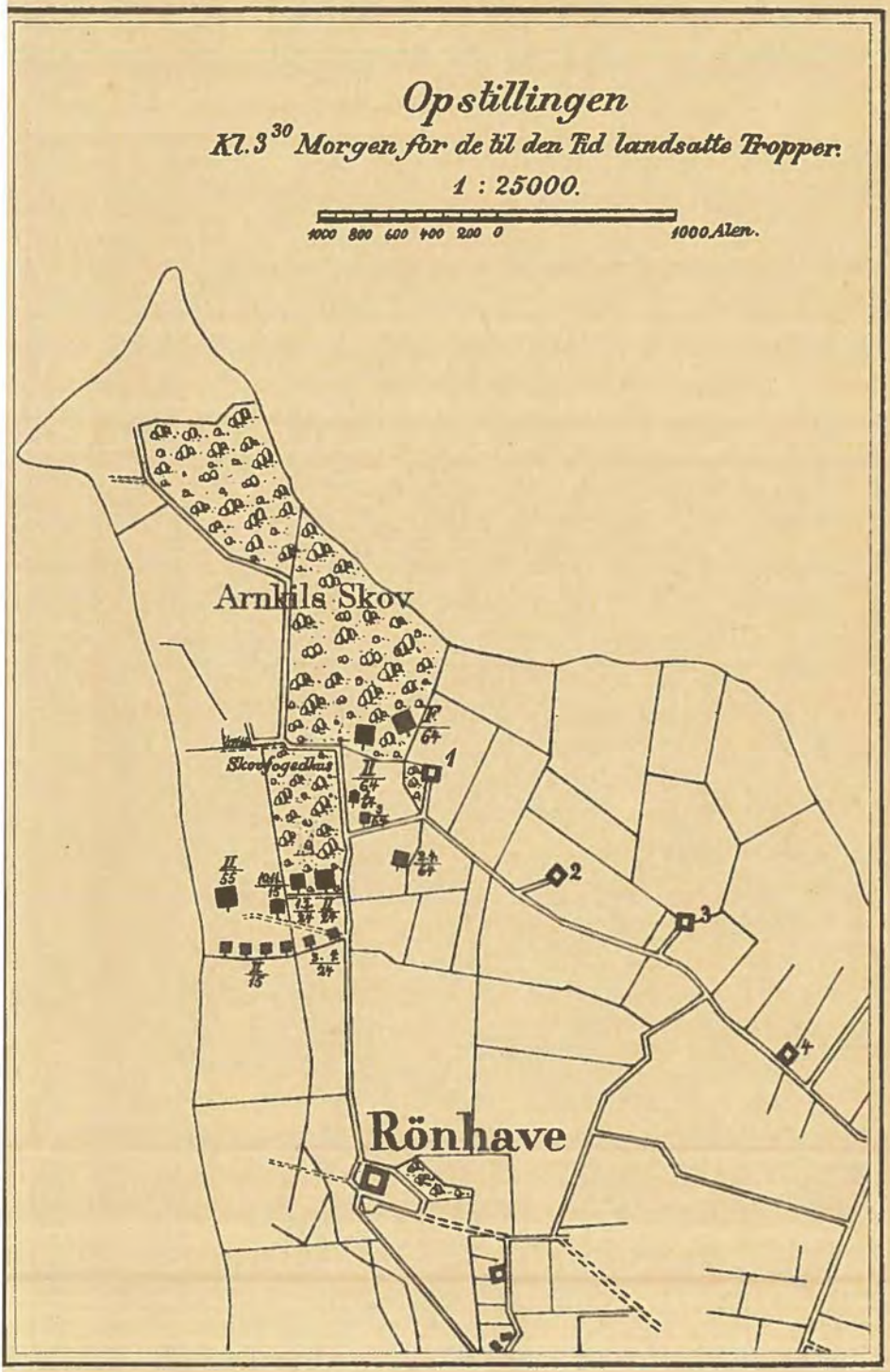
Opstillingen
Kl. 3 30 Morgen for de til den Tid landsatte Tropper.
1 : 25000.
1000 800 600 400 200 0
1000 Alen.
Arnkils Skov
Skovfogedhus
Rönhave
1
2
3
4

Høide med Arnkils Skovs sydlige Udkant, og flere Bataillonerns Tiledekomst kunde hurtigt forventes.

Artilleri var endnu ikke overført. —

De faste Batterier paa den angrebne Kyststrækning.

Som tidligere anført, havde 4. Fæstningskompagni (Kapt. Bartolin) Betjeningen af det faste Skyts paa Strækningen fra Arnkilse til Kjær Vig. I Batterierne var der fuldstændigt Betjeningsmandskab tilstede, og hvert Batteri havde sin Kommandør, men denne var korporal eller Underkorporal, et enkelt Sted (Nr. 2 b) endog kun en menig.

Natten til d. 29. Juni vare ifølge Kompagniets Anordning Sekondlieutenanterne Benzon, Tiedie og Müller i Stillingen; Sidstnævnte havde Tilsyn med Indskæringerne 1, 2 og 2 b samt Skovfogedhusbatteriet, Lieutenant Benzon med Indskæringerne 3 og 4 samt Skovbatteriet, Lieutenant Tiedie med de to Rønhave Batterier samt Indskæringerne 5, 6 og 6 b. De andre tre ved Kompagniet værende Officerer, Lieutenanterne Elster, Paulsen og Koefoed, der vare løste fra Vagt, opholdt sig i deres Kvarterer i Gaardene 3 og 4, men skulde ved Alarmering indfinde sig i Stillingen.

Kapitain Bartholin vilde under Angrebet være ved Skovbatteriet.

Den Hurtighed, hvormed Fjendens Overførsel, Landsætning og Fremrykning langs Kysten udførtes, hvorved de faa Indskæringer paa den angrebne Kyst hurtigt faldt i hans Hænder, bevirkede, at Ilden af dem ikke var betydelig. De 3 Indskæringer paa den angrebne Kyst (1, 2 og 2 b) havde ialt kun 4 Kanoner; disse skøde tilmed ikke frontalt, men kunde kun bestryge Kysten. Skovfogedhusbatteriet havde 4 Kanoner, som begge skøde frontalt.

Indskæring Nr. 1 (Underkorporal Mortensen) havde kun en 4 Pd.'s r. Kanon, og da Skydeskaaret vendte mod Syd, kom Kanonen ikke til Skud under Baadenes Overgang til Arnkilsøre. Da Fjenden efter Landgangen nærmede sig Indskæringen, blev den forladt.

Indskæring Nr. 2 (Reservekorporal Rüppel), to 4 Pd.'s r. Kanoner, en mod Syd, en mod Nord, gjorde c. 50 Skud mod Baadovergangen og efter Fjendens Landgang et større Antal Kardæskskud, men fremmedes af den iland gaaede Fjende, hvorved Besætningen toges til Fange.

Indskæring Nr. 2 b (Konstabel Nielsen), en 12 Pd.'s K. K. mod Nord, gjorde c. 16 Skud dels mod Baadene N. for Standpladsen, dels

mod Landgangsstedet ved Arnkilsøre. Besætningen trak sig ved Fjer dens Nærmelse tilbage for at undgaa Fangenskab.

Skovfogedhusbatteriet (Sekondlt. af Artill.s Krigsreserve Müller), en 24 Pd.'s G. K. og en 4 Pd.'s r. K., begge frontalt, gjorde 10 Skud og fortsatte Skydningen til det sidste; det sidste Kardæsk skud affyredes paa de i Batteriet indtrængende Fjender. Batteriet om ringedes, hvorved Sekondlieutenant Müller tilligemed Besætninge toges til Fange.

Indskæring Nr. 3 (Underkorporal Jürgensen), en 4 Pd.'s r. Ka non imod Nord, blev ved Angrebets Begyndelse uden Grund forlad af Kommandøren med Besætningen med Undtagelse af Konstab Mads Hansen. Indskæringen kom dog til Nytte, idet Sekondlieute nant i Art.'s Krigsreserve Benzon indfandt sig i samme og ved Hjæl af Konstablen affyrede 6—8 Granatskud imod Baadkolonnen. Ko efter maatte Indskæringen forlades.

Skovbatteriet, en 24 Pd.'s G. K. og en 4 Pd.'s r. Kanon, begg frontalt og enfilerende, gjorde henimod 20 Skud. Kapitain Bartholi havde opholdt sig i Batteriet indtil Kl. $1^1/_2$ Morgen, og var netop naaet t sit Kvarteer, da Geværskydningen begyndte. Han ilede strax ud t Batteriet som det Sted i Stillingen, hvor de ham underlagte Officer efter Ordre skulde søge ham. Batteriet fortsatte Skydningen, indt Fjenden fra Arnkils Skovens sydlige Udkant stormede ind i de Gorge, hvilket foregik med en saadan Hurtighed, at et Forsøg paa vende Skytset mod den fra Skoven fremstormende Fjende mislykk des. Forsøget foretoges af Kapitain Bartholin i Forbindelse me Sekondlieutenant Benzon, hvilken sidstnævnte fra Indskæring Nr. netop indfandt sig i Batteriet. Kapitainen toges med Besætningen t Fange.

Indskæring Nr. 4, en 12 Pd.'s r. Kanon mod Nord, kunde uhe digvis ikke komme til Skud, eftersom Bridskens Forsænkning og sam tidigt dermed Skydeskaaret var under Arbeide, og Kanonen ikke det tilstedeværende ringe Betjeningsmandskab lod sig trække op pa Marken.

Rønhave nordre Batteri (Korporal Stuhr), en 24 Pd.'s G. K. o en 4 Pd.'s r. Kanon, begge frontalt, gjorde 47 Skud. Den 24 Pd Granatkanon kom ikke til Anvendelse, da Distancen til Overgang stedet skjønnedes for stor. Den 4 Pd.'s riflede Kanon stilledes pa tværs over Bridsken og skød 43 Skud mod N., 4 Skud mod Fronte

Rønhave søndre Batteri (Korporal Bech), en 24 Pd.'s G. K. o en 4 Pd.'s r. Kanon begge frontalt, kom ikke til Skud, da Kanonern

fter Lieutenant Tiedies Formening ikke kunde skyde saa langt, at ıan kunde virke mod Overgangsstedet, Storskovens østlige Pynt, og ıieutenanten ikke uden Nødvendighed og uden Nytte vilde begynde n Frontalild, men opspare Ilden til det rigtige Moment. Lieu-ɔnant Tiedie blev for at undgaa Fangenskab nødt til med sit Mand-kab, efterat Forsvaret af Rønhave nordre Batteri var blevet opgivet, ıgeledes at opgive det søndre Batteri, eftersom Fjenden trængte frem ra Nord, og Mandskabet af begge Batterier med Undtagelse af 5 Mand avde forladt ham.

Indskæring Nr. 5 (formentlig en Underkorporal), en 4 Pd.'s r. Ka-ıon mod Nord, gjorde saavelsom

Indskæring Nr. 6 (Korporal Hüttemeier), to 4 Pd.'s r. Kanoner, n mod Nord, en mod Syd, hver c. 20 Skud.

Indskæring Nr. 6 b (formentligt en Korporal), en 24 Pd.'s K. K. nod Syd, kom ikke til Skud, eftersom Kanonens betydelige Vægt i For-ıindelse med Indskæringens Konstruktion gjorde det til en Umulighed t bringe Kanonen til Virksomhed i nordlig Retning.

Som tidligere omtalt, var 9. Batteri i Tilfælde af Alarmering tillet til 4. Brigades Disposition. De to paa Forpost værende Kano-ıers Skjæbne er alt anført; de resterende 6 Kanoner, der kantonne-ede i Gaardene Nr. 9 og 10 i Ulkebøl Nørremark, fik ingen Ordre til Fremrykning og kom ikke i Ilden. Under Kommando af Premier-ieutenant Bentzon*) rykkedes fra Parkpladsen (en Mark ved Gaard Nr. 9) ud paa Ulkebøl-Nørremark Vei, hvor Premierlieutenanten traf Major Schreiber og udbad sig Ordre. Majoren var netop i Færd ned at ride frem i Ulkebøl Nørremark for at se, om der var nogen Anvendelse for Artilleri. Paa det flade, af høie Hegn gjennemskaarne Terrain, paa hvilket der blev kæmpet, skjønnede Majoren ikke, at der var nogen Position for Artilleri, og Batteriet forblev derfor efter Ordre ıoldende, indtil det senere erholdt Ordre til at gaa tilbage. 9. Batteri.

Pandserbatteriet Rolf Krake**) havde d. 28. Aften udsendt en Pandserbatteriet Rolf Krake.

*) Major Schreiber var Kommandør for Batteriet, men da Oberst Glahn, der, som pag. 142 angivet, først ved Dagsbefaling af 26. Juni var ansat som høistkommanderende Artilleriofficer paa Als, nylig var ankommen fra Fyen, fungerede Major Schreiber endnu d. 29. i sidstnævnte Egenskab, hvorfor Premierlieutenant Bentzon forblev som midlertidig Kommandør over Batteriet. Premierlieutenanten synes ikke af Major Schreiber at være bleven underrettet om, at Batteriet var stillet til 4. Brigades Disposition; muligen skyldes dette en Forglemmelse fra Majorens Side, hvad dog ikke fuldt har kunnet oplyses.

**) Til Oplysning om Orlogskapitain Muxolls Virksomhed som Eskadrechef i den

Patrouillebaad under Lieutenant Normann. Baaden var netop komme tilbage d. 29. Juni Kl. 2 Form. med Melding om, at Intet af Vigtighe var observeret, da i det Samme en stærk Geværild hørtes langs Stil lingen i Als Sund. Der blev øieblikkelig purret ud og lettet, og Bat teriet stod ud imod Als Sund. Saavel de paa Land anbragte Baune som Signalblussene for „Overgang paa høire Fløi" vare imidlertic blevne tændte. Under en Dreining, som Skibet maatte foretage fo at passere ud af Fjorden, observeredes Signal fra den paa Broen ve Ulkebøl Nørremark posterede Ordonnants, der i en Jolle saaes at r ud til Batteriet; der standsedes for at optage ham, men han havd ingen nærmere Meddelelse at bringe. Batteriet gik frem indtil e Position mellem Arnkilsøre og Snogbæk, saaledes, at man saae Sunde ind til Storskovens Østpynt samt Als Kysten over det Lave af Arn kilsøres Sydvestpynt og mod Rønhave Mark. Klokken var henved 3 da Batteriet indtog denne Stilling. Der bemærkedes mellem Stor skoven og Als tværsover Farvandet en Stribe Baade, stærkt besatt med Bevæbnede. Batteriet beskød Baadene, og blev selv samtidig beskudt af de fjendtlige Batterier paa Snogbæk Hage. En stor Mængd Baade kom tilsyne længere nede i Sundet, men forjoges ved Batteriet Ild; Farvandet blev saaledes efterhaanden saa godt som renset fo Baade, og fra dette Øieblik, og saa længe Rolf Krake holdt sin Posi tion, var al Overførsel af fjendtligt Militair standset. Ombord va man imidlertid uvidende om de virkelige Forhold paa Als; man slut tede kun, at en Overgang var udført, og at vore Tropper, efter Ge værilden at dømme, trak sig tilbage for Overmagten i sydlig elle sydøstlig Retning, saa at Fjenden ikke kunde ventes at ville bliv dreven tilbage. Chefen bestemte derfor at ophøre med Skydninge for at varetage de øvrige, ham paahvilende Opgaver, nemlig Bevogt ningen af Als Fjord og Optagelsen af muligen forsprængte Troppestyr ker. Batteriet forblev paa Stationen N. for Als Sund i $^1/_2$—$^3/_4$ Tim (efter preussiske Beretninger i 25 Min.), og gik derefter tilbage om

---

vestlige Del af Østersøen og navnlig hans Forhold ved Erobringen af Øen A blev der ifølge Orlogskapitainens Andragende under 9. Januar 1865 nedsat Overkrigsforhør, under hvilket der efter Orlogskapitain Rothes Ønske tillig skulde anstilles Undersøgelser om det af ham udviste Forhold med Hensyn t Forsvaret af Als. Forhørene afsluttedes d. 20. Mai 1865, hvorefter det ve allerhøieste Resolution af 7. August s. A. befaledes, at en Kommission skuld sammentræde til Paakjendelse af det af de nævnte Officerer, henholdsvis so Eskadrechef og som Chef for Pandserbatteriet Rolf Krake, udviste Forhold. Dom men findes in extenso i Bilag 21; Fremstillingen af Rolf Krakes Virksomhed 29. Juni findes omstændelig berettet under Afsnittet F i Dommen.

ent til sin tidligere Ankerplads, underveis vexlende Skud med Bat-
rierne paa Snogbæk Hage. For at komme til Kundskab om, hvad
er var forefaldet, besluttede Chefen at sende Fartøi iland, men op-
av dette, da der fra Land afgaves Geværild.

Omtrent Kl. $4^3/_4$ stod Skibet atter ud af Augustenborg Fjord,
aderveis vexlende Skud med de fjendtlige Batterier. Fra Stegsvig,
er blev beskudt af Batterierne paa Noldtang og Varnæs, udbragte
olf Krake i to Vendinger de der stationerede Krigsskibe, nemlig
ampskibet Hertha, Kanonbaaden Willemoës samt to Kanonchalouper
Rodivisionen, ved at surre disse til den Side af Batteriet, der vendte
a Fjenden, og besvarede paa samme Tid hans Ild, saavidt Navige-
ngen tillod det. Batteriet ankrede tilligemed de udbragte Skibe ved
roen ved Nørrelykke for eventuelt at tage Tropper ombord. Frem-
illingen vil senere indeholde det Nærmere herom.

Batteriet bortskød 108 Stkr. Sprænggranater og 8 Skraasække.
et havde intet Tab af Døde eller Saarede. Det led nogle Havarier,
et Stormasten og Mesanmasten vare gjennemskudte og faldefærdige.
kaden udbedredes senere i Svendborg.

Kanonchaloupen Nr. 19, der havde Station i Sandvig, og Kanon-
llen Baagø, der havde Station ved Hardeshøi, maatte sprænges i
uften for ikke at falde i Fjendens Hænder; Mandskabet og Haand-
maturen bjergedes. Transportjagten de fire Brødre, drægtig $25^1/_2$
ommercelæst, der var ladet med Kul til Dampskibene i den nordlige
el af Als Fjord og med Proviant til Kanonbaadsdelingen dersteds,
som laa i Stegsvig, forladt af Skipper og Mandskab af Frygt for de
endtlige Projektiler, blev boret i Sænk for ikke at falde i Fjen-
ns Hænder.

Den maritime Styrke paa Sydsiden af Als.

Paa Sydsiden af Als samlede sig strax, da der alarmeredes, Damp-
nonbaadene Buhl og Thura, Kanonchalouperne Nr. 17 og 18 samt
anonjollen Kolding, alle i Nærheden af Sønderborg, for at beskyde
endtlige Tropper, naar saadanne maatte komme tilsyne paa Kysten.
isse Fartøiers Virksomhed indskrænkedes dog til at optage endel for-
rængt Mandskab af Vore, der Tid efter anden kom ned til Stran-
n; kun mod Slutningen af Fægtningen faldt nogle Riffelskud fra
kovene mod Fartøierne, hvorved en Mand af det ombordbragte Mand-
ab blev saaret.

II. Kampens 2det Moment*), Kl. $3^3/_4$—$4^1/_2$.

18. Regiments første Kamp.

Kommandoen paa Als, der havde Kvarter i Ulkebøl Præste gaard, ses i den første Times Tid ikke at have modtaget nogensom helst Melding om Angrebet og dettes Gang. Det var her som andet steds den voldsomme Geværild og Baunernes Antænding, der ga Kundskab om, at et Angreb udførtes, og bragte Kommandoen til a alarmere samtlige Afdelinger og Institutioner paa Øen. Følgend Meddelelser afsendtes, de to sidste pr. Telegraf:

Kl. 2^{30} til 6. Brigade: „Fjenden angriber."

Kl. 2^{41} til Overkommandoen i Odense:
„Fjenden angriber."

Kl. 2^{50} til 6. Regiment (paa Nordlandet):
„Fjenden angriber alvorligt Stillingen langs Als Sunds snevr Del." **)

Meddelelserne til 6. Brigade og 6. Regiment havde deres Betyd ning ikke alene i Henseende til at alarmere, men ogsaa for at bevirk at visse, forud aftalte, Foranstaltninger skulde træffes; men det syne at Kommandoen indtil Kl. 2^{50} er ukjendt med Angrebspunktet.

Kommandøren for den i Reserve staaende 2. Brigade, Ober Kauffmann, havde strax efter Alarmeringens Begyndelse beordr sin Brigades Afdelinger paa Alarmpladsen. Da imidlertid ingen Ordr indløb angaaende Brigadens Anvendelse, begav Oberst Kauffman sig omtrent Kl. 3 til Ulkebøl for at udbede sig Kommandoens Befalinge Obersten underrettedes om, at Fjenden foretog et alvorligt Angreb pa Arnkilsøre og fik Ordre til med eet Regiment at understøtte Regiment.

18. Regiment beordres frem.

Obersten bestemte hertil 18. Regiment. Dette havde om Aftene afgivet $3^1/_2$ Kompagni af Bataillon I paa Arbeide, og nævnte B taillon, der i Tilfælde af Alarmering skulde samles Ø. for Fiskebæl gaard, var saaledes forholdsvis nær ved Kamppladsen; dens tilbag blevne halve Kompagni laa i Sundsmark Barakker, hvor ogsaa Reg

*) Forskjellige Enkeltheder, vedrørende Kampens 2. og 3. Moment have ikke fu kunnet oplyses paa Grund af Rapporternes Ufuldstændighed. Den Omstændighe at flere Bataillons- og Kompagnirapporter først ere indhentede i 1868 og 1869, h ogsaa været til Skade for den historiske Fremstilling.

**) Paa de i 1864 udleverede Kaart var ikke benyttet Betegnelsen Als Fjord og A Sund, men Farvandet var under Et benævnt Als Sund. Ved „Als Sunds snev Del" maa derfor forstaas det, som her ellers benævnes Als Sund.

nentskommandøren opholdt sig. Da der alarmeredes, havde Major Lundbye beordret det tilbageblevne halve Kompagni at afmarchere til Bataillonen ved Fiskebækgaard og selv begivet sig sammesteds hen. Noget efter Kl. 3 modtoges Brigadens Befaling om, at Bataillonen uopholdeligt skulde rykke frem over Rønhave til Assistance for 4. Regiment; da det imidlertid tog Tid at inddrage Arbeidskommandoerne, hvilke dog ikke alle afventedes, er Fremrykningen neppe tiltraadt før mellem $3^1/_2$ og $3^3/_4$. Kommandoen over Bataillonen overdroges Kapitain E. S. A. Stricker, Kommandør for Bataillonens 5. Kompagni, men Major Lundbye ledede personlig Fremrykningen.

18. Reg.'s II, der af Oberst Kauffmann beordredes frem, to Kompagnier ad Veien mod Ulkebøl Nørremark (den saakaldte Nørremark-Vei), to Kompagnier ad Kolonneveien a—a mod Nørremark Skov, er formentlig rykket noget tidligere frem. Forudsætningen, at Regimentet skulde understøtte 4. Regiment bristede, og paa hver af de tre Fremrykningslinier stødte Regimentet paa overlegne, fjendtlige Styrker.

Da Oberst Kauffmann havde givet den ommeldte Ordre til 18. Regiment, begav han sig ad Nørremark Vei mod Kampladsen. Brigadens Adjutant, der udsendtes for at skaffe Oplysning om Kampens Gang, bragte i Erfaring, at Arnkils Skov var tagen af Fjenden, og at der af 4. Regiment kun existerede smaa og spredt kæmpende Styrker, og fulgte efter udført Hverv tilbage med 4. Brigades Adjutant, Premierlieutenant Zachariae, der, som tidligere omtalt, afgik til Divisionen for at give Melding om Situationen og anmode om Assistance. Sidstnævnte anmodedes om at føre den paa høire Fløi fremrykkende Bataillon af 18. Regiment frem til Oberst Faaborg. Selv begav Oberst Kauffmann sig til Egnen mellem Kjær og Nørremark Skov.

Paa fjendtlig Side befalede General v. Manstein, der henimod Kl. 3 var bleven overført til Als, og som havde overværet Slutningen af 4. Regiments Kamp, noget efter Kl. $3^1/_2$ en almindelig Fremrykning, under hvilken Veien fra Arnkils Skov til Rønhave skulde danne Grændsen mellem Brigaderne Roeder og Goeben. Førstnævnte maatte dog snart trækkes mod Øst for at give Brigaden Goeben, hvis Afdelinger efterhaanden sluttede op, mere Rum til Udvikling. Det blev derfor Brigaden Roeder, der i Terrainet Ø. for Rønhave stødte paa 18. Reg.'s II, medens Brigaden Goeben i Terrainet S. for Rønhave stødte paa 18. Reg.'s I.

Af 18. Reg.'s II blev, som tidligere omtalt, to Kompagnier (4. og 8.) sendte ad Nørremarks Vei mod Nord, to (3. og 6.), med hvilke Batail- 18. Reg.'s II.s Kamp med Brigaden Roeder.

lonskommandøren, Major Weyhe, fulgte, til Kjær Bys østlige Udkan og derfra ad Kolonneveien a—a i nordvestlig Retning mod Nørremarl Skov. I Nærheden af Gaarden Nr. 6 meldte Major Weyhe sig ti Oberst Faaborg, som gav Majoren Befaling til med de to Kompag nier at fortsætte Fremrykningen i nordvestlig Retning, følgende Ko lonneveien mod Rønhave. Derved blev Forbindelsen med de to Kom pagnier paa Nørremark Veien brudt, saa at Nørremark Skov delt Bataillonen i 2 Dele, som kom til at kæmpe hver for sig.

Oberst Faaborg begav sig derefter mod Nord til Nørremark Vei hvor han kort efter træffes ved de der fremrykkende Kompagnier a 18. Regiment.

3. og 6. Kompagni.

3. og 6. Kompagni rykkede frem, førstnævnte følgende Kolonne veien gjennem den sydvestlige Del af Nørremark Skov, sidstnævnte Terrainet S. for Skoven. Ved Udkanten af Skoven stødtes paa Fjen den, hvorfor 3. Kompagni tog Stilling i Skovens vestlige Udkant, 6 Kompagni ved det Gjærde, der i sydvestlig Retning udgik fra Skoven

Den Modstander, de to Kompagnier traf paa, bestod af 6 Kom pagnier af Reg. Nr. 64, af hvilke 5 angreb i Fronten, 1 i høire Flanke 3. Kompagni trak sin høire Fløi tilbage, men Stillingen i Skovudkanten maatte opgives og Tilbagetog tiltrædes. Under dette synes det at vær lykkedes Fjenden — i det med levende Hegn og høie Kornmarke opfyldte Terrain — useet at komme frem i Ryggen paa Kompagnierne Derved blev Modstanden brudt, og Major Weyhe, som befandt sig Skyttekjæden, blev tilligemed en stor Del af begge Kompagnier Mandskab taget til Fange. Sekondlieutenant C. C. Høhling saarede og fangedes, Sekondlieutenant G. Faye faldt. Resten af Kompag nierne trak sig tilbage i sydøstlig Retning mod Kjær Bys østlig Udkant.

4. og 8. Kompagni.

4. og 8. Kompagni, førstnævnte forrest, rykkede, som oven anført fra Ulkebøl frem ad Nørremark Vei. Under Fremrykningen mødte forsprængte Afdelinger af 4. Regiment, der alle trak mod Syd.

I Egnen S. for Gaard Nr. 5 kom Oberst Faaborg Kompagniern imøde. Obersten, der var saaret, og i Øieblikket uden Adjutanter paalagde 8. Kompagni at standse, idet han syntes tvivlraadig an gaaende den Fremrykningslinie, der burde vælges. Obersten udtalte al Almindelighed til 8. Kompagnis Kommandør, Premierlieutenan Benzon, at Sagerne stode slet, og yttrede sin Beklagelse over, at de var saa faa Reserver at disponere over; ogsaa udtalte han, at han trængte til at blive forbunden.

4. Kompagni (Kapitain Volqvartz) forsatte saaledes ene Frem

ykningen. Efter at være passeret Gaard Nr. 4, stødte det pludselig aa fjendtlige Skytter ved et Knæ af Veien. Disse trak sig dog tilbage g replierede sig paa den Styrke, hvorfra de vare udsendte. Omtrent i Høide med Gaarden Nr. 3 havde Fjenden taget Stilling.*) Kompagniet jorde Holdt og begyndte en Skydefægtning. Da det imidlertid ogsaa lev beskudt fra Nørremark Skov, fik det en vanskelig Stand, hvorfor en Ordonnants afsendtes til 8. Kompagni med Anmodning om hurtigst muligt at komme til Understøttelse. Hjælpen kom imidlertid ikke, og a Kompagniet led Tab og bl. A. mistede sin Kommandør, der ved t bestige et Hegn blev haardt saaret, trak det sig i opløst Tilstand ilbage, dog uden at blive forfulgt af Fjenden.

Oberst Faaborg havde imidlertid beordret 8. Kompagni til ligeedes at rykke frem ad Nørremarks Veien, og Kompagniet var alt ykket frem med 2 Delinger i Kjæde, 2 i Reserve, da der kort efter indtrådte Skydning i Sydvest (formentligt hidrørende fra den af 3. og 6. Kompagni førte Kamp), medens Alt syntes roligt mod Nord. Oberst Faaborg beordrede derfor Kompagniet at opgive Fremrykningen ad Nørremark Vei og derimod saa hurtigt som muligt at rykke frem ad en Vei, der fra Gaarden Nr. 5 fører igjennem den østlige Del af Nørremark Skov og videre mod Syd forbi Gaarden Nr. 6. Premierlieutenant Benzon førte Kompagnireserven i Løb frem ad den betegnede Vei. Oberst Faaborg fulgte efter; bagest fulgte de to Skyttedelinger, der ifølge Premierlieutenantens Ordre stræbte at naae op til det foran værende Halvkompagni. Kompagnikommandøren vilde fremende Skytter, men Obersten, der antog Veien fri, befalede blot at fortsætte Fremløbet. Kompagniet rykkede derfor frem i sluttet Sektionskolonne, hvilket svarede til Veiens Brede. Da det naaede Skovens sydlige Udkant, stødte det uventet paa to Kompagnier af Reg. Nr. 64, der befandt sig tæt N. for Gaard Nr. 6. Da Fjenden ikke gyrede,**) fortsatte Kolonnen Løbet, men modtog paa nært Hold en Salve, hvorved den uvilkaarligt standsede. Premierlieutenant Benzon lod den forreste Sektion give Salve og befalede Bajonetten paasat; men inden dette var udført, gav Fjenden en ny Salve, og umiddelbart

*) Det fremgaar ikke af det preussiske Generalstabsværk, hvilke Kompagnier der paa fjendtlig Side her have været i Virksomhed.

**) I Rapporterne hedder det, at Fjenden viftede med Tørklæder, hvilket opfattedes som Tegn paa Overgivelse fra hans Side. Der tillægges Oberst Faaborg en Yttring om, at han paa den Maade skulde være bleven narret 2 Gange af Fjenden paa denne Dag

efter blev Kolonnen stærkt beskudt i Front og begge Flanker. Kom pagniet led betydelige Tab; blandt Andre saaredes dets Kommandør hvorefter Premierlieutenant Graae overtog Kommandoen. Obers Faaborg saaredes for anden Gang og denne Gang dødeligt. Obers Kauffmann kom kort efter til og befalede 8. Kompagni at trækk sig tilbage ad Nørremark Veien.

Til 4. Kompagni, som var i Tilbagegang ad sidstnævnte Vei, havd Oberst Faaborg inden Kampens Begyndelse afsendt Ordre om a følge efter 8. Kompagni. Ordren synes ikke at være naaet Kompag niet; dette standsede ved Gaarden Nr. 5 og blev af Oberst Kauf mann beordret tilbage i Retning af Ulkebøl. Begge Kompagnie stødte til deres Regiment ved Kjær Bys østlige Udkant.

18. Reg' I.'s Kamp med Brigaden Goeben

Imidlertid stødte 18. Reg.'s I, som tidligere anført, paa Brigade Goeben. I Sektionskolonne og i Hurtigmarche brød Bataillonen o fra sin Alarmplads paa Rønhave Vei, passerede Kjær Bys vestlig Udkant og stødte noget før Kl. 4 tæt N. for Byen paa Spidserne a bemeldte Brigade. Dennes forreste Afdelinger aabnede strax fra nogl N.V. for Kjær By liggende Huse med tilstødende Hegn en mege heftig og vedholdende Ild mod Bataillonen, der ufortøvet udvikled sig til Fægtning, 1. og 7. Kompagni i forreste Linie (7. Kompagni cheval paa Veien, 1. Kompagni paa høire Fløi i Terrainet tilhøire a Veien), 5. Kompagni bag høire Fløi, 2. Kompagni i Reserve ved Kjæ Bys nordlige Udkant. De tidligere omtalte 3 Delinger af 4. Reg.'s Kompagni deltoge efter Ordre fra Kommandoen paa Als i Bataillonen Kamp paa sammes venstre Fløi.

Bataillonen angrebes hurtigt i Front og begge Flanker; i høi Flanke af 2. Batl. af Reg. Nr. 15, i venstre Flanke af Füs. Batl. Reg. 15 samt Dele af Reg. Nr. 55. De mandshøie Kornmarker og d talrige levende Hegn umuliggjorde Oversigten. Kampen blev hefti Kapitain Baller, Kommandør for 1. Kompagni, char. Sekondlieutena P. C. Jørgensen og Officersaspirant Bretton saaredes; trykket begge Flanker og i Kamp med en betydelig Overmagt formaaede Ba taillonen ikke at holde Stand, saameget mere som Fjenden gjord Forsøg paa at trænge ind i Byen fra Egnen S. for Nørremark Sko Bataillonen gik tilbage til en Stilling à cheval paa Kjær—Ulkeb Veien lidt Ø. for Kjær—Lysemosegaard—Sønderborg Veien.

Her blev Fægtningen, omtrent Kl. $4^1/_2$, staaende og hendød snart, eftersom Brigaden Goeben af Hensyn til den alvorlige Mod stand, der ventedes paa Sønderborg Høiderne, havde faaet Ordre t foreløbigt ikke at rykke videre frem, forinden Feltartilleri var overfø

g indtruffet paa Kamppladsen.*) Der indtraadte derefter en længere ægtningspause ved den nordvestlige Ende af Kjær.

Brigaden Goeben indtog en Stilling med høire Fløi støttet til ls Sund, Centrum S.V. for Kjær, venstre Fløi rækkende indtil den a Gaard Nr. 6 mod Syd førende Vei**).

Medens 18. Regiment, hvis II. Bataillon var stærkt rystet ved de dte Tab, under den indtraadte Fægtningspause samlede sig i og ved en østlige Udkant af Kjær By, stod 3. Regiment endnu intakt paa sin larmplads, kun var dets ene Bataillon (II.) omtrent Kl. 4 beordret frem l Morgenstjernes Gaard i Ulkebøl for at være nærmere ved Haanden l eventuel Indgriben.

General Steinmann opholdt sig under den nys beskrevne Kamp tæt S. for den østlige Udkant af Kjær By. Forholdene paa rnkilsøre Halvø havde efterhaanden udviklet sig med stor Klarhed, let hele Halvøen N. for Kjær Vig var i Fjendens Besiddelse. S. for Kjær Vig var Alt fuldstændig roligt. Til 6. Brigade var dog endnu Kl. 4 ingen Ordre afgaaet, og Generalen maa have formodet — hvad gsaa stemmede med Virkeligheden — at Brigaden endnu paa dette idspunkt, da 18. Regiment var marcheret mod Nord, uforandret stod sin sædvanlige Dagstilling, thi Kl. 4 afgik følgende Ordre til Brigaden:

6. Brigade og 3. Regiment beordres frem.

„Morgenstjernes Gaard $^{29}/_{6}$ Kl. 4.

Fjenden har taget Arnkils Skov. 18. Regiment er marcheret Nord aa. En Bataillon af 3. Regiment er beordret til Morgenstjernes aard. Efter Omstændighederne maa Reserverne nærmes mod høire Fløi.

E. B.
Meldahl,
Kapitain og Souschef."

Under Indtrykket af, at 18. Regiment ikke ene kunde vinde Terrain, besluttede General Steinmann at sætte det sidste Regiment f Reservebrigaden ind, og Oberst Kauffmann, som omtrent Kl. $4^{1}/_{4}$ ndfandt sig hos Generalen for at afgive Melding om Situationen, eordredes at lade 3. Regiment hurtigst muligt rykke frem. Regimentet skulde understøtte 18. Regiment og i Forening med dette søge

*) Det først overførte Batteri indtraf Kl $4^{3}/_{4}$ ved Brigaden.

**) Brigaden Goeben var paa 5 Batailloner foruden Jægerbataillon Nr. 3; en Bataillon laa i Aabenraa paa Kystvagt.

at trænge Fjenden tilbage; 3. Reg.'s I. skulde rykke gjennem Kjæ
til Rønhave, 3. Reg.'s II. følge Nørremark Vei.

Ordren overbragtes Regimentet ved Brigadeadjutanten og er mod
tagen omtrent Kl. $4^1/_2$. Dets Indgriben paa Kamppladsen vil bliv
skildret under 3. Moment.

Umiddelbart efter at have givet denne Ordre afsendte Genera
Steinmann Kl. 4^{20} følgende Telegram til Overkommandoen i Odense

„Vi ere engagerede i en meget hidsig Fægtning paa Kjær Halvø
send snarest Transportmidler til Kegenæs." —

Det vil nu være Stedet at kaste Blikket paa, hvad der imidlerti
havde tildraget sig ved 6. Brigade.

Tildragelserne ved 6. Brigade.

Strax ved Alarmeringen havde Brigadekommandøren, Oberst B ü
low, begivet sig fra sit Kvarter (Hvide Hus) til Baunehøien S. fo
Engeshøi. Underveis modtoges følgende Melding fra 5. Regimen
dateret Engeshøi Kl. 2:

„Stærk Gevær- og Kanonild N. for Kjær Vig, omtrent udfo
Rønhave."

Ved Ankomsten til den nævnte Bakke modtoges følgende Meldin
fra 5. Reg.'s II, skrevet ved Byggegaard (Klokkeslet ikke angivet):

„Fjenden er ifærd med at slaa Bro N. for Storskoven, ligefo
Skovfogedhuset."

Fra Baunehøien bemærkede Brigadekommandøren en overorden
lig stærk Kanonild fra fjendtlig Side; den strakte sig fra Batteriet
for Sandbjerg Mølle saa langt mod Nord, som Kysten kunde skjelne
Af og til hørtes ved Arnkilsøre Geværild, men forøvrigt kunde de
ikke iagttages Troppebevægelser N. for Kjær Vig. Da det blev lyser
saas langt mod Nord Fartøier udfor Arnkilsøre, og det syntes, so
om der paa Fjendens Side var et Stykke af en Bro. Brigadeadjutan
ten afsendtes til Møllebatteriet for at foranledige, at der gaves Alarm
signal til Eskadren ved Sydkysten.

Kl. $2^1/_2$ paabegyndte de fjendtlige Batterier Nr. 34 og 35 en hefti
Ild mod Sønderborg Slot og By. Den besvaredes af Møllebatteriet o
Kirkebatteriet og fortsattes til Kl. 4, hvorpaa den sagtnede og gansk
ophørte Kl. 5.

Omtrent Kl. $2^3/_4$ modtoges fra Kommandoen paa Als følgend
Meddelelse, afsendt fra Ulkebøl Kl. 2^{30}: „Fjenden angriber", hvorefte
Brigaden, der ikke antog en Landgang paa Strækningen fra Kjær Vi
til Sønderborg for sandsynlig, uopholdeligt gav Ordre til at trækk

›servekompagnierne tilbage fra Kommunikationsgangen og postere m skjulte og dækkede langs Sønderborg—Rønhave Vei, dels for at ddrage dem den mod Kysten rettede Granatild, dels for at være rtigere rede til en Fremrykning mod Nord. Ordren gaves mundtligt Regimentscheferne under deres Ophold paa Engeshøi; Reserverne 10. Reg.'s II vare dog alt trukne tilbage bag Baunehøien.

Kommandøren for 5. Regiment, Major Myhre, udfærdigede dren skriftlig til Reservekompagnierne af Bataillon I, lydende a, at de skulde gaa tilbage og forblive paa Veien fra Engeshøi til jær; derimod afsendte han ingen Ordre til Reservekompagnierne af ıtl. II, til hvilke han personlig begav sig for at vinde Klarhed over tuationen. Ved sin Ankomst til Byggegaard (3. Kompagnis Standıds), hvor Kommandøren for 5. Reg.'s II befandt sig, observeredes opper V. og S. for Rønhave, uden at det med Sikkerhed kunde jønnes, om disse vare fjendtlige Tropper eller egne. Til Formodning ı det Sidste ledede Regimentskommandøren ved, at Geværilden helt r ophørt. 5. Regiment.

Regimentskommandøren begav sig derefter til 7. Kompagni.*) ›d Ankomsten til dette Kompagnis Standplads var Dagslyset tiltaget, der observeredes smaa forsprængte Afdelinger af 4. Regiment, der gte Syd paa. Kort efter iagttoges Tropper, som skjønnedes at være eussisk Infanteri, bevæge sig paa Rønhave Marker. Klokken har formentligt været $3^3/_4$. Regimentskommandøren, der vel indsaa Nødndigheden af at besætte Terrainet umiddelbart Ø. for Kjær Vig for spærre denne Adgang for Fjenden, men som skjønnede dette uudrligt med et enkelt Kompagni, besluttede først at samle sit Regiment gav derfor — i Modstrid med den netop af Brigaden givne Befaıg — Ordre til Kommandøren for 5. Reg.'s II, Major Rothe, om at le samtlige Kompagnier trække sig tilbage til Engeshøi og samle ; paa Sønderborg Veien, og afsendte derefter følgende Melding til igaden Kl. 4 (Stedet ikke angivet):

*) 7. Kompagni ansaa det fra første Færd som utvivlsomt, at der foretoges en Overgang i Baade, sendte Melding derom til Bataillonskommandøren og gav Ordre til at tænde Baunen Nr. 4. Dette lykkedes ikke strax, da Vindlyset ikke vilde tænde; efter nogle forgjæves Forsøg antændtes Høsignalet og ved Hjælp af dette Baunen. Kompagniet antager, at der medgik 15 Minutter fra det Moment, da Skydningen hørtes, og indtil Baunen var i Brand. — Ved de sydligere staaende Kompagnier var paa Grund af Geværildens Standsning og den indtraadte store Ro efter den voldsomme Skydning den Anskuelse bleven almindelig, at Angrebet var afslaaet.

„Høire Fløi i stærk Tilbagegang.*) 5. Regiment trækker sig ti bage mod Engeshøi."

Kompagnierne afmarcherede i Ordenen 3., 7., 4., 8. Kompagni.

Major Rothe syntes mest tilbøielig til at gjøre Front mod Fjende fra Stedet, hvor Bataillonen befandt sig, men maatte bøie sig for Reg mentskommandørens Befaling. —

Ved 5. Reg.'s I. udviklede Begivenhederne sig som følger. Ba taillonskommandøren, Kapitain J. Hammer, opholdt sig ved Ala meringens Begyndelse efter Ordre hos Regimentskommandøren pa Engeshøi og begav sig strax til sin Bataillon. Ankommen til Reserv kompagnierne, hvorfra der havdes nogenlunde god Udsigt mod Nor søgte Kapitainen i Forening med Kompagnikommandørerne at komm til Kundskab om Fjendens Foretagender og sluttede, at Forsøget paa e Overgang skete dels ved Storskoven, dels nordligere ved Arnkilsør Fra Reserven begav Kapitainen sig til 1. Kompagni for bedre at ove skue Forholdene og gik derefter atter tilbage til Reserven. Da Kap tainen ankom til dennes Standplads, vare begge Kompagnier (5. og 6 afmarcherede ud paa Rønhave Vei ifølge den tidligere omtalte skriftlig Ordre fra Regimentschefen, stilet direkte til Kompagnierne. Kapita Hammer, der var ukjendt med den til Grund for Ordren liggend Tanke, formodede, at de tvende i Løbegraven staaende Kompagni ligeledes vilde erholde eller alt havde erholdt direkte Ordre f Regimentskommandøren, og begav sig derefter ud paa Rønhave V hvor han traf 6. Kompagni i Nærheden af Engeshøi og lod det rykl frem til 5. Kompagni, der stod lidt nordligere paa samme Vei, hvo efter han tog Kommandoen over begge Kompagnier, hvis Opgave h formodede at maatte være at dække Rønhave Veien og derved tje som Reserve for 5. Reg.'s II.

De to i Løbegraven staaende Kompagnier (1. og 2.) modtoge imi lertid ingen Ordre fra Regimentet og forbleve derfor i Løbegraven, ind 1. Kompagni, formentlig Kl. $4^1/_4$, observerede Bataillon II's Tilbag gang og af 3. Kompagnis Chef fik den Meddelelse, at hele Regiment skulde samles ved Engeshøi. Da 1. Kompagni derefter afmarchere erkyndigede 2. Kompagnis Chef sig om Grunden hertil, og tiltraad derefter ligeledes Marchen til Engeshøi. Marchen for disse to Ko pagniers Vedkommende er neppe bleven tiltraadt før omtrent Kl. 4 eftersom begge Kompagnier alt inden Afmarchen fik Skud i hø

*) Herved maa være sigtet til den netop iagttagne Tilbagegang af mindre Dele 4. Regiment.

anke, og Fjenden neppe er naaet ned i Løbegraven S. for Kjær ig og i Høide med Fiskebækgaard før i det tidligste til det nævnte dspunkt.

Da Kommandøren for 6. Brigade, Oberst Bülow, modtog General teinmanns tidligere angivne Ordre, afsendt Kl. 4, lydende paa, at rigadens Reserver efter Omstændighederne skulde nærmes mod høire løi, besluttede han at foretage en Fremrykning ad Rønhave Vei med 5. egiment og at lade 10. Reg.'s II. indtage en Beredskabsstilling til nderstøttelse for dette. Som ligeledes anført, erholdt imidlertid bersten samtidigt med bemeldte Ordre, altsaa i Tiden noget efter l. 4, Melding fra 5. Regiment om, at det trak sig mod Syd til ngeshøi. Ordonnantsen fra 5. Regiment fik derfor mundtlig Besked lbage, at Brigaden agtede at foretage en Fremrykning mod Nord, g at Regimentet skulde forblive i Stillingen ved Kjær Vig. Denne rdre er enten ikke, eller i hvert Fald for sent naaet til Regimentet l at standse den tilbagegaaende Bevægelse til Engeshøi. Som tidgere anført, vare 5. og 6. Kompagni de første, der bleve trukne ud aa Rønhave Vei; Resten af Regimentet er indtruffen ved Engeshøi rmentlig omtrent Kl. $4^1/_2$; 1. og 2. Kompagni dog noget senere.

6. Brigade beslutter noget efter Kl. 4 at foretage en Fremrykning med 5. Reg. og 10. Reg.s II.

Fremstillingen af de senere Tildragelser ved 5. Regiment hører nder Kampens 3. Moment. —

Ved 10. Regiment var, overensstemmende med de givne Bestemelser, Overgangen til Dagstillingen kort før Dagens Frembrud oment Kl. $1^3/_4$ bleven forberedt derved, at de to forreste Kompagnier af egimentets II. Bataillon hver havde sendt to Delinger tilbage til den agved værende Kommunikationsgang, medens de to Reservekompagier bag Høiden ved Baune Nr. 3 oppebiede Dagens fuldstændige Fremrud, forinden de kunde afgaa til Sundsmark Barakker. Denne foreløbige agstilling var netop indtaget, da Skydning hørtes i Nord, og da de endtlige Batterier i Sundeved omtrent Kl. $2^1/_2$ Morgen aabnede Ilden od Sønderborg. Saavel Regimentskommandøren som Kommandøren or 10. Reg.'s II. begav sig til Baunehøi for at indhente Brigadens rdrer og vendte derefter tilbage til deres Afdelinger.

Omtrent Kl. $4^1/_4$ erholdt Regimentet Brigadens ovenomtalte Ordre m at lade Bat. II tage Opstilling med Front mod Nord til Underøttelse for 5. Regiment, hvorimod Bat. I vedblivende skulde holde ysten ved Sønderborg besat.

10. Reg.'s II. indtog følgende Stilling: 3. og 4. Kompagni besatte øidepartiet ved Baune Nr. 3, 6. Kompagni Terrainet fra Rønhave Vei l Baadsager. 8. Kompagni derimod, som skulde danne Reserve, var

ikke til at finde; det averteredes ved Signaler om at rykke frem, o eftersøgtes af Adjutant og Ordonnantser, men forgjæves, og viste si ei heller senere i Nærheden af Regimentets øvrige Afdelinger. Be givenhederne ved dette Kompagni ville senere blive meddelte.

10. Reg.'s I. rømmer Stillingen ved Sønderborg.

10. Reg.'s I. fik kort efter, at Bat. II. havde indtaget fornævnt Stilling, direkte Ordre fra Brigaden — uden at Regimentet sattes Kundskab derom — til at trække sin Reserve tilbage fra Sønderbor og det stærkt beskudte Slot, idet Bataillonen kun skulde efterlade sa megen Styrke, at Fjenden ikke kunde bemærke Forberedelserne ti Retraiten fra Sønderborg. Ordren opfattedes af Bataillonskomman døren, Kapitain O. Vaupell, som en Ordre til en definitiv Rømning a Stillingen ved Sønderborg. Kanonerne i Slottet og Møllebatteriet blev efter Kapitainens Ordre fornaglede, Bataillonen opgav Stillingen o tiltraadte Tilbagetoget over Ladegaardsmarken.

III. Kampens 3. Moment: 2. og 6. Brigades Kamp. Tilbageto til Stillingen Ulkebøl-Sønderskov.

2. Brigades Kamp.

Som tidligere omtalt, modtog 3. Regiment omtrent Kl. $4^1/_2$ Bri gadens Ordre til Fremrykning til Understøttelse for 18. Regimen Medens Regimentets I. Bataillon skulde slutte sig til 18. Regimen hvis Hovedstyrke stod i den østlige Del af Kjær By, skulde de II. Bataillon rense Terrainet N. for Kjær og altsaa kotoyere fo nævnte Troppers Bevægelser.

Den gjensidige Situation var ved Kampens Begyndelse følgende

Paa fjendtlig Side rykkede Brigaden Roeder (5 Bataillone frem gjennem Kjær og det N. for denne By liggende Terrain. Bri gaden Goeben (5 Bataillioner foruden Jægerbataillon Nr. 3) rykked fra sin Opstilling V. for Kjær mod Syd for at gaa Angrebet af vor Brigade imøde. Divisionen Wintzingerode var endnu under Over førsel; dog var 2. Batl. af Reg. Nr. 35 samlet og i Fremmarche t Forening med de øvrige Tropper. Fjenden havde altsaa Kl. 5 Bataillioner paa Kampppladsen, medens andre uafbrudt vare unde Overførsel. Af Artilleri var endnu kun et Batteri overført.

Paa vor Side rykkede, som anført, 2. Brigade frem i og N. fo Kjær, samtidigt med at Dele af 6. Brigade fra Egnen Sønderborg-

Skizze

til den af 3. Reg.s II N. for Kjær förte Kamp.

1: 25000.

1000 800 600 400 200 0 1000 Alen.

Danske Tropper.

Preussiske -do-.

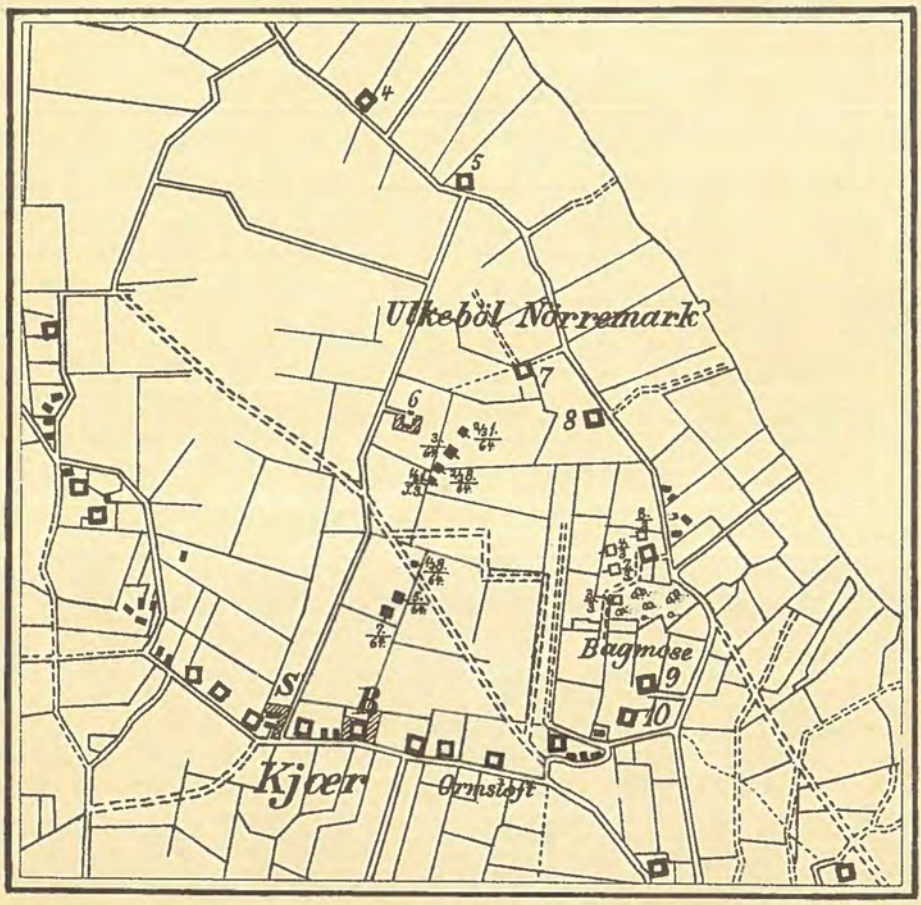

ngeshøi rykkede frem mod Kjær Vig. Af 4. Brigade var 4. Regiment tilintetgjort; dets Rester samledes ved Hørup Kirke. Af Brigadens ndet Regiment (6.), der om Morgenen stod i Afsnittet N. for Augustenborg Fjord, havde en Bataillon (i Forbindelse med en Eskadron og 2 Batteri) tiltraadt Marchen mod Syd ad Hørup til, men paa en Indribning fra dette Kommandos Side kunde ikke gjøres Regning.

Paa vor Side førtes altsaa, (eftersom 18. Reg.'s II. var i stærkt ystet Tilstand efter den tidligere førte Kamp, og eftersom 6. Brigade ıke turde blotte Sønderborg), kun 6 Batailloner i Ilden mod Fjendens 2 Batailloner, som uafbrudt fik Forstærkning.

Saasnart 3. Regiment var udviklet og kommet i Forbindelse med 8. Regiment, gav Brigadekommandøren, Oberst Kauffmann, Befaling l Angreb.

Dette udførtes i Terrainet N. for Kjær af 3. Reg.'s II., som noget ıden Kl. 5 var naaet N. for det N. for Bagmose liggende Krat*), og om her af Brigadekommandøren beordredes til at rykke frem i nordestlig Retning mod Fjendens venstre Fløi. Bataillonskommandøren, Kapitain Krabbe, der havde Følelsen af, at dersom et Resultat skulde aaes, maatte alle Kræfter sættes ind, beordrede tre Kompagnier frem 1. Linie (fra Nord at regne 4., 7., 3.). Dele af 18. Reg.'s II, sluttede sig il Bataillonen. Kampen i Terrainet N. for Kjær.

Forbindelsen mellem Kompagnierne gik imidlertid hurtigt tabt; els vanskeliggjordes den ved det kouperede Terrain, dels gik Leelsen fra Bataillonens Side tabt derved, at Bataillonskommandøren g Adjutanten, Sekondlieutenant J. C. F. C. Hindenburg, der havde egivet sig ud mod høire Fløi, Begge saaredes og maatte forlade Kamppladsen.

3. Kompagni synes temmelig tidligt at have taget Retning mod ydvest ned mod Kjær By; det kom her, som nedenfor vil blive viist, i 'orbindelse med de øvrige i denne By kæmpende Tropper og deltog Kampen om Lokaliteterne dersteds. 8. Kompagni, der fulgte som Reserve og tillige skulde dække høire Flanke, synes i Forbindelse med oget Mandskab af 18. Reg.'s II. at have indslaaet Retning mod Nordvest g kom derved til at føre en isoleret Kamp mod en Ø. for Gaarden Nr. 6 fremrykkende fjendtlig Styrke. 7. og 4. Kompagni endelig, der ykkede frem i vestlig Retning, bleve i det kouperede Terrain skilte 'a hinanden. Paa denne Maade kom Bataillonens Kompagnier til at æmpe hvert for sig.

*) Se omstaaende Skizze til den af 3. Reg.'s II. N. for Kjær førte Kamp.

Paa fjendtlig Side var Hovedstyrken af Regiment Nr. 64 sor venstre Flankedækning for Brigaden Roeder i Fremmarche mod Ter rainet om Bagmose. Regimentet var delt i to forskjellige Gruppe der i Øieblikket befandt sig, den nordligste tæt Ø. for Gaard Nr. den sydligste, (der hovedsagelig bestod af 2. Bat. af bemeldte Regi ment), i Terrainet mellem Gaard Nr. 6 og Kjær By.

Mod sidstnævnte Bataillon, der tog Stilling bag et fra N. til S løbende Hegn tæt Ø. for den fra Kjær til Gaard Nr. 6 førende Vei, var 3. Reg.'s 4. og 7. Kompagni i Fremrykning. Sidstnævnte rykkede fre med stor Bravour og blev hurtigt skilt fra 4. Kompagni. Det udvik lede sig efterhaanden helt i Kjæde og løb igjennem høie Kornmarke frem mod Fjenden. Dele af Kompagniet naaede den sydlige Forlæn gelse af det af Fjenden besatte Hegn, overskred dette og gik frem mo Fjendens høire Flanke (7. Komp. af Reg. Nr. 64). Her kastede stærk Skyttesværme sig imod det isolerede Kompagni, som omtrent blev op revet. Kompagnikommandøren, Premierlieutenant A. H. Drastrup samt Delingsfører, Lieutenant N. A. Færch faldt, Lieutenant Let og Officersaspirant Grev C. O. L. Baudissin saaredes tilligemed e Mængde af Underklasserne; flere af Mandskabet bleve desuden usaared tagne til Fange. Resterne af Kompagniet trak sig under Premierlieute nant J. E. Lundbye mod Syd ned mod Kjær, men stødte her pa Fjenden og blev ved Gaarden B i Kjær (Chr. Christesen Berte sens Gaard) taget til Fange. Efter at være afvæbnet forblev Premie lieutenant Lundbye med sin lille Styrke i bemeldte Gaard, indt han, som nedenfor vil blive viist, kort efter befriedes af Vore.

4. Kompagni, der, efter at være passeret flere Marker, ligeled traf Fjenden opstillet bag det nævnte Hegn, men paa et noget nord ligere beliggende Punkt end 7. Kompagni, kom ikke i Fægtning ell vexlede i alt Fald kun faa Skud med Fjenden. Kompagnikomma døren fandt sig ikke opfordret til at angribe en fjendtlig Styrke me Bajonetten under Forhold, hvor Kompagniet først maatte passere næsten uigjennemtrængeligt Hegn, derpaa tilbagelægge en Strækni af c. 300 Alen under en stærk Ild for sluttelig at træffe Fjenden ba et nyt, levende Hegn. Da der derfor hørtes heftig Skydning ved Kja By, og Kompagniet hellere vilde yde sin Medvirkning ved den Kamp, foretog det en Flankebevægelse mod Syd i Retning af Kja og dækkede denne Bevægelse ved en i Kjæde opløst Deling. Kompa niet er dog neppe naaet Kjær før henimod Slutningen af den i c om denne By førte Kamp.

8. Kompagni, der oprindeligt fulgte som Reserve bag høire Fl

g for at dække denne efterhaanden udsendte 2 Delinger i Flanken, om ikke i nogen alvorlig Kamp. Som oven angivet, stødte Kompagniet i Terrainet Ø. for Gaarden Nr. 6 paa en overlegen Modstander. a det var isoleret, trak det sig tilbage i østlig Retning over mod ørremark Vei. Fjenden fulgte efter indtil i Høide med Ormstofte.

Samtidigt kom 2. Brigades Hovedstyrke i Kjær By og nærmeste Kampen i Kjær. errain i Kamp med Brigaden Roeders Hovedstyrke. Af sidstnævnte ængte 1. og 2. Bataillon af Regiment Nr. 24 samt Füsilierbataillon Regiment Nr. 64 i Fægtningsformation ind i Kjær, og frem indtil oget Ø. for Gaarden B.

Paa vor Side udviklede 18. Reg.'s I. 7. og 2. Kompagni i Kjær y og S. for denne, 1. og 5. Kompagni i Terrainet N. for Byen; 7. ompagni havde Têten gjennem Byen og rykkede frem med paasat ajonet. Kapitain Stricker overtog specielt Føringen af de to Kompagnier N. for Byen, medens Fremrykningen i det Hele ledede af egimentskommandøren, Major Lundbye, personlig. Dele af 18 eg.'s II. fulgte Bevægelsen.

3. Reg.'s I. udviklede sig med 2. Kompagni N. for den gjennem jær førende Vei, 1. Kompagni S. for Veien, 6. og 5. Kompagni i eserve.*) Kapitain Schøning var tildelt Kommandoen over Baillonen, men Fremrykningen foregik ogsaa ved denne Bataillon under ersonlig Ledelse af Regimentskommandøren, Major Mathiesen.

Angrebet foretoges under Brigadekommandørens Øine. Der var ed begge Regimenter Følelse af Situationens Alvor og en fast Villie m at fravriste Fjenden Kjær for derved at komme i Forbindelse ed 6. Brigade, som formodedes i Fremrykning mod Byens vestlige Del. en faste Villie til at vinde fremad lagde sig for Dagen dels i den laardnakkethed, hvormed der kæmpedes, dels i den Omstændighed, t hverken Bataillioner eller Kompagnier tøvede med at sætte deres dste Reserver ind for at give Kampen størst mulig Eftertryk. Foroldene førte med sig, at Kompagnierne af de to Regimenter for en el blandedes imellem hverandre. Denne Omstændighed synes dog ngtfra at svække, snarere at have forøget Kamplysten hos Mandkabet af de to Regimenter, der stedse havde kæmpet jevnsides og ltid med stor Bravour.

---

*) 5. Kompagni blev, da Modstanden syntes stærk S. for Veien, sendt ud som Soutien for 1. Kompagni; men Kompagniet blev senere, da Regimentskommandøren frygtede et Gjennembrud paa Kjær Veien, atter trukket ind paa denne for at følge efter 6. Kompagni.

En i Detail gaaende Skildring af den i Kjær og tilstødende Ter rain førte Kamp kan ikke gives; dertil ere Rapporterne for ufuldstær dige. En Kamp om Gaarde og Huse lader sig desuden vanskeli skildre i Detail; det samme gjælder en Kamp i et Terrain, som de til Byen Kjær stødende, hvor al Oversigt umuliggjordes ved levend Hegn og mandshøit Korn. Hegnene vare, som tidligere angivet, sa tætte, at Enkeltmand kun med Vanskelighed formaaede at træng igjennem.

I Kjær By kom det til en haardnakket Kamp om Lokalitete Der kæmpedes Mand mod Mand og med blanke Vaaben. Særlig kæmpedes levende om et Gjærde paa den nordre Side af Kjær Ve omtrent i Forlængelse af den østre Kjær—Sønderborg Vei. Efter dette var taget ved flere Kompagniers Samvirken, indtraadte en n Standsning ved den tidligere omtalte Gaard B i Kjær, i hvilken Pre mierlieutenant Lundbye af 3. Regiments 7. Kompagni med end Mand var tagen til Fange. Om Besiddelsen af denne Gaard udspand der sig en længere og meget haardnakket Kamp.

3. Regiments 3. Kompagni*) deltog i Kampen om det ovennævnt Gjærde, og gik derefter frem mod Gaarden B. Kompagniet rettede hele sin Kraft mod Bygningerne og de tilstødende Haver og Hegn; Deling (Lieut. H. F. Bilsted) og kort efter 4. Deling (Lieut. A. T Hansen) angrebe Gaarden fra Syd. Det første Angreb mislykkedes men ved et nyt Angreb lykkedes det at fordrive Fjenden fra Gaarden o at befri Premierlieutenant Lundbye med det ham følgende Mand skab. Et Forsøg paa at stikke Gaarden i Brand mislykkedes, og e friske, fjendtlige Tropper rykkede frem, maatte Kompagniet trækk sig tilbage.

Ifølge Regimentskommandørens Befaling foretog 6. Kompag under Premierlieutenant J. C. C. Madsen et nyt Angreb paa Gaarden 1. og 2. Deling, henholdsvis under svensk Lieutenant H. W. Berzeliu og Officersaspirant, Sergent Jacobæus, angrebe den fra Øst, men fo gjæves; begge Førerne faldt tilligemed mange af Mandskabet. 3. og Deling under fælles Kommando af Sekondlieutenant W. E. G. Buch have forsøgte et Anløb fra Syd; det lykkedes at tvinge Preussern bort fra den om Gaarden liggende Have og ind i selve Gaarden, fr hvis Vinduer og Døre der nu aabnedes den heftigste Ild mod Vor Ogsaa dette lille Skridt var dyrt kjøbt; bl. A. saaredes her Lieutenan

---

*) Se pag. 227.

uchhave dødeligt. Endnu forsøgtes det at trænge frem mellem aarden og det til samme stødende Hegn; Dele af 1. og 3. Kompagni mt af 18. Regiment blandede sig i Kampen; men da Fjenden tilveie-agte en større Aabning i Muren og herfra rettede en voldsom Ild od Vore, maatte Angrebet opgives.

Samtidigt førtes en Kamp om det til Gaarden stødende, i nordlig etning løbende Hegn, ligesom der kæmpedes over hele Linien i øide med Gaarden baade N. og S. for Byen. Kampen førtes med orbittrelse og ledede paa flere Steder til Haandgemæng.

Tabene ved denne Byfægtning vare betydelige. Foruden de Tab, r allerede ere nævnte, mistede 3. Regiments 1. Kompagni sin Kom-andør, Premierlieutenant Walter, Delingsfører, Lieutenant Schlegel, g Officersaspirant Jacobsen. Ogsaa Tabene paa fjendtlig Side vare tydelige; saaledes fik alene Regiment Nr. 24 i Kampen om Kjær Officerer saarede.

S. for Veien kæmpede hovedsagelig 3. Regiments 1. Kompagni. gsaa udsendtes 7. Kompagni af 18. Regiment i denne Flanke, efter-m det ikke lykkedes at faae Forbindelse med 6. Brigade ved Kjær, g Flanken derfor var blottet. I Begyndelsen havde Fjenden kun age Kræfter S. for Byen; men da en Del af Jægerbataillon Nr. 3, r fulgte Brigaden Roeders høire Fløi, trak sig mod Syd og useet m frem i vor venstre Flanke og Ryg, lykkedes det Fjenden at af-ære en Del af 18. Regiments 7. Kompagni, deriblandt Kommandøren, remierlieutenant Ahlmann, samt den saarede Delingsfører, Sekond-utenant C. P. Goldmann. Førstnævnte undgik ved Forklædning ngenskab og meldte sig nogen Tid efter tilbage til sin Afdeling.

Ogsaa i høire Flanke blev Situationen betænkelig, eftersom Fjen-n fik Forstærkning ved Dele af 5. og 8. Kompagni af Regiment Nr. . Da derhos Angrebet i Fronten ingen Fremgang kunde finde, blev t klart for Brigaden, at Kampen maatte afbrydes og Tilbagetoget trædes. Oberst Kauffmann gav Melding herom til General Stein-ann, der i Betragtning dels af, at det ikke kunde lykkes at fordrive enden fra Kjær, dels af, at det ikke var lykkedes at komme i For-ndelse med 6. Brigade, hvis Kamp paa dette Tidspunkt førtes langt for Kjær, og endelig i Betragtning af, at den sidste Reserve var tømt, Kl. $5^1/_2$ gav Ordre til at opgive Kampen i Kjær By og gaa bage til en Stilling i Høide med Ulkebøl Kirke. Samtidigt gaves Brigade Ordre til Tilbagegang.

General Steinmann giver Ordre til Tilbagegang.

Als's Tab var hermed fuldbyrdet. Kl. 5^{58} afsendte General Stein-ann følgende Telegram til Overkommandoen:

„Efter en heftig Kamp paa Kjær Halvø og betydelige Tab ga nu tilbage for at ralliere mellem Ulkebøl og Sønderskoven, hvorefte Retraiten fortsættes til Kegenæs."

2. Brigade gaar tilbage til en Stilling ved Ulkebøl.

2. Brigade tiltraadte Tilbagetoget henimod Ulkebøl; Fjende fulgte ikke efter. Efter Ordre tog Brigaden en Stilling Ø. for Ulkeb Kirke, høire Fløi støttet til Augustenborg Fjord, venstre Fløi til Sønde skoven, hvilken sidste anvistes 6. Brigade til Besættelse.

3. Regiment besatte høire Fløi, 18. Regiment venstre Fløi af Sti lingen ved Ulkebøl. Hvert Regiment anvendte en Bataillon til Besæ telse (to Kompagnier i 1. Linie, to som Specialreserve) og beholdt e Bataillon i Reserve.

Paa fjendtlig Side ordnede man sig efter Kampen. Gener Herwarth, der imidlertid var bleven overført til Als, gav neml Ordre til, at Fremrykningen skulde standse, indtil Divisionen Win zingerode var naaet frem; sidstnævnte Division samledes paa den Tid ved Arnkils Skovs søndre Udkant.

Som Følge heraf samledes Brigaden Roeder ved Kjær Bys øs lige Udkant. Kun svage Dele fulgte observerende efter vore Tropp i Retning mod Ulkebøl.

Omtrent til Kl. 7 forblev 2. Brigade uforstyrret i Stillingen.

6. Brigades Kamp.

Situationen ved 5. Regiment i Tiden nærmest efter Kl. 4.

Som tidligere omtalt, havde Kompagnierne af 5. Reg.'s II. Kl. direkte af Regimentskommandøren erholdt Ordre til at trække sig n mod Engeshøi. Til 5. Reg.'s I. var ingen saadan Ordre afgaaet, m Reservekompagnierne (5. og 6.) af denne Bataillon vare paa et tidlige Tidspunkt efter direkte, skriftlig Ordre fra Regimentskommandør blevne beordrede at begive sig ud paa Rønhave Veien S.Ø. for Rin bæk, og de i første Linie staaende Kompagnier, 1. og 2., der havde b mærket 5. Reg.'s II's Tilbagegang, og af 3. Kompagni vare blev underrettede om, at 5. Regiment skulde samles ved Engeshøi, tiltraad derefter omtrent Kl. $4^1/_2$ Marchen dertil. Da Kommandøren før Reg.'s I, Kapitain J. Hammer, ankom paa Rønhave Vei og der tr 5. og 6. Kompagni, tog han, som tidligere anført, Kommandoen ov begge Kompagnier, hvis Opgave han efter den dem givne skriftli Ordre formodede maatte være at dække Rønhave Vei og derv tjene som Reserve for høire Fløi af 5. Reg.'s II., som Kapitainen end antog ved Kjær Vig. I den tilbagetrukne Opstilling ved Engesh mente Kapitainen ikke at kunne løse denne Opgave; han rykke

rfor frem med begge Kompagnier mod Kjær Vig og afsendte Mel-
ıg herom til Regimentskommandøren. Brigadens Adjutant, Sekond-
utenant Kranold, der var udsendt for at skaffe Oplysning om
endens Stilling ved Kjær Vig, kom nogen Tid efter tilbage med An-
dning til Kapitainen om at kaste sig imod Fjenden, der var i stærk
emrykning ad Veien.

Kapitainen fortsatte derfor Fremrykningen med de to nævnte
mpagnier, 5. Kompagni à cheval paa Veien, 6. Kompagni foreløbigt
n Reserve, men snart ud paa 5. Kompagnis høire Fløi, eftersom
enden saas i Fremrykning fra Kjær. Kompagnierne rykkede rask
m og naaede Veiknudepunktet N. for Lykkegaard.

Paa fjendtlig Side beredte Brigaden Goeben, efter omtrent Kl. $4^3/_4$
være forstærket med det først overførte 2. 6 Pd.'s Batteri af Ar-
leribrigade Nr. 3*), sig til Fremrykning mod Syd for at bemægtige
; Sønderborg Høiderne, da de to Kompagnier under Kapitain Ham-
ers Kommando rykkede frem. Fjenden var da alt Herre over Kom-
ınikationsgangen indtil i Høide med Fiskebækgaard og rettede fra
nne en heftig Ild mod venstre Flanke af den lille Styrke, som der-
: maatte trække sig tilbage til noget S. for Lykkegaard, hvor Fægt-
ngen en Tid blev staaende.

Kapitain Hammer afsendte en Ordonnants til sin Bataillons 1.
2. Kompagni med Ordre til, saafremt de ingen anden Ordre havde
dtaget, da at rykke frem til hans Understøttelse; men Ordren
aede ikke Kompagnierne, eftersom Ordonnantsen, der udsendtes i
tning af deres tidligere Standplads i Løbegraven, faldt i Fjendens
ender.

Derimod afsendte Regimentskommandøren til Dækning af 5. og
Kompagnis venstre Flanke 1. Kompagni fra Ringbæk frem ad Røn-
ve Vei og V. for denne, og kort efter, da Fjenden udviklede større
yrker i vor venstre Flanke, ogsaa 3. Kompagni tilvenstre af 1. Kom-
gni, samtidigt med, at 7. og 8. Kompagni stilledes som Reserve i
rrainet mellem Lindegaard og Ringbæk. 2. Kompagni, der kort
er ankom til Engeshøi, fik af Regimentskommandøren Ordre til N.
: Lindegaard at stille sig paa venstre Fløi af 7. og 8. Kompagni,
r — 7. Kompagni østligst — havde besat den oven angivne Stil-

*) De to først overførte Piecer sendtes foreløbigt til Augustenborg Fjord til Beskydning af Rolf Krake. Her demonteredes den ene Kanon, medens den anden stødte til Batteriet, da Rolf Krake forlod Augustenborg Fjord.

ling; det tilveiebragte her Forbindelse med 10. Regiments 6. Kom pagni S.V. for Baadsager.

4. Kompagni holdtes i Reserve paa Rønhave Vei.

Fra Brigaden hørtes Signalet: „5. Regiment fremad", hvilket gjei toges af Regimentet. Major Myhre, der paa dette Tidspunkt (v noget efter Kl. 5) havde faaet Meddelelse om, at 2. Brigade rykke ind i Kjær, haabede ved en hurtig Fremrykning mod Kjær Vig m ligen at afskære de fjendtlige Tropper, der havde udviklet sig i R gimentets venstre Flanke. I dette Haab blev man dog skuffet. V naaede 1. Kompagni i Løb frem paa 5. Kompagnis venstre Fløi, s at der nu var tre Kompagnier i første Linie, men disse ilede frem uden at afvente Ankomsten hverken af 3. Kompagni paa venstre Fl eller af Reserven, thi ogsaa 7., 8. og 2. Kompagni sattes i Marc fremad, medens 4. Kompagni dannede Reserve paa Rønhave Vei.

5. Regiments Kamp.

Angrebet traf 2. Bataillon samt 9. og 10. Kompagni af Regime Nr. 55 og foranledigede General Goeben til ogsaa at trække endnu N. for Kjær værende $1^1/_2$ Bataillon — 1. Bataillon samt 11. og 1 Kompagni af nævnte Regiment — frem. Medens disse Tropper angr Vore i Front og venstre Flanke, gik Jægerbataillon Nr. 3 frem m vor høire Flanke; efter denne fulgte 2. Bataillon samt 9. og 12. Ko pagni af Regiment Nr. 15.

6., 5. og 1. Kompagni (i denne Orden fra høire Fløi at regn naaede atter frem i Terrainet N. for Lykkegaard, men lede b tydelige Tab. 1. Kompagni blev næsten oprevet ved en voldsc Ild i venstre Flanke; dets Kommandør, Premierlieutenant Stonc og tvende Delingsførere, Lieutenant C. G. P. Hansen og sven Lieutenant Palme, saaredes; af 5. Kompagni saaredes Komma døren, Premierlieutenant Snertinge, og Delingsfører, Lieutena J. F. K. Rasmussen, af 6. Kompagni Lieutenant R. L. Mølle samtlige disse Kompagnier havde derhos et stort Tab af Saare og Faldne af Underklasserne, foruden at de ogsaa mistede flere sc Fangne. Brigaden, der bemærkede, at Situationen var mislig, l blæse: „5. Regiment tilbage!" hvorefter Tilbagegangen strax tiltraa tes. 6. Kompagni tilligemed Dele af 5. Kompagni trak sig fægten tilbage til en Stilling over Rønhave Vei, Ø. for Frydendal. Resten 5. Kompagni tilligemed 1. Kompagni blev under Tilbagegangen bla dede ind i to Delinger af 3. Kompagni, der var under Fremryknir og besatte tilligemed disse Frydendal med tilstødende Hegn. De resterende Delinger af 3. Kompagni vare under Kompagnikommand rens Kommando forblevne i Reserve paa Rønhave Vei.

7., 8. og 2. Kompagni (sidstnævnte vedvarende i Forbindelse med Regiments høire Fløi) vare, som anført, ligeledes under Fremryk-ıg under Regimentskommandørens Kommando. Bevægelsen førtes ; ikke vidt frem, eftersom Fjendens Tilstedeværelse i Kommunika-ınsgangen forbød det. 7. Kompagni naaede op i Høide med Møllə-dgaard; men da Ilden fra Kommunikationsgangen var meget føle-, gjorde Kompagnireserven (to Delinger under Sekondlieutenanterne A. Schleppegrell og Schaarup) et rask Anløb herimod, og dette bemærkedes ved 8. Kompagni, sendte sidstnævnte en Deling der Sekondlieutenant Ekeroth til Understøttelse for Delingerne 7. Kompagni; det lykkedes en kort Stund at sætte sig fast i Kom-ınikationsgangen. 2. Kompagni, der var paa yderste venstre Fløi, æbte at vedligeholde sin Forbindelse med 10. Regiments høire ɔi, saa at i Virkeligheden kun dette Kompagnis høire Fløi foretog mindre Fremrykning. 7., 8. og 2. Kompagnis Skyttelinie gik saa-les i dette Moment fra Møllestedgaard i sydvestlig Retning ned d Baadsager og dannede, saalænge 6., 5., 1. og 3. Kompagni ope-ede paa Rønhave Vei med Front mod Nord, en tilbagetrukken venstre ınkedækning; 4. Kompagni dannede vedvarende Reserve paa Røn-ve Vei. Denne Opstilling rummede endel Fare. Blev nemlig, hvad maatte forudses, Kompagnierne paa Rønhave Vei ved Fjendens ıftige Fremrykning i Front og venstre Flanke kastede tilbage i lig Retning, var de sydligere staaende Kompagniers Skyttelinie ud-for at blive oprullet og tilintetgjort.

Dette sidste var netop det, der skete. Fjendens fortsatte Tryk Nord og Nordvest tvang 6. Kompagni samt Resterne af 5. og 1. ımpagni under Kommando af svensk Lieutenant Panes — Alt un-r Befaling af Kapitain Hammer — til at indslaa Tilbagetoget d Øst og at indtage en Stilling over Elholm—Engeshøi. Fra denne lling rettedes Ilden mod Rønhave Vei, hvad dog ikke forhindrede igaden Goeben fra i Terrainet V. for denne Vei at fortsætte Frem-ımingen mod Syd.

Denne Fremrykning forvoldte os betydelige Tab. 3. Kompagni, hvilket to Delinger havde besat Frydendal, mistede en Halvdeling, Fjenden stormede denne Gaard; Kompagnireserven trak sig under ımpagnikommandørens Kommando foreløbigt mod Syd til en Stil-g Ø. for Ringbæk, hvor Resten af Skytterne sluttede til. Ilden i ınken blev imidlertid saa heftig, at Kompagniet maatte trækkes er paa den østlige Side af Rønhave Vei; inden dette var udført, stor-de Fjenden Ringbæk, og tog flere af Kompagniets Skytter til Fange.

7. Kompagni blev overraskende angrebet fra Nord og Nordvest*
Den ved Møllestedgaard opstillede Deling, hvis Fører, Lieutenant E
H. Petersen, var falden, havde ikke bemærket Fjendens Fremryk
ning, der var foregaaet i Skjul af høie Kornmarker og tætte Hegr
Kompagnikommandøren kommanderede vel strax, da han bemærked
Faren: Tilbage! men dette var for sent. De to Delinger af Kon
pagniet, der havde sat sig fast i Kommunikationsgangen, bleve vold
somt kastede ud af denne, og da Fjenden derhos samtidigt træng
frem fra Nordost, blev Størstedelen af Kompagniet taget til Fange tillig
med Kompagnichefen, Premierlieutenant N. T. Nielsen, og Deling
fører, Sekondlieutenant Schleppegrell; Sekondlieutenant Scha
rup saaredes og fangedes. Kun den sydligst staaende Deling, d
strax trak sig tilbage, lykkedes det at undkomme.

8. Kompagni gik det ikke stort bedre; det mistede Halvdelen
sin Styrke tilligemed Kompagnichefen, Premierlieutenant Satteru
og Delingsfører, Sekondlieutenant Ekeroth, hvilke alle toges
Fange; Kompagnireserven (to Delinger) trak sig foreløbigt tilbage p
2. Kompagni, men blev delt. En Deling fulgte 2. Kompagni m
Sønderborg til, men kom ud af Forbindelse med Kompagniet og naaed
senere Kegenæs; den anden Deling trak sig Ø. for Rønhave Vei
kom her i Forbindelse med 4. Kompagni.

2. Kompagni gik tilbage i Forbindelse med 10. Regiment
naaede med dette Møllebakken ved Sønderborg, hvor det tog Stillin
med Front mod Nord; men da dets høire Fløi svævede i Luften,
da Fjenden truede med at omgaa den, trak det sig over paa d
østlige Side af Rønhave Vei og indtog en Stilling med Front m
denne; dets venstre Fløi var i Forbindelse med 10. Regiments 3. Kon
pagni. Med dette trak det sig efter Ordre tilbage, men da det ma
cherede i Retning af Sundsmark Barakker, medens 3. Kompagni (
10. Regiment) fulgte Kolonneveien dd, gik Forbindelsen med sids
nævnte tabt. Kompagniet tog Stilling ved Barakkerne og kom p
høire Fløi i Forbindelse med Kapitain Hammers Bataillon. Det e
holdt Ordre til, naar Tilbagetog tiltraadtes, da at slutte sig til R
gimentets Reserve i den nordvestlige Udkant af Sønderskoven.

4. Kompagni, der som Reserve havde deltaget i Fremrykninge
men som paa Grund af Begivenhedernes hurtige Udvikling ikke v

---

*) De Dele af Brigaden Goeben, som ved Møllestedgaard kom i Virksomhed, høre til Regiment Nr. 55, hvis 2. Bataillon samt 11. Kompagni angreb fra Nord, medens 1. Bataillon angreb fra Nordvest.

ommet til Anvendelse, trak sig efter 7. og 8. Kompagnis delvise Tilngetagelse tilbage over Engeshøi, hvor det stillede sig under Kapiin Hammers Kommando. Denne lod Kompagniet noget Ø. for illingen Elholm—Engeshøi indtage en Optagelsesstilling, hvorigjenem Resterne af 1., 5. og 6. Kompagni kort efter trak sig under samlet ommando af Kapitain W. E. A. Claussen; Retraiten tiltraadtes med Kompagni som Bagdækning. Resterne af 3. Kompagni fulgte paa enstre Fløi af 4. Kompagni.

Hovedstyrken af 5. Regiment, der efterhaanden samledes ved ndsmark, holdt sig en Tid lang paa dette Sted for at dække 10. Rements Tilbagegang. Marchen til Sundsmark var ikke bleven foremmet af Fjenden; derimod begyndte det paa Møllebakkerne ved onderborg opstillede fjendtlige Artilleri efterhaanden en Beskydning od Sundsmark. Hovedstyrken af 5. Reg. samles ved Sundsmark.

Til 10. Regiment saas Intet, men Forbindelsen med dette søgtes ed Hjælp af et af Premierlieutenant Snertinge samlet Kommando Forsprængte. Premierlieutenant Snertinge havde som saaret aattet afgive Kommandoen over 5. Kompagni og var gaaet tilbage l Sundsmark til. Efter her at være kommet til Kræfter samlede Preierlieutenanten endel forsprængte Hobe af 5. og 10. Regiment, ialt 130 Mand med tilhørende Befalingsmænd*) og erholdt af Brigadeommandøren Ordre til at besætte Sønderskoven, hvor Veien fra Sundsark mod Syd fører ind i Skoven, og derfra at gaa tilbage sammen ed 5. og 10. Regiment over Klintinge og Høruphav og underveis ræbe at holde Forbindelse mellem de to Regimenter.

Ved 10. Regiment havde imidlertid Følgende tildraget sig: 10 Regiment.

Omtrent Kl. 5, da 2. Brigade rykkede ind i Kjær, og da Komandøren for 6. Brigade lod blæse: „5. Regiment fremad", afgik samdigt Ordre til 10. Regiment om at lade dets II. Bataillon foretage ı fremadgaaende Bevægelse til Understøttelse for 5. Regiment, og at de dets I. Bataillons Reservekompagnier indtage deres tidligere illinger.

Af 10. Reg.'s II. rykkede de tre Kompagnier (3., 4., 6.)**) frem,

*) Blandt forsprængte Smaastyrker var den tidligere omtalte Deling af 8. Kompagni, der var kommen i Forbindelse med 4 Kompagni; fremdeles en Deling af 4. Kompagni, der under Tilbagetoget mod Sønderskoven var beordret ud i venstre Flanke for at søge Forbindelse med 10. Regiment, men som kom for langt ud i Flanken og blev skilt fra Kompagniet; endelig en Deling af 2. Kompagni, der under Tilbagegangen fra Barakkerne blev skilt fra Kompagniet.

**) Angaaende 8 Kompagni se pag. 225—226.

men standsede omtrent strax, da det viste sig, at 5. Regiment var under Tilbagegang. Bataillonen tog da Stilling saaledes, at 3. og 6. Kompagni, førstnævnte østligst, besatte en Stilling over Indskæring Nr. 12 den i østlig Retning løbende Kommunikationsgang N. for Baadsager og et Hegn herfra til Rønhave Vei, medens 4. Kompagni som Reserve stilledes Ø. for Baadsager. Svage Styrker af 5. Regiment trak sig tilbage gjennem Bataillonen, forfulgte af Fjenden, der trængte frem saave ad Veien som ad Kommunikationsgangen og i Løbegraven.

Ved 10. Reg.'s I, hvis Kommandør, som tidligere angivet, feilagtigt havde ladet Bataillonen forlade Stillingen ved Sønderborg og givet Ordre til Skytsets Fornagling, gaves Kontraordre til Kompagnierne, ligesom Kommandøren lod Ordonnantser udgaa for at kalde Artilleristerne tilbage til det fornaglede Skyts. Denne Ordre og Kontraordre bevirkede, at Bataillonen ikke fuldt havde indtaget sin oprindelige Stilling i og om Sønderborg, da der noget senere (vel omtrent Kl. $5^3/_4$) blev givet definitiv Ordre om Tilbagegang, hvilket atter bevirkede, at flere af Kompagnierne bleve delte under Tilbagegangen.

Ved 2. Kompagni (Bataillonens nordligste Forpostkompagni) traf Kontraordren ikke Kompagniet, men kun $1^1/_2$ Deling af samme under Sekondlieutenanterne Wildau og S. J. G. Fauerschou; da Tilbagetoget skulde tiltrædes, vare derfor disse i Sønderborg, meden Kompagnikommandøren kun havde $2^1/_2$ Deling i sin Haand.

Ved 1. Kompagni (Bataillonens sydligste Forpostkompagni) synes Kontraordren heller ikke at være tilgaaet Kompagniet. Efter den første Ordre afmarcherede Kompagnikommandøren med c. 2 Delinger af de ved Detacheringer og Poster stærkt splittede Kompagni ud af Stillingen, medens Førerne for de to resterende Delinger, Premierlieutenant Bjørck og Kommandersergent Pagh, fik Ordre til at samle deres Delinger og da at følge efter. Efterat Kontraordren var given, stod kun det Halve af 1. Kompagni i Stilling. Dette bevirkede, at 7. Kompagni, der stod i Reserve, maatte afgive en Deling under Sekondlieutenant V. Monrad til Besættelse af Løbegraven ved Stranden foran Slottet, og da Ordre om Tilbagegang indløb, yderligere en Deling som Reserve i Idiotanstaltens Have, indtil Posterne vare inddragne.

10. Regiment har, som anført, formentligt modtaget Ordre om Tilbagegang Kl. $5^3/_4$ eller lidt senere; Regimentet befalede, at dets I. Bataillon skulde følge II. Bataillons Bevægelser.

Af sidstnævnte trak 6. og 3. Kompagni sig tilbage paa henholdsvis venstre og høire Fløi af det bagved værende 4. Kompagni, og Bataillonen foretog derefter en successiv Svingning tilbage om høire Flø

. Komp.) Under Udførelsen heraf blev yderste venstre Fløi, hennod to Delinger af 6. Kompagni, i og ved Indskæring Nr. 12 omnget og taget af den gjennem Løbegraven og Kommunikationsgangen emtrængende Fjende.

For at give 10. Reg.'s I. Tid til at komme tilbage og standse Fjenens Fremtrængen ad Kjær—Sønderborg Veien og Slugten N. for irkebatteriet, tog 10. Reg.'s II., der fremdeles troede sig i Forbinelse med venstre Fløi af 5. Regiment, medens det i Virkeligheden un var i Forbindelse med løsrevne Dele deraf*), Stilling paa Lystushøien og Terrainet N.Ø. for samme, hvorfra de nævnte Adgange unde beherskes. Da Fægtning observeredes længere mod N.Ø., nædes ingen Betænkelighed ved at holde Stillingen i længere Tid, efter ataillonens og Regimentets Rapport i c. $^1/_2$ Time. Fjenden trængte aa dette Tidspunkt ikke paa; han ventede en større Modstand ved ønderborg og standsede ved den nordlige Udkant af samme for at rdne sig forinden.

10. Reg.'s II. tager Stilling ved den nordøstlige Udkant af Sønderborg.

Medens 10. Reg.'s II. forblev ved den nordøstlige Udkant af Sønerborg, tiltraadte 10. Reg.'s I. Tilbagetoget. Kapitain Vaupell belede Reservekompagnierne (5. og 7.) at gaa tilbage og besætte den ydlige Del af Sønderskovens vestlige Udkant. De paa Forpost i og ed Sønderborg staaende Kompagnier (1. og 2.) skulde, naar 10. Reg.'s I. trak sig tilbage, forlade Sønderborg saa skjult som muligt. Som ven angivet, havde kun et af Bataillonens Kompagnier sin Styrke amlet; yderligere splittedes Bataillonen ved, at hvert Kompagni indlog sin Retraitevei.

10 Reg.'s I. tiltræder Tilbagetog mod Sønderskov.

5. og det halve 7. Kompagni afmarcherede til Sønderskov og beatte den sydlige Del af sammes vestlige Udkant, førstnævnte nærmest ltranden, sidstnævnte Strækningen indtil Veien.

2 Kompagni (kun $2^1/_2$ Deling) afmarcherede til Sønderskovens estlige Udkant, tog foreløbigt Stilling her, men fortsatte snart Tilbagetoget til Lambjerg Indtægt, i hvis vestlige Udkant det derpaa tog tilling.

1. Kompagni (kun 2 Delinger) agtede fra Stranden at begive sig ver Ladegaard til Sønderskov for derigjennem at naae Høruphav. Men a Kompagniet ikke fra Skrænten kunde opdage Afdelinger af Vore, ned hvilke Forbindelse kunde erholdes, besluttede det at gaa tilbage ngs Stranden. Denne Bevægelse tog megen Tid og bevirkede, at

*) 2. Kompagni af 5. Reg.

Kompagniet fik sit Tilbagetog afskaaret. Kompagnikommandøren hørt nemlig et Par tusind Alen Ø. for Sønderborg Ladegaard levende Skyd ning, der trak sig ned mod Høruphav; det stod ham klart, at han va afskaaret, hvorfor han besluttede at benytte de ud for Kysten liggend Fartøier til at blive overført til Kegenæs, hvor han meldte sig til de paa Stedet Høistkommanderende, Major Gulstad.

10. Reg.'s II tiltræder Tilbagetog mod Sønderskov.

Fjenden forblev dog ikke længe uvirksom staaende ved den nordr Indgang til Sønderborg, men stræbte ved Dele af 15. og 55. Regimen at trænge frem langs Stranden. Da derefter General v. Goeben me sin Brigades Hovedstyrke vendte sig mod 10. Reg.'s II, tiltraadte denn — omtrent Kl. $6^1/_2$ — Tilbagetoget over Mølby og den nordligste Ud kant af Sønderborg mod Sønderskoven. 3. Kompagni gik ad Kolonne veien d d, 4. og 6. Kompagni i Terrainet mellem denne og Ladegaards veien, dog efterhaanden nærmende sig den sidstnævnte Vei. Mege slesvigsk Mandskab gjemte sig i Husene i Sønderborg og lod si frivilligt tage til Fange; Kompagniernes Styrke blev derved saa redu ceret, at til Exempel 6. Kompagni, da det kom udenfor Sønderborg kun talte c. 50 Mand.

Regimentskommandøren og Kommandøren for 10. Reg.'s II fulgt 4. og 6. Kompagni. Kompagnierne naaede dog først Sønderskov, efter at 2. Brigade og 5. Regiment havde trukket sig tilbage fra Stillinge Ulkebøl—Sønderskov.

Omtrent Kl. $6^1/_2$ var Sønderborg i Fjendens Hænder. Gener Goeben fik imidlertid Ordre til at standse Fremrykningen og ku at forfølge med Ilden fra de nu havende to Batterier,*) der toge Sti ling ved Straabjerggaard. Brigaden var under sin Fremrykning mo Sønderborg bleven understøttet fra Sundeved Siden, dels ved et ridend Batteri, der kjørte op ved Skandse X, dels ved den i Dybbølstillinge efterladte Bataillon**), der paa et tidligt Tidspunkt aabnede Ilden mo 10. Regiment og derefter, saasnart Brigaden Goeben var naaet ti strækkeligt nær, lod sig overføre til Sønderborg.***)

Vor i Sønderborg efterladte ringe Styrke (to Delinger af 1. Kom pagni, $1^1/_2$ Deling af 2. Kompagni og 2 Delinger af 7. Kompagni, me hvilke Bataillonskommandøren fulgte), forlod derefter Byen.

---

*) Det tidligere omtalte Batteri, der fra Kl. $4^3/_4$ fulgte Brigaden Goeben, var efte haanden blevet forstærket med et andet Batteri, der Kl. $5^1/_2$ var landsat paa Al

**) Se pag. 198.

***) Da den ommeldte Bataillon hørte til Brigaden Roeder, havde denne Brigade i ogsaa sin Styrke samlet.

IV. Tilbagetog til Kegenæs.

Omtrent Kl. $6^1/_2$ erholdt Brigaden Roeder, der, som tidligere givet, var standset i Linien Kjær—Bagmose, Befaling fra General anstein til at rykke frem mod Ulkebøl og Vollerup, i hvilken ›tning kun svage Styrker under Major Hüner vare fremskudte til ›servation. Forholdene paa fjendtlig Side.

Paa dette Tidspunkt optraadte ogsaa Divisionen Wintzinge-de, hvis Overførsel var begyndt Kl. 4, paa Kamppladsen. Omtrent . 5 fik nemlig Divisionen af General v. Herwarth Ordre til at le de landsatte Echeloner, efterhaanden som de ankom, rykke frem er Ulkebøl og Vollerup mod Høruphav.

Kl. $5^3/_4$ satte 2. Bat. af Fusilierreg. Nr. 35, 1. Bat. af Reg. Nr. og 1. Bat. af Reg. Nr. 53, Alt under Befaling af Oberst Witz-ben, sig i Marche fra Arnkils Skov over Rønhave og ad Kolonne-ien mod Kjær*). General v. Schmid sluttede sig til denne Styrke. en passerede Brigaden Roeder, der endnu kun var i Begreb med sætte sig i Bevægelse fra Linien Kjær—Bagmose, naaede op foran kebøl, hvor Major Hüners Styrke alt havde begyndt en Skyde-gtning, og udviklede sig hovedsagelig mod vor høire Fløi.

Paa vor Side stod, som tidligere anført, 2. Brigade i Stilling Ø. 2 Brigade tiltræder Tilbagetog
Ulkebøl Kirke, høire Fløi støttet til Augustenborg Fjord, venstre øi til Sønderskoven, som var anvist 6. Brigade til Besættelse. Af lstnævnte Brigade vidstes 5. Regiment at være kommet tilbage til nderskov; det samme formodedes at være Tilfældet med 10. Regi-ent paa yderste venstre Fløi.

Noget før Kl. 7 trængte fjendtlige Tirailleurer frem mod den af Brigade indtagne Stilling. Det var 3 Regiment, der blev angrebet, en Angrebet var svagt, og Kampen førte ikke til noget Resultat.

Da ingen af de forsprængte Afdelinger længer kunde ventes at mme tilbage, idet Fjendens Tirailleurer allerede engagerede Vore, v General Steinmann Bemyndigelse til at tiltræde Tilbagetoget ntrent Kl. 7. 2. Brigade skulde, saasnart 6. Brigade ved Hørup r passeret igjennem samme, danne Arrieregarde.

Kort forinden Opbrudet modtog Generalen et fra Armeens Overkom-ando i Odense Kl. 6^{17} Form. afsendt Telegram, saalydende: „Ønsker Di-sionen Forstærkning?“ Det var Overkommandoens Tanke i Tilfælde

*) Fjenden førte saaledes paa dette Tidspunkt i alt 15 Bataillioner i Ilden mod vore stærkt svækkede 8 Bataillioner.

af et bejaende Svar at lade Landgangsbrigaden afgaa til Als, men Ti budet maatte paa dette Tidspunkt selvfølgeligt besvares afslaaende.

2. Brigade formerede ifølge Divisionens Ordre 2 Kolonner: de ene bestaaende af 3. Regiment og 2. Halvbatteri af 1. Batteri*) ove Hørup Kirke, Maibøl, Mintebjerg, Lebøl, Fjelby og Skovby; den ande bestaaende af 18. Regiment og $^1/_2$ 2. Batteri over Lambjergskov o Hørup. Da Fjenden ikke gjorde Mine til nogen egentlig Forfølgnin fik Regimenterne Ordre til kun at dække Marchen ved en svag A rieregarde. Hertil afgaves et Kompagni ved hver Kolonne; Brigade drog Omsorg for, at Forbindelse holdtes mellem Regimenterne; Kanor ilden ved den sydligste Kolonne hjalp iøvrigt til i saa Henseende.

Ved Lambjergskov toges en kort Tid Stilling, i hvilken Hal batteriet fik Leilighed til at gjøre nogle Skud mod den iøvrigt svag forfølgende Fjende. Herfra fortsattes Tilbagetoget indtil c. 1500 Ale Ø. for Hørup, hvor der efter Brigadekommandørens Befaling toges Sti ling, begrundet i, at en livligere Fægtning udspandt sig ved Lam bjerg Indtægt, altsaa med Dele af 6. Brigade. Stillingen gik fra Høru Kirke, hvor 3. Regiment stod, Ø. om Hørup By til Stranden. De indtoges Kl. 8[45] Form. og holdtes i en halv Times Tid, nemlig indt 6. Brigade var passeret igjennem. Ogsaa her gjorde Halvbatteri nogle Skud.

6. Brigades Tilbagetog.

6. Brigades Afdelinger skulde ifølge de forud for Kampen givn almindelige Dispositioner under et Tilbagetog, foranlediget ved Fjei dens Angreb paa Arnkilsøre, udføre en Svingning med Sønderbor som staaende Fløi; naar der var givet de paa Kjær Halvø staaend Tropper Tid til at komme den længere Vei tilbage, skulde 5. Reg ment trække sig over Sundsmark gjennem den nordligste Del af Sø derskoven til Hørup, 10. Regiment i Terrainet mellem Sundsmark o Ladegaarden ligeledes til Sønderskoven og derfra til Høruphav. Linien Hørup—Høruphav skulde Brigaden rallieres.

Denne Disposition blev fulgt for 5. Regiments Vedkommend hvorimod der ved 10. Regiment gjennemgaaende viste sig en Tenden til at vælge en sydligere Tilbagetogslinie end foreskrevet, nemlig t at søge ned mod den S. for Ladegaards Veien liggende Del af Sønde

*) 2. Halvbatteri laa Natten til d. 29. i Reserve i Bivouakstalden ved Sundsma Efter Alarmeringen indfandt det sig paa Parkpladsen, men erholdt ingen Ordı før Tilbagetoget skulde tiltrædes. Det beordredes da til en Position mell Vollerup og Hørup Kirke og herfra til at følge 3. Regiment.

ɔven, ja vel endog helt ned til Stranden. At Valget af en saadan ɪtraitelinie ligeoverfor den af Fjenden efterhaanden iværksatte Forgning fra Ulkebøl mod Linien Hørup—Høruphav rummede en ikke ɪge Fare, er øiensynligt.

Paa fjendtlig Side var nemlig den af Oberst v. Witzleben kommanderede Styrke i Fremrykning gjennem Ulkebøl og Vollerup mod ɔrup; og da Vollerup naaedes, afsendtes to Bataillonner mod Lamergskov og Lambjerg Indtægt for at spærre Tilbagetoget for 6. ɪigades Afdelinger. De to Batterier ved Straabjerggaard, hvilke ɪdnu udgjorde Fjendens hele Artilleristyrke, fik Befaling til at rykke ɔd Lambjergskov. Brigaden Roeder var i Marche over Ulkebøl ɔd Vollerup; Brigaden Goeben var i Marche fra Sønderborg mod lintinge og Lambjerg Indtægt.

5. Regiment tiltraadte Tilbagegangen fra Sundsmark til samme ɪd som 2. Brigade, altsaa omtrent Kl. 7. Tilbagegangen foretoges ad olonneveien bb gjennem den nordlige Del af Sønderskoven og videre Kolonneveien ee gjennem Lambjergskov til Hørup By, hvor Regientet optoges af 2. Brigade. Barakkeleiren ved Sundsmark antændtes ɪlge Divisionens Ordre, for at den derved opstaaede Brand skulde jule det videre Tilbagetog. 5. Reg.'s I. dannede Arrieregarde for egimentet.

Som tidligere angivet, havde Premierlieutenant Snertinge med ɪt af ham samlede Kommando den Opgave at holde Forbindelse melm 5. og 10. Regiment. Da 5. Regiment tiltraadte Retraiten Nord om ɪndsmark, og der V. for Sønderskov Intet var at se til 10. Regient, antog Premierlieutenanten, at sidstnævnte Regiment alt havde ukket sig ind i Skoven, og tiltraadte derfor Retraiten mod Klintinge. remierlieutenanten bestyrkedes i denne sin Tro derved, at en Ordonɪnts fra Brigaden underrettede ham om, at 5. og 10. Regiment havde ɜgyndt Tilbagetoget, og overbragte ham Ordre til at fortsætte Reaiten og under denne ikke at nærme sig Kysten for meget.

Det maa antages, at Dele af 10. Reg.'s I alt da stode i den sydgste Del af Sønderskov; derimod var 10. Reg.'s II neppe endnu aaet dertil.

Af sidstnævnte Bataillon blev 3. Kompagni, der fulgte Kolonneeien dd og derefter trak sig gjennem Sønderskovens nordligere Del, urtigt skilt fra 4. og 6. Kompagni, der efterhaanden nærmede sig ɪadegaards Veien. Kompagniet traf V. for Sønderskov Kommandøren ɔr 10. Reg.'s I og marcherede efter dennes Anvisning ad Skovveien ver Klintinge til Lambjerg Indtægt, hvor det trak sig gjennem 2.

Kompagni tilbage over Høruphav. 4. og 6. Kompagni fulgte derimo Ladegaards Veien og trak sig gjennem Sønderskovens sydlige Del. D Kompagnierne nærmede sig Sønderskoven, stod det klart for Reg ments- og Bataillonskommandøren, der fulgte med dem, at Regimen tet var isoleret. Der var ingen Tvivl om, at 5. Regiment maatte vær afmarcheret; Fjenden var sandsynligvis fulgt efter, men ingen Skyd ning hørtes, der kunde veilede angaaende, hvor langt Fjenden va trængt frem. Regimentskommandøren besluttede under disse Forhol ikke at holde den vestlige Udkant af Sønderskoven længer, end dett alt var sket ved 5. og $^1/_2$ 7. Komp., men derimod at fortsætte Retraite for at naae Høruphav.

4. og 6. Kompagni fortsatte derfor, efter en kort Frist til at saml sig, Tilbagemarchen ad Ladegaards Vei gjennem Skoven. 5. og det halv 7. Kompagni fulgte gjennem den søndre Del af samme, 5. Kompagn langs Stranden.

Brigaden stræbte ved udsendte Ordonnantser at fremskynde Re gimentets Retraite; men Marchen gjennem den søndre Del af Sønder skoven og særligt langs Stranden forsinkede den.

5. Kompagni havde opløst to Delinger i Kjæde, begge komman derede af Underofficerer. Udfor Skovens sydlige Del havde Marine stationeret Fartøier til Optagelse af forsprængt Mandskab, og da de Rygte udbredte sig i Skyttekjæden, at Tilbagetogslinien var afskaare og at Kompagniets Hovedstyrke havde indskibet sig, indskibede begg Delinger sig.

De Smaastyrker af Vore, der sidst forlode Sønderborg*), havd følgende Skjæbne:

De to Delinger af 1. Kompagni trak sig over Ladegaardens Ma ker mod Sønderskovens vestlige Udkant, men da deres Tilbagetogs linie var afskaaret, trak de sig mod Stranden og indskibede sig pa samme Sted som Kompagniets Hovedstyrke. Kort efter naaede Fjen den ned til Strandbredden og aabnede sin Ild mod Skibene.

De $1^1/_2$ Deling af 2. Kompagni under Lieutenanterne Wilda og Faurschou sluttede sig til de i den sydvestlige Del af Sønder skoven værende Dele af Regimentet, og toges til Fange tillige med disse.

De 2 Delinger af 7. Kompagni, med hvilke Bataillonskomman døren fulgte, naaede gjennem Skoven tilbage til Klintinge og derfi videre over Høruphav.

---

*) Se pag. 240.

Endnu staar tilbage at gjøre Rede for 8. Kompagnis Forhold. ompagniet havde modtaget Ordren om at indtage sin Plads som Rervekompagni i den pag. 225 omtalte Stilling for 10. Reg.'s II. Da ompagniet under sin Marche dertil blev beskudt af Infanteri fra ndeved, udviklede det en Deling som Skytter herimod. Medens tte foregik under Ledelse af Sekondlieutenant Pätges, der i Kompgnikommandørens Forfald havde overtaget Kommandoen over Kompgniet, vare de 3 øvrige Delinger, foranledigede ved endel flygtende rtilleristers høie Raab og Skrig og tiltrods for Delingsførernes Anrængelser komne i Uorden og begyndte Tilbagegang. Lieutenanten affede vel Orden tilveie og vilde atter rykke frem, men standsedes Brigadekommandøren, der beordrede Kompagniet tilbage til Sønderoven. Melding herom ses dog ikke fra Kompagniets Side at være ndt til Regimentet, der forgjæves eftersøgte Kompagniet. I Sønderov traf Lieutenanten Kapitain Vaupell og fik af ham Ordre til fortsætte Tilbagemarchen. Ø. for Høruphav gjorde Kompagniet Holdt ; sluttede sig senere til sit Regiment. —

5. Regiment lykkedes det uantastet at fortsætte sit Tilbagetog, rrieregarden dog først i allersidste Øieblik. Sidstnævnte under Katain Hammer fulgte, som tidligere angivet, Kolonneveien ee, der i mbjergskovs vestlige Udkant stødte til den fra Vollerup mod Hørup y førende Vei. Noget forinden Lambjergskov naaedes, opdagedes ivisionen Wintzingerodes Tropper i Fremmarche paa Veien fra ollerup til Lambjergskov. Marchen paaskyndedes; det lykkedes at mme op paa Veien, hvorefter Tilbagetoget fortsattes til Hørup By. Regiment trak sig efter den givne Ordre tilbage gjennem den af Brigade indtagne Stilling og marcherede til Kegenæs, hvor det indibedes.

6. Brigades Afdelinger gaa igjennem den af 2. Brigade indtagne Stilling.

Af 10. Regiment var, som tidligere angivet, $2^1/_2$ Deling af 2. Kompgni under Premierlieutenant Diechmann naaede til Lambjerg Indgt og havde besat denne Skovs vestlige Udkant. Kommandøren for . Reg.'s I, Kapitain O. Vaupell, der indfandt sig ved Kompagniet, iv det Befaling til strax at gaa tilbage til Høruphav, ligesom Briden og Divisionen ved afsendte Ordonnantser vedblivende paayndede Regimentets Tilbagetog.

Dette var saa meget nødvendigere, som to fjendtlige Bataillioner . Bataillon af Regiment Nr. 53 og 2. Bataillon af Regiment Nr. 35) a Lambjergskov vare i Marche mod Høruphav, sidstnævnte for at kke ind i Lambjerg Indtægt.

De $2^1/_2$ Deling af 2. Kompagni lykkedes det at komme igjennem.

De modtoges vel ved Ankomsten til den saakalde Holdeplads i Hørup havs vestlige Udkant med Ild fra Fjendens fremsendte Skytter, me kunde dog under Beskyttelse af egne Skytters Ild trække sig tilbag langs Skrænten.

Umiddelbart efter dette Kompagni fulgte en mindre Styrke a 5. Regiment, nemlig Premierlieutenant Snertinges tidligere omtalt Kommando af c. 150 Forsprængte, i Følge med c. 20 Mand af 10. Reg ment under Premierlieutenant F. W. B. Meidell. Ogsaa denne Styrk forsøgte under Beskyttelse af en Skyttekjæde at trække sig tilbag langs Skrænten; men da Mandskabet under Løbet ned imod Skrænte blev beskudt, kastede en Del af det sig ned og vægrede sig ved a fortsætte Bevægelsen. For de c. 100 Mand, der fulgte deres Fører stillede Tilbagetoget sig misligt, eftersom ikke alene den fjend lige Geværild tiltog i Styrke, men Fjenden ogsaa kjørte Artilleri o der beskød Styrken, inden den naaede Hovedveien. Flere saarede al Kommando gik tabt, og Mandskabet søgte enkeltvis at undkomm Ved Maibølgaard samlede Premierlieutenant Snertinge kun en ring Del af sin Styrke.

De øvrige endnu paa Marche mod Høruphav værende Tropp lykkedes det ikke at komme igjennem. Fjenden stod med to Batai loner paa Tilbagetogslinien og kunde let spærre Veien for de endn ankommende svage Styrker af 10. Regiment, der kom frem i adskil Grupper. Tilmed var den fjendtlige Brigade Goeben i Anmarche f Vest; den havde i Sønderskov afskaaret det langs Stranden retirerend halve 5. Kompagni (c. 70 Mand), der, da det følte sin Tilbagetogslin truet ved Fjendens Besættelse af Høruphav, gjorde et forgjæves Fo søg paa at komme ombord paa Kanonbaadene. Vore fra alle Sid omringede Tropper indsaa Umuligheden af at trænge igjennem o overgave sig.

Ialt blev der her taget til Fange 10 Officerer og c. 220 Mand 10. Regiment, nemlig c. 150 Mand af 4. og 6. Kompagni og c. 70 Mar af 7. Kompagni.

10. Regiment havde paa denne Dag et Tab af over 350 Fangne fik omtrent et lige saa stort Tab af Savnede, hvilke næsten alle va Slesvigere. Da dets Styrke under Gevær om Morgenen kun hav udgjort 1352 Underkorporaler og Menige, talte Regimentet, da d ankom til Kegenæs, kun c. 600 Mand.

2. Brigade danner Arrieregarde.

Efterat 6. Brigades Afdelinger vare passerede igjennem den 2. Brigade indtagne Stilling Ø. for Høruphav, overtog sidstnævnt Kommandør, Oberst Kauffmann, Ledelsen af det videre Tilbaget

. 9 Form. 3. Regiment fulgte den befalede Vei gjennem Maibøl, ntebjerg, Lebøl, Fjelby og Skovby til Kegenæs. Ved Fjelby gjorde gimentet efter Ordre Holdt for at optage en Bataillon af den til rdlandet detacherede Styrke, og ved Skovby beordredes det at indre Stilling og forblive her, indtil 18. Regiment var passeret.

18. Regiment trak sig over Lebøl Gaard, hvor Halvbatteriet fik ilighed til at gjøre nogle Skud, til Høiderne Ø. for Aaen ved Vibæk ndmølle, hvor der gjordes et kort Holdt. Efterat det her var blevet irt, at Fjenden havde opgivet Forfølgelsen, fortsattes Marchen over ovby, igjennem den af 3. Regiment indtagne Stilling til Kegenæs. d Skovby meldte de to Eskadroner sig efter Ordre til 3. Regiment, denne samlede Arrieregarde trak sig, kort efterat 18. Regiment r passeret, tilbage til Kegenæs. En Rytterpatrouille efterlodes ved ovby. —

Det staar tilbage at omtale den Del, som 2. Batteri tog i den te Kamp.

Det 6. Brigade tildelte Halvbatteri.

Som tidligere omtalt, var 1. Halvbatteri (Premlt. C. T. Nielsen) 2. Batteri underlagt 6. Brigade og stod med en Deling ved Enges- i og en Deling ved Kjær. Da Alarmering fandt Sted, lod Premierutenanten i Betragtning af Angrebsstedets nordlige Beliggenhed og Overensstemmelse med sin Instrux*) Delingen fra Engeshøi rykke til Placementet ved Kjær, hvor saaledes Halvbatteriet samledes. Alt forblev stille om Kjær Vig, medens Vore trængtes tilbage paa nkils Halvø, besluttede Premierlieutenanten at forsøge, om det var iligt at komme til Skud længere mod Nord og begav sig derfor med lvbatteriet frem ad Rønhave Vei. Paa Grund af de levende Hegn r det imidlertid ikke muligt at se Andet eller Mere end den nærste Del af den smalle bugtede Vei, ad hvilken der rykkedes frem; eværilden østerpaa tydede paa, at Fjenden allerede var trængt langt m, og Ilden fra den fjendtlige Kyst ved Sandbjerg blev farligere Halvbatteriet, jo længere det kom frem. Premierlieutenanten bemte sig derfor til at gaa tilbage til Placementet, idet han fandt det orsvarligt uden Skytsbedækning og uden Udsigt til at komme til rksomhed at føre Halvbatteriet videre frem i et Terrain, hvor man d hver Bøining af Veien kunde vente at blive overrasket af Fjenden, hvor der var en Fare for at blive afskaaret.

Ved Tilbagekomsten til Placementet ved Kjær var endnu ingen dre indløbet fra 6. Brigade; Alt var roligt ved Kjær Vig. Premier-

*) Se pag. 191.

lieutenanten red tilbage for at undersøge den Vei, som fra den mellem ste Del af Kjær fører mod Nord forbi Gaarden Nr. 6, og hvor ha formodede at maatte støde paa Fjenden, men hvor han imidlertid tra Oberst Kauffmann, der i stærkt Trav netop slog ind paa denne Ve Premierlieutenanten meldte sig til Obersten, som dog ingen Ordr kunde give ham. Major Schreiber beordrede senere Halvbatterie til at gaa langsomt tilbage, først til Veiknudepunktet mellem Kjær o Ulkebøl, derfra til en Parkplads mellem Ulkebøl Kirke og Chausseen Under Tilbagetoget fra Ulkebøl stilledes Halvbatteriet under Ober Kauffmanns Kommando.

Det andet Halvbatteri, der holdtes i Reserve, samledes ved Ala meringen paa Parkpladsen ved Vollerup Barakkestald. Det stilled ifølge Ordre til Disposition for 6. Brigade, men kom ikke til Anven delse. En Deling afgik vel til Sønderborg Ladegaard, men kom ikk til Skud.

3. og 6. Fæstningskompagnis Deltagelse i Kampen.

Endelig skal kortelig omtales den Del, som 3. og 6. Fæstning kompagni toge i Kystforsvaret.

Saasnart det viste sig, hvor Overgangen foretoges, og det va blevet lyst nok til at rette Kanonerne, begyndte Skydningen fi Møllestedgaard Batteri med tre Kanoner (den fjerde kunde ikke give en saa nordlig Retning) samt fra Flankebatteriet mod det fjendtlig Batteri Nr. 25 og Batteriet a. S. for Sandbjerg Mølle; Indskæringern Nr. 7 og 8 beskøde Batterierne a. og b. samt fyrede mod Baade. D Ordren til Tilbagegang indløb, forlodes Indskæringerne efterhaanden Kanonerne fornagledes, og Mandskabet trak sig i mindre Afdeling tilbage til Kegenæs. Antallet af Skud fra Indskæringerne var ikke b tydeligt; derimod gjorde Møllestedgaards Batteri c. 20 Skud; Batt riet fik flere Saarede. Antallet af Skud fra Flankebatteriet kan ikk angives; fra Batteriet fyredes saalænge, indtil Fjenden stod i samme Mandskabet blev taget til Fange paa 3 Mand nær.

6. Fæstningskompagni vedligeholdt indtil omtrent Kl. $4^1/_2$ en jev og livlig Ild fra Møllebatteriet og Kirkebatteriet imod de fjendtlig Batterier i Sundeved; paa dette Tidspunkt sagtnede den fjendtlige Il og ophørte helt omtrent Kl. 5, begrundet i det fjendtlige Infanter Fremrykning mod Syd. Det er tidligere anført, at Størstedelen Kanonerne i det Kompagniet anviste Distrikt efter Ordre fornaglede endnu medens Kampen med Fjenden var i fuld Gang, at Misforstaae sen opklaredes, men at Tilbagetoget dog snart atter maatte tiltræde Kapitain Hertel, som opholdt sig i Kirkebatteriet, lod endnu i d sidste Øieblik de to 4 Pd.'s riflede Kanoner i samme anbringe saalede

de kunde beskyde Terrainet mod Nord, og gjorde endel Skud i nne Retning, men samlede derpaa sit Mandskab og førte dem over degaarden til Sønderskov, hvor de indskibedes. Møllebatteriet og rkebatteriet gjorde henholdsvis 60 og 130 Skud paa denne Dag.

Forholdene paa fjendtlig Side.

Henimod Kl. 9 Form. var Brigaden Goeben bleven samlet ved ruphav, hvor ogsaa Prinds Friedrich Carl indfandt sig. Denne vde ved Skandse X overværet Kampen og var Kl. 8 i Forening d Prinds Albrecht og General v. Moltke bleven overført til nderborg.

Foruden Brigaden Goeben befandt ogsaa Brigaden Schmid sig d Hørup; Brigaden Roeder stod ved Vollerup, Resten af Divisionen intzingerode var i Anmarche. Alt Fodfolk hørende til I. Korps r saaledes overført; Besiddelsen af Øen var sikker, men man fandt t ikke tilraadeligt at forstyrre vor Indskibning fra Kegenæs. Et ldsomt Angreb paa Befæstningen paa Draget antoges at ville kræve re Offre; en Overgang i Baade fra Høruphav skjønnedes ikke udrlig, eftersom Baade ikke hurtigt nok kunde tilveiebringes fra Als nd; endelig vare Tropperne yderst udmattede. Divisionen Wintngerode forblev i Egnen ved Hørup; Divisionen Manstein beoredes tilbage til Sundeved.

Tabet i Kampen paa Als.

Tabet udgjorde paa fjendtlig Side 33 Officerer og 339 Mand Døde Saarede; paa vor Side 73 Officerer og 3019 Underofficerer, Underrporaler og Menige Døde, Saarede og Savnede*).

Begivenhederne paa Nordlandet.

Ved den N. for Augustenborg Fjord henlagte Styrke udklede Forholdene sig paa følgende Maade:

Som tidligere omtalt, afsendte Kommandoen paa Als Kl. 2^{50} følnde Telegram til Oberstlieutenant Caroc:

„Fjenden angriber alvorligt Stillingen langs Als Sunds snevre l." Telegrammet modtoges Kl. $3^1/_2$ og besvaredes med, at der vilde ve givet Ordre til den ene Bataillon, Eskadronen og Halvbatteriet marchere over Egen til Hørup. Til at afmarchere bestemtes de 3 servekompagnier ved Skovgaard og paa Hardeshøi Veien, hvilke Ordre til at samle sig i Mels og afmarcherede Kl. $4^1/_2$; endvidere t i Reserve staaende Kompagni mellem Broballe og Brandsbøl Skove, ilket som Avantgarde afgik til Egen; Vogne rekvireredes til

*) Bilag 22 indeholder Tabsliste for Kampen paa Als.

Tornystres og Mandskabs Transport. Eskadronen samledes i Stevnin
Oberstlieutenant Caroc afmarcherede saaledes ikke med en saml
Bataillon, men med 1., 2., 4. og 8. Kompagni.

Inden Avantgardekompagniet naaede Egen, omtrent Kl. $7^1/_2$, v
Eskadronen og Halvbatteriet stødte til dette. Eskadronen fik Ordre t
at udsende Patrouiller i Retning mod Vollerup, men inden Hove
styrken havde naaet Egen Mølle, modtoges omtrent Kl. 8 Ordre til
marchere over Tandslet til Kegenæs.

De tilbageværende Kompagnier (3., 5., 6., 7.) af 6. Regimen
hvilke stode N. for Stegsvig, ved Hardeshøi og i Mels Skov, Broball
Skov og Brandsbøl Skov, fik c. Kl. $8^1/_2$ fra Oberstlieutenant Caro
Ordre til at forlade Kysten saa skjult som muligt, fornagle Kanonern
ødelægge Magasinerne og derefter i Forening med Fæstningsartille
risterne hurtigst muligt at afmarchere til Nørreløkke Bro. Indskibni
gen foregik i Tiden mellem $9^3/_4$ og $12^1/_4$ paa Sluppen Larsens Plad
Dampskibet Hertha, Panserbatteriet Rolf Krake samt Kanonbaade
Willemoës. Nogle Heste maatte efterlades.

Parker og Train. Artilleriparkerne i Ulkebøl, Augustenborg og Hørup rømmede itide, saa at alt Materiel medførtes. Kun tvang den manglende A beidskraft til paa førstnævnte Sted at efterlade 2 Stkr. 24 Pd.'s Kugl kanoner og 1 4 Pd.'s riflet Metalkanon; den sidste medtoges d af 3. Regiments 5. Kompagni til Kegenæs. Ved Kegenæs stilledes Jerntransportbaade til Raadighed, og Indladningen af Skyts og Kjør tøier begyndte ufortøvet.

Ingenieurtroppernes og Arbeiderkompagniets Train var alt ve Angrebets Begyndelse sendt til Parkpladsen ved Maibølgaard.

Som tidligere angivet, vare Ingenieurtropperne fordelte langs A Sund og en mindre Afdeling ved Mels; Arbeiderkompagniet var i Sønde borg. Efter de givne Instruktioner skulde i Tilfælde af, at et fjendtli Angreb ikke afvistes, vedkommende Officerer melde sig til den i D striktet Høistkommanderende for at slutte sig til Arrieregarden. A beiderkompagniet samledes ved Vollerup Barakker og førtes ov Hørup til Kegenæs, hvor Indskibning af Ingenieurkompagniet og A beiderkompagniet ufortøvet foregik paa en ubetydelig Ingenieurstyrk nær, der foreløbigt forblev til Raadighed. Tabet af Train var ub tydeligt.

Krigstelegrafstationerne. Krigstelegrafstationerne lykkedes det at holde igang t sidste Øieblik og dog at redde saa godt som alt Materiel.

Station Ulkebøl erholdt fra Kommandoen paa Als Kl. 5^{53} Forr Ordre til at ophæves. Kl. 6^{15} var Stationen med Tilbehør læsset p

ogne og stødte til Krigstelegrafens Train. Ved det sidst indleverede elegrams Modtagelse stod Fjenden alt ved Ulkebøls vestlige Udkant.

Station Tandslet brød op Kl. 8 og gik til Kegenæs.

Stationerne Egen og Mels ophævedes henholdsvis Kl. 8 og 9 orgen.

Station Høruphav erholdt Kl. 8[35] Form. Ordre til at bryde op; jenden var da i kort Afstand fra Stationen.

Station Augustenborg brød op Kl. 8[40].

Indskibningen paa Kegenæs.

Kommandanten paa Kegenæs, Major Gulstad traf, da han underttedes om, at Fjenden havde faaet Fodfæste paa Øen, ufortøvet Forıstaltninger til Ryddeliggjørelse af Broerne, Ordens Overholdelse s. v.

Som tidligere angivet, blev ifølge Ordre 4. Regiment samt Brigades Afdelinger ufortøvet indskibede, hvorimod 2. Brigade i orbindelse med den fra Nordlandet ankomne Bataillon overtog Forraret af Kegenæs. Omtrent Kl, 12 Middag vare de sidste Tropper omne over Draget.

I Batteriet og de tilstødende Løbegrave stode 1. og 2. Kompagni 6. Regiment. 4. og 8. Kompagni af samme Regiment stilledes paa trækningen mellem Hjortholm og Færgegaarden til Observation og orsvar af den udfor disse Punkter liggende Kyst. Forbindelsen melm de nævnte Grupper af 6. Regiment bevirkedes ved 18. Reg.'s II. g 3. Reg.'s I., hvorimod 18. Reg.'s I. og 3. Reg.'s II. bivouakerede denfor Skrænten ved Kegenæs Fyr. 1. Batteri stilledes i en Indæring V. for Draget; 2. Batteri deltes i to Halvbatterier, der stilles ved Kronborg og Hjortholm.*)

Kommandoen over Positionen ved Draget overdroges til Oberst auffmann.

General Steinmann afsendte følgende Telegram til Overkomandoen, dateret Østerby d. 29. Juni Kl. 3 Eftm.:

*) 9. Batteri tog oprindeligt Plads ved Hjortholm, men afløstes her Kl. 12¼ og blev derpaa indskibet. To 4 Pd.'s riflede Kanoner, der stode i Batteri ved Kysten mellem Hjortholm og Færgegaarden, bleve d. 29. Morgen fornaglede af Batterikommandøren, Artillerikorporal Jørgensen, paa Foranledning af, at det kom ham for Øre, at Armeen var omringet paa Als og afskaaret fra sin Retraite til Kegenæs. Korporalen kastede Ammunitionen i Vandet og afmarcherede til Indskibningsbroen, men fik her Ordre til med sit Mandskab at afhente Kanonerne, hvilke derpaa indskibedes.

„Efter at være gaaet fægtende tilbage til en Stilling over Høru hav, forfulgte Fjenden ikke videre, hvorpaa Divisionen trak sig tilbag til Kegenæs i god Orden, saa at alle Tropperne vare paa denne Sid Draget Kl. 12. Indskibningen, som alt tidligere var begyndt, fortsætt af al Magt, men Transportmidlerne ere høist utilstrækkelige, hvorf Overkommandoen anmodes om, at alle Dampskibe og Transportbaad der ankomme til Faaborg, dirigeres tilbage hertil. Divisionens Ta er betydeligt. Endnu til dette Øieblik har Fjenden ikke angrebet her

Det skal dog bemærkes, at Overkommandoen alt ved Modtagelse af Generalens Kl. 4²⁰ afsendte Telegram telegraferede til Faabor Assens og Svendborg om at sende alle disponible Transportmidler t Kegenæs. Ligeledes beordredes de Landgangsbrigaden tilhørende Dampskibe og 6 Jernbaade fra Nyborg sammesteds hen, og Kapita Aarøe, der samme Dag med sit Korps var afgaaet fra Taasinge t Kallundborg, anmodedes om med Dampskib og Jerntransportbaad afgaa til Øst- og Nordkysten af Als for at optage eventuelt forspræn Mandskab, idet Opmærksomheden navnlig henledede paa Strand ved Bostedhoved, hvor der fandtes en Landgangsbro, og ved Nørreløkk efter udført Tjeneste der skulde Kapitainen afgaa til Kegenæs f eventuelt at assistere ved Indskibningen dersteds. Endelig opfordred Ministeriet til at sende Assistance af Skibe fra Kjøbenhavn; det unde rettedes tillige om, at Overkommandoen havde set sig nødsaget t at disponere over Skibe, der d. 2. Juli Morgen skulde overføre Tropp og Materiel fra Frederikshavn til Fyen.

Indskibningen begyndte d. 29. Form., og da Transportskibe anko i rigeligt Antal, fremmedes den med Iver.

De tilstedeværende mindre Skibe og Fartøier fra Transportflaad lagdes ved Fyrtaarnsbroerne for at bringe Infanteri ud til Linieskib Frederik d. VI. og Depotskibet Bellona, medens man ved den sto Østerby Bro indskibede Kavaleri, Artilleri og Train i Transpor flaadens Dampskibe.

D. 30. Juni Morgen var foruden 4. Regiment og 6. Brigade fe gende Afdelinger indskibede: de to Eskadroner, 1½ Batteri, Artille depotet, Krigstelegrafen, de tre Fæstningskompagnier, Ingenieu kompagniet, Arbeiderafdelingen samt 2. Brigade. Kommandoen v Kegenæs Drag overtoges da (Kl. 1½ Morgen) af Oberstlieutena Caroc. Indskibningen fortsattes, og ved Middagstid var der i B fæstningen paa Draget under Premierlieutenant J. H. L. Grønlun Kommando ikkun 6. Regiments 2. Kompagni samt 70 Matros under Lieutenant Bardenfleth af Marinen med det Hverv at finge

Forsvar. Nogle Dragoner og nogle faa Sapeurer havdes til Raadig-
ed. General Steinmann med Stab indskibede sig Kl. $2^1/_2$ Eftm.,
g Kommandoen paa Kegenæs overtoges da atter af Kommandanten,
Major Gulstad. Foruden den i Befæstningen ved Draget værende
tyrke fandtes paa Kegenæs endnu kun en Deling af 3. Regiment
nder Lieutenant L. Lassen samt en Deling af 6. Regiment under
ieutenant A. T. Bojesen til Observation henholdsvis af den nordlige
g den nordvestlige Kyst.

Kapitain Aarøe med nogle Officerer og c. 50 Mand afgik d. 29.
lftm. fra Kallundborg, naaede d. 30. Morgen Fyenshav og Bosted-
oved, hvor der imidlertid ingen Tropper fandtes at optage, og afgik
erfra til Nørreløkke. Paa Grund af det stormfulde Veirlig kunde
kibene ikke lægge til Broen, men Baade sendtes iland, og Stafet af-
ik til Nordborg, fra hvis Lazareth det lykkedes at faae ombord nogle
g halvtredsindstyve Personer samt noget Materiel. Kursen sattes
erpaa til Kegenæs, hvor der assisteredes ved Evakuationen indtil
1. Juli om Formiddagen, da Dampskibet sidste Gang gik fra
egenæs.

Fjenden forstyrrede ikke Indskibningen. Kun fremsendtes saavel
30. Juni som d. 1. Juli Morgen Rekognosceringsafdelinger mod
egenæs, den sidstnævnte Dag bestaaende af Kavaleri og Infanteri,
er dog forjoges ved nogle Skud.

Stillingen ved Draget forlodes d. 1. Juli Kl. 2, efterat Kanonerne
are fornaglede og Ammunitionen kastet i Vandet. Kommandanten,
Major Gulstad, i Forbindelse med den endnu paa Øen værende Be-
etning, indskibedes i Dampkanonbaaden Thura og Transportdamp-
kibet Randers; den første skulde tillige, om nødvendigt, dække Ind-
kibningen. Til Bevogtning af Høruphav var forbleven Orlogskapitain
edersen med Hertha, 2 Kanonchalouper og en Kanonjolle.

Klokken omtrent $3^1/_2$ Eftm. forlode de sidste danske Tropper Als.

Forholdene paa fjendtlig Side.

Paa fjendtlig Side blev efter de paa Als stedfundne Begivenheder
n stor Del af I. Korps og Beleiringsartilleriet disponibelt til andre
pgaver. Tanken rettedes nærmest paa at skyde en Del af I. Korps
od Nord for under Operationerne i Jylland at kunne imødegaa et
a vor Side eventuelt udført Udfald fra Fyen. D. 30. Juni beordre-
es derfor 6. Division at afmarchere til Egnen om Aabenraa, men

holde sig saaledes i Beredskab, at Divisionen inden 48 Timer kund staa samlet ved Kolding. 13. Division besatte Als og Sydslesvig.

I Henhold hertil blev I. Korps i de følgende Dage dislocer som følger:

6. Division (Stabskv.: Haderslev) lagdes med 11. Infanteribr gade i og S. for Haderslev, 12. Brigade N. for denne By. Batterierı og Eskadronerne fordeltes til Brigaderne.

13. Division (Stabskv.: Sønderborg) lagdes paa Als og Sundeved.

Den kombinerede Artilleribrigade fik Befaling til at d montere de fleste af de ved Als Sund og Fjord anlagte Batterier. A Beleiringsskyts, for hvilket ingen Anvendelse længer havdes paa Krig skuepladsen, hjemsendtes; Artilleriparken samledes i Flensborg.

Sønderborg omdannedes til et Brohoved.

Tilbageblik over Kampen paa Als.

Opgaven at forhindre Øen Als fra at falde i Fjendehaand be- De trufne Forsvarsdispositioner.
eftigede i høi Grad Sindene under Krigen i 1848—50, og under
abenhvilen i 1849 arbeidedes ivrigt paa en Befæstning af Sønder-
rg. I de forskjellige Forsvarskommissioner, som nedsattes i Perio-
n mellem de to slesvigske Krige*) drøftedes derfor meget Spørgs-
alet om den omtalte Befæstning, og i Motiverne til Lovudkastet af
Juni 1858 om Projektering af Befæstningsanlæg paa forskjellige
nkter af Monarkiet**) skildres Ønskeligheden af Sønderborgs Be-
stning som uomtvistelig. Als stod vel i Halvtredserne i den al-
ndelige Bevidsthed som en under almindelige Forhold uangribelig
stning, idet Ingen den Gang tænkte sig Muligheden af et saa stor-
et Overførselsapparat, som det, der i 1864 bragtes til Anvendelse.
rimod frygtede man, at Sundet om Vinteren skulde fryse til, og
enden foretage en Overgang over Isen. „Findes der da ingen Be-
stning," hedder det i sidstnævnte Betænkning, „maa det bero paa
rholdene, om Besætningen bør søge at forsvare sig i en forberedt
ltstilling, eller om den paa et tidligere eller senere Stadium skal
ge at komme over til Fyen." I det Hele var den Anskuelse alminde-
, saavel under Krigen 1848—50 som i Perioden forud for Krigen i
64, at et Forsvar af Als's udstrakte Kyst — naar det ikke havde
fæstninger at støtte sig til — i hvert Fald maatte kræve en meget
tydelig Troppestyrke.

Da ved Krigens Udbrud i 1864 ingen Befæstninger vare an-
gte paa Als, maatte disse under Krigen ufortøvet søges oprettede.
r er tidligere angivet det Maal, man stillede sig ved den fortifika-
riske Forstærkning af Kysten.

*) Se I. Del pag. 65 og flg.
**) Se I. Del Bilag 5.

Den fortifikatoriske Forstærkning af Als Sund Stillingen.

Tanken var ved en sammenhængende Løbegrav langs hele A Sunds Kyst at skabe Betingelsen for et stærkt Forsvar i første Linie den bagved værende Kommunikationsgang tjente til Opstilling fo Reserverne. Det er imidlertid et Spørgsmaal, om den ringe Styrk der var givet Kommandoen til Forsvar af Øen, kunde drage den fuld Nytte af et saadant Anlæg, og om ikke Anlæget af enkelte faste Støtte punkter ved Kysten havde været at foretrække. Kampens Gang syne i alt Fald at vise, at saavel Løbegravsanlæget som Kommunikations gangen mere kom Fjenden til Nytte end os selv. Heller ikke kom de forsænkede Skyts og Skytsets Udstykning til en Mængde forskjellig Batterier til at spille den Rolle, man havde tænkt. Theoretisk var de ganske vist vundet den Tilfredsstillelse, at hver Plet af Sundet va bestrøget; men hver enkelt Kanons Virkningsfelt var meget begrændse de mange spredt liggende Batterier kunde ikke gives brugbare Kon mandører, og en samlet Ledelse af Ilden var umuliggjort.

Positionsartilleriets Anvendelse

Opstillingen af Troppestyrken paa Als.

General Steinmann anordnede sine Foranstaltninger til Øen Forsvar paa Basis af, at Marinen garanterede en bestemt angive Kyststrækning imod eventuelle Landgangsforsøg*). I Maaden, hvor paa Eskadren dækkede den omtalte Kyststrækning og om Natten ve Patrouillebaade iagttog Vemmingbund og Sundeveds Kysten N. fo Storskoven, indblandede Generalen sig ikke, eftersom Eskadrechefe ikke var ham underordnet. Den af Marinen garanterede Kyststræk ning blev kun svagt besat med Tropper, hvorimod Generalen lagd et forholdsvis stærkt Kystforsvar frem paa alle de Punkter, hvor Mar nen ikke antoges at kunne medvirke.

Til Observation og Forsvar af Kysten fra Stolbro Næs t Hellesøgaard anvendtes et Infanteriregiment, en Eskadron, $^1/_2$ Batter en Afdeling Fæstningsartilleri med Positionsskyts og en Ingenieurafdelin ialt omtrent 2000 Mand. I Betragtning af, at en Baadovergang over A Fjord var sandsynlig og havde været forberedt af Fjenden i Begyn delsen af April for en meget betydelig Troppestyrke, og at, hvis de lykkedes Fjenden at vinde Fodfæste paa Nordlandet, en nogenlund stærk Troppestyrke maatte kunne engagere, observere og opholde ha for at give Reserven Syd fra Tid til at ile til Undsætning, var de neppe anbefaleligt til Nordlandets Forsvar at afgive mindre end de Styrke, som dertil afgaves. Iøvrigt paatænkte Generalen at indskrænk denne Styrke til en Bataillon, saasnart Batterierne paa Nordland vare færdige.

*) Se pag. 64 og Bilag 8.

Til Als Sunds Stillingens Forsvar anvendtes tre Infanteriregi-
enter, hvoraf et til Forsvar af den c. 7000 Alen lange Kyst fra Arn-
lsøre til Kjær Vig, to (en Brigade) til Forsvar af den c. 9000 Alen
nge Kyst fra Kjær Vig til Sønderborg med Patrouillering langs Ky-
en til Sønderskoven.

I Reserve holdtes en Brigade med Hovedstyrken af Feltartille-
et paa et saadant Punkt, at den dels kunde kastes mod en Fjende,
er landede mellem Sønderskoven og Sønderborg, dels kunde ile til
jælp i Als Sund Stillingen, dels være nogenlunde nær som Hoved-
serve for Nordlandet.

Denne Fordeling af Troppestyrken til de forskjellige Afsnit af
ls Sund Kysten stod dog neppe i Harmoni med Afsnittenes Betyd-
ng i og for sig. Tog man Hensyn til de indkomne Efterretninger,
er stadigt satte Planen om en Erobring af Als i Forbindelse med et
aadangreb, maatte Raisonnementet vel snarest lyde saaledes, at i Af-
ittet N. for Kjær Vig kunde et Angreb paa Grund af den overfor
ggende skovbevoxede Kyst komme yderst overraskende; Kysten var kun
agt forsynet med Artilleri, og Terrainets Konfiguration indbød til et
vergangsforsøg. I Afsnittet S. for Kjær Vig kunde derimod Angrebet
aa Grund af den overfor liggende aabne Kyst ikke føres over-
skende; Kysten var rigt forsynet med Artilleri, og en Broslagning
aatte paa Grund af den Artillerikamp, som skulde indlede den, nød-
endigvis tage Tid. En Overgang endelig over det brede Vemming-
und vilde sikkert være bleven opdaget ved vore Patrouillebaade og
unde i alt Fald ikke frembyde en saa stor Fare som en Overgang
ver det smalle Als Sund, hvor Echelon hurtigt kunde følge paa
chelon. Det nordligste Afsnit var saaledes utvivlsomt det mest ud-
atte og burde derfor sikkert have været stærkere besat. Det var
vrigt General Steinmanns Tanke, at det Regiment, han forlangte
l Forstærkning, skulde have været anbragt her.

Detailopstillingen i de forskjellige Afsnit viser — iøvrigt ligesaa
ldt som Løbegravsanlæget ved Kysten — at man tilstræbte at be-
ette og forsvare den hele udstrakte Kyst, en Bestræbelse, der uund-
aaelig maatte lede til Splittelse af Forsvarsstyrken.

4. Regiments Opstilling var i alt Væsentligt ordnet som Detailopstillingen
n Forpoststilling. To Bataillioner, opstillede paa en Strækning af
7000 Alen, forsloge iøvrigt ikke til mere. En saadan Anvendelse
ar imidlertid betænkelig; Forposterne manglede en Hovedreserve og
kulde efter Bestemmelsen ikke afløses. Men da Regimentet efter
orudsætningen snarest maatte tænkes at skulle understøtte Marinen,

og da Fjenden, hvis han foretog en Landsætning, helst maatte mød med saa stor Styrke som muligt, nødigt med mindre Styrke end e Bataillon, burde Bestræbelsen formentlig være gaaet ud paa holde en saa stor Styrke som muligt i Beredskab. — Kampberedskab ved Regimentet var i Overensstemmelse med de derom givne B falinger (se Bilag 19).

6. Brigades Opstilling var formentlig ligeledes mere udstykk end ønskeligt var. I Kommandoens (1. Divisions) Skrivelse af 27. Ap (se Bilag 7), skrevet paa et Tidspunkt, da man paa Als endnu raadede ov den oprindelig til Forsvaret af Øen afgivne, betydelige Troppestyrke, fo udsattes det, at hver Brigade holdt et Regiment som Hovedreserve, og Kommandoens Skrivelse af 24. Juni (se Bilag 19) indskærpedes Nø vendigheden af at holde saa meget som muligt samlet i Reserve. Br gaden lod imidlertid sine fire Batailloner indrykke hver i sit Afsn Følgen heraf blev, at den i Tilfælde af Angreb paa et Naboafsn — i Stedet for at kunne sende et samlet Regiment til Assistance kun kunde disponere over spredt staaende Kompagnier. — Brigad var i sin Helhed under Gevær om Natten.

Telegrafforbindelserne.

Ved Telegrafforbindelserne var det en Mangel, at der fra Ulkeb kun var Forbindelse bagud, mest beregnet paa Alarmering i Tilfæl af Angreb for at muliggjøre et betids Opbrud af de forskjellige p Øen værende Institutioner. Særligt blev Savnet af en telegrafisk Fo bindelse mellem Ulkebøl og det fjerne Arnkilsøre føleligt under Kampe

Tilstanden i Hæren.

Det er i dette Værks I. Del udførligt paaviist, at Hæren ved Krige Udbrud led af væsentlige Mangler, saavel hvad angik Organisati som Uddannelse. Doubleringen havde bevirket, at Afdelingerne kun va svagt forsynede med ældre og erfarne Befalingsmænd, og i sidste Øi blik bleve tilførte et stort Antal unge og uerfarne Officerer og Unde officerer. At raade Bod paa disse Mangler under Krigen lod sig, so ofte fremhævet, kun vanskeligt gjøre; tværtimod kunde det ikke un gaaes, at flere af dem endogsaa væsentligt forstørredes.

De betydelige Tab, Hæren led under det Maaneder igjennem for satte Vinterfelttog og særligt ved Forsvaret af Dybbølstillingen, hav svækket Afdelingernes indre Tilstand. En Mængde Befalingsmænd v efterhaanden gaaet tabt; Regimentskommandørerne maatte foruden føre Kommando over deres Regiment tillige føre Kommandoen ov den ene af de to Batailloner; som Kompagnikommandører maatte hy pigt anvendes unge Sekondlieutenanter, og den Assistance, Kompagn

mmandørerne havde i deres Underbefalingsmænd, var ofte meget rvelig.*) Mange af Reservebefalingsmændene lagde vel Talent og ygtighed for Dagen; de fleste viste i Farens Stund Mod, og ikke a betalte deres Gjæld til Fædrelandet med deres Blod. Men det gte af sig selv, at de i mangfoldige Tjenesteforhold, baade i og enfor Kamp, ofte maatte mangle den fornødne Autoritet og Sikkerd. Forstærkningsmændene vare tagne bort fra Kompagnierne og stattede ved Rekruter med kun faa Maaneders Uddannelse. 4. Regiænt erholdt saaledes 14 Dage før Kampen paa Als c. 400 Rekruter, is mangelfulde Uddannelse (et større Antal af dem havde end ikke udt skarpt), kun gav ringe Garanti for deres Kampdygtighed; Forldet ved andre Afdelinger var et ganske lignende. At føre sligt rfarent og uuddannet Mandskab til Kamp i aaben Mark mod en ormagts Tropper var betænkeligt, især naar den første Kamp, hvori t deltog, var en natlig Kamp mod en fra mange Sider fremmylade Overmagt og i et kouperet Terrain som det paa Als.

Ved de øvrige Vaaben vare lignende Forhold tilstede. Ved Fæstngsartilleriet var Befalingspersonalet svagt; der havdes kun faa virke-e Underofficerer, men mest Underkorporaler, af hvilke den største l vare udtagne i Vinterens Løb; endog Menige maatte, som tidligere ført, sættes som Kommandører over Skytsplacementer. Fra Feltarleriet kunde ingen Befalingsmænd afgives, eftersom Besætningen saa her var svag. Hvor stor Manglen her var, ogsaa paa høiere ficerer, er tidligere leilighedsvis belyst.**)

---

*) Exempelvis anføres en Udtalelse i en af 3. Reg.'s 4. Kompagni afgiven Rapport om Kompagniets Deltagelse i Kampen paa Als:

„Kompagniet kan ikke undlade at gjøre opmærksom paa det i en regulær Armee vistnok Usædvanlige, at Kompagniet under Fægtningen ikke havde en eneste fast Underofficer, og at Delingerne kommanderedes af en Udlænding, en under denne Krig uddannet Reserveofficer og to Reserveofficersaspiranter, der ikke tidligere havde deltaget i nogen Fægtning, og hvis tidligere Uddannelse er meget mangelfuld. I et kouperet og tildels ubekjendt Terrain at føre et Kompagni med en saa ringe Assistance af Befalingsmænd er en næsten uoverkommelig Opgave, saa meget mere som en Fjerdedel af Styrken er uøvede Rekruter og Størsteparten af de øvrige ligeledes kun har erholdt en ringe Uddannelse."

Som Supplement hertil er i Bilag 23 exempelvis angivet Officersbesætningen d. 29. Juni ved 3. og 4. Regiment Nøiagtige Oplysninger om Underofficersbesætningen (faste Underofficerer, midlertidige Underofficerer, Reserveunderofficerer m. m.) har det ikke været muligt at skafte tilveie.

*) Sammenhold „Begivenhederne under Vaabenhvilen" pag. 142.

Kampen paa Als.

Den givne Beskrivelse af Kampens 1. Moment, hvor Fjenden
første Echelon overførte 2500 Mand til en Kyst, der kun var besat
nogle svage Feltvagter, og hvor Fjenden hurtigt fik Forstærknin
medens den paa vor Side efterhaanden tililende Understøttelse k
bestod i enkeltvis optrædende Kompagnier, viser tilfulde, at 4. Reg
ment maatte tilintetgjøres. Denne Skjæbne vilde under de givne Fo
hold være bleven selv de mest udmærkede Tropper til Del.

4. Regiment kæmpede derhos under yderst vanskelige Forho
Det havde, som ovenfor anført, 14 Dage førend Kampen paa A
modtaget omtrent 400 Rekruter, der altsaa første Gang kom i Ild
Natten til d. 29. Regimentet stod i en Stilling paa $^1/_2$ Mils Læng
dets Fægtningslinie var altsaa tyndt besat, og i denne udstrakte Stilli
angrebes det af Overmagt paa flere Punkter, saavel i Front som
Flanke. Ikke mindre end 6 af dets 8 Kompagnier mistede deres F
rere under Kampen, idet 2 faldt, 2 bleve saarede og 2 fangne, hvilk
i Forbindelse med Tabet af en Bataillonskommandør og af andre blan
dets dygtigere Officerer og ældre Underofficerer bidrog Sit til yd
ligere at ryste Mandskabets Holdning. Der hører Uddannelse
Disciplin til, for at faae Mandskabet til i Farens Stund at optræde se
stændigt i Skyttelinie samt i den fjendtlige Ild at foretage de kjend
i og for sig simple Evolutioner; Mandskabet maa føle, at det
under Kommando, og bøie sig under Førernes bestemte Villie. M
naar de ældre og mere routinerede Befalingsmænd tabes, ville
yngre staa magtesløse, navnlig naar deres Medhjælp for en Del
staar i midlertidige Korporaler og Underkorporaler, hvis Komman
i Farens Stund ofte helt forsager.

Den skovbevoxede Kyst af Sundeved skjulte Fjendens Forbered
ser, ligesom det paa Grund af Mørket og den Stilhed, hvormed a
Forberedelser udførtes, var umuligt at erkjende, at Baade bleve sa
i Vandet. Baadene vare imidlertid ikke komne langt (ef
preussiske Angivelser kun 120—150 Alen) frem, før Ilden fra vor S
aabnedes paa hele den angrebne Kyst. Denne Ild, der kom fra d
Løbegraven med stor indbyrdes Afstand opstillede og med Forla
geværer bevæbnede Halvdelinger samt fra nogle faa Artilleripla
menter, var selvfølgelig yderst svag. Den mødtes med Hurtigild
Baadene samt med en uafbrudt rullende Gevær- og Artilleriild
Sundeved.

Larmen af denne gjennem længere Tid fortsatte Skydning,
paa Grund af den svage, nordlige Vind kunde høres hele Forsva
stillingen over, maatte mere end Bauner og hvilketsomhelst an

verteringsmiddel melde om, at et alvorligt Angreb udførtes paa Arnilsøre. Herom var heller neppe Nogen i Tvivl, men den voldsomme kydning døde hen, efterhaanden som 4. Regiment tilintetgjordes, og ngen nye Afdelinger førtes frem til Angrebets Imødegaaelse, og den erefter indtraadte, gjennem længere Tid fortsatte Stilhed gav Anleding til den Tro, som var ret almindelig i den sydlige Del af Als, at ngrebet var afslaaet, medens Faktum var, at Fjenden benyttede sig f den indtraadte, større Fægtningspause til at ordne sig i Udkanten f Arnkils Skov ag afvente nye Troppers Ankomst inden den videre remrykning.

Underretning om Sagens virkelige Sammenhæng kom først sent il Kommandoens Kjendskab. Ogsaa glippede Forbindelsen mellem de ed Kysten opstillede Brigader. Uklarhed over Situationen spiller i det ele en Hovedrolle ved Begivenhederne paa hin Dag.

Kl. 2⁵⁰ veed imidlertid Kommandoen, at Fjenden foretager et alorligt Angreb paa Arnkilsøre Afsnittet. 4. Regiment fører her en soleret Kamp; Detaillerne af denne ere vel Kommandoen ubekjendte, nen det kan ikke drages i Tvivl, at Regimentet alene ikke formaar t holde Stand.

Kl. 3 beordres paa Foranledning af, at Oberst Kauffmann indinder sig for at bede om Ordre for sin Brigade, 18. Regiment frem il Understøttelse for 4.; men 18. Reg. kommer ikke til Indgribning, ør 4. Reg. er tilintetgjort, og fører saaledes ogsaa en isoleret Kamp, ndda paa flere forskjellige Kampladser og overalt imod en omrent tredobbelt Overmagt. Kl. 4, da Fjenden alt har overført n Division Fodfolk (Brigaderne Roeder og Goeben) og er ifærd med t overføre en ny Division (Wintzingerode), afsender General Steinmann Ordre til 6. Brigade om, at efter Omstændighederne maa Brigadens Reserver nærmes mod høire Fløi. Sidstnævnte Brigade kan log kun mangelfuldt udføre Generalens Ordre, eftersom Brigaden etop samtidigt faaer Melding fra 5. Regiment om, at Regimentet samler ig mod Syd til Engeshøi.

Brigaden kommer derved først til Indgribning omtrent Kl. 4½ g endda ikke samlet; til samme Tid kommer 2. Brigades Hovedtyrke i Kamp, eftersom General Steinmann noget efter Kl. 4 beordrer . Regiment frem; men de to Brigader kæmpe hver for sig, og den ortsatte Kamp skiller dem mere og mere fra hinanden. Fjenden er aa hvert Punkt overlegen, og Resultatet er snart givet.

Vor Optræden er spredt saavel i Henseende til Rum som til id.

Det Spørgsmaal ligger nær, om ikke Kl. 3, da Kommandoen vidste at Fjenden foretog et alvorligt Angreb paa Arnkilsøre, og meddelt Oberst Kauffmann dette, — om ikke da Øieblikket var kommet ti at kaste imod Fjenden Alt, hvad der havdes i Beredskab. Gansk vist vil det ved Forsvaret af en udstrakt Kyst og ligeoverfor en me rige Angrebsmidler forsynet Modstander altid have Vanskelighed a erkjende, naar Momentet er kommet til at sætte Hovedstyrken ind, o Kommandoen paa Als frygtede mest et Angreb mod Sønderborg men selv om Kommandoen havde den Tro, at Angrebet mod Arn kilsøre fra første Færd kun var et Skinangreb, saa havde dette Tiden om Kl. 3 — hvad Kommandoen ved udsendte Officerer vild kunne have bragt i Erfaring, — i den Grad vundet Terrain, at de yderste Fare var tilstede; i Tiden mellem $3^1/_4$ og $3^1/_2$ var Fjende endog i Besiddelse af hele Arnkils Skov, besatte dens søndre Udkan og ordnede sig her til den videre Fremrykning. Det sees imidlerti ikke, at nogen Ordre er tilgaaet 6. Brigade før Kl. 4.

6. Brigade.

6. Brigade har i Tiden indtil Kl. 4 kun givet Ordre til, at Re servekompagnierne skulde trækkes ud paa Rønhave Vei, rede til e Fremrykning mod Nord. Iøvrigt staaer Brigaden paa dette sen Tidspunkt uforandret i sin Stilling. De af Kommandoen givne Direk tiver synes imidlertid — ligesaa fuldt som Situationens Bydende — at maatte indeholde en stærk Opfordring for Brigaden til at ile de angrebne Naboafsnit til Hjælp. Den ovenomtalte Skrivelse af 27 April til Brigaderne indeholdt et bestemt Paabud herom, og dett var indskærpet ved den ligeledes omtalte Skrivelse af 24. Juni.

5. Regiment.

5. Regiments tilbagegaaende Bevægelse synes mindre vel moti veret. Den skyldtes den Omstændighed, at Regimentskommandøre ansaa det for urigtigt at kaste et enkelt Kompagni (det nordligste Re servekompagni) mod Fjenden og derfor gik tilbage ad Kommunikations gangen for at samle en større Styrke, inden han angreb. Ved denn tilbagegaaende Bevægelse kom imidlertid Adgangen ved Kjær Vig o derefter Kjær—Sønderborg Veien, Løbegraven og Kommunikations gangen til at ligge aaben for Fjenden, der ikke undlod at benytte si af denne Omstændighed til at komme dækket og skjult frem og ti ved Ilden at enfilere Opstillingen for vore sydpaa i Løbegraven o Kommunikationsgangen staaende Tropper. Regimentets Melding Kl. (se pag. 224) om, at det trak sig tilbage til Engeshøi, ledede iøvrigt ikk Tanken hen paa, at den tilbagegaaende Bevægelse betød Samling ti en forestaaende Fremmarche. Meldingen var desuden mindre korrek

rved, at kun 5. Reg.'s II. afmarcherede, medens de i forreste Linie
aende Kompagnier af 5. Reg.'s I. ingen Ordre fik fra Regimentet.

10. Regiments Tendents til under Retraiten at trække sig mod 10. Regiment.
d for at følge Kysten bevirkede, at Forbindelsen med 5. Regiment
k tabt. Da Retraiten først sent tiltraadtes fra Sønderborg — særligt
r 10. Reg.'s II.'s Vedkommende, idet denne Bataillon forlænge for-
ev i den nordøstlige Udkant af Byen — og derhos foretoges med
ngsomhed, kom Regimentet, der fra første Færd ikke var udsat for
get direkte Angreb, omsider ind i vanskelige Fægtningsforhold og
stede en stor Del af sit Mandskab som Fangne. Valget af den
ndre heldige Tilbagetogslinie skyldtes ifølge Regimentets Rapport
Misforstaaelse af Kommandoens Direktiver for Tilbagetoget (sammen-
ld pag. 187), hvori det ordret lød: „Under Retraiten vil den ven-
e Fløi have det vigtige Hverv at forhindre Fjenden i at trænge for
rtigt frem langs Kysten og muligen ved at bemægtige sig Hørup
Høruphav true Forbindelsen med Kegenæs", et Hverv, der ingen
tydning kunde have i det foreliggende Tilfælde, hvor Fjenden ret-
le sit Angreb over Ulkebøl, og hvor det saaledes netop maatte være
Vigtighed at fremskynde Retraiten for venstre Fløi, idet Forbin-
lsen med Kysten var uden Betydning.

Den foregaaende Skildring af Kampen vil have viist, at Felt- Feltartilleriet.
tilleriet — over hvilket der var disponeret saaledes, at 4. Brig.
vde 9. Batt, 6. Brig. $^1/_2$ 2. Batt., medens Resten var i Reserve,
saa godt som ikke kom til Anvendelse, idet Troppeførerne ikke
ve Artilleriet nogen Ordre, formentlig begrundet deri, at, som
en anført, vore Tropper bleve spredte, saavel i Henseende til
m som til Tid. Denne Omstændighed maa dog meget beklages.
er var formentligt Steder nok til at lade Artilleriet optræde, selv om
lvbatterier eller Batterier ikke kom til at optræde samlet. Fodfolket
engte i høi Grad til en Støtte i Artilleri, dels paa Grund af de
nskelige Fægtningsforhold, hvori det overalt indvikledes, dels som
ompensation for Underlegenheden i Bevæbningen; ogsaa maatte selv
Kanoner paa vor Side kunne gjøre en betydelig Virkning saalænge,
ltil Fjenden fik et større Artilleri overført. Navnlig maatte det
ælde om ved en Bekastning af Arnkilsøres Skovkant at vanskelig-
øre Fjendens Debouchering derfra; men ogsaa i Kjær By, hvor
ampen om Bygninger kostede Fodfolket meget Blod, vilde nogle
Kanoner have været af fortrinlig Virkning.

Med Hensyn til det maritime Forsvar af Als henvises til
n tidligere omtalte, over Orlogskapitainerne Muxoll og Rothe
ldede Dom.

Kun skal det bemærkes, at en Garanti, som den af Eskadrechefe givne, ikke burde være given, eftersom det, hvad man kunde sig forud*), og hvad Begivenhederne udviste, maatte være umuligt for Ro Krake fra sin Station i Augustenborg Fjord at komme tidsnok til modsætte sig Udførelsen af et overraskende Baadangreb over d smalle Als Sund. Garantien for en bestemt Kyststrækning mod noge betydeligere Landsætning var kun mulig ved Overtagelsen af et Kys forsvar i første Linie, altsaa ved Iagttagelse af et strængt Kampberec skab og om Natten en fremskudt Standplads. Kunde disse Betingels ikke opfyldes og kunde — se Dommens Afsnit A, sidste Stykke end ikke en betryggende Patrouillering ordnes i rette Tid, faldt G rantien bort af sig selv.

Tabet af Als.

Medens der saaledes ovenstaaende er givet Antydninger af end Forhold, som man under Kampen kunde have ønsket ændrede, turc dog den egentlige Grund til Tabet af Als være at søge andet Sted Til Erkjendelse heraf vil det være nødvendigt at gjenkalde i Erindri gen, hvilken Vægt Preusserne tillagde Erobringen af Als, og hvo meget de derfor satte ind paa Angrebet af denne Ø, og samtidi hvilken Vægt der fra dansk Side tillagdes Besiddelsen af denne Ø, hvormeget vi derfor satte ind paa dens Forsvar.

Hvad da først angaar den Vægt, Preusserne tillagde Erobringe af Als, er det viist, hvorledes Angrebet d. 29. Juni langtfra at være pludselig opstaaet Inspiration, tværtimod var Iværksættelsen af Tanke, der havde opfyldt Sindene Maaneder igjennem, og til hv Realisation man var villig til at sætte ethvert Middel ind. Allere i de første Dage af Marts overveiedes det, om det ikke var muli ved en Overgang til Als at undgaa Vanskelighederne ved en Beleiri af Dybbølstillingen. Lykkedes Overgangen, var man samtidigt blev Herre over Dybbølskandserne og havde Udsigt til at bibringe vo Sundeved og paa Als staaende Styrke et afgørende Nederlag. Fo

*) Premierlieutenant af Ingenieurkorpset O. Larssen gjennemgik i en til Komm mandoen paa Als fremsendt Rapport af 24. Mai de forskjellige tænkelige Ov gangssteder for Fjenden og skrev om Overgangsstedet C Nord for Storskoven: „Mar Veie staa til Fjendens Raadighed; en Ansamling af Baade kan finde Sted tæt Stranden, useet af os fra Land, om vel ikke fra Søen; Øret er en let Anlægspl — — — Her er allerede Sandsynligheden for Assistance af Marinen betyde ringere, da Overgangen sker useet fra Augustenborg Fjord, og vore Skibe n passere omkring Nordpynten for at kunne virke, saa at de dels ere udsatte at komme for sent, i hvert Fald under den første Landsætning af Tropper, d ville blive heftigt beskudte af det fjendtlige Artilleri ved Snogbæk“ o. s. v.

ɜredelserne til dette Foretagende naaede et ganske overordentligt mfang. Forsøgene med Ind- og Udskibning af Tropper og Materiel ıa Nybøl Noer, Beleiringsskytsets Transport til Ballegaard, hvorfra vergangen til Nordlandet skulde udføres Natten til d. 2. April, Fre-ericias og Sønderborgs Bombardement samt Forlæggelsen af Tyngde-ınktet for Hærens Opstilling til Sundeved*) bære Vidne herom. Fore-ıgendet maatte imidlertid opgives paa Grund af en Modstander, lige-verfor hvilken man stod magtesløs: Storm og stærk Søgang.

D. 18. April dukkede Planen op paany, idet General Goeben k Ordre til, samtidigt med at Preusserne stormede Dybbølstillingen, : udføre et Skinangreb fra Storskoven mod Als, og for det Tilfælde, : Omstændighederne vare gunstige derfor, foretage en Overgang. Om-ændighederne fandtes imidlertid ikke gunstige, og Overgangen kom ıaledes heller ikke denne Gang til Udførelse.

Den 2. Mai overtog Feltmarskal Moltke Posten som Stabschef ed de Allieredes Overkommando, og Planerne til baade Fyens og Als's ırobring, der i ham havde deres ivrigste Talsmand, dukkede op med ɔrnyet Styrke. Ønsket om inden Vaabenhvilens Begyndelse at være Besiddelse af okkuperet Land i størst mulig Udstrækning, Bevidst-eden om at staa med een Modstanderen tredobbelt overlegen Styrke, vorved overhovedet „Alt skjønnedes muligt, som var teknisk udfør-gt", og Faren ved en uvirksom Afventen, under hvilken større, euro-æiske Forviklinger kunde indtræde, vare Momenter, der især kom i ɜetragtning. Kom nu end disse Planer ikke til Realisation inden 'aabenhvilens Begyndelse, saa beskæftigede dog Tanken om en Er-bring af vore Øer i den Grad Sindene i det preussiske Hovedkvarter nder Vaabenhvilen, at man besluttede strax ved dennes Udløb at fore-ıge en Overgang til Als, selvfølgeligt heller ikke denne Gang uden en y Række af Overveielser, Planer, Forsøg m. m.

Veluddannede Tropper med et talrigt og dygtigt Befalingsperso-ale stode til Raadighed; endvidere en Bevæbning, hvis Fordele man ar sig bevidst, og som gav Hæren en Følelse af Overlegenhed**), uden

*) Sammenhold Skizzerne over den strategiske Situation d. 17. og d. 29. Marts, se II. Del pag. 109 og pag. 293.

**) Hvorledes dette Forhold bedømtes paa vor Side fremgaaer bl. a. af følgende Udtalelse af Kommandøren for 2. Brigade i hans Rapport om Brigadens Deltagelse i Kampen paa Als:

„Det er blevet mig ved enhver af de senere Fægtninger mere og mere klart, at Preusserne i deres Skydevaabens hurtige og lette Ladning besidde en Overlegenhed, som ingen Uforsagthed kan opveie. Det er nedbøiende at se allerede de første Momenter af Kampen medføre en Ødelæggelse i Rækkerne, som ganske maa tilintetgjøre Angrebets Energi."

hvilken Overgangen maaske slet ikke var bleven foretaget, samt endeli et stærkt Artilleri til Beskyttelse af Overgangen. Hertil kom, hvad ma kunde sige sig selv, Vanskeligheden for os ved Forsvaret af en udstrak Kyststrækning uden faste Støttepunkter, den eminente Grad, i hvilke de lokale Forhold begunstigede Angrebet, samt endelig det nøie Kjend skab, der havdes til vor Troppefordeling — Punkter, som alle i de Foregaaende ere blevne udførligt belyste.

I Modsætning til Preussernes energiske Fastholden ved Tanke om Als's Erobring træffes paa vor Side skiftende Anskuelser ved Be svarelsen af Spørgsmaalet om, hvilken Vægt der burde tillægges Besid delsen af Øen, og hvormeget der derfor burde sættes ind paa den Forsvar.

Overkommandoens Instrux af 22. April til General Steinman var klar og bestemt. Regjeringen lagde den største Vægt paa, at Be siddelsen af Als hævdedes saalænge som blot nogenlunde muligt, o den betydelige Troppestyrke, der paa det Tidspunkt, da denne Instru gaves, var lagt i Generalens Haand, gav Garanti for Opfyldelsen a dette Ønske. Men denne Troppestyrke led snart derefter en betydeli Formindskelse. I Skrivelse af 26. April udtalte Krigsministeren, at d to Flankestillinger paa Halvøen havde tabt deres Betydning. „Øe Als har tilvisse sin politiske Betydning, men dog ikke større, end a Ministeriet anser de derværende Troppers Konservation og rolige Over gang til Fyen for at være mere vigtig for Landet end Bevarelsen a Stillingen". Forsvaret af Als skulde derfor udføres med det minds mulige Antal Tropper, Fredericia rømmes, 4. Division betydeligt for stærkes, og en Styrke holdes parat til Udførelse af Landgangsfore tagender. Skrivelsens Slutningspassus, at „Statens Interesser vild være vel varetagne, naar Danmark foruden den i den nordlige Del a Jylland opererende Styrke kunde paa Fyen have en godt udruste Feltarmee paa c. 35,000 Mand", gav i Virkeligheden Anvisning paa a rømme Als. Dengang stod nemlig 12—13000 Mand paa Fyen, 19—2000 Mand paa Als, og c. 8000 Mand i Jylland; Hærens hele kombattant Styrke var altsaa c. 40000 Mand. Skulde Styrken i Nørrejylland be tydeligt forøges og Fyen til sit Forsvar have 35000 Mand, blev de Intet til Als.

Overkommandoen udtalte sig imidlertid under 29. April imod a svække Als's Besætning i nogen væsentlig Grad „saalænge der skuld tænkes paa et alvorligt Forsvar, og et saadant maatte i hvert Fal haves for Øie, indtil Evakuationen fra Øen af Alt, hvad der ikke lige frem var nødvendigt for Besætningen, var fuldbyrdet." Den bort

mmanderede derfor foreløbigt ingen Afdeling fra Øen, uden først indhente General Steinmanns Mening derom, og Formindskelsen Troppestyrken holdt sig i det Hele inden Vaabenhvilen indenfor skednere Grændser. —

Anderledes blev Forholdet under Vaabenhvilen. Strax ved nnes Indtræden befalede Krigsministeren, at Rømningen af Als ulde fortsættes, saaledes at Øen kun forblev „svagt besat", i hvilken enseende nærmere Bestemmelse kunde imødeses. Da disse Bestemelser ikke indløb, anmodede Overkommandoen under 18. Mai om maatte erholde dem, og udtalte ved den Leilighed, at den ansaa en yrke af 3 Infanteribrigader, Detachementet paa Mels og 3 Feltbatteer for tilstrækkelige til Øens Forsvar, saasnart det faste Forsvar, ıvnlig af Als Sund var tilveiebragt. Ministeriet svarede, at det var ıigt med Overkommandoen i, at 3 Infanteribrigader og 3 Feltbatteer maatte anses tilstrækkelige til Øens Forsvar.

Der var saaledes Overensstemmelse mellem Ministeriet og Overommandoen angaaende den Styrke, der skulde afgives til Als's Forsvar, de videre Forhandlinger, der førtes mellem Overkommandoen og Krigsinisteriet, efterat Oberstlieutenant Reich var bleven Krigsminister, orde ingen Forandring i dette Forhold og forbigaaes derfor i denne versigt. I Virkeligheden var Overkommandoen ligesaa fuldt som Rejeringen mest tilsinds at opgive Forsvaret af Als, men veg tilbage r at fatte Beslutning herom, og dog vilde en Rømning af Øen have æret at foretrække fremfor et Forsvar med utilstrækkelige Kræfter. Fra et strategisk Standpunkt turde det vel endog være rigtigst at pgive Als," hedder det i Overkommandoens Skrivelse af 31. Mai til rigsministeriet, „idet denne Ø for os binder en forholdsvis betydeligere el af Armeen, som Fjenden følgelig veed ikke er disponibel paa andre unkter. — — — Imidlertid har Als sin politiske Betydning som en el af den Landsdel, Fjendens Bestræbelser især ere rettede paa at erøve os, og bør derfor vist ikke uden tvingende Nødvendighed opives."

Om Tilstrækkeligheden af den Øen anviste Forsvarsstyrke opstod er en Række Forhandlinger mellem Overkommandoen og General teinmann, idet Sidstnævnte under Henvisning til sin Instrux af 2. April protesterede mod de gjentagne Reduktioner af Forsvarsstyren og særligt udtalte, at han ikke antog de 3 Brigader for en tilstrækkelig Styrke til Øens Forsvar og Bevogtning. I talrige Skrielser udtalte Generalen sig herom og nedstemmede sluttelig sine orlangender saa vidt, at han kun anmodede om at maatte erholde eet

godt og paalideligt Infanteriregiment; med denne Forøgelse men Generalen at kunne lede Forsvaret saaledes, at Besiddelsen af Øe hævdedes. Overkommandoen fastholdt imidlertid, at 3 Brigader var tilstrækkelige til Øens Forsvar og Bevogtning, og Diskussionen ble uden Resultat, eftersom man paa begge Sider indskrænkede sig t Paastanden om Forsvarsstyrkens Tilstrækkelighed eller Utilstrækk lighed, i Stedet for at støtte den til en Skizze over den tænkte Fo deling af Troppestyrken.

Overkommandoens Vægring ved at afgive det forlangte Regimen der kunde være taget enten fra Landgangsbrigaden ved Nyborg elle fra Troppestyrken i Vendsyssel, maa forklares ved dens Grundbetrag ninger, der ganske vist bleve gjorte til Skamme ved Begivenhedern

at Fjenden fortrinsvis vilde rette sine Bestræbelser paa e Erobring af Fyen;

og at Angrebet paa Als enten maatte ske ved en Overgang i Fa tøier over Als Fjord til Nordlandet, hvad Marinen maatte forhindr eller ved en Broslagning over Als Sund, forberedt ved en Artiller kamp, der maatte kræve Tid, saa at der imidlertid kunde tilføres Øe Forstærkning.

Ogsaa Orlogskapitain Muxoll protesterede mod den den mar time Styrke tilføiede Svækkelse.

Paa denne Maade optoges Kampen paa Als under Protest saav fra den Høistkommanderende for Land- som for Søforsvaret i Anle ning af den dem tildelte svage Styrke.

. Nørrejydske Korps i Tiden fra 29. Juni til Korpsets Overførsel til Fyen.

Strax efter, at Overkommandoen havde erholdt Klarhed over egivenhederne paa Als, underrettede den General Hegermann-indencrone saavel herom, som om at den havde maattet sende ɜ Dampskibe, der vare bestemte til Frederikshavn, til Kegenæs. verkommandoen vilde imidlertid drage Omsorg for, at Skibe i størst uligt Antal, senest d. 2. Juli Morgen, vilde staa til Generalens Dispotion for at overføre Tropper til Fyen. Tropper og Materiel, som ıkom til Frederikshavn og ikke strax kunde indskibes, kunde overıres til Hirtsholmene.

Alt d. 30. Juni kunde det dog paa Grund af 1. Divisions hurtige verførsel til Fyen overses, at de ved denne Transport benyttede Farıier snart atter vilde blive disponible, hvorfor Overkommandoen anodede General Hegermann om at paaskynde Overførslen fra Nørre-ylland saa meget som muligt og gjøre Transporterne saa store som ıuligt. Den første Transport skulde efter Bestemmelsen afgaa d. 2. ıli Morgen; Skibene vilde uopholdeligt retournere fra Nyborg.

Til Krigsministeriet telegraferede Overkommandoen, at det var ' største Vigtighed, at Overførslen af Tropperne fra Nørrejylland emmedes saa meget som muligt, hvorfor Ministeriet anmodedes om udvirke, at Damp- og Seilskibe i størst muligt Antal sendtes til rederikshavn.

Bestemmelsen om, at 6. Dragonregiment fra Nørrejylland skulde verføres til Sjælland, kontremanderedes d. 5. Ønskeligheden af at ıve et talrigt Rytteri til Kystbevogtningen paa Fyen bevirkede emlig, at Overkommandoen gav Ordre til, at det første Kavalerigiment, der indskibedes — selv om det var 6. Dragonregiment, som lers skulde overføres til Sjælland — vilde være at overføre til Nyorg. Og da dernæst Efterretninger udsagde, at Fjenden jevnligt kognoscerede Nordkysten af Fyen med Æbelø og tillige undersøgte arvandet udfor Horneland, ansaa Overkommandoen en Bevogtning ɔdvendig saavel af Nordkysten som af hele Vestkysten indtil Faaborg jord, og befalede derfor d. 5., at alle 3 Dragonregimenter fra Nørre-lland skulde udskibes i Nyborg.

Efterhaanden som Tropperne ankom til Fyen (Dagene 4.—1 Juli), disponeredes over dem paa følgende Maade:

6. Dragonregiment blev fra den 7. underlagt 1. Division; Reg mentet fik Kantonnement i Flemløse, Voldtofte og Haarby med Stab kvarter i Flemløse. 4. Ingenieurkompagni stilledes til Raadighed f Armeens Ingenieurkommando.

Alle øvrige overførte Tropper samledes i 4. Division, der gje oprettedes under Kommando af General Hegermann-Linde crone, og som, hvad senere vil blive viist, fik sin særlige Opgave ve Kystbevogtningen.

Den i Nørrejylland forblevne Styrke stilles under Kommando af Oberstlieutenant Beck.

Samtlige Troppetransporter i Jylland udførtes under Tilsløring den under Oberstlieutenant Beck efterladte Troppestyrke*), over hvi ken Oberstlieutenanten d. 1. Juli overtog Kommandoen. Kystbevog ningen indskrænkedes til Strækningen fra Hals til Ryaa; Hovedsty ken lagdes i Nørre Sundby (i Aalborg $^1/_2$ Kompagni og 16 Dragone Til Agersund afgaves $^1/_2$ Kompagni og $^1/_2$ Eskadron til Observati af Overgangsstedet**).

Paa fjendtlig Side træffes Forberedelser til en Overgang over Limfjorden.

I Overensstemmelse med de umiddelbart før Vaabenhvilens Udl udgivne Befalinger traf de Allieredes Overkommando strax efter Als Fald Forberedelser til en Overgang over Limfjorden. Prinds Friedrich Carl tilsigtede at lade III. Korps gaa over ved Aalborg og understøtte denne Bevægelse ved en Fremrykning af to Brigader II. Korps mod Salling- og Oddesund.

D. 30. Juni befaledes Bromateriellet og svært Artilleri sat i B vægelse mod Nord; alle ved Aarhus, Horsens og Skanderborg samle Baade stilledes til Raadighed for III. Korps; de ved Als benytte Baade sendtes som Reserve til Kolding. Nogen betydelig Modsta ventede man ikke at træffe, eftersom Meldinger indløb om, at m paa vor Side trak Tropper bort fra Nørrejylland.

Fjendtlige Rekognoscerings-kommandoer fremsendes fra Hobro mod Limfjorden.

D. 1. Juli udsendte Divisionen Münster tre Rekognoscering kommandoer fra Hobro mod Limfjorden.

1. og 2. Kompagni af Infanteriregiment Nr. 50 med 5. Eskadr af Husarregiment Nr. 8 skulde under Befaling af Major Kru v. Nidda rykke over Lindenborg,

---

*) Sammenhold pag. 169—170.

**) Detailopstillingen var: 1. Regiment (Stabskv.: N. Sundby) lagdes med 1 Kon i Hals og Gaaseby, 1 i V. Hassing og Staa, 4 i N. Sundby og nærmeste O egn, 1 i Vadum, $^1/_2$ paa Gjøl, $^1/_2$ ved Agersund. 2. Dragonregiment (Stabsk S. Elkjær) lagdes med $^1/_2$ Reg. i Horsens, Gandrup og Ø. Hassing, $^1/_2$ Reg Aaby, Birsted, Bjørnkjær, Haldager og Rødslet; $^1/_2$ Esk. ved Agersund. Ha batteriet ($^1/_2$ 7.) lagdes i Vaarbjerg, 3 Ingenieurkompagni i N. Sundby.

6. og 7. Kompagni af Grenaderregiment Nr. 10 med $^1/_2$ Eskadron af Kyrasserregiment Nr. 6 under Hauptmann v. Dyherrn ad Hovedlandeveien over Gravlev mod Aalborg,

11. og 12. Kompagni af Grenaderregimentet og 3. Eskadron af Kyrasserregimentet under Hauptmann v. Schor mod Løgstør.

Kommandoerne naaede d. 1. Juli henholdsvis Store Brøndum, 'avlev og Tisted (c. 1 Mil S.Ø. for Aars).*)

D. 2. Juli naaede Major v. Krug, der ved Lindenborg efterlod Delinger af 2. Kompagni og nogle Husarer som Repli, om Aftenen ınderup. Hauptmann v. Dyherrn naaede Ellishøi, hvor han stødte a en fra vor Side udsendt Rekognosceringspatrouille, som dog efter have vexlet nogle Skud trak sig tilbage; men da Hauptmann v. yherrn om Eftermiddagen fik Melding om, at danske Dragoner re sete i begge Flanker og af den Grund frygtede for at blive omaet, trak han sig tilbage til Gravlev, hvorfra han beordredes til ɔre Binderup og Aars til Optagelse af Hauptmann v. Schors Komındo. Et til hans Understøttelse fremsendt Kompagni sendtes d. 3. li til Villestrup til Understøttelse for Major v. Krug. Hauptmann Schor naaede paa denne Dag Galten.

Allerede d. 1. Juli Aften havde Oberstlieutenant Beck erholdt ddelelse om, at fjendtlige Styrker paa et Kompagnis Størrelse med get Kavaleri vare under Fremrykning i forskjellige Retninger, navnad Viborg til samt ad Hobro- og Hadsund Veien. Fægtningen ved Lundby.

D. 2. Juli Morgen indløb Meddelelse om et ad Hobro—Aalborg ien fremrykkende, fjendtligt Kommando, i hvilken Anledning der fra yrken i Aalborg fremsendtes den ovenomtalte Rekognosceringspauille paa 27 Dragoner og nogle Infanterister paa Vogne under Ansel af Sekondlieutenant C. W. Christensen. Da Oberstlieutenant ck ved de af Patrouillen indhentede Efterretninger kom til Kundskab , at det nævnte fjendtlige Kommando vilde overnatte i Ellishøi, for ı næste Dag at fortsætte Fremrykningen i Forbindelse med det Øst ı fremsendte Kommando formodentlig i den Hensigt at fordrive vor stering fra Aalborg og tage Byen i Besiddelse, beordrede Oberstlieuteıten, der af Hensyn til det ham overdragne Hverv lagde stor Vægt ı at bevare fast Fod S. for Limfjorden, Kl. 8—9 Aften et af de i Nørre ndby værende Kompagnier (5. Kompagni af 1. Regiment under pitain Hammerich) til Aalborg for i Forening med de derværende

*) Se Oversigtskaart til 4. Divisions Bevægelser (pag. 32).

16 Dragoner at udføre et Overfald eller en Alarmering paa den a
Hobro Veien fremrykkende, fjendtlige Styrke. Som Frivillige til
deltage i Expeditionen meldte sig Sekondlieutenanterne J. H. A. Te
ner og N. J. Grave samt Regimentsintendanten, Premierlieutena
H. V. F. Hartmann; Oberstlieutenant Beck med Adjutant, Sekon
lieutenant A. P. C. Abrahams, fulgte ligeledes med.

Efter at være naaet til Svendstrup, hvor vor yderste Feltva
stod, erholdtes Oplysning om, at Fjenden havde forladt Ellish
Marchen fortsattes til denne By, som naaedes Kl. c. 11½ Aften,
hvor det erfaredes, at det fjendtlige Kommando var draget mod Sy
ad Gravlev til og maaske endnu sydligere. At fortsætte March
mod Syd, støttet til usikkre Efterretninger, ansaa Oberstlieutena
ten ikke for rigtigt; han besluttede derfor at vende sig i østl
Retning for at foretage et Overfald paa det østlige Rekognoscering
kommando, der ifølge Beretningerne skulde kantonnere i og om Gund
rup. I Ellishøi, hvor der gjordes et længere Ophold, holdt Obers
lieutenanten en Tale til Mandskabet, hvori han fremhævede Vigti
heden af at gaa løs paa Fjenden, hvor man traf ham og bruge Baj
netten som det Vaaben, de bedre end han forstode at anvende. Kjen
skab til Fjendens hurtigskydende Vaaben havde Oberstlieutenante
der med sit Regiment kun havde været i Kamp med Østerrigere, ikl

D. 3. Juli Kl. 1 Morgen satte Kommandoet sig under Ledelse
Oberstlieutenant Beck i Marche mod Gunderup, ved hvilken By m
indtraf Klokken henved 4 Morgen og fra Høiderne V. for sam
iagttog en Vognkolonne med fjendtlig Infanteri, bevægende sig No
paa mod Aalborg. I Gunderup erfaredes det, at den Styrke, der b
vægede sig mod Nord, udgjorde c. ½ Eskadron og 100—200 Mand I
fanteri, som havde overnattet i Byen og fornylig forladt den. Ko
mandoet tiltraadte derpaa ufortøvet Marchen mod Nord i Rygg
paa den fjendtlige Kolonne, og fik underveis Underretning om, at d
var standset i Lundby.

Det fjendtlige Kommando, der havde overnattet i Gunderup, v
alt Kl. 2½ Morgen under Major v. Krug afmarcheret til Lundl
hvor det efterlod 2½ Deling af 1. Kompagni og 1 Deling af 2. Ko
pagni under Hauptmann v. Schlutterbach, medens Eskadronen
½ Deling af 1. Kompagni paa Vogne rykkede mod Aalborg und
Majorens Kommando. Ved Sønder Tranners stødte den sidstnævn
Styrke paa en fra vore Forposter ved Aalborg Kl. 1 Morgen fremsen
mindre Patrouille, (20 Infanterister og 2 Dragoner) under Sekondlieu
nant C. W. Christensens Kommando. Sidstnævnte Patrouille trak s

Kampladsen ved Lundby.

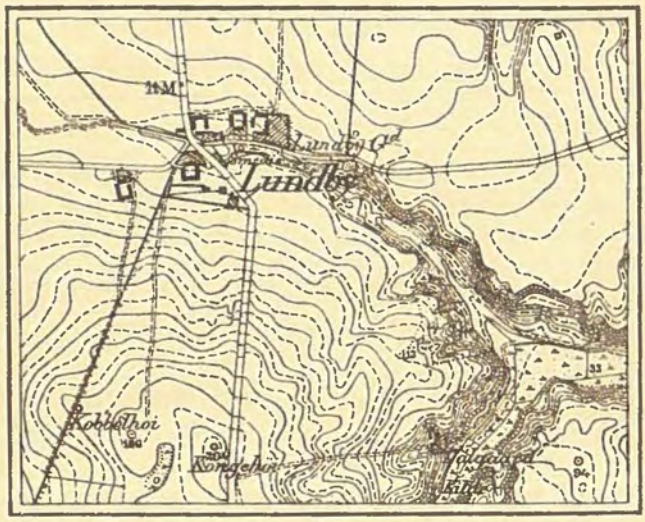

1:20000

1000 500 0 1000 Alen

el tilbage til Bakkerne ved Hedegaarde, c. $^1/_2$ Mil S.Ø. for Aalborg, men lev her angrebet først af fjendtligt Rytteri og kort efter af fjendtligt Fodfolk, der begyndte en Skydefægtning. Lieutenant Christensen orsøgte at trække sig tilbage langs et i nordlig Retning løbende Gjærde, men efterat dette noget S. for hans Opstilling var passeret af et fjendtlige Rytteri, der omsluttede Patrouillen fra den ene Side, nedens fjendtligt Fodfolk beskød den paa den anden Side, overgav Lieutenanten sig, dog først efter paa nært Hold at have forsøgt at ærge for sig ved Ilden.

Netop som denne Fægtning var tilende, indløb til Major v. Krug Melding om, at Hauptmann v. Schlutterbach var truet af dansk Rytteri, hvorfor Majoren strax vendte tilbage til Lundby, hvor han og først indfandt sig efter Tilendebringelsen af den der opstaaede Fægtning.

Hauptmann v. Schlutterbach havde strax efter Ankomsten til Lundby indtaget en Beredskabsstilling i Byens nordlige Udkant; men a han Kl. 4 Morgen modtog Melding om, at danske Ryttere saaes aa en S. for Byen liggende Bakke, førte han sin Styrke (124 Mand) lbage til Byens sydlige Udkant, og stillede den ved en Gaard og t i vest-østlig Retning løbende Gjærde, hvorfra saavel den Syd a kommende Vei, ad hvilken vore Tropper rykkede frem, som hele et tilstødende Terrain kunde beskydes.*)

Da denne Stilling indtoges, var Oberstlieutenant Becks Styrke c. 1000 Skridts Afstand fra Byen; Oberstlieutenanten jugerede imidler-d Afstanden endel mindre, og i Haab om at tage Stillingen ved et tormanløb med Bajonetten og saaledes afskære den fjendtlige Styrke ilbagegangen, befalede han efter fra en Kæmpehøi V. for Landeveien have overset Terrainet, Kapitain Hammerich til af al Kraft at ste sig over Fjenden.

Kapitainen udførte dette ufortøvet; han formerede Halvdelings-lonne og lod de foranværende Blænkere følge som Skytter paa øiene. I 4—500 Alens Afstand fra Fjenden gik Kompagniet over Løb og ilede under Hurraraab frem mod den fjendtlige Stilling. a denne faldt intet Skud, før Kompagniet var naaet ind paa c. 300 ens Afstand; den Ild, der da afgaves, lød paa Grund af Skuddenes mtidige Afgivelse som en Salve, men gik dog strax derefter er til Hurtigskydning. Tabene vare betydelige, men standsede ikke

*) Se omstaaende Kaart over Kampladsen ved Lundby.

Fremløbet; kun søgte Kompagniet under Frembevægelsen at udvikl sig, men tilintetgjordes, inden det naaede den af Preusserne indtagn Stilling; en Mængde Saarede og Døde bedækkede Valpladsen. Reste begyndte paa nært Hold en Skydefægtning, som dog ikke kunde før til noget Resultat, hvorfor Oberstlieutenant Beck ved Signaler kaldt Styrken tilbage. Kun omtrent Halvdelen af den oprindelige Styrk samledes i en dækket Stilling og forblev her i nogen Tid dels for a vente paa dem, der endnu maatte støde til, dels for at dække Trans porten af Saarede; men da ingen flere Folk indtraf, og intet Vider kunde udrettes med de tilbageværende faa Kræfter, tiltraadtes Tilbage toget i nordvestlig Retning over Nøvling til Aalborg, som naaede Kl. henad 8 Form.

Tabet i Fægtningerne ved Lundby og Sønder Tranners.

Tabet udgjorde paa preussisk Side 3 Saarede; vort Tab*) af Faldn eller senere Døde af deres Saar udgjorde 1 Officer og 31 Underofficere og Menige, af Saarede 2 Officerer og 42 Underofficerer og Menig af usaarede Fangne 20 Underofficerer og Menige, samt af Savnede 2 Menige.

Tabet i den mindre Fægtning ved Sønder Tranners udgjorde pa preussisk Side 1 Husar død, 1 Infanterist dødelig saaret; paa vor Sid faldt eller døde senere af deres Saar 8 Mand, medens den øvrige In fanteristyrke, 1 Officer og 12 Mand, blev taget usaaret til Fange.

Major v. Krug naaede Kl. $5^1/_2$ Lundby og tiltraadte strax Til bagemarchen over Lindenborg til Hobro.

Hauptmann v. Schor rykkede d. 3. fra Galten frem mod Løgstø hvor dog ingen danske Tropper fandtes, og tiltraadte derefter Tilbage marchen. D. 5. naaedes Hobro, hvortil Haupmann v. Dyherrn a d. 4. var indtruffen.

Betragtninger til Kampen ved Lundby.

Expeditionen mod Lundby udførtes, som tidligere angivet, for a forhindre Fjendens Besiddelsestagen af Aalborg; ogsaa maatte de Omstændighed, at Fjenden sendte Rekognosceringskommandoer pa kun eet Kompagnis Størrelse saa langt mod Nord, som Tilfældet va indbyde til Forsøg paa at bibringe ham en Revselse. Da Beslu ningen herom var fattet, blev den med stor Resoluthed sat iværk ogsaa den senere fattede Beslutning om at søge Fjenden i Gunderu efterat Marchen til Ellishøi havde været forgjæves, saavel som de

*) Bilag 24 indeholder Tabsliste for Affairen ved Lundby.

lod og den Dødsforagt, hvormed Angrebet sluttelig udførtes, vidne øit om den gode Aand, der besjælede Førere som Mandskab.

Det er kun det yderst ulykkelige Udfald af Expeditionen, der iver Anledning til et Par Bemærkninger.

Som en Hovedanke maa anføres den ringe Styrke saavel af nfanteri som af Kavaleri, Oberstlieutenant Beck bestemte til Udrelsen. Der var meldt Oberstlieutenanten, at fjendtlige Rekognosringskommandoer, hvert paa et Kompagnis Størrelse med endel avaleri, rykkede frem ad forskjellige Veie; den Mulighed var ikke delukket, at de gjensidigt kunde understøtte hinanden; det havde kkert været rigtigst at medtage 2—3 Kompagnier*), samt mindst en skadron Rytteri.

Ikke desto mindre kan selv en ringe Styrke ved et Overfald under unstige Omstændigheder, hvor nemlig Fjenden træffes uforberedt, opaa store Resultater. Skulde der i dette Tilfælde være Chance for at ræffe Fjenden uforberedt, maatte man fra Ellishøi, hvortil man ankom l. 11½ Aften, ufortøvet tiltræde Marchen mod Gunderup for saavidt uligt at naae dette Punkt inden Daggry. Det 1½ Times Ophold i llishøi, der bevirkede, at man først kom til Gunderup Kl. 4 Morgen, tsaa ved høilys Dag, burde sikkert have været betydeligt afkortet. el havde man marcheret 7 Fjerdingvei, og der var endnu 5 Fjerdingei at tilbagelægge, inden man traf paa Fjenden, men her var intet alg; et heldigt Resultat kunde kun naas ved den yderste Anspænding f Kræfterne.

At der i Udførelsesmomentet er begaaet Feil, af hvilke særligt skal ævnes den frontale Fremstormen i Kolonne, ligger klart for Dagen. eilene finde imidlertid en Forklaring, om end ikke en Undskyldning, Trangen til — ubekymret om andre Hensyn — at kaste sig over jenden, saasnart man opdagede ham. Angrebet udførtes i Stil med Overfald, medens det under de foreliggende Forhold kun kunde udres regelret, hvortil imidlertid Kræfterne manglede.

Kampen gav et eklatant Bevis paa Bagladevaabnets store Styrke Defensiven.

Paa fjendtlig Side besluttes det at fremskynde Overgangen over Limfjorden.

De fra fjendtlig Side udsendte Rekognosceringskommandoer havde embragt Oplysning om, at der S. for Limfjorden kun fandtes svage

*) I Nørre Sundby laa, som tidligere angivet, 4 Kompagnier.

danske Styrker, hvilket fandtes saa meget mere troværdigt, som de fra alle Sider forlød, at vor Styrke i Nørrejylland betydeligt var formindsket. General v. Falckenstein besluttede at udføre Overgangen over Limfjorden d. 14. Juli; et stort Baadmateriel og en Mængde svært Skyts, der skulde støtte Overgangen, skulde d. 10. være samlet ved Randers; et Punkt Ø. for Aalborg samt Agersund betegnedes som de bedste Overgangssteder. Som Demonstration skulde to østerrigske Brigader fra Holstebro rykke mod Oddesund og Mors.

I disse Bestemmelser skete Forandring, eftersom de Allierede Overkommando i Betragtning af den svage danske Troppestyrke i Nørrejylland udtalte Ønsket om, at Overgangen fremskyndedes.

Denne besluttedes derfor udført d 10. Juli. Denne Dags Morgen skulde Avantgarden naae Aalborg (et mod Løgstør fremsendt Detachement naae denne By), Groset echelonneres paa Linien Gravlev-Svendstrup, Reserven paa Viborg-Aalborg Veien i Høide med Gravlev.

Transporten af Overfartsmidler og af svært Skyts fremskyndedes.

Bestemmelsen om, at to østerrigske Brigader skulde understøtte Overgangen ved Demonstrationer mod de vestligere Egne ved Limfjorden, led ligeledes paa Grund af vor ringe Styrke i Vendsyssel den Forandring, at kun Brigaden Kalik i Forbindelse med Rytteri skulde demonstrere mod Oddesund og Sallingsund; Brigaden Piret skulde forblive i Egnen mellem Brande og Veile.

I disse Bestemmelser foretoges i de følgende Dage kun mindre Ændringer. Derimod udgik der d. 5. Juli Ordre om, at III. (preussiske) Korps fremtidigt skulde benævnes „det preussiske II. kombinerede Armeekorps" i hvilken Anledning det østerrigske (II.) Korps fremtidigt skulde benævnes „det K. K. VI. østerrigske Armeekorps."

Oberstlieutenant Becks Korps formindskes.

Det nørrejydske Korps var i det Hele vel underrettet om de ligeoverfor staaende Fjendes Stillinger og Bevægelser. Korpset er farede, at de fjendtlige Rekognosceringskommandoer kort efter Affaren ved Lundby vare dragne tilbage til Hobro, og at Fjenden derefter stod ved Hobro, Randers og Aarhus. Den 5. og 6. indløb Efterretning om store Ansamlinger af Baade ved Randers. Fra Overkommandoen indløb d. 5. Meddelelse om, at Alt tydede paa en snarlig Overgang over Limfjorden (foruden til Fyen); 12000 Preussere sagde at marchere Nord paa med mange Baade; Østerrigerne gik mod de vestlige Byer. Imidlertid sporedes dog endnu ingen væsentlige Forandringer i Fjendens Stilling, ligesom han ogsaa forholdt sig roligt overfor Aalborg.

Korpsets Styrke led dog meget snart en Formindskelse. Anledngen hertil var en telegrafisk Forespørgsel af 6. Juli fra Krigsminiiriet til Overkommandoen, om ikke vor Styrke N. for Limfjorden ıdnu var for stor, navnlig paa Kavaleri. Ogsaa forespurgte Krigsinisteriet, om ikke den paa Fyen samlede Troppestyrke, efterat Afelingerne fra Als og Vendsyssel vare overførte, maatte anses større ıd nødvendigt til Øens Forsvar, saaledes at en Del Tropper kunde gives til Sjællands Forsvar.

I sit Svar af 7. henviste Overkommandoen til, at samtlige indbne Efterretninger stemmede overens i, at et fjendtligt Angreb paa yen alvorligt forberedtes, og at det paatænktes udført samtidigt paa ı meget lang Strækning. Da Overkommandoen til Forsvaret af det ordvestlige Fyen maatte have den størst mulige Troppestyrke samlet sin Haand, og dog ikke turde forsømme Bevogtningen af den øvrige uede Kystlinie, vilde den foreløbigt neppe kunne afgive nogen Del den paa Fyen værende Forsvarsstyrke. Derimod var Overkommanen enig med Ministeriet i, at det var hensigtsmæssigt strax at forindske det under Oberstlieutenant Becks Kommando staaende Kavari, og der udgik derfor samme Dag Ordre om at lade 2. Dragongiments ene Halvregiment indskibe sig i Frederikshavn og overføre Sjælland.

Besættelsen af Vendsyssel varede dog kun faa Dage endnu. Dan efter, at Overkommandoen havde afsendt foranstaaende Ordre til berstlieutenant Beck, afgik følgende nye Ordre til Korpset:

Oberstlieutenant Becks Korps beordres til Fyen.

„Ifølge Meddelelse fra Krigsministeriet haves der ingen Garanti r, at Kattegattet kan holdes frit for fjendtlige Krigsskibe, og Overmmandoen maa derfor anse det for rigtigst, at det nørrejydske orps strax dirigerer en passende Del af sit Artilleri og Kavaleri til rederikshavn for at indskibes til Nyborg,"

Dagen efter:

„Hele det nørrejydske Korps indskibes snarest muligt i Frederikshvn og overføres til Nyborg med Undtagelse af hele det 2. Dragongiment, der overføres til Korsør. Da Forholdene ere saaledes, at ransportflaaden af fjendtlige Skibe muligen kan blive tvungen til at rlade Frederikshavn, maa Korpset stadigen holde sig i Forbindelse ed Transportflaaden, for at, i Tilfælde af, at Korpset eller en Del deraf ke kan blive indskibet, de fornødne Dispositioner i Tide kunne tages , at det saavidt muligt kan undslippe Fjenden ved at operere i det dre af Landet, eventuelt ved at indskibes paa andre Punkter (Ud-

skibningsstederne til Norge paa Jyllands nordvestlige Kyst) ved Hjæ af de forhaandenværende Midler."

Inden disse Ordrer naaede Korpset, havde dette imidlertid se besluttet Tilbagegang.

D. 8. fik det nemlig Nys om den af Fjenden paatænkte Fren rykning mod Limfjorden, og samme Dags Aften om Viborgs Besæ telse af en større, fjendtlig Styrke, der medførte talrige Baade; ogs ved Hobro sagdes et betydeligt Antal Baade at være samlede. Vill strup (c. 2 Mil N.Ø. for Hobro) meldtes besat af en større, fjendtl Styrke.

Da det af disse Meddelelser syntes at fremgaa, at Fjenden pa tænkte en alvorlig Fremrykning mod Limfjorden, gaves strax Befalir til at sende Trainet tilbage til Dybvad, ligesom en almindelig Ti bagegang befaledes til d. 9. Middag, til hvilken Tid Besætningen Aalborg skulde inddrages, Kommandoet ved Agersund gaa tilbage ba Ryaa og fortsætte Retraiten i østlig Retning mod Sæby Chaussee Korpsets Hovedstyrke gaa tilbage til en Bivouakstilling N. for Gj Aa over Badstrupdal, Dronninglund og Asaa By. I Nørre Sundl skulde efterlades $^1/_2$ Kompagni og en passende Kavaleristyrke til Obse vation og Forsvar af Overgangen sammesteds, ligesom der paa fo skjellige Punkter ved Fjorden skulde efterlades mindre Observation kommandoer. Samtlige disse Kommandoer skulde ved Mørkets In træden gaa tilbage til Korpsets øvrige Afdelinger.

De d. 9. Morgen indløbne Efterretninger om, at Fjenden over he Linien var i Fremrykning med et stort Baadmateriel, (hvilket, so tidligere angivet, forholdt sig rigtigt, eftersom Overgangen agted udført d. 10.) bevirkede, at Oberstlieutenant Beck gav Ordre til, det til om Middagen befalede Tilbagetog strax skulde tiltrædes. Kl. Eftm. var den omtalte Bivouakstilling indtagen. Eskadronerne beo dredes dog strax videre til Frederikshavn for at overføres enten Korsør eller eventuelt til Hirtsholmene, ligesom Korpset i sin Helh Kl. $4^1/_2$ Eftm. tiltraadte Retraiten over Sæby til Frederikshavn, d naaedes d. 10. Kl. 3 Morgen, og hvor Indskibningen successive fan Sted under Dækning af Forposter, udstillede V. og S. for Byen, m dens Tropperne iøvrigt bivouakerede ved Havnepladsen. Korpsstab tilligemed Forpostkompagniet indskibedes d. 10. Kl. 11 Aften. He Styrken overførtes til Nyborg med Undtagelse af tre Eskadroner 2. Dragonregiment, som overførtes til Sjælland, for dog kort efter lig ledes at overføres til Fyen, hvor hele Regimentet skulde samles.

Størstedelen af de paa Limfjorden værende Baade og Fartøi

eve forinden Afmarchen bugserede ud paa Rheden; de ved Kysten erende Søtransportmidler overførtes til Læsø. Pladskommandant-aberne i Nørre Sundby, Hjørring og Frederikshavn ophævedes; ersonalet afgik til Nyborg og Korsør. Telegrafstationerne i Hjørring g Frederikshavn nedlagdes.

Fjenden gaar over Limfjorden.

Paa fjendtlig Side fik man d. 9. Aften Melding om, at Aalborg r rømmet af vore Tropper. Som Følge deraf blev Byen uopholde-g besat af en Del af Avantgarden; Resten af denne rykkede ind 10. Morgen. Ogsaa General v. Falckenstein indfandt sig i Byen, g da Nørre Sundby viste sig forladt af Vore, kunde endnu samme Dag verførslen af Avantgarden paabegyndes; om Aftenen vare Infanteri-giment Nr. 50 og en Deling Husarer overførte. Prinds Friedrich arl, der paa denne Dag indtraf i Aalborg, begav sig med General Falckenstein til Nørre Sundby, hvorfra han dog næste Dag ndte tilbage til Aabenraa. Det besluttedes saa hurtigt som muligt overføre Rytteri for at vinde Midler til Forfølgelse; hertil bestem-s Husarregiment Nr. 8 og Kyrasserregiment Nr. 6. Infanteriregiment r. 50, som alt var overført, skulde fremskyde en Troppestyrke til-gns til Hjallerup, til hvilket Punkt Husarregimentet ligeledes skulde give sig strax efter at være overført.

Samme Dag, d. 10., naaede den mod Løgstør fremsendte Afdeling nne By; den østerrigske Brigade Kalik, der tilligemed Broekvi-gen, Korps-Artillerireserven, m. m. var rykket ind i Holstebro, demon-erede mod Oddesund. Natten til d. 11. gik en mindre østerrigsk yrke over Oddesund.

I Løbet af d. 11. overførtes de to Grenaderbatailloner af Regi-nt Nr. 10 samt en Bataillon af Regiment Nr. 52 ifølge Ordre fra neral v. Falckenstein, der ønskede en Bataillon, en Eskadron og 3tkr. Skyts afsendte til Hjørring til Dækning af venstre Flanke for Tropper, der skulde rykke mod Frederikshavn. Som Følge heraf v den paatænkte Overførsel af Kavaleri til Forfølgelse ikke gjennem-; Husarregimentet Nr. 8 overførtes først Kl. 10 Aften tilligemed Batteri; Kyrasserregimentet overførtes ikke paa denne Dag.

Af de d. 10. overførte Tropper rykkede d. 11. Morgen Füsilier-aillonen af Regiment Nr. 50 paa Vogne med en Deling Rytteri til llerup; i Løbet af Dagen sendtes to Eskadroner Husarer samme-s hen.

D. 12. fortsattes Overførslerne, og stærke Troppeafdelinger rykkede agens Løb mod Sæby og Frederikshavn, hvor man imidlertid er-de, at de sidste af vore Tropper alt vare indskibede for 24 Timer n.

D. 13. fortsattes Overførslerne; nye Tropper kaldtes til Frederik havn, den til Hjørring bestemte Afdeling naaede denne By, og De af Brigaden Kalik besatte Mors og rykkede ind i Thisted. Gener v. Gablenz vendte dog d. 14. tilbage til Skive og derfra til Koldin medens Befalingen over de ved Limfjorden staaende Tropper overdr ges General v. Dobrzensky.

I Vendsyssel forblev kun en mindre Troppestyrke (Inf. Reg. N 50, Hus. Reg. Nr. 8 og et Batteri foruden den i Hjørring væren Afdeling) under Befaling af General v. Flies, hvorimod alle øvri Tropper fik Befaling til d. 15. at tiltræde Tilbagemarchen for d. 1 atter at føres tilbage over Limfjorden.

Forholdene i Jylland.

Allerede under Vaabenhvilen var der opstaaet Strid mellem danske Øvrigheder i Jylland og de derværende fjendtlige Tropper m Hensyn til forskjellige Punkter. Den fjendtlige Høistkommand rende havde saaledes bl. a. fordret Jernbanelinierne istandsatte,*) da dette ikke toges til Følge, havde han ikke alene nægtet at overgi Telegraflinien til almindelig Brug, men tillige truet med, at Benytt sen af Jernbanen ogsaa skulde umuliggjøres os ved Ødelæggelse Broer og Dæmninger.

Strax efter Fjendtlighedernes Gjenoptagelse blev der gjort Alv af denne Trusel, idet Broen ved Langaa sprængtes d. 27. og 28 Ju D. 26. havde General v. Falckenstein i Henhold til den derom m lem Østerrig og Preussen i Karlsbad trufne Bestemmelse ladet udg følgende Bekjendtgjørelse til Jyllands Befolkning:

„Die Verwaltung von Jütland geht mit dem heutigen Tage a die Verwaltungsbehörde der alliirten Armee über. Der Letzteren l ben sich Beamte wie Privatleute zu fügen, auch Steuern und sonsti Landeseinkünfte an dieselbe abzuliefern. Ueber die Regelung d

---

*) Jernbanestrækningerne Aarhus—Randers og Langaa—Viborg vare aabnede Driften inden Udbrudet af Krigen 1864. Strækningen Viborg—Skive aabne vel først for Driften i Oktober 1864, men var næsten fuldført, da Krigen udb og blev under Krigen istandsat for Driften og benyttet.

eschäftsganges wird diese Behörde, die vorläufig ihren Sitz in Randers ehmen soll, seiner Zeit die nöthigen Bestimmungen erlassen.

Randers d. 26. Juni 1864.

Der kommandirende General
von Falckenstein."

Efter stærkt bevægede Møder d. 5. og 6. i Randers med Amtændene i de okkuperede Distrikter og efter at have udstedt en Bekjendtgjørelse, hvori bl. a. bebudedes yderst strænge Forholdsregler mod e Embedsmænd, som forlode deres Post, bekjendtgjorde Generalen d.). Juli, at Kontributionen af 650,000 Thaler preussisk Kourant snarest lde være at inddrive, og at den skulde reparteres over hele Jylland. . 22. fremkom Bekjendtgjørelsen om Repartitionen, der var paalignet Forhold til de direkte Statsskatter. Paa Kjøbstæderne faldt der ialt ',840 Thaler, der skulde betales senest d. 1. August gjennem vedommende Amtstuer til Gardekorpsets Feltkrigskasse i Randers; yerne Veile, Aarhus, Randers, Kolding og Mariager skulde denne ang Intet betale, da der regnedes dem tilgode den allerede præstede Betaling. Af Landdistrikterne skulde betales ialt 582,160 Thaler, r skulde indkræves i 2 Rater, nemlig 382,160 Thaler d. 4. August 200,000 Thaler d. 4. September; Amtsforvalterne skulde med de dgaaende Summer tillige indsende en Liste over alle Restanter, og t ikke indbetalte Beløb vilde efter den forfaldne Termin med et ssende Tillæg blive inddrevet ved militær Exekution.

D. 12. Juli befaledes, at alle direkte Statsskatter fremtidigt skulde tales i maanedlige Rater, hver Gang med $^1/_{12}$ af Aarsskatten, i Stedet r som tidligere i halvaarlige Rater.

D. Begivenhederne paa Fyen fra d. 29. Juni indtil Afslutningen af den anden Vaabenhvile d. 20. Juli Kl. 12 Middag.

29. Juni.

Som tidligere meddelt, var det første Telegram, Hovedkvarteret 29. Juni modtog fra General Steinmann angaaende Kampen paa s, afsendt Kl. 2^{41} Morgen og lød: „Fjenden angriber." Kl. 4^{20} indløb et

nyt Telegram om, at Styrken paa Als var indviklet i en meget hidsi Fægtning paa Kjær Halvø og allerede Kl. 5^{53}, at Tilbagegangen ti traadtes til en Stilling Ulkebøl-Sønderskov, hvorfra den skulde for sættes til Kegenæs.

Overkommandoens første Tanke var, som tidligere angivet, afsende Landgangsbrigaden til Als, men Begivenhedernes hurtige Ud vikling umuliggjorde Realisationen af denne Tanke. Den sørgede d for at skaffe Transportmidler til Als, hvormed saa ogsaa al den Unde støttelse var ydet, som den formaaede at give de paa Als kæmpend Tropper. Derimod traadte Frygten for Fyen i Forgrunden, og me Begivenhederne paa Als for Øie traf Overkommandoen uopholdeli Forholdsregler, beregnede paa den Dristighed og de tilsyneladend overordentlige Midler til Overgangsforsøg, som Fjenden var i Besi delse af.

Alle vidtgaaende Planer med Landgangsbrigaden bleve opgivn og Kl. $7^1/_4$ afgik Telegram til denne om fra Nyborg uopholdeligt afmarchere til Odense, hvorfra Brigaden vilde blive befordret tilvogn til Egnen mellem Kauslunde, Veilby og Asperup for at tjene so Reserve for 2. og 3. Division. 3. Division fik Ordre til at forstærk Besætningen paa Fænø og Hindsgavls Odde, 2. Division til at fo stærke Besætningen paa Fønsskovs Odde; begge Divisioner skul indtage en stærkt koncentreret Opstilling med Reserverne i umiddelb Nærhed af de mest truede Punkter. Til Eskadrechefen, Orlogskapita Muxoll afgik Anmodning om snarest muligt at lade alle disponib Krigsfartøier afgaa til Forstærkning af Kystforsvaret ved Fyen.

I Løbet af Dagen indkom en Række alarmerende Efterretning om, at et Angreb paa Fyen var nær forestaaende.*) Kl. 5^{10} Eft telegraferede derfor Overkommandoen til 2. og 3. Division:

„I Følge de Efterretninger, som ere modtagne, anser Overkon mandoen det for rettest, at Tropperne — Feltartilleriet deri indb fattet — bivouakere saa nær som muligt ved de Stillinger, de skul forsvare, for at man strax kan have dem i sin Haand. Denne Ord maa strax effektueres.“ Divisionerne bemyndigedes derhos til, sa snart 5. Brigade var ankommen, i Nødstilfælde at henvende dem d rekte til denne om Understøttelse.

---

*) Disse skyldtes dog kun de tidligere omtalte Bestræbelser paa Fjendens Side i hine Dage, da Forberedelser bleve trufne til en Overgang over Limfjorden, skaffe det Rygte Udbredelse, at Forberedelserne gjaldt en Overgang til Fyen.

Først Kl. 10 Aften naaede Overkommandoen efter en høist beget Dag at faae Hovedkvarteret forlagt til Erholm.

30. Juni—4. Juli.

General Steinmann ankom d. 30. Eftm. til Faaborg; samme ten var hele 1. Division (med Undtagelse af et mindre Detachement a Kegenæs) overført til Fyen og indkvarteret i Faaborg og nærmeste negn.

Tropperne fra Als ankomme til Fyen.

D. 1. Juli indberettede Generalen, at hans Division atter var mpdygtig. I flere af Divisionens Afdelinger var dog Styrken saare ige; 4. og 10. Regiment formeredes derfor paa 4 Kompagnier. Komndoen over 4. Brigade overdroges midlertidigt til Oberstlieutenant aroc.

Divisionen deltog fra d. 2. Juli i Kystbevogtningen, idet den beoredes til at udstille en Kystbevogtning navnlig paa Helnæs og Hornend. Divisionskvarteret forlagdes som Følge heraf d. 3. Eftm. til aarby. Kystbevogtningen overtoges af 4. og 2. Brigade, førstnævnte ı Aakrog Bugten over Avernæs til Haarby Aa med et Detachement a Helnæs, sidstnævnte fra Haarby Aa til Horneland inkl. Hver rigade tildeltes 2 Kanoner og $^1/_2$ Eskadron. 4. Brigade instrueredes rhos om at ile 2. Division til Hjælp, naar denne angrebes. 6. Briide laa i Reserve i Egnen Kjøng—Flemløse.

1. Division deltager fra d. 2. Juli i Kystbevogtningen.

D. 4. Juli omordnedes Kystbevogtningen, idet 5. Brigade, der dtil havde dannet Reserve for 2. og 3. Division, fik sin selvstændige olle ved Kystforsvaret. Ordningen blev følgende:

Forsvarets Ordning d. 4. Juli.

5. Brigade (Stabskvarter Veilby) overtog Bevogtningen og Foraret af Strib Halvø fra Baaring Bro til Rudbæks Vandmølle. Briiden tilbageholdt en større Styrke i Egnen omkring Veilby som ventuel Understøttelse for 3. Division.

3. Division (Stabskvarter Gamborg) overtog Kysten fra Rudbæks ølle til den inderste Del af Gamborg Fjord. Dens Kavaleri bevogde Kysten fra Bogense til Baaring Vig.

2. Division (Stabskvarter Gjelbjerg Gaard) overtog Kysten fra et inderste af Gamborg Fjord til det inderste af Tybrind Vig. Af en i Reserve holdte Brigade kantonnerede det ene Regiment saa ordligt, at det eventuelt kunde ile til Understøttelse for 3. Division.

1. Division (Stabskvarter Brahesborg) overdroges Kysten fra et inderste af Tybrind Vig til Faaborg Fjord. En større Reserve

holdtes disponibel i Egnen om Minendal, eventuelt til Assistance fo 2. Division.*)

Der droges Omsorg for telegrafisk Forbindelse mellem Hærdeler indbyrdes.

Fyen og omliggende Øer erklæredes i Beleiringstilstand.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

Den stærke Bevægelse, hvori Sindene vare blevne satte ved Fjei dens Overgang til Als, gav sig Udslag ved indløbne Meldinger or at Fjenden ved Nattetid satte over til Æbelø, at han rekognoscered den fyenske Kyst i Baade, og at han i Aarhus havde samlet 64 Jagto og Baade for dermed at gaa over til Samsø. Denne sidste Efterre ning, som Krigsministeriet modtog fra Politimesteren i Aarhus sam tidigt med, at den blev meddelt Streifkorpset under Kapitain Aarø bevægede Kapitainen til d. 3. Juli Aften at afgaa til Samsø for dække Øen. Overkommandoen beordrede under 4. Juli Korpset t foreløbigt at holde sig i Farvandet omkring Samsø, søge at forhindı fjendtlige Expeditioner til Øen og gjøre et Koup, naar Leilighede tilbød sig. Opmærksomheden henledede endvidere paa Farvandet me lem Bjørnsknude og Æbelø. Korpset skulde derhos søge at opsnapp fjendtlige Spioner, der, forklædte som Haandværkssvende og forsyned med Vandrebøger, om Natten søgte over paa Fyen.

5.—20. Juli.

General Steinmann bliver Overgeneral.

I Hærens øverste Styrelse foregik den Forandring, at Overkom mandoen over den aktive Armee d. 5. Juli overdroges til Kommar døren for 1. Division, Generalmajor Steinmann. Kommandoen ove 1. Division overdroges midlertidigt til Kommandøren for 2. Brigad Oberst H. Kauffmann, Kommandoen over 2. Brigade til Obers lieutenant Mathiesen.

Generallieutenant Gerlach afgik foreløbigt til Kjøbenhavn, me overtog senere Kommandoen over 1. Division.

Hovedkvarteret forlagdes til Egby.

Den ny Overgenerals Bestræbelser gik ud paa successive at kon centrere Forsvaret henimod Fyens nordvestlige Kyst. De i den Ar ledning nødvendige Bevægelser udførtes i Dagene fra d. 7. til d. 1

Forsvaret sammentrækkes til den nordvestlige Kyst.

Det første Skridt i saa Henseende var en Forøgelse af 1. Div sions Rytteri, hvorved det muliggjordes Divisionen, der havde Bevogt

*) 1. Division afgav 9. Batteri til Raadighed for Armeens Artilleri til Anvendelse ve Kystforsvaret samt 1. Ingenieurkompagni til 2. Division.

ingen af den udstrakte Kyst fra Faaborg Fjord til Tybrind Vig, at verdrage Rytteriet en større Del af Kystbevogtningen og til Gjengjæld koncentrere sin Fodfolksstyrke mod Nord. Det fra Nørrejylland ıkomne 6. Dragonregiment underlagdes nemlig, som tidligere anført, a d. 7. 1. Division, hvorimod 2. og 3. Eskadron af 4. Dragonregi- ents 1. Halvregiment afgik fra Divisionen for under Kommando Major Gerlach at overtage Bevogtningen af Kyststrækningen fra lfor Æbelø til Baaring Vig.

D. 8. rømmedes Gamborg af 3. Division og besattes af 2. Division. idstnævnte var derefter koncentreret paa Strækningen fra Gamborg ıkl. til det Inderste af Føns Vig, medens 1. Division havde Stræk- ngen herfra til Faaborg Fjord.

Overkommandoen ansaa det imidlertid ikke nødvendigt, at 1. ivision til Bevogtning af den samme overdragne, kun lidet truede yststrækning disponerede over tre Fodfolksbrigader og befalede der- r d. 9., at 4. Brigade skulde afmarchere til et Kantonnement i Roers- v, Voldby og Kustrup, hvor Brigaden hver Nat Kl. 11—3 skulde dtage en Bivouakstilling ved Middelfart—Odense Chausseen, V. for oerslev Mølle. D. 10. underlagdes Brigaden den gjenoprettede 4. ivision.*)

4. Division fik herefter følgende Sammensætning: 4. Division gjenoprettes.

4. Brigade (4. og 6. Reg.).
9. — (19. og 21. Reg.).
1. Kavaleribrigade (3. og 5. Dragonreg.).
2. og 3. Eskadron af 4. Dragonreg.
3., 5. og $^1/_2$ 7. Batteri.

Divisionen, der, som tidligere angivet, ankom til Fyen i Dagene —10. Juli, belagde Asperup, Brenderup og omliggende Terrain. De dkomne Efterretninger, der stadfæstede en tidligere modtagen Mel- ng om, at Fjenden forberedte en Overgang fra Rosenvold til Baaring g, foranledigede Overkommandoen til alt d. 9. at anmode Divisionen ı at lade 9. Brigade fra samme Dags Aften med en passende Styrke ltage i Observationen og Forsvaret af Kysten omkring Baaring Vig.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe assisterede, som tidligere givet, indtil d. 13. Juli ved Forsvaret af Fyens Kyst fra Baaring g til Æbelø samt ved Observation af Fjendens Foretagender.

---

*) Sammenhold pag. 270.

Hærens Formation medio Juli.

Den samlede Hær paa Fyen var fra medio Juli formeret so følger: *)

Hovedkvarteret:

Armeens Artilleri og Artillerireserve:

9. Batt. (12 Pd.'s K. K.)

Fæstningsartillerikommandoen:

1. og 6. Fæstningskompagni.

Artilleridepotet.

Ingenieurkommandoen ved den aktive Armee:

4., 6. og 7. Ingenieurkomp.

1. Division:

2. Brigade (3. og 18. Reg.)

6. — (1. og 5. Reg.)

1. Divisions Kavalerikommando:

6. Dragonregiment.

1. Divisions Artillerikommando:

2. Batt. (4 Pd.'s r.)

12. — (12 Pd.'s K. K.)

1. Divisions Ingenieurkommando:

3. Ingenieurkompagni.

2. Division:

1. Brigade (7. og 14. Reg.)

8. — (2., 9., 20., 22. Reg., hvert kun paa 4 Kompagnie

2. Divisions Kavalerikommando:

Gardehusarregimentets 1. Halvregiment.

---

*) I den første Halvdel af Juli vare følgende Forandringer trufne:

For at forøge Antallet af riflede Piecer ved 3. Division, overgik 1. Batt. 3. Division, som derimod afgav 12. Batt. til 1. Division. Fæstningsartilleriet det fra Als overførte Artilleridepot underlagdes Armeens Artilleri.

D. 7 Juli beordredes 4 Batteris Kadrer og de Konstabler, for hvilke ing Brug havdes, snarest muligt at afgaa til Kjøbenhavn.

D. 9. stilledes 4. Ingenieurkompagni til Raadighed for Armeens Ingenieurko mando; d. 11. underlagdes 3. Ingenieurkompagni 1. Division.

D. 10. afgik 3. og 4. Fæstningskompagni fra Fyen til Sjælland.

D. 12. udgik 10. Regiment af 1. Division og underlagdes 3. Division; 1. Re ment indlemmedes i 6. Brigade. 7. Batt. samledes ved 4. Division og 2. Dr. R (med 2. Kavaleribrigades Stab), der paa denne Dag overførtes til Nyborg, pag. 278), men som først d. 14. og 15. naaede det for samme bestemte Kanton ment (Harndrup og Fjeldsted Sogne), underlagdes samme Division.

2. Divisions Artillerikommando:
10. Batt. (12 Pd.'s K. K.)
13. — (4 Pd,'s r.)
1. Ingenieurkompagni.

3. Division:

3. Brigade (10., 16. og 17. Reg., førstnævnte kun paa 4 Kompagnier).
7. — (11., 12. og 13. Reg.)
3. Divisions Kavalerikommando:
4. Dr. Reg.'s 2. Halvreg.
3. Divisions Artillerikommando:
1. Batt. (4 Pd.'s r.)
6. — (12 Pd.'s K. K.)
11. — (4 Pd.'s r.)
2. og 5. Ingenieurkompagni.

4. Division:

4. Brigade (4. og 6. Reg., førstnævnte kun paa 4 Kompagnier).
9. — (19. og 21. Reg.)
1. Kavaleribrigade (3. og 5. Dr. Reg.)
2. — (2. Dr. Reg. samt 2. og 3. Esk. af 4. Dr. Reg.)
3., 5. og 7. Batt. (alle 4 Pd.'s r.).

5. Brigade (den tidligere Landgangsbrigade):
8. og 15. Reg.
1. Esk. af 4 Dr. Reg.
8. Batt. (4 Pd.'s r.)
Arbeiderbataillonen paa Fyen.
Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

Forsvaret af Fyen.

Maaneder igjennem havde Hæren været splittet til Forsvar af forskjellige Landsdele og til Udførelsen af forskjellige Hverv, og a alle Punkter, Als, Fredericia og Vendsyssel, havde man følt sig ag. Underlegenheden i Tal paa et af disse Punkter var derhos mmen til at veie tungt i Vægtskaalen. Hæren var endelig bleven nlet og stod i en forholdsvis stærk Stilling. Dette bevirkede et dstændigt Omslag i Stemningen; Tilliden til egen Kraft voxede, n af den ny udnævnte Overgeneral udstedte Proklamation slog an,*)

*) General Steinmanns Proklamation til Hæren se Bilag 25.

og i Hæren blev der efterhaanden en almindelig Følelse af, at Fjende hvis han forsøgte en Overgang, vilde berede sig et Nederlag. So senere vil blive viist, nærede man ogsaa paa fjendtlig Side Betænkeli hed ved at angribe en Stilling, hvor man traf den samlede dansl Hær; en Landgang skjønnedes vel ikke uudførlig, særligt naar hensa til den store Overmagt, hvorover man raadede, men man var ikl blind for Farerne ved Foretagendet, og forudsaa, at det i hvert Fa vilde kræve store Offre.

Fordelingen af Hæren i store Træk.

Fordelingen af Tropperne paa Fyen var i store Træk følgende:

4. Division (Stabskvarter Kjærsgaard) havde Bevogtningen o Forsvaret af Kyststrækningen fra udfor Æbelø til Flaskebugt. Div sionen lagde sine to Fodfolksbrigader (4. og 9.) i Egnen om Roersl og Asperup, lod de to Eskadroner af 4. Dragonregiment samt Kavaleribrigade (Stabskvarter Brenderup) bevogte Kysten og hol 2. Kavaleribrigade i Reserve med Stabskvarter Fjelsted. Batterierr vare fordelte.

5. Brigade (Stabskvarter Veilby) havde Bevogtningen og Forsvar af Strib Halvø. Brigadens Hovedstyrke koncentreredes i Røgle ogVeilb

3. Division (Stabskvarter Skrillingegaard) havde Bevogtningen o Forsvaret af Hindsgavls Odde og den S. herfor beliggende Kyst ind N. for Gamborg samt af Fænø. 7. Brigade stillede 1 Bataillon so Kystvagt paa Hindsgavls Odde, 1 Bataillon paa Fænø og tilbagehol 1 Regiment som Reserve i den Ø. for Hindsgavl liggende Skov, Regiment i Staurby. 3. Brigade bevogtede Kysten indtil Gambor Batterierne og Eskadronerne vare fordelte.

2. Division (Stabskvarter Gjelbjerg Gaard) havde Bevogtningen o Forsvaret af Kysten fra Gamborg (inkl.) til det Inderste af Føns Vi 1. Brigade besatte Kysten fra Gamborg mod Syd, 8. Brigade Fønssko Begge Brigader tilbageholdt stærke Reserver henholdsvis i Nørre Aal og Ubby. Halvregimentet og Batterierne holdtes i Reserve m Alarmplads ved Føns og Gamborg.

1. Division (Stabskvarter Billeskov) havde Bevogtningen og Fo svaret af Kysten fra det Inderste af Føns Vig til Horneland. Division stillede sine Brigader jevnsides, 6. Brigade mellem Føns Vig og Tybrir Vig, 2. Brigades Hovedstyrke paa Wedellsborg Halvø, Dele af Brigad fordelte til Forsvaret af den sydlige Kyst, hvis Bevogtning iøvrigt ove droges 6. Dragonregiment. Batterierne vare udstykkede tilKystforsvar

Hovedsynspunkterne for Opstillingen.

Ved Fordelingen af Tropperne havde Overkommandoen for Ø — ved Siden af en betryggende Bevogtning af hele den Kyststræ ning, som nærmest ansaas udsat for aggressive Foretagender fra Fje

ens Side — at tilveiebringe et muligst kraftigt Forsvar paa Strækningen fra Baaring Vig til Føns Vig, idet der paa Strækningen fra rib til Middelfart, paa Hindsgavls Odde, Fænø og Fønsskov overalt ar en stærk Besætning tilstede i Kystens umiddelbare Nærhed med ørre Reserver i Nærheden. Endelig var der ved Dislokationen taget ensyn til Muligheden af Operationer i Front og Flanke af en Fjende, m det maatte lykkes at vinde Fodfæste paa Kysten.

Divisionerne traadte i indbyrdes Forbindelse ved Telegrafen og elaisposter, et Baunesystem indrettedes langs Kysten og paa flere Øerne i Lille Bælt. Overkommandoen stod ved Telegrafer og Reisposter i Forbindelse med Divisionerne og Afdelingerne ved Kysten. ed Marinen aftaltes Signaler, der angave, naar Angreb fandt Sted og avidt gjørligt med hvilken Styrke.

Et strængt Kampberedskab iagttoges. D. 7. befaledes det, at de Reserve liggende Afdelinger fremdeles hver Nat indtil videre, navnlig stille Veir, skulde rykke frem til Bivouakstillinger, hvor de vare portée til Imødegaaen af Landgangsforsøg. Alle Tropper vare herter under Gevær fra Kl. 11—3 Nat.

Afdelingernes Train holdtes om Natten samlet og pakket, saa at et med kort Varsel kunde sættes i Marche; i Tilfælde af Alarmering ulde det strax sendes tilbage i passende Afstand.

Et Strandvagtskorps oprettedes til Forhindring af Spioneri; i orpset indtraadte dertil egnede Kystbeboere, og under Ledelse af endarmer vigileredes langs Vestkysten. I samme Øiemed forlagdes et slesvigske Gendarmerikorps d. 7. til Assens med Stationer i Faaorg og paa Horneland. Forholdsregler mod Spioneri m. m.

Foranlediget ved forskjellige i Aviserne optagne Notitser vedrende Armeens Operationer, fandt Overkommandoen sig foranlediget l i Dagsbefaling af 18. Juli at paalægge hver Enkelt i Armeen den ørste Tilbageholdenhed, ikke alene i skriftlige, men ogsaa i mundtge Udtalelser, ligesom Krigsministeriet anmodedes om at foranstalte, det blev betydet Pressen at iagttage den største Diskretion i Henende til Meddelelser om Armeens Stilling. Den private Telegrafeng stilledes under militær Kontrol. Postforsendelser til de af Fjenden esatte Dele af Landet samt til Tydskland tilbageholdtes i 5 Dage den deres Afsendelse. Endelig udgaves en Anordning om Skibes g Personers Adgang til og Afreise fra Fyen*), ved hvilken man tilræbte at sikkre Fyen imod at betrædes af mistænkelige Personer.

*) Bilag 26 indeholder Anordning om Skibes og Personers Adgang til og Afreise fra Fyen.

Direktiver for et eventuelt Tilbagetog.

For at være beredt paa alle Eventualiteter udgav Overkommai doen Direktiver for et eventuelt Tilbagetog, lod de Stillinger rekog noscere, der kunde spille en Rolle under Tilbagetoget, sørgede f Veinettets Udbedring og Supplering ved Kolonneveie og traf Forai staltninger til at skaffe sikkrede Indskibsningspunkter tilveie. Hind holmen valgtes til Hovedretraitepunkt, medens Østerøen, Thorser (med Thorø) og Helnæs bestemtes til at optage mindre Afdelinger, so eventuelt maatte blive dirigerede til disse Punkter.

Blandt de i den Anledning udførte fortifikatoriske Anlæg va de paa Hindsholmen de betydeligste. Der dannedes her en inte mediær Stilling paa Munkebo Tangen over Lodnehøi i Forbindel med Forsvar af Passet ved Kerteminde, medens der nordligere me lem Brockdorff og Skrallehave, hvor Terrainet ansaas for mere gu stigt for Forsvar, indrettedes en Stilling, der med ringe Styrke kun holdes, og som dækkede Indskibningen ved Korshavn.

Med Chefen for Søtransportvæsenet blev der truffet Aftale o Transportmidlernes Fordeling, saaledes at der fandtes større Samling af Transportmateriel ved Korshavn, og i Retraitens første Periode ve Nyborg foruden tillige i Klintebjerg og i Midsund, samt paa Øs kysten af Hindsholm; ved Østerøen, Helnæs og Svendborg henlagd Transportmidler for mindre, detacherede, eventuelt forsprængte Afd linger. Udskibningsbroer byggedes ved Korshavn, Knudshoved, p Thorseng og Thorø samt ved Helnæs.

Ingenieur- og Artilleriarbeiderne Status i sidste Halvdel af Juli.

I Tiden fra Vaabenhvilens Udløb og indtil medio Juli var saav Anlæget som Monteringen af Kystbatterierne paa Fyen bleven betyd lig fremmet.*) Batteri Nr. 9 var blevet monteret med 2 12 Pd.'s Kanoner; Batterierne Nr. 11 og 12 vare blevne anlagte og montere henholdsvis med 1 og 2 Stkr. 4 Pd.'s r. Kanoner; Batterierne Nr. 14 og 15 vare blevne fuldt færdige. Enkelte af Batterierne hav faaet en noget kraftigere Bestykning, og Morterer vare blevne opst lede paa forskjellige Steder (i Batteri Nr. 7, 10, 12, 13, foruden p Fænø og paa Hindsgavl). I Maanedens Løb forøgedes de ommeld Batteriers Antal til ialt 32, hvoraf en Del efterhaanden monteredes m fra Marinen leverede 18 Pd.'s Skibskanoner.

Pr. Piece forefandtes ialt c. 200 Skud; omtrent en Fjerdedel her var magasineret ved Skytset, Resten opbevaredes ved Artilleridepot i Kauslunde. Paa sidstnævnte Sted forefandtes foruden Parken for Fye

*) Sammenhold pag. 172: Status af Batterierne ved Lille Belt d. 26. Juni.

te Batterier tillige en Feltparkafdeling med Materiel og Ammuni-
n saavel for Feltbatterierne som for Afdelinger af de andre Vaaben-
er. Endvidere forefandtes Ammunitionsskibsparker i Kerteminde
Faaborg og udrustedes en saadan for Assens. En kjørende Feltpark,
taaende af nogle og tredive Ammunitionsvogne, var bleven etableret;
n var i Hovedsagen formeret af 9. Batteris Personel og Heste*), ligen den havde erholdt dette Batteris Haandværksvogne og Færsvogne.

Foruden de ovenfor anførte Batterier anlagdes mellem Æbelø og aring Vig 5 Batterier, hvert monteret med 2 Stkr. 18 Pd.'s Skibsnoner, hvilke dog først de sidste Dage af Juli ankom til deres Bemmelsessted.

Løbegrave vare anlagte langs hele Kysten fra Røglemose til ind 'ænø Sund i en Længde af over $1^1/_2$ Mil. For Feltartilleriet var anlagt talrige Indskæringer.

Af passive Hindringsmidler anvendtes flydende Bomme i en belelig Udstrækning (ialt paa c. 14000 Alen); de forankredes paa 6—8 ds Vand paa de sandsynligste Landgangssteder. Ogsaa Ramstedske ner anbragtes, men den stærke Strøm i Beltet gjorde det vanskeligt forhindre, at de kom i Drift. Deres Anvendelse indskrænkedes for af Hensynet til vore egne Fartøiers Sikkerhed, foruden at og- Paalandsstorme bevirkede, at flere af dem sprang.

Ved Svendstrup opførtes der en Leir for et Regiment, ved Røgle Hytteleir for en Bataillon; et ved Kauslunde bygget, meget stort ur indrettedes til Belægning for 1000 Mand. Ved flere Batterier ggedes der Hytter for Artilleribesætningen.

For Forsvaret af Fænø blev der truffet flere Foranstaltnin-r. Foruden de faste Batterier paa Øen anlagdes Indskæringer Feltskyts og Løbegrave for Infanteri. Øens Sydostkyst kunde skydes saavel af 2 4 Pd.'s r. K paa Fyens Kyst udfor Farndet mellem Fænø og Fønsskov som af det paa Spidsen af sidstvnte Halvø anlagde Batteri. Der udlagdes Flydebomme, Skrænter karperedes, og Forhug anlagdes. Ved Øen organiseredes et Færgeparat, hvis Materiel bestod af 5 Færger, 2 Transportbaade og 52 ade. Lette Anlægsbroer byggedes, 220' paa Fænøsiden, 250' paa ndsgavlsiden. Med disse Færgemidler kunde samtidigt overføres —1600 Mand; i 10 Minuter kunde en Bataillon overføres; den næste taillon 15 Minuter derefter o. s. v.

*) Sammenhold Anm. pag. 284.

Paa Fønsskov blev truffet lignende Forsvarsforanstaltninger so paa Fænø; der anlagdes Batterier, Indskæringer for Feltskyts, Løb grave for Infanteri, o. s. v.

Endelig anlagdes Batterier paa Aalehoved, Wedellsborghove samt ved Asnæs; Batterierne monteredes med de omtalte Skibskanone

Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

Som tidligere meddelt, var Streifkorpset under Kapitain Aarø fra d. 4. Juli stationeret paa Samsø og ved denne Ø, og skul specielt have Opmærksomheden henvendt paa Farvandet mellem Bjørn knude og Æbelø.

Efter at have rekognosceret Helgenæs og Kysten ved Norsmind og efterat Pandserkorvetten Dannebrog fra sin Station i Nyborg 3. Juli var bleven beordret til at afgaa til Aarhus Bugten for at b vogte Farvandet, afgik Kapitain Aarøe d. 5. Morgen til Kallundbo for at indtage Kul. Om Eftermiddagen afsendtes herfra med Dam skibet Jylland Korpsets 4. Kompagni under Premierlieutenant N. Esmann til Æbelø. Kompagniet besatte Øen, hvor dog intet Mi tænkeligt fandtes.

Kapitain Aarøe følte sig imidlertid for stærkt begrændset i s Handlefrihed ved Overkommandoens Ordre af 4. og navnlig ved B sættelsen af Æbelø, og rettede derfor fra Kallundborg d. 6. pr. Telegr et Spørgsmaal til Overkommandoen om, hvorvidt Korpset vedblivend skulde handle efter Ordren af 4., og om ikke Besætningen paa Æbe kunde blive afløst af en anden Afdeling; ligeledes spurgte han, o det var tilladt Korpset efter Omstændighederne at gaa Nord eller Sy paa. Overkommandoen svarede, at Korpset fortrinsvis skulde optræd i Fjendens Flanke i Nørrejylland; det skulde ikke bindes ved Besæ telse af Æbelø, og to Eskadroner under Major Gerlach vilde bli beordrede til Bogense for at overtage Kystbevogtningen til udf Æbelø.

Umiddelbart efter Modtagelsen af denne Skrivelse, d. 6. Eftn lod Kapitainen sit 2. Kompagni under Premierlieutenant C. W. Schultz afgaa paa Dampskibet Jylland fra Kallundborg i det Øieme at opsnappe en ved Grenaa Havn stationeret, fjendtlig Strandvagt.

Noget efter Midnat gik 3 Delinger af Kompagniet iland tæt for Havknude og marcherede samlede hurtigst muligt langs Stran bredden ad Grenaa Havn til, idet Baadene fulgte, saa hurtigt, so det haarde Veir tillod det. I nogen Afstand fra Havnen passered Aaen over en Gangbro, hvorpaa en fjendtlig Styrke, bestaaende af Underofficer og 2 Gardehusarer samt 4 Menige af 4. Garderegimen der paa Grund af den stærke Regn havde søgt Ly i det ved Havne

rende Pakhus, bleve tagne til Fange og 3 Husarheste bleve gjorte bytte; 2 Mand af Strandvagten undslap. Kl. $4^1/_2$ Morgen vare vore opper tilligemed Fangerne indskibede og afseilede derpaa til Kallundrg; Husarhestene kunde ikke medføres, da Brændingen var for stærk at lade dem svømme til Skibet.

D. 7. afgik Jylland til Æbelø for at tage det derværende Komgni under Premierlieutenant Esmann ombord og overføre det til ıllundborg; Kul skulde indtages i Bogense. Ankommen hertil ı Aftenen erfarede Premierlieutenanten gjennem Feltpolitiet, at en Overkommandoen befalet Expedition til Ashoved paa Grund af Storm ke havde fundet Sted,*) og da han befrygtede, at den gunstige ilighed let vilde kunne gaa tabt, besluttede han efter Samraad med ɔrpsets Adjutant, Sekondlieutenant W. J. R. Baumann af Kavalet at benytte Dampskibets Nærværelse til endnu samme Nat at forge paa at overrumple den fjendtlige Feltvagt. Efterat Dampskibet 8. Kl. henad 1 Morgen var naaet c. 2000 Alen S.V. for Ashoved, bleve adene satte ud og bemandede med omtrent 40 Mand foruden Offirer og Underofficerer, hvorefter Landgangen foretoges paa Pyntens dlige Kyst, der paa Grund af Veirforholdene maatte vælges som ındingssted. I sluttet Orden marcherede Kommandoet langs Stran-n mod Øst under den temmelig bratte, skovbevoxede Skrænt, medens adene i nogen Afstand fulgte langs Kysten. 400—500 Alen V. for ıhoved besteg Kommandoet Skrænten og trængte ind i Skoven, indtil t naaede den Vei, som fra Palsgaard fører ud til Pynten, hvorpaa t i al Stilhed og uden at opdages af en fjendtlig Patrouille, der i rt Afstand passerede Strandkanten i nordvestlig Retning, rykkede ım mod det Sted, hvor den fjendtlige Feltvagt antoges at staa. Oming en Vagtild sadde eller laa her 8 østerrigske Soldater af Infanterigiment Nr. 14 Hessen, der hurtigt bleve omringede, men som, da opfordredes til at overgive sig, svarede med Geværskud. I den rte Kamp, som opstod, fik Fjenden 2 Døde og 2 Saarede; 1 Kadetrporal og 3 Menige toges til Fange, og førtes tilligemed de Saarede Baadene, som ved Lyden af Geværilden havde nærmet sig Land. ıa vor Side havdes intet Tab. Indskibningen var hurtigt tilende-

*) Det var blevet meddelt Overkommandoen, at der paa Ashoved stod en fjendtlig Feltvagt og først $^1/_2$ Mil derfra, ved Palsgaard, c. 100 Mand. 60 Mand af 5. Brigade beordredes til Natten til d. 4. at gaa ombord i det til Feltpolitiets Raadighed staaende Dampskib Ydun for om muligt at opsnappe Feltvagten, men Expeditionen opgaves paa Grund af Veiret.

bragt, og Kl. 2¹/₁ satte Dampskibet Kursen til Bogense, hvor de Saared bragtes iland; den ene af dem var død underveis. Jylland retour nerede derefter til Kallundborg, medførende Kompagniet og de 4 usaa rede Fanger. D. 9. afgik Kapitain Aarøe med Dampskib fra Kallund borg og indsamlede Baade og Fartøier fra Endelave, Thunø, Sams og Helgenæs, ialt i et Antal af 25, der bragtes til Kallundborg.

Da Overkommandoen havde faaet Efterretning om, at Fjende havde transporteret Baade og Pontoner til Veile Fjord og samtidig afsendt en større Troppestyrke til Rosenvold, ængstedes den for Fyen nordlige Kyst og gav derfor d. 9. Korpset Ordre til at tage Station Bogense til Assistance ved Forsvaret af Fyens Nordkyst fra Æbel til Baaring Vig. Korpset forblev her til d. 13. Juli, da Dampskibe Hekla beordredes til Nordkysten af Fyen, i hvilken Anlednin Korpset atter fik Tilladelse til at tage Station i Kallundborg ell paa Samsø.

En Korpset under 12. Juli given Ordre om at afholde sig fra al aggressive Foretagender; blev d. 18. atter indskærpet; men da Ove kommandoen frygtede, at Fjenden muligen vilde benytte Tiden inde Vaabenhvilens Indtræden til at bemægtige sig Samsø eller Øerne de omkring, beordredes Korpset til at afgaa til Samsø og Thunø for modsætte sig et saadant Forsøg. —

Eskadren i Østersøens vestlige Del.

Som tidligere omtalt, havde Overkommandoen under 29. Jun umiddelbart efter at have faaet Underretning om Als's Fald, anmod Orlogskapitain Muxoll om at sende alle disponible Krigsfartøier t Forstærkning af Kystforsvaret ved Fyen.

Under 2. Juli gjentog Overkommandoen denne sin Anmodnin og henledede specielt Opmærksomheden paa Nødvendigheden af, Marinen nogenlunde sikkrede mod en Overgang fra Als til Fyen Vestkyst samt fra Bjerre Herred til Fyens Nordkyst. Den anmode derhos om, at Cheferne for de til ovennævnte Øiemed afgivne Skil maatte blive instruerede om ved Hjælp af en flittig Patrouillering navnlig om Natten — med Baade, der saa meget som muligt nærmed sig til den af Fjenden besatte Kyst, at søge at forskaffe sig Unde retning om Fjendens Foretagender, der paa Grund af den store Afstan ikke kunde observeres fra Land, samt at der gaves dem Ordre til være rede til ved det første Tegn paa, at en Overgang vilde bli forsøgt, at løbe ud for at modsætte sig den af al Magt paa selve Søe

Da fremdeles intet Svar indløb, eftersom Eskadrechefen i nog Dage var fraværende fra den af ham opgivne Station Faaborg, tilskre Overkommandoen under 5. Juli ham paany om den samme Sag

nodede indtrængende om at erholde Underretning om de trufne ranstaltninger til Kystens Bevogtning; tillige afsendte den under D. følgende Telegram til Krigsministeriet:

„Da Bevogtningen af Lille Belt paa Strækningen fra Assens til lad mod Ærø saavelsom af Farvandet mellem Jyllands Kyst og ens Nordkyst fra Kasserodde til Æbelø er aldeles utilstrækkelig, saaes som den for Tiden besørges fra Marinens Side, anmodes Miniriet indtrængende om at bevirke yderligere Foranstaltninger trufne i Henseende."

I Virkeligheden vare umiddelbart efter Als's Fald alle disponible igsfartøier afsendte til Forstærkning af Kystforsvaret ved Fyen.

I Fænø Sund laa Pandserbatteriet Rolf Krake, Pandserskonnerten bern Snare, en Dampkanonbaad og 3 Kanonchalouper.

Fra Tønnæs Odde Syd efter til Helnæs var Bevogtningen ordnet n følger:

mellem Tønnæs Odde og Bogø var en Dampkanonbaad stationeret;

ved Øerne Brandsø, Bogø og Orø var en Kanonbaadsdivision, bestaaende af 4 Kanonchalouper og 1 Kanonjolle med Dampskibet Hertha fordelt;

mellem Halkhoved og Helnæs var en Dampkanonbaad stationeret;

ntlige disse Fartøier vare underlagte Orlogskapitain Pedersens cielle Tilsyn.

Bevogtningen forstærkedes ved Dampskibet Vicegouvernør Berg, med en Deling Kanonchalouper d. 7. Juli afgik fra Kjøbenhavn Eskadren. Dampskibet stationeredes ved Orø Sund, Kanonchaperne fordeltes langs Kysten.

Mellem Halkhoved i Slesvig og Tranerodde paa Als var et ilskib stationeret og derfra sydefter langs Østkysten af Als tvende mpkanonbaade.

Desuden havde Linieskibet Frederik d. VI — fra sin Station llem Horneland og Nordenden af Lydø — Ordre til jevnligt at vise i Farvandet mellem Als, Ærø og Fyen, samt saavidt muligt om tten at tage Ankerplads i Nærheden af Hornenæs og Helnæs.

Samtlige Skibe havde Ordre til at lade flittigt patrouillere.

Dampskibet Geiser og Kanonbaaden Krieger, der ved Vaabenhvis Udløb vare stationerede i Farvandet ved Assens, Bogø og Orø, des henholdsvis udfor Flensborg Fjord og Aabenraa Fjord.

Paa Nordkysten af Fyen laa ved Vaabenhvilens Udløb ikkun

Kanonbaaden Schrødersee mellem Æbelø og Baaring Vig. Ved Jul Begyndelse deltog dog ogsaa Dampskibet Skirner i Bevogtningen Nordkysten, men kaldtes efter kort Tids Forløb bort fra denne Statio paa hvilken Dampskibet Hekla, der d. 15. ankom til Eskadren, stati neredes.

D. 9. Juli stationeredes Korvetten Thor mellem Ohlenburg Hu og Kræmnitzer Gab, og var her ligeledes underlagt Orlogskapita Muxoll. Dennes Hovedstation var i Begyndelsen af Juli ved Faabor men forlagdes midt i Maaneden til Assens.

Den til Forsvaret af Fyen afgivne maritime Styrke var saaled saavel i Lille Belt som især paa Nordkysten af Fyen svag, men Forøgelse af den stod i Henhold til en Skrivelse af 6. Juli fra Marin ministeriet ikke til at vente, og efter Ministeriets Udtalelse vil hverken den tilstedeværende eller endog en meget større være b tryggende mod en dristig Fjendes Baadexpeditioner, foretagne und gunstige Omstændigheder. Overkommandoen gik derfor ved sine Fo svarsdispositioner ud fra, at Fyens Forsvar væsentlig maatte ans overladt til Armeen alene.

Nordsø-Eskadren. Som tidligere omtalt, afgik henimod Vaabenhvilens Udløb Fr gatten Niels Juel og Korvetten Dagmar under Orlogskapitain Sue son til Nyborg for nærmere Ordre, hvorimod de Admiral van Docku underlagte Skibe fordeltes til Blokadestationerne ved Danzig samt og V. for Rügen.

En Frygt for, at den preussisk-østerrigske Nordsø-Eskadre skul løbe ind i Kattegat dels for at bringe vor i Vendsyssel værende Styr i en farlig Stilling, dels for at understøtte et Foretagende mod Fy bevirkede, at Fregatten Niels Juel og Korvetten Dagmar d. 27. Ju afgik til Kattegattets nordlige Del; i de første Dage af Juli stød Pandserkorvetten Dannebrog*), Dampskibene Slesvig og Eideren Fregatten. De to sidstnævnte anvendtes som Udkigsskibe ved Skag og Læsø.

Vel bestemte Marineministeriet under 5. Juli, at kun Udkig

*) Ved Telegram af 3. Juli fra Marineministeriet beordredes Dannebrog til u holdeligt at afgaa til Aarhus Bugten til Bevogtning af Farvandet (sammenh pag. 292). Alt to Dage efter beordredes dog Pandserkorvetten til at afgaa det nordlige Kattegat og underlægge sig Fregatten Niels Juel, hvorimod Da skibet Ægir, som overbragte Ordren, skulde forblive ved Fyens Nordkyst. Ski skulde observere Farvandet ved Samsø og holde Øie med Kysten mellem A hus og Veile Fjord, Alt af Hensyn til mulige, fjendtlige Baadexpeditioner; skulde sætte sig i Forbindelse med den i Baaring Vig stationerede Kanonbaa

ibene skulde forblive paa deres Stationer, hvorimod Niels Juel og ıgmar skulde trækkes længere Syd paa, men ifølge General Hegerann-Lindencrones Anmodning forbleve Skibene foreløbigt paa res Stationer til Dækning af den ved Frederikshavn forestaaende Indibning af de sidste i Vendsyssel værende Tropper.

D. 10. Juli afsendtes Dampskibet Hermod til Eskadren; dette :ib skulde tilligemed Dampskibet Slesvig krydse ved Skagen og esø for at opbringe fjendtlige Skibe.

Den østerrigske Flaade opholdt sig efter de seneste Efterretninger d Helgoland. Orlogskapitain Suenson fik Bemyndigelse til i Tilde af dens Ankomst at slukke Fyrene og inddrage Sømærkerne i ıttegat, dog, ikke før i sidste Øieblik. Orlogskapitainen fik frie ænder til, hvorledes han i saa Tilfælde vilde anvende sine Skibe, en Ministeriet befalede dog, at naar Skibenes Anvendelse ikke længer r nødvendig ved Frederikshavn — og, som tidligere angivet, vare sidste Tropper af Vore indskibede d. 10. Aften — skulde Niels el og Dannebrog gaa sønderpaa til en Station mellem Fornæs og n sjællandske Kyst. Valget af denne Station skyldtes Hensynet til, den fjendtlige Eskadre formentlig vilde søge lige til Belterne; Nyrg anvistes som Replieringspunkt, fordi man tænkte sig dette Sted m Foreningspunkt for Eskadrerne, hvis en saadan Forening maatte ive nødvendig.

D. 10. Juli heiste Orlogskapitain Suenson sin Stander i Dannebrog.

I Slutningen af Juni Maaned vare de under Eskadren i Østersøens lige Del hørende Skibe fordelte paa følgende Maade: Eskadren i Østersøens østlige Del.

i Farvandet Ø. for Rügen: Sjælland, Skjold, Dannebrog, Fylla, Hekla og Freya;

paa Sationen V. for Rügen: Tordenskjold, Heimdal og Absalon;

ved Danzig: Jylland, Holger Danske og Diana.

I de første Dage af Juli afløstes Jylland ved Danzig af Heimdal, orefter Jylland sluttede til Flaget. Omtrent ved samme Tid var ıgmar et Par Dage underlagt Eskadren. Skibenes Stationering dergik nogle mindre Forandringer; saaledes afløstes Heimdal, Holr Danske og Diana af Absalon og Freya; Diana sluttede til Flaget, orimod Holger Danske afløste Hekla, der imidlertid havde faaet ation ved Tornebusken; Hekla afgik derefter til Eskadren i Østerens vestlige Del. —

Den tidligere paatænkte Forening af Eskadren i Østersøens østge Del med Nordsø-Eskadren blev ikke iværksat. D. 11. Juli paagdes det Admiral van Dockum at lade Blokaden vedblive ufor-

andret; d. 18. tilskreves der ham om at lade Vaabenhvile indtræd fra d. 20. og ophæve Blokaden, notificere dens Ophør paa de ha underlagte Stationer, beordre de ved Danzig stationerede Skibe afgaa til Rügen og der afvente Ordre.

Orlogskapitain Suenson beordredes til fra sin Station i Sto Belt at afgaa til Ydrerheden ved Kjøbenhavn.

Forholdene paa Sjælland og i Kjøbenhavn.

Den ovenomtalte Frygt for, at den preussisk-østerrigske Nords Eskadre skulde løbe ind i Kattegat, bevirkede, som naturligt var, e Frygt for, at Sjælland, der var stærkt blottet for Tropper, skulde bli udsat for Fare, og at særligt det ubefæstede Kjøbenhavn skulde fal i Fjendehaand.

Til Sjælland var der, som tidligere omtalt, da Vaabenhvilen in traadte, blevet henlagt Livgarden til Fods, det kjørende Espingo batteri og Gardehusarregimentet, af hvilket sidste 1. Halvregiment d noget senere overførtes til Fyen. Desuden befandt sig af Militær p Sjælland Livgarden til Hest, Kjøbenhavns Garnisonsbataillon, et Fel batteri uden Betjeningsmandskab samt en Del Mandskab, hovedsagel Fæstningsartillerister, der var afgivet for Størstedelen til Søfortern en mindre Del til Kronborg. Søforterne vare allerede efter Krig ministeriets Befaling af 5. Januar blevne armerede under Ledelse Oberstlieutenant Reich, og efter dennes Bortkommando til Frederic af Major Ernst og Kapitain Linnemann, og vare d. 1. Marts Krigsministeriet befalede besatte med 150 Fæstningsartillerister san med 300 Infanterirekruter, der afgaves af Kjøbenhavns Exercerskole i Forterne uddannedes i Skytsets Betjening; efter Fredericias Rømnin blev Artilleristyrken forøget ved Afgivelse af de disponible Fæstning artillerister fra den aktive Armee; i Juli afgik endvidere 3. og Fæstningskompagni til Kjøbenhavn. D. 27. Juni havde Krigsmin steriet tilskrevet 1. Generalkommando, at det ansaa det for rettest være betænkt paa Muligheden af, at Sjælland og specielt Kjøbenhav kunde blive truet af Fjenden. Naar der erhvervedes nogenlund Sikkerhed for, at Sligt vilde indtræffe, var det en Selvfølge, at Styrke paa Øen vilde blive væsentlig forøget, men dette udelukkede ikke, man allerede nu holdt sig for Øie, hvad der i Tilfælde af en Aktion mindre Omfang, som var rettet mod Kjøbenhavn, kunde være at for tage med de Kræfter, som for Tiden havdes disponible. Generalkom mandoen opfordredes derfor til at overveie, hvilke Dispositioner d ved en saadan Eventualitet hensigtsmæssigst burde træffes, samt til beordre Kjøbenhavns Kommandantskab til at sætte sig i Forbindels

ls med Kommandoen over Søforterne for at træffe de fornødne Forstaltninger, dels med Chefen for Kjøbenhavns Borgervæbning med ensyn til den Bistand, bemeldte Væbning efter Værnepligtsloven i rigstilfælde var pligtig at yde.

Generalkommandoens Forslag i saa Henseende indsendtes i Bevndelsen af Juli og gik ud paa, at man med de tarvelige Forsvarsidler, der stode til Raadighed, maatte indskrænke sig til i fornødent ald at kalde Borgervæbningen, der ialt, inklusive Officerer og Underficerer, talte 2971 Mand Infanteri og 2178 Mand Artilleri, under aaben, saavidt muligt bevæbne saavel dette Infanteri som Garnisonstaillonen med Rifler, lade Borgervæbningen overtage Bevogtningen selve Hovedstaden samt Observationen og Forsvaret af Kysten ermest Byen, medens Observationen og Forsvaret af den fjernere l af Kysten indtil Vedbæk skulde overdrages Garnisonsbataillonen og vgarden til Fods i Forening med Feltbatteriet; paa Kysten N. for dbæk burde man af Hensyn til de faa Stridskræfter indskrænke sig en af Kavaleri foretagen Observation.

Borgervæbningens Tjeneste indskrænkede sig dog til, at den, foren at afholde endel Øvelser, fra d. 16. Juli daglig afgav en Styrke 2 Officerer, 12 Underofficerer, 3 Spillemænd og 118 Menige til sættelse af en Del af Kjøbenhavns Vagter.

Spørgsmaalet om, hvorvidt Kronborg*) eventuelt skulde forsvares, v Gjenstand for flere Forhandlinger. Resultatet heraf var, at igsministeriet sidst i Juli bestemte, at Fæstningen under de ste Tilfælde ikke skulde optage nogen Kamp med Fjenden, og derfor hverken dens Besætning eller Skytsantal skulde forøges. ltil videre vilde Fæstningen imidlertid være at bevare i sin darende Skikkelse, og skulde mod Formodning den Eventualitet indde, at Fæstningen blev truet, maatte der, da Slottet benyttedes som zareth, heises grønt Flag for at undgaa dets Ødelæggelse ved mbardement.

Krigsministeriets Henvendelse til Armeens Overkommando for om ligt at erholde flere Tropper til Sjælland, og dennes afslaaende Svar tidligere omtalt.

Planer paa fjendtlig Side mod Fyen og Sjælland.

Paa fjendtlig Side var man i Juli Maaned mest beskæftiget l Spørgsmaalet om en Landgang paa Fyen. D. 13. Juli meldte nds Friedrich Carl til Kongen af Preussen, at de nødven-

*) Generalmajor Lunding havde atter overtaget Kommandantskabet paa Kronborg.

dige Overfartsmidler og det til Understøttelse for Overgangen nø vendige, svære Skyts d. 18. vilde være samlet ved Lille Be mellem Viuf og Veile. Da derhos falske Efterretninger udsagd at en ikke ubetydelig Del af den danske Armee netop var trukke over paa Sjælland, eftersom det truede med Revolution i Kjøbenhav ansaaes Tidspunktet for gunstigt til at foretage Overgangen, og Prin sen fremsendte derfor en allerunderdanigst Memoire, hvori det pa vistes, at hvis Krigen fremdeles skulde føres offensivt, burde Oper tionerne først og fremmest rettes mod Fyen. Midlerne til en Lan gang vare forhaanden, og den allierede Armees Styrke gav Garan for, at Angrebet kunde udføres med en, Forsvarskræfterne paa Fye overlegen Styrke. Erobringen af Fyen var, hed det, det eneste virk lig dødbringende Stød, som — den maritime Underlegenhed foruds — kunde rettes mod Danmark.

Ihvorvel Overgangen ansaaes udførlig, særligt saafremt den kun foretages, inden de til Sjælland overførte Tropper vare vendte tilbag til Fyen, lagdes der dog ikke Skjul paa, at der kunde reises betyd lige Betænkeligheder imod Foretagendet. „Det maa holdes for Øie hed det, „at vi engagere en betydelig Del af vor Styrke i et For tagende, hvis heldige Udfald ikke med fuldstændig Vished kan foru siges, og hvis Stranding vil være til Skade for den politiske Stilling — — — „Hvorvidt de til Foretagendets Gjennemførelse nødvendig Offre kræves af høiere Hensyn, lader sig kun afgjøre fra et politi Synspunkt."

Samme Dag, denne Memoire oversendtes til Kongen af Preusse indløb imidlertid til de Allieredes Overkommando Telegram om, Fjendtlighederne paa Grund af en afsluttet Vaabenhvile vilde være indstille til d. 31. Juli inklusive. Kongen af Preussen gav ikke des mindre under 24. Juli sit Samtykke til Udførelsen af en Landgar paa Fyen, saafremt Fjendtlighederne gjenoptoges, men i det fjendtlig Hovedkvarter tabte man Lysten til dette Foretagende, efterhaande som det viste sig, at ingen af vore Tropper vare overførte til Sjællan og at tværtimod hele den danske Hær stod samlet paa Fyen. Genera feltmarskal Moltke udtalte sig herom under 28. Juli i en Skrivelse Kongen af Preussen og fremhævede samtidigt, at Sjælland syntes he blottet for Tropper. Han gjentog derfor sin under 19. Juli fremfør Anskuelse om, at de offensive Operationer, der endnu vare at foreta mod Danmark, i Følge Forholdenes Natur mere maatte falde indenf Flaadens end indenfor Hærens Virksomheds Omraade.

Da Vaabenhvilen imidlertid førte til Fredsslutning, kom det ikke Beslutning i saa Henseende.

Forberedelserne til en Overgang til Fyen bleve ikke desto mindre ıfne, ganske som om en saadan skulde finde Sted; man haabede rved at kunne lægge et Tryk paa Regjeringen i Kjøbenhavn under forestaaende Fredsforhandlinger. —

Forholdene i Hertugdømmerne.

Ved Fjendtlighedernes Gjenoptagelse holdt 5. Division Øen Femern, iel, Rendsborg, Altona, Slesvig, Ekernførde og flere Byer besatte. Forbundstropperne holdt Sachserne Garnison i Heiligenhafen, itjenburg, Oldenburg, Rendsburg o. fl. Byer, Hannoveranerne i Cisar, Rendsburg, Altona, Neustadt, Itzehoe og Heide.

Den politiske Strid mellem Flertallet i Forbundsforsamlingen de to Stormagter vedvarede og bevirkede en vis Spænding mellem rbundstropperne og de Allieredes Tropper. Under en patriotisk st i Rendsborg lod den hannoveranske Kommandant de østerrigske preussiske Faner borttage, og d. 17. Juli forefaldt nogle Optøier, der artede til et Slagsmaal mellem hannoveranske og preussiske Soldater. den Anledning udgik d. 19. telegrafisk Befaling fra Kongen af Preusn om, at Rendsborg ufortøvet skulde besættes med en tilstrækkelig ilitær Styrke. General v. Goeben rykkede derfor med 6000 Mand d Rendsburg og meddelte den hannoveranske General v. Knesebeck, der paa Forbundstroppernes Vegne havde indfundet sig i Byen at undersøge Sagen, at han d. 21. Middag Kl. 12 vilde indrykke Byen, og om nødvendigt med Magt besætte Vagterne. Den Høistmmanderende for Forbundstropperne gjorde vel Indsigelser herimod, n befalede dog General v. Knesebeck at rømme Byen. General eben indrykkede derefter i samme og lod d. 24 Juli de preussiske østerrigske Flag heise under militær Honneur. Undersøgelserne det Passerede ledede til, at der i Holsten lagdes en stærk Garni- af preussiske Tropper.

Kongen vælger et nyt Ministerium til Indledelse af Fredsunderhandlinger.

D. 11. Juli om Eftermiddagen erholdt Overkommandoen pr. legraf Meddelelse fra Krigsministeriet om forestaaende Fredsunderndlinger. Ønsket om en snarlig Fred havde nemlig trængt sig m i Nationen, dels som en Følge af den stærkt nedtrykte, modløse mning, som var fremkaldt ved Tabet af Als, dels fordi det efter de Begyndelsen af Juli stedfundne Forhandlinger i det engelske Parla-

ment kom til at staa klart for Nationen, at ethvert Haab om fremme Hjælp maatte opgives. Dertil kom den oftere omtalte Frygt for, den preussisk-østerrigske Flaade skulde løbe ind i Kattegattet og e Operation blive rettet mod Sjælland og det ubefæstede Kjøbenhav Den offentlige Mening kunde ikke se rettere end, at naar Kjøbenhav var tabt, var Alt tabt. Den forlangte fremfor Alt Forsvarets Koncen tration til Sjælland, men tilraadede iøvrigt at slutte Fred, og Betrag ninger af denne Art fandt deres Udtryk i den Del af Pressen, d tidligere havde været ivrigst stemt for Krigens Fortsættelse.

Paa Grund af denne forandrede Stemning i Folket besluttec Hs. Majestæt Kongen at tage et nyt Ministerium, hvis Opgave de skulde være at tilveiebringe Fred, og som derfor kom til at bestaa Mænd, der i længere Tid ikke havde havt Del i Statens Styrelse o Begivenhedernes Gang. D. 11. Juli afskedigedes Ministeriet Monra og et nyt Ministerium udnævntes med Geheimekonferentsraad C. A Bluhme som Konseilspræsident og Udenrigsminister, Geheimekonfe rentsraad F. F. Tillisch Indenrigsminister, Generallieutenant C. F Hansen Krigsminister, Kammerherre, Amtmand E. S. E. Heltze Justitsminister, Kammerherre C. G. W. Johannsen Minister for Sles vig, Konferentsraad C. G. W. David Finantsminister, Orlogskapitai O. H. Lütken Marineminister, Grev C. Moltke og Kammerherr G. J. Quaade Ministre uden Portefeuille.

Hans Majestæt Kongens Hensigt at aabne Fredsunderhandlinge blev ved Kongen af Belgiens Medvirkning bragt til de tydske Stor magters Kundskab. D. 12. Juli afsendte Regjeringen ligelydend Skrivelser til den østerrigske og preussiske Ministerpræsident, hvor vor Konges Hensigt tilkjendegaves, og der foresloges en Standsnin af Fjendtlighederne for at underhandle om Betingelserne for en Vaaben stilstand til Indledning af Fredsunderhandlingerne. Depecherne over bragtes ved Skonnerten Fylla udfor Swinemünde.

Hs. Majestæt Kongens Broder, Prinds Hans til Glücksborg, va alt inden disse Skrivelsers Afsendelse afreist til Kongen af Belgien fo at anmode om dennes Medvirkning til Opnaaelsen af lempelige Be tingelser ved den forestaaende Fredsslutning. Trods Kongen af Be giens levende Deltagelse for vor Sag opnaaedes dog ingen Nedsættels i Preussens og Østerrigs Forlangender om Hertugdømmernes Afstaaels som Betingelse for Freden.

Den den danske Overkommando fra Krigsministeriet tilstilled telegrafiske Ordre var saalydende: „Oberst Kauffmann afsendes sor

rlamentær til det fjendtlige Hovedkvarter for at melde, at Hs. ıjestæt Kongen, efter at have skiftet Ministerium, uopholde- t henvender sig til de to krigsførende Magter for at foreslaa en abenhvile tillands og tilvands, i det Øiemed at indtræde i di- :te Forhandling med dem, af hvilken Grund man forventer, den fjendtlige General indstiller Fjendtlighederne, saaledes som te ogsaa sker fra dansk Side" Oberst Kauffmann afreiste Natten d. 12. til Middelfart, hvorfra han til Kommandanten paa Snoghøi neldte sin Begjæring om at tilstedes Adgang til det fjendtlige vedkvarter. Kl. 1 Eftm. modtog Obersten den forlangte Tilladelse afgik til Aabenraa, der var opgivet som det Sted, hvor Prinds Fr. rl vilde modtage ham. Kl. 10 Aften blev Obersten modtaget vedkvarteret af General v. Moltke, til hvem han overgav en Skri- se fra General Steinmann, affattet i Overensstemmelse med den Krigsministeriet modtagne Ordre. General v. Moltke meddelte, Prindsen muligvis først kom sent paa Aftenen og anmodede Oberst uffmann om at blive Natten over i Byen; d. 13. Form. afhen- es Obersten af Generalen, der førte ham til Prindsen. Dennes ldning og hele Optræden syntes særligt at være beregnet paa at re Oberst Kauffmann tilbøielig til at gjøre Indrømmelser med nsyn til Betingelserne for en Vaabenstilstand. Han fremhævede blandt et, at han ikke var bemyndiget til at afslutte en Overenskomst om ndtlighedernes Standsning og ikke kunde ønske at afbryde Opera- ıerne mod Fyen; fremdeles ønskede han ikke at udsætte sig for, Vaabenstilstanden misbrugtes til Skade for ham, og han maatte i ırt Fald fordre Vesterhavsøerne, Brandsø og Orø overgivne. Da ɜrst Kauffmann udtalte, at han ikke havde det Hverv at under- dle om Betingelserne for Vaabenstilstanden, men blot at søge Fjendt- ıederne foreløbigt standsede, idet der fra det ny udnævnte danske ıisteriums Side strax var gjort Skridt til at faae Fredsunderhand- ger indledede, lovede Prindsen, at han ad telegrafisk Vei hos Kongen Preussen vilde indhente Instruktioner, som dog først vilde kunne tes at indgaa i Løbet af 2—3 Dage. En skriftlig Meddelelse fra ndsen herom til General Steinmann overgaves Oberst Kauff- nn, som derefter vendte tilbage til Hovedkvarteret paa Fyen, hvor ı indtraf d. 13. Aften.

D. 15. Aften indløb i Hovedkvarteret en Telegrafdepeche fra den ɜrrigske Feltmarskallieutenant Neipperg i Kolding, hvori det ɜdeltes, at ifølge et fra de Allieredes Overkommando modtaget egram vilde den preussiske Oberstlieutenant v. Stiehle d. 16. Kl.

12 Middag indtræffe i Snoghøi for at forhandle angaaende den f
dansk Side anholdte Vaabenhvile, i hvilken Anledning den dans
Overkommando opfordredes til at sende en med tilstrækkelig Fuldma
forsynet Underhandler til Snoghøi.

General Steinmann anmodede strax ad telegrafisk Vei Krigsmi
steriet om Instruktion for det Tilfælde, at der, som det syntes, skul
blive Spørgsmaal om andet end en pure Indstillen af Fjendtlighederr
Svaret indløb d. 16. og gik ud paa, at da Ønsket om en Indstillen
Fjendtlighederne tilsøs allerede var meddelt de fjendtlige Eskadr
og der desuden var indledet Underhandlinger med Kabinetterne
Berlin og Wien, skulde der kun meddeles vedkommende Officer Ful
magt til at forhandle om en simpel Indstillen af Fjendtlighederne p
Basis af uti possidetis og enten for en bestemt Tid f. Ex. 8—14 Da
eller saa længe, indtil Kabinetternes Svar var modtaget; videre gaaen
Forlangender skulde tages ad referendum.

Forsynet med en i Henhold hertil affattet Fuldmagt og Instru
tion afgik Oberst Kauffmann, ledsaget af Kapitain af Generalstab
F. E. Bille, til Snoghøi, hvor Oberstlieutenant v. Stiehle i Henh
til sin Fuldmagt forelagde et Udkast til en Overenskomst, der
Hovedsagen gik ud paa, at Fjendtlighedernes Ophør tillige skul
have Blokadens Ophævelse til Følge, og at der ved Fjendtlighederr
Standsning ikke indrømmedes noget Ophør af de i de besatte Lan
dele anordnede Civilforanstaltninger. Paa disse Betingelser erklære
Oberstlieutenant v. Stiehle sig bemyndiget til at lade Vaabenhvil
træde i Kraft fra d. 18. Juli og uden Opsigelse lade den gjælde
d. 31. s. M. Kl. 12 Nat. Denne Opsættelse af 2 Dage havde dog k
Hensyn til de fjernere Detachementer, og Fjendtlighederne ved Bel
vilde strax blive standsede efter Overenskomstens Afslutning, liges
ogsaa de efter d. 18. Juli opbragte Skibe atter skulde frigives. Da Obe
Kauffmann ikke var bemyndiget til at indrømme Fjendtlighederr
Ophør tilsøs, særligt ikke Blokadens Ophævelse, og Oberstlieutena
v Stiehle erklærede ikke at kunne fravige Betingelserne om B
kadens Ophævelse, kom det ikke til Afslutning, men en Protokol c
toges over Mødet, hvori angaves. at Underhandlingen foreløbigt hav
maattet afbrydes paa Grund af Forskjelligheden af de Underhandler
givne Fuldmagter, og antydedes, hvorledes Underhandlingerne kun
gjenoptages. Sluttelig blev der gjensidig givet Forsikkring om,
der i det Tilfælde, at Forhandlingerne definitivt maatte blive afbrud
vilde blive givet en snarlig Meddelelse derom. Efterat den dans
Overkommando strax efter Mødets Slutning pr. Telegraf var blev

ort bekjendt med den af Fjenden forlangte, samtidige Ophævelse af kaden, forlangtes strax Regjeringens Bestemmelse, og d. 17. Kl. 1 rgen indløb et Telegram fra Krigsministeren, hvorved Armeens erkommando ifølge allerhøieste Resolution bemyndigedes til at aftte Vaabenhvilen med Indrømmelse af, at Blokaden hævedes. Underning herom blev gjennem den k. k. 6. Armeekorpskommando bragt den fjendtlige Overkommandos Kundskab med Anmodning om, at ad telegrafisk Vei maatte blive meddelt, til hvilken Tid, om muligt dnu d. 17., en ny Sammenkomst af de Befuldmægtigede kunde finde d. Kl. 6 Eftm. indløb den fjendtlige Overkommandos Svar, i hvilket ristiansfeld opgaves som Mødested, og Oberst Kauffmann kunde rfor først Kl. 10 Aften, forsynet med ny Fuldmagt og Instruktion og Snoghøi ledsaget af en østerrigsk Officer, afgaa til Christiansfeld, or han indtraf d. 18. Kl. 2 Morgen og modtoges af Oberstlieutenant Stiehle.

Forhandlingerne om Vaabenhvilens Afslutning aabnedes paa Grundg af et af Oberstlieutenant v. Stiehle forfattet Udkast. Diskussion dreiede sig hovedsagelig om Tidspunktet for Vaabenhvilens Indeden, der af Oberstlieutenant v. Stiehle var ansat til d. 20. Kl. 12 iddag, idet Oberst Kauffmann gjorde gjældende, at der enten aatte gives en Tilsikkring, som i Tidsrummet fra Afslutningen og indtil 20. Juli sikkrede mod saadanne Krigsbegivenheder, der kunde fordre Situationen til Skade eller Fordel for nogen af Parterne, eller saa optages en Bestemmelse, ifølge hvilken det Terrain blev at tilgegive, som i ovennævnte Tidsrum maatte være bleven besat paa und af manglende Kundskab om Vaabenhvilens Afslutning. Herpaa ae Oberstlieutenant Stiehle sig imidlertid ikke i Stand til at gaa l ifølge de bestemte Instruktioner, han havde modtaget, og paa und af de Dispositioner, der maatte tages for at give de den preusske Overkommando underlagte Afdelinger, lige fra Limfjorden til lberg, fornøden Underretning. Men han tilføiede, vel konfidentielt privat, men gjentagende og meget udtrykkeligt, at større fra den ierede Armee udgaaende Operationer, navnlig mod Fyen, ikke vilde e inden Vaabenhvilens Ikrafttræden; hvad andre Punkter paa Krigsuepladsen angik, erklærede han derimod, at dersom en af de Underfalende var ifærd med at udføre et Foretagende, vilde dette ikke ve sisteret inden d. 20. Kl. 12 Middag.

For at gjennemtrænge, hvad den egentlige Aarsag kunde være den preussiske Befuldmægtigedes haardnakkede Fastholden ved at

ville lade 2 Døgn hengaa forinden Fjendtlighedernes Ophør, forsøg Oberst Kauffmann paa flere Maader at faae denne Frist fjernet ell saa vidt muligt berøvet enhver Fare. Den preussiske Befuldmægtiged gjentog imidlertid stedse, ved Siden af at paaberaabe sig sin bestem Instrux med Hensyn til dette Punkt, Nødvendigheden af, at Fjend lighederne ophørte samtidigt overalt, og at Ordren behøvede 2 Da for at naae til de fjernere Punkter, hvorhen den skulde afsendes.

Efter forgjæves at have bekæmpet de to Dages Opsættelse maat Oberst Kauffmann lade denne Sag falde, hvorimod Oberstlieutena v. Stiehle efter Oberstens Forlangende lod en Paragraf udgaa, d indeholdt den Bestemmelse, at det i Jylland etablerede Gouvernemen Foranstaltninger uforandrede skulde forblive i Kraft, da Oberst maatte foretrække at lade dette følge af sig selv, fremfor ved sin U derskrift at sanktionere de stedfindende Forhold. Iøvrigt gik Fo handlingen ud paa at tilveiebringe en skarpere og mere korre Redaktion af Paragraferne samt paa at forandre og fjerne enkelte U tryk, der kunde have givet Anledning til præjudicerende Udtydnin Kl. 3 Morgen var Forhandlingen afsluttet, hvorefter nedenstaaen Protokol undertegnedes af begge Befuldmægtigede:

(Verhandelt Christiansfeld d. 18. Juli 1864 3 Uhr frü

„Nachdem in Folge der Zusammenkunft vom 16. d. Monats d Vollmachten des Obersten von Kauffmann durch die königlich d nische Regierung dahin erweitert sind, auch über Einstellung d Feindseligkeiten zur See, einschliesslich der Blokaden zu verhande und abzuschliessen, so trafen heute früh die beiden bevollmächtigt Officiere:

Der Oberst von Kauffmann und der Oberstlieutenant v Stiehle wiederum zusammen und vereinbarten wie folgt:

§ 1.

Alle Feindseligkeiten zwischen der königlich dänischen Arm und Flotte einerseits und der alliirten königlich preussischen u k.k. oestreichischen Armee und Flotte andererseits hören zu Lande u zu Wasser mit Inbegriff der Blokaden auf am 20ten d. Monats Mitta 12 Uhr. Sollte die betreffende Ordre bis zu dem genannten Ze punkte an entferntere Abtheilungen der Armeen oder der Flott resp. an einzelne Schiffe nicht gelangen können, so verpflichten si beide Theile, alle nach 12 Uhr Mittags des 20ten d. Monats gemacht Gebietsbesetzungen resp. Wegnahmen wieder rückgängig zu mache

§ 2.

Die Waffenruhe läuft ohne vorherige Aufkündigung ab am 31. d. onats 12 Uhr Abends.

§ 3.

Beide Armeen und Flotten verbleiben im Besitze der militärischen ›sitionen, welche sie am 20. d. M. Mittags 12 Uhr inne haben. Die ɜmarkationslinie während der Waffenruhe läuft auf Kanonenschuss- ɜite von den occupirten Küsten und Inseln entlang; wo Meeresarme ›n geringerer Breite beide Armeen trennen, bleiben diese Gewässer r Kriegsfahrzeuge, zum Kriegszweck bestimmte Fahrzeuge und für ıhrzeuge mit Truppen verschlossen.

Jeder Verkehr zwischen den beiderseits besetzten Gebietstheilen eibt unterbrochen.

Zur Bekräftigung dieser Übereinkunft ist dieselbe von den beiden rgenannten Bevollmächtigten unterschrieben und untersiegelt worden.

Kauffmann. v. Stiehle."

Efter at have udfærdiget en Meddelelse til Kapitainlieutenant Ham- er paa Vesterhavsøerne om Vaabenhvilens Afslutning og Tidspunktet r dens Ikrafttræden, en Meddelelse, som Oberstlieutenant von Stiehle ıatog sig ufortøvet at befordre til Kapitainen, afreiste Oberst Kauff- ann til Hovedkvarteret i Egby, hvor han gav Meddelelse om de ·te Forhandlinger og særligt udtalte, at han havde faaet det Indtryk Forhandlingerne, at mindre Foretagender paatænktes udførte af enden før d. 20., hvorved Øerne paa Vestkysten, Smaaøerne i Beltet, ırø og maaske Samsø maatte anses truede. General Steinmann, r blev urolig over de to Dages Frist, fandt derfor Anledning til at ve Eskadrechefen Meddelelse om at være paa sin Post, at give Ka- tain Aarøes Korps Befaling til at afgaa til Samsø for at bevogte nne og de nordligere Smaaøer samt d. 18. Juli at lade en Bataillon 3. Regiment under Kapitain O. Schøning overføre fra Faaborg Ærø.

Vesterhavsøernes Forsvar.

Det har tidligere været omtalt, at Marineministeriet ved Krigens ›gyndelse ikke saae sig i Stand til at fyldestgjøre forskjellige fra Over- ›mmandoen rettede Begjæringer vedkommende Forsvaret af Vest- ·sten og Vesterhavsøerne. Ministeriet stræbte at organisere For-

svaret, men kunde kun afgive yderst faa Kræfter dertil. Premie lieutenant P. J. C. Holbøll, der fungerede som Næstkommanderen ved det vestlige Krydstoldvæsen, afsendtes til Fanø for at overta Kommandoen over denne Station, hvor der fandtes et lille Materiel 8 Kanonjoller, som havde været oplagte her siden Rustningerne i 186 Lieutenanten, der forsinket ved Ishindringer først ankom til sit B stemmelsessted d. 1. Februar, underrettedes om, at 40 Mand vare b ordrede dertil (30 Mand vare alt ankomne), og at han med den Styrke ufortøvet skulde begynde Anlæget af Batterier paa Fanø.

Krydstold-, Fyr- og Vager-Inspektøren paa Vestkysten, Kapitai lieutenant O. C. Hammer, der ved Krigens Udbrud havde begiv sig over til Fastlandet, hvor han modtog Underretning om den dansl Hærs Tilbagetog fra Dannevirke, begav sig d. 7. Februar til Koldi for at faae Underretning om Krigsbegivenhedernes Gang og udbad s her pr. Telegraf Ministeriets Ordre om, hvorledes der skulde forhold med Materiellet (Fyrskib, Sømærker og Krigsfartøier) paa Før; skul denne Ø holdes, maatte et Dampskib uopholdeligt sendes helst Fanø; denne Øes saavelsom Førs Sikkring udfordrede et Militæ detachement. Ogsaa til Generaltolddirektoratet henvendte han sig o samme Sag. Marineministeriets telegrafiske Svar, som modtog d. 8., gik imidlertid ud paa, at der intet Dampskib kunde ove sendes, og at Kapitainlieutenanten maatte virke med de Kræfte han havde. Han telegraferede derefter til Armeens Overkomman om Assistance af Tropper m. m., men paadrog sig herved en Mi billigelse fra Marineministeriets Side, idet dette mindede ham om, han udelukkende var dette underlagt.

Ved Skrivelse af 6. Februar beordrede Marineministeriet Kap tainlieutenanten til at tage Kommandoen over Fanø-Stationen. O gaven for Kanonjolledivisionen paa Vestkysten var at forhindre fjendtlig Besættelse af Vesterhavsøerne og, forsaavidt Omstændi hederne tillode det, at assistere Armeen eller Dele af den ved eve tuelle Foretagender paa Vestkysten. Det paalagdes Chefen for St tionen, naar en Blokadeeskadre kom til Nordsøen, at assistere den p bedste Maade, og denne Assistance vilde efter Ministeriets Skjøn fo nemlig komme til at bestaa i at drage Omsorg for Eskadrens Fo syning med Kul og Proviant. Det overlodes til Kapitainlieutenante eget Skjøn at træffe de nødvendige Foranstaltninger til Sikkring Øerne, og paalagdes ham at tage behørigt Hensyn til Øernes Befolknin og dennes Tarv, kun i yderste Nødsfald at ødelægge Materiellet afholde sig fra Foretagender paa Fastlandet, medmindre der forlangt

sistance fra Armeen. Premierlieutenant Holbøll fik Ordre til at derlægge sig Kommandoen; Stationens Besætning af Befalingsmænd Menige vilde efterhaanden komme tilstede ved Oversendelsen 8 Reservelieutenanter fra Kjøbenhavn, c. 140 Søværnepligtige, som ilde møde paa Fanø, efterhaanden som de udskreves ved Sessionerne ylland, samt endvidere 10 Eiderlodser til Anvendelse som bekjendte end ved Divisionen og til Underofficerstjeneste paa Jollerne. Endegav Ministeriet i Mangel af anden Dampkraft Anvisning paa de to aa Dampskibe Hammer og Augusta, der laa indefrosne i Husum vn. Det vilde være at foretrække, at Rhederierne godvilligt overie Marinen disse Skibe til Brug, men om nødvendigt bemyndigedes pitainlieutenanten til at lægge Beslag paa dem, for at de ikke skulde de i Fjendens Hænder.

Sikkringsforstaltninger paabegyndtes derefter; en Officer afsendtes Hjerting for at søge at forhindre de der hjemmehørende Fiskertøier fra at blive et Bytte for Fjenden; Kanonjollernes Kalfaktering tsattes med Kraft og endelig toges fat paa Batterianlæg. Med Forrsforanstaltningerne skred det dog kun langsomt frem, eftersom det ærnepligtige Mandskabs Oversendelse forsinkedes, og Frost og Sne nskeliggjorde Arbeiderne.

D. 17. Februar forlod Kapitainlieutenanten Fanø for at overtyde sig , hvorledes Sagerne stode paa de sydligere Øer. Paa Før havde Stemigen blandt Befolkningen i de sidste Dage været temmelig truende, n ved Kapitainlieutenantens Ankomst forsvandt tilsyneladende er Bevægelse. De i Amrom Havn indefrosne Krydsfartøier lykkedes d. 23. at faae ud og føre op omkring Vyk, hvor alt var roligt. Paa und af Is kunde de ikke føres Nord paa, men efterlodes med Ordre saavidt muligt at krydse ved Før og Amrom samt vedligeholde Forbindelse med et fingeret Krigsskib udenfor Smaldyb. Saavel Vyk som paa Sild hævede Kapitainlieutenanten alle kontante Bedninger paa Oppebørselsstuerne samt af Told- og Postkasserne og adte d. 25. Februar tilbage til Fanø.

Kommandoforholdet ordnedes med Ministeriets Billigelse fra d. Februar saaledes, at Lieutenant Holbøll blev Chef for selve nonjolledivisionen, medens Kommandoen over Flotillen paa Veststen (den samlede Styrke af Kanonjoller, Krydsfartøier og eventuelt ndre Dampskibe og Tropper), overdroges til Kapitainlieutenant Hammer, der derved blev betydeligt friere stillet.

D. 1. Marts blev Kommandoen heist i Kanonjollerne Barsø og rup, disse satte i Vandet og deres Udrustning paabegyndt. Samme

Dag afgik Kapitainlieutenanten med 2 Kanonjoller, Kutteren Neptu og 3 Krydsfartøier sønderpaa for at forsøge at iværksætte en Afspæ ring mellem Øerne Sild og Før paa den ene Side og Fastlandet p den anden. Paa Sild dæmpede han den oprørske Stemning blan Beboerne og gjentog efter sin Tilbagekomst til Fanø sin Anmodnin til Marineministeriet om Assistance af et Dampskib og Begjæring o at faae oversendt et Kompagni Soldater, selv om dette bestod af f Felten mindre skikkede Folk.

D. 6. Marts blev Kommandoen heist i Kanonjollerne Aarøsund o Ærø, med hvilke Fartøier Kapitainlieutenanten samme Dag begav s sønderpaa og d. 7. ankom til Vyk, hvor han forefandt de to tidlige dertil afgaaede Joller Barsø og Hørup.

I Vyk vare saaledes nu 4 Kanonjoller samlede og ved Hjælp disse, nogle Krydsfartøier samt Eiderfyrskibet, som stationeredes udf Vyk som Logisskib for to Jollers Besætning, blokeredes den af Fje den besatte Kyst af Fastlandet fra Dagebøl og Nord efter.

I Skrivelse af 4. Marts gav Marineministeriet Bemyndigelse om fornødent at erklære Beleiringstilstand paa Øerne og meddelte, Dampskibet Limfjorden vilde blive oversendt, saasnart det var gjø ligt, samt at et Detachement af 100 Mand ved Krigsministeriets Fo anstaltning vilde blive afsendt til Fanø og underlagt Kommandoen.

D. 11. Marts vare de 4 Kanonjoller paa Fanø færdig ekvipered men bleve paa Grund af stormende Veir liggende i Havnen. Paa Efte retning om, at Fjenden var i Varde og i Nærheden af Kysten, heis Premierlieutenant Holbøll Kommandoen og lagde ud med Jollern Af de tidligere udrustede Joller, der vare blevne kalfakterede mid vinters, viste de fleste sig at være lække, saaledes at de skiftev maatte sættes paa Grund for at kunne blive underkastede Eftersy Ved Skydeøvelser med Skarpt sprang Pontonen paa Aarøsund saa læ at Jollen sank paa Vyk Rhed. Det lykkedes imidlertid at optage d saavelsom den 60 Pd.'s Kanon, og for at undgaa lignende Uhe bleve de øvrige Joller efterhaanden forsynede med nye Pontondæ D. 20. Marts førte Lieutenant Holbøll de sidste fire Kanonjolle Snoghøi, Fænø, Ekernsund og Middelfart, eskorterede af Kutteren Ne tun og 2 Krydsfartøier, uden om Romø til List, saaledes at nu al Flotillens Kanonjoller havdes til Disposition ved de sydlige Øer.

Da det ventede Dampskib og Detachement Tropper endnu i Mi ten af Marts ikke vare ankomne, og det formodedes, at muligen beg Dele kunde forventes afgivne fra 4. Division, rettede Kapitainlieut nant Hammer d. 18. Marts en indstændig Anmodning til denne o

·tigst muligt at afsende Dampskib og Tropper efter Bestemmel-
*). D. 24. Marts ankom Dampskibet Limfjorden, og da Kapi-
ılieutenant Hammer her igjennem fik Bekræftelse paa, at Detache-
ntet skulde afgives af 4. Division, afsendtes samme Dag Reserve-
ıtenant Rasmussen til Nykjøbing paa Mors med Anmodning om,
Detachementet maatte blive afgivet til ham, og med Ordre til at
e det sønderpaa over Nymindegab og Oxby til Skallingen. D. 31.
rts indtraf Lieutenanten i Hjerting med det ventede Detachement
Officer, 4 Underofficerer og c. 100 Mand af 11. Regiment); Trop-
ne indskibedes strax og landsattes næste Dag paa Øen Før.

Efterat Nordsø-Eskadren var traadt i Virksomhed, udvidedes Ka-
ainlieutenant Hammers Opgave til paa forskjellig Maade at være
danske Skibe til Nytte og Assistance under deres Blokadetjeneste.
er Konference med Eskadrechefen, hvem Kapitainlieutenanten op-
ste under Helgoland, toges Bestemmelse om Eskadrens Kulfyldning,
aldybet forsynedes med Sømærker, og Fyrskibet placeredes i aaben
udfor Mundingen og havde første Gang Fyret tændt Natten til d.
April.

I de første Dage af Mai bleve vel ved den østerrigsk-preussiske
kadres Ankomst Fyrskibet og de udlagte Sømærker atter inddragne,
n d. 9. Mai traf Kapitainlieutenanten atter den danske Eskadre
for Øerne, og Aftale gjordes om Farvandets Afmærkning og Eska-
ens Forsyning med Kul. Om Eftermiddagen, efterat Kampen ved
lgoland havde fundet Sted, blev der udfor Smaldyb gjort Aftale om
sætte de Saarede iland næste Formiddag i Vyk, hvor der i Løbet
Natten indrettedes et Lasareth. Nogen Anvendelse herfor blev der
dlertid ikke, idet Nordsø-Eskadren d. 10. Morgen afgik til Chri-
ınssand.

D. 12. Mai modtoges Efterretning om Vaabenhvilen, hvilken Med-
elses Rigtighed 2 Dage senere officielt bekræftedes. Da Kapitain-
ıtenant Hammer ansaa det for formaalstjenligt at begive sig til

*) 4. Division var vel alt ved Krigsministeriets Skr. af 7. Marts bleven beordret til at afgive det ommeldte Detachement, men havde paa Grund af sin vanskelige Stilling i hine Dage bedt sig fritagen for denne Afgivelse. Efter nogen Korrespondance herom fik Divisionen under 18. Marts Ordre til snarest muligt at afsende Detachementet, eftersom Afgivelsen var presserende. Det afgik ufortøvet pr. Dampskib til Lemvig og skulde tiltræde Marchen mod Syd gjennem Vestjylland. Denne Marche maatte dog opgives paa Grund af de om Fjenden indkomne Efterretninger. Detachementet overførtes til Thyholm, hvor det paa Grund af Mangel paa Transportmidler forblev til d. 28. Marts.

Kjøbenhavn for under Vaabenhvilen personlig at fremsætte Forslag t Ministeriet om Forholdsregler i Tilfælde af, at Krigen atter skulc udbryde, overleverede han Kommandoen til Lieutenant Holbøll c afreiste d. 16. Mai.

Under sit Ophold i Kjøbenhavn indgav han d. 19. Mai et me tiveret Forslag til Marineministeriet angaaende en Forstærkning Forsvarsmidlerne paa Vestkysten. Hverken dette eller nogle sene: førte mundtlige Forhandlinger med Marineministeren, saalidt som under 10. Juni (efter Kapitainlieutenantens Tilbagekomst til Vyk) inc sendt nyt Forslag, hvori mindre Midler forlangtes, ledede til det fo ønskede Resultat. Dog indløb d. 25. Juni en Meddelelse af 18. Ju: fra Marineministeriet om, at der fra Krigsministeriet ved første Le lighed vilde blive afgivet en mindre Styrke af Fodfolk til Forstærl ning, ligesom ogsaa Dampskibet Dan var fragtet af Marineministeri og afgaaet til Vesterhavsøerne; Ministeriet indskærpede, at Styrk spredtes saa lidt som muligt, og at i ethvert Tilfælde Retraiten til Fa holdtes aaben.

I Anledning af Fjendtlighedernes Gjenudbrud fjernedes Sømæ kerne i Smaldyb og Listerdyb, Fyrene paa List slukkedes og nog Dage efter ogsaa Rødkliffyr.

D. 30. Juni Aften gik den forstærkede østerrigske Eskadre t ankers under Helgoland, men viste sig ikke udfor Øerne, hvor de Begyndelsen af Juli Maaned intet af Vigtighed forefaldt, naar un tages, at Dampskibene Freia og Vidar overbragte 60 Infanterister sa noget Artilleri til Opstilling i Værkerne paa Fanø, hvor nu ogsaa he den øvrige Fodfolksstyrke var samlet. Kommandoen paa Fanø ov Artilleriet og Krydsfartøierne betroedes til Reservelieutenant Pete sen af Marinen, hvorefter Kapitainlieutenant Hammer d. 8. Ju Aften begav sig til de sydligere Øer.

D. 11. Juli ved Daggry gik Kapitainlieutenant Hammer v Signalet „Dampskib i Sigte" ud med Limfjorden forbi Amrom. For Smaldyb observeredes 2 Fregatter liggende stille. For at overbevi sig om, hvorvidt det var fjendtlige Skibe, løb Kapitainlieutenant udenfor Seesand med Limfjorden; Skibene viste ikke Flag, men h var ikke i Tvivl om, at det var østerrigske, og stod derfor atter in efter, beskudt af den nærmeste Fregat, dog i en saadan Afstand, der ikke var Tale om at ramme.

Om Eftermiddagen saaes 5 fjendtlige Krigsskibe at staa ind af I sterdyb, begunstigede af udmærket Veir, Blikstille og smult Vande.

D. 12. Juli Morgen forsøgte Fjenden en Overgang fra Fastlandet Før, som blev afslaaet. Fra Sydvesthørn Havn og Dagebøl udgik lt henved 30 bemandede Baade; de første angrebes af Kanonjollerne ırøsund og Snoghøi, saasnart de vare paa Skudvidde, og samtidigt ttede Lieutenant Holbøll fra Vyk med Dampskibet Augusta og anonjollerne Ærø og Ekernsund og tilbageviste Overgangsforsøget fra agebøl. Omtrent paa samme Tid tilbageslog Kanonjollerne Fænø og ørup et fjendtligt Overgangsforsøg fra Høier til Sild, ligesom Kanonllerne Aarøsund, Snoghøi, Ærø og Ekernsund om Eftermiddagen ved ıres Ild ødelagde en Del af Fjendens Overgangsmateriel.

D. 13. Juli ankom et Fartøi med Parlamentairflag fra Dagebøl. ırlamentairen medbragte en Opfordring fra General Gablenz til apitainlieutenanten om at overgive sig, da den ham underlagte Styrke ır fuldstændig indesluttet af den allierede østerrigsk-preussiske Krigsagt. Kapitainlieutenant Hammer gav herpaa et bestemt Afslag, en efter Samraad med Eskadrens Næstkommanderende sammenkaldte ın dog et Krigsraad, i hvilket det besluttedes at opgive Før og Stilıgen i Vatterne imod at erholde friAffart med Mandskabet og Transırtskibene. En Skrivelse herom affattedes til General Gablenz og agtes af Premierlieutenant Holbøll under Parlamentairflag til Dageıl. Da Svaret herpaa først kunde ventes Dagen efter, toges alle Forıldsregler for Natten for at kunne møde et Angreb.

I Løbet af Dagen indløb der til Eskadren Melding om, at Fjenın samlede Baade og Tropper ved Hornum. Kapitainlieutenant Hamer begav sig derfor derhen med Dampskibet Limfjorden og Kanonllerne Barsø og Middelfart og foretog ved Daggry d. 15. Juli en ındgang, hvorved det lykkedes at bortføre 21 Baade med Seil og Reısiter.

D. 15. Juli modtog Kapitainlieutenanten ved Parlamentair fra ıgebøl Afslag paa sit Forslag til General Gablenz, men blev ved Privatdepeche fra Hamburg d. 17. underrettet om, at en Vaabenhvile r afsluttet.

Den østerrigske Eskadre under Admiral Wüllerstorf havde a Grund af Kulmangel set sig nødsaget til d. 13. Juli at afgaa til ıxhaven, men havde ved Vesterhavsøerne efterladt 4 Dampkanonade (Seehund, Basilisk, Wall og Blitz) og Dampskibet Elisabeth. ı Kapitainlieutenant Hammer d. 17. Formiddag saae denne fjendtıe Eskadre i Smaldybet, dampende ind imod Amrom, stod han omrd i Limfjorden ud imod den med Parlamentairflag paa Toppen og ı ombord for i Henhold til den modtagne Meddelelse at nedlægge

Protest imod Fjendens Fremtrængen. Expeditionens Høistkommand rende, Oberstlieutenant Schidlach, havde ingen Meddelelse om Va benhvilen, men indvilgede i, at man indhentede fornøden Bekræftels Oberstlieutenanten gik ombord i Kapitainlieutenant Hammers Kon mandofartøi, hvorefter man afgik til Dagebøl, fra hvilket Sted Ilbu sendtes til Høier. Limfjorden afgik derefter til Vyk, og om Efte middagen gik man atter til Dagebøl for at modtage Stafetten fra Kon mandanten i Høier. Denne meldte, at man i Høier ingen Meddelel havde om Vaabenhvile. Da Høier imidlertid ingen Telegrafstatio havde, besluttede Oberstlieutenanten at afsende et nyt Ilbud, der skul søge at indhente telegrafisk Efterretning. Kapitainlieutenanten sat derefter de fremmede Officerer ombord i deres Eskadre, der var gaa tilankers udfor Niblum Strand paa Før, og vendte selv tilbage Dagebøl for at modtage den sidst afsendte Stafet. Natten til d. 1 Juli kom Stafetten tilbage, medbringende Depecher direkte fra de A lieredes Hovedkvarter. Kapitainlieutenanten, som antog, at Depecher indeholdt Bekræftelse paa Vaabenhvilen, bragte Parlamentairen on bord i den fjendtlige Eskadre. Ved Ankomsten hertil bemærkedes, de fjendtlige Skibe i Løbet af Natten uden at afvente Parlamentaire Tilbagekomst og uden at give nogen Meddelelse derom havde lands Tropper paa Niblum Strand. Kapitainlieutenanten nedlagde strax Pr test imod denne Adfærd, men uden Resultat; han opfordredes tvær imod til at overgive sig og underrettedes om, at Fjendtlighederne modsat Fald vilde blive gjenoptagne Morgen Kl. 6. Han protestere derefter imod Gjenoptagelse af Fjendtlighederne ved det nævnte Klokk slet, som særligt uheldigt for de danske Stridskræfter paa Grund Ebben og udvirkede, at Chefen for den østerrigske Kanonbaad Seehun med hvem han forhandlede, henstillede til Oberstlieutenant Schidla at udsætte Fjendtlighedernes Gjenaabning til Kl. 11 Form.

Kapitainlieutenanten gik strax i Værk med at trække sine Fa tøier bort fra Vyk, men paa Grund af Ebben og ved Uheld blev K nonjollen Ekernsund og Dampskibet Limfjorden siddende fast i Mu dingen af Førleie. Allerede Kl. $5^1/_2$ Morgen begyndte fjendtligt I fanteri at beskyde Flotillen, og Kl. 6 viste den fjendtlige Eskadre s paa Vyk Rhed. De to grundstødte Skibe, som foruden af Infante navnlig beskødes fra Kanonbaaden Blitz, maatte forlades, men efte lodes med Flaget vaiende. Ved den indtrædende Flod lykkedes d atter at bemande Dampskibet, og der blev i samme fyret op und Fjendens Ild; Skibet blev bragt flot og ud af Ilden, hvorimod Kano jollen maatte stikkes i Brand.

En Retraitestilling indtoges i Vatterne imellem Sild, Før og Fast-
ıdet. Her modtog Kapitainlieutenant Hammer d. 19. atter Opfor-
ng til at overgive sig og sammenkaldte da et Krigsraad, bestaaende
Næstkommanderende og samtlige Chefer for Kanonjollerne. Efter
længere Forhandling blev det enstemmig besluttet at overgive sig
ıd Besætningen, efterat alle egentlige Krigsfartøier og alt Krigsmate-
l var blevet ødelagt.

Da Kanonbaaden Blitz, som om Eftermiddagen var staaet For-
ppen ind, var den nærmeste fjendtlige Post, meldte Kapitainlieute-
ıt Hammer sig paa samme som Krigsfange med sit Mandskab,
erat alle Flotillens Kanonjoller forinden vare blevne sænkede.

Da Vaabenhvilen indtraadte næste Dag, d. 20. Juli Kl. 12 Mid-
g, vare Vesterhavsøerne i Fjendens Besiddelse med Undtagelse af
nø, hvor Reservelieutenant Petersen førte Kommandoen over Ar-
eriet og Krydsfartøierne, og hvor et Detachement af 11. Regiment
ıdt Øen besat.

Fjerde Hovedafsnit.

Begivenhederne under den anden Vaabenhvile og indtil Fredsslutningen.

Forholdet under Vaabenhvilen.

Under Vaabenhvilen vedblev Kystbevogtningen, dog med en mind Styrke, hvorimod Armeens Hovedstyrke lagdes længere tilbage fra K sten i et mere udvidet Kantonnement for at erholde Hvile og afhol Øvelser samt drage Omsorg for Materiellets og Munderingsvæsene Istandsættelse.

Hovedkvarteret forlagdes d. 21. til Roerslev, Stabskvartererne f 1., 2., 3. og 4. Division bleve henholdsvis Brahesborg, Frederikslun Erholm, Kjærsgaard, for 5. Brigade Veilby Præstegaard. Ifølge Krig ministeriets Resolution af 25. Juli overtog Generallieutenant Gerla Kommandoen over 1. Division.

4. Fæstningskompagni ankom i Slutningen af Maaneden fra Kj benhavn til Hæren og stilledes til Overkommandoens Raadighed.

Detachementet paa Ærø tilbagekaldtes d. 21. med Undtagelse et Kompagni.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe retournerede ved Vaabe hvilens Indtræden til Kallundborg, hvor det forblev, indtil det d. 3 Juli efter Overkommandoens Ordre afgik til Svendborg for ved Fjend lighedernes Gjenoptagen at operere langs Slesvigs Østkyst; tillige he ledede Korpsets Opmærksomhed paa Ærøs Sikkring.

Eskadren i Østersøens østlige Del og Nordsø-Eskadren afgik he holdsvis til Sundet og Ydrerheden. Eskadren i Østersøens vestli Del forblev paa dens Stationer; dog sendtes Thetis, Thor og Najad til Kjøbenhavn.

Armeen indtager d. 31. Juli en stærkt koncentreret Opstilling

Den 31. Middag indtog Armeen atter i Hovedtrækkene den pag. 8 angivne koncentrerede Opstilling. Kun blev Koncentreringen endnu erkere henimod den mest truede Kyst, ligesom en større Troppe-yrke beordredes til at indtage fast Bivouak i selve Fægtnings-llingen.

Armeens Opstilling blev fra Nord at regne følgende:

4. **Division** (Stabskvarter: Asperup) havde Bevogtningen af Fyens ordkyst fra Agernæs (c. 2 Mil N.Ø. for Bogense) indtil Flaske Bugt ; dannede iøvrigt Reserve for Overkommandoen i Roerslev.

Kystbevogtningen fra Agernæs til Vedelshave overdroges 2. Ka-leribrigade, medens et Halvregiment af 2. Dragonregiment bevogtede ysten indtil Flaske Bugt.

I Reserve holdtes 9. Brigade (med 21. Regiment i Baaring og sperup, 19. Regiment i Kustrup og Voldby), 4. Brigade (med 6. Re-ment i Veilby og Aglby, 4. Regiment i Staurby) samt 1. Kavaleri-igade, der dels kantonnerede, dels bivouakerede i Terrainet om jærsgaard og som med 5. Batteri havde Alarmplads ved Chausseen for Roerslev Mølle.

Divisionsartilleriet laa:

3. Batteri ved Aglby Mølle, 7. Batteri i Kjærby.

5. **Brigade** (8. og 15. Regiment), hvem 12. Regiment, 4. Dragonregi-ents 1. Halvregiment og 8. Batteri underlagdes, Alt under Kommando Oberst Max Müller (Stabskvarter: Røgle), overdroges Forsvaret Strib Halvø. Opstillingen var:

Et Regiment fra Flaske Bugt til Rudbæks Mølle (et Kompagni Observation af Kysten med et Kompagni i Reserve ved Katrine-erg; tre Kompagnier ved Strib, tre ved Røgle Mose tæt ved Hoved-ien til Strib);

et Regiment fra Rudbæks Mølle til Middelfart (en Bataillon paa orpost, en Bataillon i Reserve i Bivouak mellem Rudbæks og Skjær-eks Møller);

et Regiment som Reserve i Røgle med Alarmplads V. for Taarup.

8. Batteri ved Billeshave.

4. Dragonregiments 1. Halvregiment, dels bivouakerende, dels kan-nnerende i Egnen N. Ø. for Taarup.

3. **Division** (Stabskvarter: Skrillingegaard) overdroges Forsvaret af ndsgavls Odde indtil Lundbjerggaard exkl. samt Fænø. Opstillingen blev:

11., 13. og 17. Regiment (under 7. Brigades Kommandør) paa ndsgavls Odde: 11. Regiment fra Middelfart til Vadsnæsbatteriet (en taillon paa Forpost og en Bataillon i Bivouak i Skoven), 13. Regi-

ment fra Vadsnæsbatteriet til Teglgaard Huse (en Bataillon paa Fo post og en Bataillon i Bivouak i Granplantagen paa Pynten af Od den); 17. Regiment i Reserve i Skoven S.Ø. for Hindsgavl.

16. og 10. Regiment (under 3. Brigades Kommandør) paa Fæn

Divisionsartilleriet laa:

1. Batteri ved Adelershus V. for Middelfart,

6. Batteri i Skrillinge,

11. Batteri i Staurby.

4. Dragonregiments 2. Halvregiment i Kauslunde, Skrillinge o Svenstrup med Alarmplads paa Assens Veien V. for Skrillinge.

Ingenieurkompagnierne i Middelfart.

2. Division (Stabskvarter: Ubby) overdroges Forsvaret af Kyste fra Lundbjerggaard mod Syd langs Gamborg Fjord samt af Fønssko

1. Brigade (7. og 14. Regiment) laa: et Regiment i Barakkern paa Skrillingemark, et Regiment i Gamborg.

8. Brigade (2., 9., 20. og 22. Regiment) laa: tre Regimenter pa Fønsskovs Odde, et i Ubby.

Divisionsartilleriet laa:

13. Batteri i Rodlund og den sydlige Del af Viby;

10. Batteri i Ubby.

Husarhalvregimentet i den nordlige Del af Viby (en Eskadro med Alarmplads V. for Føns By, to Eskadroner N. for Viby).

Et Ingenieurkompagni i Balslev.

1. Division (Stabskvarter: Billeskov) overdroges Forsvaret af Ky sten fra Føns Vig til Faaborg Fjord.

6. Brigade (1. og 5. Regiment) med en Halveskadron af 6. Dragon regiment og en Deling af 2. Batteri fra Føns Vig til Eskjør Strand (ve Tybrind Vig).

Opstillingen blev:

Et Regiment, en Deling Dragoner og to Kanoner paa Aalehove Odde, en Bataillon ved Eskjør (tillige dannende Reserve for det Brigade overdragne Forsvar af Wedellsborg Hoved); en Bataillon Reserve ved Tybrind.

2. Brigade (undtagen en Bataillon af 3 Regiment, hvorom nede for) med en Ekadron af 6. Dragonregiment, to Kanoner af 2. Batte og to Kanoner af 12. Batteri fra Eskjør Strand til Aborg Minde (E Bataillon paa Wedelsborg Hoved med en Bataillon, to Kanoner og e Halveskadron i Reserve ved Wedelsborg Hovedgaard; to Kompa nier i Bivouak ved Sønder Aaby Præstegaard, to Kompagnier, en Hal eskadron og to Kanoner imellem Brendeaa og Aborg Minde).

Et Kommando, bestaaende af $3^1/_2$ Eskadron af 6. Dragonregiment, Bat. af 3. Regiment, 6 Kanoner af 12. Batteri, Alt under Befaling Oberst Bauditz, overdroges Forsvaret af Kysten fra Aborg Minde l Faaborg Fjord. (To Kompagnier, en Eskadron og to Kanoner mel- m Aborg Minde og Thorø Huse; et Kompagni, halvanden Eskadron ; to Kanoner ved Avernæs; et Kompagni, en Eskadron og to Ka- ›ner paa Horneland).

I Reserve: fire Kanoner af 2. Batteri i Hjorte og Haare;

en Eskadron af 6. Dragonregiment i Barløse.

3. Ingenieurkompagni i Haare.

De personelle Forandringer i Hærens høiere Kommandoposter ere lligere leilighedsvis nævnte. Det staaer kun tilbage at tilføie Op- ttelsen af „Artillerikommandoen ved Lille Belt" under Major chreiber som Kommandør og med Kapitain Bahnson som Næst- ›mmanderende. —

Ogsaa Flaaden gjenindtog i Henhold til Telegram af 30. Juni a Marineministeriet sine Stationer d. 31. Juli Middag. Flaaden gjenindtager sine Stationer.

Eskadren i Østersøens vestlige Del forstærkedes ved Thor, der de sidste Dage af Maaneden vendte tilbage til Eskadren og tog Sta- ›n mellem Ohlenburg Huk og Kræmnitzer Gab. Dagmar beordredes bage til Stationen mellem Kiel og Ekernførde, Marstrand til udfor eustadt. Skonnerten Falken retournerede til Eskadren efter endt ftersyn.

Eskadren i Østersøens østlige Del afgik d. 29. til Bugten ved vinemünde til Rekognoscering af den der liggende preussiske Flaade- yrke og derefter til Indtagelse af de tidligere Stationer ved Rügen; kjold stødte her til Eskadren.

Nordsø-Eskadren afgik d. 29. fra Kjøbenhavn og tog Station ved ›rnæs med Slesvig paa Observation ved Skagen.

Paa fjendtlig Side var der d. 22. Juli udgaaet Ordre angaaende n Stilling, Korpserne havde at indtage d. 1. August til Gjenoptagelse Fjendtlighederne: det preussiske II. Armeekorps skulde rømme n nordlige Del af Jylland og stille to Brigader i Egnen mellem ›rhus og Horsens til Raadighed for de Allieredes Overkommando; ›t østerrigske Armeekorps skulde samles mellem Aarhus og ›lding; af det preussike I. Armeekorps skulde 6. Division for- ve i sin havende Opstilling, 13. Division lægge en Brigade i Sunde- d og paa Als, en Brigade i Sydslesvig. 5. Division skulde samles d Kiel med en Besætning i Altona og paa Femern. De Allieredes ›vedkvarter var i Aabenraa. Opstillingen paa fjendtlig Side d. 1. August.

Vaabenhvilen forlænges. En Vaabenstilstand afsluttes.

D. 1. August Morgen vare disse Stillinger indtagne. Da indl Meddelelse om Vaabenhvilens Forlængelse i 49 Timer, ɔ: til d. 3. A gust Kl. 1 Form., og kort efter Meddelelse om Afslutning af en Ugers Vaabenstilstand.

D. 2. August udstedte Militairgouverneuren, General Vogel Falckenstein en Bekjendtgjørelse til Jyllands Befolkning om Va benstilstandens Indtræden og Sisteringen af Afbetalingen af Kontrib tionen, dog med Tilføielse af, at Occupationen, Militairgouvernement og Krigstilstanden i Jylland forbleve uforandret bestaaende.

Østerrig og Preussen enes om Fredsbetingelserne.

Saasnart den første Meddelelse om, at Danmark ønskede at unde handle om Freden, ved Kongen af Belgiens Mellemkomst var naa til Berlin, ilede det preussiske Kabinet med at søge at komme ove ens med Østerrig om de Betingelser, der skulde stilles Danmark. Eft Kongen af Preussens Anskuelse skulde man forlange Afstaaelse af c tre Hertugdømmer indtil Kongeaaen og bestemt modsætte sig, hv saadant maatte blive foreslaaet, at det hele danske Monarki traad ind i det tydske Forbund, en Tanke, som Østerrig en lang Tid havd omfattet med Sympathi. Iøvrigt anbefalede det preussiske Kabine for hurtigt at naae til en tilfredsstillende Afslutning, kun at indrømm en Vaabenhvile paa c. 14 Dage, men derefter kraftigt at fortsæt Krigen og navnlig at udstrække Operationerne til Fyen. Østerrig e klærede sig enig i, at de tre Hertugdømmers Adskillelse fra Danma opstilledes som Grundlag for Freden, og at en Vaabenhvile ikkun in rømmedes paa 14 Dage, men vilde ikke gaa ind paa, at Operationer udstraktes til Fyen, end ikke at en kraftigere Demonstration retted mod denne Ø; tillige afslog det at lade sin Flaade optræde i Katteg og Østersøen, men tilsagde sin Medvirken til den allerede omtal Erobring af Vesterhavsøerne.

Det danske Kabinet erholdt meget snart Vished om den sørg lige Hovedfordring, som stilledes som Betingelse for Freden, thi all rede i den Skrivelse, som d. 16. Juli afgik fra den østerrigske Ministe præsident som Svar paa Geheimekonferentsraad Bluhmes Henve delse, udtalte Grev Rechberg, foruden at meddele, at Fjendtli hederne vilde blive standsede indtil Maanedens Udgang, at den keiserli Regjering vel var rede til at afslutte en Vaabenstilstand og skride Forhandlinger om Fredens Gjenoprettelse, men kun paa den udtrykk lige Betingelse, at Kong Christian IX til Fordel for de alliere

agter vilde give Afkald paa de Rettigheder til Landene S. for ongeaaen, som han havde besiddet eller gjort Fordring paa at be-lde, og at Danmark vilde anerkjende de endelige Bestemmelser, som to allierede Magter vilde tage med Hensyn til Hertugdømmerne esvig, Holsten og Lauenburg samt de jydske Enklaver i Slesvig.

Regjeringens Overveielser angaaende Krigens Fortsættelse eller Ikke Fortsættelse.

Det Spørgsmaal, som forelaa til Overveielse for os, var altsaa, om orholdene tvang til at arbeide for Opnaaelsen af en Fred, selv om nne kun kunde tilveiebringes ved store og tunge Offre. Den Op-ttelse af Landets Stilling, som i hine Dage gjorde sig gjældende i egjeringen, gik i Hovedsagen ud paa Følgende.

Det var umuligt bestemt at angive, hvilke Byrder et tro og for n Selvopholdelse kæmpende Folk formaaede at bære, samt hvilke essourcer Staten med sin usvækkede Kredit var i Stand til at tilveie-inge. Vor Modstandskraft var ikke brudt; der var tværtimod en ulighed for, at den i høi Grad kunde opflammes ved Følelsen af den ore Nød, hvori Landet var stedet. Det var derhos muligt, at netop Fortsættelse af Krigen, der viste ikke alene vor Seighed og Ud-ldenhed, men ogsaa Konge og Lands faste Villie til ikke, før de lerste Midler vare prøvede, at afstaa en Landsdel, til hvilken vi vare yttede med de inderligste Baand, og for hvis Bevarelse Slægt paa ægt havde kæmpet, — var i Stand til i Udlandet at vække virkelig teresse og Sympathi for vor Sag. Men Spørgsmaalet om Krigens ortsættelse turde ikke afgjøres fra et Følelsens Standpunkt; endmin-e turde Afgjørelsen grundes paa et løst Haab.

I politisk Henseende stod det efter alle foreliggende Aktstykker m afgjort, at vi, hvorledes Sagerne end stillede sig, og hvor uheldigt dfald en fortsat Kamp end kunde faae, vilde komme til at staa ene. ra England forelaa Erklæring om, at det ikke kunde forpligte sig til understøtte Danmarks Sag med Vaabenmagt. Lige saa lidt kunde jælp ventes fra Frankrig, der havde besluttet sig til at indtage en rængt tilbageholden Stilling; dets Udenrigsminister havde endog ltalt for den danske Gesandt i Paris, at Frankrig ikke vilde mod-tte sig Slesvigs Inkorporation i det tydske Forbund. Rusland syntes arest at have knyttet sig til de to tydske Stormagter, og Sverrig-orge, hvis relative Svaghed, hvad Finants- og Forsvarsvæsenet angik, hvert Fald kun vilde have tilladt en meget indskrænket Under-ttelse, havde opgivet Tanken herom ved at standse Rustningerne Krigsforberedelserne og tilbagekalde de udrustede Skibe. Fredens vvarelse eller i alt Fald Krigens Lokalisering syntes at være Hoved-gaven for Europas Regjeringer.

Ogsaa fra et militært Standpunkt set var en Fortsættelse af Kr gen utilraadelig. Spørgsmaalet var ikke længer det, hvorvidt vi kund tilbageerobre de tabte Landsdele eller befri Jylland fra det Tryl Fjenden udøvede der, men derimod det mere beskedne, hvorvidt kunde bevare den tilbageblevne Del af Monarkiet. Men ogsaa det stillede sig tvivlsomt paa Grund af det Omslag i den militære Situatio som syntes i Færd med at fuldbyrdes. En østerrigsk Pandserflaa var under Opseiling, og det maatte befrygtes, at vi ikke kunde beva Herredømmet i vore Farvande ubestridt. Hæren stod vel i en stæ Stilling paa Fyen, men Forudsætningen for at holde den var, at vare Herrer i vore Farvande. Vor Flaade maatte kunne sikkre Ha rens Flanker saavelsom dens Tilbagetog fra Fyen til Sjælland for d Tilfælde, at det skulde lykkes Fjenden at forcere Overgangen; endeli maatte Flaaden kunne dække Sjælland med det ubefæstede Kjøbe havn. Men alle disse Forudsætninger maatte briste, naar en overlege fjendtlig Flaade viste sig i Kattegat.

Fra et finantsielt Standpunkt set vilde en Fortsættelse af Krige ganske vist være mulig, men kun tilraadelig, naar der var et grund Haab om dens lykkelige Udgang. I modsat Fald vilde Følgen nemli blive den, at Jyllands Kraft til at bære Byrden efter gjenvunde endelig Fred vilde være yderst svækket, og at Øerne, selv om yde ligere, materielle Tab vilde kunne undgaas, tungt vilde komme til bære Krigens Byrder, uden at derved — naar al Indtægt fra Jyllan udeblev — et saa klækkeligt Bidrag til Krigens Førelse og de løben Statsudgifters Bestridelse vilde indflyde i Statskassen, at det vil kunne undgaas ved en vidtgaaende Benyttelse af Statskrediten at ti veiebringe de nødvendige, store Midler. Paa selve Statskrediten kun det imidlertid ikke blive uden Indflydelse, hvorledes Spørgsmaalet o Statens territoriale Omraade stillede sig, og hvorledes de Garantie som Danmarks fremskridende Velstand hidtil havde givet, og so havde støttet Landets Kredit, fremtidigen vilde blive bedømte.

Da en Fortsættelse af Krigen, seet saavel fra et politisk som fra militært og finantsielt Standpunkt efter Regjeringens Skjøn maat betragtes som utilraadelig, gik den ind paa Fredsunderhandlingerne, i den Tale, hvormed Hs. Majestæt Kongen personlig aabnede Rig dagen d. 6. August, hed det: „Da hele Europa har ladet os staa ude Hjælp, har vi seet Os nødsagede til at give efter for Overmagten at søge at standse Krigen, hvis Fortsættelse under de forhaande værende Omstændigheder ikkun vilde berede Vort elskede Folk

and større Tab og Ulykker, uden at aabne Udsigt til nogensomhelst orbedring i vor Stilling. —"

Fredsforhandlinger indledes.

Til at lede Underhandlingerne bestemte den danske Regjering inister uden Portefeuille, Kammerherre Quaade og Oberst Kauffann, der ved Telegram af 20. var kaldt til Kjøbenhavn. I den givne istruktion stilledes det dem som det væsentligste Formaal, der skulde stræbes, at Danmark sikkredes dels Bevarelsen af de jydske Enklaer, dels Indlemmelsen af den danske Del af Slesvig i Kongeriget; en da Regjeringen ikke turde gjøre sig meget Haab om at undgaa haarde Betingelser, som de allierede tydske Stormagter foreskreve, det først og fremmest forekom den nødvendigt at faae Krigen andset, bemyndigedes Underhandlerne til, hvis en Vaabentilstand ikke ia andre Betingelser kunde erholdes, og alle deres Bestræbelser for bevare idetmindste nogle af de ovenfor omtalte Territorier for Danark maatte vise sig frugtesløse, da at samtykke i den forlangte Afaaelse af de tre Hertugdømmer og de jydske Enklaver i Slesvig. ed Hensyn til Vaabenstilstandens Betingelser skulde de søge at opnaa yllands Rømning af de tydske Tropper og Tilbagebetalingen af de lskrevne Kontributioner mod Ophævelsen af Blokaden og Frigivelsen de opbragte Skibe samt foreslaa en Udlevering af alle Fanger og jenoprettelsen af den frie Kommunikation; nægtedes Jyllands Rømng, maatte nærmere Instruktion indhentes. Endvidere paalagdes det nderhandlerne at søge at erholde de allierede tydske Magters Tilgn om, at de, naar Freden var sluttet, i Forening med Danmark lde bestræbe sig for at opnaa en europæisk Garanti for Danmarks eutralitet samt endelig, for ikke at lade noget Punkt uundersøgt, r muligen kunde aabne Danmark Udsigt til en lykkeligere Fremtid, søge at udforske, hvorledes og med hvilke Fordele for os en beændset Tilslutning af Danmark til det tydske Forbund muligvis lod g realisere.

Forhandlingerne, hvilke for Preussens Vedkommende ledede at inisterpræsident v. Bismarck samt Friherre v. Werther og for sterrigs af Ministerpræsident, Grev Rechberg og Baron Brenner, gyndte i Wien d. 25. Juli. Paa preussisk Side lod man sig allerede d Begyndelsen af Underhandlingerne mærke med, at man, hvis disse istede, ufortøvet vilde fortsætte Operationerne mod Danmark, og det eussiske Diplomati havde derfor søgt at opnaa Østerrigs Samtykke , at Operationerne ved Fjendtlighedernes Gjenoptagelse udstraktes Fyen, og at dets Flaade viste sig i Kattegat og Østersøen. Øster-, der vedblivende frygtede for, at en saadan Fremgangsmaade vilde

hidføre Forviklinger med England, havde dog ikke villet indlade si herpaa, men derimod viist sig ikke utilbøielig til at overlade til Preu sen alene at udføre Foretagendet mod Fyen.

De danske Underhandleres Bestræbelser — deriblandt en direk Henvendelse til Keiseren af Østerrig — for at opnaa mildere Beti gelser end de i Skrivelsen fra Grev Rechberg anførte, bleve i d Væsentlige frugtesløse; de forbundne Magter erklærede, at de ku kunde gaa ind paa en Forlængelse af Vaabenhvilen, naar det v utvivlsomt, at det vilde komme til Fred; og da derhos Ministerpræs dent v. Bismarck truede med at afreise, maatte de danske Unde handlere d. 27. Juli afgive den Erklæring, at Danmark gik ind p Afstaaelsen af de tre Hertugdømmer saaledes, at Ærø ikke indbefatt des i Afstaaelsen, og at det mod de jydske Enklaver erholdt Lan strækninger af tilsvarende Størrelse ved Ribe og Kolding. Den Erklæring forekom de forbundne Magter antagelig*), derimod ikke de ligeledes fra dansk Side stillede Fordring om Jyllands Rømning all rede inden den endelige Fred. De danske Befuldmægtigede maat derfor ad telegrafisk Vei indhente deres Regjerings nærmere Beste melse, og da dennes Svar, der gav Afkald paa Fordringen om Jyllan Rømning, ved tilfældige Omstændigheder blev forsinket, blev man en om en Forlængelse af Vaabenhvilen til d. 3. August Kl. 1 Morge Endnu trak det dog ud med Forhandlingernes Afslutning, da der f den danske Regjerings Side gjordes Fordring paa, at Jylland und Vaabentilstanden skulde tages under dens egen Forvaltning**), men de forbundne Magter atter truede med at afbryde Underhandlingern maatte de danske Befuldmægtigede endelig d. 1. August bekvemm sig til at underskrive Fredspræliminærerne og Vaabenstilstands-Prot kollen. I Følge Fredspræliminærerne***) renoncerede Kongen af Da mark paa alle sine Rettigheder til de tre Hertugdømmer til Ford for Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen og forpligtede sig t at anerkjende de Dispositioner, som de to nævnte Majestæter maat

Fredspræliminærerne og Vaabenstilstands-Protokollen underskrives.

*) I et følgende Møde tilbagekaldte dog Ministerpræsident v. Bismarck i Henhc til en modtagen telegrafisk Ordre fra Kongen af Preussen den gjorte Indrø melse med Hensyn til Ærø, saaledes at denne Ø blev medindbefattet i den I af Slesvig, som bestemtes til Erstatning for de jydske Enklaver.

**) I Henhold til Carlsbader-Overenskomsten havde, som tidligere omtalt, de forbund Magter ladet General v. Falckenstein fra d. 27. Juni overtage Forvaltning af Jylland.

***) Bilag 27 indeholder Fredspræliminærerne tilligemed den om Vaabenstilstand Betingelserne afsluttede Protokol.

æffe med Hensyn til disse Hertugdømmer. For at simplificere rændsereguleringen bleve de jydske Besiddelser, der laa Syd for istriktet Ribes sydlige Grændselinie, saavel paa Fastlandet som paa erne i Vesterhavet, ligeledes afstaaede, mod at en tilsvarende Del af esvig, indbefattende Øen Ærø og Territorier, der skulde tjene til at embringe Distriktet Ribes Sammenhæng med det øvrige Jylland og at korrigere Grændselinien mellem Jylland og Slesvig henimod olding, blev adskilt fra Hertugdømmet og inkorporeret i Kongeriget. ed Hensyn til Statsgjælden bestemtes det, at den Gjæld, der var ontraheret enten for Danmarks eller for et af Hertugdømmernes særge Regning, vedblivende skulde falde hvert især af disse Lande til ast, hvorimod den Gjæld, der var stiftet for det danske Monarkis egning, skulde deles mellem Danmark paa den ene og de afstaaede ertugdømmer paa den anden Side i Forhold til begge Deles Folketal; ıdtagne herfra vare dog det af den danske Regjering i 1863 i England iftede Laan, der vedblivende skulde falde Danmark tillast, og de lierede Magters Krigsomkostninger, hvis Godtgjørelse skulde overges af Hertugdømmerne.

Endelig forpligtede de kontraherende Parter sig til at slutte en aabenstilstand paa Basis af det militære uti possidetis fra d. 2. August regne, og til, saasnart Præliminærerne vare undertegnede, at træde mmen i Wien for at underhandle om en endelig Fredstraktat.

Vaabenstilstands-Protokollen bestemte, at der fra d. 2. August ulde være en fuldstændig Standsning af Fjendtlighederne tillands tilvands (Blokaden derunder indbefattet), og at denne skulde vare dtil Fredens Afslutning; dog skulde begge Parter være berettigede fra d. 15. September at opsige Vaabenstilstanden med 6 Ugers Varsel. lland skulde vedblivende holdes besat af de allierede Magters Tropper, g ikke i større Antal, end disse Magter af rent militære Hensyn aatte anse det for nødvendigt. Disse Troppers Forpleining og Indartering samt de til Armeen fornødne Befordringsmidler skulde ydes a Jyllands Bekostning, derimod ikke Troppernes Lønning, Felttilget derunder indbefattet. Opkrævningen af de i Jylland udskrevne ontributioner stilledes i Bero, og de Varer eller andre Gjenstande, m vare beslaglagte og ikke allerede solgte, skulde frigives; nye alæg af Kontributioner maatte ikke udskrives. Af Jyllands ordire Indkomster skulde Betaling ydes til de Kommuner, hvem det ev paalagt at efterkomme de militære Rekvisitioner, ligeledes skulde Udgifter afholdes, der vare nødvendige til Administrationens Gang. erskuddet skulde tilbagebetales den danske Regjering, naar Jylland

blev rømmet. Krigsfangernes og de politiske Fangers Frigivelse b stemtes snarest muligt at skulle ske imod den Forsikkring, at Krig fangerne ikke skulde tjene i den danske Hær, før Freden var slutte Endelig blev det tilsagt, at de danske Soldater, der under Vaabe stilstanden maatte blive permitterede til Jylland, uden nogensomhel Hindring skulde kunne vende tilbage til den danske Armee i Ti fælde af Fjendtlighedernes Gjenoptagelse.

Samme Dag (1. August) som Præliminærerne og Vaabenstilstand Protokollen være undertegnede, bleve, som omtalt, de respektive p Krigsskuepladsen kommanderende Generaler ad telegrafisk Vei unde rettede derom. —

Hæren spredes over Fyen og Sjælland.

D. 2. August kundgjordes det for Hæren, at en Vaabenstilsta fra samme Dag var afsluttet. Alle Forsvarsarbeider skulde standse og Afdelingerne i Hovedsagen indtage de samme Kantonnementer, so de havde havt før d. 31. Juli.

Troppeforsendelsen til Sjælland begyndte imidlertid ufortøve Hæren spredtes over Fyen og Sjælland, og om end de for Krigen o rettede høiere Vaabenenheder foreløbigt vedbleve at bestaa, foretog dog en Række Foranstaltninger, der tydeligt vidnede om, at en Ove gang til Fredsfoden fuldbyrdedes.

At Krigen var endt, udtaltes ogsaa i følgende Proklamation f Hs. Majestæt Kongen af 8. August, som oplæstes for Troppe under Gevær:

Soldater!

Kampen er endt! Fra Krigens blodige Færd vende I tilbage Hjemmets Gjerning.

Tunge Offre har Krigen kostet; med endnu tungere Offre m Freden kjøbes. Men Fædrelandets Vel byder at foretrække Fred for en fortsat Kamp.

Jeg veed, at Eders Mod er usvækket; jeg veed, at Armeen end er berédt til at optage Kampen imod Fjenden; men vi raade ikke ov Udfaldet, og medens der kæmpes, er den overveiende Del af Land i Fjendens Vold og lider under et Tryk, der snart vil føre til Ød læggelse. Derfor maatte Kampen søges endt, om end med Afstaaels af Landsdele, der fra ældgammel Tid hørte til Danmark, og til hvil enhver Dansks Hjerte var knyttet.

For Eder, Soldater! er Udfaldet af Kampen dobbelt tungt; I ›mpede og Eders Blod flød for den Sag, vi nu have maattet opgive. en med Ære gaa I ud af Kampen. Det skal erkjendes, at den Opve, der fra først stilledes til Eder, var mere end vanskelig; mod to ormagters Hære vare I kun en lille Skare. Ethvert Haab om Hjælp igtede, Fjendens Overmagt tvang Eder tilbage, men hverken hans agt eller Vinterens Barskhed kuede Eders Mod.

Modtager derfor, før I skilles, Eders Konges Tak. Med dyb Bemring har jeg fulgt Eder i Eders tunge Gjerning, med sorgblandet olthed har jeg set Eders Færd. Bevarer under fredelige Sysler den ›lighed, den Selvopoffrelse, I have viist i Kampen, bevarer fremfor t den Kjærlighed til Konge og Fædreland, der har ledet Eder. Med ›rsynets Bistand vil Danmark endnu kunne haabe en lykkelig Frem-l, om end den nærmeste Tid viser sig mørk og truende.

Værer i Freden, hvad I have været i Kampen, og I ville bidrage Fædrelandets Vel, som I hidtil have hævdet dets Ære.

Kjøbenhavn d. 8. August 1864.

Christian R.

Allerede d. 2. og 4. August afgik 2. Brigade samt Gardehusargimentet, henholdsvis fra Assens og fra Nyborg over Korsør til øbenhavn. Regjeringen ønskede nemlig hurtigst muligt paalidelige opper til Kjøbenhavn paa Grund af uheldige Forhold ved den der-›rende, for en stor Del af Sydslesvigere bestaaende Garnisonsbataillon. den ligeledes ønskede Oberst Max Müller til Kjøbenhavn, overg Obersten Kommandoen over 2. Brigade, medens sammes midlertige Kommandør, Oberst Hirsch, overtog Kommandoen over 5. igade.

I Dagene 6.—13. August forlagdes derhos 3., 4., 5. og 8. Brigade nt 4. Dragonregiment til Sjælland. Alle til Sjælland overførte delinger underlagdes 1. Generalkommando.

I Følge Krigsministeriets Resolution af 13. August sattes samtlige Armeen hørende Afdelinger paa Kantonnementsfod, hvilken for Unklasserne skulde regnes fra den nærmest paafølgende Lønningsdag, Officerer p. p. fra 1. September.

Krigsministeriet bestemte derhos følgende Sammensætning af Hæ- Hærens Sammensætning fra medio August
fra medio August:

I. Paa Sjælland under 1. **Generalkommando** (Generallieutenant Meza):

1. **Division**, Generallieutenant Gerlach (Stabskvarter Kjøbenhavn):
   2. Brigade, Oberst Max Müller (Stabskvarter Kjøbenhavn):
      2., 3., 18. og 22. Regiment.
   5. Brigade, Oberst Hirsch (Stabskvarter Helsingør):
      8, og 15. Regiment.
   Gardehusarregimentet.

2. **Division**, Generalmajor Wilster (Stabskvarter Roskilde):
   3. Brigade, Oberst Harbou (Stabskvarter Ringsted):
      10., 16. og 17. Regiment.
   4. Brigade, Oberst Scharffenberg (Stabskvarter Kjøge):
      4., 6., 9. og 20. Regiment.
   4. Dragonregiment.

II. Paa Fyen under **Overkommandoen** (Generallieutenant Steimann i Odense):

3. **Division**, Generalmajor Wörishöffer (Stabskvarter Odense):
   1. Brigade, Oberst Nielsen (Stabskvarter Svendborg):
      7. og 14. Regiment.
   6. Brigade, Oberst Bülow (Stabskvarter Odense):
      1. og 5. Regiment.
   7. Brigade, Oberst Hein (Stabskvarter Middelfart):
      11., 12. og 13. Regiment.
   9. Brigade, Oberst Neergaard (Stabskvarter Nyborg):
      19. og 21. Regiment.

4. **Division**, Generalmajor Honnens*) (Stabskvarter Hunderup, fra 10. November Odense):
   1. Kavaleribrigade, Oberst Brock (Stabskvarter Blangstegaard, fra Oktobers Begyndelse Selleberg i Birkende Sogn):
      3. og 5. Dragonregiment.
   2. Kavaleribrigade, Oberst Scharffenberg (Stabskvarter Hollufgaard):
      2. og 6. Dragonregiment.

Permittering af Mandskab.

Efter Ankomsten til Depotstederne permitterede Infanteriregimenterne samtlige Slesvigere, medmindre disse selv ønskede at forblive i Tjeneste, samt alt fra Kongeriget udskrevet Mandskab med Undtagelse af Aargangen 1864 og Frilodsmændene af 1857 og 1858, dog saaledes at Bataillonernes Styrke ikke blev under 300 Underkorporaler og M

*) Generallieutenant Hegermann-Lindencrone var beordret til Kjøbenhavn.

ige. De for 1865 udskrevne Rekruter, der vare indkaldte for at vaabenves i en i Kjøbenhavn d. 27. Juli oprettet Infanteri-Exercerskole, bleve geledes hjempermitterede. For Kavaleriets Vedkommende befalees følgende Permittering:

2. Dragonregiment 265 Mand, de øvrige Kavaleriregimenter alt ed disse til Tjeneste værende Forstærkningsmandskab*); Slesvigere kulde hjemsendes, selv om de ikke vare overførte i Forstærkningen. og 6. Dragonregiment skulde tilbageholde en Styrke af 70 Underorporaler og Menige pr. Eskadron.

Tilbagelevering af Distriktsheste befaledes samtidigt.

Ordonnantskorpset permitterede overensstemmende med de for avaleriregimenterne givne Bestemmelser, men beordredes d. 20. at ermittere indtil en Styrke af 60 Underkorporaler og Menige.

Artilleriet.

Divisionsartillerikommandoerne og de Divisionerne hidtil undergte Feltbatterier underlagdes direkte Armeens Artilleri i Odense.

Ved de til Fyen dislocerede Feltbatterier permitteredes saa stor n Styrke, at Batterierne beholdt tilbage Halvdelen af den for 2. Udustningsgrad normerede Konstabelstyrke; de tre paa Fyen stationerede æstningskompagnier bleve tilsammen paa c. 200 Mand.

Af Trainkonstabler permitteredes foreløbigt ingen. Først d. 30. ugust gaves Bemyndigelse til, efterhaanden som Trainkonstabler bleve isponible derved, at Heste udsattes paa Foder, at permittere saa ange, som kunde undværes uden at afbryde Batteriernes Øvelser.

Ingenieurtropperne.

De ved Divisionerne ansatte Ingenieurofficerer og Ingenieurkompagnier afgik fra Divisionerne og henlagdes direkte under Ingenieurommandoen i Odense. Alt det spredte Materiel, der ikke forblev i eire o. s. v., samledes paa passende Steder (Middelfart, Kerteminde s. v.) Ved Ingenieurtropperne permitteredes først alt af Hertugømmet Slesvig udskrevet Mandskab (derunder indbefattet Underkorporaler og midlertidige Korporaler), og ved Resolution af 16. August lt Mandskab, der ikke hørte til Aargangene 1863 og 1864.

Kavaleri- og Infanteriregimenternes Train-Trækheste samt en Del de bespændte Batteriers Trækheste udsattes ved private Overenskomer paa Foder i vedkommende Afdelingers Kantonnements Distrikter.

Ophævelse af en Del tidligere trufne Foranstaltninger.

Beleiringstilstanden paa Fyen og omliggende Øer hævedes fra d. August, og alle som Følge af Beleiringstilstanden trufne extraordi-

*) En Permittering af Forstærkningsmandskabet (ved 2., 3., 4., 5. og 6. Dragonregiment, ialt c. 200 Mand) var alt paabegyndt i Juli i Henhold til K. M. Resolution af 26. samme M. og skyldtes den netop da foregaaede Tilgang af Rekruter.

nære Foranstaltninger traadte ud af Kraft. Skibsfarten mellem Fye og Nørrejylland, saa vel som Forbindelsen med Hertugdømmerne fr gaves kort efter Midten af August; dog førtes vedvarende Tilsyn me mistænkelige Personer. Krigstelegrafstationerne inddroges; Transpor dampskibene opsagdes, efterhaanden som Marineministeriet leverede d Skibe, som Armeen herefter behøvede; Arbeiderbataillonen opløstes, o Personalet af Marineartilleriet retournerede til Kjøbenhavn.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe opløstes d. 15. August. Korp sets Officerer, Underofficerer og Menige afgik til deres Afdelinger, fo saavidt de ikke hjempermitteredes. Korpsets Dampskib og Transpor baad vare alt afgivne til Assistance ved Troppeoverførslerne fra Nybor til Korsør.

Ved K. M. Resolution af 22. August afskedigedes samtlige fren mede Frivillige (Underofficerer og Menige) af Troppeafdelingern Danske Frivillige (Underofficerer og Menige), som ønskede at udtræd af Armeen, bemyndigedes Afdelingerne til at demittere.

Militærarbeiderne hjemforlovedes i Henhold til Resolution af 2 August; Feltpostvæsenet hævedes fra d. 21. s. M. Kjøbenhavns Garn sonsbataillon opløstes ved Slutningen af August.

Udlevering af Krigsfanger.

I Vaabenstilstandsprotokollen var det bestemt, at alle Krigsfang skulde frigives, og at de danske Fanger vilde være at afhente i Trav münde og Swinemünde. Til hvert af disse Steder afgik derfor med August en Stabsofficer, ledsaget af en yngre Officer, samt de fornød Transportskibe for at føre de Krigsfangne til Kjøbenhavn, hvor Kon mandøren for 1. Infanteribrigade, Oberst G. J W. Nielsen hav faaet Ordre til at modtage dem og sørge for Udførelsen af de af Krigsmin steriet under 17. August med Hensyn til de Krigsfangne givne Besten melser. Disse gik hovedsagelig ud paa, at Linieofficererne og de fas Underofficerer indtil videre ikke maatte anvendes til nogen Tjenes ved Armeen og skulde tage Ophold, de førstnævnte paa det Sted, hv deres Afdeling kantonnerede eller garnisonerede, de sidstnævnte Kjøbenhavn; alle øvrige Befalingsmænd samt de Menige skulde, fo saavidt de vare værnepligtige, uden Hensyn til Udskrivningsaar permitteres, og forsaavidt de vare antagne til midlertidig Tjenes afgaa fra Armeen.

Permittering af Mandskab og Befalingsmænd i Oktober.

Under 1. Oktober gaves Bemyndigelse til en større Permitterin Infanteriets Styrke reduceredes til 220 Mand pr. Bataillon. Dragonregiment permitterede alt Mandskab, der var ældre end

lskrivningen for 1859, og 3. Dragonregiment alt Mandskab, der var dre end af Udskrivningen for 1860.

1. og 2. Divisions Artillerikommando opløstes, og de dem underste Batterier henlagdes under 3. og 4. Divisionsartillerikommando.

Under 5. Oktober gaves Bemyndigelse til Permittering af Rervebefalingsmænd efter følgende Regler: Ved Stabene og ved Kavariregimenterne permitteredes alle Kavaleri-Reserveofficerer, der vare nævnte til Officerer forinden d. 1. Januar 1864. Endvidere permitteredes alle midlertidige Korporaler, der henhørte til Aargange, af ilke Mandskabet var permitteret ved de Regimenter, ved hvilke de re ansatte.

Stabene og Infanteriregimenterne bemyndigedes til at permittere le Infanteri-Reserveofficerer, der maatte ønske det og vare udnævnte Officerer forinden d. 1 Januar 1864, dog ikke i større Udstrækning, d at hver Bataillon beholdt 7 tjenestegjørende Lieutenanter af Lien og Reserven foruden Kompagnikommandørerne.

Under 10. Oktober udgaves Bestemmelse for Permittering af Inteiets midlertidige Underofficerer. Artilleriets Krigsreserveofficerer rmitteredes i et Antal af 12, de midlertidige Underofficerer sammen ed deres Aldersklasse.

Under 6 Oktober befaledes det, at 1., 2., 3. og 5. Feltbatteri ulde forlægges til Kjøbenhavn og under 29. samme Maaned, at Fæstngskompagniernes Antal efterhanden skulde nedbringes til 3.

Ogsaa Ingenieurtropperne traadte tilbage paa Fredsorganisationen a 3 Kompagnier og afgik i Slutningen af Oktober til Kjøbenhavn, et der paa Fyen i Henhold til Krigsministeriets Befaling af 6. Okber kun efterlodes et Detachement under Kommando af Major chrøder.

De Afdelinger og Institutioner, som vendte tilbage til de Garniner, hvorfra de i Anledning af Krigen vare udkommanderede, betragdes fra d 1. November som staaende paa Garnisonsfod.

Som tidligere omtalt, vedblev Kystbevogtningen paa Fyen under aabenstilstanden dog med en mindre Styrke.

Kystbevogtningen paa Fyen under Vaabenstilstanden

I de første Dage af August ordnedes Tjenesten saaledes, at 4. ivision bevogtede Kysten fra Æbelholm til Baaring Bro, den kombirede Landgangsbrigade (5) Kysten fra Baaring Bro over Strib til iddelfart, 3. Division herfra til Brendeaa, 6. Dragonregiment fra rendeaa til Faaborg Bugten. Ved 5. Brigades Afgang overtog 3. ivision d. 6. Bevogtningen ogsaa af den denne Brigade tildelte Kyst-

strækning, i hvilken Anledning 4. Dragonregiments 1. Halvregimer midlertidigt underlagdes Divisionen.

Paa Grund af Omdisloceringen paa Fyen kunde 6. Dragonregimer ikke længer bestride den hidtil af Regimentet udførte Patrouilletjenest langs den søndre Del af Fyens Vestkyst. Det bestemtes derfor, at d slesvigske Gendarmerikorps skulde anvendes til Besættelse af de ves lige Færgesteder paa Fyen samt til Bevogtning af Kysten melle Assens og Faaborg, medens 7. Infanteribrigade med to Eskadron skulde etablere en Patrouilletjeneste langs Fyens vestlige og nordlig Kyst fra Assens til forbi Bogense for at paase, at Forbindelsen melle Fyen og de af Fjenden besatte Territorier ikke fandt Sted paa and Punkter end ved Middelfart, Strib og Bogense, paa hvilke Steder d oprettedes Gendarmeristationer.

Fra den 25. August overtoges Kystbevogtningen paa hele Stræl ningen fra Bogense over Middelfart og Assens til Faaborg af det sle vigske Gendarmerikorps, idet der oprettedes 25 Stationer, der besatt med ialt 13 Underofficerer og 60 beredne og uberedne Gendarmer; d to Eskadroner, der havde været afgivne til 7. Infanteribrigade, in droges til 4. Division.

Gendarmerne instrueredes om at have Opmærksomheden henven paa de ved Færgestederne ankommende og afreisende Personer og anholde de for Spioneri mistænkte; at paase, at ikke Fremmede lan sattes paa Kysten udenfor de sædvanlige Færgesteder; at forhindr at Uvedkommende besigtigede de paa Kysterne værende Forskand ninger, samt anholde enhver fjendtlig militær Person, som maatte ha tilsneget sig Adgang til Øen.

De fortifikatoriske Anlæg i Nærheden af Kjøbstæderne bevogted ved Poster, udsatte fra de i Byerne kantonnerende Infanteriafdelinge Til Bevogtning af Kystbatterierne ved Fyens nordvestlige Kyst og Depotet ved Kauslunde, der blev Hovedpark, afgaves et særligt Kor mando.

Forholdene paa fjendtlig Side under Vaabenstilstanden.

Paa fjendtlig Side indtoge Korpserne under Vaabenstilstand et mere spredt Kantonnement. II. (preussiske) Korps belag Egnen fra Limfjorden mod Syd indtil i Høide med Horsens; d østerrigske Korps forblev mellem Horsens og Kolding, medens (preussiske) Korps belagde Slesvig. 5. Division forblev i og v Kiel med Besætning paa Femern og i Altona. Af Forbundsexek tionstropperne forbleve Saxerne i den østlige, Hannoveranerne i d vestlige Del af Holsten.

De Allieredes Overkommando forblev foreløbigt i Aabenraa.

Fredsunderhandlingerne.

Underhandlingerne om den endelige Fred vare imidlertid d. 25. ıgust blevne aabnede i Wien; fra preussisk Side ledede de ikke nger umiddelbart af Ministerpræsident v. Bismarck, men af Fri- ırre v. Werther; som anden preussiske Befuldmægtigede indtraadte nere Geheimeraad Balan. De danske Befuldmægtigede, der efter- ıanden tildeltes flere Medhjælpere, vare blevne instruerede om at rette ıres Bestræbelser paa at udvirke Modifikationer i Præliminærernes rtikel 1 og 2 og at gjøre alt, hvad der kunde gjøres, for at bevare r Danmark idetmindste de Distrikter af Slesvig, som utvivlsomt ıvde dansk Nationalitet, og altsaa af al Magt bestræbe sig for at faae igets fremtidige Grændse dragen idetmindste N. for Flensborg og ınder ved den saakaldte Bovlinie med Sundeved og Als. At opnaa ı saadan Forandring i Fredspræliminærerne vilde dog kun være lidet ndsynligt, saafremt Danmark ikke heri blev støttet af de neutrale agter, og det blev derfor ogsaa paalagt vore Befuldmægtigede at ræbe hen til at faae en neutral Magt til at optræde som Mægler. ıgen af disse Magter vilde imidlertid indlade sig derpaa, og Forhand- ıgerne maatte derfor føres paa Basis af Præliminærerne. Kammer- ırre Quaade havde vel i en fortrolig Samtale med den østerrigske inisterpræsident fremhævet Muligheden af, at Danmark kunde se g foranlediget til at afvige fra Præliminærerne, og søgt at udforske, vorvidt en saadan Afvigelse vilde blive indrømmet fra de Allieredes ıde; men Grev Rechberg havde erklæret, at selv om Preussen vilde ımtykke i en Forandring af Præliminærerne, hvad han ingenlunde ıede, kunde de forbundne Magter ikke gjøre det af Hensyn til Tydsk- nd. De danske Befuldmægtigede ansaa det derfor ikke tilraadeligt ı officiel Vei at tilkjendegive deres Regjerings Ønske om at opnaa ı Forandring i Præliminærerne, da dette vilde have kunnet berede ıre Vanskeligheder med Hensyn til Ordningen af de mange andre gtige Forhold, hvorom der skulde tages Bestemmelse ved den ende- ge Fred; men konfidentielt fortsatte de uafbrudt deres Bestræbelser r at naae det attraaede Maal.

Grev Rechbergs Antydning af, at Preussen ingenlunde var llig til at samtykke i en Afvigelse fra Præliminærerne, skulde snart adfæste sig, idet Ministerpræsident v. Bismarck gjennem et Tele- ıam til Friherre v. Werther opfordrede Grev Rechberg til at kjendegive de danske Befuldmægtigede, at de tydske Magter vilde sig nødsagede til at afbryde al videre Forhandling, saafremt den ınske Regjering vilde fravige Fredspræliminærerne. For muligen at rebygge, at man fra dansk Side skulde søge at trække Underhand-

lingerne i Langdrag eller vel endog nægte at gaa ind paa Freden, o for at tvinge Danmark til en snarlig Eftergivenhed, besluttede de fo enede tydske Stormagter midt i September at forhøie det Tryk, so hvilede paa Jylland.

Efter høiere Ordre befalede saaledes General Vogel von Fa ckenstein under Paaskud af den i Jylland herskende stadige Blæst, Troppernes daglige Naturalforpleiningsportion fra d. 23. Septemb skulde forhøies, ligeledes den daglige Hesteration; der anordnedes Begyndelsen af Oktober en stærkere Belægning af de jydske Byer befaledes, at der i en Del af disse skulde indrettes Vinterkvarter for Tro perne; store Vognparker oprettedes. Samtidigt paabødes skærpede Fo holdsregler med Hensyn til Jyllands Forvaltning. Alle udenfor Jylla udkommende, danske Blade bleve paa enkelte Undtagelser nær fo budte; alle Varer, ogsaa de fra de danske Øer, befaledes fra 1. Oktob fortoldede ved Indførsel til Jylland; Udførsel af Smør og andre Le netsmidler forbødes; det paalagdes Fremmede, som besøgte Jyllan og de af Provindsens Beboere, som maatte forlade den for senere vende tilbage, at forskaffe sig Legitimationspapirer, der mod et Vede lag kunde erholdes paa forskjellige, opgivne Steder; det bekjend gjordes, at Likvidationen med Yderne af Forpleiningen til Hæren f August Maaned skulde opsættes, da de fornødne Midler manglede Kassen. I Anledning af, at den kongelige danske Post havde havt Underskud, befaledes det, at den danske Post skulde ophøre fra 1. N vember, at Breve fra samme Tid saavidt muligt vilde blive befordre med den preussiske Feltpost, ligesom det tillodes Privatpersoner uhi dret at befordre Reisende; da Forstforvaltningen ligeledes udviste Deficit, befaledes det, at Forstembedsmændenes Gager skulde nedsætt til $^2/_3$, og at der forøvrigt til Dækning af Deficitet skulde hugges d fornødne Kvantum Skov*).

Under et saadant Tryk maatte Fredsforhandlingerne føres; til d danske Regjerings Protester mod den fjendtlige Fremfærd i Jylla toge Magterne intet Hensyn, og af de neutrale Magter fandt Engla sig foranlediget til at raade os til at paaskynde Fredsslutningen.

---

*) Da den kongelige Overførster i Jylland, Kammerherre N. J. Jessen, vægrede ved at udføre denne sidste Befaling, blev han afsat af General v. Falckenste og en preussisk Lieutenant d. 25. Oktober ansat i hans Sted; samme Dag kjendtgjordes det, at alle Embedsbesættelser i Jylland kun kunde udgaa fra G neralen, og at Ansøgninger om Ansættelse i Tilfælde af Vakance derfor maat indgives til ham.

Forhandlingen om Bestemmelsen af Grænselinien paa Præliminierernes Grundlag var foreløbigt til nærmere Overveielse bleven overaget til særlig Sagkyndige, hvortil fra dansk Side designeredes Oberst auffmann, fra østerrigsk Oberstlieutenant von Schønfeld og fra eussisk Oberstlieutenant v. Stiehle. Efter nogen Forhandling var an i Begyndelsen af September bleven enig om en Grændselinie, r mod Vest trak sig en Mils Vei Syd og Øst om Ribe til Kongeaa, gte denne til henimod Holte og derfra gik Syd om Sognene Vamup, Ødis, Frørup og Christiansfeld langs Alver Aa til Heilsminde. en d. 18. September, efterat de specielle Forhandlinger om Grænseien længst vare sluttede, fremsattes der pludselig fra tydsk Side stemt Fordring om en nordligere Linie, hvorved der kun ydedes anmark en meget ufuldkommen Erstatning for, hvad der skulde afaas af jydske Territorier. Først efter gjentagne Forhandlinger blev an i Begyndelsen af Oktober enig om en Grænselinie, idet Vamdrup Ødis Sogne samt en Del af Frørup Sogn overlodes til Danmark, medens gnene Alver og Fyrstrup samt Christiansfeld skulde tilfalde Slesvig.

Et andet Spørgsmaal, som beredte en Del Vanskeligheder og ev Gjenstand for længere Forhandlinger, var det om Erstatninn, der skulde ydes for den Søskade, der var tilføiet de tydske agter. Disse sidste gjorde nemlig Fordring paa Erstatning ikke ene for den direkte Skade, som de havde lidt ved Beslaglæglsen og Opbringelsen af Skibe, men ogsaa for den derved forledigede indirekte Skade og for det Tab, Blokaden havde tilføiet m. Da disse Fordringer strede mod Folkeretten, og Danmark, selv det havde villet det, af Hensyn til de andre Sømagter ikke kunde erkjende dem, henvendte den danske Regjering sig til Kabinetterne Paris, London, St. Petersborg, Stockholm, Haag og Turin for at beære deres Understøttelse i Sagen. Den franske og den engelske denrigsminister forelagde Sagen for Sagkyndige, og, da disse udtalte imod de tydske Magters Fordringer som stridende mod Folkeretn, sendtes deres Betænkninger til den engelske og den franske Gendt i Wien, for at disse kunde gjøre Forestillinger hos den østerske Ministerpræsident. Inden det kom saa vidt, var imidlertid en erenskomst bleven truffen mellem de forhandlende Magter, idet der tydsk Side gaves Afkald paa enhver Erstatning for Blokaden, mens man fra dansk Side forpligtede sig til, foruden at udlevere alle opbragte Skibe med Ladninger eller at erstatte deres Værdi, tillige godtgjøre Skibenes Befragtere og Mandskab saavel som Ladningserne alle de Tab, som bevislig vare blevne foranledigede ved Skibe-

nes Opbringelse, saasom Havneafgifter, Retsomkostninger og Udgifte paadragne ved Mandskabets Underhold og Skibenes Hjemsendelse.

Ordningen af de finantsielle Forhold foranledigede vidtløftig Forhandlinger. Fra tydsk Side gjordes der Fordring paa Delagti hed for Hertugdømmerne i Statsaktiverne, navnlig Øresundsfond hvilket man fra dansk Side modsatte sig, da der i Fredsprælim nærerne kun var Tale om en Deling af Statsgjælden, og Øresund fondet tilmed maatte betragtes som et særligt, Kongeriget tilhøren Fond. Ogsaa herskede der Uenighed med Hensyn til Bestemmels af Forholdstallet, hvorefter Delingen skulde ske, og det Tidspunkt, d skulde lægges til Grund for Gjældsopgjørelsen. For nærmere at o lyse Sagen blev det besluttet foreløbigt at overdrage den til Drøftel af særlig Sagkyndige, og hertil bestemtes fra dansk Side Etatsra Fenger, og fra de tydske Magters Side Baron C. Scheel-Plesse Der opnaaedes imidlertid ingen Enighed ved denne Forhandling; A skuelserne vare tværtimod saa afvigende, at det blev klart, at Forstaaelse ikke vilde kunne tilveiebringes paa den tidligere Forhan lingsbasis. Den østerrigske Ministerpræsident, Grev Rechberg, fo slog derfor d. 30. September at vedtage en Aversionalsum, som He tugdømmerne skulde betale Kongeriget, saa at derved alle Spørgsma som knyttede sig til Fællesgjældens Deling, afgjordes under et. Su mens Størrelse foresloges af Greven i et paafølgende Møde sat 29 Millioner Rigsdaler som et Middeltal mellem de fra begge Mo parter opstillede Beløb. Da Baron v. Werther d. 8. Oktober p Preussens Vegne gik ind paa dette Forslag, dog med Forbehold af, der stilledes Danmark mere byrdefulde Betingelser, saafremt vægrede sig ved at modtage Forslaget, afgave vore Befuldmægtige efter Ordre fra Kjøbenhavn d. 11. Oktober Erklæring om, at Ha Majestæt Kongen af Danmark erklærede sig beredt til at overta hele Monarkiets Statsgjæld imod, at de allierede Magter garantere Udbetalingen af en Sum af 29 Millioner Rigsdaler, saaledes at M narkiets Aktiver og alle Kassebeholdninger forbleve hos Kongerige

Det havde været den danske Regjerings Ønske at faae optage Fredstraktaten en Artikel, der gav den danske Befolkning i Sles Garantier for dens nationale Interesser og tilsikkrede, at begge Nat naliteter i Hertugdømmet skulde nyde en fuldstændig Ligeberettige og en fuldkommen retfærdig og upartisk Beskyttelse. Sagen syn heller ikke at skulle møde nogen Modstand fra tydsk Side, og Befuldmægtigede vare allerede blevne enige om Artiklens Redakti da de preussiske Befuldmægtigede d. 25. Oktober fra deres Regjer

ɔdtoge et Telegram, der bød dem at nægte deres Samtykke til denne rtikel, medmindre der tilføiedes, at Hs. Majestæt Kongen af Danark vilde iagttage de samme Beskyttelses- og Forsoningsprinciper ed Hensyn til de Dele af Slesvig, som inkorporeredes i Kongeriget anmark. Da man fra dansk Side troede fremfor alt at burde undae enhver Bestemmelse, som kunde give Paaskud til Indblanding i anmarks indre Anliggender, foretrak man at give Afkald paa Gantien, og Artiklen faldt saaledes bort.

D. 30. Oktober undertegnedes endelig i Wien Freden og en dertil ıyttet Protokol om Jyllands Rømning af de tydske Tropper*). Denne dste gik hovedsagelig ud paa, at Jyllands Rømning skulde ske efter ɔner senest i et Tidsrum af 3 Uger, at paa den Dag, Udvexlingen Ratifikationerne af Fredstraktaten fandt Sted, skulde det fjendtlige ilitærgouvernements Virksomhed i Jylland ophøre, og Landets Adinistration overgaa til en af den danske Regjering udnævnt Komissær, og at fra denne Dag alle Ydelser med Hensyn til Indkvarteng, Forpleining, Behandling af Syge og Afgivelsen af Befordringsidler skulde godtgjøres af de allierede Tropper.

Fredstraktaten ratificeres.

Efterat Rigsraadet, der i den Anledning var bleven indkaldt til overordentligt Møde, havde givet sit Samtykke til Freden, blev raktaten den 12. November ratificeret af Kongen, og d. 16. udxledes Ratifikationerne i Wien**). Strax efter Ratifikationerne ındgjorde Kongen i et aabent Brev til Folket den afsluttede Fred løste Indbyggerne i de afstaaede Landsdele fra deres Troskabsed***). Slutningen af November afreiste Kongen til Jylland for at gjense enne haardt prøvede Provinds, udstedte under 29. November et

*) Bilag 28 indeholder Fredstraktaten og den dertil knyttede Protokol angaaende Jyllands Rømning af de allierede Tropper.

**) Til Fuldstændiggjørelse skal endnu tilføies følgende Oplysninger: Efter Fredsslutningen overdrog den preussiske Regjering til sine Kronjurister at undersøge Spørgsmaalet om Arverettigheden til Hertugdømmerne. Deres Betænkning gik ud paa, at Kong Christian IX. indtil Freden i Wien var den eneste retmæssige Hersker i Hertugdømmerne. Ved Freden i Prag overdrog Keiseren af Østerrig til Kongen af Preussen alle sine ved Freden i Wien erhvervede Rettigheder til Slesvig og Holsten, dog ved Frankrigs Paavirkning med det Forbehold, at Slesvigs nordlige Distrikter, naar deres Beboere ved en fri Afstemning tilkjendegave Ønsket om at blive forenede med Danmark, skulde aftrædes til Danmark. Efter Frankrigs Nederlag i 1870 frigjorde Preussen sig ligeoverfor Østerrig for denne Forpligtelse ved en under 11. Oktober 1878 afsluttet Traktat.

***) Bilag 29 indeholder de af Hs. Majestæt Kongen i Anledning af Fredsratifikationerne udstedte aabne Breve.

aabent Brev til den jydske Befolkning og tog den 8. December Kolding Afsked med sine tidligere danske Undersaatter, som i sto Antal havde indfundet sig sammesteds.

Overgang til Fredsfod for Hær og for Flaade

Overgangen til Fredsfod sattes derefter strax i Værk, hovedsagel ved Bestemmelser af 1. November fra Krigsministeriet:

1. Brigade opløstes. 7. og 14. Regiment underlagdes henholdsv 9. og 6. Brigade.

1. og 2. Kavaleribrigade opløstes; 2., 3., 5. og 6. Dragonregime underlagdes direkte 4. Division.

Infanteriregimenterne permitterede indtil en Styrke af 160 Unde korporaler og Menige pr. Regiment. Først permitteredes Frilodsman skabet og af dette atter de ældste Aargange først, dernæst Linieman skabet for 1862 og endelig Mandskabet for 1863. Af Liniemandskab for 1864 permitteredes ingen, selv om Regimenterne ved at behol dette Mandskab fik en Styrke, der overskred den ovenfor befale Størrelse.

Infanteriregimenterne traadte medio November tilbage til d for de oprindelige Infanteribatailloner bestemte Formation paa 4 Kor pagnier. Ogsaa Kavaleriregimenterne traadte inden Udgangen af N vember tilbage paa den oprindelige Formation paa 4 Eskadroner. V Permittering af de ældste, midlertidige Underofficerer indskrænked Antallet af Underofficerer til det for Kompagnier og Eskadroner p Fredsfod normerede Antal.

Ifølge Krigsministeriets Befaling af 11. November bleve 3. og Divisions Artillerikommandoer opløste, og Feltbatterierne paa Fy som Følge deraf direkte underlagte Armeens Artilleri. Samtidigt b faledes, at 6. Feltbatteri skulde afgaa til Kjøbenhavn som ubespæn og at 13. Batteri, der var formeret ved Mobiliseringen, skulde opløs

I Løbet af November afgik de sidste til Tjeneste værende svens norske Officerer fra Armeen. Fremdeles demitteredes samtlige, midl tidig til Tjeneste tagne Officerer og permitteredes samtlige inden d. Januar 1864 udnævnte Krigsreserveofficerer; ogsaa de efter 1 Janu 1864 udnævnte Officerer af Kavaleriets og Infanteriets Krigsreser permitteredes inden Udgangen af bemeldte Maaned.

4. Fæstningskompagni opløstes.

For Flaadens Vedkommende foregik under Vaabenhvilen og ind Skibenes Aftakling kun mindre Forandringer.

Fra Eskadren i Østersøens vestlige Del afgik i Begyndelsen

ugust Frederik VI., Thor, Dagmar, Rolf Krake, Neptun og Larsens lads til Kjøbenhavn. Thor anvendtes til Krigsfangernes Transport, kirner gik i Postfart, Hekla, Geiser og et Par Dampkanonbaade gik Transportfart. Omtrent midt i Maaneden afgik Vicegouvernør Berg, auch og Hertha med underhavende Delinger af Kanonflotillen til jøbenhavn. D. 22. August beordredes Orlogskapitain Muxoll at edlægge sin Kommando som Eskadrechef og afgaa til Kjøbenhavn, vorhen Orlogskapitain Pedersen alt d. 10. var beordret at afgaa. ed samme Tid sendtes Falken til Kjøbenhavn. D. 27. August over- g Kapitainlieutenant Kraft Kommandoen over den tilbageværende el af Eskadren som Høistkommanderende paa Stationen i Lille Belt. ndel Afgivelser fandt Sted til Troppetransport o. lign. Medio No- mber afgik Kapitainlieutenant Kraft fra Stationen med Esbern nare til Kjøbenhavn.

Eskadren i Østersøens østlige Del forlod d. 6. August Rügen og gik til Stationen ved Humlebæk. D. 2. September stødte Danne- og og Dagmar til Eskadren, fra hvilken Absalon, Fylla og Holger anske d. 14. afgik til Kjøbenhavn. Ved samme Tid tog Eskadren ation mellem Bornholm, Møen og Rügen; medio Oktober var den a Kjøge Bugt. Efterat Skjold, Jylland, Dannebrog og Dagmar vare tacherede, afgik Eskadren til Kjøbenhavn, hvor Flaget blev strøget, Eskadrens Skibe beordredes at oplægge.

Nordsø-Eskadren afgik ved Vaabenstilstandens Indtræden til Kjø- nhavn. I August foregik nogle mindre Detacheringer af Skibe, saa- des deltog Niels Juel i Transporten af frigivne Krigsfanger. D. 30. ugust beordredes Eskadren opløst, og Standeren strøges d. 2. Sep- mber. Flere af Skibene overdroges forskjellige Hverv; saaledes afgik, m oven anført, Dannebrog og Dagmar til Eskadren i Østersøens vest- ge Del; Niels Juel afgik til Skotland for at overføre Officerer og andskab til den tidligere omtalte i Glasgow indkjøbte Fregat Dan- ark, med hvilken den over Horten, der anløbes i Slutningen af Sep- mber, afgik til Kjøbenhavn, hvor begge Fregatter ved Ankomsten ordredes desarmerede og oplagte.

Under 17. Oktober udstedtes en kgl. Proklamation til Flaaden af esentlig samme Indhold som den for Hæren under 3. August udstedte.

De Allierede rømme Nørre jylland.

Rømningen af Nørrejylland fra de Allieredes Side, hvilken i Følge n trufne Overenskomst skulde være gjennemført 3 Uger efter Freds- utningen, paabegyndtes d. 16. November.

For den preussiske Hærs Vedkommende bestemtes det, at samt- ge Tropper, der havde taget Del i Felttoget, skulde vende tilbage til

Hjemmet, hvorfor en Styrke paa 18 Bataillioner, 8 Eskadroner og e Feltartilleriafdeling skulde udrykke derfra til fremtidig Besættelse Hertugdømmerne. Indtil disse Afdelinger indtraf, maatte et tilsvarend Antal Tropper af Feltarmeen forblive staaende. Det østerrigske A meekorps efterlod Brigaden Kalik for at tage Del i Hertugdømme nes Besættelse.

II. (preussiske) Korps's Tilbagemarche fra Jylland foretoges 6 Echelonner. Af disse indtraf de 3 første d. 18. November ved Ko ding, Veile og Horsens, og naaede d. 19., 20. og 22. Egnen om Chr stiansfeld og Haderslev. De tre sidste stode d. 18., 19. og 20. N vember ved Skanderborg og naaede d. 23., 24. og 25. Egnen om Chr stiansfeld og Haderslev. Herfra fortsattes i de følgende Dage Marche mod Syd.

Det østerrigske Armeekorps tiltraadte ligeledes Rømninge af Jylland d. 16. November og benyttede fra d. 18. Jernbanen f Woyens og Husum mod Syd.

I. (preussiske) Korps begyndte d. 14. Udmarchen fra Slesvi

I de sidste Dage af November led Afmarchen en Forsinkelse p Grund af Vanskeligheder i Henseende til Forbundstroppernes Afmarch Efterat de Allierede havde tiltraadt Besiddelsen af Hertugdømmern formente man paa preussisk Side, at Forbundsexekutionen mod Da mark ikke længer havde noget Formaal, og at Forbundstropperne de for maatte rømme Holsten. Da imidlertid det østerrigske Kabinet ikl kunde vindes for en Pression hos Forbundsstaterne, sigtende til Rømning af Holsten, rettede Preussen alene en Opfordring til Sachs og Hannover om at trække deres Tropper tilbage. Hannover stille sig imødekommende i saa Henseende, hvorimod Sachsen vægre sig herved.

Af denne Grund efterlodes foreløbigt c. 2000 Mand preussisl Tropper i Holsten. Da imidlertid de allierede Magter efter at ha forelagt Wiener-Fredstraktaten for Forbundsforsamlingen d. 1. D cember fordrede Exekutionstroppernes Tilbagekaldelse, gik Forbund d. 5. ind herpaa, hvorefter Hjemmarchen af de preussiske Tropp fortsattes d. 7. De sidste Troppebefordringer fandt Sted fra Hambu og Harburg d. 22. December. Ved Begyndelsen af 1865 vare alle u rykkede Afdelinger vendte tilbage til deres Garnisoner og stille paa Fredsfod.

Regjeringsmyndigheden i Holsten og Lauenburg overgik eft Forbundstroppernes Afmarche til de preussisk-østerrigske Civilkon missærer for Slesvig.

General Herwarth von Bittenfeld fik Befalingen over de til esættelse af Hertugdømmerne bestemte Tropper, hvilke d. 15. Decem- r alle vare indtrufne. De preussiske Tropper lagdes i den østlige el af Slesvig og Holsten samt Lauenburg, de østerrigske i den vest- ge Del af Hertugdømmerne. —

Ved Resolution af 19. November bestemte Krigsministeriet, at paa Sjælland og Fyen værende Tropper efter Nørrejyllands Rømng af den preussisk-østerrigske Armee skulde disloceres som følger:

Omdislokation d. 19. November af de paa Sjælland og Fyen værende Tropper.

i Kjøbenhavn: 2., 3., 4., 13., 16, 17., 18 og 22. Regiment samt Gardehusarregimentet med detacherede Eskadroner i Hørsholm og Hillerød;
i Helsingør: 1. og 15. Regiment;
i Hillerød: 8. Regiment;
i Næstved, Vordingborg og Slagelse: 4. Dragonregiment;
i Nyborg: 5. og 19. Regiment;
i Svendborg: 7. Regiment;
i Kantonnement paa Fyen: 2. Dragonregiment;
i Fredericia: 10.. 12. og 21. Regiment;
i Viborg: 9. og 14. Regiment;
i Aalborg: 11. Regiment;
i Aarhus: 6. og 20. Regiment samt 3. Dragonregiment;
i Randers: 5. Dragonregiment;
i Horsens: 6. Dragonregiment med to detacherede Eskadroner i Kolding.

Feltbatterierne og Fæstningskompagnierne paa Fyen skulde efterhanden overføres til Kjøbenhavn, dog først efter nærmere Bestemelse fra Ministeriet.

Garnisonerne skulde for alle disse Afdelinger betragtes som definive, undtagen for 7., 8., 9. og 14. Regiment, samt 2. og 6. Dragongiment, hvilke Afdelinger indtil videre forbleve paa Kantonnementsd, medens de øvrige sattes paa Garnisonsfod fra 1. Januar 1865, forvidt de ikke alt vare det.

Saasnart Omdislokationen var effektueret, vilde der blive befalet forandret Inddeling i Brigader.

Det slesvigske Gendarmerikorps, der var befalet opløst ved Udngen af November, blev efter senere tagen Bestemmelse endnu opholdt en kort Tid og forblev foreløbigt paa Fyen i et Kantonnement i Faaborg. —

Toldgendarmeriet, hvis Befalingsmænd og Mandskab for Største-

delen vare afgivne til forskjellige Institutioner, overgik til det Grænds politikorps, der blev oprettet ved Lov af 23. December 1864.

Under 19. November bleve alle midlertidige Underofficerer og Reservekorporaler, som i Overensstemmelse med de allerhøieste B stemmelser af 29. September 1860 havde ligget til Tjeneste i den fas satte Tid, strax permitterede.

Under 24. November befaledes alle Reserveofficersaspiranter Infanteriet af Skoleholdet for Marts og senere Maaneder permittere senest d. 30. samme Maaned.

Pladskommandantskaberne inddroges efterhaanden.

De jydske og holstenske Distriktsheste tilbageleveredes Distri terne umiddelbart efter Fredsslutningen.

Ved Kundgjørelse for Hæren af 26. November beordredes Armee Overkommando og Divisionerne ophævede ved Udgangen af Novembe Samtidigt gaves nærmere Bestemmelser med Hensyn til de hidtil b staaende Felt-Intendanturers successive Ophævelse. 2. Generalkor mando blev fra samme Tid gjenoprettet.

Som Følge heraf vare fra 1. December Infanteribrigaderne Kavaleriregimenterne Generalkommandoerne direkte underlagte.

Tilbageblik.

Der er i det Foregaaende oprullet et saavidt muligt objektivt illede saavel af Krigsbegivenhederne i 1864 som af Krigsforberedel-rne i Perioden mellem de to slesvigske Krige. Skildringen af Krigs-rberedelserne skjønnedes nødvendig til Forstaaelse af, at det var n forudgaaede Periodes Undladelse af at træffe de til Landets For-ar nødvendige Foranstaltninger saavelsom dens Undladelse af at rge for i rette Tid at bringe Armeen paa Krigsfod, der fik en vedindflydelse paa Krigens Gang.

Den Prøve, Landet underkastedes i 1864, hører til de alvors-ldeste, der kan stilles en Nation. Landet stilledes overfor to Stor-agter, af hvilke den ene, der gik i Spidsen for den militære Udvik-ig i Europa, paa de slesvigske Valpladser skulde lægge Grundstenen sin kommende Magtstilling. Et lykkeligt Udfald var kun tænkeligt d Udlandets Understøttelse, og Bestræbelserne rettedes derfor paa d at trække Krigen i Langdrag at afvente en mulig Forandring i n politiske Situation. Denne Opgave, der skulde løses ved en haard-kket Defensiv i befæstede Stillinger, vanskeliggjordes imidlertid d Forsvarsvæsenets hele Tilstand.

Paa Hærvæsenets forsømte Tilstand kunde der under rigen kun delvis raades Bod. Det maa beklages, at det af Krigs-nister Lundbye i 1858 for Rigsraadet forelagte Udkast til Grund-æk for en Organisationsplan for Hæren ikke ledede til Vedtagelse en Hærlov, og at i alle følgende Aar indtil Krigens Udbrud Kampen n Forfatningsforholdene i den Grad tog Interesserne fangen, at intet ganisatorisk Lovforslag for Hæren kom til at see Dagens Lys.

Hovedtanken i Krigsminister Lundbyes Plan var Ugjørligheden at gaa en Krig imøde med det ringe Antal Afdelinger — for Infa teriets Vedkommende ikkun 22 Batailloner — som den bestaaend Hærplan af 1842 gav; Afdelingernes Antal paatænktes derfor fordobl ved Udsigt til Krig, men som Betingelse herfor stilledes en stær Forøgelse af de faste Befalingsmænds Antal. Krigsminister Thestru der styrede Hærens Anliggender i de nærmest forud for Krigen gaaend Aar (2. December 1859—13. August 1863), holdt fast ved Doublering tanken; men da Regjeringen af finantsielle Hensyn ikke vilde gø ind paa en Forøgelse af Liniebefalingsmændenes Antal, søgte ha Doubleringen gjennemført ved Antagelse i Fredstid af Reserv befalingsmænd i stort Antal og for samtlige Vaaben. Oberst Lundby der i August 1863 atter overtog Bestyrelsen af Krigsministeriet, for fandt saaledes vel Doubleringen vedtagen i Principet, men hvilend paa en Reservebefalingsmands-Institution i Stedet for paa en stær Udvikling af de faste Kadrer. Forholdene maatte imidlertid tages, so de vare. Doubleringen gjennemførtes, men den udfoldede Hær fik f faa faste Befalingsmænd og led derhos — trods Bestræbelserne i forud gaaende Aar — Mangel paa uddannet Mandskab. Misgreb v Omorganisationen løsnede Tilstanden i Hæren; den forudgangne P riodes Sorgløshed beredte de største Vanskeligheder, og endelig gjor det forsømte Befæstningsvæsen det nødvendigt under selve Mobiliseri gen daglig at afgive et overordentligt stort Antal Arbeidskommando hvorved Afdelingerne hindredes i at bruge Tiden til Øvelser og Sama beide. Hæren manglede derfor ved Krigens Udbrud i alle Henseend Sammenhold og Fasthed. Mangfoldige Mangler bleve vel afhjulpne und Krigen; men paa Personellets Omraade lode Manglerne sig ikke hjælpe; Forholdene forværredes tværtimod i saadan Grad, at Hæren Sommeren 1864 for en stor Deel bestod af Rekruter med halvt u dannede Befalingsmænd.

Hertil kom for Infanteriets Vedkommende Underlegenhed Bevæbningen*), der føltes haardt af alle dem, der i 1864 kom til staa overfor preussiske Afdelinger. Den føltes under den langvari Beleiring af Dybbølstillingen; den føltes i hver Forpostfægtning og fre for Alt i de større Kampe i aaben Mark d. 17. Marts, d. 18. April og 29. Juni. I den militære Verden var dog Krigen 1864 ikke egn

*) Betydningen heraf er tidligere nævnt, se I. Del. pag. 181.

at lægge Bagladegeværets Overlegenhed over Forladegeværet for
gen; det var saa forstaaeligt, at den lille Stat maatte bukke
der for Overmagten, at der ikke søgtes om særlige Grunde
rtil; selv den med Preussen allierede Magt blev ikke Betyd-
igen af denne Faktor klar. Erkjendelsen om Bagladegeværets
erlegenhed over Forladegeværet blev først levende efter Krigen
36, da alle Stater som med eet Slag gik til Anskaffelsen af Bag-
legeværet.

Befæstningsvæsenets Tilstand stod i Harmoni med Hær-
senets Tilstand.

Det i første Linie liggende, milelange og ufærdige Dannevirke
d dets tilfrosne Vandløb og Oversvømmelser bød kun en svag Støtte
den ufuldkomment organiserede Hær, der i Januar samledes til
ts Forsvar.

Ved Dannevirkes Rømning kom Hæren vel i Stillinger, hvis Ud-
ækning mere passede til dens Styrke, men da ogsaa disse vare i
ufærdig Tilstand, maatte fremdeles al Kraft rettes paa Stillingernes
ldførelse, og der blev ligesaa lidt som i Januar Leilighed til ved
elser at styrke Sammenholdet.

Den Energi og Utrættelighed i Arbeidet, der lagdes for Dagen i
farefulde Nætter paa Dybbølbanke som i de forholdsvis rolige Dage i
edericia, er tidligere skildret. Dybbølstillingens Modstandskraft for-
edes saa vidt, at Stillingen holdtes til langt ind i April og først
dt efter et hæderfuldt Forsvar; ogsaa Fredericia, hvis Tilstand syntes
abløs ved Krigens Begyndelse, vandt betydeligt i Styrke, men blev
givet, idet det forbeholdtes den samme Regjering, der i 1858 havde
talt, at Fredericias Befæstning var et Livsspørgsmaal for den danske
at, i 1864 at maatte befale Fæstningens Rømning.

Manglerne ved det før Krigen helt forsømte Transportvæsen*)
redte under hele Felttoget de største Vanskeligheder. Vort Herre-
mme paa Havet indbød til at drage Fordel af vore Flankestillinger
l paa et enkelt Sted overraskende at samle en stor Troppestyrke
Udførelsen af en større offensiv Bevægelse; men Forudsætningen
denne Plans Realisation, en tilstrækkelig stærk, vel uddannet og
udrustet mobil Troppestyrke og et vel organiseret Transportvæsen,
nglede. Særligt Manglerne i sidste Henseende vare formentligt Skyld
at forskjellige Operationer, som sikkert havde været udførlige, neppe

*) Se Skildringen af Transportvæsenet i det Følgende.

nok kom til alvorlig Overveielse. Det synes saaledes, — i Analog med hvad der skete i 1849 — at Forholdene under den langvarig Beleiring af Dybbølstillingen og Indeslutningen af Fredericia maatt have indbudt til i et givet Moment at give Fredericia en Skin besætning og overføre Størstedelen af dens Garnison til Als til Ud førelsen af et stort Udfald fra Dybbølstillingen eller — hvad de maaske bød større Chance for et lykkeligt Udfald — i Dybbølforsva rets sidste Dage kun at give denne Stilling en Skinbesætning, meden Hovedstyrken overførtes til Fredericia for i Forbindelse med Garn sonen at foretage et Udfald.

Mangen Armee, der under Forhold som de nævnte, og midt Vinterens Hjerte maatte optage en Kamp med langt overlegne Mod standere, og som trods al Udholdenhed, trods blodige Kampe o de mest lysende Exempler paa Opoffrelse stedse blev tvunge til Tilbagegang, medens Lykken kun sparsomt lod sig afvinde Smil, vilde let have mistet den Selvtillid, som var nødvendi for at holde ud. Det viste sig imidlertid, at hvor Selvtillide manglede, laa dette i den vanskelige og uholdbare Situation, hvo Hæren stilledes, og for hvilken selv den menige Mand har et aabe Øie. Og det viste sig omvendt, at da Hæren mod Slutningen af Fel toget samledes paa Fyen — for første Gang under hele Felttoget i forholdsvis stærk Stilling — var den som besjælet af en ny Aan Følelsen af egen Kraft gjorde sig med Styrke gjældende; der skjø nedes at være Udsigt til en Opreisningens Time for den megen lid Modgang, og Hæren ønskede intet hellere, end at Fjenden havde fo søgt en Overgang. Under Følelsen heraf blev det næsten en Sku felse, at Fredsslutningen kom, medens Hæren paa et tidligere Tid punkt, nemlig under den første Vaabenhvile, da den stod splittet Forsvar af en Mængde Punkter og derhos var stærkt svækket ved d langvarige Forsvar af Dybbølstillingen — vilde have fundet det n turligt, om Krigen da var ophørt. —

Historien stiller dog ikke alene Forhold og Begivenheder fre til Beskuelse; den fordrer tillige, at man drager Lære af dem.

Hovedlæren af Krigen 1864 er den, at det ikke lades ustraff om en Nation i Fredens Dage forsømmer sit Forsvar.

En anden Lære er den, at Forsvaret, naar det ikke skal ta i Kraft, ikke bør spredes til for mange Opgaver. Overkommando stillede sig det som Opgave at dække saa meget af Landet som muli men kunde ikke undgaa derved at give Forsvaret farlige Blottels Situationen d. 17. Marts, Natten til d. 2. April og fremfor

29. Juni ere Vidnesbyrd herom. De mange Kommanderende paa de 'skjellige Steder betragtede desuden hver sit Felt som det vigtigste, Alle forlangte Forstærkning. Anskuelserne angaaende den Betyd- ng, der maatte tillægges de forskjellige Punkter, vexlede tildels af denne Grund; Styrken i Nørrejylland gjennemløb endog alle Phaser ı et Armeekorps og ned til Nul.

Ogsaa vor Flaade — der iøvrigt under Størstedelen af Krigen, ımlig saalænge kun 1. Division af de østerrigske Stridskræfter op- ıadte i de danske Farvandes Nærhed, var sin Modstander overlegen var for svag til at løse de forskjelligartede Opgaver, der kom til at 'ile paa den: at værne om vore udstrakte Kyster, cotoyere Landgangs- ırpsets Operationer, blokere de fjendtlige Kyster og møde den fjendt- ;e Flaade i rum Sø. Den svage maritime Styrke ved Als og Fyen der bestemt herpaa. Ligeoverfor Hovedopgaven at dække vore Ky- ɜr og eventuelt møde Fjenden i aaben Sø kunde Blokaden synes at ırde være undladt. Den kunde synes dette saa meget mere, som den ranledigede stærke Repressalier fra tydsk Side, og som den, henset Nordtydsklands daværende Kommunikationsmidler og til de Af- 'ydelser, vi til Tider vare nødte til at indgaa paa, neppe var saa følelig r Tydskland som under Krigen 1848—50. Den militære Blokade var ıidlertid nødvendig for at holde den preussiske Søstyrke bunden i winemünde og Danzig, og dermed var ogsaa den merkantile Blokade ableret. Ogsaa havde den fra Krigen 1848—50 erhvervede Fore- illing om en Krig paa Halvøen med en Blokade af den fjendtlige yst bevirket, at Flaademateriellets Udvikling var gaaet i en noget ısidig Retning, saa at kun yderst faa større Skibe havdes, der vare ;nede til Kystforsvaret.

Det syntes en Tid udelukkende at ville blive Marinens Opgave ; dække egne og blokere de fjendtlige Kyster, men saavel Østersø- ım Nordsø-Eskadren fik dog Leilighed til at møde Fjenden i aaben ø; den første i Kampen d. 17. Marts, hvor Swinemünde-Styrkens For- ɔg paa at sprænge den militære Blokade afvistes, den sidste d. 9. Mai Kamp med den østerrigsk-preussiske Nordsø-Eskadre, hvorefter Navnet 'elgoland er indskrevet blandt Marinens Hædersdage. —

Savnet af en ledende Haand, der kunde veilede i Spørgs- ıaalet angaaende den politiske Betydning af at fastholde de forskjel- ge Landsdele, gjorde sig under hele Krigen gjældende.

Overkommandoen erholdt ingen Direktiver angaaende den politi- ke Betydning af at fastholde Punkter som Dybbøl eller Landsdele ım Vendsyssel, hvorimod Krigsministeren greb ind i militære Detailler

paa flere Omraader, ja endog støttede de Kommanderende paa de fo skjellige Felter imod Overgeneralen og gjorde dennes Stilling vansk lig. En overfladisk Betragtning kommer derved let til at fæste Øi udelukkende paa Ulemperne ved Krigsministerens Indgriben og derve til at drage den noget feilagtige Slutning, at en Overgeneral bør st fuldt selvstændig. Ganske vist vil et Forhold, hvor Overgeneraler Handlefrihed begrændses saa vidt, at han maa spørge om Bemyndigels til hvert Skridt, ikke alene blive utaaleligt, men ogsaa til størs Skade for Operationerne; men omvendt vil en Overgeneral, særlig under en Forsvarskrig som den i 1864, hvor Troppestyrker holdtes Nørrejylland, Fredericia, Fyen, Dybbølstillingen og paa Als være yder uheldigt stillet, naar han ingen Direktiver faaer angaaende Landsdel nes politiske Betydning, idet han, der griber iblinde, er udsat for gribe feil. Regjeringen bør overveie, hvilke Operationer der fra politisk Synspunkt ere de ønskeligste, Krigsministeren angive, hvilk af disse der ere udførlige, hvorefter Direktiver udgaa til den kom manderende General, hvis Pligt det maa være at holde Krigsministere nøie underrettet om den militære Situation. Regjeringen angiver al saa Krigens Maal, hvilket er saa meget naturligere, som kun Krig ministeren staar med et Ansvar overfor Konge og Land, hvorim Overgeneralen, der er valgt for Krigen, efter denne træder tilbag Faaer end derved Krigs- og Udenrigsministeren en afgjørende Indfly delse paa Operationerne, bør dog Krigsministerens Indgriben ikke gæ i Detailler; Krigsministeren stiller Opgaven, den kommanderende Gen ral løser den.

Noget saadant savnes ganske i 1864. Overgeneralen faaer inge Veiledning angaaende Landsdelenes politiske Betydning; han faa endog paa et Tidspunkt, da Spørgsmaalet om Dybbølstillingens Rø ning eller Ikke-Rømning skjønnes sammenfaldende med Spørgsmaal om at vie den i samme staaende Hær til Tilintetgjørelse eller ei, hvor altsaa politiske Hensyn maatte være de eneste afgjørende, ingenson helst Meddelelse om Londonner-Konferencens Afholdelse; paa et sene Tidspunkt faaer han ligesaa lidt Meddelelse om den forestaaende Vaabe hvile, og hvad der inden dennes Indtræden er at tilstræbe. D faa Direktiver af politisk Art, der gives Overgeneralen, ere som ti ligere viist, vildledende, og Krigsministerens Indgriben ved forskje lige Leiligheder som oftest til Skade.

Paa fjendtlig Side er Forholdet helt anderledes; her spiller Pol tiken fra først til sidst en ledende Rolle. Kjøbenhavns Erobring nævn strax som det virksomste Middel til Krigens Tilendebringelse; m

ı dette Maal er uopnaaeligt, angives Erobringen af Fyen at være ɜt bedste Middel til at udøve et Tryk paa den danske Regjering og øre denne tilbøielig til Fredsslutning. Spørgsmaalet om denne Opıves Løselighed eller Uløselighed tvinger dog fra Tid til anden til tage nye Kombinationer under Overveielse og til at udstede nye irektiver, men disse komme ikke fra Hærførerens Side, men fra Kabiɜttet i Berlin, hvor de politiske Traade løbe sammen.

Saasnart der er Udsigt til Vaabenhvile eller vel endog til Fredsıtning, træder Politiken helt i Forgrunden og angiver de Maal, der ıdnu maa eftertragtes (Nørrejyllands Besættelse i videste Udstrækng, Vesterhavsøernes Erobring o. s. v.). Dog bøies ogsaa leilighedss det Politiske for at passe til Operationerne (f. Ex. Londonner Konrencens Udsættelse for at give Tid til Dybbølstillingens Erobring). gsaa Spørgsmaalet om, hvad der af Hensyn til fremmede Magter Frankrig, England o. s. v.), ja vel endog hvad der af Hensyn til den lierede Stormagt turde udføres eller ikke udføres, fik til Tider en ovedindflydelse paa Operationerne og tvang til vexlende Direktiver r Hærledelsen. Disse Direktiver gjaldt til Tider endog kun ganske naa Tidsperioder. —

Manglen paa Samvirken mellem Hær og Flaade springer ærkt i Øinene; muligt laa den stærke Friktion i Ordningen af Komandoforholdet, muligen i Valget af de Kommanderende.

Kommandoforholdet var, som tidligere angivet, ordnet saaledes, at ɔn kommanderende Søofficer skulde konferere med Overkommandoen ı de Punkter, denne fortrinsvis maatte ønske dækkede og obserrede, og „udføre det paa den Maade, som han (den kommanderende ɔfficer) ansaa for rigtig og agtede at forsvare.“ En anden Ordning vde sikkert været at foretrække, der gav større Garanti for Samrken, og som ikke var baseret paa, at Overkommandoen i hvert givet lfælde skulde konferere om Operationerne med Eskadrechefen, hvilket Krig, hvor Beslutning hurtigt maa træffes, i Reglen vilde være umuligɔrt. Paa den anden Side var Overkommandoens Ønske, at Chefen Flaadeafdelingen maatte være forpligtet til at efterkomme dens ɔrdringer til hans Medvirkning „uden Hensyn til de Indvendinger ɔd nautiske Foretagender, der gjøres af Lodserne,“ sikkert for vidtaende; Overkommandoen vilde, hvis en slig Myndighed var overaget den, sikkert have beredt sig selv de største Vanskeligheder. ɜrimod synes det, at hvis en høitstaaende og indsigtsfuld Søofficer m maritim Konsulent havde været attacheret Overkommandoen,

maatte Betænkeligheden ved at lade Eskadrechefen være Overkon mandoen underordnet, svinde.

Som Forholdet var ordnet, betragtede Eskadrechefen sig so Overkommandoen sideordnet. Paalæg eller Anmodninger fra Overkon mandoen til Eskadrechefen affødte en Række tidsspildende Korr spondancer mellem Eskadrechef og Marineminister paa den ene Sid Kommandoen paa Als, Overkommandoen og Krigsministeren paa de anden Side; efterhaanden opstod Misnøie og et spændt Forhold me lem Eskadrechefen og Hærens Styrende, der ikke blev uden In flydelse paa Forholdet overfor Fjenden. —

Hovedkalamiteten under Krigen skyldtes imidlertid, som of berørt, og iøvrigt stemmende med alle Tiders Erfaring — den mange fulde Krigsforberedelse. Det var en tung Arv for vor ophøiede Mona at overtage Riget i den Tilstand, hvori det overleveredes ham*), og d var tungt at maatte drage Konsekventserne deraf. Historien vis imidlertid, at Tiderne ere omskiftelige, og at et Folk, som ikke o giver sig selv, ogsaa har Betingelserne for at bestaa.

Danmark lodes ene i Kampen. Allerede ved Kong Frederik VII Død stod Landet uden en eneste Ven, og under Krigen lykkedes d ikke at bevæge Udlandet til aktiv Deltagelse for vor Sag. Det syn at den begyndende Strid mellem Østerrig og Preussen efterhaand beherskede Situationen i diplomatiske Kredse, saa at det dansk-tyds Spørgsmaal, hvis endelige Løsning tænktes forbeholdt Fremtiden, nog tabte i Interesse. Men netop fordi al Hjælp svigtede, maa det m Paaskjønnelse fremhæves, at talrige Kammerater af den svensk-nors Hær frivillig meldte sig under vor Fane og gjorde Tjeneste i Geledd som Læger og paa anden Maade. Mange fandt Heltedøden, men ik Faa tjene endnu i Broderlandenes Armeer. Med dem er mangt Venskabs- og Hengivenhedsbaand blevet knyttet, som Aar efter h staaet sin Prøve.

---

*) Sammenhold I. Del pag. 117.

Tillæg.

Forskjellige Korpsers og Institutioners Virksomhed.

Armeens Forpleining.

Den øverste Ledelse af den under Intendanturen henhørende Del Armeens Administration var paa Fredsfod hos „Armeens Intendantur", der udgjorde et Departement under Krigsministeriet, som d i umiddelbar Forbindelse med Troppeafdelingerne. Tjenesten d disse bestredes af 33 Intendanter. Til disses Assistance afgaves Vaabnene pr. Afdeling 1 fast Underofficer foruden 1 Depotsergent; dvidere uddannedes ved hver Afdeling aarlig 2 dertil egnede Menige m Reserve-Intendanturassistenter for Krigstilfælde*).

Da Armeens Intendantur i Slutningen af November Maaned 1863 holdt Bemyndigelse til at træffe de som Følge af den sandsynligvis restaaende Krig fornødne Foranstaltninger, raadede den med Hensyn Personel over ganske utilstrækkelige Kræfter. Der skulde oprettes Korpsintendantur for Armeen og 4 Felt-Divisionsintendanturer forlen en hel Række af Forpleiningsanstalter, Magasiner, Depoter o. s. v.

Ved Besættelsen af de ledende og mere ansvarsfulde Poster ved orpsintendanturen og Divisionsintendanturerne var man — da der i redsorganisationen manglede overordnede Intendanturmyndigheder, nyttede til de høiere Kommandomyndigheder — henvist dels til t under Armeens Intendantur ansatte Personale, dels til Afelingsintendanterne, af hvilke der paa denne Maade disponeredes er 11. Det er imidlertid, særligt i Krigstid, af største Vigtigd, at Stillingerne som Afdelingsintendanter ere beklædte med

*) Se I. Del pag. 44.

Mænd, der have ikke blot almindelig Forretningsdygtighed, men til lige et paa personlig Erfaring grundet nøie Kjendskab til Tjeneste og Livet ved Afdelingerne og til de mange Bestemmelser, der gjæld for Administrationen. Nødvendigheden af at beskære Antallet a prøvede Afdelingsintendanter var saaledes i og for sig betænkelig nok saa meget mere som den Assistance, der var givet dem, kun var ringe Et sluttet, i Fredstid særligt for Intendanturtjenesten uddannet Personal af Underklasserne havdes ikke; de faste Underofficerer, der fi Vaabnene kommanderedes til Tjeneste hos Intendanterne, havde efte Sagens Natur delte Interesser, og Afdelingerne kunde vilkaarlig borttage dem fra denne særlige Tjeneste og erstatte dem med andre der foreløbigt savnede Kjendskab til de Forretninger, der paahviled dem. Af de Reserve-Intendanturassistenter, der ifølge en i 186 truffen Bestemmelse skulde uddannes, havdes kun et Hold oplært til den øvrige underordnede Assistance maatte der saaledes anvende uøvede Kræfter. Til disse uheldige Forhold kom imidlertid for In fanteriets Vedkommende den særlige Vanskelighed, som den fra December 1863 ikrafttraadte Regimentsformation voldte. Ved hver af de nydannede Regimenter var nemlig kun ansat 1 Intendant, o vel var Regimentet den administrative Enhed, men det kan do neppe omtvivles, at 2 Batailloner med Hensyn til Forpleining o Regnskabsaflæggelse afgive et saa stort og besværligt Appara at Tjenestens forsvarlige Bestridelse let kan blive overvældend særligt, dersom Intendanten ikke er en i Forretningerne routinere Mand, og naar han ikke er assisteret af fuldt øvede og paalidelig Kræfter.

Til de mangfoldige Ansættelser, der maatte ske dels ved Korps intendanturen og Divisionsintendanturerne (bortset fra dem, der fore toges paa den ovenfor angivne Maade), dels til Erstatning for A delingsintendanter og til Anbringelse i lignende Stillinger ved n oprettede Institutioner, dels endelig til underordnede Stillinger, va det nødvendigt at ty til Personer, der efter derom sket offentlig Be kjendtgjørelse søgte Ansættelse under Intendanturen. Om der end a denne Vei antoges endel Personer, der enten havde tjent i Inten danturen i Krigen 1848—50 eller senere, i 1861, havde faaet en særli Uddannelse under Afdelingsintendanter, maatte der dog antages e betydeligt Antal Mænd — nogle endog til Tjeneste som Afdelings intendanter — som, om de end paa forskjellig Maade havde Ud dannelse som Forretningsmænd, dog ganske savnede Kjendskab t de særlige og vanskelige Forhold, hvori de skulde virke. Der ar

ges saaledes 130 Personer i Stillinger som Afdelingsintendanter eller ed saadanne nærmest Ligestillede: Regnskabsførere, Bogholdere, asserere, Forvaltere og Fuldmægtige; i underordnede Stillinger, mlig som Underforvaltere, Skrivere, Bagere, Slagtere m. v. anges 110.

Under disse personelle Forudsætninger skred man til Ordningen Forpleiningsvæsenet for den aktive Armee. Korpsintendanturen rettedes i Begyndelsen af December 1863 og traadte i Virksomhed Flensborg fra den 11. December; som Korpsintendant ansattes nefen for Armeens Intendantur, Generalkrigskommissær U. C. v. chmidten. De 4 Divisionsintendanturer oprettedes ligeledes i Dember, henimod Slutningen af Maaneden.

Alt forinden Korpsintendanturen, endsige Divisionsintendanrerne, kunde træde i Virksomhed, var der imidlertid af Armeens tendantur truffet Foranstaltninger til Anskaffelse af Levnetsmidler . m. De Forhold, hvorunder Intendanturen havde at sørge for Forningen af Felthæren under dennes Opstilling ved Dannevirke, kunde og for sig ikke kaldes ugunstige. De mobiliserede Afdelinger anom for Størstedelen efterhaanden i Løbet af December til Sydslesvig ; forpleiedes foreløbigt ved Bespisning hos Kvarterværterne; først a d. 1. Januar 1864 begyndte Udlevering af Naturalforpleining fra agasiner (for 1. og 4. Division endog senere). Dernæst havde man ed Armeens Opmarche i det sydligste Slesvig saavel dette Hertugomme som hele Kongeriget bag sig til at trække Forsyninger fra, ; man havde ved Tilbringelsen af disse dels Raadighed over Søiene, dels en betydelig Lettelse ved at kunne benytte Jernbanen fra lesvig til Flensborg. Det bemærkes i Forbindelse hermed, at den rdning af Magasintrafiken, der var foreskreven ved de derom i 1863 igaaede Reglementer, i Hovedtrækkene var den, at der i længere fstand fra Krigsskuepladsen, paa sikkre Steder, skulde oprettes Rervemagasiner med Beholdninger for hele Armeen for 1 à 2 Maaeder; for hver Division blev der at etablere 1 Hovedmagasin, der x sin Forsyning tilført fra vedkommende Reservemagasin, og hvis eholdning ikke maatte overstige 14 Dages Forsyning for den paaældende Divisions Styrke. Fra Hovedmagasinet tilførtes atter ved en til Magasinet knyttede Proviantkolonne — dersom ikke t. Ex. Jernane kunde benyttes — Forsyning for 2 à 3 Dage til Brigademaganerne, der anlagdes i Troppeafdelingernes Nærhed, og disse sidste tulde da ved de dem i dette Øiemed tildelte Vogne afhente deres ornødenheder ved Brigademagasinerne. Udstedelsen af Befalinger

om, paa hvilke Steder Hovedmagasiner og Brigademagasiner til en hver Tid skulde være anlagte, om deres Flytning samt om Dirigeringen af Trainet paahvilede de vedkommende Kommandomyndigheder.

Allerede d. 28. November 1863 satte Armeens Intendantur sig i Forbindelse med forskjellige større Forretningsmænd angaaende Leverancer til Armeen. Det første nye Organ, der dannedes, var 2 Divisions Hovedmagasin, som etableredes i Flensborg i de første Dage af December. Magasinet havde imidlertid en større Opgave end den, det efter sin Benævnelse skulde have, idet det udgjorde Hovedoplaget for Alt, der skulde anvendes til hele Armeens Forbrug; fr det forsynedes i Krigens første Tidsrum indtil Tilbagetoget fra Dannevirke de andre 3 Divisioners Hovedmagasiner, og det fungerede alt saa i Virkeligheden som et Reservemagasin, der var underlagt 2 Divisions Intendantur, og som tillige skulde forsyne 2. Divisions Brigademagasiner. De Beholdninger, der efterhaanden indgi i dette Magasin, indkjøbtes fra forskjellige Dele af Landet, dels underhaanden af og gjennem de omtalte større Forretningsmænd, dels ve Leveringer, som sluttedes efter en i de offentlige Blade indrykket Opfordring om at indgive Tilbud, dels ved egentlige Licitationer; pa disse Maader anskaffedes saavel Stude som de fleste øvrige Forpleiningsgjenstande. For Fourage (Hø og Halm), Leirstraa sam Brændsel dannedes der særlige Magasiner i umiddelbar Nærhed a Tropperne ved Dannevirkestillingen.

Medens de omtalte Dispositioner fra først af vare blevne foretagne af Armeens Intendantur, overtog Korpsintendanturen ved si Oprettelse (d. 11. December) Ledelsen af hele Intendanturvirksomheden ved Armeen. — Af denne Myndighed sikkredes Armeens Brød forsyning gjennem en Kontrakt, hvorved en større Kjøbmand i Flensborg forpligtede sig til at levere indtil 75,000 Pd. Brød daglig. Foruden de hidtil nævnte Anskaffelsesmaader skred man endvidere i December til Udskrivning. D. 28. December udnævntes der ve Kgl. Resolution en Civilkommissær til Udskrivning af Kjørsler o Naturalleverancer i Hertugdømmet Slesvig, og ved denne Embedsmands Foranstaltning blev der lige indtil Tilbagetoget fra Dannevirke, foruden Kjøretøier til Dannelse af Vognparker, tillige udskrev store Kvantiteter af Hø, Halm og Tørv, som det havde viist sig umulig at erholde tilkjøbs i Slesvig.

Ved alle disse Forholdsregler naaede man at kunne paa begynde Armeens Forpleining ved Magasiner fra 1. Januar 1864 o

ennem 2. Divisions Hovedmagasin i Flensborg at sikkre en passende eservebeholdning, idet man dog ikke gjorde denne større, end det nde forenes med Muligheden for ved et eventuelt Tilbagetog fra annevirke at kunne føre Beholdningerne bort i Tide. Derimod rettedes allerede i December et Reservemagasin i Sønderborg ed Beholdning for 1 Division i 1 Maaned (undtagen af Stude, Hø og alm) og midt i Januar var Ingenieurkommandoen i Færd med at lægge et Feltbageri i Sønderborg.

Troppernes Forpleining i Januar Maaned var regelmæssig og vel dnet; de udleverede Fødemidler vare fuldkommen tilfredsstillende avel med Hensyn til Kvalitet som Kvantitet, og der paataltes kun a og mindre væsentlige Mangler. I denne Dom ere samtlige Benkninger fra de efter Krigsministeriets Ordre i Slutningen af Feuar nedsatte Undersøgelseskommissioner overensstemmende.

Henimod Slutningen af Januar blev der fra Intendanturens Side virket forskjellige Forholdsregler, der havde Hensyn til den Evenalitet, at Armeen kunde blive trængt tilbage fra Stillingen ved Danvirke. Der blev saaledes truffet Bestemmelse om den endelige oviantering af Als for 1 Division i 1 Maaned. Der oprettedes et eservemagasin i Fredericia for 1 Division i 14 Dage, og dette beyndigedes til at fremkalde Tilbud fra Handlende om Leverancer, esom der af Ingenieurkommandoen blev udstedt Ordre om Indretng af et Feltbageri i Middelfart. Der blev derhos rettet Foreorgsler i alle Kjøbstæder fra Sønderborg Nord efter og truffet ftaler angaaende eventuel Levering af Brød. Endvidere toges der eslutning om Oprettelsen af et Reservemagasin i Assens for 2 Divioner i 14 Dage, og dettes Forsyning forberedtes ved offentlig Oprdring til Leverancer. Endelig blev der udskrevet af Hertugdømmet esvig en stor Mængde Kjøretøier til Dannelse af Vognparker (forlen de for de enkelte Divisioner alt tilstedeværende Vognparker) d Flensborg og ved Harreslev *).

Alle disse Forholdsregler vare imidlertid mere eller mindre uldendte, da Tilbagetoget fra Dannevirke besluttedes og omtrent mtidigt sattes i Udførelse.

Den i det Hele velordnede og rolige Gang, hvori Troppernes orsyning med Naturalforpleining havde været i Januar Maaned, foridredes efter Fjendtlighedernes Udbrud i de faa Dage, Armeen blev Dannevirkestillingen. Hvor beklagelige nu end de i denne Henseende

*) Se I. Del Bilagenes pag. 55.

indtraadte Mangler vare paa et Tidspunkt, hvor Troppernes Kamp dygtighed trængte til paa enhver Maade at støttes, maa det dog ve de derom foranstaltede Undersøgelser anses som oplyst, at Manglern kun kunde tilskrives Forhold, over hvilke Intendanturen ikke va Herre. Hovedgrundene til dem laa i de ved den militære Situatio skabte Vanskeligheder. De idelige Alarmeringer samt Afdelingerne langvarige Ophold i Stillingen bevirkede, at hverken Uddelingen elle Tilberedningen af Forpleiningen kunde være regelmæssig; Udleveringe fra Magasinerne vanskeliggjordes ved hyppig Flytning af disse; ifølg Overkommandoens Befaling skulde Provianttrainet ved Udsigt t Fægtning føres tilbage, og Udførelsen af denne Ordre bevirkede, a Afdelingerne ikke til rette Tider kunde disponere over de Vogn som indeholdt deres Forsyninger, og som tillige medførte Kogere skaberne. Ogsaa Afdelingernes og Mandskabets Uvanthed med at b væge sig i de ved Krigsbegivenhederne opstaaede, nye Forhold i Fo bindelse med Trainets daarlige Tilstand havde sin Del i de fren komne Ulemper. Endelig indtraf der i disse Dage Forstyrrelser Transporten paa Jernbanen mellem Flensborg og Slesvig, hvilket in virkede uheldigt paa Magasinernes Forsyning. Imidlertid er d givet, at ingen Troppeafdeling fra 1.—5. Februar har lidt egentl Mangel.

Værre stillede Forholdene sig under Tilbagetoget. Dette foregi som tidligere udviklet, saa pludseligt og under Forfølgelse og Kam tillige saa hurtigt, at Anvendelse af ordinair Forpleining var ud lukket. Midlerne til Troppernes Underhold maatte derfor ligge i B nyttelsen af Reserveportioner, og saavel Divisions- som Brigademag sinerne vare rigeligt forsynede med saadanne. Ved Dagsbefaling 1. Februar var det bestemt, at Troppeafdelingerne skulde forsynes m 1 Reserveportion, som de skulde medføre paa dertil særligt rekv rerede Vogne — der ogsaa kom tilstede — og som, naar den befaled brugt, strax skulde fornyes fra Brigademagasinerne. D. 5. Febru befalede Overkommandoen*), at Afdelingerne skulde medføre 2 R serveportioner paa Tilbagetoget. Da dette medtog fra 48 - 60 Tim indtil Ankomsten til Sønderborg og Als, vilde Tropperne under d ikke kunne have lidt Nød, hvis de vare komne i Besiddelse Reserveportionerne. Dette skete imidlertid ikke, da Trainet, — h indbefattet saavel Afdelingernes som Brigademagasinernes Provian vogne, — rykkede ad Flensborg til d. 5. Februar Kl. 2—3 om Efte

*) Se I. Del Bilag 27.

ddagen, medens Afdelingerne først afmarcherede om Aftenen Kl. -11. Efter Ankomsten til Flensborg og til Als var det forbundet d Vanskelighed at faae de forskjellige Dele af Trainet udsondrede bringe Afdelingerne i Forbindelse med deres Magasiner. Den regel- ssige Forpleining paabegyndtes dog allerede d. 8. Februar, om der l hengik nogen Tid, inden den kunde siges at være i god Orden.

Hvad angaar de store Beholdninger af Proviant m. m., der fand- i Flensborg ved Reservemagasinet (samtlige Kvægparker bleve i le bragte i Sikkerhed) da bleve disse, dels i de nærmeste Dage før bagetoget, dels efterat dette var tiltraadt, indladede i Skibe i Flens- rg Havn, forsaavidt de ikke maatte forblive i Land til Disposition Divisionsmagasinerne. De saaledes ladede Skibe førtes alle bort a 7 nær*). Foruden disse Ladninger gik ogsaa Noget, dog ikke rdeles Meget, tabt af de Beholdninger, der fra Flensborg skulde es bort ad Landeveien. Den væsentligste Aarsag hertil maa søges at Divisionsmagasinerne først i de sidste Dage af Januar eller se- re kom i Besiddelse af de for dem bestemte Proviantkolonner**); se vare imidlertid paa Grund af det faste Trains mangelfulde stand i høi Grad ukomplette og maatte derfor suppleres ved ud- revne Vogne. Men af de til Vognparken ved Flensborg udskrevne gne mødte kun et utilstrækkeligt Antal (nogle faa Hundrede), og af se forsvandt adskillige under Marchen, ligesom Trainets Føring daarlige Forfatning bevirkede, at Vogne under Marchen maatte les tilbage. Manglen paa Transportmidler bevirkede ogsaa, at c.)000 Pd. Brød maatte efterlades i Flensborg. Dette sidste Tab v føleligt. Medens der nemlig for de to Divisioner, som skulde for- ve paa Als (3. Division overførtes d. 9. Februar til Fredericia), var strækkelige Forsyninger af de fleste øvrige Forpleiningsgjenstande stede for længere Tid, dels ved de der tidligere samlede Beholdnin- r, dels ved den dertil skete Overførelse fra Flensborg, var dette ke Tilfældet med Brød, og der fremkom i de første Dage efter An- msten til Als Mangel derpaa, da det viste sig, at det tidligere i nderborg oprettede Feltbageri ikke kunde præstere saa meget som slaaet. De manglende Kvanta erstattedes dog hurtigt ved Tilsen- lser fra Kjøbenhavn.

Medens Tilbagetoget for 1., 2. og 3. Division gik til Sønderborg og s, rykkede 4. Division fra Flensborg mod Nord, medførende sine

*) Se I. Del pag. 304 Anmærkning.
**) Se I. Del, Bilagenes pag. 54.

Magasiner. Fra d. 8. Februar, da Divisionen naaede Egnen om Ko
ding, og under hele dens derpaa følgende Frem- og Tilbagerykning
Nørrejylland, indtil den for anden Gang ankom til Mors i Slutninge
af April, var den væsentligt henvist til selv at sørge for sine Fo
nødenheder ved Indkjøb, eftersom store Beholdninger under d
da tilstedeværende Forhold ikke kunde medføres. Slagtekvæg le
veredes dog paa Foranstaltning af Korpsintendanturen; Hø og Hal
indkjøbte Afdelingerne for en stor Del i Kantonnementerne; hvor diss
vare spredte, ydedes Forpleiningen ogsaa ved Bespisning hos Kvarte
værterne.

Efterat 3. Division var ankommen til Fredericia, støttedes Fo
pleiningen af Divisionen og af de Tropper, der senere optoges i Fæs
ningen, paa det i samme stationerede Reservemagasin, der i Midte
af Marts forlagdes til Bogense.

Paa Als vare Forpleiningsforholdene, efterat den ved Tilbag
toget bevirkede Forstyrrelse var afhjulpen, paany komne i Orden, saavid
som Forholdene tillode det, og der fremkom ikke heri væsentlige Fo
andringer indtil Dybbølstillingens Fald. I Reservemagasinet i Sønderbor
der i Slutningen af Februar forlagdes til Høruphav, havdes til enhv
Tid rigelige Beholdninger; Brødet leveredes fra Feltbagerierne i Sø
derborg og Assens. De største Vanskeligheder frembød Forsyninge
med Hø og Halm, hvoraf der daglig som Fourage for Heste krævede
30000 Pd. Hø og 48000 Pd. Halm, foruden 30000 Pd. Leirstraa. All
rede umiddelbart før Tilbagetoget var der gjennem Civilkommi
særen udskrevet de for den til Als designerede Styrke fornødne Kva
titeter Hø og Halm, og den største Del heraf ankom ogsaa i rette T
til Øen, men kom paa Grund af forskjellige Omstændigheder, hvorov
Intendanturen ikke var Herre, ikke Hæren til Nytte. Man gik da
at indkjøbe de fornødne Kvantiteter paa Als; men Befolkningen hol
sig tilbage af Frygt for at blotte sig, og der blev da beordret Udskri
ning saavel paa Als som paa Ærø og Femern. Heller ikke ad den
Vei var det muligt at dække Behovet, og Korpsintendanturen skr
da til at antage Opkjøbere paa forskjellige Steder i Landet: Fye
Langeland, Falster og Sjælland, og paa denne Maade lykkedes d
nogenlunde at erholde, hvad der skulde bruges. Intendanturen fragte
til Fouragens Transport et stort Antal Fartøier, ligesom den bemy
digede Opkjøberne til at fragte saadanne; men det var stadigt fo
bundet med Besvær at faae det tilstrækkelige Skibsrum til Dispositio
ligesom Fouragen ogsaa led meget under Transporten og under O
bevaring en paa Als i Stakke, saa at ogsaa Kvaliteten var ringere e

ıkeligt. Det skal endnu her bemærkes, at Forpleiningsforholdene ler Dybbølstillingens Beleiring forsaavidt afvege fra det Sædvan- e, som der ved Intendanturens Foranstaltning blev draget Omsorg , at Kosten tilberedtes uden Mandskabets Medvirkning ved Kogning)ampkjøkkener, samt at der udleveredes varmt Øl til Mandskabet ler Opholdet i Stillingen*).

I Organerne for Tilveiebringelsen af de store Forsyninger for Ar- en og for deres Dirigering til dennes forskjellige Dele indtraadte : i Begyndelsen af Marts en væsentlig Forandring ved Oprettelsen Fyens Intendantur i Odense under Ledelse af Kontorchef i Krigs- nisteriet, Justitsraad O. M. Looft. Medens hidtil Korpsintendan- en havde foretaget alle de store Anskaffelser til de forskjellige Re- vemagasiner, vedtog Krigsministeriet Oprettelsen af Fyens Inten- ıtur med den Bestemmelse, at samtlige Reservemagasiner skulde være ı Fyen og forsynes ved sidstnævnte Intendanturs Foranstaltning med holdninger for Armeen for 2 Maaneder, som dernæst efter Korps- endanturens Rekvisition skulde dirigeres til de forskjellige Dele af igsskuepladsen, idet man tillige derved tilsigtede en Lettelse af rpsintendanturens Opgave, saa at den ved Ledelsen af Forpleinings- senet ved den aktive Armee kunde i høiere Grad lægge Vægten ı den ordnende, inspicerende og kontrolerende Virksomhed. Be- mmelsen modificeredes dog saaledes, at Reservemagasinet i Hørup- v vedblev at bestaa med Adgang til direkte Rekvisition fra de nske Magasiner; ogsaa vedblev Korpsintendanturen selv at forestaa lkjøbet af Kvæg samt af Hø og Halm. De Reservemagasiner, som efter underlagdes Fyens Intendantur, vare Magasinet i Bogense til rsyning af Tropperne i Fredericia samt Magasinerne i Assens og aborg til Forsyning af Tropperne paa Als; det sidste oprettedes i ırts. Denne Ordning af Forholdene, der i Principet maa anses for tig, forblev i Kraft indtil d. 8. Juli, da Fyens Intendantur ophævedes, orefter Korpsintendanturen indtraadte i sit tidligere Forretnings- raade. — Da Styrken paa Als efter Dybbølstillingens Fald formindske- ı, overførtes større Dele af Beholdningerne i Reservemagasinet i ruphav til Magasinerne i Faaborg og Assens; Magasinet i Høruphav lskrænkedes til Beholdninger for 4—8 Dage.

Den 22. April blev Korpsintendanturen forlagt til Assens. —

Fra Vaabenhvilens Indtræden d. 12. Mai erholdt de til Fyen hen- ;te Troppeafdelinger Bespisning hos Kvarterværterne, da Indkvarte-

*) Se II. Del, pag. 444.

ringen foregik i spredte Kantonnementer; Naturalforpleining in traadte igjen ved Vaabenhvilens Udløb. Under Vaabenhvilen bl Mors ved Fyens Intendanturs Foranstaltning provianteret for 50 Mand i 1 Maaned, og under Hensyn til det nørrejydske Armeekorps Bevægelser N. for Limfjorden anlagdes der i Mai et Reservemagasin Frederikshavn.

Beholdningerne i Reservemagasinet i Høruphav overførtes i B gyndelsen af Juni til et nyt Reservemagasin i Nyborg; Magasinern Forsyning paa Als foregik derefter direkte fra Fyen.

Efter Als's Fald og Nørrejyllands Rømning samledes Hæren p Fyen.

Under Felttoget vare i overordnede Stillinger ansatte

som Korpsintendant: Generalkrigskommissær U. C. v. Schmidt fra 4. Januar til 24. Mai).

Kapitain i Generalstaben A. J. C. E. Madsen (fungerende fra 25. M til 1. Juli).

Kommitteret ved Armeens Intendantur, Kammerjunker C. C. H. R mer (2. Juli til 30. November).

Som Divisionsintendanter:

ved 1. Division: Intendant, Kapitain J. P. W. Borch.
— 2. — Fuldmægtig i Krigsministeriet A. C. Schmidt.
— 3. — Intendant C. F. Svendsen.
— 4. — Intendant, Overkrigskommissær P. J. Nielsen.

Sundhedstjenesten.

I Følge de derom gjældende Forskrifter var den øverste Ledelse Sundhedsvæsenet ved den aktive Armee hos Korpsstabslægen og Korp intendanten i Forening, og den var nærmest fordelt saaledes, at d egentlige sanitære Styrelse, Sundhedspolitiet, de personelle Forh for Lægernes Vedkommende og Bestemmelser angaaende Evakuation var henlagt under Korpsstabslægen, medens alle Forhold vedrøren det foruden Lægerne ansatte Personel ved Ambulancer og Lazareth den økonomiske Styrelse, Materiellet, Transportvæsenet samt Dis plinærmyndigheden over den sidst anførte Del af Personellet he hørte under Korpsintendanturen. Denne saavel som Korpsstabslæg var selvfølgelig Overkommandoen underlagte, men Begge stod tillige

res særlige Faganliggender i Forbindelse resp. med Krigsministeriet med Armeens Stabslæge, ligesom i Fællesanliggender med Krigsminiriet. Paa tilsvarende Maade blev den overordnede Ledelse af Sundhedstjenesten varetaget ved Divisionerne af Divisionslægen og Divisionsintendanten.

De Organer, gjennem hvilke selve Sundhedstjenesten skulde strides, vare, foruden de ved de enkelte Afdelinger ansatte Læger ed hvert Inf. Regiment og hvert Kavalleriregiment 2), dels de til de rre Kommandoer direkte knyttede Ambulancer, dels Lazaretherne.

Af Ambulancer var der normeret 1 for hver Infanteribrigade og som Reserve. Ved en Ambulance skulde være ansat 1 Overlæge og Underlæger, samt af Sundhedstropperne 1 Sergent, 1 Underkorporal, Ambulancesoldater og 3 Kantinesoldater. Ambulancens Materiel stod i 1 med Medicinal- og Forbindingsrekvisiter udrustet tospændig mbulancevogn, 1 let tospændig Lazarethvogn, indeholdende de fordne Rekvisiter til Etableringen af et ambulant Lazareth for 20 arede, endelig Ambulancebaarer m. v.

Bestridelsen af Sundhedstjenesten under Fægtning foregik — naar Bataillon tages som Exempel — paa den Maade, at Bataillonsgen med sin Kantinesoldat tog Plads saa nær bag Fægtningslinien, m Forholdene tillode det (i Høide med Reserven), medens de Bataillnen tildelte 8 Ambulancesoldater førte de Saarede paa Baarer til ægen, som anlagde de allernødvendigste Forbindinger, hvorefter de arede transporteredes til Ambulancen, der var placeret paa det nærmeste rtil egnede Sted bagud, og hvor yderligere Forbindinger, Operaner o. s. v. foretoges. Det ved Afdelingerne ansatte Personel af ndhedstropperne assisteredes derhos ved Afgivelse efter Omstændigderne fra de Sundhedstropper, der under Kommando af en Officer ldtes samlede ved hver Division, og som udgjorde pr. Brigade 1 rgent, 2 Underkorporaler og 40 Ambulancesoldater. De for Ambuncen fornødne Vogne til Bortskaffelse af de Saarede paahvilede det n resp. Brigade at skaffe tilveie ved Rekvisition fra Vognparkerne, som Regel vilde de Saarede være at føre til de egentlige Lazather, idet det ambulante Lazareth efter sin Størrelse og efter det nge Materiel, som det medførte (Leierne vare kun Straasække), kun vde den Bestemmelse at beholde saadanne Saarede, hvis Tilstand rbød deres Flytning.

De for den aktive Armee bestemte egentlige Lazarether re beregnede efter 12 pCt. af Armeens Styrke og skulde anbringes i Linier, og vilde Lazaretherne af 1. Linie (mobile og medførende

Rekvisiter til 100 Fourniturer) være at anlægge efter Overkommandoen Bestemmelse saa nær Armeen, som Omstændighederne tillode det; Lazaretherne af 2. Linie skulde efter Krigsministeriets Bestemmelse anlægges saa nær Armeen, som det lod sig forene med Hensyne til deres Sikkerhed, hvorom Fællesbestyrelsen for Armeens Sundhedsvæsen vilde have at gjøre Forslag; endelig skulde Lazarethern af 3. Linie etableres i Kjøbenhavn efter Krigsministeriets nærmere Bestemmelse. Fordelingen af den til 12 pCt. af Armeens Styrke ansatte fulde Lazarethstand var efter Reglementet bestemt saaledes: „Den 1. Lazarethlinie udrustes til $^1/_4$ af den normerede Lazarethstand men gaar dog ikkun med $^1/_4$ af sin Effektivstand ind i Beregningen for alle 3 Linier. Forholdet mellem 2. og 3. Linie fastsættes saaledes at hin beregnes til $^2/_3$, denne til $^1/_3$ af den normerede Lazarethstand efterat den anførte Kvotadel for 1. Linie er fradraget." Lazarethern af 1. Linie sorterede under Bestyrelsen for den aktive Armees Sundhedsvæsen, resp. de vedkommende Divisionslæger og Divisionsintendanter og ligeledes Lazaretherne af 2. Linie, forsaavidt de ikke, naar de var anbragte i større Afstand fra Krigsskuepladsen, vare henlagte under vedkommende Generalkommando eller af Krigsministeriet vare undergivne en særlig lokal Bestyrelse; for Lazarether af 2. Linie gjaldt den Bestemmelse, at der ved Evakuation skulde drages Omsorg for, at de som Regel kunde have $^1/_3$ af deres Pladser disponible. Lazarethern af 3. Linie styredes af Direktionen for Garnisonshospitalet i Kjøbenhavn, direkte under Krigsministeriet. For alle Lazarether af 2. og 3. Linie var det bestemt, at Bestyrelsen for den aktive Armees Sundhedsvæsen skulde gjennem Rapporter og andre Meddelelser holdes bekjendt med de forskjellige ved dem tilstedeværende Forhold.

Ved Lazaretherne skulde der være ansat mindst 1 Læge for Syge, saaledes, at et Lazareth paa 100 Senge mindst skulde have 1 Overlæge, medens et Lazareth paa over 300 Senge kunde have mere end 1 Overlæge. Af øvrigt Personale skulde der være ansat:

ved et Lazareth af 1. Linie:

1 Forvalter, 2 Sergenter, 2 Underkorporaler, 10 Sygevogtere;

ved et Lazareth af 2. Linie:

1 Forvalter; 1 Sergent og 1 Underkorporal for hver 50 Syge, Sygevogtere for hver 100 Syge.

Samtidigt med de øvrige i Slutningen af November Maaaed 1863 gyndte Forberedelser til Krigen tog man ogsaa fat paa Organisation af Sundhedstjenesten. Den første Opgave, der her frembød sig, r Tilveiebringelsen af det fornødne Personel. Af Læger, der stode ast Tjenesteforhold til Armeen, havdes foruden Stabslægen (der ikke kkede i Felten, idet Overlæge, Prof. J. Rørby ansattes som Korpsbslæge) 32 Overlæger og 34 Underlæger; endvidere kunde der indldes et mindre Antal som Værnepligtige uddannede Reservelæger, n overfor de Krav, der stilledes ved Oprettelsen af Ambulancer Lazarether, var det Antal af Læger, hvorover man raadede, alles utilstrækkeligt. Der blev derfor antaget til Tjeneste et stort ıtal praktiserende Læger, lægevidenskabelige Kandidater og Stunter, ligesom man ogsaa modtog Tilbud fra svenske og norske Lær om at yde Tjeneste. Ved Krigens Udbrud d. 1. Februar havde ın saaledes til Raadighed ialt 156 Læger, hvilket Antal efterhaanden der Felttogets Gang forøgedes; det høieste Antal naaedes d. 1. Mai, det udgjorde 223. Og dog maa det siges, at Forsyningen med eger ikke blot ikke var rigelig, men at det kun var ved at økonosere med deres Anbringelse og samtidigt at stille overordentlige rav til Personerne, at det lykkedes at bestride Tjenesten; navnlig vde under Fægtning 1 Læge pr. Bataillon en Opgave, der let overg en enkelt Mands Kræfter, og ligeledes var et Antal af 3 Læger . Ambulance (reglementsmæssig var der fastsat 4) neppe tilrækkeligt.

I Løbet af December og Januar tilveiebragtes det øvrige rsonel, der krævedes for Sundhedstjenesten. Af dette skulde Ambulancesoldater, der vare normerede for selve Troppeafdelinrne, samt Saccocheførere, udtages af de resp. Vaabens Kombattanter; rimod udtoges det øvrige Ambulancemandskab, Kantinesoldater samt ved Lazaretherne fornødne Underkorporaler og Sygevogtere af ilitærarbeiderklassen. Om hele dette Personel gjaldt det, at det vnede forudgaaende Uddannelse i den særlige Tjeneste, der paahvide det. Lazarethforvaltere antoges af Armeens Intendantur blandt rtil egnede civile Personer, der indgave Ansøgning om disse Poster, blandt hvilke fortrinsvis valgtes saadanne, som tidligere havde nt som Underofficerer. Ambulance- og Lazareth-Sergenter ansattes Korpsintendanten, og hertil anvendte man dels brugbare afskedigede nderofficerer, dels enkelte Underofficerer, der afgaves fra Vaabnene; ıdelig besattes en Del af Posterne ved Forfremmelse blandt Mi-

litærarbeiderklassen; for alle disse Personer beroede det imidlerti paa Tilfældigheder, om de forud havde noget Kjendskab til de særlig Forhold, hvori de skulde virke.

Allerede fra Begyndelsen af December Maaned var Armeens Ir dendantur beskjæftiget med at etablere Ambulancer og Lazarether.

Af de 10 Ambulancer udrustedes 6 ved Lazarethdepotet paa Au gustenborg, 4 i Kjøbenhavn. I Løbet af Januar blev der fordelt Ambulancer til hver af de 3 første Divisioner; 4. Division erhold senere 1 Ambulance. Først lige før Udbrudet af Fjendtlighedern kunde Ambulancerne imidlertid blive forsynede med Mandskab o Bespænding, og Vanskelighederne i saa Henseende bidroge deres til de Indskrænkning, der ved Fastsættelsen af 2 Ambulancer pr. Inf. Div sion foregik i de gjældende Reglementsbestemmelser, efter hvilke hve Brigade skulde have sin Ambulance. Denne Forandring, der tilde fandt sin Forklaring i, at Brigaderne kun bestode af 2 Regimente var vistnok ikke heldig, men voldte dog paa Grund af, at Krige væsentlig førtes fra faste Stillinger, ikke saa store Ulemper, som d under andre Omstændigheder sikkert vilde have været Tilfældet; e anden hermed i Forbindelse staaende Forandring i de reglementsmæ sige Forskrifter bestod deri, at Styrken af de Sundhedstropper, d vare Divisionen direkte underlagte, bestemtes til 2 Sergenter, 4 Unde korporaler og 80 Ambulancesoldater pr. Division, medens Reglement fastsatte det Halve af denne Styrke pr. Brigade. Ambulancernes Virk evne indskrænkedes yderligere derved, at man, som oven anført, maat nedsætte Antallet af de for hver Ambulance bestemte Læger fi 4 til 3, og som Exempel paa, hvor store Fordringer der til Tider sti ledes til Ambulancernes Læger, kan anføres, at der i de sidste 14 Dag før Dybbølstillingens Fald blev ved 1. og 2. Divisions Ambulance behandl resp. 565 og 248 Saarede, og udført resp. 31 og 15 større Amputatione

Af Bestyrelsen for den aktive Armees Sundhedsvæsen var d anslaaet at skulle kunne tilveiebringes 7000 Lazarethpladser. Af dis skulde 1500 Pladser falde paa de mobile 1. Linies Lazarether, 3600 paa Laz rether i 2. Linie, at anbringe paa Als, Fyen og Fastlandet, 1900 p 3. Linies Lazarether i Kjøbenhavn. 1. Linies Lazarether, i et Ant af 15 à 100 Pladser, ankom d. 1. Januar til Slesvig og fordeltes m 3 til hver af de 3 første Divisioner, som strax toge dem i Brug, mede de øvrige dirigeredes til Flensborg, hvor de foreløbigt underlagdes Divisions Intendantur som Reserve, og hvor de i Løbet af Januar fra Krigens Udbrud sattes i Virksomhed.

Lazarether i 2. Linie vare i Slutningen af December etablerede:

Rendsburg med..... 262 Senge (flyttedes i Januar til Flensborg),
Slesvig..... 307 —
Flensborg..... 250 —
Sønderborg..... 150 —
a Augustenborg..... 400 —
Aabenraa..... 215 —
Haderslev..... 225 —
Christiansfeld..... 209 —
Kolding..... 80 —
Fredericia..... 100 —

Flere af disse Lazarether udvidedes i Løbet af Januar, bl. a. zarethet i Fredericia til 300 Senge, saaledes at man d. 4. Februar vde gjennem de nævnte Lazarether ialt 2550 Pladser.

Endvidere etableredes der i Løbet af Januar

1 Lazareth i Assens med 140 Senge og

1 paa Frederiksgave tæt ved Assens med 125 Senge;

delig indrettedes i Odense forskjellige Bygninger, deriblandt Slottet, Lazarether med ialt 600 Senge.

Til Lazarethpladser i 3. Linie i Kjøbenhavn raadede man for t Første over

rnisonshospitalet med..... 450 Senge.

Lazarether indrettedes dernæst i December:

Kronprindsessegades Kaserne med..... 300 —

i Januar:

Wildersgadens Kaserne..... 300 —

i Begyndelsen af Februar:

Sølvgadens Kaserne..... 1150 —

len Duntzfeltske Gaard i Amaliegade..... 170 —

Fra Fjendtlighedernes Udbrud skulde Syge ved Armeen, forsaalt de kunde flyttes, sendes til de N. for Flensborg liggende Lazarher, og Saarede under samme Forudsætning sendes til de fyenske kjøbenhavnske Lazarether; som Følge heraf vare, da Tilbagetoget traadtes, de paa Als etablerede Lazarether for Størstedelen ubelagte. Korpsintendanten d. 5. Februar, efterat Bestemmelsen om Tilbagegget fra Dannevirke var truffen, ankom til Flensborg, henlaa der her Syge 123, der kunde flyttes, og 141, som ikke kunde flyttes. De rste bleve næste Dags Formiddag paa et Dampskib førte til Kjøben-

havn, de sidstanførte samledes i de bedste Lokaler i Flensborg o forbleve der med fornødent Personale til Pasning. De i Flensbor paa dette Tidspunkt værende Lazarether af 1. Linie brøde strax o og afgik til Als; ogsaa de øvrige Lazarether af 1. Linie ankom samme med Divisionerne til Als; 3. Division medførte sine til Fredericia, o to Lazarether bleve afgivne til 4. Division. 1. og 2. Divisons Laza rether af 1. Linie anbragtes efter Ankomsten til Als paa forskjellig Steder, toges strax i Brug og fungerede her tildels som Lazarether 2. Linie.

Samtidigt med, at Tilbagetoget tiltraadtes, bleve de i Aabenraa o Haderslev etablerede Lazarether af 2. Linie beordrede til at eva kuere de Syge til Lazaretherne i Fyen og at overføre deres Inve tarium til Assens; Lazarethet i Christiansfeld evakuerede sine Syg til Fredericia, Veile og Horsens, i hvilke 2 sidste Byer der opretted provisoriske Lazarether, og afsendte sit Inventarium til Veile. De imod maatte Inventariet ved Lazaretherne i Slesvig og for en Del ve Lazaretherne i Flensborg lades tilbage.

Tilbagetoget fra Dannevirke og den derefter skete Sondring Armeen til forskjellige Dele af Krigsskuepladsen medførte med Nø vendighed væsentlige Forandringer i den hidtil fulgte Plan for Laz rethvæsenet. Paa Als havde man, som alt bemærket, god Hjælp de tilstedeværende 1. Linies Lazarether, men der maatte tillige drag Omsorg for Etablering af yderligere Lazarether af 2. Linie. Laz rethet i Sønderborg udvidedes med 100 Senge, og senere paany m et lignende Antal; i Nordborg indrettedes et Lazareth paa 250 Seng og Lazarethet paa Augustenborg udvidedes til 670 Senge. I Fred ricia maatte man fra Midten af Februar paa Grund af den truen Beleiring indskrænke det derværende Lazareth saa meget som mulig og Fæstningen henvistes væsentlig til Lazaretherne paa Fyen. Ved Division etablerede man under dennes Bevægelser i Nørrejylland Divisionen tildelte 1. Linies Lazarether efterhaanden paa forskjelli Steder, saaledes i Veile, Horsens, Viborg, Skive og, efterat Division var gaaet over Limfjorden, i Nykjøbing p. M., Herregaarden Dro ninglund i Vendsyssel og andre Steder, og disse Lazarether satt derhos i Forbindelse med de faste Lazarether paa Fyen og i Kjøbenhav

Det var saaledes især paa Fyen, at der blev Spørgsmaal om have sikkre Lazarethpladser i 2. Linie. Der oprettedes allerede i F bruar Lazarether paa følgende Steder:

i Faaborg med ..... 100 Senge,
paa Herregaarden Hvedholm tæt ved
Faaborg ..... 140 —
i Middelfart..... 70 —
i Nyborg..... 100 —
og i Svendborg..... 150 —

Imidlertid stillede Forholdene sig snart saaledes, at man maatte ·ge for videre Udvikling af den 2den Lazarethlinie. Ved Dybbøl r den der staaende Del af Armeen i Vinterens Hjerte udsat for erordentlige Anstrængelser; de store Tab, som forvoldtes derved og l de stadige Sammenstød med Fjenden, saavelsom ved Stillingens skydning med Artilleriild, bevirkede en bestandig forøget Tilgang Syge og Saarede. Endvidere gjorde Fredericias Cernering og derpaa følgende Bombardement det nødvendigt saa godt som elukkende at anbringe 3. Divisions Syge og Saarede paa Fyen, hvor n ogsaa etablerede Divisionens Lazarether af 1. Linie. Som Følge de nævnte Forhold oprettedes der i Marts Lazarether

i Bogense med ..... 90 Senge,
paa Herregaarden Gyldensten tæt ved
Bogense ..... 100 —
paa Valdemar Slot paa Thorseng.... 125 —
foruden at Lazaretherne i Odense ud-
videdes med ..... 175 —

Endelig indrettedes der i 3. Linie
et Lazareth paa Frederiksberg Slot med 350 —
(senere forøget til 500 Senge),
og et Lazareth i ny Artillerikaserne
paa Christianshavn..... 350 —

I April Maaned bevirkede den stedse tiltagende Udsigt til, at ybbølstillingen kunde blive tagen med Storm, at der maatte ske endnu videregaaende Forøgelse af Lazarether i 2. Linie, saa eget mere, som netop Sandsynligheden for, at Stillingens eventuelle obring vilde medføre store Tab, paabød, at der til enhver Tid maatte ves et betydeligt Antal Pladser ledige i Lazaretherne paa Augustenrg og i Nordborg. Da det derhos kunde forudses, at Stillingens ld vilde give Anledning til, at en Del af Besætningen paa Als de blive overført til Fyen, hvor Pladsen da vilde blive optaget de kantonnerende Tropper og dermed ogsaa af de disse ledsagende Linies Lazarether, og da der allerede i Fyen og paa Thorseng

fandtes c. 1900 Lazarethpladser, saa valgte man at lægge den ny Udvidelse andetsteds hen. Der blev da anlagt Lazarether

i Rudkjøbing paa Langeland med	150 Seng
paa Herregaarden Aalholm ved Nysted paa Lolland med	150 —
paa Herregaarden Berritzgaard (tæt ved Oureby Færgested under Baroniet Guldborgland, hvis Besidder selv bekostede Lazarethets Indretning) med	100 —

Samtidigt forøgedes ogsaa Antallet af Pladser i 3. Linie, id Kronborg Slot indrettedes til et Lazareth med 350 Senge, Fodga dens Kaserne i Kjøbenhavn indrettedes til Optagelse af 300 à 3 Rekonvalescenter, og Landkadetakademiets Bygning indrettedes til optage 400 Syge og Saarede. Disse Foranstaltninger bleve for Størst delen trufne saa betids, at de nævnte Lokaler kunde benyttes for store Tilførsler af Saarede, der fandt Sted efter Stormen d. 18. Apr Ialt raadede man ved April Maaneds Udgang (foruden i Lazarether 1. Linie) over Pladser til ialt 7670 Syge i Lazarether af 2. og 3. Lini Man havde saaledes ialt Pladser til c. 9000 Syge, eller til c. $13^1/_2$ pC af Armeens hele Styrke paa dette Tidspunkt. I Virkeligheden havd ialt c. 7000 Syge (hvoraf 1569 Saarede), og deraf henlaa i Kjøbenhav og paa Frederiksberg 3214 Syge (hvoraf 1095 Saarede).

Efter Indtrædelsen af den første Vaabenhvile blev det ved fo skjellige Omstændigheder, saaledes de store Tab, som Armeen hav lidt i Styrke, Anbringelsen af Rekonvalescenter paa forskjelli Steder i Landet hos Private, der frivillig tilbøde at modtage dem, sa ved Hjemsendelsen af Forstærkningsmandskab, muligt at indskræn Lazarethpladsernes Antal, og derved blev det ogsaa muligt at rømm forskjellige Lazarether, som paa Grund af særlig stærk Benyttelse va blevne inficerede, saaledes Lazarethet paa Augustenborg. Und Vaabenhvilen aftog Antallet af Syge gradvis, saaledes at det d. 2 Juni androg 3228; i den korte Krigsperiode efter Vaabenhvilen st det noget, men naaede dog ikke over 3800, som det udgjor d. 16. Juli.

Ved Tilveiebringelsen og Benyttelsen af Lazarether i 1. og Linie er der enkelte Forhold, som der vil være Anledning til korte at berøre.

De fornødne Lokaler tilveiebragtes under de første Forberedels til Krigen derved, at de hos de vedkommende Civilmyndighed

ekvireredes afgivne af Kommunerne i Henhold til Fdg. af 9. Mai 806; men allerede i Januar blev det ifølge Fortolkning af den nævnte 'orordning fastslaaet, at en Kommune ikke var pligtig til at præstere tørre Sygehuslokale, end der behøvedes for selve de Troppeafdelinger, er kantonnerede indenfor den, men at derimod de Sygelokaler, der ehøvedes for større Dele af Armeen, først skulde søges tilveiebragte ed frivillig Overenskomst mellem Militæretaten og vedkommende Eier, af hvem de ønskedes afgivne, men at de dog, hvis frivillig)verenskomst ikke var at opnaa, kunde forlanges afgivne ved 'vangsmidler fra den vedkommende civile Øvrigheds Side, imod at er ydedes Eieren fuldstændig Erstatning efter uvillige Mænds Skjøn. Til Lokaler for Lazarether af 1. Linie, hvis Etableringssteder stadigt unde skifte, valgtes fortrinsvis Skoler og større Bøndergaarde, dermod kun undtagelsesvis Herregaarde; ogsaa ubeboede Bygninger om Kirker, Ladebygninger og Lign. kunde vælges til dette Brug. Til azarether af 2. Linie valgtes, som i det Foregaaende nævnt, større 3ygninger i Kjøbstæderne og paa Herregaarde.

Medens Lazaretherne af 1. Linie medførte deres hele Inventarium aa deres særlige Vogne, bleve for Lazaretherne af 2. Linies Vedommende Senge anskaffede ved Indkjøb, og øvrigt Inventarium leveret ra Lazarethdepoterne, forsaavidt ikke — som t. Ex., naar civile Sygeuse kunde benyttes — alt Inventarium var tilstede.

Efter hvilke Regler de Syge og Saarede fordeltes imellem de orskjellige Lazarethlinier, lader sig ikke bestemt angive, dels fordi aadanne Regler ikke vare reglementsmæssigt fastsatte, dels fordi de, m de end tildels vare givne ved Sygdommenes og Saarenes forskjelige Art, dog i deres Anvendelse paa mange Maader maatte modificeres fter Omstændighederne, hvortil ikke mindst maa henregnes de forkjellige Skjøn, som de Personer, der skulde træffe Bestemmelse, unde have om Tilfældenes Beskaffenhed, de Syges Tilstand o. s. v.

Som en Hovedregel, der indskjærpedes ved Armeebefaling af 13. Januar, kan anføres, at kun de Syge skulde sendes til Lazarether i 2. Linie, som ikke kunde beholdes (foruden i Kvartererne) i Lazaretherne af 1. Linie; ved at beholde de Syge her vilde man lette deres hurtige Tilbagevenden til Tjenesten ved Afdelingerne. Denne Regel modificeredes dog atter nærmere derhen, at Indlæggelsen i Lazarether af 1. Linie væsentlig var indskrænket til lettere Syge, hvad der stod i naturlig Forbindelse med de Lokaliteter, der benyttedes til disse Lazarether, og med det mindre omfangsrige Inventa-

rium, hvormed de vare forsynede; dog kunde Omstændighederne ogsaa medføre Indlæggelsen af andre Patienter, t. Ex. saadanne, som ved Saar eller egentlige Sygdomme vare særdeles haardt angrebne og som Afdelingerne maatte indlægge, fordi de vare for langt fjernede fra et 2. Linies Lazareth, til at Patienterne kunde taale Transporten. Derimod benyttedes Lazaretherne af 2. Linie i stor Udstrækning til direkte Indlæggelse af alvorligt angrebne Patienter, de krævede megen Pleie, og hvis Behandling var vanskelig, og dette var særligt Tilfældet paa Als, hvor Afstandene vare saa korte, at de kunde ske med forholdsvis Lethed, og hvorfra mange Syge og Saarede endog transporteredes direkte til Lazaretherne i Kjøbenhavn; ogsaa stod Fredericias Besætning i et lignende Forhold til de fyenske Lazarether af 2. Linie. For Lazaretherne af 2. Linie gjaldt dernæst som Regel, at de, naar det nogenlunde var muligt, skulde benyttes til direkte Indlæggelse af Patienter, der vare angrebne af epidemiske eller smitsomme Sygdomme, eller af Sygdomme af særlig Art, som t. Ex. Fnat.

I nær Forbindelse med Spørgsmaalet om Fordelingen mellem Lazarethlinierne staar Evakuationen af Syge og Saarede fra Lazaretherne, hvis øverste Ledelse laa under Korpsintendanten med Bistand af Kommandøren for Sundhedstropperne.

Saalænge Armeen stod ved Dannevirke, var Flensborg et Knudepunkt for Evakuationen, idet her samledes de Syge, der skulde transporteres dels til de nordlige Lazarether, dels til Als, Fyen og Sjælland. Der oprettedes derfor i December i den nævnte By et Evakuationskontor under en særlig Bestyrer. Kontoret havde til Raadighed dels 13 à 14 Sygeomnibuser, dels et Par Jernbanewaggoner der vare indrettede specielt til Sygetransport; øvrige Transportmidler til Lands bleve leiede. Endvidere havdes til Disposition for Evakuationen Dampskibet Zampa, der af Armeens Intendantur var fragtet til dette Øiemed, og som var stationeret i Flensborg; i Slutningen af December blev dette Skib dog forlagt til Sønderborg paa Grund af Frosten, der bevirkede, at Flensborg Fjord frøs til. Efter Tilbagetoget fra Dannevirke blev Evakuationskontoret forlagt til Sønderborg, hvorfra det ledede Transporten af Syge og Saarede til Lazaretherne paa Als, i hvilken Anledning det sluttede Akkorder med Vognmænd om Udførelsen af Transporterne. Fra Als foregik der en uafladelig Evakuation, fordi det paa Grund af Forholdene i Dybbøl stillingen var nødvendigt bestandig at have et saa stort Antal Pladse

Lazaretherne disponibelt som muligt. Evakuationen, der foregik els til de fyenske Lazarether, dels til Kjøbenhavn, skete fra egyndelsen ved Dampskibet Zampa, (undertiden benyttedes dog gsaa andre Passagerdampskibe), der var indrettet til 120 Personer nder Dæk og forsynet med egen Læge, egne Sygevogtere og en fast nsat Økonom; fra Midten af Marts blev endvidere det svenske 'assager-Dampskib „Nordstjernen" fragtet til samme Anvendelse og geledes forsynet med Læge og Sygevogtere; det kunde optage 500 yge og Saarede.

Saa længe der kunde haves Lazarether i Fredericia, evakueredes erfra til Kjøbenhavn ligeledes ved Zampa.

Saavel fra Als som fra Fredericia maatte Zampa, saa længe den aarde Vinter med meget uroligt Veir stod paa, i Reglen indskrænke g til at føre de Syge til Korsør, hvorfra de da pr. Jernbane afgik l Kjøbenhavn. Denne Transport var ofte høist besværlig for de yge og Saarede, da de, hvor meget der end gjordes for at lette 'ransporten, dog lede meget ved den, eftersom man savnede Indretninger Vognene, der neutraliserede Rystelsen.

Ved 4. Division havde Evakuationen ikke noget stort Omfang, a Divisionen kun i ringe Grad kom i Berøring med Fjenden; navnlig fterat den var gaaet over Limfjorden, evakueredes der pr. Dampkib til de fyenske Lazarether, deriblandt særlig Hvedholm, eller l Kjøbenhavn.

Fra de fyenske Lazarether evakueredes til Kjøbenhavn paa amme Maade som fra Als og Fredericia og ved de samme Skibe; de este af disse Lazarether laa ved Vandet. Fra Odense evakueredes m oftest landværts til Nyborg og derfra til Kjøbenhavn.

Efterat Søtransportvæsenet under den første Vaabenhvile var levet omordnet og henlagt under Overkommandoen, bleve Dampkibene Zampa og Diana bestemte til Udførelsen af Evakuationsenesten tilsøs, og der blev derhos givet en almindelig Instrux for edelsen af hele Evakuationstjenesten. Ifølge denne Instrux skulde e Troppeafdelinger, der laa paa Fyen, sende deres Syge til det ærmeste af de paa Fyen (resp. Valdemars Slot paa Thorseng) angte Lazarether, hvorfra der vilde være at evakuere direkte til Kjøenhavn. Fra den Del af Armeen, der laa paa Als, skulde de Syge ndes til de paa Øen anbragte Lazarether, der atter efter Fornødened skulde evakuere til Lazaretherne Aalholm, Berritzgaard og Rudjøbing, og forsaavidt disse Lazarether ikke kunde optage de Syge,

direkte til Kjøbenhavn. Til disse Evakuationer skulde benytte Dampskibet Zampa. Den Del af Armeen, der laa i det nordlig Jylland, skulde evakuere stadigt og udelukkende til Kjøbenhavn, ide Dampskibet Diana skulde sættes i regelmæssig Gang mellem Fre derikshavn og Kjøbenhavn med 2 Ture ugentlig.

Denne Instrux blev under 4. Juli, efterat den største De af Armeen efter Tabet af Als var koncentreret paa Fyen i Øen nordvestlige Del, ændret saaledes, at 1. Linies Lazarether, de forudsattes placerede bag Armeens Front, vilde have at diriger deres Syge til 2. Linies Lazarether i Assens med Frederiksgave Odense, Bogense med Gyldensten. Fra disse maatte en saa stær Evakuering som muligt sættes i System: fra Odense landvært til Nyborg og derfra over Korsør til Kjøbenhavn; fra Assen om muligt pr. Dampskibet Zampa til Kjøbenhavn og de lollandsk Lazarether, men hvis disse Reiser skulde optage for lang Tid, d til Lazaretherne Svendborg, Valdemars Slot og Rudkjøbing; t disse Lazarether og til Kjøbenhavn skulde endvidere eventuelt eva kueres fra Lazaretherne i Faaborg og paa Hvedholm, hvis de skuld blive fyldte. Endelig skulde Dampskibet Diana besørge Evakua tionerne fra Bogense og Gyldensten til Kjøbenhavn og Kronborg o desuden deltage i Evakuationen fra Nyborg.

Naar Hensyn tages til den Aarstid, hvori Felttoget begyndt Vinterens Strænghed, de store Anstrængelser, for hvilke Tropperne var udsatte, i Forbindelse med de utilstrækkelige Kvarterer, hvortil ma var henvist i lange Tidsrum, ikke blot ved Dannevirke, men ogsa paa Als, maa Sundhedstilstanden ved Armeen siges at have vær forholdsvis god.

Antallet af Lazareth- og Kvartersyge udgjorde i Forhold t Armeens hele Styrke d. 1. Februar c. 6 pCt., men tiltog hurtigt, in til det d. 1. Mai udgjorde c. 15 pCt. Under den første Vaabenhvil sank det betydeligt, men steg efter Fjendtlighedernes Gjenoptagels og var i Slutningen af Juli c. 9—10 pCt. Derefter aftog Sygetall stærkt, efterhaanden som Mandskabet kom i bedre Kvarterer.

Under Felttoget vare i overordnede Stillinger ansatte:
som Korpsstabslæge: Overlæge, Professor J. Rørby.
Som Divisionslæger vare ansatte:
ved 1. Division: Overlæge, Dr. med. F. W. T. Bricka,
— 2. — : — J. M. Clemmensen,
— 3. — : — J. H. Pape,
— 4. — : — Dr. med. L. G. W. Thune.

Veterinærtjenesten.

Bestridelsen af denne Tjeneste ved den aktive Armee skulde ifølge derom gjældende reglementariske Bestemmelser forestaas af en orpsdyrlæge, der var umiddelbart undergiven Overkommandoen, og m til sin direkte Assistance havde 1 Dyrlæge og 1 Beslagsmed. Korpsrlægen havde det overordnede Tilsyn med saavel den egentlige eterinærtjeneste som Hestebeslaget ved samtlige Afdelinger, idet der ke ved Divisioner eller andre høiere Myndigheder var ansat Dyrger i overordnet Stilling.

For de enkelte Afdelinger med flere var der til Udførelsen af de vnte Tjenestegrene normeret:

For hvert Feltbatteri:
1 Dyrlæge og
1 Beslagsmed,

For hvert Kavaleriregiment:
1 Regimentsdyrlæge,
1 Dyrlæge og
4 Beslagsmede.

Ved hver Infanteribrigade:
1 Dyrlæge og
1 Beslagsmed.

Ved hver Proviantkolonne:
1 Dyrlæge og
1 Beslagsmed for hver 200 Heste.

Ved hver Park og hvert Remontedepot paa indtil 300 Heste:
1 Dyrlæge og
1 Beslagsmed.

Ved hvert Depot for syge Heste:
1 Dyrlæge for hver 150 Heste og
1 Beslagsmed for hver 300 Heste,

I denne Norm blev der dog under Mobiliseringen truffet den Fo andring, at der ved hvert Kavaleriregiment ansattes 2 à 3 Dyrlæg og 6 Beslagsmede (1 for hver af de 6 Eskadroner), og ligeledes a sattes der ved Sygehestedepoterne flere Dyrlæger.

For hver Regimentsdyrlæge eller Dyrlæge medførte de respekti foranførte Enheder en Medicinkiste; ligeledes medførtes for hver B slagsmed Værktøi samt en Beholdning af Hestesko, Søm m. v. Beslag smedene udførte i Henhold til Fdg. af 9. Mai 1806 deres Arbeide private Smedier, hvor de dog kun havde Adgang til at benytte Lokal med Ambolt og Blæsebælg, derimod ikke Smedenes Værktøi, naar d ikke var uundgaaeligt nødvendigt.

Til at udfylde det Antal af Personer, der som ovenfor anfø krævedes, havde man til Raadighed som fast Personale

1 Stabsdyrlæge, 8 Regimentsdyrlæger og
10 Dyrlæger;

endvidere disponerede man over 12 som værnepligtige uddannede R servedyrlæger. Det manglende Dyrlægepersonale tilveiebragtes v Antagelse af civile Dyrlæger, der tilbøde deres Tjeneste; Antallet disse udgjorde d. 1. Februar 1864 11, og forøgedes i Løbet af Krig noget. Endnu kan her bemærkes, at Heste ofte under Marcher maat efterlades som syge i Byerne, hvor de da soigneredes af dertil eng gerede Dyrlæger, som praktiserede paa de respektive Steder.

Af Beslagsmede raadede man under Armeens Sammendragni i Sydslesvig, og indtil Krigens Udbrud, ikke over det fornød Antal, og navnlig var det de beredne Afdelinger, hvis Mandsk udskreves i Holsten, der i saa Henseende vare defekte; det t stedeværende Antal af Beslagsmede maatte derfor søges suppleret, hv ket ogsaa lykkedes, hovedsagelig ved at udtage saadanne af Komba tantklassen, saaledes at man d. 1. Marts havde et tilstrækkeligt Ant Det var i Særdeleshed under Forberedelserne til selve Krigen og in til Tilbagetoget fra Dannevirke, at Forsyningen med Beslag volc nogen Vanskelighed; dette bevirkedes dels ved Mangel paa Besla smede, dels ved, at store Mængder af Heste til Afdelingerne og nav lig til Trainet først leveredes meget sent og som oftest med slet B slag; saaledes indtraf der til Slesvig faa Dage før Tilbagetoget st Transporter af Heste, hvis Beslag for en stor Del var i meget s Forfatning; det var da ikke muligt at bringe Beslaget i fuld Ord før Tilbagetoget, hvad der bidrog betydeligt til at vanskeliggjøre de for Hestenes Vedkommende.

Efter Tilbagetoget, og efterat Afdelingerne dels vare komne

ɔ i Flankestillingerne, dels for 4. Divisions Vedkommende vare naaede i Jylland, udbedredes Beslaget snart og gav ikke senere Anledning Anker.

Sundhedstilstanden var under Felttoget i det Hele god. Uagtet tte for en stor Del faldt i Vintertiden, og uagtet Hestene, navnlig r Tilbagetoget fra Dannevirke, vare slet indkvarterede og saavel i nne Periode som tildels senere, saaledes under 4. Divisions første lbagetog i Jylland indtil Overgangen til Mors, vare underkastede ɔre Anstrængelser, udholdt de gjennemgaaende alle disse Besværlig- der godt. I Maanederne Marts til Juli begge inklusive, havdes for le Armeen gjennemsnitlig 967 syge Heste, hvilket i Forhold til hele estestyrken udgjorde 8,4 pCt.

Af Sygehestedepoter var der ved Krigens Udbrud kun et, nemlig Slesvig. Dette blev efter Tilbagetoget fra Dannevirke forlagt til igustenborg, forenedes i Slutningen af Februar med et i Nordborg rettet mobilt Hestedepot og vedblev med nogen Dislokation at fun- re, saalænge Als var i vor Besiddelse. Paa Fyen oprettedes i den rste Halvdel af Februar et Sygehestedepot i Middelfart og fra 1. pril et i Ørslev, hvilke begge, ligeledes med nogen Dislokation, be- ɔde indtil den første Vaabenhviles Indtræden. Endelig oprettedes r for 4. Division i Løbet af Februar og i Begyndelsen af Marts 3 skjellige Hestedepoter, deraf 2 Sygehestedepoter, respektive i Hor- ns og Aarhus, og 1 mobilt Hestedepot i Aarhus, hvilke under Divi- nens Operationer i Jylland efterhaanden etableredes paa et stort ital forskjellige Steder og vedbleve at være i Virksomhed, indtil de Begyndelsen af Juli Maaned nedlagdes.

Under hele Felttoget gjorde Stabsdyrlæge C. L. Friis Tjeneste n Korpsdyrlæge ved den aktive Armee.

Transporttjenesten.

Transporttjenesten ved Armeen deler sig naturligt i den Del, foregaar til Lands i stadig og direkte Forbindelse med og der Ledelse af de forskjellige Troppemyndigheder, Forpleinings- titutioner o. a., og den, der foregaar ad Søveien, og som ikke kan trides uden idetmindste væsentlig Medvirkning af Marinen.

Hvad den første Del — Landtransporttjenesten — angaar, da den i det Foregaaende paa forskjellige Steder gjort til Gjenstand f mere eller mindre udførlig Omtale. Det fremgaar heraf, at Traine Tilstand som Følge af de utilstrækkelige Forberedelser, der ogsaa denne Henseende vare trufne før Krigen, ved dennes Udbrud var a andet end tilfredsstillende. Medens det bør være en nødvendig Foru sætning for, at en Hær kan rykke i Felten, at den, saasnart dens M bilisering befales, forsynes fuldstændig med det for den fornødne fas Train, hengik der i 1864 lang Tid, efterat Krigstilstanden var in traadt, før dette kunde siges blot nogenlunde at være Tilfældet. M teriellet leveredes først efterhaanden og var for en stor Del af rin Beskaffenhed; Personellet var tildels blottet for Kjendskab til Tjen sten, og der manglede al Øvelse i Føring af Trainet. Fra alle Sid klagedes over det slet organiserede, daarligt førte og utilstrækkeli Train. Den sidste Mangel bevirkede ogsaa, at der i det første Afs af Krigen maatte gjøres Brug af den for Befolkningen saa trykken Ægtkjørsel i høiere Grad, end det under andre Omstændigheder hav været nødvendigt, og Udnyttelsen af Landets Befordringsmidler stød desuden i Hertugdømmet Slesvig paa betydelige Vanskeligheder Befolkningens Side og glippede endog væsentlig ved Tilbagetoget Dannevirke.

De uheldige Forhold for Traintjenesten bedredes dog, da Arme efter Tilbagetoget for Størstedelen blev anbragt i de faste Flanl stillinger, hvor Fordringerne til Trainet formindskedes, og hvor var Ro til at skaffe Orden tilveie. Mindre heldigt stillede det si denne Henseende ved 4. Division, der var i idelig Bevægelse i Nør jylland. At man ved denne Division ogsaa ud over, hvad det fa Train skulde kunne bestride, var nødt til — ligesom paa Fyen ef den første Vaabenhvile — at stille betydelige Krav om Afgivelse Befordringsmidler fra Landet til Dannelse af Vognparker, laa i skaffenheden af den militære Situation paa de paagjældende D Krigsskuepladsen.

Der arbeidedes under hele Krigen med stor Iver af de forsk lige Myndigheder paa at forbedre Ordningen af Traintjenesten. I nedsattes ogsaa i dette Øiemed en Kommission, som, uagtet der i 1 var udkommet et Reglement for Trainvæsenet i Felten, udarbeid et nyt saadant, der approberedes under 13. Juni 1864, og som v Meget sluttede sig til det ældre, men dog indeholdt heldige F andringer ved en ny Fastsættelse af Antallet af Transportmidler de forskjellige Afdelinger og Institutioner, ved at bestemme Opret

n af et Reservetraindepot for hver Division, medens der indtil da in havde været et saadant for hele Armeen, og endelig ved at fastette nøiere Regler og Instruktioner for Føringen af Trainet. I narlig Forbindelse med disse reglementariske Bestemmelser reguleredes llige Antallet af saavel Personel som Materiel, og ved Udløbet af n første Vaabenhvile var der for Traintjenesten normeret:

14 Officerer,
8 Dyrlæger,
34 Underofficerer o. l.,
136 Overtrainkonstabler,
198 Trainkonstabler,
1207 Kudske, samt
2854 Heste og
966 Færselsvogne,

al, som dog Trainkommandoen selv paa et saa sent Tidspunkt savde Kræfter til helt at udfylde.

Naar der skal gives en Oversigt over Udførelsen af Søtransportenesten, maa herfra for det Første udskilles den store Mængde af ransporter, der bleve foretagne af Armeens overordnede administrave Myndigheder, og da navnlig af Intendanturen, Artilleriet og genieurkorpset, som ved Forsendelsen af Forpleiningsgjenstande, Araturgjenstande, Bygningsmaterialier m. m. selv traf de dertil fornødne spositioner og til forskjellige Tider selv fragtede saavel Dampibe som navnlig Seilskibe i stort Antal. Ved disse Forsendelser af Forninger og Fornødenheder, der først efterhaanden skulde bruges, nde vedkommende Autoriteter selv dels nogenlunde vælge de leilige Tidspunkter, dels i Forveien træffe de fornødne Forholdsgler for at have Transportmidler til Raadighed, og det vil der- ikke være af tilstrækkelig Interesse udførligt at gaa ind paa, orledes de skaffede de for deres Administration nødvendige ansportmidler tilveie. Særligt skal dog anføres, at Intendanturen der hele Felttoget disponerede over et meget stort Antal Skibe til rsendelse af Forsyninger, og at t. Ex. alene Reservemagasinet i ruphav d. 10. Mai 1864 havde c. 200 Fartøier i fast Transport d en Læsterdrægtighed af c. 4,000 Kommercelæster.

Af væsentlig større direkte Betydning for de egentlige Krigsgivenheder er den Del af Transporttjenesten, hvis Opgave det var

at vedligeholde Forbindelsen mellem de forskjellige Landsdele me
Hensyn til Forsendelsen af Tropper til Armeen og til at overfø
større eller mindre Troppestyrker imellem de forskjellige Dele
Krigsskuepladsen. Bestridelsen af denne Tjeneste henhørte unde
Marineministeriet, men det er alt tidligere viist*), hvor meget L
delsen af dette vigtige Anliggende lod tilbage at ønske, idet der v
Strid imellem Krigsministeriet og Marineministeriet om, hvilket
disse Ministerier der skulde have den egentlige Overledelse, en Stri
hvis Løsning man søgte i et Kompromis, hvorefter begge Ministeri
samvirkede, men hvorved der netop kom til at mangle den fornød
Enhed i Ledelsen. Allerede under Forberedelserne til Krigen,
Transportvæsenet ledede fra Korsør som Hovedstation, viste det si
som tidligere udviklet, at Marineministeriet, der ikke ved egne Kræ
ter disponerede over de fornødne Transportmidler, og som ingen R
havde til imod Eiernes Ønske at tage forhaandenværende Skibe
Fragt, var vanskelig stillet derved, at indenlandske Rederier, til hvil
man som Regel var henvist, baade benyttede Leiligheden til at sæt
Priserne høit, og ligeledes efter Forgodtbefindende igjen toge Skibe
ud af Transportvæsenets Tjeneste. Uagtet det laa i Forsva
planen, at Armeen ved en eventuel Opgivelse af Dannevirkestilling
skulde gaa tilbage til Flankestillingerne, viste Manglen paa Tra
portmidler sig allerede, da der under Tilbagetoget fra Dannevir
blev taget Bestemmelse om, at 3. Division i Stedet for, som o
rindelig bestemt, at marchere til Fredericia skulde transporteres t
søs til denne Fæstning fra Sønderborg, hvortil den ankom d.
Februar. Overførslen var bestemt til og tog sin Begyndelse d.
men skjøndt det var af største Vigtighed saa hurtigt som muli
at tildele Fredericia Fæstning den største Del af sin Besætning, hav
Transportflaaden kun 7 à 8 Dampskibe at anvende i dette Øieme
Med disse Skibe foregik Overførslen i flere Repriser, dels direkte
Fredericia, dels til Faaborg, saa at den først var fuldendt omtre
d. 20. Aarsagen til, at et saa ringe Antal Skibe var tilstede, m
søges dels i, at der blev gjort Anvendelse af Transportflaadens Ski
i meget forskjellige Øiemed, saaledes til Transport af Syge og Sa
rede, til Posttjeneste, til Afhentning af Kul, til Benyttelse for I
tendanturen i særlige Øiemed, dels i, at der paa Grund af Mangl
paa et egentligt Hovedorgan for Ledelsen disponeredes over Transpo

*) Se I. Del pag. 142—45 og II. Del pag. 225.

aadens Skibe ved Ordrer baade fra Overkommandoen, Krigsministe-
et og Marineministeriet. Som naturligt var, fremkom der ved dette
idspunkt Anker fra Overkommandoen over Utilstrækkeligheden af
ransportmidlerne. I den Anledning oplyste Krigsministeriet under
1. Februar, at der til Raadighed for det militære Transportvæsen ialt
avdes 19 Dampskibe, der tilsammen skulde kunne optage 11350
and. Af de anførte Skibe maatte imidlertid lades ude af Betragt-
ing 4 Postdampskibe og 2 à 3 andre, som anvendtes til Lazareth-
kibe og i andre særlige Øiemed, og Chefen for Transportflaaden, der
a var stationeret i Sønderborg, udtalte i en i Anledning af Krigs-
inisteriets Skrivelse afgiven Erklæring af 26. Februar, at der i
irkeligheden kun kunde afgives Skibsrum for 6950 Md. Overkom-
andoen havde stillet Fordring om, at der saavel ved Als som
ed Aarhus skulde haves Midler til fra hvert Sted med kort Varsel at
verføre en Brigade med Train og fornødent Feltartilleri, og Chefen
r Transportflaaden foreslog med Hensyn hertil følgende Fordeling
Transportmidlerne til nedennævnte Stationer:

ls: 6 Dampskibe for 3400 Mand; 7 Jerntransportbaade, 4 Transportpramme.
arhus: 5 Dampskibe for 3450 Mand; 6 Jerntransportbaade, 4 Transportpramme.
ogense: 1 Dampskib.
redericia: 3 Dampskibe for 650 Mand; 6 Transportpramme.
ssens—Faaborg: 1 Dampskib.
orsør: 2 Dampskibe, 4 Transportpramme.

Paa hver af disse Stationer skulde ansættes en Officer til at fore-
aa Transporterne.

Transportflaaden erholdt som Følge af det anførte Forslag fra
egyndelsen af Marts en Forstærkning af nogle faa Skibe; men i
bet af Maaneden stilledes der meget forøgede Fordringer til
n Foruden at der paa Forlangende af Kommandanten i Fredericia
aatte stationeres 3 Dampskibe dersteds, nødvendiggjorde Forholdene
Jylland under 4. Divisions første Tilbagerykning mod Nord efter
egtningen ved Veile, at der maatte afgives Skibe til Aalborg,
rederikshavn, Limfjorden og Sallingsund. Samtidigt overførtes 7.
egiment d. 11. Marts til Als, hvortil det ankom d. 13., men
orfra det atter d. 22. overførtes til Fredericia. 7 Brigades
ab og 11. Regiment bleve i Slutningen af Maaneden overførte fra
rederikshavn til Baaring Vig og senere fra Faaborg til Als, hvortil

Ankomsten fandt Sted d. 1. April. Endelig stilledes der ved Op
rettelsen af Streifkorpset under Kapitain Aarøe henimod Slutninge
af Maaneden yderlige Krav til Transportmidler. For at bestride alle diss
Transporter blev det imidlertid nødvendigt efter Øieblikkets Behov
disponere over Skibe fra de forskjellige ovennævnte Stationer, hvorve
Utilstrækkeligheden af de forhaandenværende Skibe — særligt me
Hensyn til indtrædende, uforudsete Begivenheder — blev tydeli
Saaledes maatte der endog t. Ex. for en Tid afgives til Limfjorden
af de 3 Dampskibe, der vare stationerede ved Fredericia, hvor Fo
holdene dog nødvendiggjorde en stadig og rigelig Forbindelse med Stri

I April Maaned bedredes Tilstanden ikke. Saavel ved Frederic
som paa Limfjorden var det fremdeles nødvendigt at have Skibe st
tionerede. De alvorlige Forhold i Dybbølstillingen krævede stedse stør
Tilførsler fra Kjøbenhavn og andre Steder af mangehaande Fornøde
heder; Skibe til Transport af Syge og Saarede maatte holdes rede,
man frygtede for at blotte Stationen ved Høruphav paa et Tidspunk
hvor Udsigten til en Katastrofe stadigt rykkede nærmere, og hv
man endog nærede Bekymring for en Overgang af Preusserne til Al
Saaledes havde man, da 8. Brigade skulde overføres fra Frederic
til Als, kun 3 à 4 Skibe til Raadighed; Overførslen — der maat
foregaa fra Faaborg — medtog Dagene fra den 11.—13. og lykked
kun ved at standse Overførslen af 2. Dragonregiment fra Fyen
4. Division, der var begyndt d. 10. og saaledes først bragtes tilen
d. 15. Ved Dybbølstillingens Fald d. 18. April lagdes der Beslag f
adskillige Dage paa alle disponible Skibe til Bortførsel af Tropp
Syge, Saarede og Materiel, medens det samtidigt var nødvendigt
holde Skibe i Reserve ved Als, og det kan derfor ikke undre, at d
ved Fredericias Rømning d. 26. ikke kunde afgives blot nogenlun
tilstrækkelige Transportmidler til at yde Bistand ved Bortskaffelsen
det i Fæstningen tilstedeværende, store Materiel.

De uheldige Forhold ved Organisationen af Søtransporttjenest
ligesom Utilstrækkeligheden af det derved anvendte Skibsmateriel b
virkede, at man efter Indtrædelsen af den første Vaabenhvile t
fat paa en Omordning af Søtransportvæsenet. Der nedsattes i de
Øiemed d. 26. Mai en Kommission under Forsæde af Korpsintenda
ten, Generalkrigskommissair v. Schmidten. Kommissionen afgav s
Betænkning d. 7. Juni; dens Forslag approberedes og traadte i Kr
fra d. 20 Juni. Ifølge disse nye Bestemmelser skulde der ved en Omordni
af det militære Søtransportvæsen ses bort fra den Mængde Seilskibe, som
Intendanturen, Artilleriet og Ingenieurkorpset anvendtes i særlige T

esteøiemed, og for hvis Tilveiebringelse de nævnte Autoriteter selv ıaatte drage Omsorg. Til Armeens Transportflaade blev derfor kun t henregne de Dampskibe, der for længere Tid afgaves af Ma-.nen eller fragtedes af denne, og de Seilskibe, som midlertidigt :agtedes — alt til Opfyldelse af følgende Øiemed:

a) til Besørgelse af Troppetransporter fra en Landsdel til en anden,
b) til Vedligeholdelse af Forbindelsen mellem Armeens forskjellige Dele i de forskjellige Landsdele, forsaavidt ikke de ordinære Postforbindelser dertil vare tilstrækkelige,
c) til Evakuation af Armeens Syge og Saarede fra de forskjellige Lazarether,
d) til stadige Transporter for Intendanturen, særligt med Stude, Hø og Halm.

Overbestyrelsen af Transportflaaden henlagdes under Armeens)verkommando, idet der under denne ansattes en Søofficer som 'laadens Chef med fast Station ved Hovedkvarteret og med en Sø-fficer som Næstkommanderende. Denne sidste skulde, naar Chefen var 'aværende for at inspicere eller for at udføre specielle Hverv, holde am i Forbindelse med Hovedkvarteret og varetage de løbende For-ɜtninger, ligesom han ogsaa skulde kunne udsendes til saadanne Ex-editioner.

Fremdeles skulde der ved hver af de vigtigste Stationer an-ettes en yngre Søofficer som Chefens Repræsentant overfor Skibs-ɔrerne.

Tilveiebringelsen af de Skibe, der skulde udgjøre Transport-aadens Materiel, henlagdes til Marineministeriet som den Myndighed, er maatte raade over det største Overblik og Sagkundskab, og som a enten eventuelt vilde kunne afgive de fornødne Skibe fra Marinen ller fragte dem; dog skulde Chefen for Transportflaaden selv kunne 'agte Seilskibe paa de Steder, hvorfra Transporter bleve at foretage.)e Krav, der fra Overkommandoens Side reistes paa Skibe, vilde da ære at rette til Krigsministeriet, som derpaa vilde henvende sig til larineministeriet derom. — Forsaavidt der var Tale om Forsendelse f Tropper eller Materiel fra Krigsministeriet til Armeen, maatte linisteriet gjøre Overkommandoen bekjendt dermed, og dersom denne ɜke havde disponible Skibe til Raadighed, rekvirere saadanne extra-'dinært afgivne af Marineministeriet. I Forbindelse hermed vilde er fra Chefen for Transportflaaden være at indgive periodiske Ind-ɜretninger til begge de militære Ministerier, for at disse saavidt uligt kunde være à jour med, hvorledes der til enhver Tid var dis-

poneret over Transportkræfterne. Alle Udgifter til Transportflaade skulde afholdes af Krigsministeriet med Undtagelse af Lønninger n m. til det af Marineministeriet afgivne Personale. Flaadens Fo syning med Kul skulde ske ved Marineministeriets Foranstaltning.

Transportflaadens Størrelse udgjorde ved det Tidspunkt, da de nye Ordning traadte i Kraft, c. 20 Dampskibe, 15 Jerntransportbaad og 9 Transportpramme foruden et mindre Antal Seilskibe. Iøvrig maatte Flaadens Styrke til de forskjellige Tidspunkter gjøres t Gjenstand for nærmere Forhandling mellem Overkommandoen o Krigsministeriet.

Med Hensyn til Anvendelsen af Transportflaadens Kræfter f det kommende Afsnit af Krigen var Overkommandoen allerede und 31. Mai fremkommen med et Forslag. Ved Stridskræfternes Fordelin paa de forskjellige Dele af Krigsskuepladsen gik man ud fra følgend Styrker: for det nørrejydske Armeekorps af 12,000 Mand og 4,5 Heste, for Besætningen paa Als 14,000 Mand og 2,000 Heste, pa Fyen 14,000 Mand og 2,000 Heste. Herved maatte dog tages i B tragtning, at der paa Fyen særligt dannedes en kombineret Land gangsbrigade under Oberst Max Müller, bestaaende af 3,200 Man Infanteri, 1 Eskadron paa 130 Heste, 1 Feltbatteri med 100 Mand c 80 Heste, samt 1 Ingenieurkompagni paa 60 Mand. Endvidere maat der være Transportmidler for Streifkorpset under Kapitain Aarø stort 600 Mand og 26 Heste. Foruden Transportmidler for dis Landgangskorps krævedes der nogle mindre Dampskibe, egnede t at færdes overalt paa Limfjorden, samt et Par store Dampskibe ve Frederikshavn. Endelig maatte der ved Høruphav haves til Ra dighed flere Dampskibe med Transportbaade og Pramme. — Ma gik dog herved ud fra, at det ikke var muligt fra Transportflaade at afgive til stadig Stationering ved Frederikshavn og Als tilstrækkelig Transportmidler til ved eventuel Retraite at kunne skaffe de respel tive Styrker bort, men at man i saadanne Tilfælde maatte regne pa at kunne tilføre fra andre Steder de Skibe, der krævedes ud ov dem, der fandtes ved Stationerne, og at man navnlig ved Als kun have Krigsskibe og større Seilskibe liggende til Assistance i Tilfæld af Øens Rømning, en Disposition, der ogsaa blev bragt i A vendelse.

Den Fordeling af Transportmateriellet, der ved Vaabenhvilens lløb blev endelig bestemt, var:

	Dampskibe.	Jerntransportbaade.	Transportpramme.
Komb. Landgangsbrigade.....	7	8	»
Streifkorpset under Kapitain Aarøe	1	1	»
paa Limfjorden.....	3	»	4
ved Frederikshavn	2	2	»
ved Nyborg.....	1	»	1
for Intendanturen	3	»	»
ved Høruphav.....	6	4	4
Ialt...	23	15	9

Den ovenfor omtalte Omorganisation traadte, som alt bemærket, Kraft fra d. 20. Juni, og samtidigt udgik der en „Instrux for Chefen r den aktive Armees Transportflaade"; som Chef for Transportaaden ansattes Orlogskapitain Schultz, som Næstkommanderende rlogskapitain Frølich. Chefen for Eskadren i Østersøens vestlige el, Orlogskapitain Muxoll, erholdt Ordre til ved Transportflaadens xpeditioner eventuelt at stille armerede Fartøier til Raadighed som onvoi. Det bestemtes derhos, at Transportflaadens Chef personlig ulde lede alle større Expeditioner.

Efter den skete Omordning gav Udførelsen af Transporttjenesten ıder Forløbet af de derefter følgende Krigsbegivenheder ikke Andning til Anker, og saavel ved Rømningen af Als som ved Overrslen af det nørrejydske Armeekorps til Fyen havdes tilstrækkelige ransportmidler til Raadighed.

Udførelsen af den øvrige faglige Virksomhed ved Hæren giver kun nledning til faa Bemærkninger.

Retstjenesten ved den aktive Armee udførtes, saavidt Forholene tillode det, overensstemmende med Tjenesten under Fredsforhold. a de i Fredstid brugelige Straffe ikke altid vare anvendelige under rigsforhold, forordnedes, at hvor Fuldbyrdelsen af Fængsel paa Vand

g Brød og mørkt Fængsel ikke vare mulige, skulde der i Sted erfor paa menige Krigsmænd anvendes staaende Arrest, f. Ex. Binde til en Væg, saa at den Paagjældende var ude af Stand til at sætt eller lægge sig. Ligeledes gjenindførtes med visse Modifikatione Krumslutning, der i 1860 var ophævet som Straf uden Dom.

Ved den aktive Arme var der ansat 12 Auditører, af hvilke 1 va Korpsauditør, medens de øvrige vare fordelte til de større Hærafdelinge

Korpsauditør ved Armeen var Overauditør N. Tvede fra d. Januar til d. 7. April og derefter Overauditør V. C. Ussing til d. 3 November.

Den geistlige Tjeneste forrettedes af Feltpræster, hvis Ant ved Krigens Begyndelse var 3, men efterhaanden forøgedes me 1 Feltprovst (Sognepræst E. Høyer-Møller), 2 Feltpræster og 1 Fel degn. Desuden ansattes i April en Præst til at holde Gudstjenes for vore Krigsfangne i de tydske Fæstninger.

Krigstelegrafen og Armeens Topografer. Allerede 13. Januar traadte Krigstelegrafen i Virksomhed langs Dannevirk stillingen og besørgede Tjenestedepecher fra Kommandørerne for d større Hærafdelinger indtil Bataillonner inklusive, Kommandører f Detachementer, Intendanturens Embedsmænd samt Bestyrere af D poter; desuden besørgedes Statsdepecher og Postens Meddelelser.

Indtil 5. Februar havdes 6 Telegrafstationer, og Liniernes Længd var omtrent 18 Mile. Paa Als blev der oprettet 9 Stationer med e Linielængde af c. 7 Mile, og paa Fyen 7 Stationer med c. 9 Mi Linielængde. Indtil 1. August blev der ialt befordret henimod 25,0 Depecher.

Til Forebyggelse af Telegrafliniernes Afbrydelse og Beskadigels udsendte Afdelingerne fra deres Kantonnementer Patrouiller lang Linierne, og det paalagdes alle til Armeen henhørende Personer eft Leilighed at vaage over Telegrafens Sikkerhed.

Chef for „Krigstelegrafen og Armeens Topografer" var Obers lieutenant F. Abrahamson af Generalstaben; det øvrige Personal hvilket omtrent var uforandret under hele Krigen, bestod af 4 Officere 4 Officianter, 42 Underofficerer og Menige samt omtrent samme Ant Militærarbeidere.

Gendarmeriet. Saavel det slesvigske Gendarmeri som Tol gendarmeriet, der ved Krigens Udbrud blev trukket tilbage fra Ho stens Sydgrændse, vare under Krigen stillede til Overkommandoen Raadighed, og Kommandøren for det slesvigske Gendarmeri, Maj

. M. E. Gulstad, overdroges det at udføre Polititjenesten ved rmeen ved Hjælp af Gendarmerne.

Hele Gendarmeriets Styrke var omtrent 6 Officerer og 180 Unerofficerer og Gendarmer.

Plads- og Etappekommandantskaber. Under Krigen ar der ialt været oprettet 30 Plads- og 3 Etappekommandantskaber, ıen Antallet af de samtidigt funktionerende har efter Krigens Gang g Krav været meget forskjelligt; ved Krigens Begyndelse var der ıaledes kun 8 Pladskommandantskaber og i Juni Maaned 12 Pladsımt 2 Etappekommandantskaber.

Kommandantskaberne bestyredes i Reglen af afskedigede Ofcerer, der havde en Underofficer som Skriver samt nogle Militærrbeidere til deres Raadighed; paa de vigtigere Steder havde de llige en yngre Officer som Adjutant.

Feltpostvæsenet. D. 1. Februar anvendtes ved Feltposten 2 ostmestre, 1 Expedient, 12 Assistenter, 6 Ordonnantser og 2 Kudske, ıen dette Personale forøgedes efterhaanden.

D. 1. Marts oprettedes 2 Feltposter, nemlig Feltpost Nr. 1 ved verkommandoen og Feltpost Nr. 2 i Jylland med ialt 4 Postmestre, 2 Assistenter, 11 Ordonnantser og 2 Kudske.

D. 1. Mai var der 4 Feltposter med ialt 4 Postmestre, 13 Assitenter, 18 Ordonnantser og 4 Kudske.

Oversigt over Hærens Styrke af Kombattanter, Nonkombattanter g Heste med deres Mandtab ligesom af Søværnets Styrke og Mandtab nder Felttoget 1864 findes i de af Generalstaben udgivne „Statistiske eddelelser angaaende den danske Krigsmagt", til hvilke derfor henvises. Hærens Styrke af Kombattanter.

Her skal kun anføres følgende korte Notitser.

Som tidligere anført, var Krigsbestyrelsen ved de i Slutningen af alvtredserne foregaaede Overveielser gaaet ud fra, at vi ved Krig unde stille en Operationshær paa 60000 Mand paa Benene. Under obiliseringen nedstemmedes Fordringerne saa vidt, at Hærens Styrke ølge de da gjældende Bestemmelser kun skulde udgjøre 50000 Mand ıvoraf 45000 Underkorporaler og Menige*). Denne sidste meget berændsede Styrke naaedes vel af Kombattanter og Syge i Forening, ıen ingensinde af den kombattante Styrke alene.

*) 1200 Officerer, 2470 Underofficerer, 750 Spillemænd, 4360 Underkorporaler og 41260 Menige.

Kombattantstyrken af Underkorporaler og Menige angives neden for for følgende Tidspunkter: d. 1. Februar (ved Krigens Begyndelse), d 1. April (da Hæren var talrigst) og d. 1. August (ved Krigens Slut ning). Den udgjorde:

d. 1. Februar ved Dannevirke 34943, udenfor Dannevirke 279 ialt 37739;

d. 1. April i Dybbølstillingen og paa Als 25570, i Fredericia o paa Fyen 13844, i Nørrejylland 4207, ialt 43621;

d. 1. August paa Fyen 35586.

Sygestyrken (af Underkorporaler og Menige) udgjorde til d samme Tidspunkter henholdsvis 2397, 4768 og 3685 Mand.

Kampdygtige og Syge i Forening (Underkorporaler og Menig udgjorde saaledes til de 3 nævnte Tidspunkter henholdsvis 4013 48389 og 39271.

Styrken af Kombattanter udenfor Krigsskuepladsen (Kampdygtig og Syge i Forening) udgjorde til de nævnte Tidspunkter henholdsvi 4412, 2164 og 5323;

Styrken af Uøvede: 5303, 7859 og 1779.

Det ses heraf, at selv da Hæren var talrigst, d. 1. April, naaed Kombattantstyrken af Underkorporaler og Menige (43621) ikke de planmæssige Styrke af 45000 Mand. Denne sidste overskrides derimo naar man tager Kombattanter og Syge i Forening, udgjørende ia 48389 Mand. Lægges hertil Kombattantstyrken af Underkorporal og Menige, der paa det nævnte Tidspunkt fandtes udenfor Krigssku pladsen, ses det, at der d. 1. April i det Hele havdes til Raadigh 50553 Mand foruden 7859 Uøvede.

Befalingsmændenes Tal naaede ingensinde den bestem Størrelse.

For at forøge Kombattantstyrken skete der under hele Krig Indkaldelser af Mandskab, og, som tidligere viist, var efterhaanden a vaabenført Mandskab, nærmest svarende til Udskrivningsaarene 18 til 1864, mødt ved Hæren. Endelig var indkaldt Aargangen 1865, m den kom ikke tilstede paa Krigsskuepladsen.

Hæren fik ved disse Indkaldelser en Tilgang af omtrent 260 Kombattanter, saa at der har været anvendt ialt under Krigen omtre 75000 Kombattanter (Officerer, Underofficerer, Spillemænd, Unde korporaler og Menige*), et Tal, der vidner høit om, hvilke Anstræ gelser Danmark gjorde for at modstaa det overmægtige Angreb.

*) Sammenhold dette Værks I. Del pag 150—159.

Der er altsaa mødt ved Hæren et betydeligt større Antal Kom-
attanter, end der udfordredes til at bringe den op til den planmæs-
ige Styrke. At denne Styrke alligevel kun overskrides, naar de Syge
ıedregnes, og endda kun i ringe Grad, hidrører fra den betydelige Af-
ang, der fandt Sted dels ved Hjemsendelsen af Holstenere, Lauen-
urgere og Forstærkningsmænd, dels ved Fangne, Saarede, Døde
g Savnede. Ialt afgik omtrent 22400 Mand.

Hærens og Flaadens hele Tab under Felttoget er i sammentrængt
versigt følgende:

	Hæren.	Flaaden.
esertører og savnet Mandskab fra Hertugdømmerne	1010	28
aarede, der ikke ere døde som Følge af deres Saar	3151	79
øde	3078	73
saarede Krigsfanger	7030	11
Det virkelige Totaltab	14269 Hoveder.	191 Hoveder.

Rækkefølgen for Infanteriets Afdelinger efter Tabet af Faldne
g Saarede stiller sig saaledes:

18., 9., 5., 20., 2. og 22. Regiment havde et Tab af over 400 Mand,
og 4. Regiment af over 300, 17., 1., 16., 10. og 11. Regiment af
ver 200, 8. og 6. Regiment over 100, de øvrige, ikke nævnte Regi-
enter under 100.

Rækkefølgen for Infanteriets Afdelinger efter det hele lidte Tab
aldne og Saarede, usaarede Fangne og Døde af Sygdom) stiller sig
ke væsentlig forskjellig fra ovenanførte.

Udenfor Infanteriets Afdelinger ere Tabene i det Hele taget saa
naa, at ingen Betragtning i den her omhandlede Henseende lettelig
n støttes til dem.

Tabet i Dybbølstillingen er under Fremstillingen af Beleiringen
ngivet for hver enkelt Dag især, hvorfor man ikke her nærmere skal
mme ind derpaa. Tabet var ringere i Forhold til Beskydningens
oldsomhed, end man kunde have ventet, hvad atter var en Følge
ls af den megen, kunstig tilveiebragte Dækning, dels af Perkussions-
anaternes ringe Virkning mod Tropper. Endvidere skal det bemær-

kes, at uagtet Artilleriets daglige Styrke i Stillingen kun var omtren det Halve af et Infanteriregiments, har det dog der lidt større Tab end noget af Regimenterne. Og dog saaredes ikke faa Infanterister ved Forpostfæstninger eller mindre Udfald, medens Artilleriet i Reglen kun led ved den egentlige Artilleribeskydning.

En Undersøgelse for Hærens Vedkommende*) af, hvorledes de forskjellige Arter Tab have truffet Officererne i Forhold til Underklasserne, giver følgende Resultat:

Af Deltagere i Felttoget har der været 1431 Officerer og 6885 Mand af Underklasserne, altsaa 1 Officer for hver 48 af de sidstnævnte.

Døde ved Fjendens Vaaben ere 1 Officer for hver 22 Mand af Underklasserne.

Saarede ved Fjendens Vaaben ere 1 Officer for hver 23 Mand af Underklasserne.

Fjendens Vaaben have altsaa gjort forholdsvis mere end dobbelt saa mange Officerer som Mænd af Underklasserne ved den aktive Hærs ukampdygtige.

Stabsofficersklassen havde et forholdsvis betydeligt Antal Faldne eller senere Døde af deres Saar.

*) For Flaadens Vedkommende ere de tilsvarende Tal for smaa, til at Undersøgelse af denne Art med Nytte kunne foretages.

Bilag.

Ordre de bataille for den kombinerede Division Münster d. 20. April.

Kommandør..... Generalmajor Greve til Münster-Meinhövel.
Generalstabsofficerer... 1) Major v. Stedingk af Magdeb. Dragonreg. Nr. 6.
2) — Greve v. Wartensleben.
Adjutanter ..... 1) Sekondlieut. v. Noville af Westf. Ulanreg. Nr. 5.
2) — v. Grimm af Brandb. Husarreg. (Zieten-Hus.) Nr. 3.
Ordonnantsofficer ..... — v d. Horst af Westf. Husarregt. Nr. 8.
Kommanderet til Tjeneste: Major, Prinds Heinrich von Hessen und bei Rhein, Storhertugelig Høihed.

21. Infanteribrigade.

Kommandør... Generalmajor v. Bornstedt.
Adjutant ..... Premierlieut. v. Lieres u. Wilkau af 2. Øvreschlesiske Infanterireg. Nr. 23.

3. Nederschlesiske Infanterireg. Nr. 50.
Kommandør: Oberst v. Hackewitz.
3 Batl.

1. Schlesiske Grenaderreg. Nr. 10.
Kommandør: Oberst, Friherre v. Falkenstein.
3 Batl.

4. 12 Pd.'s Batteri af Artilleribrigade 3.
6 Stk.

Det kombinerede Gardeinfanteriregiment.

Kommandør... Oberstlieutenant v. Esebeck af 4. Garderegiment.

Füs.-Batl. af 3. Gardereg.
Füs.-Batl. af 4. —
Füs.-Batl. af 3. Garde-Grenaderreg.

3. 6 Pd.'s Batteri af Artilleribrigade 6.
6 Stk.

Den kombinerede Kavaleribrigade.

Kommandør... Oberst Flies
Adjutant ..... Premierlieut. v. Rudolphi af 1. Brandenb. Uhlanreg. (Keiser af Rusland) Nr. 3.

Brandenb. Kyrasserreg. Nr 6.
Oberst, Hertug Wilhelm af Mecklenb.-Schwerin, Højhed.
4 Esk.

Westfal. Husarreg. Nr. 8 (undt. 1 Esk.)
Oberstlieut. v. Rantzau.
3 Esk.

Gardehusarreg.
Oberstl. v. Kerssenbroigk.
4 Esk.

5. ridende Batt. af Artilleribrigade 7.
4 Stk.

Ordre de bataille for det kombinerede III. Korps d. 26. April.

Kommandør	Generallieutenant v. d. Mülbe.
Generalstabsofficer.....	Major v. Alvensleben.
Kommandør for Artilleriet ...	Oberstlieutenant Scherbening af Brandenburgsk Artilleribrigade Nr. 3.
Ingenieurofficer	Premierlieutenant Scheibert.
Adjutanter	Kapitain v. Notz af 2. Garderegiment til Fod Premierlieutenant v. Henniges af Keiser Alexander Gardegrenaderregiment Nr. 1.

Den kombinerede Gardeinfanteribrigade.

Kommandør.... Generalmajor Greve v. d. Goltz.

Adjutant ..... Premierlieut. Friherre v. Ende af Keiser Alexander Gardegrenaderregiment Nr. 1.

3. Garderegiment til Fods.	4. Garderegiment til Fods.
Kommandør: Oberst v. d. Groeben.	Kommandør: Major v. Conta (istedetfor den saarede Oberst v. Korth).
2 Batl.	2 Batl.

Den kombinerede Gardegrenaderbrigade.

Kommandør.... Oberst v. Bentheim à la suite ved 2. Garderegiment Fods.

Adjutant ..... Premierlieutenant v. Wrochem af 2. Gardereg. til Fods.

3. Gardegrenaderregiment Dronning Elisabeth.	4. Gardegrenaderregiment Dronningen.
Oberst v. Winterfeld.	Oberst v. Oppell.
2 Batl.	3 Batl.

10. Infanteribrigade.

ommandør.... Oberst v. Kamienski à la suite ved 8. Brandenburgske Infanteriregiment Nr. 64.

djutant ..... Premierlieutenant Lust af 1. Schlesiske Grenaderregiment Nr. 10.

1. Posenske Infanteriregiment Nr. 18.
Oberst v. Kettler.
3 Batl.

6. Brandenburgske Infanteriregiment Nr. 52.
Oberstlieutenant v. Blumenthal.
3 Batl.

Westfalske Jægerbataillon Nr. 7.
Major v. Beckedorff.
1 Batl.

Westfalske Dragonregiment Nr. 7.
Oberstlieutenant v. Ribbeck.
4 Esk.

6 Pd.'s Gardebatt. 6 Stk.

4 Pd.'s Gardebatt. 8 Stk.

1. 6 Pd.'s Batt. af Brandenb. Artilleribrig. Nr. 3. 6 Stk.

Westfalske Pionerbataillon Nr. 7 (med Undtagelse af 1. Kompagni).
Kapitain v. Rohrscheidt.
3 Komp.

Kolonner.

Ammunitionskolonnerne Nr. 1, 2 og 3 af Brandenb. Artilleribrig. Nr. 3.
Proviantkolonnerne Nr. 1 og 2 (afgivne af I. Korps's Trainbataillon).

Feltlazarether.

VII. Armekorps's 1. svære Feltlazareth. Den kombinerede Gardedivisions lette Feltlazareth. Gardekorpsets Sygebærerkompagni.

Felttelegrafafdeling Nr. 2

od umiddelbart under Overkommandoen, men attacheredes foreløbig III. Korps.

Totalstørrelse for det kombinerede III. Korps:

16 Bataillonner.
4 Eskadroner.
20 Kanoner.
3 (senere 2) Kompagnier Pionerer.

eraf d. 26. April 3 Bataillonner endnu ikke i Jylland.

Styrkeliste d. 26. April Morgen over Troppeafdelinger m. m. i Fæstningen Fredericia.

	Officerer.	Under-officerer.	Under-korporaler.	Menige.	Heste.
Kommandantskabet	8	2	»	39	12
Ingenieurkommandoen	11	24	11	87	38
Artillerikommandoen	34	56	149	1,765	350
Livgarden til Fods	13	28	88	558	33
7. Regiment	29	70	184	1,428	25
13. do.	35	89	159	1,586	25
14. do.	35	27	220	1,585	25
19. do.	32	81	187	1,863	25
21. do.	33	81	154	1,868	25
Rytteri	1	2	»	51	54
Arbeiderbataillonen	6	8	»	740	»
	237	468	1,152	11,570	612

Bestykningsliste

for

Fredericia Fæstning ved Rømningens Paabegyndelse.

Bestykningsliste for Fredericia Fæstning ved Rømningens Paabegyndelse.

	84 Pd.'s G. K. I.	84 Pd.'s G. K. II.	24 Pd.'s G. K.	24 Pd.'s K. K.	12 Pd.'s rifl. Kanon.	12 Pd.'s K. K.	6 Pd.'s K. K.	4 Pd.'s rifl. Kanon.	3 Pd.'s K. K.	24 Pd.'s rifl. Kanon.	24 Pd.'s Morterer.	84 Pd.'s Morterer.	168 Pd.'s Morterer.	Fodespingoler.
Delmenhorst Bastion	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"
Oldenborgs Bastion, høire Face / høire Flanke	1/2	"	"	"	"	"	"	"	1/2	"	"	2/2	"	"
Lave Placementer foran Oldenborgs Bastion i Faussebraien	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
Oldenborgs Forværk	"	"	"	"	"	2	3	"	"	"	4	"	"	3
Holsteens Bastions Saillant	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
— høire Face / høire Flanke	"	1/2	"	"	"	"	2/2	"	1/2	"	"	"	"	"
— venstre Face / venstre Flanke	"	1/2	"	"	1/2	"	"	"	1/2	"	"	"	"	"
Slesvigs Bastions Saillant	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
— høire Face / høire Flanke	"	"	"	"	"	"	"	"	1/2	"	"	"	"	"
— venstre Face / venstre Flanke	"	"	"	1/2	"	"	2/2	"	1/2	"	"	"	"	"
Slesvigs Ravelin	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
Foran Slesvigs Ravelin i den bedækkede Vei	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
Kurtinen mellem Slesvigs og Prindsessens Bastioner	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
Prindsessens Bastions Saillant	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
— høire Face / høire Flanke	"	"	"	"	"	"	2/2	"	1/2	"	"	"	"	"
— venstre Face / venstre Flanke	"	"	"	"	"	"	"	"	1/2	"	"	"	"	"
— Kavaler	"	1	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ravelinen ved Prindsens Port	"	"	"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
Koldingskandsen	"	"	"	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"	4

— høire Face / høire Flanke	»	»	»	»	»	»	»	»	»/2	»	»	»	»	»
— venstre Face / venstre Flanke	»	»	»	»	»	»	»	»	»/2	»	»	»	»	»
— Kavaler	»	3	»	3	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Kurtinen mellem Prinds Georgs og Prinds Christians Bastioner	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»
Prinds Christians Bastions Afstumpning	»	2	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
— høire Face / høire Flanke	»	»	»	»	»	»	»	»	»/2	»	»	»	»	»
— venstre Face / venstre Flanke	»	»	»	»	»	»	»	»	»/2	»	»	»	»	»
Kurtinen mellem Prinds Christians og Dronningens Bastioner	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»
Dronningens Bastions Afstumpning	»	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
— høire Face / høire Flanke	»	»	»	»	2/»	»	»	»	»/2	»	»	»	»	»
— venstre Face / venstre Flanke	»	»	»	»	»	»	»	»	»/2	»	»	»	»	»
Kurtinen mellem Dronningens og Kongens Bastioner	»	»	»	»	»	»	»	8	»	»	»	2	»	»
Kongens Bastions Saillant	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
— høire Face / høire Flanke	»	1/»	»	»	»	»	2/»	»	»/2	»	»	»	»	»
— venstre Face / venstre Flanke	»	1/»	»	»	»	»	»	»	»/2	»	»	»	»	»
— Kavaler	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Danmarks Bastions venstre Face / venstre Flanke	»	1/»	»	2/»	»	»	»	»	»/2	4/»	4/»	»	»	»
Norges Bastions venstre Flanke	»	1	»	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»
— lave Placement	»	»	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»
Skandse I	»	3	»	2	»	»	5	»	»	»	2	»	»	2*
— II	»	4	»	4	1	5	5	»	»	»	2	»	»	»
— III	»	8	1	6	2	»	2	»	»	»	»	»	»	»
— IV	»	7	1	7	1	»	5	4	»	»	»	»	»	»
— V	»	»	8	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»
Ialt	4	36	10	35	14	16	43	12	34	4	12	8	2	9

Endvidere vare 50 Stk. Voldtaprifler fordelte i Skandserne og paa Volden.

* Paa Strandbredden i Nærheden af Skandse I.

Anm. Hvor en Rubrik er delt, betyde Tallene *over* og *under* Stregen Antallet af Kanoner henholdsvis paa *Facen* og paa *Flanken*.

Oplysning om hvad der af Artillerimateriel blev overført f Fredericia til Fyen, og hvad der maatte efterlades i Fæstning ved dens Rømning.

Af *Artillerimateriel* overførtes til Strib og Bogense:

4 Stk. 4 Pd.'s riflede Metalkanoner,
20 — 12 Pd.'s — — ,
4 — 12 Pd 's — Jernkanoner,
12 — 4 Pd.'s — — ,
6 — 6 Pd.'s Kuglekanoner,
39 — 3 Pd.'s Metalkanoner,
4 — 84 Pd.'s Metalmorterer,
12 — 24 Pd.'s Jern-Haandmorterer.
9 — Fodespingoler i Affutager,
50 — Voldtaprifler,
1307 — forskjellige Geværer,
1124 — Sabler,
17 — forskjellige Forstillinger og Vogne,
60 — forskjellige Rapperter, Lavetter og Morterstole,
9 Vognlæs med Lade- og Betjeningstøi, Tovværk m. m.,
1885 Stk. 4 Pd.'s Spidsgranater, fyldte og ufyldte,
1112 — 12 Pd.'s — , — ,
336 — 24 Pd.'s — , — ,
546 — 18 Pd.'s Granater,
1304 Tønder med Krudt og Ammunition,
1470 Kasser med Ammunition, Værktøi, Udrustningsgjenstande m. m.

Ødelagt blev:

100 Tdr. Krudt i Fustager og samtlige efterladte Rekvisitter, foruden a efterladte Kanoner fornagledes.

Efterlades i Fæstningen maatte:

16	Stk.	84 Pd.'s G. K. I.	à 8,550 Pd.	.....	136,800	Pd.
58	—	84 Pd.'s G. K. II.	à 4,440 Pd.	.....	257,520	—
54	—	24 Pd.'s K K.	à 4,440 Pd.	.....	239,760	—
12	—	24 Pd.'s G. K.	à 1,600 Pd.	.....	19,200	—
26	—	12 Pd.'s K. K.	à 1,550 Pd	.....	40,300	—
2	—	12 Pd.'s G. K.	à 795 Pd.	.....	1,590	—
47	—	6 Pd.'s K. K.	à 795 Pd.	.....	37.365	—
7	—	168 Pd.'s Morterer	à 2,150 Pd.	.....	15,050	—
4	—	84 Pd 's —	à 1,370 Pd.	.....	5,480	—
8	—	24 Pd.'s —	à 400 Pd.	.....	3,200	—
5	—	15" Stenmorterer	à 1,750 Pd.	.....	8,750	—
t 239	Piecer af ældre System med en samlet Vægt af.....				765,015	—
suden 2	Stk. 84 Pd.'s Metalmorterer med en Vægt af c. ...				2,400	—

samt endelig:

200 Tdr. Krudt og Ladninger,
67 Kasser med Ladninger,
80 Kasser med Patroner,
70 Stk. 3 Pd.'s og 6 Pd.'s Kugleskud.

Overkommandoens Skrivelse af 29. April 1864 til Krigsministeriet.

Krigsministeriet har, ved under 26. d. M. at tilstille Overkommando de Grundtræk af den fremtidige Krigsførelse, om hvilke Ministeriets Medlemm ere blevne enige, forlangt Overkommandoens Forslag med Hensyn til en Fo øgelse af Styrken i den nordlige Del af Jylland.

Overkommandoen skal i den Anledning udtale som sin Anskuelse, denne Styrke, efter at den er bleven forøget med Brigaden Neergaard — 1 og 21. Regiment — der idag bliver indskibet i Baaringvig, foreløbig ikl yderligere bør forøges, eftersom man under ingen Omstændigheder vil væ istand til at give General Hegermanns Korps en saadan Styrke, at det me Overlegenhed kan optræde ligeoverfor Fjenden, og, paa Grund af at betyd lige Transporter endnu staa tilbage at udføre, for at evakuere fra Als det d ophobede Materiel m. v., ikke vil kunne skaffe bemeldte Korps de fornød Transportmidler for i alle Tilfælde at sikkre dets Retraite bag Limfjorden.

Ved at binde en større Del af Transportflaaden til det nordlige Jylla vilde man desuden berøve sig Midlerne til at udføre de i samme Skrivelse 26. omtalte Landgangsforsøg. Angaaende disse formener Overkommando at da en Del af de paa Fyen værende Tropper ere under Reorganisation, s at man ikke for Øieblikket vil kunne regne paa Anvendelse af dem, mede Resten, der er anvendt til Bevogtning af Øens nordvestlige og vestlige Ky ikke er større end fornødent for at denne Tjeneste betryggende kan udfør — bør de foreløbigt indskrænkes til Foretagender med mindre Styrker.

Overkommandoen undlader ikke ved denne Leilighed at meddele, at m har søgt at benytte den Omstændighed, at Brigaden Neergaard skulde ove føres til Hals til at foretage en Alarmering af Østkysten af Jylland; man h nemlig beordret Brigaden at lade en mindre Del af sin Styrke forsøge Landgang i Sandbjergvig for at udsprede Rygtet om en større Landgang, efter Omstændighederne trænge frem i Egnen Ø. for Horsens, om muligt denne By, der formentlig er svagt eller slet ikke besat af Fjenden, mede Resten af Brigaden ved at vise sig udenfor Aarhus og eventuelt ved at fo tage en Landsætning af en mindre Afdeling, skulde bestyrke de udbre Rygter.

Overkommandoen er iøvrigt betænkt paa i den nærmeste Fremtid trække en Del af den paa Als værende Styrke, der formentlig betydelig m kunne indskrænkes, til Fyen. Dog har man ikke villet træffe denne Fora staltning uden først at indhente General Steinmanns Erklæring derover (Ge ralen er alt tilskrevet), idet da Fjenden, efterat Fredericia er bleven rømm

; han saaledes har det i sin Magt ikke alene at forøge Styrken imod General egermann, men ogsaa at koncentrere en større Styrke foran Als, det vil ere betænkeligt, at svække denne Øes Besætning i nogen væsentlig Grad, alænge der skal tænkes paa et alvorligt Forsvar, der efter Overkommandoens ormening i ethvert Fald maa haves for Øie, indtil Evakuationen fra Øen af lt, hvad der ikke ligefrem er nødvendigt for Besætningen, er fuldbyrdet. aar dette Tidspunkt indtræder, og dermed Transportmidlerne, som nu ere ndne ved Als, for en Del gjøres disponible, vil man vinde Midler til at ve Landgangsforsøgene en større Udstrækning.

. . . . . .

. . . . . .

Gerlach.

Bilag 6.

Oversigt over de fortifikatoriske Arbeider, der ved Vaaben hvilens Indtræden vare udførte ved Limfjorden til Sikkring a Overgangsstederne.

1) Ved Oddesund var der paa Odden anlagt et Batteri til 2 Kanone for Enden af Chausseen og paa det Punkt af Sundet, hvor dette smallest. Endvidere var der opkastet Løbegrave for Infanteri i en Ud strækning af 400 Alen langs den østlige Kyst af Landtungen, hvilken den sydlige Udkant endte med et Placement til 2 Kanoner.
2) Ved Feggesund. Udfor Færgebroen paa Morssiden var udført en 70 Alen lang Skyttegrav, der strakte sig fra Færgegaarden Christianshol i nordvestlig Retning. V. for Christiansholm var anlagt et Placeme til 2 Kanoner, ved den østlige Ende af Skyttegraven et til 3 Kanone Paa Feggeklitbakkens nordre Affald var der paabegyndt 2 Placemente hvert til 2 Kanoner, men Arbeidet blev afbrudt ved Vaabenhvile Indtræden.
3) Paa Strækningen fra Agersund til Agersborg var der truffen følgen Foranstaltninger. For at forhindre en Overgang ved Agersund var d i de bag Agersund By liggende Havstokke nedskaaret Placement til ialt 12 Kanoner, der kunde bestryge Seilløbet mellem begge Færg broerne og Dæmningen til den nordre Bro paa kort Hold. Kanoner skøde over Bænk.

   Til Dækning for Infanteriet var der anlagt Løbegrave, dels for Agersund By, dels mellem Husene i selve Byen. Der var truffet A stalter til, at den nordre Broes Brohoved kunde bortsprænges for ikl at yde Fjenden Dækning.

   For at forhindre en Overgang enten over Borreholmen eller d tørre Grund Ø. for denne imod Agersborg var der anlagt Kanonplac menter, dels i Havstokken mellem Agersund By og Agersborg, dels p Borreholmen og endelig ved Kirken paa den 50' høie Bakke bag sids nævnte By.

   Løbegrave for Infanteri vare anlagte paa Borreholmen og de to t Ø. for denne beliggende mindre Holme, nærmest til Dækning for mindre Afdelinger, der holdtes til Observation paa disse Punkter. D egentlige Infanteriforsvar støttede sig til Agersborg By, der med si Haver og Diger og den høie Havstok, der strækker sig mod Øst f Agersborg over imod Agersund, dannede et meget godt Holdepunkt.
4) Ved Nørre Sundby var der udført følgende Placementer for Kanoner: et med 3 Skydeskaar paa den østlige Rand af den N. for Nør Sundby beliggende saakaldte Skandsebakke;

et med 2 Skydeskaar, hvorfra Skovbakkens østlige Affald og Slugten Ø. herfor kunde bestryges. Tillige beherskedes Aalborg By og Overgangen mellem denne og Nørre Sundby;

et med 2 Skydeskaar, hvorfra Skovbakkens vestlige Affald og det lave Land henimod Egholm kunde bestryges;

et med 2 Skydeskaar, indskaarne i Resterne af den saakaldte Wrangels Skandse, dirigerede imod Skovbakken;

et med 2 Skydeskaar tæt S. for Lindholm Veien, hvorfra Løbet S. for Egholm og det lavere Land til begge Sider af dette kunde bestryges;

et Batteri paa 2 Skydeskaar ved Teglværket, hvorfra en Del af Egholm kunde bestryges.

Nogle Skyttegrave vare anlagte paa det lave Land Ø. for Sundby til Beskydning af de smalleste Steder af Limfjorden.

---

1. Divisions Skrivelse af 27. April til 2., 4., 5. og 6. Brigade.

Idet Divisionen aldeles skal have det overladt til Brigaderne at træf de nærmere Bestemmelser for Bevogtningen og Besættelsen af de Brigaderı til Forsvar overdragne Strækninger af Stillingen, skulde man dog ikke unı lade at give følgende i Almindelighed gjældende Grundtræk.

Løbegravene langs med selve Strandkanten eller de Skyttegrave, so paa flere Steder foreløbigt ere anlagte og med det Første ville blive udvide til fuldstændige Løbegrave, skulle om Dagen kun holdes besatte med en stæ Observationskjæde, medens den øvrige i første Linie staaende Styrke, (d resterende Del af den forreste halve Brigade) holdes samlet som Reserve i i nogen større Afstand fra Kysten værende Kommunikationsgange eller p andre dækkede Steder i det nærmest ved Kysten værende Terrain.

Efter Divisionens Formening vil der Intet være til Hinder for, at Obse vationsposterne saavel om Dagen som om Natten blive afløste fra Reserverı og det navnlig paa de Strækninger, hvor den fjendtlige Infanteriild paa Gru af Sundets Brede taber sin Betydning, eller hvor Afløsningen foretages skjı

Om Natten og i taaget Veir maa Observationskjæden forstærkes samtlige Batterier tildeles en Skytsbedækning paa 6 à 8 Mand pr. Pie eftersom der er flere eller færre Piecer i Batteriet.

Da det maa ansees for nødvendigt paa enhver Maade at genere Fjend og tillige at forhindre enhver Fraternisering mellem de fjendtlige og v Foster, anmodes Brigaderne om at paalægge Afdelingerne at lade ethv samlet, fjendtligt Kommando beskyde, som uden at søge Dækning maatte v sig, naar det kan ske med nogen Sandsynlighed for Træfning. Det sam gjælder med Hensyn til fjendtlige Arbeidskommandoer og Rekognoscering som Fjenden foretager i Baade.

Saasnart en Overgang forberedes, vil Løbegravsbesætningen paa det p gjældende Sted ufortøvet være at forstærke fra de umiddelbart bagved staaeı Reserver, og Fjenden beskydes saa heftigt som muligt. Med den tilove blevne Del af disse Reserver tilligemed den bagved staaende halve Briga der ifølge tidligere givne Bestemmelser alarmeres ved Baunernes Ant delse, gjøres et energisk Forsøg paa at kaste Fjenden tilbage, hvis maatte lykkes ham at vinde Fodfæste paa Strandbredden. Mislykl dette Modangreb, besættes Kommunikationsgangene, som tilligemed Ba rierne, om muligt endog de foranliggende, forsvares efter yderste Ev indtil yderligere Forstærkninger indtræffe. — Det vil i Tilfælde af et Angı naar det er saa lyst, at Forholdene kunne overskues, være tilraadeligt blotte de Strækninger, mod hvilke intet Angreb rettes, men i saadant F

llige være at tage særligt Hensyn til, at Fjenden ikke faaer Leilighed til at dbrede sig neden for Skrænterne.

De Brigader, mod hvilke Angrebet ikke rettes, gjøre sig beredte til at outenere den angrebne Brigade og dirigere, saafremt Forholdene maatte til-ede det, en Del af deres i Hovedreserve liggende Styrke nærmere til An-rebspunktet, samt træffe de fornødne Dispositioner til, naar Ordre dertil ves, at samle deres langs Linien spredte Afdelinger.

Rettes Angrebet mod Sammenstødspunktet af tvende Brigader, fører den ldste Brigadekommandør Kommandoen, indtil Divisionsgeneralen indtræffer.

Med Hensyn til Anvendelsen af det Brigaden tildelte Artilleri og Kavaleri, l der ved Brigadernes egen Foranstaltning være itide at forberede de for-ødne Placementer og Deboucheer.

Reservebrigaden indtager en Mødestilling, naar den alarmeres, ved ugustenborg-Sønderborg Veien, hvor denne skjæres af Ulkebøl-Sundsmark eien.

I Tilfælde af Angreb mod den høire Fløibrigade begiver Divisionsgene-len sig til Kamppladsen fra Divisionskvarteret ad den østre Vei gjennem lkebøl Nørremark; rettes Angrebet mod Centrum, da ad nærmeste Vei til t trigonometriske Signal ved Engeshøi, og i Tilfælde af, at Sønderborg an-ibes, til Lysthushøien N. for Sønderborg.

Steinmann.

Bilag 8.

Skrivelse fra 1. Division af 2. Mai til Chefen for de i den vestlige Del af Østersøen stationerede Krigsskibe.

I Henhold til Hr. Orlogskapitainens Udtalelser i den Konference, so idag har fundet Sted i Divisionskvarteret, vil Divisionen for en stor D anordne sine Forsvarsdispositioner paa Basis af, at hele Als's Kyst me Undtagelse af Strækningen langs Als Sund fra Sønderskovens vestlige Udkan til et Ø. for Storskovens nordlige Udkant beliggende Punkt dækkes mo fjendtlige Landgangsforsøg paa saadan Maade, at Marinen fuldstændigt garan terer mod ethvert Landgangsforsøg paa den søndre, østre og nordre Kyst fi Sønderskovens vestre Udkant til Hellesøgaard Færgegaard, og paa Stræl ningen herfra til Storskovens nordre Udkant imod, at nogen betydeligen Landsætning af Tropper, vel høist 200 à 300 Mand, vil kunne finde Ste Tillige forventer Divisionen, at intet af Krigsskibene vil forlade sin Statio før i det yderste Øieblik, og navnlig, at de saavel fra Høruphav som fi Augustenborgfjord soutenere det retirerende Armeekorps's Flanker saa læng som vel muligt, og at — naar det har udført sit Tilbagetog til Kegenæs - da Forsvaret af Draget til Halvøen souteneres fra Søen.

Hr. Orlogskapitainens Tilsagn om Assistance ved en eventuel Rømnin vil Divisionen muligen i fuldeste Maal komme til at benytte sig af, dels de ved, at mindre, forsprængte Afdelinger, som maatte være blevne afskaar paa Kjær Halvø, sættes over Augustenborg Fjord, dels derved, at nogle Damp skibe holde sig beredte til i paakommende Tilfælde ved Stranden melle Stenbæk og Nørreløkke at optage omtrent 800 Mand af den Styrke, hvorm den nordlige Del af Øen forsvares, dels derved, at en Dampkanonbaad lægg sig ind i Bugten ved Bostedhoved omtrent 2,000 Alen V. for Rønbække beredt til at optage forsprængte Afdelinger og til iøvrigt efter Evne at ass stere ved den Indskibning, som der maatte finde Sted, og dels derved, Linieskibet Frederik d. VI. placerer sig udfor Østerby paa Kegenæs, saa t til Land som Omstændighederne maatte tillade, for at optage 1,000—1,4 Mand.

Endelig vilde Divisionen anse det for ønskeligt, at de af Marinens Skil som iøvrigt maatte være disponible, ved paa et senere Stadium at bevæ sig langs Kysten, vilde søge at optage hvad der ikke strax har kunnet fa Adgang til de i det Foregaaende omtalte tvende forud bestemte Indskibning punkter, og navnlig have Opmærksomheden henvendt paa disse i Forbinde med Mommark Færge.

Steinmann.

Overkommandoens Skrivelse af 28. April 1864 til Kommandoen paa Als.

Overkommandoen undlader ikke herved at meddele, at Fredericia af rigsministeriet er beordret rømmet, og at denne Ordre allerede tildels er even udført.

Armeen vil saaledes for Fremtiden være indskrænket til Defensiven ed Undtagelse af de offensive Operationer tilsøs, som Overkommandoen aatte se sig foranlediget til at iværksætte. Da man for at kunne foretage sse, samtidigt med at General Hegermanns Korps forstærkes og et tilrækkeligt Forsvar af Fyens nordvestlige Del etableres, maa ønske at kunne sponere over en Del af Styrken paa Als, saa meget mere som der ikke for ıt Første kan gjøres Regning paa de paa Fyen under Reorganisation erende Afdelinger, og da Styrken paa Als, efterat man der er indskrænket selve Øens Forsvar, betydeligt maa kunne formindskes, udbeder man sig ivisionens Erklæring om, hvorvidt den maatte have noget at erindre imod, en Infanteribrigade, et Halvregiment Kavaleri samt 10. Batteri nu overres til Fyen.

Ved denne Leilighed undlader Overkommandoen ikke at henlede Divionens Opmærksomhed paa, at Evakuationen af det overflødige Materiel, este m. v. bør søges fremmet saa meget som muligt.

---

1. Divisions Skrivelse af 6. Mai til 2., 4., 6. og 7. Brigade.

Paa given Foranledning undlader Divisionen ikke at meddele, at Inspi cering af alle de faste Batterier finder Sted mindst een Gang til ubestemt Tider i hvert Døgn ved Artilleriets egne Officerer. Uagtet Divisionen er a den Anskuelse, at der saaledes ved Artilleriets egen Foranstaltning drage Omsorg for, at Batterierne stedse ere i god Orden, vil den dog ikke have de forment vedkommende Brigadekommandør at inspicere, om de ved Instruxe for Tjenesten for Positionsskytset givne Regler paa det Nøiagtigste over holdes. Det bemærkes i denne Anledning, at det er befalet Batterikomman dørerne kun at afvige fra denne Instrux ifølge Ordre fra den kommanderend General og de høiere Artilleriofficerer ved Kommandoen, samt de paagjældend Fæstningskompagnikommandører.

Navnlig skulde Divisionen ikke undlade at fremhæve, at Kommandøre for den Skytsbedækning, som ifølge Divisionens Skrivelse af 27. f. M. e anordnet, aldeles ingen Kommando har over Batteriet, men kun paa de kraftigste Maade skal søge at forsvare det. Naar der derimod i Tilfælde a Angreb kan blive Spørgsmaal om at abandonnere et Batteri, har Divisione bestemt, at Ordren hertil, saafremt ingen høiere Artilleriofficer maatte vær tilstede, vil være at give af den ved Angrebspunktet høist kommanderend Infanteriofficer (Bataillonskommandører eller høiere staaende).

1. Divisions Instrux af 9. Mai om Alarmering i Tilfælde af Angreb.

I. Saasnart Baunerne tændes, hvilket i Overensstemmelse med de givne Forskrifter skal ske strax, naar der paa nogetsomhelst Sted langs Sundet forsøges en Overgang, gjøre de 3 i Stillingen staaende Brigader med de dem tildelte Piecer samt de 3 Fæstningskompagnier sig kampberedte.

Den venstre Fløibrigade alarmerer da ufortøvet de i Sundsmark Barakker værende Afdelinger samt det Halvbatteri af de kjørende Espingoler, der kantonnerer i den Synsmanden i Sundsmark tilhørende Udflyttergaard. Saasnart der rettes Angreb mod venstre Fløi af Stillingen, befaler denne Brigadekommandør tillige Kommandøren for Møllebatteriet at signalisere til Marinen.

Den høire Fløibrigade alarmerer det Detachement Ingenieurer, som kantonnerer i dens Distrikt, samt averterer yderligere Marinen, saasnart den høire Fløi af Stillingen angribes.

I. Fra Divisionen ville dernæst tillige følgende Afdelinger og Institutioner direkte blive tilmeldte, at „Fjenden angriber", nemlig:

a. Reservebrigaden,
b. Artillerikommandoen,
c. Ingenieurkommandoen,
d. Orlogskapt. Raffenberg og Etappekommand. i Høruphav,
e. Pladskommandantskabet i Augustenborg,
f. Den Bataillon, der har Stabskvarter i Egen,
g. Kommandanten for de Kvartersyge i Tandslet,
h. Detachementet i Mels,
i. Divisionsintendanten.

I. a. Reservebrigaden rykker derpaa frem til sin Alarmplads der, hvor Veien fra Ulkebøl støder til Augustenborg-Sønderborg Veien omtrent 1,300 Alen V. for Ulkebøl Kirke. Denne Brigade alarmerer tillige Divisionslægen og Ambulancerne i Ulkebøl Skole og det samlede til Infanteriet hørende Train i Miang under Overvagtmester Kloppenborgs Kommando, for at dette kan opmarchere paa dets Parkplads.

b. Artillerikommandoen alarmerer samtlige de den underlagte Afdelinger, Parker m. m., samt drager Omsorg for, at det til de forskjellige Batterier hørende, i Maibøl kantonnerende Train afmarcherer til sin Parkplads. Tillige foranstalter Kommandoen Antændelsen af Baunen Nr. 3, som tjener til hurtig Underretning for samtlige bagved liggende Afdelinger.

c. Ingenieurkommandoen alarmerer de den underlagte Afdelinger, Parke m. m., samt Kommandanten paa Kegenæs.

d. Orlogskapitain Raffenberg underretter Orlogskapitain Muxoll om, a „Fjenden angriber".

e. Ved Foranstaltning af Pladskommandantskabet i Augustenborg alar meres:

1. Arbeiderafdelingen, som angaaende sit videre Forhold vil erhold Instrux fra Ingenieurkommandoen.
2. Kommandøren for 1ste Halvregiment Gardehusarer.
3. Kommandøren for det kjørende Espingolbatteri.
4. Det slesvigske Gendarmerikorps.
5. Feltposten.
6. Divisionsauditøren og Divisionsdyrlægen.

f. Kommandanten for de Kvartersyge i Tandslet giver strax Komman døren for Hestedepotet Nr. 4 samt Lazarethet for de Fnatsyge fo nøden Underretning om, naar det meddeles ham, at Fjenden an griber.

g. Divisionsintendanturen og Detachementet i Mels have særlig Instru angaaende deres Forhold ved Alarmering.

te over Flaadens fuldstændige Udrustning under Krigen 1864.

Skibets Navn.	Chefen.	Kommandoen heist
skibet Skjold	Orlogskapitain J. P. F. Wulff.	5. Februar 1864.
atten Niels Juel.....	— J. L. Gottlieb.	16. December 1863.
Sjælland	— H. H. S. Grove.	16. December 1863.
Jylland	— P. C. Holm.	22. Januar 1864.
Tordenskjold	— C. M. Meinertz.	18. Februar 1864.
orvetten Dannebrog	— F. Paludan.	30. Marts 1864.
vetten Heimdal	Kapitainlieutenant S. Lund.	5. December 1863.
Thor	— A. R. Hedemann.	5. December 1863.
Dagmar	— G. F. G. Wrisberg.	3. Februar 1864.
atteriet Rolf Krake	Orlogskapitain H. P. Rothe.	11. Februar 1864.
konnerten Absalon	Kapitainlieutenant O. A. K. Wilde.	21. November 1863.
– Esbern Snare.	— J. C. Kraft.	21. November 1863.
nnerten Fylla	— E. F. Krieger.	paa Togt til Vestindien forinden Krigsudrustningernes Begyndelse.
Diana	— J. C. Tuxen.	27. April 1864.
Falken	Reservelieutenant C. F. Johansen.	19. Februar 1864.
skibet Hertha.....	Lieutenant C. F. v. d. Recke.	22. November 1863.
Geiser	Kapitainlieutenant W. C. L. Jacobsen.	28. November 1863.
Hekla	— C. A. Obelitz.	7. December 1863.
Slesvig	Lieutenant H. G. F. Garde.	30. December 1863.
Holger Danske..	Kapitainlieutenant W. H. Købke.	13. April 1864.
Ægir	Reservelieutenant Trolle.	10. Juni 1864.
Skirner	Postdampskibsfører Thiesen.	7. Juli 1864.
Freya	Lieutenant A. B. Rothe.	16. Marts 1864.
et Limfjorden	Postdampskibsfører Andresen.	16. Marts 1864.
Viceguvernør Berg..	Lieutenant H. E. Bluhme.	7. Juli 1864.

Skibets Navn.	Chefen.	Kommando
Skruekanonbaaden Krieger.....	Lieutenant L. C. Braag.	6. Decemb
— Marstrand....	— G. J. G. Mac-Dougall.	6. Decemb
— Willemoës ...	— A. C. R. Bærentzen.	6. Decemb
— Buhl	— L. Skibsted.	14. Januar
— Hauch.....	— P. U. Bruun.	9. Februar
— Thura	— J. U. A. Holm.	14. Februar
— Schrødersee ..	— A. E. Christiansen.	14. Februar
Seillinieskibet Frederik den VI. .	Orlogskapitain H. Ipsen.	22. Marts 1
Seilfregatten Thetis	— F. L. F. Sommer.	5. Marts 1
Seilkorvetten Valkyrien.....	Kapitainlieutenant R. C. M. Bruun.	8. Juli 18
— Najaden	— H. J. A. Hagen.	7. Marts 1
Kutter Neptun	Reservelieutenant C.P. Christensen.	4. April 1
Sluppen Larsens Plads.....	— J. C. Petersen.	6. April 1

ɜrens Fordeling ved den første Vaabenhviles Indtræden d. Mai 1864 tilligemed Angivelse af det ved Stabene paa den Tid ansatte Personale*).

a. Paa Fyen.

Overkommandoen.

ɪrgeneral	Generallieutenant G. D. Gerlach.
bschef	Oberstlieutenant F. C. Stiernholm.
schef	Ritmester J. Z. Schroll.
ɪtanter	Kapitain F. E. Bille,
	Premierlieutenant E. G. Gotschalck,
	— F. F. Jacobi,
	— A. L. le Maire,
	— C. A. S. Dalberg,
	Sekondlieutenant L. H. Westphal, personel Adjutant.

Ansatte ved Hovedkvarteret vare endvidere:

Ritmester V. F. G. Bülow,
Premierlieutenant af Kaval. Krigsreserve E. F. W. A. Düring,
Sekondlieutenant C. Grev Moltke-Bregentved.

stkommanderende Ar-llerioffícer.....	Oberst J. Vahl.
stkommanderende In-enieurofficer	Oberstlieutenant J. C. F. Dreyer.
ɪcheret fra Marinen..	Orlogskapitain F. Frølich.
nkommandør	Ritmester H. C. W. F. Deichmann.
onnantskorpset.....	— C. E. Hansen, tillige Kommandant i Hovedkvarteret.
psintendant.....	Generalkrigskommissær U. C. v. Schmidten.
psauditør	Auditør V. C. Ussing.
psstabslæge	Overlæge J. Rørby.
psstabsdyrlæge	Stabsdyrlæge C. L. Friis.

Anmærkningen til II. Dels Bilag 5 gjælder ogsaa for Lister af lignende Indhold i III. Del.

Krigstelegrafen og Armeens Topografer .... Oberstlieutenant W. H. F. Abrahamson.
Bureauchef ..... Fuldmægtig i Krigsministeriet, Premierlieutenant J. Westergaard.

Armeens Artilleri.

Kommandør ..... Oberst J. Vahl.
Stabschef ..... Oberstlieutenant J. T. Wegener.
Til Tjeneste ved Staben: Kapitain S. W. W. Pfaff,
Premierlieutenant C. T. Müllertz,
— A. M. Gjern,
— W. Grev Moltke-Hvitfeldt.

Artillerikommandoen for 10. og 11. Feltbatteri: Major W. E. T. Schöning

10. Feltbatteri (12 Pd.'s K. K.). 8 Kanoner.	11. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet). 8 Kanoner.

Betjeningsmandskab og Bespænding til 4. og 13. Feltbatteri.

Fæstningsartillerikommandoen: Kapitain J. J. Bahnson.

1. Fæstningskompagni.	2. Fæstningskompagni.

5. Fæstningskompagni.

Artilleridepotet.

Ingenieurkommandoen ved den aktive Armee.

Kommandør ..... Oberstlieutenant J. C. F. Dreyer.
Stabschef ..... Kapitain F. C. Good.
Adjutant ..... Premierlieutenant F. L. J. Keyper.
2. Ingenieurkompagni.

3. Division.

Kommandør ..... Generalmajor F. C. W. Caroc.
Stabschef ..... Kapitain L. E. Fog.
Adjutanter ..... Premierlieutenant F. Grüner,
Sekondlieutenant T. Westergaard.
Ordonnantsofficer ..... — C. M. Wildenradt.
Kommandant i Divisionskvarteret: Premierlieutenant W. E. A. Bülow.

Høistkommanderende Ingenieurofficer: Kapitain W. O. W. Lehmann.

3. Brigade.

Kommandør ..... Oberst J. A. P. F. Wørishöffer.
Adjutant ..... Sekondlieutenant E. O. Mygind.

16. Regiment. Batl. I. Batl. II.	17. Regiment. Batl. I. Batl. II.

8. Brigade.

ommandør ..... Oberst P. U. Scharffenberg.
djutant ..... Sekondlieutenant H. Holbøll.
donnantsofficer..... — af Inf. Krigsreserve F. W. Kraft.

2. Regiment	20. Regiment.
9. —	22. —

(Hvert af disse Regimenter var kun paa 4 Kompagnier).

13. Regiment.
Batl. I. Batl. II.
Arbeiderbataillonen fra Fredericia.

Divisions Kavalerikommando: Oberstlieutenant F. W. Baron Rosenkrantz.

Dragonregiments 1. Halvregiment.	4. Dragonregiments 2. Halvregiment.
1., 2. og 3. Eskadron.	4., 5. og 6. Eskadron.

3. Divisions Artillerikommando: Oberstlieutenant R. O. Holm.

6. Feltbatteri (12 Pd.'s K. K.)	12. Feltbatteri (12 Pd.'s K. K.)
8 Kanoner.	8 Kanoner.

5. Brigade.

nmandør ..... Oberst C. F. M. Müller.
utant ..... Sekondlieutenant A. Harttung.
onnantsofficer..... Premierlieutenant P. H. W. Lange.

8. Regiment.	15. Regiment.
Batl. I. Batl. II.	Batl. I. Batl. II.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

Ialt paa Fyen: 14 Batailloner, 6 Eskadroner, 4 Feltbatterier, 3 Fæstgskompagnier og 1 Ingenieurkompagni.

b. I Nørrejylland.

Det nørrejydske Armeekorps.

mandør ..... Generallieutenant C. D. Hegermann-Lindencrone.
schef ..... Kapitain C. A. F. Thomsen.
chef..... Ritmester T. Freiesleben.
tanter ..... Premierlieutenant H. H. Lüttichau,
— T. G. Rohde,
Sekondlieutenant F. E. W. Paulsen.
cherede ..... Ritmester à la suite H. F. C. G. Grev Moltke-Hvitfeldt.
Ritmester A. W. R. Oppen-Schilden.

Til Tjeneste ved Staben: Hs. Kgl. Høihed Kronprinds Frederik med
Adjutant ..... Kapitain L. Lund.

Høistkommanderende Artilleriofficer ..... Oberstlieutenant J. C. Just.
Høistkommanderende Ingenieurofficer ..... Major C. T. Jørgensen.

2. Division.

Kommandør ..... Generalmajor E. H. C. Wilster.
Stabschef ..... Kapitain C. M. W. Tvermoes.
Adjutanter ..... Premierlieutenant H. E. E. Nysted,
— M. S. F. Hedemann.
Ordonnantsofficer ..... Sekondlieutenant H. C. W. Harboe.

Den Kongelige Livgarde til Fods.

1. Brigade.

Kommandør ..... Oberstlieutenant G. J. W. Nielsen.
Adjutant ..... Sekondlieutenant E. A. A. Marcussen.
Ordonnantsofficer ..... Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve J. F. S. G.

1. Regiment.	7. Regiment.
Batl. I. Batl. II.*)	Batl. I. Batl. II.

14. Regiment.
Batl. I. Batl. II.

2. Kavaleribrigade.

Kommandør ..... Oberst H. L. Scharffenberg.
Adjutant ..... Sekondlieutenant J. F. Hegermann-Lindencrone.
Ordonnantsofficer ..... — af Kavl. Krigsreserve C. F. S. Baron Juel-Brockdorff.

2. Dragonregiment.	6. Dragonregiment.
1.-6. Eskadron.	1.-6. Eskadron.

7. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet).**)
4. Ingenieurkompagni.

4. Division.

Kommandør ..... Generalmajor J. J. Honnens.
Stabschef ..... Major F. J. Heramb.

---

*) Batl. II. var midlertidigt detacheret ved 4. Division.
**) En Deling af Batteriet var midlertidigt detacheret ved 4. Division.

djutant ..... Premierlieutenant H. B. Dahl.
rdonnantsofficer..... Sekondlieutenant A. L. Baadsgaard.
l Tjeneste ved Staben: Premierlieutenant V. Saurbrey.

9. Brigade.

ommandør ..... Oberst J. W. Neergaard.
djutant ..... Sekondlieutenant M. A. Karmark.
rdonnantsofficer..... — af Inf. Krigsreserve T. E. Frisch.
l Tjeneste ved Staben: Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve J. Petersen.

19. Regiment.	21. Regiment
Batl. I. Batl. II.	Batl. I. Batl. II.

1. Kavaleribrigade.

(Brigaden havde Kommandør med Stab fælles med 4. Division.)

3. Dragonregiment.	5. Dragonregiment.
1.—6. Eskadron.	1.—6. Eskadron.

Gardehusarregimentets 2. Halvregiment.
1., 3. og 5. Eskadron.

3. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet).	5. Feltbatteri (12 Pd.'s G. K.)
8 Kanoner.	8. Kanoner.

3. Ingenieurkompagni.

Ialt i Nørrejylland: 11 Bataillonner, 27 Eskadroner, 3 Feltbatterier og Ingenieurkompagnier.

c. Paa Als.

Kommandoen paa Als (1. Division).

ommandør ..... Generalmajor P. F. Steinmann.
tabschef ..... Kapitain J. C. Blom.
ouschef ..... — C. E. Meldahl.
djutanter ..... Premierlieutenant C. G. F. Rønnov.
Sekondlieutenant C. Søltoft.
— af Inf. Krigsreserve P. E. M. Ramsing.
rdonnantsofficer..... Premierlieutenant W. F. Bendz.
il Tjeneste ved Staben: Kapitain F. A. Moltke.
Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve A. C. N. W. Holstein.

2. Brigade.

ommandør ..... Oberst H. A. T. Kauffmann.
djutant ..... Sekondlieutenant C. F. F. E. Tuxen
rdonnantsofficer..... — J. W. B. Benedictsen.

3. Regiment	18. Regiment.
Batl. I. Batl. II.	Batl. I. Batl. II.

4. Brigade.

Kommandør ..... Oberst T. C. Faaborg.
Adjutant ..... Premierlieutenant G. C. C. Zachariae.
Ordonnantsofficer ..... Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve P. O. R Olrik.

4. Regiment.	6. Regiment.
Batl. I. Batl. II.	Batl. I. Batl. II.

6. Brigade.

Kommandør ..... Oberst O. C. S. A. Bülow.
Adjutant ..... Sekondlieutenant C. J. C. F. Kranold.
Ordonnantsofficer ..... — af Inf. Krigsreserve W. L. Dinesen

5. Regiment.	10. Regiment.
Batl. I. Batl. II.	Batl. I. Batl. II.

7. Brigade.

Kommandør ..... Oberst F. L. A. Hein.
Adjutant ..... Premierlieutenant F. I. Buchwaldt.
Ordonnantsofficer ..... Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve O. W. Fischer

11. Regiment.	12. Regiment.
Batl. I. Batl. II.	Batl. I. Batl. II.

Detachementet paa Mels: Kapitain F. S. Wildenradt.
1. Divisions Kavalerikommando ..... Major D. W. Hegermann-Lindencrone.
Gardehusarregimentets 1. Halvregiment.
2., 4. og 6. Eskadron.

Artillerikommandoen paa Als.

Kommandør ..... Major W. F. L. Kauffmann.
Til Tjeneste ved Kommandoen ..... — E. V. Schreiber.
Premierlieutenant H. A. Elben.

1. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet). 8 Kanoner.	2. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet). 6 Kanoner.
8. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet). 6 Kanoner.	9. Feltbatteri (12 Pd.'s K. K.) 8 Kanoner.

3. Fæstningskompagni. 4. Fæstningskompagni. 6. Fæstningskompagni.
Artilleridepotet paa Als.

Ingenieurkommandoen paa Als.

ommandør ..... Major C. F. N. Schrøder.
l Tjeneste ved Kommandoen ..... — C. Ovesen.
Kapitain N. A. Brummer.
— W. A. Thulstrup.
— E. Jensen.
Premierlieutenant J. H. K. Bangert.
— O. K. Larssen, kommanderet til 1. Divisions Stab.
Sekondlieutenant C. A. H. Schnitter.

1. Ingenieurkompagni.	Brokompagniet.
5. —	Ingenieurparken.

Arbeiderafdelingen paa Als.

Ialt paa Als: 16 Bataillonner, 3 Eskadroner, 4 Feltbatterier, 3 Fæstngskompagnier og 4 Ingenieurkompagnier.

Regiments-, Afdelings- og Underafdelingschefer ved den aktiv Armee d. 1. Mai 1864.

Infanteriet.

Den Kongelige Livgarde til Fods:	Major J. C. Krieger, p. t. Kommandør.
1. Kompagni.....	Kapitain M. B. Nægler.
2. —	Premierlieutenant W. Ewald, p. t. Kommandø
3. —	Kapitain L. H. Krieger.
4. —	— A. E. Herskind.
1. Regiment:	Oberstlieutenant H. C. J. Beck.
Bataillon I.....	Kapitain E. A. S. Stricker.
1. Kompagni.....	Premierlieutenant A. Binzer, p. t. Kommandø
2. —	— J. M. H. Riebau.
6. —	— af Inf. Krigsreserve L. Bec
7. —	— C. T. Sørensen.
Bataillon II.....	Kapitain J. C. T. Thalbitzer.
3. Kompagni.....	— C. C. M. Irgens.
4. —	Afsk. Kapitain E. R. Grev Platen-Hallermun
5. —	Kapitain P. C. C. Hammerich.
8. —	Premierlieutenant C. L. E. Andersen.
2. Regiment:	Kapitain S. F. W. Ross, p. t. Kommandø
1. Kompagni.....	Sekondlieutenant C. F. Holst, p. t. Kommandø
2. —	Kapitain B. F. J. Thorkelin.
3. —	Sekondlieutenant C. F. Bjerager, p. t. Ko mandør.
4. —	Premierlieutenant F. C. Worm.
3. Regiment:	Major H. W. Mathiesen.
Bataillon I.....	— M. Arntz.
1. Kompagni.....	Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve J. G. Schlegel, p. t. Kommandør.
2. —	Kapitain A. A. F. Moltke.
5. —	— af Inf. Krigsreserve L. C. Svane
6. —	Premierlieutenant B. D. M. Walter.

Bataillon II.....	Kapitain O. J. H. Krabbe.
3. Kompagni.....	Sekondlieutenant H. F. Bilsted, p. t. Kommandør.
4. —	Premierlieutenant F. F. Hansen.
7. —	Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve W. E. G. Buchhave, p. t. Kommandør.
8. —	Premierlieutenant A. W. Falkenskjold.
4. Regiment:	Major M. A. F. Rauch, p. t. Kommandør.
Bataillon I.....	Kapitain S. E. Mathiessen.
1. Kompagni.....	Premierlieutenant J. B. Linnemann.
2. —	Kapitain C. S. Glahn.
5. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve C. E. Goeskjær.
7. —	Sekondlieutenant J. P. Hindenburg, p. t. Kommandør.
Bataillon II.....	Kapitain E. Hyllested, p. t. Kommandør.
3. Kompagni.....	Premierlieutenant F. F. Jantzen, p. t. Kommandør.
4. —	Kapitain C. P. D. Bügel.
6. —	Premierlieutenant F. Bodin.
8. —	Afsk. Premierlieutenant T. Thorsen, p. t. Kommandør.
5. Regiment:	Major A. C. J. Myhre.
Bataillon I.....	Kapitain J. Hammer, p. t. Kommandør.
1. Kompagni	Premierlieutenant W. B. Stonor.
2. —	— N. T. Nielsen, p. t Kommandør.
5. —	— af Inf. Krigsreserve S. J. Raaby, p. t. Kommandør.
6. —	Kapitain W. E. A. Claussen.
Bataillon II.....	Major A. B. Rothe.
3. Kompagni.....	Kapitain W. J. C. Klüwer.
4. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve N. O. Snertinge, p. t. Kommandør.
7. —	— T. H. A. Søderberg.
8. —	— F. L. Satterup.
6. Regiment:	Oberstlieutenant G. W. Caroc.
Bataillon I.....	Major G. A. Falkenberg.
1. Kompagni.....	Kapitain C. Schöller.
2. —	Premierlieutenant J. H. L. Grønlund.
5. —	Kapitain af Inf. Krigsreserve F. P. Ingversen.
6. —	— A. C. J. A. W. Moltke.
Bataillon II.....	Major C. A. J. Olufsen.
3. Kompagni.....	Premierlieutenant O. C. D. Walther.

4. Kompagni.....	Kapitain J. F. E. Baron Haxthausen.
7. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve O. W Rosendahl, p. t. Kommandør.
8. —	Afsk. Premierlieutenant T. H. J. Lembcke p. t. Kommandør.
7. Regiment:	Oberstlieutenant L. H. L. Muus.
Bataillon I.....	Kapitain G. Maës.
1. Kompagni.....	Premierlieutenant F. F. Nielsen.
2. —	Kapitain af Inf. Krigsreserve C. A. Zoffmann.
5. —	— O. M. G. Meyer.
7. —	Premierlieutenant C. Sørensen.
Bataillon II.....	Major C. W. Behmann.
3. Kompagni.....	Premierlieutenant C. W. S. Holsøe, p. t Kommandør.
4. —	— H. C. Baron Haxthausen
6. —	Kapitain E. E. P. Nielsen.
8. —	Premierlieutenant S. B. Munck.
8. Regiment:	Major C. F. Bauditz.
Bataillon I.....	Kapitain J. A. Grønlund, p. t. Kommandør.
1. Kompagni	Premierlieutenant C. W. Thalbitzer, p. t Kommandør.
2. —	Kapitain P. H. Nielsen.
5. —	— F. C. Schiøtt.
8. —	Sekondlieutenant M. L. Asmussen, p. t Kommandør.
Bataillon II.....	Kapitain G. F. Møller.
3. Kompagni.....	Premierlieutenant N. P. Jensen.
4. —	Kapitain H. F. Baron Rosenkrantz.
6. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve F. F. Lyneborg.
7. —	— F. C. B. Pio.

9. Regiment*).

10. Regiment:	Major W. E. S. Gedde.
Bataillon I.....	Kapitain O. F. Vaupell.
1. Kompagni.....	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve T. G. F. W. Huusher.
2. —	— F. S. Diechmann.
5. —	Kapitain L. C. Lorentzen.
7. —	Premierlieutenant A. Hyllested, p. t. Kommandør.

*) Regimentet var d. 1. Mai under Omorganisation.

ataillon II.	Kapitain C. W. Frost.
3. Kompagni	Sekondlieutenant J. H. G. Kuhlmann, p. t Kommandør.
4. —	Kapitain H. Glahn.
6. —	Premierlieutenant C. A. Thesen.
8. —	— C. T. A. Biørck (svensk), p. t. Kommandør.
11. Regiment:	Major W. C. B. Stricker, p. t. Regimentskommandør.
ataillon I.	Kapitain M. P. W. de Fine Licht, p. t. Kommandør.
1. Kompagni	Sekondlieutenant F. C. O. R. Kragh, p. t. Kommandør.
3. —	Premierlieutenant J. Beeken.
5. —	— E. S. W. Bierberg.
7. —	Sekondlieutenant H. H. N. Haar, p. t. Kommandør.
ataillon II.	Kapitain R. W. de Chabert.
2. Kompagni	Premierlieutenant T. G. Münster.
4. —	— H. P. Hermannsen.
6. —	Afsk Premierlieutenant C. F. C. Sigetty.
8. —	Premierlieutenant A. S. V. Kjærulff.
12. Regiment:	Kapitain H. W. Stockfleth, p. t. Kommandør.
ataillon I..	— H. T. W. Heckscher.
1. Kompagni	— J. P. Raabye.
2. —	Afsk. Premierlieutenant H. G. Clausen, p. t. Kommandør.
3. —	Premierlieutenant C. G. W. Magius.
4. —	— A. F. Ludvigsen, p. t. Kommandør.
ataillon II.	Kapitain C. T. Ryberg, p. t. Kommandør.
5. Kompagni	Premierlieutenant D. Nielsen.
6. —	— H. Ø. T. Fryd, p. t. Kommandør.
7. —	Kapitain A. P. Schmidt.
8. —	Premierlieutenant E. A. Wulff.
13. Regiment:	Major P. E. Klingsey.
ataillon I.	— C. F. Schøning.
1. Kompagni	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve R. S. Hoffmann, p. t. Kommandør.
2. —	Kapitain F. H. Berregaard.
3. —	Premierlieutenant A. F. H. Balsløv.
4. —	— W. L. Treschow.

Bataillon II.....	Kapitain L. H. G. A. Bruhn, p. t. Kommandør
5. Kompagni.....	Premierlieutenant J. C. Pingel.
6. —	— H. F. Skeel.
7. —	Kapitain O. Westengaard.
8. —	Premierlieutenant B. Bærentzen.
14. Regiment:	Major H. Junghans.
Bataillon I.....	— J. B. A. X. de Plane.
1. Kompagni.....	Kapitain L. F. G. Lohse.
2. —	— R. T. Bartels.
3. —	— af Inf. Krigsreserve R. Petersen.
4. —	Premierlieutenant F. W. Willemoës.
Bataillon II.....	Kapitain C. W. Baland.
5. Kompagni.....	Premierlieutenant C. A. H. Rømer.
6. —	Kapitain F. W. C. L. Hornemann.
7. —	— J. T. Fremming.
8. —	Premierlieutenant J. C. Mielche.
15. Regiment:	Major L. A. Bie, p. t. Kommandør.
Bataillon I.....	— H. P. K. Høhling.
1. Kompagni	Premierlieutenant J. P. S. S. Clausen.
2. —	— F. G. Jungwirth.
5. —	Kapitain T. F. A. Honnens.
6. —	Sekondlieutenant T. W. C. C. Hartz, p. Kommandør.
Bataillon II.....	Kapitain H. R. de Kløcker.
3. Kompagni.....	— A. S. Nickolin.
4. —	— L. J. Olsen.
7. —	Premierlieutenant E. Neergaard.
8. —	— R. C. Møller.
16. Regiment:	Major C. Wolle.
Bataillon I.....	Kapitain F. C. G. Schøller.
1. Kompagni.....	Sekondlieutenant C. W. C. Schultz, p. t. Komandør.
2. —	Premierlieutenant G. D. C. A. Vett.
5. —	Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve L. C. Røhl, p. t. Kommandør
6. —	— af Inf. Krigsreserve A. Astrup, p. t. Kommand
Bataillon II.....	Kapitain J. T. Ravn.
3. Kompagni.....	— U. C. H. Dræbye.
4. —	Sekondlieutenant F. W. Hansen, p. Kommandør.
7. —	Premierlieutenant C. Toldberg.
8. —	Sekondlieutenant R. Storm, p. t. Kommand

17. Regiment:	Kapitain F. W. Lund, p. t. Kommandør.
ataillon I.....	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni.....	Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve E. E. A. Bjerring, p. t. Kommandør.
2. —	Kapitain J. C. Gandil.
5. —	Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve J. F. C. C. Bagger, p. t. Kommandør.
7. —	Sekondlieutenant E. C. C. E. Lüders, p. t. Kommandør
ataillon II.....	Kapitain H. J. T. C. Schiwe.
3. Kompagni.....	— C. M. Gorm.
4. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve P. C. Cramer, p. t. Kommandør.
6. —	Kapitain W. Møller.
8. —	Premierlieutenant E. F. O. G. Baron Pechlin.
18. Regiment:	Major E. A. Lundbye.
ataillon I.....	Kapitain F. F. H. Baller.
1. Kompagni.....	Premierlieutenant A. S. F. C. Kellner, p. t. Kommandør.
2. —	— af Inf. Krigsreserve N. P. Andersen.
5. —	— J. L. Larsen.
7. —	— H. A. M. Ahlmann.
ataillon II.....	Major P. C. R. Weyhe.
3. Kompagni.....	Premierlieutenant H. C. Nielsen.
4. —	Sekondlieutenant C. A. J. Hansen, p. t. Kommandør.
6. —	Premierlieutenant L. F. E. A. Baron Bretton, p. t. Kommandør.
8. —	— H. T. B. Benzon.
19. Regiment:	Oberstlieutenant L. N. Færch.
ataillon I.....	Kapitain C. C. B. Løvenhjelm.
5. Kompagni.....	— O. C. F. Staggemeyer.
6. —	— L. F. A. Borring.
7. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve W. L. Nimb.
8. —	Kapitain G. T. Bramhelft.
ataillon II.....	Major J. E A. Magius.
1. Kompagni.....	Premierlieutenant P. C. S. Harboe.
2. —	Kapitain C. H. Baron Adeler.
3. —	— J. Darre.
4. —	Premierlieutenant C. F. Krøyer.

20. Regiment*.

*) Regimentet var d. 1. Mai under Omorganisation.

21. Regiment:	Oberstlieutenant G. J. W. Nielsen.
Bataillon I.....	Kapitain W. P. J. L. Hackhe.
1. Kompagni.....	— J. E. Beissenherz.
2. —	— H. Larsen.
3. —	Premierlieutenant E. Voss.
4. —	— C. F. W. Stæhr.
Bataillon II	Major O. C. F. Saabye.
5. Kompagni	Kapitain E. P. L. v. d. Recke.
6. —	Premierlieutenant W. L. Vaupell.
7. —	Kapitain H. F. Wedelfeldt.
8. —	Premierlieutenant N. M. L. Rovsing.
22. Regiment:	Afsk. Kapitain W. Schøning, p. t. Kom mandør.
1. Kompagni.....	Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve A. V H. Baumann, p. t. Kommandør.
2. —	Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve E. A T. Bjerager, p. t. Kommandør.
3 —	Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve F. W C. Dreyer, p. t. Kommandør.
4. —	Sekondlieutenant P. F. B. Dorph, p. t Kommandør.
Detachementet i Mels....	Kapitain F. S. Wildenradt.
1. Kompagni.....	— J. F. Holmsted.
2. —	Premierlieutenant N. C. Esmann.
3. —	Afsk. Premierlieutenant C. W. Betzer.
Arbeiderafdelingen paa Als	Kapitain C. F. Bülow.
Arbeiderbataillonen i Fredericia	Kapitain C. C. Zahlmann.
Streifkorpset	Kapitain B. C. M. Aarøe.

Kavaleriet.

Gardehusarregimentet:	Major F. G. Lützau.
1. Halvregiment	— D. W. Hegermann-Lindencrone.
2. Eskadron	Ritmester W. Lindholm.
4. —	— F. J. Schested.
6. —	— S. J. Neergaard.
2. Halvregiment.....	— W. O. Zepelin.
1. Eskadron	— L. C. Langsted.
3. —	— T. K. Marcher.
5. —	— E. C. U. H. Abercron.

2. Dragonregiment:	Major E. P. Bruhn.
	Ritmester C. F. Bramhelft, fungerende Major.
1. Eskadron	— H. F. Trepka.
2. —	— C. F. R. Jessen.
3. —	— W. F. T. Feddersen.
4. —	Premierlieutenant J. A. F. C. Kaas.
5. —	Ritmester C. E. Beck.
6. —	— C. A. Hansen.
3 Dragonregiment:	Major F. L. Brock.
	Ritmester P. G. Bauditz, fungerende Major.
1. Eskadron	— C. C. Wegener.
2. —	Premierlieutenant A. Dahl, p. t. Kommandør.
3. —	Ritmester C. J. Bruhn.
4. —	Premierlieutenant C. C. E. Engelbrecht, p. t. Kommandør.
5. —	Ritmester E. E. Moe.
6. —	— J. A. J. Lytzen.
4de Dragonregiment:	Oberstlieutenant F. W. Baron Rosenkrantz*).
Halvregiment	Major A. W. Gerlach.
1. Eskadron	Ritmester F. C. Munk.
2. —	— J. O. P. Bentzen.
3. —	— A. S. H. Flindt.
Halvregiment	Major C. A. F. Lilienskiold.
4. Eskadron	Premierlieutenant C. L. Boalth.
5. —	Ritmester J. Cetti.
6. —	Premierlieutenant C. F. U. B. Jürgensen, p. t. Kommandør.
5te Dragonregiment:	Oberstlieutenant N. S. Brock.
	Major C. A. J. Fibiger.
1. Eskadron	Ritmester G. F. S. Schwartz.
2. —	— W. Dahl.
3. —	Premierlieutenant A. M. Borberg, p. t. Kommandør.
4. —	Ritmester E. W. Busky-Neergaard.
5. —	— C. M. L. Bülow.
6. —	— C. L O. F. Posselt.
6te Dragonregiment:	Oberstlieutenant F. C. A. Bauditz.
	Major G. Castenschiold.
1. Eskadron	Ritmester C. A. F. C. L. Paulsen.
2. —	— H. Castenschiold.
3. —	— H. H. H. Holck.

) Se II. Del, Bilag 30, Side 86, Anm.

4. Eskadron	Premierlieutenant C. Buchwald, p. t. Kommandør.
5. —	Ritmester F. W. F. Frederiksen.
6. —	Premierlieutenant W. Sperling.

Artilleriet.

1. Feltbatteri	Kapitain N. P. C. T. Bruus.
2. —	— O. Lunn.
3. —	— A. L. Klein.
4. —	Sekondlieutenant J. H. T. Rathsach, p. Kommandør.
5. —	Kapitain C. J. F. Lønborg.
6. —	— E. E. S. Thestrup.
7. —	— W. P. J. Johansen.
8. —	— F. W. F. Messerschmidt.
9. —	Major E. V. Schreiber.
10. —	Kapitain H. P. W. Mønster.
11. —	— M. E. Fallesen.
12. —	Major J. D. Z. v. d. Recke.
13. —	Kapitain J. W. Salto.
Espingolbatteriet	Afsk. Major L. F. M. Meincke.

---

1. Fæstningskompagni	Kapitain O. Moltke.
2. —	— C. G. J. Schmidt.
3. —	— A. Grove.
4. —	— F. Bartholin.
5. —	— J. J. Bahnson.
6. —	— H. C. Hertel.
Artilleridepotet paa Fyen	Premierlieutenant J. M. Welsch.
— paa Als	Kapitain G. Hagerup.

Ingenieurtropperne: Major C. E. V. Arnholtz.

1. Kompagni	Premierlieutenant W. Kolderup-Rosenvinge
2. —	Kapitain P. F. H. Bruun.
3. —	— E. M. Dalgas.
4. —	Premierlieutenant C. A. Nielsen.
5. —	— M. O. Asmussen.
Brokompagniet	Kapitain J. C. G. Hedemann.
Ingenieurparken	— H. F. F. Jastrau.

Overkommandoens Skrivelse af 31. Mai 1864 til Krigsministeren.

Ministeriet har i Skrivelse af 28. ds. forlangt meddelt Grundtrækkene f den Operationsplan, Overkommandoen, hvis Fjendtlighederne paany maatte dbryde efter Vaabenhvilens Udløb, agter at følge, ledsaget med Angivelse f den deraf afhængige Dislokation og Fordeling af det disponible Transportıateriel og eventuelt, om nogen Forøgelse af dette attraas.

Idet Overkommandoen i det Følgende skal søge i korte Træk at udtale in Anskuelse i saa Henseende, forudskikker den den Bemærkning, at da der ntet foreligger, som berettiger den til at forudsætte det Modsatte, antager en, at Krigen som hidtil vil blive ført af Danmark alene uden Assistance af ndre Magter, samt at vi som hidtil ville være Herrer tilsøs i Østersøen og Kattegattet, saa at fjendtlige, maritime Foretagender i disse Have kunne ıdes ude af Betragtning.

Med disse Forudsætninger for Øie maa der da efter Overkommandoens 'ormening først ses hen til, hvad Fjenden med sine overlegne Kræfter kan g efter Rimelighed vil gjøre for saa hurtigt som muligt at lamme Danmarks Iodstandskraft saaledes, at det tvinges til Fred.

Fjenden har alt Halvøens Fastland besat indtil Limfjorden, og det vil ıke i nogen betydelig Grad forandre Situationen, om han bemægtiger sig gsaa den N. for Limfjorden værende Del deraf. Derimod vilde det være f den største, saavel materielle som moralske Betydning, om han bemægtigede ig Fyen, og da han, efterat Frederiçia er bleven rømmet, er Herre over den ydske Kyst og med sit Skyts kan beherske Lille Belt fra Strib til Fønsskovs dde, maa i Tilfælde af Fjendtlighedernes Gjenoptagelse et alvorligt Forsøg 'a Fjendens Side paa en Overgang til Fyen haves for Øie, saameget mere om det er Overkommandoen bekjendt, at en slig Plan har været paatænkt, g at endnu i de sidste Dage østerrigske Marineofficerer have bereist Kystrækningen ved Lille Belt og undersøgt de der stedfindende Forhold For n Broslagning over Middelfart Sund nærer Overkommandoen imidlertid ingen rygt, men vel for en paa Baade og Fartøier, samlede i Kolding Fjord og uligt ved Fredericia, under heldigt valgte Omstændigheder iværksat Overıng af en større Styrke, og det saa meget mere som Marinen, efter den i ls Sund gjorte Erfaring, ingen væsentlig Assistance vil kunne yde Armeen orsvaret af Fyen maa derfor foruden ved faste Batterier være sikkret ved n tilstrækkelig Troppestyrkes Tilstedeværelse paa Fyen.

En større Styrkes Sammendragning paa Fyen vil ogsaa i den Henseende ere af Betydning, at Fjenden derved vil blive nødt til paa sin Side, selv

om han ikke tænker paa en Overgang, at koncentrere tilstrækkelig Styrk omkring Lille Belt for at imødegaa mulige Overgangsforsøg fra vor Side medens han i modsat Fald uden Betænkelighed, og navnlig naar en betyde ligere Del af Armeen saaledes som nu ifølge Ministeriets Foranstaltning e stationeret i Vendsyssel, kan udbrede sig paa Halvøen og med en støre Styrke besætte Egnen S. for Limfjorden, en Foranstaltning, hvortil desude netop en betydeligere Del af den danske Armees Tilstedeværelse N. fo Limfjorden maa opfordre ham.

Endelig er Fyen det Sted af Krigstheatret, hvorfra Operationer sigtend til at alarmere Fjenden og tilføie ham partielle mindre Tab, i Reglen ma udgaa. Overkommandoen maa altsaa, saaledes som Forholdene nu ere, fo trinsvis tillægge Fyen strategisk Betydning, men overser dog derfor ikke de Vægt, der maa lægges paa Bevarelsen af de øvrige Landsdele, forsaavidt d overhovedet er muligt at forsvare dem. Vendsyssel, der ikke er uden speci Betydning for Armeen, navnlig med Hensyn til dens Forsyning med Slagt kvæg, hører efter Overkommandoens Formening til disse Landsdele og b derfor søges bevaret, men da Stillingen ved Limfjorden ingen fremtrædend Rolle i strategisk Henseende kan komme til at spille, bør til dens Forsv kun anvendes den absolut fornødne Styrke, der hovedsagelig maa koncentrer ved Agersund og Aalborg.

Offensive Operationer med større Styrke, udgaaende fra Limfjorden o med denne i Ryggen, ville nemlig efter Overkommandoens Formening und nærværende Omstændigheder ikke kunne foretages; de ville, selv om det et givet Øieblik blev muligt at rykke frem over Limfjorden imod i alle He seender saa overlegne Fjender som Østerrig og Preussen i Forening, efter Rimelighed kun føre til uheldsvangre Katastrofer, da man savner sikkre Overskibningssteder, og saadanne ei heller i Øieblikket kunne skaffes tilvei Som Overkommandoen alt tidligere har udtalt for Ministeriet, er det de Overbevisning, at selv om man med Tilsidesættelse af andre Hensyn samle N. for Limfjorden en endnu større Styrke end den, som nu imod Ove kommandoens tidligere udtalte Anskuelse er samlet der, vilde dog Resultat blive, at man væsentlig maatte indskrænke sig til Defensiven paa dette Pun af Krigstheatret — Den eneste Maade, hvorpaa man med Udsigt til Opnaels af et Resultat af nogen Betydning under nærværende Omstændigheder k optræde imod Fjenden i Jylland, er efter Overkommandoens Anskuelse de at man, benyttende enhver Blottelse, som Fjenden maatte give sig, ved Oper tioner forberedte paa og udgaaende fra Fyen, søger at angribe ham i Flan og Ryg; men Betingelsen for, at saadanne Operationer efter en større Maal stok skulde kunne foretages er, at man er i Besiddelse af et eller fle nogenlunde sikkrede Retraitepunkter. Strax efter Rømningen af Frederic der muligt kunde være benyttet som Basis for slige Operationer, og forind Fjenden havde besat Molsland, traf Overkommandoen Forberedelser til T veiebringelsen af et Retraitepunkt ved en Besættelse og Befæstelse af Helg næs, hvilken Plans Udførelse imidlertid blev forhindret ved Ministeriets Ord om alle paa Fyen disponible Troppers Overførelse til General Hegerman Korps. Hvorvidt det senere vil blive muligt at gjenoptage denne Pla derom kan Overkommandoen i Øieblikket ingen Mening have. Forud

endsyssel hører til de Landsdele, der, skjøndt truede af Fjenden, kunne ıntes at forsvares – Øen Als, men da denne, efterat Dybbølstillingen er lden, har tabt sin strategiske Betydning, saa bør ei heller paa denne Øs evarelse offres flere Tropper end høist fornødent. Fra et strategisk Standınkt turde det vel endog være rigtigt at opgive Als, idet denne Ø for os nder en forholdsvis betydeligere Del af Armeen, som Fjenden følgelig veed ke er disponibel paa andre Punkter, hvorimod Fjenden kan holde den dererende Besætning i Skak med en ringe Styrke, og dens Besættelse fra jendens Side vilde udfordre langt betydeligere Kræfter, som han da maatte ække bort fra andre Punkter.

Imidlertid har Als, som alt antydet i Overkommandoens Skrivelse af 24. pril, i hvilken den udtalte sig imod Fredericias Rømning, sin politiske Be-'dning som en Del af den Landsdel, Fjendens Bestræbelser især ere rettede ıa at berøve os, og bør derfor vist ikke uden tvingende Nødvendighed opves, saaledes som det ogsaa er udtalt i den Ministeriet meddelte, General teinmann meddelte Instrux af 22. f. M.

Efter disse Bemærkninger skal Overkommandoen nærmere omtale de perationer af mere offensiv Natur, som det bliver muligt at foretage, for, ›m af Ministeriet antydet, at tvinge Fjenden til at opgive saa meget som uligt af det af ham besatte Territorium. Overkommandoen tør i saa Henıende ikke hengive sig til Illusioner, navnlig efterat den nødvendige Bengelse herfor, befæstede Retraitepunkter, savnes. Hvorvidt slige Punkter ter Fjendtlighedernes mulige Fornyelse ville kunne skaffes tilveie, vil afænge af de Dispositioner, Fjenden tager, men saalænge saadanne Repliunkter savnes, maa Formaalet ved slige Operationer langs Halvøens Østkyst Reglen indskrænke sig til en Forurolligelse af Fjenden og Opnaaelsen af ıindre Fordele, som Omstændighederne maatte give Udsigt til. Det alt i Iarts Maaned oprettede Aarøeske Streifkorps og den strax efter Dybbøltillingens Fald, da Omstændighederne tillode en slig Foranstaltning, forberedte g nu formerede kombinerede Landgangsbrigade, helst i Forbindelse med et 'ar Krigsskibe, maa benyttes dertil; men store Resultater tør man, som alt nført, imidlertid ikke vente sig at opnaa ved disse Korps alene med Hensyn l Forsvaret af Halvøen, saalænge Fjenden har den besat med en saa beydelig Styrke, som nu er Tilfældet. I Erkjendelse heraf og med Landets ritiske Situation for Øie har Overkommandoen derfor været betænkt paa om uligt paa anden Maade at vinde Fordele over Fjenden, og har man da ærmest tænkt paa at føre Krigen over i selve Fjendens Land, f. Ex. ved en Besættelse af Øen Rügen, der, saafremt det kunde lykkes os varigt at sætte s fast der, efter Overkommandoens Formening vilde være et brugbart Pant, or hvis Udlevering man kunde tvinge Fjenden til Koncessioner i andre Retinger. I hvorvidt en saadan Plan er udførlig, vil bero paa det Kjendskab l Forholdene, som Overkommandoen har gjort Skridt til at erholde, saavelsom aa den Medvirkning i større Maalestok fra Marinens Side, hvorpaa der unde gjøres Regning, og som vilde være en *conditio sine qua non* for ens Iværksættelse. Saavel i den ene som i den anden Henseende maatte Overkommandoen gjøre Regning paa Ministeriets Assistance.

I Henhold til Ovenstaaende har Overkommandoen tænkt sig den nu til Disposition værende mobile Armees Fordeling ved Fjendtlighedernes Gjenoptagelse omtrent som følger:

I Stillingen ved Limfjorden:

3 Regimenter,
4 Kavaleriregimenter,
3 Feltbatterier (2 4 Pd.'s riflede og 1 12 Pd.'s),
2 Ingenieurkompagnier.

Paa Als:

6 Regimenter,
2 Eskadroner,
3 Feltbatterier (2 4 Pd.'s riflede og 1 12 Pd.'s),
1 Ingenieurkompagni,
1 Arbeiderkompagni.

Paa Fyen:

11 Regimenter, hvoraf 4 formerede som Bataillioner, altsaa ialt 18 Bataillioner,
3 Eskadroner,
4 à 5*) Feltbatterier (2 à 3*) 4 Pd.'s riflede og 2 12 Pd.'s),
1 Ingenieurkompagni,
Brokompagniet,
Arbeiderbataillonen,

formerede i 2 Divisioner.

Endvidere Landgangsbrigaden, bestaaende af:

2 Regimenter,
1 Eskadron,
1 Feltbatteri (4 Pd.'s riflet),
1 Ingenieurkompagni,
samt Streifkorpset under Kapitain Aarøe, bestaaende af:
1 Kompagni Frivillige og
1 Kavaleriafdeling paa c. 25 Heste.

Kavaleristyrken paa Fyen, 3 Eskadroner, der er forholdsvis meget ringe, har Overkommandoen forudsat forøget med et Halvregiment Gardehusarer fra Sjælland, idet man ikke har anset det rigtigt at adsplitte de to nu i Jylland værende fuldstændige Brigader, og et forholdsvis talrigt Kavaleri desuden der vil være paa sin Plads, foreløbigt til Bevogtning af den udstrakte Stilling bag Limfjorden og senere, ved en under muligt indtrædende gunstige Eventualiteter stedfindende Fremrykning, til Anvendelse i det aabne Terrain som fortrinsvis findes paa Halvøen.

. . . . . .

Gerlach.

*) 13. Batteri var under Omorganisation til 4 Pd.'s riflet.

Det nørrejydske Armeekorps's Skrivelse af 19. Juni 1864 til Armeens Overkommando.

Efter paany at have rekognosceret Nørre Sundby, Agersund og Sallingund, er jeg bleven bekræftet i den Anskuelse, at Agersund er det Overangssted eller rettere har de Overgangssteder, der ere vanskeligst at forvare, og at i det Hele Hovedsikkerheden for Stillingerne i Vendsyssel maa søges i Evne til at kaste en allerede over Fjorden passeret Fjende tilbage mod Vandet og endeligen, at Vendsyssels Hovedværdi i strategisk Henseende er den at være Depot og Udgangspnnkt for offensive Bevægelser i Jylland, hvilket, naar Korpset er forsynet med tilstrækkelig Mængde gode Transportmidler, favoriseres ved de paa forskjellige Steder i Fronten af Stillingen tilstedeværende Overgangssteder.

Naar det, navnligen saalænge vore Søtransportmidler ikke ere paa en bedre og mere udviklet Fod end de nuhavende, er Tilfældet, at Terrainet N. for Limfjorden efter Tabet af Dybbøl og Fredericia er det eneste Udgangspunkt for offensive Bevægelser af en saadan Betydning, at de kunne have nogen væsentlig Indflydelse paa den fjendtlige Armees Situation paa Halvøen, saa forekommer det mig som givet: „at naar man vil fortsætte Kampen med offensive Bevægelser, uden hvilke Defensiven let bliver mat og vanskelig at soutenere", da maa man forøge Styrken i Jylland til f. Ex. Halvparten af Armeens Styrke, heri indbefattet en flyvende Brigade. Ses der hen til, at der kan gives det nørrejydske Armeekorps saameget Kavaleri — 5 Regimenter — at dette Vaaben, der ved sin Vægtfylde er Fjendens overlegent, ogsaa afværger sig Fjendens numeriske Styrke af samme Vaaben, at Artilleriet kan forøges til 5 Batterier og Infanteriet til 8 à 9 Regimenter, vil Korpset være tilstrækkeligt til at fastholde Fjenden i en indtagen Stilling, da maa det vel antages, at kraftige Angreb navnligen med førstnævnte Vaaben maa kunne udøve et saa betydende Tryk paa Fjenden, at dette ikke vil blive uden Resultater.

Er Styrken i Vendsyssel for svag, da vil det være nødvendigt, med et tilfredsstillende Resultat, at indskrænke sig til Defensiven, ved hvilken Leilighed Armeen kun høster en meget underordnet Understøttelse af denne Del af sin Styrke.

Hvad Risikoen af en eventuel Retræte mod Nord efter en foretagen Offensiv Bevægelse med Nødvendigheden af at passere Limfjorden angaar, da har jo netop Kavaleriet med saare liden Understøttelse af Infanteriet — fordi dette ved Siden af sine fortrinlige Egenskaber var numerisk for svagt —

allerede to Gange med Held iværksat en saadan Retræte ligeoverfor en Fjende hvis Styrke i Forhold til Divisionens var større end den Styrke, som Fjenden nu vil have i Forhold til det nørrejydske Armeekorps, forøget saaledes som foran antydet.

Samvirkende med Angreb paa Fjendens Stilling fra N., vil den saa fortrinligt kommanderede flyvende Brigade vistnok kunne virke med heldig Resultat; isoleret vil dens Virksomhed være meget usikker og neppe kunne fremkalde nogetsomhelst vigtigt Resultat.

Efterat have udtalt mig saaledes om en eventuel Virken af det nørre jydske Armeekorps, skulde jeg, med Hensyn til Krigsførelsen i det Hele, tillade mig at udtale, at Situationen efter Alt, hvad der foreligger, formentligen faaer sin forskjellige Betydning, eftersom man kan antages at være Herre Kattegattet eller ikke.

I første Tilfælde vil der kunne være Tale om en offensiv Optræden Jylland; i andet Tilfælde vilde det naturligvis være Hovedopgaven at sikkre Sjælland med Kjøbenhavn samt Fyen og Øerne imod en Landgang af en betydelig Styrke, imedens vor Flaade holdes beskjæftiget og fraværende fra Øernes nærmeste Farvande af den fjendtlige Flaade. I dette sidste Tilfælde vilde det være nødvendigt at trække Armeekorpset fra Jylland til Øerne.

Øieblikkets vigtigste Spørgsmaal, Erkjendelsen af, hvorvidt der have nogen Garanti for en sikkret Besiddelse af Kattegattet, er saa meget mer presserende, da der endnu kun netop er Tid til en eventuel Dislokation større Maalestok af Tropper i den ene eller anden Retning.

Jeg har anset det for Pligt i Henhold til den Stilling, jeg har den Ær at beklæde, at udtale mig om Situationen for den høie Overkommando, ide jeg med fuld Fortrøstning tilføier, at det Hverv, som denne maatte overdrage mig, skal blive udført efter bedste Evne ved de brave Tropper, der blive mig underlagte.

Hegermann-Lindencrone.

Bilag 17.

ærens Fordeling ved Udløbet af den første Vaabenhvile d. ı. Juni 1864 tilligemed Angivelse af det ved Stabene paa den Tid ansatte Personale.

a. Paa Fyen.

Hovedkvarteret.

ergeneral	Generallieutenant G. D. Gerlach.
ıbschef	Oberstlieutenant F. C. Stiernholm.
uschef	Ritmester J. Z. Schroll.
jutanter	Kapitain F. E. Bille,
	Premierlieutenant E. G. Gotschalck,
	— F. F. Jacobi,
	— A. L. le Maire,
	— C. A. S. Dalberg,
	Sekondlieutenant L. H. Westphal, personel Adjutant.

Ansatte ved Hovedkvarteret vare endvidere:

Ritmester V. F. G. Bülow og
Sekondlieutenant C. Grev Moltke-Bregentved.

ıistkommanderende Artilleriofficer	Oberst J. Vahl.
ıistkommanderende Ingenieurofficer	Oberstlieutenant J. C. F. Dreyer.
tacheret fra Marinen..	Orlogskapitain A. C. Schulz.
ainkommandør	Ritmester H. C. W. F. Deichmann.
donnantskorpset	— C. E. Hansen, tillige Kommandant i Hovedkvarteret.
ırpsintendant	Kapitain A. J. C. E. Madsen (fungerende).
ırpsauditør	Auditør V. C. Ussing.
ırpsstabslæge	Overlæge J. Rørby.
ırpsstabsdyrlæge	Stabsdyrlæge C. L. Friis.
·igstelegrafen og Armeens Topografer	Oberstlieutenant W. H. F. Abrahamson.
ıreauchef	Fuldmægtig i Krigsministeriet, Premierlieutenant C. J. Westergaard.

Armeens Artilleri.

Kommandør ..... Oberst J. Vahl.
Stabschef ..... Oberstlieutenant J. T. Wegener.
Til Tjeneste ved Staben: Kapitain S. W. W. Pfaff.
Premierlieutenant C. T. Müllertz.
— A. M. Gjern.
— W. Grev Moltke-Hvitfeldt.

4. Feltbatteri (Betjeningsmandskab og Bespænding).
Fæstningsartillerikommandoen: Kapitain J. J. Bahnson.
2. Fæstningskompagni.
Artilleridepotet.

Ingenieurkommandoen ved den aktive Armee.

Kommandør ..... Oberstlieutenant J. C. F Dreyer.
Stabschef ..... Kapitain F. C. Good.
Adjutant ..... Premierlieutenant F. L. J. Keyper.
Til Tjeneste ved Staben: — C. Bayer.
Sekondlieutenant S. B. W. Dyhr.

2. Ingenieurkompagni. | 6. Ingenieurkompagni (tidligere benævnt „Brokompagniet").

7. Ingenieurkompagni (tidligere benævnt „Ingenieurparken").

3. Division.

Kommandør ..... Generalmajor F. C. W. Caroc.
Stabschef ..... Kapitain L. E. Fog.
Adjutanter ..... Premierlieutenant F. Grüner,
Sekondlieutenant T. Westergaard
Ordonnantsofficer ..... Premierlieutenant C. M. Wildenradt, p. t. Komma dant i Divisionskvarteret.

Høistkommanderende Ingenieurofficer: Kapitain W. O. W. Lehmann.

3. Brigade.

Kommandør ..... Oberst J. A. P. F. Wørishøffer.
Adjutanter ..... Premierlieutenant J. G. F. Colding,
Sekondlieutenant E. O. Mygind.

16. Regiment.
Batl I. Batl. II.

17. Regiment.
Batl I. Batl. II.

7. Brigade.

Kommandør ..... Oberst F. L. A. Hein.
Adjutant ..... Premierlieutenant F. J. Bachwaldt.

lonnantsof cer ..... Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve O. W. Fischer.

11. Regiment.		12. Regiment.	
Batl. I.	Batl. II.	Batl. I.	Batl. II.

8. Brigade.

mmandør ..... Oberst P. U. Scharffenberg.
jutant..... Sekondlieutenant H. Holbøll.
lonnantsofficer..... — af Inf. Krigsreserve F. W. Kraft.

2. Regiment.	20. Regiment.
9. —	22. —

(Hvert af disse Regimenter var kun paa 4 Kompagnier).

13. Regiment.

Batl. I. Batl. II.

Arbeiderbataillonen paa Fyen (6 Komp.).

Divisions Kavalerikommando: Oberstlieutenant F. W. Baron Rosenkrantz.

rdehusarregimentets 1. Halvregiment.	4. Dragonregiments 2. Halvregiment.
2., 4. og 6. Eskadron.	4., 5. og 6. Eskadron.

3. Divisions Artillerikommando: Oberstlieutenant R. O. Holm.

6. Feltbatteri (12 Pd.'s K. K.)	11. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet)
8 Kanoner.	8 Kanoner.
10. Feltbatteri (12 Pd.'s K. K.)	12. Feltbatteri (12 Pd.'s K. K.)
8 Kanoner.	8 Kanoner.

13. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet)*
8 Kanoner.

5. Brigade.

mmandør ..... Oberst C. F. M. Müller.
jutant..... Sekondlieutenant A. Harttung.
lonnantsofficer ..... Premierlieutenant P. H. W. Lange.

8. Regiment.		15. Regiment.	
Batl. I.	Batl. II.	Batl. I.	Batl. II.

4. Dragonregiments 1. Eskadron.
8. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet)
8 Kanoner.
5. Ingenieurkompagni.

Streifkorpset under Kapitain Aarøe.

) 13. Feltbatteri var i Løbet af Mai blevet udrustet som et 4 Pd.'s riflet Batteri.

Under Overførsel fra Frederikshavn til Nyborg:

2. Divisions Stab.

Kommandør ..... Generalmajor E. H. C. Wilster.
Stabschef .... Kapitain C. M. W. Tvermoes.
Adjutanter ..... Premierlieutenant H. E. E. Nysted,
— M. S. F. Hedemann.
Ordonnantsofficer ..... Sekondlieutenant H. C. W. Harboe.

1. Brigade.

Kommandør ..... Oberstlieutenant G. J. W. Nielsen.
Adjutant..... Sekondlieutenant E. A. A. Marcussen.
Ordonnantsofficer..... Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve J. F. S. Ø

7. Regiment.		14. Regiment.	
Batl. I.	Batl. II.	Batl. I.	Batl. II.

Ialt paa Fyen (de under Overførsel værende Tropper ikke iberegnede):
18 Batailloner. 7 Eskadroner. 6 Feltbatterier. 1 Fæstningskompag
4 Ingenieurkompagnier.

b. I Nørrejylland.

Det nørrejydske Armeekorps*).

Kommandør ..... Generallieutenant C. D. Hegermann-Lindencrone.
Stabschef ..... Major S. Ankjær.
Souschef ..... Ritmester T. Freiesleben.
Adjutanter ..... Premierlieutenant J. E. C. Rosen,
— H. H. Lüttichau,
— T. G. Rohde,
Sekondlieutenant F. E. W. Paulsen.
Attacherede ..... Ritmester à la suite H. F. C. G. Grev Moltke-Hv
feldt.
— A. W. R. Oppen-Schilden.

Til Tjeneste ved Staben: Hs. Kgl. Høihed Kronprinds Frederik med
Adjutant..... Kapitain L. Lund.

Høistkommanderende Artillerioffi cer ..... Oberstlieutenant J. C. Just.
Høistkommanderende Ingenieurofficer ..... Major C. T. Jørgensen.

---

*) Ifølge krigsministeriel Resolution af 24. Juni skulde Korpset fremtidig benæv „Nørrejydske Korps" og 4. Division opløses; men Resolutionen naaede først træde i Kraft d. 30

ıef for Ordonnantsafde-
lingen ..... Premierlieutenant V. Saurbrey.

4. Division*).

ommandør ..... Generalmajor J. J. Honnens.
abschef ..... Major F. J. Heramb.
ɔuschef ..... Kapitain J. B. Scholten.
djutanter ..... — C. C. Zahlmann.
Premierlieutenant C. C. E. Engelbrecht.

9. *Brigade.*

ommandør ..... Oberstlieutenant N. L. Færch.
djutanter ..... Sekondlieutenant M. A. Karmark.
— af Inf. Krigsreserve T. E. Frisch.
l Tjeneste ved Staben: Kapitain af Inf. Krigsreserve J. Petersen.

19. Regiment.		21. Regiment.	
Batl. I.	Batl. II.	Batl. I.	Batl. II.

1. *Kavaleribrigade.*

ommandør ..... (Divisionskommandøren).
djutant ..... Premierlieutenant H. B. Dahl.
rdonnantsofficer ..... Sekondlieutenant A. L. Baadsgaard.

3. Dragonregiment.	5. Dragonregiment.
1.—6. Eskadron.	1.—6. Eskadron.
3. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet).	5. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet)**).
8 Kanoner.	8 Kanoner.

3. Ingenieurkompagni.

Direkte under Korpset***).

2. *Kavaleribrigade.*

ommandør ..... Oberst H. L. Scharffenberg.
djutant ..... Sekondlieutenant J. F. Hegermann-Lindencrone.
rdonnantsofficer ..... — af Kaval. Krigsreserve C. F. S. W. Baron Juel-Brockdorff.

2. Dragonregiment.	6. Dragonregiment.
1.—6. Eskadron.	1.—6. Eskadron.

*) Se Noten paa forrige Side.
**) 5. Feltbatteri var i Mai omdannet til et 4 Pd.'s riflet Batteri.
**) De direkte under Korpset opførte Afdelinger bleve fra d. 26. Juli midlertidigt stillede under Oberst Neergaards Kommando og benævnte „Oberst Neergaards Korps".

1. Regiment.

Batl. I. Batl. II.

7. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet).

8 Kanoner.

4. Ingenieurkompagni.

Ialt i Nørrejylland: 6 Bataillonner, 24 Eskadroner, 3 Batterier, 2 Ingenieurkompagnier.

c. Paa Als.

Kommandoen paa Als (1. Division).

Kommandør ..... Generalmajor P. F. Steinmann.
Stabschef ..... Kapitain J. C. Blom.
Souschef. ..... — C. E. Meldahl.
Adjutanter ..... Premierlieutenant C. G. F. Rønnov.
Sekondlieutenant C. Søltoft.
— af Inf. Krigsreserve P. E. M
Ramsing.
Ordonnantsofficer ..... Premierlieutenant W. F. Bendz.
Til Tjeneste ved Staben: Kapitain F. A. Moltke.
Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve A. C. N. W
Holstein.

2. Brigade.

Kommandør ..... Oberst H. A. T. Kauffmann
Adjutant ..... Sekondlieutenant C. F. F. E. Tuxen.
Ordonnantsofficer ..... — J. W. B. Benedictsen.

3. Regiment.	18. Regiment.
Batl. I. Batl. II.	Batl. I. Batl. II.

4. Brigade.

Kommandør ..... Oberst T. C. Faaborg.
Adjutant..... Premierlieutenant G. C. C. Zachariae.
Ordonnantsofficer ..... Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve P. O. F
Olrik.

4. Regiment.	6. Regiment.
Batl. I. Batl. II.	Batl. I. Batl. II.

6. Brigade.

Kommandør ..... Oberst O. C. S. A. Bülow.
Adjutant..... Sekondlieutenant C. J. C. F. Kranold.
Ordonnantsofficer..... — af Inf. Krigsreserve W. L. Dinesen

5. Regiment.	10. Regiment.
Batl. I. Batl. II.	Batl. I. Batl. II.

1. Divisions Kavalerikommando: Major A. W. Gerlach.

4. Dragonregiments 1. Halvregiment.
2. og 3. Eskadron.

Artillerikommandoen paa Als.

ommandør..... Major E. V. Schreiber*).
l Tjeneste ved Kom-
mandoen..... Premierlieutenant H. A. Elben.
— N. A. Wolff.

1. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet). 8 Kanoner. | 2. Feltbatteri (4 Pd.'s riflet). 8 Kanoner.

9. Feltbatteri (12 Pd.'s K. K.). 8 Kanoner.

3. Fæstningskompagni. 4. Fæstningskompagni. 6. Fæstningskompagni.

Artilleridepotet paa Als.

Ingenieurkommandoen paa Als.

ommandør..... Major C. F. N. Schrøder.
l Tjeneste ved Kom-
mandoen..... — C. Ovesen.
Kapitain N. A. Brummer.
— W. A. Thulstrup.
Premierlieutenant J. H. K. Bangert.
— O. K. Larssen.

1. Ingenieurkompagni.
Et mindre Kommando af 6. Ingenieurkompagni.
Et Arbeiderkompagni.

Ialt paa Als: 12 Batailloner, 2 Eskadroner, 3 Feltbatterier, 3 Fæstningskompagnier, 1 Ingenieurkompagni.

---

*) Ved Dagsbefaling af 26. Juni ansattes Oberstlieutenant P. E. Glahn som høistkommanderende Artilleriofficer paa Als.

Regiments-, Afdelings- og Underafdelingschefer ved den aktive Armee d. 15. Juni 1864.

(Af Oversigten fremgaar tillige, for de i Kampen paa Als deltagende Afdelingers Vedkommende, hvem der havde Kommandoen d. 29. Juni).

Infanteriet.

1. Regiment:	Oberstlieutenant H. C. J. Beck.
Bataillon I.....	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni	Afsk. Major V. G. Siemsen.
2. —	Premierlieutenant J. M. H. Riebau.
6. —	Kapitain af Inf. Krigsreserve L. Beck.
7. —	Premierlieutenant C. T. Sørensen.
Bataillon II.....	Kapitain J. C. T. Thalbitzer.
3. Kompagni	— C. C. M. Irgens.
4. —	Afsk. Kapitain E. R. Grev Platen-Hallermund
5. —	Kapitain P. C. C. Hammerich.
8. —	Premierlieutenant C. L. E. Andersen.
2. Regiment:	Major C. A. J. Olufsen.
1. Kompagni	Kapitain P. E. Povelsen.
2. —	— B. F. J. Thorkelin.
3. —	— S. F. W. Ross.
4. —	Premierlieutenant F. C. Worm.
3. Regiment:	Oberstlieutenant H. W. Mathiesen.
Bataillon I.....	(Regimentskommandøren) (d. 29/6 Kapitain O. A. Schöning).
1. Kompagni	Kapitain O. A. Schöning (d. 29/6 Premierlieutenant B. D. M. Walter).
2. —	Kapitain A. A. F. Moltke.
5. —	— af Inf. Krigsreserve L. C. Svane.
6. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve J. C. Madsen.
Bataillon II.....	Kapitain O. J. H. Krabbe.
3. Kompagni	— F. F. G. Fogh.
4. —	Premierlieutenant F. F. Hansen.
7. —	— A. H. Drastrup.
8. —	— A. W. Falkenskjold.

4. Regiment:	Major M. A. F. Rauch
taillon I.	Kapitain S. E. Mathiessen.
1. Kompagni	Premierlieutenant J. B. Linnemann.
2. —	Kapitain C. S. Glahn.
5. —	— af Inf. Krigsreserve C. E. Goeskjær (d. 29/6 Premierlieutenant F. F. Jantzen).
7. —	— J. P. T. Westberg.
taillon II.	(Regimentskommandøren).
3. Kompagni	Premierlieutenant C. F. C. Sarauw.
4. —	Kapitain C. P. D. Bügel.
6. —	— F. Bodin.
8. —	Afsk. Premierlieutenant T. Thorsen (d. 29/6 Premierlieutenant J. H. H. C. Thrane).
5. Regiment:	Major A. C. J. Myhre.
taillon I.	(Regimentskommandøren) (d. 29/6 Kapitain J. Hammer).
1. Kompagni	Premierlieutenant W. B. Stonor.
2. —	Kapitain C. W. D. Haffner til 26/6; derefter Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve S. J. Raabye.
5. —	Kapitain J. F. Holmsted til 27/6; derefter Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve N. O. Snertinge.
6. —	Kapitain W. E. A. Claussen.
taillon II.	Major A. B. Rothe.
3. Kompagni	Kapitain W. J. C. Klüwer.
4. —	— J. Hammer (d. 29/6 Sekondlieutenant J. G. E. W. Ørum).
7. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve N. O. Snertinge til 27/6; derefter Premierlieutenant N. T. Nielsen.
8. —	— F. L. Satterup.
6. Regiment:	Oberstlieutenant G. W. Caroc.
taillon I.	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni	Kapitain C. Schøller.
2. —	Premierlieutenant J. H. L. Grønlund.
5. —	Kapitain af Inf. Krigsreserve F. P. Ingversen.
6. —	— A. C. J. A. W. Moltke.
taillon II.	Major G. A. Falkenberg.
3. Kompagni	Premierlieutenant O. C. D. Walther.
4. —	Kapitain J. F. E. Baron Haxthausen.
7. —	Premierlieutenant P. P. Wanning.
8. —	Afsk. Premierlieutenant T. H. J. Lembcke.

7. Regiment:	Oberstlieutenant L. H. L. Muus.
Bataillon I.	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni.....	Afsk. Premierlieutenant J. W. Admirallie.
2. —	Kapitain af Inf. Krigsreserve C. A. Zoffmann
5. —	Kapitain O. M. G. Meyer.
7. —	Premierlieutenant C. Sørensen.
Bataillon II.....	Major G. W. Behmann.
3. Kompagni.....	Kapitain G. Maës.
4. —	Premierlieutenant H. C. Baron Haxthausen.
6. —	Kapitain E. E. P. Nielsen.
8. —	Premierlieutenant S. B. Munck.
8. Regiment:	Major C. F. Bauditz.
Bataillon I.....	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni.....	Kapitain J. A. Grønlund.
2. —	— P. H. Nielsen.
5. —	— F. C. Schiøtt.
8. —	Premierlieutenant P. C. G. Bern.
Bataillon II.....	Kapitain G. F. Møller.
3. Kompagni.....	Premierlieutenant N. P. Jensen.
4. —	Kapitain H. F. Baron Rosenkrantz.
6. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve F. I Lyneborg.
7. —	Premierlieutenant F. C. B. Pio.
9. Regiment:	Major J. Nørager.
1. Kompagni	Kapitain af Inf. Krigsreserve P. Schøi berg.
2. —	Premierlieutenant C. W. S. Holsøe.
3. —	Kapitain H. T. W. Heckscher.
4. —	— H. C. J. Koss.
10. Regiment:	Major W. E. S. Gedde.
Bataillon I.....	Kapitain O. F. Vaupell.
1. Kompagni	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve T. (F. W. Huusher.
2. —	Premierlieutenant F. S. Diechmann.
5. —	Kapitain L. C. Lorentzen.
7. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve J. T. Vilstrup.
Bataillon II	(Regimentskommandøren) (d. 29/6 Kapitain I Glahn).
3. Kompagni.....	Premierlieutenant J. H. G. Kuhlmann.
4. —	Kapitain H. Glahn (d. 29/6 Sekondlieutenant G. G. Wandler).

6. Kompagni	Kapitain C. A. Thesen.
8. —	— C. W. Frost til d. 27/6; derefter Sekondlieutenant A. C. H. Pætges.
11. Regiment:	Oberstlieutenant J. M. F. F. Rist.
taillon I.	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni	Kapitain M. P. W. de Fine Licht.
3. —	Premierlieutenant J. Beeken.
5. —	Kapitain R. W. de Chabert.
7. —	Premierlieutenant N. C. Esmann.
taillon II.	Major W. C. B. Stricker.
2. Kompagni	Premierlieutenant T. G. Münster.
4. —	— H. P. Hermansen.
6. —	Afsk. Premierlieutenant C. F. C. Sigetty.
8. —	Premierlieutenant A. S. V. Kjærulff.
12. Regiment:	Major M. Arntz.
taillon I.	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni	Kapitain J. P. Raabye.
2. —	— C. W. Arnholtz.
3. —	Premierlieutenant C. G. W. Magius.
4. —	— C. S. Norup.
taillon II.	Kapitain H. W. Stockfleth.
5. Kompagni	Premierlieutenant D. Nielsen.
6. —	Kapitain C. T. Ryberg.
7. —	— A. P. Schmidt.
8. —	Premierlieutenant E. A. Wulff.
13. Regiment:	Major P. E. Klingsey.
taillon I.	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni	Kapitain L. H. G. A. Bruhn.
2. —	— F. H. Berregaard.
3. —	Premierlieutenant A. F. H. Balsløv.
4. —	— J. C. M. Ahrentzen.
taillon II.	Major C. F. Holten.
5. Kompagni	Premierlieutenant J. C. Pingel.
6. —	— H. F. Skeel.
7. —	Kapitain O. Westengaard.
8. —	Premierlieutenant B. Bærentzen.
14. Regiment:	Major H. Junghans.
taillon I.	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni	Kapitain L. F. G. Lohse.
2. —	— R. T. Bartels.
3. —	— af Inf. Krigsreserve R. Petersen.
4. —	Premierlieutenant F. W. Willemoës.

Bataillon II.	Kapitain C. W. Baland.
5. Kompagni	Premierlieutenant H. C. Arboe.
6. —	Kapitain F. W. C. L. Hornemann.
7. —	— J. T. Fremming.
8. —	Premierlieutenant J. C. Mielche.

15. Regiment:	Oberstlieutenant A. F. Zepelin.
Bataillon I.	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni	Premierlieutenant J. P. S. S. Clausen.
2. —	Kapitain H. R. de Klöcker.
5. —	— T. F. A. Honnens.
6. —	— af Inf. Krigsreserve W. Borre.
Bataillon II.	Major L. A. Bie.
3. Kompagni	Kapitain A. S. Nickolin.
4. —	— L. J. Olsen.
7. —	Premierlieutenant E. Neergaard.
8. —	— R. C. Møller.

16. Regiment:	Oberstlieutenant C. Wolle.
Bataillon I.	(Regimentskommandøren).
1. Kompagni	Premierlieutenant L. F. E. A. Baron Brett
2. —	— G. D. C. A. Vett.
5. —	— A. Binzer.
6. —	— af Inf. Krigsreserve F. J. Ulrich
Bataillon II.	Kapitain J. T. Ravn.
3. Kompagni	— U. C. H. Dræbye.
4. —	— F. C. G. Schöller.
7. —	Premierlieutenant C. Toldberg.
8. —	— af Inf. Krigsreserve E. A. Wanscher.

17. Regiment:	Major E. G. E. du Plat.
Bataillon I.	Kapitain F. W. Lund.
1. Kompagni	Premierlieutenant E. A. E. Troiel.
2. —	Kapitain J. C. Gandil.
5. —	Premierlieutenant E. W. Lorentzen.
7. —	Premierlieutenant C. F. F. Freiesleben.
Bataillon II.	(Regimentskommandøren).
3. Kompagni	Kapitain C. M. Gorm.
4. —	— H. J. T. C. Schiwe.
6. —	— W. Møller.
8. —	Premierlieutenant E. F. O. G. Baron Pech

18. Regiment:	Major E. A. Lundbye.
Bataillon I.	(Regimentskommandøren) (d. 29/6 Kapitain E. A. S. Stricker).
1. Kompagni	Kapitain F. F. H. Baller.
2. —	— af Inf. Krigsreserve N. P. Andersen.
5. —	— E. A. S. Stricker (d. 29/6 Sekondlieutenant af Inf. Krigsreserve C. P. T Schougaard).
7. —	Premierlieutenant H. A. M. Ahlmann.
Bataillon II.	Major P. C. R. Weyhe.
3. Kompagni	Premierlieutenant H. C. Nielsen.
4. —	Kapitain A. C. Volqvartz.
6. —	— A. P. Madsen.
8. —	Premierlieutenant H. T. B. Benzon.
19. Regiment:	Oberstlieutenant L. N. Færch.
Bataillon I.....	(Regimentskommandøren).
5. Kompagni	Kapitain O. C. F. Staggemeier.
6. —	— L. F. A. Borring.
7. —	Premierlieutenant af Inf. Krigsreserve W. L. Nimb.
8. —	Kapitain G. T. Bramhelft.
Bataillon II.....	— J. Darre.
1. Kompagni	Premierlieutenant P. C. S. Harboe.
2. —	Kapitain C. H. Baron Adeler.
3. —	Premierlieutenant F. L. Hermansen.
4. —	Kapitain C. C. B. Løvenhjelm.
20. Regiment:	Major J. B. A. X. de Plane.
1. Kompagni	Kapitain C. W. Steinmann.
2. —	Premierlieutenant C. E. Penick.
3. —	Kapitain H. C. Weien.
4. —	Premierlieutenant C. F. Willerup.
21. Regiment:	Major O. C. F. Saabye.
Bataillon I.	Kapitain W. P. J. L. Hackhe.
1. Kompagni	— J. E. Beissenherz.
2. —	— H. Larsen.
3. —	Premierlieutenant E. Voss.
4. —	— C. F. W. Stæhr.
Bataillon II.....	(Regimentskommandøren).
5. Kompagni	Kapitain E. P. L. v. d. Recke.
6. —	Premierlieutenant W. L. Vaupell.
7. —	Kapitain H. F. Wedelfeldt.
8. —	Premierlieutenant N. M. L. Rovsing.

22. Regiment:	Major C. F. Schøning.
1. Kompagni	Premierlieutenant F. N. Pingel.
2. —	— A. Hyllested.
3. —	Premierlieutenant O. J. Krabbe.
4. —	Afsk Kapitain W. Schøning.
Arbeiderafdelingen paa Als ...	Afsk. Premierlieutenant J. F. W. Arnoldi.
Arbeiderbataillonen paa Fyen..	Kapitain C. F. Bülow.
Streifkorpset.....	— B. C. M. Aarøe.

Kavaleriet.

Gardehusarregimentets

1. Halvregiment:	Major D. W. Hegermann-Lindencrone.
2. Eskadron	Ritmester W. Lindholm.
4. —	— F. J. Sehested.
6. —	— S. J. Neergaard.

2. Dragonregiment:	Major E. P. Bruhn.
	Ritmester C. F. Bramhelft, fungerende Major
1. Eskadron	— H. F. Trepka.
2. —	— C. F. R. Jessen.
3. —	— W. F. T. Feddersen.
4. —	Premierlieutenant J. A. F. C. Kaas.
5. —	Ritmester C. E. Beck.
6. —	— C. A. Hansen.

3. Dragonregiment:	Major F. L. Brock.
	Ritmester P. G. Bauditz, fungerende Major
1. Eskadron	— C. C. Wegener.
2. —	Premierlieutenant W. E. A. Bülow.
3. —	Ritmester C. J. Bruhn.
4. —	— A. S. H. Flindt.
5. —	— E. E. Moe.
6. —	— J. A. J. Lytzen.

4. Dragonregiment:	Oberstlieutenant F. W. Baron Rosenkrantz.
1. Halvregiment.....	Major A. W. Gerlach.
1. Eskadron	Ritmester F. C. Munk.
2. —	— J. O. P. Bentzen.
3. —	— W. Haffner.
2. Halvregiment.....	Major C. A. F. Lillienskjold.
4. Eskadron	Premierlieutenant C. L. Boalth.

5. Eskadron	Ritmester J. Cetti.
6. —	Premierlieutenant J. E. Hoffmeyer.

5. Dragonregiment:	Oberst N. S. Brock.
	Major C. A. J. Fibiger.
1. Eskadron	Ritmester G. F. S. Schwarz.
2. —	— W. Dahl.
3. —	— C. W. Sommer.
4. —	— E. W. Busky-Neergaard.
5. —	— C. M. L. Bülow.
6. —	— C. L. O. F. Posselt.

6. Dragonregiment:	Oberstlieutenant F. C. A. Bauditz.
	Major G. Castenschiold.
1. Eskadron	Ritmester C. A. F. C. L. Paulsen.
2. —	Premierlieutenant P. C. S. Rosenørn.
3. —	Ritmester H. H. H. Holck.
4. —	Premierlieutenant C. Buchwaldt.
5. —	Ritmester F. W. F. Frederiksen.
6. —	Premierlieutenant W. Sperling.

Artilleriet.

1. Feltbatteri	Kapitain N. P. C. T. Bruus.
2. —	— O. Lunn.
3. —	— A. L. Klein.
4. —	— C. P. F. J. de Conick.
5. —	— C. J. F. Lønborg.
6. —	— E. E. S. Thestrup.
7. —	— W. P. J. Johansen.
8. —	— F. W. F. Messerschmidt.
9. —	Premierlieutenant M. F. L. Bentzon.
10. —	Kapitain H. P. W. Mønster.
11. —	— M. E. Fallesen.
12. —	Major J. D. Z. v. d. Recke.
13. —	Kapitain J. W. Salto.
2. Fæstningskompagni	— C. G. J. Schmidt.
3. —	— A. Grove.
4. —	— F. Bartholin.
6. —	— H. C. Hertel.
Artilleridepotet paa Als	— G. Hagerup.
— — Fyen	Premierlieutenant J. M. Welsch.

Ingenieurtropperne:		Major C. E. V. Arnholtz.
1.	Kompagni	Premierlieutenant W. Kolderup-Rosenvinge.
2.	—	Kapitain P. F. H. Bruun.
3.	—	— E. M. Dalgas.
4.	—	Premierlieutenant C. A. Nielsen.
5.	—	— M. O. Asmussen.
6.	—	Kapitain J. C. G. Hedemann.
7.	—	— H. F. F. Jastrau.

1. Divisions Skrivelse af 24. Juni til 2., 4. og 6. Brigade.

Idet Fjendtlighederne ved Vaabenhvilens Udløb d. 25. d. M. Kl. 12 ten igjen optages, bringes de tidligere, forinden Vaabenhvilens Begyndelse, me Bestemmelser angaaende Stillingens Bevogtning og Forsvar, Alarmegen, eventuelle Retraitelinier og Trainets Førelse i Erindring, idet de difikationer, som paa Grund af de forandrede Forhold maa indtræde, kortelig let Følgende skulle blive anførte.

Paa Grund af den mindre Styrke, som nu staar til Divisionens Raadigd, maa den fremhæve Nødvendigheden af, at der af de i Stillingen staaende delinger holdes saa meget som muligt samlet som Reserver, og at disse, ælænge det er lyst, og saalænge intet Angreb er sandsynligt, skaffes saa gen Hvile, som det fornødne Kampberedskab tillader. Det overlades i nhold hertil til Brigaderne selv at bestemme Forholdet mellem den Styrke, r anvendes til Løbegravene, og den Styrke, som parat til hurtig Udrykning holder sig i de til Hvile bestemte Lokaliteter. Divisionen skal kun fremve, at de Punkter af Linien, som ligge ligeoverfor de Steder hinsides ndet, der begunstige en fjendtlig Overgang, bør besættes stærkere for at en strax med Eftertryk kan aabnes mod de Forberedelser, Fjenden der atte foretage, og at Reserven placeres saaledes, at Ilden mod disse Punkter rtigst muligt kan forstærkes og at de fjendtlige Afdelinger, hvem det atte lykkes at faae Fodfæste paa Øen, og som gjennem Slugterne og andre stigelige Steder af Kysten søge at udbrede sig, snarest kunne imødegaaes d kraftige Modangreb.

I Tilfælde af Angreb disponerer 4. Brigade over hele 9. Batteri, hvoraf alt fra iaften bivouakerer en Deling ved Gaarden Nr. 1 fra Øret, i Ulke-Nørremark. Brigaden anmodes om efter Forholdene at tilkjendegive tteriet i hvilken Grad af Kampberedskab, den ønsker, at Batteriet skal de sig. ..... } Til 4. Brigade alene.

Den venstre Fløibrigade lader Strækningen fra Sønderborg Ladegaard den østlige Udkant af Sønderskoven bevogte ved Patrouillering. Til Disition for venstre Fløibrigade møder der fra iaften 2 Delinger af 1. og Batteri, den ene i den vestlige Del af Kjær By, den anden tæt S. for geshøi. ..... } Til 2. og 6. Brigade alene.

Til 2. og 6. Brigade alene.

De i Divisionens Skrivelse af 9. Mai givne Bestemmelser for Alarmeringstilfælde modificeres derhen, at Brigaden, naar den ligger i Reserve, ikke skal alarmere Divisionslægen og Ambulancerne, men derimod vore Infanteriets i Maibøl værende Train, og at den, naar den har Tjenesten paa den venstre Fløi, foruden hvad der i den citerede Skrivelse er paalagt den venstre Fløibrigade, besørger Antændelsen af den Baune, der nu er betegnet med Nr. 2.

I Tilfælde af Alarmering sendes Bagage- og Provianttrainet til Maibøl, hvor det stilles under Kommando af Overvagtmester Kloppenborg.

General v. Herwarths Anordninger af 28. Juni Eftm. angaaende Overgangen til Als.

Imorgen før Daggry vil jeg med Armeekorpset forcere Overgangen over s Sund ved Satrupholz (Storskov) og forfølge Fjenden i Retning af Hørup.

Overgangen sker ved 160 Baade og Pontontrainet fra fire, Førerne ndtligt betegnede Punkter imellem den sydlige Udkant af Storskoven og ogbæk Hage. Herved træder følgende for Kampen i Morgen gjældende ndring i Ordre de bataille i Kraft:

1) 12. Infanteribrigade (v. Roeder) og 26. (v. Goeben) stilles under Kommando af Generallieutenant v. Manstein. Foruden Divisionsartilleriet og Kavaleriet tildeles der denne Division endvidere 2. 6 Pd.'s Batteri af Reserveartilleriet.
2) 25. Infanteribrigade (v. Schmid) og 11. (v. Canstein) stilles under Kommando af Generallieutenant v. Wintzingerode. 1. 6 Pd.'s Batteri vil tage Stilling ved Blans Kro.

Divisionen Manstein overføres først og søger, efterat have stormet tterierne, at sætte sig i Besiddelse af Arnkils Skov og Rønhave med til- dende Terrain; den trænger senere frem imod Ulkebøl og Hørup for at dre Fjenden i at indskibe sig.

Divisionen Wintzingerode følger umiddelbart efter, saaledes at 25. igade først overføres og vender sig mod Ulkebøl, medens 11. Brigade ger efter som Reserve.

Kl. 2 Morgen sættes Baadene i Vandet og Mandskabets første Ind- bning paabegyndes; umiddelbart derefter finder Overførslen Sted. Artille- t begynder først sin Ild, naar Fjenden viser Skyts i sine Batterier og gynder at fyre.

Reserveartilleriet indtager allerede Kl. 1 de det anviste Stillinger. Det ende Artilleri staar i Beredskab ved Ragebøl, rede til hvert Øieblik at nne afgaa derfra. Divisionsartilleriet ved 13. Division stilles ved den øst- e Udgang af Blans og forbliver til Raadighed for Divisionskommandøren.

Generallieutenant v. Wintzingerode har at træffe de fornødne Anord-

ninger til Bevogtning af Kysten af Als Fjord ved Ulanregimentet og at sørg for, at Brobygningen ved Sønderborg udføres ved Kapitain Schützes Pontor train saa hurtigt, som der er Pontoner disponible dertil. Ved Opstillingen a Tropperne, saavelsom ved alle Bevægelser og Haændteringer med Baaden skal iagttages den allerpinligste Stilhed; ingen høirøstet Talen eller Befale tør finde Sted.

Jeg vil ved Overførslen af Divisionen Manstein opholde mig Ø. fo Øster Snogbæk ved Peter Nissens Gaard og dernæst følge Divisionen. Paa klædning: uden Oppakning, men med Kogekar og med Huer.

---

en ved allerhøieste Resolution af 7. August 1865 og 7. Marts 1866 anordnede ommissions **Dom** i Sagen, anlagt af den konstituerede Søkrigsprokurør, ıstitsraad, Høiesteretsadvokat Buntzen ifølge ham tillagt Ordre mod Orlogs- ıpitain **Frederik Christian Georg Muxoll,** Kommandør af Dannebroge ; Dannebrogsmand, og afskediget Orlogskapitain **Hans Peter Rothe,** Kommandør af Dannebroge og Dannebrogsmand.

Efterat Marineministeriet, grundet paa et derom fra Orlogskapitain Muxoll dkommet Andragende, under 9. Januar 1865 havde beordret et Overkrigs- rhør optaget til Oplysning om hans Virksomhed som Eskadrechef under rigen i den vestlige Del af Østersøen og navnligen hans Forhold ved robringen af Øen Als, under hvilket Forhør efter afskediget Orlogskapitain othes tidligere yttrede Ønske Undersøgelse tillige skulde anstilles om det ham som Chef for Pandserbatteriet Rolf Krake udviste Forhold med ensyn til Forsvaret af den nævnte Ø, da den Natten mellem den 28. og 9. Juni 1864 erobredes af de fjendtlige Tropper, ere Resultaterne af dette orhør, der afsluttedes d. 20. Mai 1865, af Ministeriet forelagte Hans ajestæt Kongen, som ved allerhøieste Resolution af 7. August s. A. efalede, at en Kommission skulde sammentræde til Paakjendelse af det af e nævnte Officerer, respektive som Chef for Eskadren i Østersøens vestlige el og som Chef for Batteriet Rolf Krake, med Hensyn til Forsvaret af Øen ls udviste Forhold. Under 24. s. M. blev Justitsraad, Høiesteretsadvokat untzen af Marineministeriet meddelt Konstitution som Søkrigsprokurør til at lføre den ovennævnte Sag, og da han, efter at have gjort sig bekjendt med agen, ansaa det ønskeligt, at nogle yderligere af ham paapegede Oplysninger hvervedes, blev Forhøret d. 27. Oktober næstefter reassumeret og igjen uttet d. 2. Marts d. A. I Henhold til den derefter under 7. s. M afgivne lerhøieste Resolution og Marineministeriets herpaa grundede Ordre af 24. æstefter er dernæst nærværende Kommission sammentraadt for at behandle agen og deri fælde Dom efter de i Retten fremlæggende Dokumenter og agens Beskaffenhed samt i Overensstemmelse med Lovgivningen.

Den konstituerede Søkrigsprokurør har, ifølge den af ham under 17. pril d. A. udtagne Stævning, saggivet de nævnte Søofficerer for den af dem dviste Mangel paa Konduite samt Tilsidesættelse eller Forsømmelse af hvad er ifølge deres Kommandostillinger maatte være af dem at foretage eller nase i Henseende til Als's Bevogtning og Forsvar mod fjendtligt Angreb, g i sit Indlæg af 19. s. M. har han nærmere under 6 Hoved-Afdelinger

fremstillet de Ankepunkter, hvormed han har fundet sig foranlediget til fremkomme, og efterat Proceduren dernæst er bleven afsluttet baade fra ha og de Saggivnes Side, er Sagen den 22. f. M. indladt til Dom. Disse Punkt ville særligen være at gjennemgaa, for at det derunder kan afgjøres, om ere af den Beskaffenhed, at de kunne paadrage Nogen af de Saggiv Ansvar.

A. Patrouillering for Als Sund, Udkig i Land, Station ring af en Kanonbaad bag Nordostpynten af Arnkilsøre.

Det fremgaar af de under Forhørerne afgivne Forklaringer, i Forbindel med de under Sagen fremkomne, fra Eskadrechefen udstedte Ordrer og ham indkomne Rapporter, at Patrouilleringen i Als Fjord og Als Sund ikke h været ganske den samme under Løbet af den hele Krig. Efterhaanden so Fjenden trængte længere frem og besatte hele Kyststrækningen i Sundev med stærkt monterede Batterier, forsynede tildels endog med langtrækken Beleiringsskyts, saa at vore Krigsskibe nødsagedes til at indtage fjerne Positioner, undergik det hele Patrouillesystem væsentlige Forandringer, nav ligen i Als Sund. De smaa, let bemandede Baade, der benyttedes som Lytt poster, og hvis Bestemmelse var efter Mulighed at nærme sig den af Fjend besatte Kyst, for at udspeide de fjendtlige Bevægelser, ophørte, efterat d havde viist sig, at de vare udsatte for at falde i Fjendens Hænder, og e af dem paa denne Maade Natten mellem d. 29. og 30. Marts var gaa tabt*). De bleve afløste af sværere, mere rummelige Fartøier, besatte m bevæbnet Mandskab, men kunde da ei heller nærme sig Kysten saa meg som tidligere. Der var imidlertid endnu en Kanonbaad stationeret bag Ar kils Nordostpynt, og der blev patrouilleret med Baade om Natten i Als Su indtil i April Maaned; men da Nætterne bleve mere lyse, og Patrouillebaad af de paa Alskysten opstillede Tropper letteligen kunde betragtes som fjen ligt Fartøi eller ved at give Feltraabet sætte de ligeoverfor posterede fjendtli Tropper i Kundskab om dette, og da derhos Krigsskibene, som ovenf berørt, paa Grund af Fjendens Ild maatte indtage længere bortliggende St linger, bortfaldt Patrouilleringen i Overensstemmelse med Landmilitærets eg yttrede Ønske ganske i selve Sundet ved Als**) og bibeholdtes kun i Mu dingen mellem Arnkil og Snogbæk Hage, hvor Sundet støder sammen m Als- og Augustenborg-Fjorde. Overensstemmende hermed blev det under 1 April meddelt Overkommandoen, at Natpatrouillerne vel ikke vare ophørte, m ikke kunde være saa fuldstændige som tidligere, idet man maatte indskræn sig til færre og større, velbevæbnede Baade. Saaledes var Patrouillering indrettet, da Rolf Krake fra den sidste Halvdel af April indtil Vaabenhvile Begyndelse d. 12. Mai indtog sin Station i det nordlige Farvand ved Al Af Eskadrechefen erholdt Orlogskapitain Rothe ved sin Ankomst d. 19. Ap Ordre til at lade flittigt patrouillere om Natten, uden at der i denne He seende meddeltes nogen mere specificeret eller detailleret Forskrift, som h

*) Se herom II. Del Pag. 312. Generalstabens Anm.

**) Sammenhold dog II. Del Pag. 375 og 376. Generalstabens Anm.

de at iagttage. Efter hvad der er givet, har denne Patrouillering inden ıbenhvilen fra Rolf Krakes Side indskrænket sig til Udsendelsen af et tøi under en Officers Kommando, hvis Hverv, skjøndt Forklaringerne i ne Henseende ikke ganske ere overensstemmende, det maa antages at e været at holde gaaende mellem Sandvig, Stevning Nor og Mundingen Als Sund Den samme Fremgangsmaade blev fulgt, da Pandserbatteriet r Fjendtlighedernes Gjenoptagelse atter tidlig om Morgenen d. 27. Juni de indtaget sin tidligere Station, og den Nat Overgangen iværksattes, ten mellem d 28. og 29. Juni, var saaledes Patrouillebaaden bleven udt Kl. 10½ med Ordre at holde gaaende mellem Nordostpynten af Arnkil ıt Kysten af Als Nord efter, for at hindre fjendtlige Fartøier fra at gaa n om Arnkilsøre ind i Augustenborg Fjord, afværge fjendtlig Overgang til vning Nor og Sandvig, og forebygge Desertion fra Als, hvorhos Fartøiet ge havde at agere som Lyttepost. Patrouillebaaden naaede efter den af ımes Fører afgivne Rapport og dermed stemmende Forklaring, Revet lem Arnkils Nordostpynt og Batteriet paa Snogbæk Hage, saaledes at Sund havdes aabent, men da Intet blev hørt at røre sig ved Snogbæk, redes der Kl. 1 over mod Sandvig, og efter atter at have været nede ved ıkilsøre, vendte Baaden tilbage til Pandserbatteriet Kl. 2.

Spørges der nu, om Eskadrechefen kan antages at have viist nogen sømmelighed i de af ham med Hensyn til Patrouilleringen trufne Disposiıer, da bliver det paa den ene Side at tage i Betragtning, at det for rinens Virksomhed i disse Farvande netop var af stor Vigtighed, at holde vaagent Øie med Fjendens Bevægelser, hvilket bedst kunde ske ved mindre tøier, der kunde nærme sig Kysten og benyttes som Lytteposter. Eskadrefen var med Hensyn til Forsvaret og Bevogtningen af Øen Als stillet ledes, at Bestemmelserne i Søkrigs Artikel 12 jfr. 721 maatte opfordre ı til at indrette Patrouilleringen paa saadan Maade, at Øen derved efter lighed sikkredes mod Overrumpling og Overfald, og at en enkelt Lyttepost gaaet tabt formedelst Folkenes Uforsigtighed kunde ikke afgive tilstrække- Hjemmel til at forbyde slige smaa Baades Anvendelse. Hertil kommer, Marineministeriet i Skrivelse af 21. Februar til Eskadrechefen alt havde alt det som ønskeligt, at den Næstkommanderende tog Ophold i Nær- en af Arnkilsøre, for derfra at vaage over, at et skarpt Udkig blev holdt l Fjendens Foretagender, navnlig om Natten og i taaget Veir ved Hjælp Fartøispatrouiller med dæmpede Aarer. Men paa den anden Side maa bemærkes, at ligesom Forholdene medførte, at den Næstkommanderende e kunde tage Post ved Arnkilsøre, saaledes havde de ogsaa til Følge, at rouilleringen mere maatte knytte sig til den nordligere end til den sydre Del af Farvandet ved Als. Hvorledes under disse Omstændigheder ı hensigtsmæssigste og virksomste Patrouillering fra Marinens Side lod sig rksætte, maatte nærmest bero paa et Skjøn af den Høistkommanderende, rved han tillige havde at tage Hensyn til Omfanget af de til hans Raadigl stillede Stridskræfter. At han ikke særligen har forsynet Batteriets af med specielle og detaillerede Instruktioner angaaende Maaden, hvorpaa ıne havde at besørge Patrouilleringen udført, skjønnes ikke at kunne lægges n til Last, naar henses til Kapitain Rothes høie Charge i Marinen og den

Erfarenhed og Kjendskab til Tjenesten, hvoraf han maatte forudsættes
være i Besiddelse, ligesom ogsaa at han, der indtog en detacheret Stilling,
Instrux af 1849 § 143 Nr. 3 havde Regler for, hvorledes han havde at fo
holde sig. Men iøvrigt ses det, at Eskadrechefen har foranstaltet Patrouil
baade udsendte fra de i Fjorden stationerede Krigsskibe, og ladet føre Tils
med den hele Patrouillering ved et mindre Dampfartøi.

Med Patrouilleringsvæsenet staar i nøie Forbindelse den Kanonbaad
Station, der før Vaabenhvilen var indrettet bag Arnkils Nordostpynt, hvorf
Patrouillebaad udgik, og en Udkigspost var opstillet paa Pynten af Arnk
Denne Station var forinden Vaabenstilstandens Udløb ganske bleven opgiv
og intet Krigsfartøi blev ved Fjendtlighedernes Gjenoptagelse sendt derhe
Det er under Sagen ikke paaberaabt, at denne Undladelse har været fora
lediget ved Mangel paa saadanne Krigsfartøier, det være sig Kanonchaloup
eller Joller, som vare skikkede til at henligge sammesteds, men derimod gj
gjældende, at Intet vilde have været vundet ved en slig Foranstaltning, i
ethvert saadant Fartøi, strax naar det viste sig, vilde være bleven sku
isænk af Snogbæk Batteriet. Men baade kunde der fra den ved Skov
dækkede Station have været patrouilleret med Fartøier og holdt Udkig p
selve Pynten, og under et Landgangsforsøg, hvor det fjendtlige Batteries Vi
somhed vilde være bleven ikke lidet hæmmet ved det Hensyn, der maa
tages til Fjendens egne Baade, var der Udsigt til, at den her stationere
Søstyrke, naar den var af denne Art, paa en virksom Maade kunde h
bragt Forstyrrelse i den fjendtlige Baadtransport, indtil Pandserbatteriet k
tilstede, et Formaal, der var af den Vigtighed, at Meget derfor burde risike
og offres.

Det kan ei heller billiges, at de mindre, letbemandede Baade, der ben
tedes som Lytteposter, ganske ere opgivne, fordi en enkelt af disse er fal
i Fjendens Hænder, idet de vare af ikke ringe Vigtighed for Sikkerhe
tjenestens tilbørlige Udførelse. Det findes derfor, at Orlogskapitain Mu
ikke tilbørligen har taget Hensyn til de i Instruktionerne af 1849 § 1
Nr. 3 indskærpede Pligter og derved har handlet imod de i Søkrigs Arti
12 og 721 udtalte Grundsætninger, saa at han under denne Post ikke e
sin Paastand vil kunne frifindes.

Forsaavidt Spørgsmaalet dernæst er, om nogen Forsømmelse kan
regnes Orlogskapitain Rothe med Hensyn til den af ham anordnede Sikk
hedstjeneste, vil det ikke kunne falde ham til Last, at han før Vaabenhvi
paa en Tid, da flere Krigsskibe vare stationerede i Farvandet og en Kan
baad endog var henlagt bag Arnkils Nordostpynt, ikke udsendte flere
een Patrouillebaad, idet der dengang patrouilleredes fra de andre Skibe og
egen mindre Dampbaad særlig inspicerede Patrouilleringen. Mere tvivls
er det, om ikke yderligere Foranstaltninger af ham burde have været tru
da han ved Fjendtlighedernes Fornyelse indtog sin tidligere Station. Kan
baadsstationen bag Arnkils Nordostpynt var, som bemærket, opgivet, og I
Krake var det eneste Krigsskib paa Augustenborg Fjord, som nærmest ha
at vaage over Als Sund mellem Snogbæk og Arnkils Landet. Det havde u
disse Forhold været ønskeligt, at en kraftigere Patrouillering her havde fu
Sted, forbundet med et Udkig paa Arnkils Pynten, og at han ikke ha

ladet det bero ved at udsende en Ordonnants til Broen ved Ulkebøl Nørremark, ud for hvilken Batteriet var beliggende i en Afstand af c 3 Kabellængder fra Land. Herved blev vistnok en Forbindelse tilveiebragt med den nærmest kommanderende Landofficer, men nogen selvstændig og uafhængig Sikkerhedstjeneste var dog ikke bragt tilveie. Naar imidlertid henses til, at han først var ankommen paa Augustenborg Fjord d 27. Juni, at han strax ved Ankomsten havde at træffe den høist fornødne Aftale med den kommanderende Landofficer og føie Foranstaltning til en eventuel Indskibning af Tropperne, dersom disse skulde blive afskaarne af Fjenden, samt i det Hele ordne Tjenesten, findes det ikke, at den ovenberørte Undladelse af en kraftigere Patrouillering kan paadrage ham nogen Straf.

B. Rolf Krakes Forsinkelse med betimeligt at naae Stationen efter Vaabenhvilen.

Under Vaabenstilstanden havde Rolf Krake erholdt Ordre om at forene sig med en i Østersøen krydsende Eskadre. Vaabenhvilen udløb Natten mellem d. 25. og 26 Juni, og Rolf Krake modtog d. 25. Juni om Formiddagen Kl. 10 Ordre om at støde til Vest-Eskadren ved Als. Batteriet befandt sig dengang ved Langeland og kunde begive sig til Als enten ved at løbe igjennem de snevre Farvande mellem Øerne Syd for Fyen eller ved at passere det aabne Hav Syd om Langeland og Smaaøerne. Veiret havde været stormfuldt og Barometret vedblev at staa ugunstigt, og Batteriets Chef skjønnede, at det under disse Omstændigheder vilde være det sikkreste at vælge Veien mellem Øerne, der, om end noget længere, muligen under de givne Veirforhold vilde kunne gjennemløbes i kortere Tid. Dette Skjøn kan ikke underkjendes, ligesaalidet som det kan misbilliges, at han i de snevre og vanskelige Farvande mellem Øerne har, da Lodsen vægrede sig for at føre Skibet igjennem om Natten, ligget stille i nogle Timer. saa at han først d. 26. om Morgenen Kl. 6¼ er truffen sammen i Hørup Hav med Eskadrechefen. Dengang var der imidlertid fra Overkommandoens Side reist Spørgsmaal, om Rolf Krake skulde begive sig enten til sin tidligere Station ved Als eller til Fænø Sund, og det kan ikke misbilliges, at Eskadrechefen, saalænge Overkommandoen ikke herom havde taget Beslutning, lod Batteriet indtage Kul, hvorved det blev skikket til at indtage hvilkensomhelst af de omkvæstionerede Stationer, og foreløbig afgaa til Nordkysten af Als, for at afvente nærmere Ordre. Her modtog Batteriets Chef d. 26. Juni om Aftenen Kl. 9¼ Ordre, at begive sig til sin tidligere Station. Han paaberaaber sig, at han har gjort den Lods, som skulde føre Skibet ind i Fjorden, bekjendt med af hvilken Vigtighed det var, at han snarest muligt indtog sin Station, men at denne nægtede, at føre Skibet ind om Natten. Derimod udsiger Lodsen, at han, da Anmodningen skete, rigtignok fremhævede, at det efter Skibets Beskaffenhed og de i Farvandet beliggende Grunde vilde være vanskeligt at føre Skibet ind om Natten, men at han ikke bestemt herfor undslog sig Skjøndt nu ingen fuldkommen Overensstemmelse har været at tilveiebringe, fremgaar det dog af de saaledes afgivne Forklaringer, at Chefen, da Seiladsen i hvert Fald blot kunde ske langsomt, og den mørke Tid ikke

varede længe, har været enig i, at Afgangen udsattes, indtil det lysnede. Skibet ankom derefter Kl. 4 om Morgenen paa sin Ankerplads, og efter de foreliggende Omstændigheder skjønnes det ikke, at der i denne Henseende kan lægges Orlogskapitain Rothe noget til Last.

Naar det under denne Del af Sagen endelig er fremhævet, at Chefen for Batteriet, uagtet han trængte til Lodsens Assistance, dog tillod denne d. 28. Juni om Eftermiddagen at gaa fraborde, for at hente hans i Stegsvig henliggende Jolle, maa den givne Tilladelse til en slig, som det ses, aldeles kortvarig Fraværelse bero paa et individuelt Skjøn over de konkrete Forhold og vil, da der heraf ikke ses at være opstaaet nogensomhelst Ulempe, ikke kunne medføre Ansvar. Under denne Post vil der følgelig ikke kunne blive Spørgsmaal om Ansvar hverken for Kapitain Muxoll eller for Kapitain Rothe.

C. Rolf Krakes Station paa Augustenborg Fjord og Indtagelse af Natstilling eller deslige i større Nærhed af Sundet.

Den Ankerplads, som Pandserbatteriet indtog i Augustenborg Fjord, var den samme baade før og efter Vaabenstilstanden. Ordren fra Eskadrechefen af 19. April befaler at indtage Station i Sandvig eller paa Augustenborg Fjord saa nær ved Arnkilsøre, som det paa Snogbæk Hage anlagte fjendtlige Batteri vil tillade Rolf Krake at henligge umolesteret. Samme Dag indberetter Eskadrechefen til Ministeriet, at en Ordre af det ovenanførte Indhold var meddelt Chefen for Rolf Krake. Denne foretrak som Station Augustenborg Fjord fremfor Sandvig, og efter de Erfaringer, som andre Krigsskibe have gjort, valgtes en Plads Syd for den saakaldte Halvmaanegrund, som det Arnkilsøre nærmest liggende Punkt, hvor Pandserbatteriet kunde henligge umolesteret af de fjendtlige Batteriers Ild. Denne Ankerplads, der var fjernet c. 5,400 Alen fra Arnkils Nordostpynt og 7,800 Alen fra det Punkt, hvorfra Als Sund kunde beskydes, blev billiget af Eskadrechefen og Næstkommanderende, ligesom den ogsaa maa antages at være kommen til Landstyrkens Kundskab, uden at der mod samme er reist nogen Erindring*). Vel er det af Marineministeriet i dets ovenberørte Skrivelse af 21. Februar anbefalet, at Pandserbatteriet, naar det ikke længer blev brugt Sønden for Sundet ved Als, skulde stationeres ved Arnkilsøre, hvor det, ved at tage Position udenfor Øens Sydvesthuk, vilde kunne bestryge Sundet et langt Stykke ind. Men foruden at denne Skrivelse ikke indeholder nogen bestemt Ordre, men har overladt den endelige Afgjørelse til Eskadrechefen, vare ogsaa ved Rolf Krakes Ankomst d. 18. April, Forholdene aldeles forandrede ved de betydelige Batterianlæg, som i Mellemtiden vare udførte af Fjenden. Eskadrechefen har desaarsag i en Indberetning af 22. April fundet sig opfordret til at give en Fremstilling af Forholdene, saaledes som de dengang vare. Det hedder heri, at Krigsskibene, trods de mange Batterier paa den fjendtlige Kyst, formentlig ville kunne forhindre ethvert Forsøg paa Overgang i Als Fjord, men

*) Se dog herom Tilbageblik over Kampen paa Als Pag. 255: „De trufne Forsvarsdispositioner". Generalstabens Anm.

ıt dette ikke vil være Tilfældet i Als Sund, at Lodsen og Skibschefen have ɜrklæret det for en absolut Umulighed, at kunne navigere Batteriet Rolf Krake Als Sund, hvor Farvandet ikke er mere end 4 à 500 Alen bredt, og Alt ınder en Artillerikamp vil blive indhyllet i Røg, idet Skibet ikke styrer let ɔg tilmed paa Grund af Lokaliteterne kun har en meget begrændset Synskreds. Denne Anskuelse har Eskadrechefen tiltraadt med Tilføiende, at dersom Overgangsforsøget sker i Mørke, vil Batteriet saa meget mindre kunne ɔassere Sundet, hvorhos han med Hensyn til Anvendelsen af Pandserskonıerten Esbern Snare yttrer, at denne rimeligvis af Snogbæk Batteriet vil ɜære gjort utjenstdygtig eller skudt isænk, inden den naaer Overgangspunktet. Han slutter med, at han ikke tør vove at paatage sig Ansvaret at kommanlere et Skib til en Tjeneste, hvor dets Ødelæggelse staar ham klart for Øie, ıaar Formaalet med Opoffrelsen dog ikke kan naas, og at Erfaringen allerede ıar viist, at Skibe ikke kunne bestaa mod Landbatterier, især naar disse ere ɔesatte med riflet Skyts. Da nu Eskadrechefen, som bemærket, alt d. 19. April til Ministeriet indberettede, at Positionen vilde blive indtaget af Rolf Krake saa nær Arnkilsøre, som den kunde henligge umolesteret, kan det ikke iiges, at nogen høiere Ordre er tilsidesat derved, at Batteriet ikke har lagt ıig paa en nærmere Plads ved Øret, hvor det kunde beskydes af de fjendtige Batterier, uden selv at kunne udrette Noget mod disse.

Det er derhos oplyst, at der baade i Begyndelsen og Slutningen af April har fundet mundtlige Forhandlinger Sted mellem de Kommanderende over Søstyrken og Armeen paa Als, under hvilke der har været Leilighed il, fra begge Sider, at komme til Kundskab om de indtagne Positioner og m Alt, hvad der maatte være af gjensidig Interesse, og der foreligger en Skrivelse fra 1. Armeedivision af 2. Mai*), som præciserer Resultatet af lisse Forhandlinger saaledes, at Marinen garanterer mod ethvert Landgangsorsøg paa den søndre, østre og nordre Kyst fra Sønderskovens vestre Udkant il Hellesø Færgegaard, og paa Strækningen herfra til Storskovens nordre Udkant mod, at nogen betydeligere Landsætning, vel høist 200 à 300 Mand, il kunne finde Sted. Af en tidligere, fra Eskadrechefen til Marineministeriet ınder 23. April indgiven Indberetning fremgaar det forøvrigt, at Bestemıelsen, naar ikke anderledes befales, var, at Rolf Krake under et Forsøg aa en Overgang i den nordlige Del af Als Sund, skulde forsøge at forhindre ıadant ved fra en Position i Nærheden af Arnkilsøre at skyde langs ind ad undet og ved en Overgang over Als Fjord, at søge at forebygge denne efter edste Skjønnende. Denne Disposition, der ikke indeholder, at den af Miniteriet i Skrivelse af 21. Februar anbefalede Stilling indenfor Arnkilsøres ydvesthuk skulde indtages, er ved Marineministeriets Skrivelse af 25. April ıldstændigen billiget. Det er nu klart, at Batteriets Stationering maatte for ı væsentlig Del afhænge af de konkrete Forhold, saaledes som disse til ıhver given Tid viste sig at være. Opgaven var, at holde det saa nær dets ventuelle Virkeplads, som det overlegne fjendtlige Skyts tilstedede, uden at ılsætte det for at blive gjort ukampdygtigt allerede paa dets Ankerplads, og

*) Se Bilag 8. Generalstabens Anm.

ligesom efter det Foranførte Indberetning i saa Henseende er sket til Ministeriet, saaledes er det under Sagen ikke godtgjort eller bragt til Formodning, at en heldigere beliggende Plads kunde have været valgt end den, der blev benyttet. Om det end kunde have været ønskeligt, at bringe Rolf Krake nærmere til Als Sundet, saa at Skibet i alt Fald om Natten kunde have indtaget en Stilling ved Nordostpynten af Arnkil, ere dog de Grunde, som ere paaberaabte til Styrke for at dette er bleven undladt, af den Natur, at de ikke tør forkastes, thi Skibet, der var kjendeligt ved sine Master og ved Røgen, vilde derved have været udsat for en heftig og vedholdende Beskydning, hvis Virkning ikke forud lod sig beregne, og som muligen vilde have gjort det uskikket til Tjeneste, naar netop dets Medvirkning behøvedes. Da endelig Forholdene ei heller tilstedede at holde Skibet om Natten gaaende i Fjorden og der ikke skjønnes, at være paavist nogen anden Maade, hvorpaa Skibet kunde hensigtsmæssigere have indtaget sin Stilling, findes der ikke under dette Punkt at være begaaet nogen Forsømmelse enten fra Eskadrechefens eller fra Batterichefens Side.

D. Skibets Forberedelse til hurtigst muligt at gaa frem samt Betydningen af de med Kommandoen i Land aftalte Signaler og andre Varsler.

Skibet laa vel ikke med fuld Damp, men dog saaledes, at det strax kunde gaa frem, og at der kun behøvedes c. 4", for at naae den fulde Dampkraft. Alt saavel staaende som løbende Gods var fanget til Masten, Rorpinden var udtaget, og Styrapparatet i Kommandotaarnet i fuldkommen Orden dog bleve Siderne ikke slaaede ned, men da Boltene, der holdt disse, stadige vare i Orden, vilde herved intet Ophold kunne foraarsages. Med Hensyn til Ankringen kunde der, efter hvad Skibschefen under Forhørerne har udsagt efter hans Anskuelse alene være Tale om, enten at have Kjæden udhexet klar til at stikke fra sig eller at have den manet om Spillet og dette klar til Indhivning. Det sidste Alternativ blev af ham valgt, da Ankerletningen vilde kunne ske i faa Minutter og Katning og Kipning derefter finde Sted under Skibets Gang. Det halve Mandskab var om Natten paa Dækket, hvorimod Resten var tilkøis, hvilket havde til Følge, at nogle af Underofficererne havde deres Køier anbragte paa Forbanjeret, men dette var rummeligt og paastaaet at være bleven holdt tilstrækkeligt ryddeligt for Spillets Skyld. Disse var de af Batteriets Chef trufne Forberedelser, som han efter sin Formening ansaa hensigtssvarende under almindelige Forhold, idet han antog, at Dampkjedlerne vilde lide under en vedvarende Spænding af Dampen, at Mandskabet vilde trættes, naar der ei blev indrømmet det den behørige Hvile men at ikke destomindre alt var paa rede Haand, for at Skibet uopholdelig kunde gaa frem, og det øvrige Fornødne dernæst bringes i Orden under Seiladsen. Derimod erkjender han, at han vilde have truffet yderligere Foranstaltninger, hvis han var bleven underrettet om, at et Angreb var nærforestaaende. Vel modtog han d. 28. Juni fra Eskadrechefen en Skrivelse, hvori det hedder, at Fjenden gjør Forberedelser til en storartet Overgang, at ikke mindre end 800 Baade ere i de seneste Dage passerede Flensborg Nord paa

det ikke vides, hvorfra Overgangen skal gaa ud, eller om den skal foré-
ges fra flere Punkter, men at det dog er sandsynligt, at Sundet er et af
tederne, da man har Efterretning om, at Fjenden har flere Guttaperka Baade
ller Flaader bestemte til Overgang over Sundet. Men paa denne Meddelelse
ar Batteriets Chef, efter sin Forklaring, ikke troet at burde lægge nogen
ægt, thi dels blev Skrivelsen, der er betegnet som privat, overbragt ham
ilighedsvis ved een af hans egne Folk, der i et Ærende havde været paa
skadrechefens Station, og dels indeholdt den andre Meddelelser, deriblandt
m Kulforsyning, som ikke tydede paa nærforestaaende Aktion, hvorfor han
enførte den givne Efterretning blandt de flere lignende, endog langt mere
estemte, som før Vaabenhvilen havde været i Omløb og viist sig aldeles
grundede. Det var, efter Batterichefens Formening, nærmest fra Armeen
aa Als, at Signalet om et forestaaende Angreb maatte kunne ventes, thi
ens Strandvagter vare kun 500 à 800 Alen fjernede fra Sundeved Kysten
g et fuldstændigt Baunesystem var etableret*), ligesom han ogsaa, ved den i
and posterede Ordonnants havde sat sig i Forbindelse med den nærmest kom-
nanderende Officer, men forøvrigt nærede han den Anskuelse, der deltes af
e fleste Officerer, at et Angreb paa Als vilde blive indledet med en
rtillerikamp, der vilde give ham Tid til at indfinde sig paa Kamppladsen.

Forsaavidt det nu af Søkrigsprokurøren er lagt Eskadrechefen til Last,
t han ikke personligen har inspiceret Rolf Krake paa Stationen og forvisset
ig om, hvorledes den daglige Tjeneste blev udført, og om, hvilke Foranstalt-
inger der vare trufne for at holde Skibet i stadig Kampberedskab, findes
enne Anke ikke tilstrækkelig begrundet, da Eskadrechefen, efter hvad der
lt under et andet af Sagens Punkter er fremhævet, ikke kunde have nogen
)pfordring til at indlade sig paa at give detaillerede Bestemmelser angaaende
)rdningen af den daglige Tjeneste ombord i Pandserbatteriet. Ligesaalidet
an det med Føie imputeres ham, at han enten skulde have undladt at styrke
foralen og udbrede Tillid hos alle Vedkommende, idet de fremkomne Oplys-
inger ikke give Anledning til at antage, at det skulde have manglet paa
fod og Tillid, eller at han skulde have forsømt at bringe Ministeriets Medde-
elser, saavidt de dertil maatte anses bestemte, til alle Vedkommendes Kund-
kab. — Naar Spørgsmaalet dernæst er, hvorledes Batterichefen kan antages at
ave løst den Opgave, der var stillet ham, maa det bemærkes, at Anker-
ladsens Fraliggenhed medførte, at han ei kunde være tilstede med Batteriet
samme Øieblik Overgang forsøgtes i Als Sund. Det er nu vel muligt, at
an kunde have truffet saadanne Foranstaltninger, hvorved han vilde have
æret i Stand til at komme noget tidligere paa Virkepladsen end sket er,
vilket vilde have havt sin Betydning, dersom Alarmeringen var foregaaet
nere betimeligt, og han havde handlet rigtigere, naar dette af ham var bleven
ugttaget, men Undladelsen heraf vil dog ikke kunne tilregnes ham som nogen
trafbar Forsømmelse, og Resultatet heraf vilde dog i alt Fald have været
øist tvivlsomt. Sundeved og Als Kysterne ere langs med Sundet saa nær-

*) Som under 1. Moment af „Kampen paa Als" Pag. 208 meddelt, har Oberst Faaborg givet Alarmsignalet til Rolf Krake. Generalstabens Anm.

liggende, at, efterat Rolf Krake ved de fjendtlige Batteriers Ild var bleve nødsaget til at indtage den ovenberørte Station, sammes Bistand ikke a Armeen kunde paaregnes ved Angrebets Begyndelse. Kun dersom den mili tære Kystbevogtning formaaede at modstaa det første Anfald, saa at Alar meringen gjennem de aftalte Tegn betimeligen kunde naae Pandserbatterie vilde dette kunne have ydet en kraftig Medvirkning imod Overgangsforsøge men det laa for fjernt til at en Overrumpling ved dets Hjælp kunde fore bygges. Som Følge heraf vil Orlogskapitain Rothe ikke være ifalden Stra for nogen her udvist Forsømmelse, ligesom ei heller den af Søkrigsprokurøre fremhævede Omstændighed, at den saakaldte Hundevagt var anbetroet til e Reservelieutenant, kan regnes ham til Brøde, idet Skibet dengang laa fa Anker, og han i et saadant Tilfælde vidste, at kunne stole paa den Paagjæ dende, efter dennes ham bekjendte personlige Egenskaber.

E. Rolf Krakes Hverv i Almindelighed og Forstaaelsen a de desangaaende givne Ordrer og Bestemmelser.

Hvad Eskadrechefen angaar, da er det under denne Sagens Del af Sø krigsprokurøren særligen paaanket, at Ministeriets Skrivelse af 21. Februa ikke er bragt til Orlogskapitain Rothes Kundskab; men da Rolf Krake ikk dengang blev sendt til Als Fjord, hvor den først ankom i sidste Halvdel a April Maaned, da Forholdene ved de af Fjenden iværksatte Batterianlæ aldeles havde forandret sig, og de Forudsætninger ikke længer vare tilsted hvorfra Ministeriet i Februar var gaaet ud, findes det ikke, at denne Un ladelse vil kunne tilregnes ham som Brøde.

Ligesaalidet skjønnes det med Grund at kunne siges, at han i sine In beretninger til Marineministeriet skulde have givet nogen saadan Fremstillin af Forholdene, der ved Ukorrekthed eller Tvetydighed kunde tjene til at vil lede Ministeriet i dets Beslutninger. Indberetningerne af 22. og 23. Apr hvorom der her nærmest er Spørgsmaal, indeholde, den første: den bestem Udtalelse, at det efter Lodsens og Chefens Erklæring er en absolut Umuli hed, at kunne navigere Rolf Krake i Als Sund, hvor Farvandet ikke er me end 4 à 500 Alen bredt, og hvor Alt under en Artillerikamp vil blive in hyllet i Røg, medens Skibet ikke styrer let og efter dets Lokaliteter kun ti steder en begrændset Synskreds, og den anden: en Angivelse af den Positio som Rolf Krake, hvis ikke anderledes befales, i Tilfælde af Overgangsforsø vil have at indtage, hvilken Anordning, saaledes som alt tidligere relever fremkaldte Ministeriets fuldstændige, i Skrivelse af 25. s. M. udtalte Billigels Det kan ei heller med Føie bebreides Eskadrechefen, at han ved mange fulde, tvetydige og uklare Udtalelser, skulde have vildledet Armekommando med Hensyn til den Medvirkning, som fra Marinens Side turde paaregne Særligen maa det fremhæves, at det i Skrivelse af 28. April til Armee Overkommando af Eskadrechefen udtrykkeligt er udtalt, at nu, da de fjend lige Feltbatterier i Sundeved efterhaanden ere blevne til flere faste Værke der daglig forstærkes og forøges, medens Kystbatterierne paa Alssiden e forsvundne, vil intet Skib af en saadan Størrelse være i Stand til under R og Damp at manøvrere i et yderst snevert Farvand som Als Sund, og kun

ıdstaa den Artilleriild, det ligefra Indgangen til Sundet, Snogbæk Hage tteri, og hele Veien vil blive angrebet af; men det vil ufeilbarligt blive ıdt issænk, førend det naaer til det Sted, hvor det skulde virke, og skulde t end være saa usandsynlig heldigt at naae flydende til Overgangsstedet, de dets Angrebskraft efter al Rimelighed være saa svækket, at der ikke de opnaas andet ved Tabet af et Skib og Størstedelen af dets Besætning, d at Fjenden i en kort Tid vilde blive standset i et Foretagende, som han refter vilde fortsætte med forøget Kraft, thi at vende tilbage og forny ıgrebet vilde Skibet ganske vist ikke kunne. I Henhold hertil meddeles t Overkommandoen, at Eskadrechefens Udtalelser under en tidligere Konfeıce i Ulkebøl Præstegaard, hvilke Udtalelser gik ud paa, at Skibene skulde sistere efter bedste Evne med at forhindre en eventuel Overgang, saavel d Hjælp af Baade som ved Broslagning, og at et bestemt Skib var desigret til at løbe en slig Bro ned, vare begrundede i de daværende Forhold, ›n at disse nu vare saaledes forandrede, at intet Krigsskib vilde kunne løbe l i den snevre Del af Als Sund, og at den Hjælp, som kunde forventes af ırinen, vilde indskrænke sig til, at Pandserbatteriet efter bedste Evne søgte genere Fjendens Foretagender i Als Sund, saa langt dets Skyts kan række ı Arnkilsøre; det tilføies sluttelig, at han har underrettet Marineministeriet ı Skibenes Evne til at understøtte Armeen, og at den af ham fattede Plan r Skibenes Stationering og Anvendelse til dette Formaal fuldkommen er liget af Ministeriet*), hvormed maa antages at være sigtet til den ovenrørte, som Svar paa Indberetningen af 23 April, modtagne Skrivelse af . s. M. Det fremgaar dernæst af Overkommandoens Skrivelse til Krigsnisteriet af 1. Mai, at Armeen ikke fandt sig tilfreds med den Bistand, m herefter kunde ventes ydet — i hvilken Henseende det i Skrivelsen udles, at Rolf Krake efter alle Kompetentes Udsagn ikke er konstrueret til kunne styre i det søndre Als Sunds Krumninger eller vende i den nordre el mellem Arnkilsøre og Kjær Vig — men derimod troede til Ministeriet at aatte henstille, om der kunde foretages Skridt, der muligt kunde lede til nyt Resultat. Hvad der i Henhold hertil er foretaget har ikke været at ›lyse, men det er givet, at Eskadrechefen ikke har modtaget yderligere rdrer, som kunde foranledige ham til at afvige fra de af ham trufne Disısitioner.

Derimod erkjender Eskadrechefen, at han har gjort sig skyldig i en ıkorrekthed ved Affattelsen af den Ordre, der d. 19. April er udfærdiget til ıefen for Rolf Krake, idet denne Ordre ikke i Forbindelse med Broslagning evner Overgang ved Baade; men han har paaberaabt sig, at denne Unøiagghed er afhjulpen under en Samtale, som han d. 21. April ombord i Pandserıtteriet havde med Orlogskapitain Rothe, om hvorledes Batteriet havde at rke, og det er af denne Sidste ogsaa indrømmet, at det var paalagt ham, a den tidtberørte Position ved Arnkilsøre at beskyde Sundet, naar Baadevergang forsøgtes. Ligesom derfor denne Ordre betimeligen er bleven foraaet paa den rette Maade, saaledes ville, efter det Ovenbemærkede, de øvrige

*) Se dog Hovedværket Pag. 64. Generalstabens Anm.

under denne Del af Sagen mod Eskadrechefen fremførte Ankepunkter ikk kunne paadrage ham noget Ansvar.

For Orlogskapitain Rothes Vedkommende, forsaavidt der under dett Sagens Punkt herom er Spørgsmaal, maa det anses givet, at Marineministe riets Skrivelse af 21. Februar ikke er bragt til hans Kundskab, saa at ha ei har tilsidesat nogen ham given Befaling ved at undlade at tage Positio ved Arnkilsøres Sydvesthuk. Det er overhovedet, saaledes som det fremgaa af hvad ovenfor er bemærket, ikke af Eskadrechefen paalagt ham at løbe in i Als Sund, men kun at skyde langs ned ad Als Sund fra en Position i Nær heden af Arnkilsøre. Derimod kan der ikke gives Kapitain Rothe Medhold forsaavidt han har forstaaet de til ham udstedte Ordrer, som om det derve var stillet ham til Hovedopgave at bevogte Als Fjord, thi om han end skuld deltage i Bevogtningen af denne Fjord, og hans Instruktioner vare affattede denne Retning, vare dog tillige andre Krigsskibe stationerede paa Fjorde under Næstkommanderendes Befaling, medens Als Sund alene kunde iagttage og beskyttes af Rolf Krake, der ved sin Konstruktion bedre end noget ande af Krigsskibene var i Stand til at udholde de fjendtlige Batteriers Ild Hvorvidt imidlertid denne mindre rigtige Opfattelse har ledet til Resultater som kunne bevirke Ansvar, vil det ikke være at afgjøre under dette Punk af Sagen.

Naar Søkrigsprokurøren fremdeles har anket over, at Orlogskapitai Rothe har miskjendt sin Stilling som Skibschef under Krigsforhold ligeoverfo Lodserne, overdrevet Betydningen af disses Udtalelser om Rolf Krakes Navi gering i Farvandene ved Als, og fremkaldt eller nærot hos Eskadrechefe urigtige Forestillinger om Vanskeligheden derved i Forhold til Skibets Egen skaber, skjønnes det ikke, at denne Anke efter de fremkomne Oplysninge kan anses beføiet. De Grunde, der have bevirket, at Orlogskapitain Roth havde overveiende Betænkeligheder ved at føre Rolf Krake ind i Als Sun ligge under Sagen klart for Dagen og ere med megen Styrke gjorte gjæ dende baade af ham og Orlogskapitain Muxoll. Allerede Marineministeri har i den oftere nævnte Skrivelse af 21. Februar udtalt, at Farvandet i Sund muligen vilde frembyde uovervindelige Vanskeligheder ligeoverfor Skibet mindre gode Styring. Det er derhos under Sagen fremhævet, at Batteri ikke blot har fuldt Linieskibs Længde, men tillige et usædvanligt Drøn o lystrer ikke Roret, naar Skruen er standset, og endnu mindre, naar de bakkes. Hertil kommer, at der gjennem de mindre Huller i Kommandotaarn kun haves en indskrænket Udsigt, der end yderligere vanskeliggjøres ve Kanontaarnene, og hvis Ulempe især vilde føles under en Kamp, naar Røge udbredte sig fra Batteriets egne og fra de fjendtlige Kanoner. Det er natu ligt, at Chefen for Batteriet har henledet Eskadrechefens Opmærksomhed p disse Omstændigheder, som tildels alt tidligere ikke vare denne ubekjendt og at han, som selv ikke forhen havde befaret Sundet, hos Lodserne erkyndige sig om, hvorvidt Farvandets Beskaffenhed, og det snevre og bugtede Løb Sundet tillode her at manøvrere med Batteriet uden den mest øiensynlig Fare for at løbe det fast. Det kan ingenlunde antages, at han herved h villet overføre sit Ansvar som Skibschef paa Lodserne, men det maatte væ ham af Vigtighed at erfare deres Mening som søkyndige, med Farvand

ie bekjendte Mænd og efter de Forklaringer, der af dem under Forhørerne e afgivne, maa det, om end enkelte Uoverensstemmelser ere tilstede, dog ses bestyrket, at de have delt hans Betænkeligheder.

Søkrigsprokurøren har fremdeles anket over, at Orlogskapitain Rothe r undladt at skaffe sig bedre Underretning om, hvorledes de ham meddelte rdrer vare at forstaa, og at forvisse sig om den Maade, hvorpaa de af ham fattedes, var den rigtige. Men det er herved med Føie af Søggivne mærket, at han personligen ikke nærede nogen Tvivl om Ordrernes rette rstaaelse og følgeligen ikke kunde have den ringeste Anledning til at bede sig en nærmere Forklaring. Fra dette Synspunkt vil der altsaa ikke nne lægges ham noget til Last, selv om det maatte findes at kunne tilgnes ham, at have gjort sig skyldig i Misforstaaelse af en eller anden ham ven Ordre.

F. Rolf Krakes Virksomhed under Krigsbegivenhederne 29. Juni 1864.

Til Bedømmelse af dette Hovedpunkt i Sagen, der dog alene vedkommer logskapitain Rothe, vil det være fornødent at give en Fremstilling af det esentlige Indhold af de Forklaringer, som under Forhørerne ere afgivne om olf Krakes Virksomhed ved den her omhandlede Leilighed.

Der blev, som alt tidligere berørt, om Aftenen Kl. 10½ udsendt en trouillebaad. Ifølge den indgivne Rapport og den Forklaring, der af sammes rer, Lieutenant Normann, under Forhørerne er afgivet, holdtes Baaden gaaende a Kl. 11 mellem Arnkilsøre og Sandvig, og der hørtes nogle enkelte Kanonud, saavidt kunde skjønnes, fra Kysterne af Als Sund temmelig langt Syd a. Omtrent Kl. 12½ hørtes og saas pludselig Geværskud fra Sundeved den ved Snogbæk Hage, 25 à 30 i Tallet, affyrede som Rodeild, hvorfor der ev styret i Retning af Skuddene, og Fartøiet kom herved saa nær ind under nogbæk Hage, at Als Sund erholdtes aabent. Man forblev liggende paa arerne for at lytte, og lidt senere hørtes og snart derefter saas en Baad ermere hen imod Als Kysten. Den befandtes at være en i Stegsvig afhentet odsjolle, og Folkene i den (Lodsen og første Styrmand paa Rolf Krake) klærede, at de ligeledes havde hørt og set Skydningen, som de formente have været rettet mod Jollen, der dog ikke var bleven rammet af noget kud*). Jollen roede videre til Pandserbatteriet, hvilket den naaede Kl. ellem 1 og 2, og Patrouillebaaden vedblev at ro frem, indtil den atter fik andet aabent; her blev den liggende indtil Kl. var 1, hvorpaa den stod over od Sandvig og derfra tilbage mod Arnkilsøre, som naaedes Kl. 1,40; herfra k Baaden et Stykke ud mod Stolbro Næs uden at opdage noget Mistænkegt, satte derpaa Seil til og styrede tilbage til Rolf Krake. Da Baaden var Par Skibslængder fra Pandserbatteriet, blev der slaaet 4 Glas, saa at Kl. tsaa var 2, da Lieutenant Normann kom op paa Batteriets Dæk. Her talte

*) Sammenhængen hermed se „Kampen paa Als", Fjendens Forberedelser til Overgangen, Pag. 199 sidste Stykke, Generalstabens Anm.

han med den vagthavende Officer, Reservelieutenant Bager, om de Skud, han paa Søen havde hørt, da der pludselig hørtes en heftig Geværild, saavidt skjønnedes Syd for Arnkils Skov op ad Rønhave. Lieutenant Normann løb strax ned for at purre Chefen, der gav Ordre til at purre ud. Denne Ordre meddelte han til den vagthavende Officer, (som forøvrigt paastaar, at det var ham, der begav sig ned til Chefen), men Mandskabet var dermed alt i Gang, formentlig varskoet af Fartøisfolkene og de Vagthavende, ligesom Officererne og Maskinmesteren maa være blevne vækkede ved den noget hovedkulds Maade, hvorpaa han kom ned af Trappen, og ved hans Raab ind i Messen, at der formentlig skete Angreb. Nu begyndte Kanonild at høres, og han skyndte sig efter sin Forklaring atter ned til Chefen, der havde ligget tildels paaklædt i Køien, og som nu var i Færd med at iføre sig sine øvrige Klædningsstykker. Chefen beordrede, at alt snarest muligt skulde gjøres klart til at gaa, hvorfor Lieutenant Normann raabte ned i Maskinen, at der skulde Damp op saa hurtigt som muligt, og selv gik forud for at faae Folkene op. Disse kom efterhaanden tilstede saavelsom Officererne, Køierne stuvedes omkring Taarnene paa Finkenetterne, og Folkene gik til Spillet for at lette Anker, i hvilken Henseende Næstkommanderende gav de fornødne Befalinger, ligesom ogsaa Chefen var kommen paa Dækket. Siderne bleve slaaede ned, Ankeret lettet, kattet og kippet, hvilket tildels skete, medens Skibet efter Ankerletningen var kommet i Gang, og de Officerer, der havde Kommando Kanontaarnene, begave sig til disse. Skibet laa efter Lodsens Forklaring dengang omtrent $2^1/_2$ Kabellængder fra Land, det stevnede vindret V. S. V. og det maatte, som han siger, bakke, indtil der var Plads at komme Halvmaanen forbi, hvorimod Chefen under Forhøret ikke vil erkjende, at det har behøvet at bakke, og formener, at en Forvexling af Lodsen her maa findes Sted med den Bakning, som senere foregik, da Batteriet anden Gang samme Dag var paa Augustenborg Fjord.

Hvor lang Tid der forløb, inden Skibet gik frem, har ikke været at oplyse, idet Ingen af de Ombordværende har lagt Mærke til eller kunne erindre Klokkeslettet. I Maskin-Journalen er anført: „trak Fyrene frem Kl. $2^1/_4$, Damp oppe Kl. $2^1/_2$, gik strax frem", men Maskinmesteren har under Forhørerne bemærket, at Klokkeslettet ikkun anføres med Hensyn til Kul forbruget og hovedsagentlig betegnes med fulde Kvarter. Maskinmesteren laa efter sit Udsagn og sov med Klæderne paa, men blev vækket, idet han hørte Lieutenant Normann tale om Skydning, hvorfor han strax sprang op og erholdt Ordre om at trække Fyrene frem. Han saae paa Uhret og er overbevist om, at det viste $2^1/_4$ eller maaske faa Minutter derover. Han behøvede derefter ikke at melde, at Damp var oppe, hvilket han heller ikke vil have gjort, eftersom det var bekjendt, at alt var i Orden, til at Skibet øieblikkeligt kunde gaa an, men der forløb efter hans Skjøn omtrent en Kvarter, inden Signal hertil blev givet, og Skruen begyndte at bevæge sig. imidlertid, forsaavidt Klokkeslettet i Journalen er anført til $2^1/_2$, er det alene grundet paa et Skjøn, thi han saae dengang ikke paa Uhret. Skibet maatte foretage en Dreining for at passere ud af Fjorden, og under denne observerede først Signal fra den paa Broen ved Ulkebøl Nørremark posterede Ordonnants, der i en Jolle saas at ro ud til Batteriet, hvorfor der skete et ringe Ophold

›r at optage ham, som dog ingen nærmere Meddelelse havde at overbringe. 'fterhaanden bemærkedes det nu, at Baunerne bleve tændte, men ingen af e Ombordværende vil have bemærket, at disse vare tændte, førend Batteriet ar i Bevægelse. Saasnart Pandserbatteriet havde passeret Halvmaanegrunden, lev det beskudt fra Batteriet paa Snogbæk Hage, hvorfor Mandskabet blev eordret ned under Dækket. Lodsen erholdt den Ordre, at Skibet skulde gge i Mundingen af Als Sund, og Positionen blev i Henhold hertil taget ıellem Arnkilsøre og Snogbæk saaledes, at man saae Sundet ind til Stor- kovens Østpynt, den saakaldte Køsthuk, samt Als Kysten over det Lave af rnkilsøre Sydvestpynt op mod Rønhave Mark.

Med Hensyn til Bestemmelsen af det Tidspunkt, da Skibet kom i denne 'osition, har ingen Overensstemmelse været at tilveiebringe mellem de For- laringer, som herom ere afgivne. Kapitain Rothe formener, at der siden larmeringen var medgaaet lidt over ½ Time, nemlig 12 Minuter til Anker- ›tning, Dreining og øvrige samtidig hermed udførte Forberedelser og 24 linuter til Seiladsen; de øvrige afhørte Deponenter, der have været ombord Skibet, have ikke dristet dem til at udtale nogen Mening herom, da deres id var saa optaget, at de ikke saae paa Uhret eller i alt Fald kunne erindre lokkeslettet, hvorimod flere Militære, der fra deres Post paa Landet kunde olde Øie med Batteriet, have paastaaet, at Kl. var bleven 3, inden det indtog ın Stilling. Alle de afhørte Deponenter, som have været ombord i Batteriet, re derimod i det Væsentlige overensstemmende i Beskrivelsen af, hvad der ed Ankomsten foregik i selve Sundet. Der bemærkedes mellem Storskoven g Als tversover Farvandet en Stribe Baade stærkt besatte med Bevæbnede. 'ra Kanontaarnene blev der fyret paa disse, først med Kardæsker, senere aa Grund af Afstanden, der er anslaaet til c. 3,000 Alen, med Granater. ›enne Beskydning skete efter de i Taarnene kommanderende Officerers eget kjøn, uden at der i denne Henseende var givet dem nogen Instrux fra kibschefen, men denne iagttog, efter hvad han under Sagen har bemærket, ·a Kommandotaarnet Virkningen af Skuddene, og da han var tilfreds med laaden, hvorpaa Skytset blev betjent, fandt han ingen Anledning til desan- aaende at give særlige Ordrer. Efterat der var bleven skudt paa disse Baade, g Røgen havde fortrukket sig, forsvandt de, og der saas kun Baade ved undeved Siden langs Storskovens nordostlige Side. Rækken med Baade ›rmenes at have været Syd for Arnkilsøre Sydvesthuk, idet Baade saas at ›rsvinde bag Pynten. Bag denne Række Baade var en smal lys Stribe 'and, og bagved var der sort af Baade mellem Storskoven og Als. Ved de ørste Skud blev Rækken af Baade brudt, og der opstod Forstyrrelse blandt isse, og foruden Baadene ved Sundeved Siden saas andre Baade i travl ›evægelse for at naae samme, men Nord for Arnkilsøre Sydvesthuk bemær- edes ingen Baade. Beskydningen af Sundet fortsattes nu i nogen Tid til- yneladende med god Virkning, men man vedblev paa Pandserbatteriet at ære ganske uvidende om de virkelige Forhold paa Kysten af Als, uden for- aavidt man af Geværskuddenes Retning, der stedse trak sig mere sydlig ller sydostlig, kunde slutte, at vore Tropper maatte vige tilbage for den fjendt- ge Overmagt. Da Skydningen hørtes svagere og svagere, og Sundet var levet saa godt som tomt for Baade, kom Kapitain Rothe efter sit Udsagn

til den Overbevisning, at Fjenden havde erholdt fast Fod paa Als og efte den alt forløbne Tid ikke kunde ventes at ville blive drevet tilbage. Ha bestemte sig derfor til at høre op med Skydningen, uagtet Skibet, skjønd det ved den fjendtlige Ild havde lidt noget Havari, dog endnu var i fuld kommen kampdygtig Stand, idet han tillige havde den Opgave at bevogt Als Fjord og være behjælpelig med at optage muligen forsprængte Troppe korps. Om denne Beslutning konfererede han med Næstkommanderende hvorimod han ikke sammenkaldte noget Skibsraad, hvilket han ansaa ufor nødent. Hvorlænge han er forbleven i Mundingen af Als Sund, kan han ikk nøie bestemme, men efter Antallet af de faldne Skud, anslaar han Tiden ti 1 à $1^1/_4$ Time, hvorimod flere af de ombordværende Deponenter kun beregn Tiden til $^1/_2$ à $^3/_4$ Time, hvilket ogsaa stemmer med de Forklaringer, der er afgivne af de Militære, som have havt Post paa Als Kysten. Under Tilbage seilingen, som formentlig er gaaet for sig c. Kl. $3^3/_4$, vexledes Skud me Batteriet paa Snogbæk Hage, og Rolf Krake gik omtrent til sin tidliger Ankerplads. For at komme til Kundskab om, hvad der var forefaldet, og hvor ledes Stillingen var, besluttede Chefen at sende et Fartøi i Land, men denn Plan maatte opgives, da der fra Krat eller Gjærde blev skudt med Riffe kugler. Da saaledes Intet her var at udrette, stod Skibet atter ud af Fjorden omtrent udfor Halvmaanen hørtes det imidlertid, at Skydningen, som vedbl vende havde trukket sig sydligere, blev meget stærk og avancerede i nordli Retning. Chefen lod derfor paany dreie, til hvilken Dreining, hvorunder ti lige bakkedes, medgik omtrent 10 Minuter, og stod igjen tilbage, men Ilde som havde stoppet noget, trak sig nu atter Syd paa, hvorfor han, da d atter hørtes Skydning fra Hardeshøi og man formente, at have set Baade Fjorden, Kl. $4^3/_4$ stod ud af Augustenborg Fjord. Ved at passere Als Sun saas ingen Baade eller Bevægelse dersteds, og Kursen styredes nu nordli igjennem Als Fjord under fortsat Skydning mod de fjendtlige Batterier, indt Batterierne ved Noldtang og Varnæshoved vare passerede.

Ilden fra det fjendtlige Skyts var nu bleven saa heftig, at Dampskib Hertha og nogle Kanonfartøier, som henlaa i Stegsvig, svævede i en ikke ring Fare, men Rolf Krake kom disse til Undsætning og dækkede dem saaled mod den fjendtlige Ild, at det lykkedes dem at komme ud af den farlig Stilling, hvori de befandt dem.

Det fremgaar af denne Fremstilling, at der, den Nat Angrebet sket har været udsendt en Patrouillebaad til Als Sund, og at Rolf Krake, sa snart de første Geværsalver hørtes, strax har været i Bevægelse omtre samtidig med Baunernes Tænding. Der er vel sket et, skjøndt dog høi ubetydeligt Ophold i Farten derved, at Ordonnantsen fra Ulkebøl Nørremar der efter at have viist Signal kom roende ud fra Broen, blev taget ombor men foruden at neppe nogen egentlig Forsinkelse derved kan siges at væ indtraadt, maatte det for Chefen være af Vigtighed at erfare, om der me bragtes Efterretninger fra den kommanderende Landofficer, med hvem h gjennem denne Mand var traadt i Forbindelse. Ved Ankomsten til Sund viste det sig strax, at Strandvagterne og den øvrige Kystbevogtning var ove vældet; at en stor Del fjendtlige Tropper vare landsatte, og en betydel Kyststrækning besat af disse. Efter hvad der under Sagen tidligere

emærket om den valgte Ankerplads og om de til at holde Skibet i kamp-
eredt Stand trufne Foranstaltninger, kan det, om end Noget i enkelte Ret-
inger er fundet at bemangle, dog ikke antages, at Chefen herved har gjort
g skyldig i nogen strafskyldig Forsømmelse, og da han har været i fuld
irksomhed fra Batteriet blev alarmeret, som det maa antages ved den første
kydning, og det ringe Ophold, Seiladsen kan have lidt ved Ordonnantsens
mbordgaaen, er at regne for Intet, maa det tilskrives Afstanden fra Ligge-
ladsen, at Sundet først er naaet paa en Tid, da Batteriets Medvirkning havde
ıbt sin paaregnede rette Betydning. At Chefen, da Baadene skulde beskydes,
ıke gav Kommandørerne i Kanontaarnene nogen udtrykkelig Instruktion om
kytsets Betjening, er ikke af nogen videre Betydning, da han selv paaagtede
irkningen og hermed var tilfreds. Naar der fremdeles er ført Anke over,
; han i det Hele ikke tilbørligen har instrueret Skibets Officerer om dets
gentlige Opgave, maa denne Anke efter de afgivne Forklaringer anses ube-
iet. Hans Foranstaltninger med Hensyn til Ankerets Katning og Kipning
g hans Undladelse af at gjøre noget Forsøg paa at løbe længere ind i Sundet
ed Batteriet, da han mærkede, at Afstanden var større, end at dets Skud
unde hæmme Baadetransporten længere nede i Sundet, kan efter de ham af
skadrechefen tillagte Ordrer ei heller paadrage ham Ansvar. Vel fortsattes
kydningen endnu, skjøndt i sydligere Retning, dengang han forlod sin Posi-
on i Sundets Munding, men da han om Stillingen paa Land ikkun vidste,
; vore Tropper trængtes tilbage, at Kyststrækningen ved den snevre Del af
undet var i Fjendens Magt, og at Baadetransporten ikke kunde standses
engere nede i Sundet af ham, kan det ikke misbilliges, at han har anset sig
ligtig at efterkomme den øvrige Del af den ham tillagte Ordre, hvorefter
an ogsaa skulde yde Bistand ved Bevogtningen af Als Fjord og understøtte
ırsprængte Troppeafdelinger, i hvilken Henseende bemærkes, at han har
julpet flere Krigsskibe, der uden saadan Hjælp vilde have været udsatte for
delæggelse. Den eneste Maade, hvorpaa han muligt kraftigere kunde have
ıedvirket til at modstaa Angrebet, vilde have været at løbe længere ned i
undet og at have Alt hertil beredt, altsaa ladet Ankeret hænge for Klydset,
ıen Undladelsen heraf kan, efter det ovenfor Anførte, i intet Fald paadrage
am Straf.

I Overensstemmelse med den for enhver enkelt Hovedposts Vedkom-
ıende givne Fremstilling bliver det dernæst at afgjøre, hvorledes enhver af de
aggivne vil være at anse for sit under disse Poster omhandlede Forhold.

Foreløbigen maa det dog med Hensyn til Orlogskapitain Rothe bemærkes,
t han i Slutningen af 1864, da Antallet af Søofficerer indskrænkedes, erholdt
ın Afsked af Krigstjenesten, men at ligesom han selv har ønsket sit Forhold
nder Krigen gjort til Gjenstand for retlig Prøvelse, saaledes indeholde de
f Hans Majestæt Kongen under 7. August f. A. og 7. Marts d. A.
fgivne allerhøieste Resolutioner fornøden Hjemmel for Kommissionen til
agens Behandling og Paakjendelse i dens Helhed.

Hvad dernæst det ham under Sagen imputerede Forhold betræffer, da
ıde vel de af ham trufne Foranstaltninger med Hensyn til Patrouillering,
ieredskab til at gaa an ved første Signal og kraftig Optræden i Als Sund
ılskilligt tilbage at ønske, men det kan, efter hvad der under Posterne A., D.

og F. er bemærket, ikke paadrage ham noget Straffeansvar, saa meget mindre som han uden egen Skyld først er ankommen til sin Station, ganske kort før Angrebet skete, og ei havde faaet Tid eller Leilighed til at gjøre sig bekjendt med de Forsvarsmidler, der fra Landkrigsmagtens Side vare tagne til Beskyttelse af den ved Sundet beliggende Nordkant af Als. Idet han derfor vil være at frifinde for Søkrigsprokurørens Tiltale, vil han dog efter Omstændighederne have at tilsvare sin Andel af Søgsmaalets Omkostninger.

Med Hensyn til Orlogskapitain Muxoll bemærkes, at ligesom de under F. omhandlede Ankepunkter ikke ere rettede mod ham, saaledes kan intet Ansvar paabyrdes ham for det under B., C,, D. og E. ham imputerede Forhold. Derimod fremgaar det af den under A. givne Udvikling, at Patrouilletjenesten har været ordnet paa en mindre fyldestgjørende Maade, og at navnligen et væsentligt Led i Bevogtningen af Als Kysten er gaaet tabt derved at Kanonbaadsstationen ved Nordostpynten af Arnkil ved Fjendtlighedernes fornyede Udbrud var bleven opgivet. Den herved udviste Forsømmelse kan ikke siges at have været uden Skade for den Kongelige Tjeneste under Forsvaret af Als og maa følgelig henføres under Bestemmelserne i Søkrigs Artikel 979 jfr. 12 og 721 og Straffen være at bestemme efter den 26. Søkrigs Artikel jfr. med allerhøieste Resolutioner 28. August 1795 og 2. Februar 1834. Ved Valget blandt de i disse Lovbestemmelser nævnte Straffearter maa der tages Hensyn til det høist vigtige og ansvarsfulde Hverv, navnligen i Henseende til Bevogtningen og Forsvaret af Øen Als, der under Krigen var anbetroet Orlogskapitain Muxoll, saa at en ringere Straffeart end Fæstningsarrest hverken efter Sagens Beskaffenhed eller hans Kommandostilling skjønnes at burde bringes til Anvendelse. Men der er god Føie til at fastsætte Graden med den størst mulige Lempelighed. Han var i sin Kommando stillet under særdeles vanskelige Forhold, havde en udstrakt Kyst at bevogte og kan derhos ved Massen af paatrængende Forretninger strax efter Fjendtlighedernes Gjenoptagelse lettelig være bleven afholdt fra at skjænke Kanonbaadsstationen bag Arnkils Pynten den Opmærksomhed, der tilkom den. I Betragtning heraf bestemmes Straffen til mildeste Grad af Fæstningsarrest efter allerhøiest Resolution af 14. December 1792 og Tiden til 1 Maaned. De Saggivnere ville derhos hver med det Halve have at udrede Sagens Omkostninger skadesløst og derunder ifølge Instruktion 20. Januar 1792 § 4 i Salær til Søkrigsprokurøren 200 Rd. samt i Medfør af Krigs Artikel Brev 29. Juli 1756 § 75 i Retsgebyr til Overauditøren, Etatsraad Suenson, ligesaa meget.

Thi kjendes for Ret:

Afskediget Orlogskapitain Hans Peter Rothe, Kommandør af Dannebroge og Dannebrogsmand, bør for Søkrigsprokurørens Tiltale i denne Sag fri at være;

Orlogskapitain Frederik Christian Georg Muxoll, Kommandør af Dannebrog og Dannebrogsmand, bør hensættes i Fæstningsarrest af 1. Grad i 1 Maaned.

Saa betale de og hver med det Halve Sagens Omkostninger skadesløst der under i Salarium til den konstituerede Søkrigsprokurør 200 Rd. og til Overauditør, Etatsraad Suenson i Retsgebyr ligesaa meget.

Saaledes dømt i den ifølge allerhøieste Resolutioner af 7. August 1865 g 7. Marts dette Aar nedsatte Kommission til Paakjendelse af det af Orlogs-apitain Muxoll som Chef for Eskadren i Øsersøens vestlige Del og af Eskediget Orlogskapitain Rothe som Chef for Batteriet Rolf Krake udviste orhold ved Forsvaret af Øen Als.

Kjøbenhavn, d. 20. December 1866.

Steen Bille. Mollerup.

Vi stadfæste herved allernaadigst Kommissionens Dom, og vil Straffen ære at udstaa i Citadellet Frederikshavn.

Kjøbenhavn, d. 8. Januar 1867.

Christian R.

C. van Dockum.

Ved Kongelig Resolution af 25. Januar 1867 forandredes den Orlogs-apitain Muxoll idømte Straf af Arrest i en Maaned i Citadellet Frederikshavn l fjorten Dages Arrest.

Tabs

for Kampen paa Als

Troppeafdeling.	Døde.			Saarede.					
				Paa vore Lazarether.			Fangne.		
	Officerer.	Underofficerer p. p.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	Officerer.	Underofficerer p. p.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	Officerer.	Underofficerer p. p.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.
Overordnede Stabe.....	1	»	»	»	»	»	»	»	»
3. Regiment	6	7	33	3	6	44	1	2	36
4. —	4	2	23	3	5	38	2	»	44
5. —	3	6	75	2	5	57	3	1	63
10. —	»	»	3	»	1	4	»	1	19
18. —	2	2	46	3	4	50	3	3	54
4. Dragonregiment	»	»	»	»	»	»	»	»	»
9. Batteri	»	»	1	»	»	»	»	»	2
Fæstningsartilleriet.....	»	1	1	»	»	2	1	»	»
1. Ingenieurkompagni	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Summa...	16	18	182	11	21	195	10	7	218

*) De Savnede maa antages for Størstedelen enten at være faldne elle hjemsendte af Fjenden som Slesvigere. — I Tabslisten ere kun optagn Tabene under selve Fægtningen. Derimod ere 1 Officer og 29 Underofficere og Menige, henhørende til 3, 4., 5., 6., 10., 12., 15., 17., 18. og 22. Regi ment, Artilleriet, Arbeiderafdelingen paa Als, og Militærarbeiderklassen, de henlaa som Syge eller Saarede paa Lazaretherne i Augustenborg og Nord borg, ikke medoptagne; ligeledes ere ikke medoptagne 29 Sygevogtere o andre Militærarbeidere udenfor Afdelingerne, som bleve tagne tilfange paa d nævnte Steder.

De under Fægtningen faldne, saarede eller fangne Officerer vare:

Faldne: Oberst T. C. Faaborg, Kommandør for 4. Brigade. Kapitai C. P. D. Bügel af 4. Regiment. Premierlieutenanterne W. B. Stonor af 5

ıte
29. Juni 1864*).

Usaarede Fangne.			Savnede.			Det totale Tab.			Anmærkning.
Officerer.	Underofficerer p. p.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	Officerer.	Underofficerer p. p.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	Officerer.	Underofficerer p. p.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	
»	»	3	»	»	1	1	»	4	
»	2	134	»	»	42	10	17	289	
10	25	460	»	»	46	19	32	611	
7	20	413	»	»	»	15	32	608	
16	26	322	»	12[1]	350[2]	16	40	698	[1]) Slesvigere. [2]) Deraf 341 Slesv.
1	9	329	»	»	62[1]	9	18	541	[1]) Deraf 25 Slesvigere.
»	»	1	»	»	»	»	»	1	
»	2	19	»	»	3	»	2	25	
2	6	69	»	»	17[1]	3	7	89	[1]) Deraf 15 Slesvigere.
»	»	2	»	»	3	»	»	5	
36	90	1752	»	12	524	73	148	2871	

egiment, A. H. Drastrup af 3. Regiment, J. P. T. Westberg af 4. Regiment, . D. M. Walter af 3. Regiment, J. P. Hindenburg af 4. Regiment. Sekondeutenanterne af Inf. Krigsres. W. E. G. Buchhave, J. G. F. Schlegel og . A. Færch af 3. Regiment, H. H. Pingel af 4. Regiment, R. L. Møller, . H. Petersen af 5. Regiment, G. Faye og C. Trepka af 18. Regiment, ekondlieutenant H. V. Berzelius (svensk) af 3. Regiment.

Saarede: Kapitainerne O. J. H. Krabbe af 3. Regiment, F. F. H. Baller g A. C. Volqvartz af 18. Regiment. Premierlieutenanterne H. T. B. Benzon f 18. Regiment, F. F. Jantzen af 4. Regiment (fangen), Premierlieutenant af nf. Krigsres. N. O. Snertinge af 5 Regiment, Premierlieutenant J. H. H. C. hrane af 4. Regiment, Premierlieutenant af Inf. Krigsres. C. J. Rongsted af . Regiment, Premierlieutenant F. J. Wedel-Jarlsberg (norsk) af Fæstn. Artil.

(fangen). Sekondlieutenanterne L. Gerlach af 3. Regiment, S. C. J. Eibe a 4. Regiment (fangen), J. F. K. Rasmussen af 5. Regiment (fangen), Sekond lieutenanterne af Inf. Krigsres. N. G. M. Schaarup af 5. Regiment (fangen) C. C. Høhling og C. P. Goldmann af 18. Regiment (begge fangne), J. C. F. C Hindenburg af 3. Regiment, C. G. P. Hansen af 5. Regiment, C. F. Leth a 3. Regiment (fangen), J. Hage af 4. Regiment, karakteriseret Sekondlieutenan P. C. Jørgensen af 18. Regiment (fangen) og Sekondlieutenant A. W. Palm (svensk) af 5. Regiment (fangen).

Usaarede Fangne: Majorerne W. E. S. Gedde, Kommandør for 10 Regiment, P. C. R. Weyhe af 18. Regiment. Kapitainerne S. E. Mathiesse af 4. Regiment, H. Glahn og L. C. Lorentzen af 10. Regiment, C. S. Glah af 4. Regiment, F. Bartholin af Fæstn. Artil. og C. A. Thesen af 10. Regi ment. Premierlieutenanterne F. L. Satterup af 5. Regiment, J. B. Linneman af 4. Regiment, Premierlieutenant af Inf. Krigsres J. A. T. Vilstrup af 10 Regiment, Premierlieutenanterne N. T. Nielsen af 5. Regiment, H. M. Kil man (svensk) af 4. Regiment og R. af Klinteberg (svensk) af 4. Regiment Sekondlieutenant G. G. Wandler af 10. Regiment, Sekondlieutenant af In Krigsres. C. S. Aagaard af 10. Regiment, Sekondlieutenant F. A. Schleppe grell af 5. Regiment, Sekondlieutenanterne af Inf. Krigsres. F. E. Holck o C. A. Wildau af 10. Regiment, T. C. W. Jessen af 4. Regiment, J. G. C Voigt og J. A. Müller af 5. Regiment, V. A. T. Westrup af 4. Regiment, C. C Ekeroth af 10. Regiment, C. A. W. Bjerring af 4. Regiment, J. J. S. Winthe og C. Fauerholdt af 10. Regiment, C. L. Ekeroth af 5. Regiment, J. A. I Ingstrup og H. W. T. Gerstenberg af 10. Regiment, Sekondlieutenant a Artil. Krigsres. A. W. Müller af Fæstn. Artil, Sekondlieutenanterne af In Krigsres. J. F. Fehrmann og F. M. Frantzen af 4. Regiment, R. B. Leth a 5. Regiment, S. J. G. Fauerschou af 10. Regiment, Sekondlieutenant A. F Wester (svensk) af 10. Regiment.

Den paa Lazarethet paa Augustenborg henliggende, fangne Officer var Sekondlieutenant af Inf. Krigsres. R. H. G. Gradhandt af 22. Regiment.

Officersbesætningen under Kampen paa Als d. 29. Juni.

(Givet exempelvis for et Par af Regimenterne.)

3. Regiment.

Kommandør: 1 Oberst, tillige Kommandør for Bat. II.
Adjutant: 1 Sekondlieutenant.

ataillon I.

Kommandør: 1 Kapitain.
Adjutant: 1 Sekondlieutenant af Krigsreserven.

1. Kompagni: 1 Premierlieutenant, fungerende som Kompagnikommandør.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven, hvoraf den ene lige udnævnt.

2. Kompagni: 1 Kapitain, Kommandør.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven, hvoraf den ene lige udnævnt.
1 Sekondlieutenant, svensk.

5. Kompagni: 1 Kapitain af Krigsreserven, Kompagnikommandør.
3 Sekondlieutenanter af Krigsreserven.

6. Kompagni: 1 Premierlieutenant af Krigsreserven, Kompagnikommandør.
1 Sekondlieutenant af Krigsreserven.
1 — , svensk.

ataillon II.

Kommandør: (Regimentskommandøren).

3. Kompagni: 1 Kapitain, Kommandør.
1 Sekondlieutenant.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven, hvoraf den ene lige udnævnt.

4. Kompagni: 1 Premierlieutenant, Kommandør.
1 — , svensk.
1 Sekondlieutenant, lige udnævnt.

7. Kompagni: 1 Premierlieutenant, Kommandør.
1 — af Krigsreserven.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven, hvor den ene lige udnævnt.

8. Kompagni: 1 Premierlieutenant, Kommandør.
1 — , svensk.
1 Sekondlieutenant.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven, hvor den ene lige udnævnt.

4. Regiment.

Kommandør: 1 Major, tillige Kommandør for Batl. II.
Adjutant: 1 Premierlieutenant.

Bataillon I.

Kommandør: 1 Kapitain.
Adjutant: 1 Sekondlieutenant af Krigsreserven.

1. Kompagni: 1 Premierlieutenant, Kommandør.
1 char. Premierlieutenant.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven, hvor den ene lige udnævnt.

2. Kompagni: 1 Kapitain, Kommandør.
1 Premierlieutenant, svensk.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven, hvor den ene lige udnævnt.

5. Kompagni: 1 Premierlieutenant, Kommandør.
1 Sekondlieutenant.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven.

7. Kompagni: 1 Premierlieutenant, Kommandør.
1 — , svensk.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven, hvor den ene lige udnævnt.

Bataillon II.

Kommandør: (Regimentskommandøren).

3. Kompagni: 1 Premierlieutenant, Kommandør.
1 Sekondlieutenant.
2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven.

4. Kompagni:	1 Kapitain, Kommandør. 1 Premierlieutenant, svensk. 2 Sekondlieutenanter af Krigsreserven.
6. Kompagni:	1 Kapitain, Kommandør. 1 Sekondlieutenant. 1 — af Krigsreserven, lige udnævnt.
8. Kompagni:	1 Premierlieutenant, fungerende som Kompagnikommandør. 1 Sekondlieutenant af Krigsreserven 1 — , svensk.

Tabsliste

for Fægtningen ved Lundby d. 3. Juli 1864.

Troppeafdeling.	Døde			Saarede.						Usaarede Fangne.			Savnede.			Det totale Tab.			Anmærkning.
				Paa egne Lazarether.			Fangne.												
	Officerer.	Underofficerer.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Underkorporaler, Spillemænd og Menige.	
1. Regiment (5. Komp.)	1	1	30	1	1	24	1	1	16	»	1	19	»	»	2	3	4	91	

Den faldne Officer var: Premierlieutenant P. J. C. Betzholz (svensk). De saarede Officerer vare: Kapitain P. C. C. Hammerich (fangen) og Sekondlieutenant af Inf. Krigsres. N. J. Grave.

General Steinmanns Proklamation af 9. Juli til Hæren.

Soldater!

Efter al Sandsynlighed vil Fjenden forsøge et Angreb paa Fyen.

Jeg er overbevist om, at hele Armeen med mig er fast besluttet paa et Offer at sky for at afslaa dette; det vil og bør lykkes os, naar vi kun le i Forening have den faste Villie at seire.

Værer aarvaagne, Kammerater! Lad ingen Anstrængelse være Eder for or! Indlad Eder ikke paa lang Skyden, men kast Fjenden med Bajonetten Havet, naar han forvovent skulde have overskredet det! Tanken om, at ampen gjælder Danmarks Hjerte, vil lægge dobbelt Kraft i Eders Arm — Forsynet vil velsigne Eders Gjerning.

Vort Løsen være: Konge og Fædreland!

Anordning med Hensyn til Skibes og Personers Adgang til og Afreise fra Fyen.

§ 1. Det forbydes alle Fartøier af hvilkensomhelst Art eller Størrels at lande paa Fyen eller at forlade Øen andre Steder end ved en af den Kjøbstæder. Undtagne ere selvfølgelig Marinens Skibe og andre Fartøie der godtgjøre at seile i Hærens Tjeneste eller ere forsynede med Over kommandoens Tilladelsesbevis, ligesom ogsaa de paa Øen værende fast Lodserier.

§ 2. Paa Strækningen fra Bogense til Faaborg tør intet Fiskeri me Baade finde Sted uden Tilladelse af den øverstkommanderende Officer pa Stedet.

§ 3. Enhver, der ankommer til eller vil forlade Øen, skal øieblikkeli ved Ankomsten eller før Afreisen melde sig ved den Kystvagt, der samtidi med at nærværende Anordning træder i Kraft, af Feltpolitiet vil blive etablere ved hver Kjøbstads Havnested, og førend denne Kystvagt ved Undersøgels af Dokumenter og Personer har erklæret, at Intet er til Hinder for at ga iland eller afreise, tør Ingen forlade Skibet eller Øen. Enhver Skibsfører ansvarlig ikke blot for sit Mandskab, men ogsaa for at enhver privat Passage medfører lovformelig Legitimation.

§ 4. Som lovlig Legitimation udfordes, at Enhver medbringer et af e dansk Øvrighed udstedt Pas, indeholdende nøiagtigt Signalement, Reiserout Reisens Hensigt og Varighed samt en af tvende, Øvrigheden som paalidelig bekjendte, Mænd afgivet og Passet paategnet Attestation om Vedkommende Loyalitet. Istedetfor Øvrighedspas kan selvfølgelig træde Pas, udstedt af af de kongelige Ministerier.

Et lignende Pas vil være nødvendigt for Enhver, der fra en Kjøbsta i Fyen agter at begive sig til en anden.

For Skippere og Skibsmandskab vil dansk Borgerbrev, Styrmandspater og Søfartsbøger være tilstrækkelig Legitimation til at anløbe vedkommend Havne; ville de derimod begive sig ind paa Øen, maa de medbringe Pa som anført.

§ 5. De nævnte Legitimationsdokumenter skulle strax ved Ankomste ligesom ogsaa ved Afreisen forevises for og paategnes af den paa Sted værende Kystvagt. Samtlige Værter ere ansvarlige for, at ingen Fremme

ges i Logis, forinden Vedkommende har forevist lovligt udstedt og paa-egnet Pas.

§ 6. Enhver, der som Marketender eller paa anden Maade søger rnæring eller Ophold ved nogen af Armeens Afdelinger, vil have inden 14 age fra Dato at tilveiebringe Legitimation som ovennævnt og fremkomme ed denne for Feltpolitimesteren ved Armeens Hovedkvarter.

§ 7. Disse Bestemmelser træde i Kraft d. 20. d. M.

Skulde Nogen benytte falsk Pas eller overlade Andre sine Legitimations-okumenter eller i andre Henseender overtræde disse Bestemmelser eller gjøre orsøg derpaa, vil han blive draget til Ansvar og alvorligt straffet.

Armeens Overkommando, Eiby pr. Indslev, d 17. Juli 1864.

Steinmann.

Fredspræliminærer.

Nærværende:

For Østerrig:
Grev Rechberg.
Baron Brenner.

For Danmark:
Hr. Quaade.
Hr. Oberst Kauffmann.

For Preussen:
Hr. v. Bismarck.
Baron Werther.

Efterat de Befuldmægtigede for Østerrig, Danmark og Preussen idag havde samlet sig til en Konference i Udenrigsministeriet og produceret deres respektive Fuldmagter, som befandtes i god og rigtig Form, ere de komne overens om følgende Fredspræliminærer:

I.

Hans Majestæt Kongen af Danmark renoncerer paa alle sine Rettigheder til Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg til Fordel for Deres Majestæter Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen, idet Allerhøjtsamme forpligter Sig til at anerkjende de Dispositioner, som de nævnte Majestæter ville træffe med Hensyn til disse Hertugdømmer.

II.

Afstaaelsen af Hertugdømmet Slesvig omfatter alle de til dette Hertugdømme hørende Øer ligesaavel som det paa Fastlandet beliggende Territorium.

For at simplificere Grændsereguleringen og for at gjøre Ende paa de Ulemper, der opstaa af de jydske Territoriers Beliggenhed som Enklaver i det slesvigske Territorium, afstaar Hans Majestæt Kongen af Danmark til Deres Majestæter Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen de jydske Besiddelser, der ligge Syd for Distriktet Ribes paa Landkaartet angivne sydlige Grændselinie, saasom det jydske Territorium Møgeltønder, Øen Amrom de jydske Dele af Øerne Føhr, Sild og Romø o. s. v.

Derimod samtykke Deres Majestæter Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen i, at en tilsvarende Del af Slesvig, indbefattende foruden Øen Ærø Territorier, der tjene til at frembringe fornævnte Distrikt Ribes Sammenhæng med det øvrige Jylland og til at korrigere Grændselinien mellem Jylland

g Slesvig henimod Kolding, bliver adskilt fra Hertugdømmet Slesvig og ıkorporeret i Kongeriget Danmark. Øen Ærø danner kun i Forhold til sin ırritoriale Udstrækning en Del af denne Kompensation.

Enkelthederne ved Grændseliniens Afstikning skulle ordnes ved den ıdelige Fredstraktat.

III.

Den Gjæld, der er kontraheret enten for Kongeriget Danmarks, eller for t af Hertugdømmerne Slesvigs, Holstens og Lauenburgs særlige Regning, edbliver at falde hvert især af disse Lande tillast.

Den Gjæld, der er kontraheret for det danske Monarkis Regning, skal eles imellem Kongeriget Danmark paa den ene og de afstaaede Hertugømmer paa den anden Side i Forhold til begge Deles respektive Folketal.

Undtagne fra denne Deling ere:

1) Det af den danske Regjering i December Maaned 1863 i England ontraherede Laan, der vedbliver at falde Kongeriget Danmark tillast.

2) De allierede Magters havte Krigsomkostninger, hvis Godtgjørelse vertages af Hertugdømmerne.

IV.

De høie kontraherende Parter forpligte Sig til at slutte en Vaabentilstand paa Grundlag af den militære Besiddelsestilstand fra 2. August at egne, hvilken Vaabenstilstands Vilkaar ere specificerede i den vedlagte 'rotokol.

V.

Saasnart disse Præliminærer ere undertegnede, ville de høie kontraerende Parter træde sammen i Wien for at underhandle om en endelig 'redstraktat.

Sket i Wien d. 1. August 1864.

undert. (L. S.) Quaade.
(L. S.) Kauffmann.
(L. S.) Grev Rechberg.
(L. S.) Brenner.
(L. S.) v. Bismarck.
(L. S.) Werther.

Protokol angaaende Vaabenstilstandens Betingelser.

Til Iværksættelse af Artikel IV af Fredspræliminærerne, der ere undertegnede i Dag imellem Hans Majestæt Kongen af Danmark paa den ene Side og Deres Majestæter Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen paa den anden Side, ere de undertegnede Befuldmægtigede, der ere forsamlede i Konference, komne overens om følgende Bestemmelser:

1.

Fra d. 2. August førstkommende at regne skal der være en fuldstændig Standsning af Fjendtlighederne tillands og tilvands, som skal vare indtil Fredens Afslutning. I det Tilfælde, at imod al Forventning Fredsunderhandlingerne ikke skulde være lykkelig tilendebragte til d. 15. September førstkommende, skal det fra denne Dag staa de høie kontraherende Parter frit for at opsige Vaabenstilstanden med 6 Ugers Varsel.

2.

Hans Majestæt Kongen af Danmark forpligter Sig til definitivt at lade Blokaderne ophæve fra den 2. August at regne.

3.

Deres Majestæter Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen vedblive at holde Jylland besat paa de nuværende Betingelser af uti possidetis, men erklære sig dog beredte til ikke at holde et større Antal Tropper i dette Land end bemeldte Majestæter af rent militære Hensyn maatte anse for nødvendigt.

4.

Opkrævningen af Kontributionerne stilles i Bero, forsaavidt den endnu ikke er bleven iværksat. De Varer eller andre Gjenstande, som ere blevne beslaglagte som Sikkerhed for disse Krigskontributioner, og som ikke ere blevne solgte før d. 3. August, skulle frigives. Nye Paalæg af Kontributioner maa ikke udskrives.

5.

De allierede Troppers Forpleining skal ske paa Jyllands Bekostning Overensstemmelse med de Forpleiningsreglementer, der ere gjældende respektive for den preussiske og den østerrigske Armee paa Krigsfod. Indkvarteringen af Tropperne og de med Armeerne følgende Embedsmænd saavelsom de til Armeen fornødne Befordringsmidler skulle ligeledes ydes paa Jyllands Bekostning.

6.

Det Overskud af Jyllands ordentlige Indkomster, der befindes i de offentlige Kasser i dette Land, efterat de forskjellige fornævnte Leveringer og Præstationer ere blevne betalte af disse samme Kasser til de Kommuner hvem det bliver paalagt at efterkomme de militære Rekvisitioner, og efterat de til Administrationens Gang nødvendige Udgifter ligeledes ere blevne af

ıoldte af bemeldte Kasser, skal tilbagebetales enten i rede Penge eller ved Likvidation til den danske Regjering, naar Jylland bliver rømmet.

7.

De allierede Troppers Lønning, Felttillæget (Kriegszulage) derunder indbefattet, er undtaget fra de Udgifter, der skulle afholdes af Jylland.

8.

Krigsfangerne og de politiske Fanger skulle sættes i Frihed imod den Forsikkring, at Krigsfangerne ikke mere skulle tjene i den danske Armee før Fredsslutningen. Fangernes Frigivelse skal ske snarest muligt i Havnene ved Swinemünde og Lübeck.

9.

De danske Soldater, der blive permitterede til Jylland under Vaabenstilstanden, skulle uden nogensomhelst Hindring kunne vende tilbage til den danske Armee i Tilfælde af Fjendtlighedernes Gjenoptagelse, saasnart de igjen maatte blive indkaldte til Tjeneste.

Saaledes sket i Wien d. 1. August 1864.

(undert.) Quaade.
Kauffmann.
v. Bismarck.
Werther.
Rechberg.
Brenner.

Fredstraktat.

I den Allerhelligste og udelelige Treenigheds Navn!

Hans Majestæt Kongen af Danmark, Hans Majestæt Keiseren af Østerrig og Hans Majestæt Kongen af Preussen have besluttet at forandre de d. 1 August sidstleden undertegnede Præliminærer til en endelig Fredstraktat.

Til den Ende have Deres Majestæter udnævnt til Deres Befuldmægtigede

Hans Majestæt Kongen af Danmark: Hr. George Joachim Quaade, Kommandør af Dannebrog og Dannebrogsmand, Ridder af den røde Ørns Orden af første Klasse og af Jernkrone-Ordenen af anden Klasse o. s. v., Kammerherre og Minister uden Portefeuille o. s. v., og Hr. Heinrich August Theodor Kauffmann, Kommandør af Dannebrog og Dannebrogsmand o. s. v., Kammerherre og Oberst i Generalstaben o. s. v.

Hans Majestæt Keiseren af Østerrig: Hr. Johann Bernhard Greve af Rechberg-Rothenløwen, Ridder af den gyldne Vlies, Storkors af den ungarske St. Stephans-Orden, Ridder af Jernkrone-Ordenen af første Klasse, Ridder af den sorte Ørns Orden i Brillanter o. s v., Kammerherre og virkelig Geheimeraad o. s. v., og Hr. Adolph Maria Baron af Brenner-Felsach, Kommandør af den Keiserlige Leopolds-Orden og af Dannebrog o. s. v., virkelig Kammerherre, overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister o. s. v.

Hans Majestæt Kongen af Preussen: Hr. Carl Baron af Werther, Ridder af den røde Ørns Orden af første Klasse, Storkors af den Keiserlige Leopolds Orden og af Dannebrog o. s. v., Kammerherre og virkelig Geheimeraad overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister ved det østerrigske Hof og Hr. Hermann Ludvig v. Balan, Ridder af den røde Ørns Orden af anden Klasse med Stjerne og Egeblade, Kommandør af den hohenzollerske Hus orden, af den Keiserlige Leopolds-Orden og af Dannebrog o. s. v., virkelig Geheimeraad, Medlem af Statsraadet, overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister o. s. v., hvilke ere sammentraadte i Konference i Wien og, efterat have udvexlet deres Fuldmagter, som befandtes i god og rigtig Form, er komne overens om følgende Artikler:

Artikel I.

Der skal for Fremtiden bestandig være Fred og Venskab imellem Han Majestæt Kongen af Danmark og Deres Majestæter Keiseren af Østerrig o

ongen af Preussen, saa og imellem Deres respektive Arvinger og Efterlgere, Deres Stater og Undersaatter.

Artikel II.

Alle Traktater og Overenskomster, der før Krigen ere afsluttede imellem ɜ høie kontraherende Parter, sættes paany i Kraft, forsaavidt de ikke ere ɔhævede eller forandrede ved nærværende Traktats Indhold.

Artikel III.

Hans Majestæt Kongen af Danmark renoncerer paa alle Sine Rettigheder l Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg, til Fordel for deres Iajestæter Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen, idet Allerhøistɪmme forpligter Sig til at anerkjende de Dispositioner, som de nævnte Majeæter ville træffe med Hensyn til disse Hertugdømmer.

Artikel IV.

Afstaaelsen af Hertugdømmet Slesvig omfatter alle de til dette Hertugømme hørende Øer, ligesaavel som det paa Fastlandet beliggende Territorium.

For at simplificere Grændsereguleringen og for at gjøre Ende paa de Iemper, der opstaa af de jydske Territoriers Beliggenhed som Enklaver i et slesvigske Territorium, afstaar Hans Majestæt Kongen af Danmark til)eres Majestæter Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen de jydske ɜesiddelser, der ligge Syd for Distriktet Ribes sydlige Grændselinie, saasom et jydske Territorium Møgeltønder, Øen Amrom, de jydske Dele af Øerne 'øhr, Sild og Romø o. s. v.

Derimod samtykke Deres Majestæter Keiseren af Østerrig og Kongen f Preussen i, at en tilsvarende Del af Slesvig, indbefattende foruden Øen Erø Territorier, der tjene til at frembringe fornævnte Distrikt Ribes Sammenæng med det øvrige Jylland og til at korrigere Grændselinien imellem Jylland g Slesvig henimod Kolding, bliver adskilt fra Hertugdømmet Slesvig og ɪkorporeret i Kongeriget Danmark.

Artikel V.

Den nye Grændselinie imellem Kongeriget Danmark og Hertugdømmet ɜlesvig skal udgaa fra Midten af Udløbet af Fjorden Heils Minde ved Lille ɜelt, og, efterat have gjennemskaaret denne Fjord, følge de nuværende Sydɡrændser af Sognene Heils, Veistrup og Taps, denne sidste indtil det Vandøb, som findes Syd for Geilbjerg og Brænore, den skal dernæst følge dette Vandløb fra dets Udløb i Fovs-Aa, langs med Sydgrændserne af Sognene Ødis ɪg Vamdrup og Vestgrændsen af dette sidste indtil Kongeaaen Nord for Holte. Fra dette Punkt skal Kongeaaens Flodleie danne Grændsen indtil)stgrændsen af Hjortlund Sogn. Fra dette Punkt skal Linien følge den ɪamme Grændse og dens Fortsættelse indtil det i Nord fremspringende Hjørne ɪf Landsbyen Obekjær, og derpaa Østgrændsen af denne Landsby indtil Hjelsaa. Derfra skulle Østgrændsen af Seem Sogn og Sydgrændserne af

Sognene Seem, Ribe og Vester Vedsted danne den nye Grændselinie, som i Nordsøen skal gaa i lige Afstand imellem Øerne Manø og Romø.

Som Følge af denne nye Grændsebestemmelse erklæres fra begge Sider for ophævede alle blandede Adkomster og Rettigheder, saavel i verdslig som i geistlig Henseende, der hidtil have fundet Sted i Enklaverne, paa Øerne og i de blandede Sogne. Følgelig skal den nye Landshøihed i hvert af de ved den nye Grændselinie adskilte Territorier i denne Henseende indtræde i det fulde Omfang af sine Rettigheder.

Artikel VI.

En international Kommission, sammensat af Repræsentanter for de høie kontraherende Parter, skal umiddelbart efter Udvexlingen af Ratifikationerne af nærværende Traktat skride til i Marken at afstikke den nye Grændselinie overensstemmende med den foregaaende Artikels Bestemmelser.

Denne Kommission vil ogsaa have at fordele Anlægsomkostningerne ved den nye Chausse fra Ribe til Tønder imellem Kongeriget Danmark og Hertugdømmet Slesvig i Forhold til den Landstrækning, som den gjennemløber paa hver Side.

Endelig skal den samme Kommission forestaa Fordelingen af de faste Eiendomme og Kapitaler, der hidtil i Fællesskab have tilhørt Distrikter eller Kommuner, som ere blevne adskilte ved den nye Grændselinie.

Artikel VII

Bestemmelserne i Artiklerne XX, XXI og XXII af den imellem Østerrig og Rusland d. 3. Mai 1815 afsluttede Traktat*), der udgjør en integrerende

---

*) Disse Artikler ere saalydende:

Art. XX.

De Eiere, hvis Besiddelser overskjæres af Grændsen, skulle i Henseende til disse Besiddelser behandles efter de liberaleste Grundsætninger.

Disse blandede Eiere, deres Tjenestefolk og Beboerne skulle have Ret til at passere frem og tilbage med deres Avlsredskaber, deres Kvæg, deres Værktøi o. s. v. fra den ene Del af den saaledes ved Grændsen overskaarne Eiendom til den anden, uden Hensyn til den forskjellige Landshøihed, ligeledes til fra et Sted til et andet at befordre deres Høst, alle Jordens Produkter, deres Kvæg, og alle Produkter af deres Fabrikation, uden at behøve Pas, uden Forhindring, uden noget Paalæg og uden at erlægge nogensomhelst Afgift.

Denne Begunstigelse er dog indskrænket til Natur- eller Industriprodukter i det saaledes ved Grændselinien overskaarne Territorium. Ligeledes udstrækker den sig kun til de Grundeiendomme, der tilhøre den samme Eier indenfor den bestemte Afstand af 1 Mil (15 paa en Grad) paa hver Side, og som maatte være blevne overskaarne af Grændselinien.

Art. XXI.

Begge Magters Undersaatter, navnlig Kvægdrivere og Hyrder, skulle vedblive at nyde de Rettigheder, Friheder og Privilegier, som de hidtil have nydt.

el af Wienerkongressens Hovedakt, hvilke Bestemmelser angaa de blandede iere, de Rettigheder, som de kunne udøve, og Naboforholdene i de af rændserne overskaarne Eiendomme, skulle anvendes paa de Eiere og de iendomme, som i Slesvig og i Jylland maatte befinde sig i de ved ovenævnte Bestemmelser af Wienerkongres-Akterne forudsete Tilfælde.

Artikel VIII.

For at opnaa en billig Fordeling af det danske Monarkis Statsgjæld i orhold til Kongerigets og Hertugdømmernes respektive Folketal og for der-os at afhjælpe de uoverstigelige Vanskeligheder, som en detailleret Opgjø-lse af de gjensidige Rettigheder og Fordringer vilde frembyde, have de øie kontraherende Parter fastsat den Andel af det danske Monarkis Stats-jæld, der skal falde Hertugdømmerne til Last, til en rund Sum af ni og ve Millioner Rigsdaler (dansk Rigsmønt).

Artikel IX.

Den Del af det danske Monarkis Statsgjæld, der ifølge den foregaaende rtikel skal falde Hertugdømmerne til Last, vil som en ovennævnte tre Hertug-ømmer paahvilende Gjæld til Kongeriget Danmark under Deres Majestæter eiseren af Østerrigs og Kongen af Preussens Garanti være at afgjøre i øbet af eet Aar, eller om muligt tidligere, fra Hertugdømmernes endelige rganisation at regne.

Afgjørelsen af denne Gjæld kan efter Hertugdømmernes Valg helt eller ldels ske paa en af følgende Maader:

1°. Kontant Betaling (75 preussiske Dalere = 100 Daler dansk igsmønt);

2°. Afgivelse til den danske Statskasse af uopsigelige Fire-Procents bligationer hørende til det danske Monarkis indenlandske Gjæld;

3°. Afgivelse til den danske Statskasse af nye Statsobligationer, som ertugdømmerne udstede og hvis Værdi vil være at angive i preussiske alere (à 30 pr. Pund) eller i Hamburger-Bancomark. Disse Obligationer ille være at likvidere ved en halvaarlig Annuitet af 3 pCt. af Gjældens prindelige Beløb, saaledes at 2 pCt. udgjøre den til hver Termin forfaldne ente af Gjælden, medens Resten erlægges til Amortisation af Gjælden.

Der skal heller ikke lægges nogen Hindring iveien for det daglige Grændsesamkvem imellem Naboerne (paa Tydsk: Grenz-Verkehr).

Art. XXII.

Hjemstedets Værnething skal ogsaa være det afgjørende i private Søgsmaal, der opstaa angaaende disse Landstrækninger. Men det er det faste Eiendoms-Værnething, hvori den omtvistede Eiendom er beliggende, der skal lade Dommen exekvere. Denne Bestemmelse skal gjælde i sex Aar, hvorefter de to høie Hoffer forbeholde sig, om fornødent gjøres, at komme overens om en anden Regel.

Betalingen af ovennævnte halvaarlige Annuitet af 3 pCt. sker saave ved Hertugdømmernes offentlige Kasser som ved Bankierhuse i Berlin og Hamburg.

De under 2 og 3 omhandlede Obligationer ville blive modtagne i den danske Statskasse til deres Nominalbeløb.

Artikel X.

Indtil Hertugdømmerne endeligen have overtaget den Sum, som de i Overens stemmelse med nærværende Traktats Artikel VIII ville have at erlægge istedetfo deres Kvotadel af det danske Monarkis fælleds Gjæld, skulle de hvert Halv aar betale 2 pCt af bemeldte Sum, det er 580,000 Daler (dansk Rigsmønt) Denne Betaling skal finde Sted saaledes, at de Renter og Afdrag paa de danske Statsgjæld, som hidtil have været anviste ved Hertugdømmernes offent lige Kasser, ogsaa fremdeles ville blive erlagte af de samme Kasser. Diss Udbetalinger skulle likvideres hvert Halvaar, og for det Tilfælde, at de ikk andrage det nævnte Beløb, skulle Hertugdømmerne erlægge Resten til de danske Statskasse i kontante Penge; i det omvendte Tilfælde vil Overskude paa samme Maade være at tilbagebetale Hertugdømmerne kontant.

Likvidationen skal finde Sted mellem Danmark og de Autoriteter, son have den høieste Bestyrelse af Hertugdømmerne, paa den i nærværend Artikel fastsatte Maade eller hvert Fjerdingaar, saafremt man paa begg Sider maatte anse dette nødvendigt. Den første Likvidation skal speciel angaa alle de Renter og Afdrag paa det danske Monarkis fælles Gjæld, so ere blevne erlagte efter d. 23. December 1863.

Artikel XI.

De saakaldte holsten-plønske Ekvivalentsummer, Resten af Vederlags summen for de forhenværende hertugelige augustenborgske Godser, derunde indbefattet den paa dem hvilende Prioritetsgjæld, samt de slesvigske og ho stenske Domanial-Obligationer skulle udelukkende falde Hertugdømmern til Last.

Artikel XII.

Den østerrigske og den preussiske Regjering ville lade sig Krigsomkos ningerne erstatte af Hertugdømmerne.

Artikel XIII.

Hans Majestæt Kongen af Danmark forpligter Sig til at udlevere umi delbart efter Udvexlingen af nærværende Traktats Ratifikationer alle de und Krigen opbragte østerrigske, preussiske og tydske Handelsskibe tilligem deres Ladninger saavel som de, østerrigske, preussiske og tydske Unde saatter tilhørende Ladninger, som maatte være tagne paa neutrale Skib endelig alle de Skibe, som Danmark af militære Hensyn har taget i de a staaede Hertugdømmer.

De ovennævnte Gjenstande ville blive tilbagegivne i den Stand, i hvilk de befinde sig bona fide paa den Tid, Udleveringen gaar for sig.

Dersom de Gjenstande, der skulle tilbagegives, ikke længere ere til-
ede, vil deres Værdi være at erstatte, og dersom de efter Bemægtigelsen
ve lidt en betydelig Værdiforringelse, skal en tilsvarende Erstatning ydes
res Eiere. Endvidere anerkjendes Forpligtelsen til at godtgjøre Skibenes
efragtere og Mandskab saavelsom Ladningseierne alle de direkte Udgifter
; Tab, som bevislig ere blevne foranledigede ved Skibenes Opbringelse,
asom Havneafgifter (droits de port ou de rade [Liegegelder]), Retsomkost-
nger og Udgifter paadragne ved Skibs og Mandskabs Underhold og Hjem-
ndelse.

Hvad de Skibe angaar, som ikke kunne tilbagegives in natura, skal
rstatningen fastsættes efter den Værdi, som disse Skibe havde paa den
d, de blev opbragte. Med Hensyn til de Ladninger, som ere havarerede
ler ikke længere ere tilstede, skal Godtgjørelsen fastsættes efter den Værdi,
m de vilde have haft paa Bestemmelsesstedet til den Tid, Skibet efter en
ndsynligheds-Beregning vilde være ankommen dertil

Deres Majestæter Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen ville paa
mme Maade tilbagegive de Handelsskibe, som ere blevne tagne af deres
opper eller Krigsskibe, saavelsom Ladningerne, forsaavidt som disse vare
rivates Eiendom.

Dersom Tilbagegivelsen ikke kan finde Sted in natura, vil Erstatningen
ere at fastsætte efter de ovenangivne Grundsætninger.

Bemeldte Majestæter forpligte Sig tillige til i Beregningen at medtage
eløbet af de Krigskontributioner, som deres Tropper i rede Penge have
pebaaret i Jylland. Dette Beløb skal fradrages den Erstatning, som Dan-
ark vil have at udrede i Overensstemmelse med de i nærværende Artikel
stsatte Grundsætninger.

Deres Majestæter Kongen af Danmark, Keiseren af Østerrig og Kongen
Preussen ville udnævne en særskilt Kommission, som vil have at bestemme
ørrelsen af den gjensidige Skadeserstatning, og som skal træde sammen i
jøbenhavn senest 6 Uger efter Udvexlingen af nærværende Traktats
atifikationer.

Denne Kommission skal søge at fuldføre sit Hverv i Løbet af tre
aaneder. Dersom den efter Udløbet af dette Tidsrum ikke har kunnet komme
erens om alle de Reklamationer, som ere blevne den forelagte, ville de, som
ndnu ikke ere blevne afgjorte, være at undergive en Voldgiftskjendelse. I
tte Øiemed ville Deres Majestæter Kongen af Danmark, Keiseren af Østerrig
Kongen af Preussen træffe Overenskomst angaaende Valget af en Vold-
ftsmand.

Erstatningen vil være at udrede senest 4 Uger, efterat den er bleven
ndelig fastsat.

Artikel XIV.

Den danske Regjering vedbliver at være forpligtet til at tilbagebetale
le de Summer, som af Hertugdømmernes Undersaatter, Kommuner, offentlige
iftelser og Korporationer ere blevne indbetalte i de offentlige danske Kasser,
m Kautioner, Deposita eller Konsignationer.

Desforuden skulle afgives til Hertugdømmerne:

1. Fonden til Amortisation af de holstenske Kasseanvisninger (Kassenscheine);

2. Fængselsbygnings-Fonden;

3. Brandforsikkrings-Fondene;

4. Deposito-Kassen;

5. De Kapitaler, som hidrøre fra Legater, tillagte Kommuner eller offentlige Instituter i Hertugdømmerne;

6. Kassebeholdninger (Kassenbehalte) hidrørende fra Hertugdømmernes særlige Indtægter, og som bona fide befandtes i deres offentlige Kasser paa den Tid, Forbundsexekutionen og Besættelsen af disse Landsdele foregik.

Det vil blive overdraget en international Kommission at likvidere Beløbe af ovennævnte Summer efter Fradrag af de med Hertugdømmernes særlige Bestyrelse forbundne Udgifter.

Samlingen af Oldsager i Flensborg, som knyttede sig til Slesvigs Historie men som for en stor Del er bleven adsplittet ved de seneste Begivenheder, vi ved den danske Regjerings Medvirkning være at gjenoprette.

Ligeledes skal den nye Regjering nøiagtigen tilbagebetale vedkommend danske Undersaatter, Kommuner, offentlige Stiftelser og Korporationer d Summer, som ere blevne indbetalte i Hertugdømmernes offentlige Kasser so Kautioner, Deposita eller Konsignationer.

Artikel XV.

De Pensioner, som ere opførte enten paa Kongerigets eller paa Hertug dømmernes særlige Budgetter, skulle vedblive at betales af de respektiv Lande. De Pensionerede kunne frit vælge deres Bopæl enten i Kongerige eller i Hertugdømmerne.

Alle andre Pensioner, saavel civile som militære, derunder indbefatte Pensioner til Embedsmænd ved Hans Majestæt høisalig Kong Frederik de 7des Civilliste, hos Hans kongelige Høihed høisalig Prinds Ferdinand, o hos Hendes kongelige Høihed høisalig Landgrevinde Charlotte af Hessen, fød Prindsesse af Danmark, som og de Pensioner, som hidtil have været betalt af Naades Sekretariatet, fordeles mellem Kongeriget og Hertugdømmerne Forhold til det respektive Folketal.

I den Anledning er man kommen overens om at lade affatte en Lis over alle disse Pensioner, at kapitalisere deres Værdi som aarlig Livrente c at opfordre alle de Pensionerede til at erklære, om de fremtidig ønske oppebære deres Pensioner i Kongeriget eller i Hertugdømmerne.

Forsaavidt som Følge af dette Valg Forholdet mellem de to Kvotadel det vil sige mellem den Del, som falder paa Hertugdømmerne, og den D som vedbliver at paahvile Kongeriget, ikke maatte være overensstemmen med Principet om Fordeling efter det respektive Folketal, betales Forskjell af det Land, som den herefter paahviler.

De Pensioner, som ere anviste paa den almindelige Enkekasse og p de militære Underklassers Pensionsfond, skulle vedblive som hidtil at betale forsaavidt de nævnte Fonds strække til. Med Hensyn til de Tilskud, so

aten maa betale til disse Fonds, overtage Hertugdømmerne en Kvotadel raf i Forhold til det respektive Folketal.

Det Udbytte i Livrente- og Forsørgelsesanstalten af 1842 i Kjøbenhavn, hvilken Personer fødte i Hertugdømmerne have erhvervet Ret, er dem ltrykkelig forbeholdt.

En international Kommission, sammensat af Repræsentanter fra begge der, skal sammentræde i Kjøbenhavn umiddelbart efter Udvexlingen af atifikationerne af denne Traktat for i det Enkelte at ordne Bestemmelserne denne Artikel.

Artikel XVI.

Den Kongelige danske Regjering overtager Udbetalingen af følgende panager:

Hendes Majestæt Enkedronning Caroline Amalies,

Hendes Kongelige Høihed Arveprindsesse Carolines,

Hendes Kongelige Høihed Hertuginde Wilhelmine Marie af Glücksborgs,

Hendes Høihed Hertuginde Caroline Charlotte Mariane af Mecklenborg-trelitz's,

Hendes Høihed Enkehertuginde Louise Caroline af Glücksborgs,

Hans Høihed Prinds Frederik af Hessens,

Deres Durchlauchtigheder Prindsesserne Charlotte, Victoria og Amalie f Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborgs.

Kvotadelen af denne Udbetaling, som i Forhold til Folkemængden falder Iertugdømmerne til Last, godtgjøres den danske Regjering af Hertugdøm-ıernes Regjering.

Den i den foregaaende Artikel nævnte Kommission vil ligeledes have at æffe de fornødne Forholdsregler til Udførelsen af nærværende Artikel.

Artikel XVII.

Den nye Regjering i Hertugdømmerne indtræder i de Rettigheder og de Forpligtelser, som følge af Kontrakter, der paa regelmæssig Maade ere ind-;aaede af den Kongelig danske Administration med Hensyn til Anliggender f almen Interesse, som særlig vedkomme de afstaaede Landsdele.

Man er bleven enig om, at alle de Forpligtelser, som følge af Kontrakter, om den danske Regjering har indgaaet af Hensyn til Krigen og til Forbunds-Exekutionen, ikke ere indbefattede under den ovennævnte Bestemmelse.

Hertugdømmernes nye Regjering anerkjender enhver i Hertugdømmerne f fysiske og juridiske Personer lovlig erhvervet Ret.

I Tilfælde af Tvist er det Domstolene, som have at afgjøre Sager af lenne Art.

Artikel XVIII.

De i de afstaaede Landsdele fødte Personer, som gjøre Tjeneste i den danske Armee eller Marine, have Ret til uopholdelig at blive fritagne for Militærtjeneste og til at vende tilbage til deres Hjem.

Man er bleven enig om, at de iblandt dem, som forblive i Hans Majestæt

Kongen af Danmarks Tjeneste, ikke herfor maa blive forulempede paa Person eller Eiendom.

De samme Rettigheder og Garantier ere fra begge Sider tilstaaede de civile i Danmark eller Hertugdømmerne fødte Embedsmænd, som tilkjendegive den Hensigt at forlade de Poster, de beklæde enten i Danmarks eller i Hertugdømmernes Tjeneste, eller som foretrække at forblive i disse Poster.

Artikel XIX.

De Undersaatter, som ere hjemmehørende i de ved denne Traktat afstaaede Territorier, have fuld Frihed til i Løbet af 6 Aar, at regne fra den Dag, da Ratifikationerne udvexles, og efter forudgaaende Anmeldelse til den paagjældende Øvrighed, toldfrit at udføre deres Løsøre og at begive sig med deres Familier til Hans danske Majestæts Lande, i hvilket Tilfælde de bevare deres Egenskab som danske Undersaatter. Det staar dem frit for at bevare deres paa de afstaaede Territorier beliggende faste Eiendomme.

Den samme Ret er paa den anden Side tilstaaet danske Undersaatter og Personer, som ere fødte paa de afstaaede Territorier, men bosatte i Hans Majestæt Kongen af Danmarks Stater.

De Personer, som benytte sig af disse Bestemmelser, maa ikke paa Grund af deres Valg forulempes fra nogen af Siderne med Hensyn til deres Person eller med Hensyn til deres i de respektive Stater beliggende Eiendomme.

Den ovennævnte Frist af 6 Aar kommer ogsaa de enten i Kongeriget Danmark eller paa de afstaaede Territorier fødte Personer tilgode, som paa den Tid, da Udvexlingen af Ratifikationerne af denne Traktat finder Sted opholde sig udenfor Kongeriget Danmarks eller Hertugdømmernes Territorium. Deres Erklæring kan modtages af det nærmeste danske Gesandtskab eller af en overordnet Øvrighed i en hvilkensomhelst Provinds i Kongeriget eller i Hertugdømmerne.

Alle de Personer, som have Indfødsret paa den Tid, da Udvexlingen af Ratifikationerne af denne Traktat finder Sted, bevare den saavel i Kongeriget som i Hertugdømmerne.

Artikel XX.

De Eiendomsadkomster, administrative og civil-judicielle Dokumenter, som vedkomme de afstaaede Territorier og som findes i Kongeriget Danmarks Arkiver, overleveres snarest muligt til Hertugdømmernes nye Regjering Kommissærer.

Ligeledes ville alle Dele af de kjøbenhavnske Arkiver, som have tilhørt de afstaaede Hertugdømmer, og som ere blevne udtagne af deres Arkiver, være at aflevere til dem tilligemed de tilhørende Fortegnelser og Registre.

Den danske Regjering og Hertugdømmernes nye Regjering forpligte sig gjensidig til paa de overordnede administrative Øvrigheders Begjæring, at meddele hinanden alle de Dokumenter og Oplysninger, som have Hensyn til Anliggender, der angaa baade Danmark og Hertugdømmerne.

Artikel XXI.

Danmarks og de afstaaede Hertugdømmers Handel og Skibsfart nyde ensidig i de to Lande de samme Rettigheder og Privilegier, som ere til-aaede den mest begunstigede Nation, indtil særlige Traktater have ordnet ette Anliggende.

De Fritagelser og Begunstigelser med Hensyn til Transittold, som i enhold til Traktaten af 14. Marts 1857 Artikel 11 ere tilstaaede de Varer, m befordres ad de Veie og Kanaler, som forbinde eller maatte komme til forbinde Nordsøen med Østersøen, finde ogsaa Anvendelse paa de Varer, m ad en hvilkensomhelst Forbindelsesvei føres igjennem Kongeriget eller ertugdømmerne.

Artikel XXII.

Jyllands Rømning af de allierede Tropper skal finde Sted snarest uligt, senest i Løbet af 3 Uger efter Udvexlingen af nærværende Traktats atifikationer.

De særlige Bestemmelser med Hensyn til denne Rømning ere fastsatte en denne Traktat vedhæftet Protokol.

Artikel XXIII.

For af al Magt at bidrage til Gemytternes Beroligelse erklære og love høie kontraherende Parter, at Ingen, som er kompromitteret ved de seneste egivenheder, af hvilken Stand og Vilkaar han end er, skal blive forfulgt, ruroliget eller forulempet paa Person eller Eiendom paa Grund af sin dfærd eller sine politiske Meninger.

Artikel XXIV.

Nærværende Traktat skal ratificeres, og Ratifikationerne skulle udvexles Wien inden tre Ugers Forløb eller før, om ske kan.

Til Bekræftelse herpaa have de respektive Befuldmægtigede undertegnet n og forsynet den med deres Vaabensegl.

Saaledes sket i Wien den 30. Dag i Oktober Maaned i Herrens Aar atten ndrede og fire og tresindstyve.

(L. S.) undert. Quaade.
(L. S.) undert. Kauffmann.
(L. S.) undert. Rechberg.
(L. S.) undert. Brenner.
(L. S.) undert. Werther.
(L. S,) undert. Balan.

Protokol angaaende Jyllands Rømning af de allierede Tropper

I Overensstemmelse med Artikel XXII. af den under Dags Dato mellen Hans Majestæt Kongen af Danmark paa den ene, og Deres Majestæter Keiserei af Østerrig og Kongen af Preussen paa den anden Side afsluttede Fredstrakta ere de høie kontraherende Parter komne overens om følgende Bestemmelser

I.

Jyllands Rømning af de allierede Tropper skal finde Sted senest i e Tidsrum af tre Uger, saaledes at Amterne Hjørring, Thisted, Viborg, Aalbor og Randers skulle være rømmede ved Udløbet af den første Uge, foruden d nævnte Amter ogsaa Aarhus, Skanderborg og Ringkjøbing ved Udløbet af de anden Uge, og det hele jydske Territorium ved Udløbet af den tredie Uge.

II.

Paa den Dag, Udvexlingen af denne Traktats Ratifikationer finder Stec ophører det nuværende Militær-Gouvernements Virksomhed i Jylland. Hel Landets Administration overgaar da til en af den Kongelig danske Regjerin udnævnt Kommissær, som, saalænge Rømningen varer, tager Ophold pa samme Sted som Hovedkvarteret for de allierede Tropper i Jylland.

III.

De danske Øvrigheder i Jylland skulle uden Vægring yde Alt, hvad allierede Tropper trænge til med Hensyn til Indkvartering, Forpleining Befordringsmidler (Vorspann), saalænge som Tropperne befinde sig paa jyd Territorium. Den Kongelig danske Regjering skal gjøre sin Kommissæ ansvarlig for Udførelsen af denne Bestemmelse De i denne Artikel nævn Ydelser skulle begrændses til det Allernødvendigste.

IV.

Alle Lazarether, Feltposter og Telegraf-Linier, som for Øieblikket e indrettede for de allierede Tropper, skulle vedblivende kunne benyttes, ind Rømningen af de respektiver Amter fuldstændig er foregaaet, dog uden Ska for den danske Administrations tilsvarende Etablissementer. Den Konge danske Regjering garanterer udtrykkeligen, at der ikke lægges nogen Hindri iveien for en punktlig Iværksættelse af denne Artikel.

V.

Dersom den allierede Armee ved Jyllands Rømning skulde blive nø saget til at efterlade Syge eller Saarede, forbinder den Kongelig dans Regjering sig til at drage Omsorg for, at de blive tilbørligen behandlede pleiede, og til efter deres Helbredelse at lade dem med „Vorspann" tra portere til de allierede Troppers nærmeste Militær-Station.

VI.

Fra den Dag, Udvexlingen af denne Traktats Ratifikationer finder Sted, ille alle de ved ovennævnte Ydelser med Hensyn til Indkvartering, Forplei- ing, Behandling af Syge og Befordringsmidler (Vorspann) foranledigede ekostninger blive godtgjorte af de allierede Tropper i Overensstemmelse med e i Forpleinings-Reglementet for det tydske Forbunds Armee paa Forbunds- ebetet indeholdte Bestemmelser.

(undert.) Quaade.
Kauffmann.
Rechberg.
Brenner.
Werther.
Balan.

Under 12. November er foranstaaende Fredstraktat, efterat Rigsraadet ıar meddelt sit Samtykke til den, bleven allerhøist ratificeret af Hans Majestæt Kongen, og ere Ratifikationsakterne derefter blevne udvexlede i Wien d. 16. November.

Trende aabne Breve, udstedte af Hans Majestæt Kongen i Anledning af Fredsratifikationerne.

1. Aabent Brev til Vore kjære og tro Undersaatter i Kongeriget Danmark, paa Island og Færøerne samt i Vore Vestindiske og Grønlandske Kolonier.

Vi Christian den Niende, af Guds Naade Konge til Danmark, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenborg,

Gjøre vitterligt: Det Aar, som er forløbet, siden Vi besteg Danmarks Trone, har været opfyldt af de tungeste Prøvelser for Os og Eder. Haabløs maatte Kampen fra første Færd vise sig, naar ikke fremmed Bistand opveiede den Overmagt, som Tallet og Krigsmidlerne gave Vore Modstandere. Denne Bistand blev Os ikke tildel, og under disse Omstændigheder vilde enhver yderligere Fortsættelse af Kampen kun have tjent til at undergrave, om ikke tilintetgjøre Landets Fremtid. Det var ikke Mangel paa Redebonhed til at bringe endnu større Offre for Fædrelandet, som tilraadede Freden, men I følte med Os det Ansvar, som den nuværende Slægt har mod Efterkommerne.

Saaledes blev det Vor tunge Lod at slutte en Fred, som tilintetgjør de skjønne Forhaabninger, med hvilke Vi havde modtaget Kronen for at bevare den hel og uforkrænket, saaledes som den i Aarhundreder har været baaren af den danske Kongeslægt. Det blev Vor sørgelige Skjæbne at se Monarkiet delt og det Land skilt fra Os, som fra Oldtiden havde været en Del af det gamle Danmarks Rige, og som tusindaarige Kampe ei havde formaaet at løsrive derfra. Men haardest af Alt har det været Os, at Dele af selve Kongeriget og den største Del af den Befolkning i Slesvig, som med Hjerte og Tunge tilhører Danmark, have maattet se sig adskilte fra Moderlandet og Stammen.

Til Eder, hvis Vel fremdeles er Os anbetroet, lyder Vort Kongelige Ord om Fremtidens Haab og om tillidsfuld Virksomhed i Fædrelandets Tjeneste. I ville mindes, at Enighed giver de Svage Styrke, og selv i Ulykken er der en mægtig Kraft til at forene og knytte fastere. I ville endrægteligen slutte Eder om Os til Udførelsen af den Gjerning, som Freden mere end nogensinde før gjør nødvendig. Med Os ville I arbeide paa Landets Udvikling ved vise Love og ved Benyttelse og Fremme af de rige Hjælpekilder, som Naturen har givet vort Fædreland. Meget er tabt, men dog ikke Haabet; og Fremtiden hører dem til, der alvorligt ville. Som Vi stole paa Eders faste

llie til at fremme Danmarks Vel, saaledes ville I ogsaa stole paa, at dette al være Maalet for alle Vore Bestræbelser.

Gud velsigne vort Fædreland!

Givet i Vor Hoved- og Residentsstad Kjøbenhavn d. 16. November 1864.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

Bluhme.

---

2. Aabent Brev.

Vi Christian den Niende, af Guds Naade Konge til Danmark, de Venders ; Gothers, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og denborg,

Gjøre vitterligt: Ved den i Wien d. 30. forrige Maaned undertegnede ·edstraktat have Vi til Fordel for Deres Majestæter Kongen af Preussen og eiseren af Østerrig frasagt Os alle Vore Rettigheder til Hertugdømmerne ıuenborg og Holsten, til Hertugdømmet Slesvig sydlig for den i bemeldte ·aktats Artikel 5 nærmere fastsatte Grændselinie, dog med Undtagelse af ɜn Ærø, samt til de Syd for samme Linie beliggende jydske Enklaver, avel paa Fastlandet som paa Øerne, med Indbegreb af Øen Amrom. Ligem Vi i Overensstemmelse hermed som Følge af bemeldte Traktat have ɜt, saaledes løse Vi og ved dette Vort aabne Brev alle de saaledes afstaaede ›rritoriers Indbyggere i Almindelighed og Enhver af dem i Særdeleshed fra ›n undersaatlige Troskab, som de i Almindelighed ere Os skyldige, saa og ı den Ed, de som Embedsmænd i Særdeleshed, Enhver i sin Stilling, civil ler militær, geistlig eller verdslig, til Os have aflagt.

Givet i Vor Hoved- og Residentsstad Kjøbenhavn d. 16. November 1864.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

Bluhme.

---

3. Aabent Brev til Befolkningen i Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg samt Indbyggerne i de afstaaede jydske Enklaver i Slesvig.

Vi Christian den Niende, af Guds Naade Konge til Danmark, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenborg,

Gjøre vitterligt: At Vi ved en i Wien d. 30. Oktober d. A. afslutte og nu af Os ratificeret Fredstraktat have givet Afkald til Fordel for Deres Majestæter Keiseren af Østerrig og Kongen af Preussen paa alle Vore Rettigheder til Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg, samt til nogle Slesvig enklaverede Dele af Nørrejylland, imod at en tilsvarende Del af Slesvig indlemmes i Kongeriget Danmark, og Vi have derhos, ved et i Følge af Traktaten udstedt Aabent Brev, løst Beboerne af de afstaaede Lande fra den undersaatlige Troskab og Lydighed, de hidtil have været Os skyldige ligesom ogsaa Embedsmændene fra deres Embedsed.

Nu, da det smertelige Offer, som Vi, nødtvungne af Begivenhederne, Gang, have maattet underkaste Os, er fuldbyrdet, føle Vi Trang til for Eder, Beboere af Slesvig, og de fraskilte jydske Enklaver, af Holsten og af Lauenborg, endnu en Gang at udtale, med hvilken dyb Smerte Vi have maattet bringe det.

Mange af Eder ville forstaa og dele denne Smerte, thi ogsaa for Eder Tanke maa det i denne Stund staa, hvor lykkeligt Eders Fædre have leve under de danske Kongers milde og retfærdige Scepter, og i hvilken høi Grad den Udvikling og det almindelige Velvære, hvoraf I kunne være stolte, skylde Vore forevigede Forgjængeres Bestræbelser for at fremme Eders Vel. Ogsaa I ville nu mindes, hvor mange lysende Exempler paa Troskab for den danske Konge Eders Aarbøger fremvise, og at de Baand, der knyttede Eder til Danmark, selv der, hvor fælleds Sprog og Nedstamning ikke helligede den, vare inderlige og faste. Ogsaa om den Troskab staar der et uudsletteligt Minde i Vort Hjerte, som saa Mange iblandt Eder have viist imod Os i Vor korte Regjeringstid, og for hvilken Vi sende Eder Vor inderlige Tak; og aldrig vil det danske Folk kunne glemme dem, der paa denne eller hin Side Eideren, eller i det stedse loyale Lauenborg, kappedes med det i Kjærlighed til og Troskab imod det fælleds Fædreland.

Det har været Vort stolte Haab at kunne hellige alle Vore Tanker og Bestræbelser til Sikkringen af Eders Velvære i nøie Forbindelse med det danske Folk. Nu kunne Vi kun lade det være Maalet for Vore Ønsker, det i Tidernes Løb altid maa gaa Eder vel; og Vi indeslutte dette inderligt Ønske i Vor Bøn til Gud, som holder Folkenes Lykke og Rigernes Skjæbne i Sin almægtige Haand.

Til Hans milde Varetægt i Nutid og Fremtid anbefale Vi Eder, og hermed sende Vi Eder Vor sidste Hilsen.

Givet i Vor Hoved- og Residentsstad Kjøbenhavn d. 16. November 1864.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

Liste

over

Personnavne.

ım. 1. I Listen, der kun er at betragte som et Register over Personnavne, er optaget alle i Værket og dets Bilag nævnte Personnavne, bl. A. altsaa samtlige Regiments-, Afdelings- og Underafdelingschefer i 1864, de ved Stabene ansatte Officerer m. Fl. med Angivelse af de Pagina i I., II. og III. Del, hvor Vedkommende findes omtalt. Hvor en Stjerne findes tilføiet et Pagina, betyder dette Henvisning til Bilag.

nm. 2. De i Værket forekommende Uoverensstemmelser i Navnenes Stavemaade, Angivelse af Forbogstaver m. m, hvilke skyldes tilsvarende Uoverensstemmelser i det benyttede Materiale (Haandbog for Hæren, Statskalender, Kundgjørelse for Hæren, Dagsbefalinger, Rapporter, Styrkelister m. v.), ere saavidt muligt berigtigede i nedenstaaende Liste.

Hvor Nogen i Løbet af Felttoget er avanceret til en høiere Charge, er denne sidste anført, og de forudgaaede lavere Charger satte i Parenthes.

A.

agaard, C. S., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 81*, III: 86*.
agaard, J., Seklt. i Kav.'s K. R. II: 20*, 75*.
hmann, E. E., Seklt. i Ing. I: 231.
kerhjelm, Baron, R. V. H. (Svensk), Prmlt. i Inf. II: 401, 112*, 115*
arøe, B. C. M., (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 88*, II: 287, 288, 291, 292, 26*, 85*, 101*, 114*, III: 29, 112, 122, 132, 165, 252, 253, 284, 285, 292, 294, 307, 316, 330, 25*, 36*, 47*, 58*.
bele, v. und z. Lilienberg. Freihr., Østr. Oberst i Inf. I: 76*.
Abele, Ritter, Østr. Oberst i Inf. I: 77*.
bercron, E. C. U. H., Ritm. II: 28*, 85*. III: 36*.
Abrahams, A. P. C., Seklt. i Inf. III: 272.
Abrahamson, W. H. F., Oberstlt. i Gstb., Chef for Krigstelegrafen og Arm.'s Topografer. I: 56*. II: 15*, 71*. III: 384, 23*, 45*.
Adalbert, Prinds af Preussen, Admiral. I: 197. II: 212, 214, 215, 293, 294, 62*. III: 74, 79, 81.
Adeler, Baron, C. H., (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 84*. III: 35*, 57*.
Admirallie, J. W., afsk. Prmlt. i Inf. II: 59*. III: 54*.
Agerholm, E. W., Prmlt. i Inf. I: 87*. II: 426. 25*, 83*, 112*.
Ahlefeldt-Laurvig, Greve, E. C. F., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 416, 81*, 111*.
Ahlefeldt-Laurvigen, Greve, W. A., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 289.

Ahlefeldt-Laurvigen, Greve, W. F., Prmlt. à la suite i Inf. I: 230, 56*. II: 15*, 71*.
Ahlmann, H. A. M., Prmlt. i Inf. I: 228, 88*. II: 26*, 83*. III: 231, 35*, 57*.
Ahrentzen, J. C. M., Prmlt. i Inf. II: 25*. III: 55*.
Albrecht, Prs. Prinds I: 247. II: 63, 233. III: 249.
(Alexander II), Keiser af Rusland. I: 11.
v. Alvensleben, Prs. Oberst i Inf. I: 74*.
v. Alvensleben, Prs. Major i Gstb. I: 79*. III: 2*.
Ancker, J. A. P., Sekl. i Bornholms Milices Art. II: 261, 394, 97*, 112*.
Andersen, Kommandersergent i Aarøes Streifkorps. II: 290.
Andersen, C. L. E., Prmlt. i Inf. I: 84*. II: 21*, 78*. III: 30*. 52*.
Andersen, J., Sekl. i Kbhvns borg. Art. II: 97*.
Andersen, N. P., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 26*, 46*, 83*. III: 35*, 57*.
Andresen, H. F., (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 87*. II: 424, 25*, 83*, 112*.
Andresen, Postdampskibsfører. III: 21*.
Andræ, C. C. G., Oberstlt. i Gstb. I: 13.
Ankjær, S., (Kapt.) Major i Gstb. I: 101, 103, 116, 23*. III: 8, 122, 48*.
Apponyi, Greve, Østr. Gesandt. III: 98, 106, 108, 161, 162, 163.
Arboe, H. C., Prmlt. i Inf. III: 56*.
Arendrup, C. H., Sekl. i Ing. II: 109*.
Arendt, Prs Lieut. z. S II: 63*.
Arnholtz, C. E. V., Major i Ing. I: 91*. II: 190, 317, 336, 29*, 87*. III: 38*, 60*.
Arnholtz, C. W., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 380, 24*, 78*, 110*, 114*, 115*. III: 55*.
Arnoldi, J. F. W., afsk. Prmlt. i Inf. III: 58*.
Arntz, M., (Kapt.) Major i Inf. I: 226, 84*. II: 348, 422, 21*, 79*. III: 30*, 55*.
Arthofer, Østr. Major i Art. I: 78*.
Aschan, Z. F. (Svensk), Prmlt. i Inf. II: 109*.
Asmussen, M. L., Sekl. i Inf. III: 32*.
Asmussen, M. O., Prmlt. i Ing. I: 91*. II: 29*, 87*. III: 38*, 60*.
Astrup, A. J, Sekl. i Inf.'s K. R. II: 426. III: 34*.
Atterup, Overkommandersergent i 2. Reg.'s 2 Komp. II: 113*.
Auersperg, Greve, Østr. Oberst i Inf. I: 77*.
Averhoff, F., Sekl. i Inf. II: 395, 85*, 112*.

B.

Baadsgaard, A. L., Sekl. i Kav. I: 60*. II: 18*, 74*. III: 27*, 49*.
Bache, C. R., Sekl. i Art.'s K. R. I: 225, 230.
Bache, H. A., Sekl. i Inf.'s K. R. II: 380, 397, 398, 112*.
Bager, Reservelt. i Mar. III: 78*.
Bagger, J. F. C. C., Sekl. i Inf.'s K. R. III: 35*.
Baggesen, C. H. C., Sekl. i Inf. II: 174, 23*.
Baggesen, F. L. A. H., General, Chef for Generalstaben. I: 68.
Baggesen, H. A. J., Sekl. i Kav. II: 200, 201, 202, 204.
Bahnson, J. J., Kapt. i Art. II: 248, 19*, 77*, 87*. III: 30, 319, 24*, 38*, 46*.
Balan, Geheimelegationsraad, Prs. Gesandt i Kbhvn. I: 25. III: 106, 155, 158, 162 333, 98*, 107*, 109*.
Baland, C, F. W. H., Kapt. i Inf. I: 89* II: 379, 27*, 85*, 110*.
Baland, C. W., Kapt. i Inf. II: 25*, 82* III: 34*. 56*.
Baller, F. F. H., Kapt. i Inf. I: 225, 88* II: 26*, 83*. III: 220, 35*, 57*, 85*.
Balsløv, A. F. H., Prmlt. i Inf. II: 25*, 82* III: 33*, 55*.
Bang, P. G., Dr. juris, Premierminister. I: 13
Bang, W. F., Prmlt. i Art. II: 19*, 77*.
Bangert, J. H. K., Prmlt. i Ing. I: 212, 58* III: 192. 29*, 51*.
Bardenfleth, G. V. C. J., Lieut. i Mar. III 56, 140, 187, 252.
Barner, C. L., Sekl. i Inf.'s K. R. II: 56*
Bartels, R. T., Kapt. i Inf. II: 25*, 82* III: 34*, 55*.
Barth, L. C., Oberstlt. i Kav. II: 38, 98.
Bartholin, F., Kapt. i Art. II: 192, 29*, 87* III: 192, 211, 212, 38*, 59*, 86*.
Batsch, Prs. Korvetkapt. II: 62*.
Baudissin, Greve, C. O. L., Officersasp. i Inf III: 228.
Bauditz, C. F., Major i Inf. I: 88*. II 14*, 80*. III: 32*, 54*.
Bauditz, F. C. A., (Oberstlt.) Oberst i Kav. I 90*, 118*. II: 28*, 86*. III: 319, 37*, 59*

Bauditz, P. G., Ritm. I: 90*. II: 86*. III: 37*, 59*.
Bauditz, P. J. F., (Kapt.) Major i Inf. I: 85*. II: 150, 170, 171, 22*, 58*.
Baumann, A. V. H., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 36*.
Baumann, C. H. F. R., Seklt. i Inf. II: 413, 418.
Baumann, W. J. R., Seklt. i Kav. II: 289, 290, 291, 292. III: 293.
Bayer C., Prmlt. i Ing. III: 46*.
Bech, Korporal i 4. Fæstningskomp. III: 212.
Bech, J. T., Seklt. i Inf. I: 243.
Beck, C. E., Ritm. II: 28*, 86*. III: 37*, 58*.
Beck, H. C. J., Oberstlt. i Inf. I: 84*. II: 21*, 78*. III: 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 170, 174, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 30*, 52*.
Beck, L., (Prmlt.) Kapt. i Inf.'s K. R. I: 84*. II: 21*, 78*. III: 30*, 52*.
Beck, S. P. J., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 396, 397, 398, 85*, 112*.
v. Beckedorff, Prs. Major i Inf. I: 74*. III: 3*.
Beeken, J., Prmlt. i Inf. II: 23*, 81*. III: 33*, 55*.
Beeren, Prs. Major i Inf II: 62, 65.
Behmann, G. W., Major i Inf. I: 86*. II: 23*, 80*. III: 32*, 54*.
Behrens, Overspillemand i 20. Reg. II: 418.
Behrens, J. P., (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 89*. II: 379, 27*, 85*, 110*.
Beissenherz, J. E., Kapt. i Inf. I: 241, 89*. II: 48, 27*, 84*. III: 12, 36*, 57*.
v. Beissel-Gymnich, Greve, Prs. Major i Ing. I: 74*.
Bellegarde, Greve, Østr. Oberst i Kav. I: 78*.
Bendz, W. F., (Seklt.) Prmlt. i Kav. I: 57*. II: 15*, 71*. III: 27*, 50*.
Benedek, Østr. Oberst i Inf. I: 235, 240, 76*.
Benedictsen, J. W. B., Seklt. i Inf. I: 57*. II: 420, 15*, 71*. III: 27*, 50*.
v. Bentheim, Prs. Oberst i Inf. I: 79*. II: 23. III: 2*.
Bentzen, J. O. P., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86*. III: 192, 37*, 58*.
Bentzon, E. L., (Seklt.) Prmlt. i Inf.'s K. R. I: 291.
Bentzon, M. F. L., Prmlt. i Art. III: 213, 59*.
Benzon, H. F. S., Seklt. i Inf. II: 276, 92*. III: 211.
Benzon, H. T. B., Prmlt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 84*. III: 218, 219, 35*, 57*, 85*.
Benzon, W., Seklt. i Art.'s K. R. III: 211, 212.
Benzon, W. S. H. F., Ritm. II: 200, 201, 202.
Berg, C. L. F., Seklt. i Inf. II: 416.
v. Berger, Prs. Oberst i Inf. II: 54*, 55*.
Bergmann, Prs. Oberstlt. i Art. I: 73*.
Bergmann, B. J., Prmlt. i Inf.'s K. R. I: 84*.
Berlien, W. C. J., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 379, 110*.
Bern, P. C. G., Prmlt. i Inf. I: 86*. II: 178, 23*, 80*, 108*. III: 54*.
Berndt, Dr., Prs. Overstabslæge. I: 76*.
Berner, E. A., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 108*.
Bernstorff, Greve, Prs. Gesandt i London. I: 17. III: 106, 107, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 158, 159, 161.
Bernstorff, A., Oberst i Inf. I: 88*. II: 277, 318, 366, 387, 406, 407, 26*, 83*, 111*.
Bernth, J. C. E. M., Seklt i Inf. I: 291.
Berregaard, F. H., Kapt. i Inf. II: 25*, 82*. III: 33*, 55*.
Berzelius, H. W. (Svensk), Seklt. i Inf. III: 230, 85*.
Betzer, C. W., afsk. Prmlt. i Inf. II: 27*, 85*. III; 36*.
Betzholz, P. J. C. (Svensk), Prmlt. i Inf. III: 90*.
v. Beust, Friherre. III: 106, 158, 161.
Beyer, F., Seklt. i Kav. III: 42, 44.
Beyer, Prs. Lieut, z. S. II: 64*.
Beyer, Prs. Lieut. z. S. II: 65*.
Bie, L. A., (Kapt.) Major i Inf. I: 87*, II: 24*, 82*. III: 34*, 56*.
Biegeleben, Geheimeraad. III: 106.
Bierberg, E. S. W., Prmlt. i Inf. II: 81*. III: 33*.
Bille, F. E., Kapt. i Gstb. II: 14*, 70*. III: 115, 116. 304, 23*, 45*.
Bille, J. V., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 24*.
Bille. Steen Andersen, Viceadmiral, Marineminister. I: 146, 148.
Bille, S. A., Lieut. i Mar. I: 144, 175, 72*. II: 306, 61*.
Bille, T., Kammerherre, Dansk Gesandt i London. II: 222. III: 106, 159.
Bilsted, H. F., Seklt. i Inf. II: 79*. III: 230, 31*.
Binzer, A., Prmlt. i Inf. III; 30*, 56*.

v. Bismarck, Prs. Ministerpræsident. I: 25, 26, 28, 29, 30. II: 26. III: 323, 324, 333, 94*, 95*.
Bistrup, P., Reservelt. i Mar. II: 252.
Bjerager, C. F., Seklt. i Inf. II: 288, 290, 291, 292. III: 30*.
Bjerager, E. A. T., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 36*.
Bjerregaard, A R., afsk. Kapt. i Inf. II: 24*.
Bjerring, E. E. A., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 35*.
Bjerring, C. A. W., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 188, 202, 203, 86*.
Bjerring, P. S., Kapt. i Art. I: 60*.
Bjørck, C. T. A. (Svensk), Prmlt. i Inf. II: 276. III: 238, 33*.
Blom, J. C., Kapt. i Gstb. I: 126, 240, 305, 59*. II: 15*, 71*. III: 27*, 50*.
Bluhme, C. A., Geheimekonferentsraad, Udenrigsminister, Konseilspræsident. III: 302, 320.
Bluhme, C. A. W., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 226, 230.
Bluhme, H. E., Lieut. i Mar. III: 21*.
v. Blumenthal, Prs. Oberst i Gstb. I: 130, 73*. II: 214.
v. Blumenthal, Prs. Oberstlt. i Inf. II: 176, 54*. III: 3*.
Boalth, C. L.. Prmlt. i Kav I: 90*. II: 28*, 86*. III: 37*, 58*.
Bodin, F.. Prmlt Kapt i Inf. I: 85*. II: 22*, 79*. III: 189, 209, 210, 31*, 53*.
Boeck, P. C. B.. Major i Art I: 60*.
Boesen, H. J., Overlæge. II: 112*.
Bojesen A. T., Seklt i Inf's K. R III: 253.
Borberg, A. M, Prmlt. i Kav. III: 37*.
Borberg, L.. Seklt. i Inf.'s K. R II: 112*.
Borch. J. P. W., Kapt., Divisionsintendant III: 360.
Borgen, G. V., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 418, 67*, 112*.
v. Bornstedt. Prs. Generalmj. III: 49, 1*.
Borre, W., Kapt. i Inf.'s K. R. I: 87*. II: 25*, 83*. III: 56*.
Borring. L. F. A., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 84*. III: 35*, 57*.
Bottelet, Hornblæser i 10. Reg.s 1. Komp. II: 320
Bovense, Korporal i 6. Dr.-Reg.'s 1. Esk. III: 26.
v. Boxberg, Sachsisk Oberst i Inf I: 37*.
Boysen, J. P. A., Seklt. i Inf. II: 25*.
Braag, L. C., Lieut. i Mar. I: 144, 72* II: 199, 200, 201, 205, 61*. III: 22*.
Braëm, P. H., Lieut. i Mar. I: 175, 72* II: 201, 61*.
Bramhelft, C. F., Ritm. I: 103. II: 28* 85*. III: 37*, 58*.
Bramhelft, G. T., Kapt. i Inf. I: 88*. II 26*, 84*. III: 35*, 57*.
Branner, W. J., Generalmj. I: 125, 21*.
Brenner-Felsach, A. M., Baron, Østr. Befuldm. III: 323, 94*, 95*, 97*, 98*, 107*, 109*
Bretton, Baron, L. F. E. A., Prmlt. i Inf II: 420, 26*, 84*. III: 35*, 56*.
Bretton, Officersasp. i Inf. III: 220.
Breyen, J. N., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 58*
Bricka, F. W. T., Overlæge, Divisionslæge III: 373.
Brock, F. L., Major i Kav. I: 90*. II: 28* 86*. III: 37*, 58*.
Brock, N. S.. Oberstlt.) Oberst i Kav. I: 90* II: 28*, 86*. III: 43, 44, 328, 37*, 59*
Brosbøll Prmlt. i Inf.'s K. R. III: 12.
Bruhn, C. J., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86* III: 37*, 58*.
Bruhn, E. A., Prmlt. i Inf. II: 164, 56*.
Bruhn, E. P, Major i Kav. II: 54, 56, 112 28*, 85*. III: 37*, 58*.
Bruhn. L. H. G. A., Kapt. i Inf. II: 25* 82*. III: 34*, 55*.
Brummer, N A., Kapt. i Ing. I: 58*. II 190, 372, 20*, 76*. III: 192, 29*, 51*
Brunnow, Baron, Russ. Gesandt. III: 106 154, 156, 157, 158, 162.
Bruun, F. W., Prmlt. i Inf. II: 135, 46*.
Bruun, P. F. H., Kapt. i Ing. I: 275, 91* II: 29*, 87*. III: 38*, 60*.
Bruun, P. U., Lieut. i Mar II: 112, 196 61*. III: 128, 130 22*.
Bruun, R. C M., Kaptlt i Mar. III: 22*.
Bruun, W. E., Prmlt i Inf I: 291, 87*.
Bruus, N. P. C. T., Kapt i Art. I: 91* II: 29*, 87*. III: 112, 38*, 59*.
Brønnum, J. W. A, Seklt. i Art.'s K. R II: 424, 112*.
Brønnum, L. C. H., Seklt i Inf. II: 414 84*, 112*.
Buchhave, W. E. G, Seklt. i Inf.'s K. R III: 230, 231, 31*, 85*
Buchwaldt, C., Prmlt. i Kav. II: 29*. III: 38*, 59*.

uchwaldt, F. I., (Seklt.) Prmlt. i Inf. I: 59*. II: 18*, 75*. III: 28*, 46*.
. Buddenbrock, Baron, Prs. Oberst i Inf. I: 74*.
ugge, Kommandersergent i 20. Reg.'s 2. Komp. II: 414.
unde, J. A., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 112*.
untzen, Høiesteretsadvokat. III: 65*.
Burger, Baron, Østr. Marinemin. III: 93
urmeister, P. J, Seklt. i Inf. II: 57*.
usky-Neergaard, E. W., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86*. III: 37*, 59*.
utterlin, Prs. Lieut. z. S II: 63*.
ügel, C. P. D., Kapt. i Inf. I: 85*. II: 180, 22*, 79*. III: 189, 204, 207, 31*, 53*, 84*.
ülow, C. F., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 151, 27*, 85*. III: 124, 36*, 58*.
ülow, C. M. L., Ritm. I: 103, 90*. II: 28*, 86*. III: 37*, 59*.
ülow, F. R. H., Generallt. II: 230.
ülow, M. P., Major i Inf. I: 85*. II: 22*, 79*.
ülow, O. C. S. A., Oberst i Inf. I: 208, 253, 21*, 58*. II: 138, 169, 170, 179, 272, 16*, 73*. III: 189, 222, 225, 328, 28*, 50*.
ülow, V. F. G., Ritm. I: 90*. II: 28*, 70*. III: 23*, 45*
ülow, W E. A, Prmlt. i Kav. I: 59*. II: 17*, 73*. III: 24*, 58*.
ærentzen, A. C. R., Lieut. i Mar. III: 22*.
ærentzen, B., Prmlt. i Inf. II: 25*, 82*. III: 34*, 55*.
øcher, M. B., Kontreadmiral. I: 148.
ønnelycke, J. E, Seklt. i Inf.'s K. R. II: 46*

C.

hristian d IX, Hs Maj. Kongen af Danmark. I: 8, 11, 25, 29, 103, 113, 117, 161, 162, 178, 205, 244 249, 250, 264, 278 305, 306, 307, 315, 317, 318, 320, 321, 322. 323, 324, 325, 117*. II: 84, 225, 245, 252, 265, 266, 288, 308, 328, 447, 448, 50*. III: 106, 152, 153, 160, 302, 303, 326, 336, 337, 65*, 81*, 94*, 96*, 98*, 99*. 102*, 103*, 106*, 108*, 109*, 110*, 111*, 112*.
Canstein, Freihr., Prs. Generalmj. I: 129, 132, 228, 73*. II: 176, 390, 419.
v. Caprivi, Prs. Kapt. i Gstb. II: 54*.
Carlsen, C. F., Prmlt. i Inf. I: 89*. II: 394, 27*, 85*, 112*.
Carlson, C. O., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 96*.
Carlsson, K. O., (forhenv. Finsk Off.), Seklt. i Inf. II: 379, 110*.
Caroc, F. C. W., Generalmj. I: 221, 254, 256, 257, 258, 309, 321, 322, 60*. II: 184, 243, 366, 20*, 73*. III: 129, 172, 24*, 46*.
Caroc, G. W, (Major), Oberstlt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 174, 192, 193, 194, 249, 250, 252, 283, 31*, 53*.
Castenschiold, C. W. B., Seklt. i Art.'s K. R. II: 261, 420, 112*.
Castenschiold, G., (Ritm.), Major i Kav. I: 90*. II: 85, 90, 28*, 86*. III: 32, 34, 35, 39, 37*, 59*.
Castenschiold, H., Ritm. I: 219, 239, 282, 90*. II: 120, 185, 29*. III: 36, 37*.
Cetti, J., Ritm. II: 14*, 86*. III: 37*, 59*.
de Chabert, R. W., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 24*, 81*. III: 33*, 55*.
Christensen, C. P., Reservelt. i Mar. II: 61*. III: 22*.
Christensen, C. P. C., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 233, 67*.
Christensen, C. W., Seklt. à la suite i Inf. II: 21*. III: 271, 272, 273.
Christensen, H., Kapt i Ing. I: 171, 59*.
Christensen, J. M., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 57*.
Christensen, V. W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 252.
Christensen, W. A. P., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 19*, 76*.
Christian August, Hertug af Augustenborg. I: 7, 9, 25.
Christiani, F. C., Kapt. i Inf. I: 234, 86*. II: 23*, 81*.
Christiansen, A. E., Lieut. i Mar. I: 141, 72* II: 61*. III: 22*.
Christiansen, C. H., Seklt. i Inf. I: 291.
Christiansen, W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 112*.
Clarendon, Lord, Eng. Befuldmægtiget. III: 106, 157, 158, 162.
Clausen, H. G., (Seklt.), afsk. Prmlt. i Inf. II: 82*. III: 33*.
Clausen, J. P. S. S., Prmlt. i Inf. I: 87*, II: 25*, 82*. III: 34*, 56*.

Claussen, W. E. A., (Prmlt.), Kapt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 79*. III: 190, 237, 31*, 53*.
Clemmensen, J. M., Overlæge. III: 373.
Clintock, L. M. Eng. post-captain. III: 98.
Colding, J. G. F., (Seklt.), Prmlt. i Inf. I: 57*. II: 426, 15*, 71*. III: 46*.
Colomier, Prs. Oberst i Art. I: 227, 228, 73*. II: 158, 161, 312, 313.
Colstrup, V., Overlæge. II: 238.
de Coninck, C. P. F. J., Kapt. i Art. II: 55, 247, 19*, 77*. III: 59*.
Cords, Fourer i 22. Reg.'s 2. Komp. II: 396.
Conta, Prs. Major i Inf. III: 2*.
la Cour, E., Seklt. i Inf. II: 174.
la Cour, N. P., Seklt. i Inf. II: 80*.
Cramer, P. C., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 83*. III: 35.
Crone, G. W. E., Prmlt. i Art. II: 400, 112*.
Czernin, Greve. Østr. Lieut. i Kav. II: 70.

D.

Dacres, Sidney Colpoys, Eng. Kontreadmiral. III: 95, 98
Dahl, A., Prmlt. i Kav. II: 28*, 86*. III: 32, 33, 36, 37, 38, 40, 41, 43, 37*.
Dahl, H. B., (Seklt.), Prmlt. i Kav. I: 60*. II: 18*, 74*. III: 27, 49*.
Dahl, J. C., (Major), Oberstlt. i Kav., Generaladjutant. I: 103, 249, 250. II: 265. III: 46.
Dahl, W., Ritm. I: 90*. II: 81, 28*, 86*. III: 37*, 59*.
Dahlstrøm, Stiftamtmand. III: 115.
Dalberg, C. A. S., (Seklt.) Prmlt. i Inf., Gstbsasp. I: 56*. II: 14*, 70*. III: 23*, 45*.
Dalgas, E. M., Kapt. i Ing. I: 61*, 91*. II: 29*, 87*. III: 41, 38*, 60*.
Dameck, F. T. L. F., Seklt. i Inf. II: 406, 83*, 112*.
Daniel, Kommandersergent i 20. Reg. II: 414.
Danielsen, Korporal i Art. II: 395.
Darre, J., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 22, 26*, 84*. III: 35*, 57*.
Daae, H. H. N. J., Kapt. i Inf. I: 238, 89*. II: 62, 65, 68, 12*, 26*.
David, C. G. W., Konferentsraad, Finantsminister. III: 302.
Deichmann, H. C. W. F., Ritm. I: 56* II: 14*, 71*. III: 23*, 45*.
Deinhard, Prs. Fähnr. z. S. II: 63*.
Dencker, C. F., Seklt. i Inf.'s K. R. II 19*, 76*.
Dickmeiss, W. H. B., Seklt. i Inf.'s K. R II: 273, 92*, 114*.
v. Didcrichs, Prs. Korvetkapt. III: 100.
Diechmann, F. S., Prmlt. i Inf. II: 24* 81*. III: 191, 245, 32*, 54*.
Dietrich, Prs. Major i Art. I: 76*.
Dinesen, A. W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 41
Dinesen, J. U. P. W., Prmlt. i Kav. II 88, 94, 107.
Dinesen, W. L, Seklt. i Inf.'s K. R. I: 58* II: 16*, 73*. III: 28*, 50*.
Dirckinck-Holmfeld, Baron, J. C. J., Seklt. Inf.'s K. R. I: 290.
Ditmar, Sergent i 17. Reg.'s 7. Komp. II 406.
Ditzel, C., Reservelt. i Mar. II: 61*.
Dobrzensky v. Dobrzenitz, Freihr., Øst Generalmj. I: 204, 78*. III: 280.
van Dockum, C. E., Kontreadmiral. I: 13 II: 206, 207, 208, 209, 216, 217, 21 III: 71, 73, 74, 77, 80, 82, 91, 11 115, 129, 140, 296, 297.
Dohlmann, J. T., Seklt. i Inf.'s K. R. I 289.
Donner, Prs. Lieut. z. S. II: 63*.
Dormus v. Kilianshausen, Østr. Generalm I: 204, 77*.
Dorph, P. F. B., Seklt. i Inf. III: 36*.
Drastrup, A. H., Prmlt. i Inf. I: 84*. I 22*, 79*, 112*. III: 228, 52*, 85*.
Dreves, C. L., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 27
Drewsen, L. F., afsk. Prmlt. i Inf. II: 7
Dreyer, C. W. L., Oberstlt. i Inf. I: 8 II: 184, 387, 401, 21*, 78*, 112*, 11
Dreyer, F. W. C., Seklt. i Inf.'s K. R. 398. III: 36*.
Dreyer, J. C. F., Oberstlt. i Ing. I: 1 255, 256, 257, 258, 321, 322, 56*, 6 II: 419, 430, 14*, 20*, 71*, 76*. I 23*, 24*, 45*, 46*.
Dræbye, U. C. H., Kapt. i Inf. I: 88*. 25*, 83*. III: 34*, 56*.

ıus, L. W., Prmlt. i Inf. I: 226, 84*. II: 21*, 57*, 79*.
Dyherrn, Prs. Hauptmann. III: 271, 274.
ɣhr, S. B. V., Seklt. i Ing. I: 61*. II: 20*, 76*. III: 46*.
ıring, E. F. W. A., Prmlt. i Kav.'s K. R. II: 14*, 70*. III: 23*.
ıring-Rosenkrantz, E. F., Prmlt. i Kav.'s K. R. II: 14*, 70*.
ɔcker, J. G. C., Prmlt. i Kav.'s K. R. II: 252, 253.
Dörnberg, Freihr., Prs. Hauptm. i Gstb. I: 74*.

E.

ggers, Dyrlæge. II: 200.
be, S. C. J., Seklt. i Inf. III: 210, 86*.
ising, A. E. L., Prmlt. i Inf. II: 109*.
keroth, C. C., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 86*.
keroth, C. L., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 235, 236, 86*.
ben, H. A., Prmlt. i Art. II: 20*, 76*. III: 28*, 51*.
ster, G., Prmlt. i Art.'s K. R. III: 211.
stermann v. Elster, Prs. Oberst i Inf. I: 73*.
Ende, Freihr., Prs. Prmlt. i Inf. III: 2*.
ıgelbrecht, C. C. E., Prmlt. i Kav. II: 28*, 86*. III: 37*, 49*.
ngelhardt, C. O. C., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 274, 23*, 80*, 93*.
ritsø, Gendarmovervagtmester. II: 203.
rnst, J. F. M., (Kapt.), Major i Ing. I: 68. III: 298.
Esebeck, Prs. Oberstlt. i Inf. III: 1*.
ɜmann, N. C., Prmlt. i Inf. II: 27*, 85*. III: 292, 293, 36*, 55*.
wald, W., Prmlt. i Inf. III: 30*.
wers, Statsraad, Russisk Udsending. I: 27.

F.

ederik d. VII. Konge af Danmark. I: 8, 13, 25, 117, 161. III: 350, 104*.
ederik, Kgl. Høihed, Kronprinds af Danmark. II: 84, 18*, 74*. III: 26*, 48*.
ıaborg, T. C., Oberst i Inf. I: 85*. II: 153, 272, 51*, 52*, 72*. III: 187, 208, 209, 210, 217, 218, 219, 220. 28*, 50*, 73*, 84*.
Fabrice, Sachsisk Oberst. I: 129, 132, 37*.
v. Falckenstein, Vogel, Prs. Generallt. I: 130, 247, 73*. III: 50, 276, 279, 280, 281, 320, 324, 334.
Falkenberg, Friherre, C. E. (Svensk), Seklt. i Inf. II: 80*.
Falkenberg, G. A., (Kapt.) Major i Inf. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 250, 31*, 53*.
Falkenskjold, A. W., Prmlt. i Inf. I: 84*. II: 22*, 79*. III: 31*, 52*.
Falkenskjold, J. A. F., Oberstlt. i Inf. I: 89*. II: 137, 138, 379, 387, 27*, 85*, 112*.
v. Falkenstein, Freihr., Prs. Oberst i Inf. III: 1*.
Fallesen, M. E. Kapt. i Art. I: 239, 251, 90*. II: 428, 29*, 87*. III: 38*, 59*.
Fahnehjelm, H., (Svensk), Seklt. i Inf. II: 112*.
Fauerholdt, C., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 86*.
Fauerschau, S. J. G., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 238. 244, 86*.
Faye, G., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 218, 85*.
Feddersen, W. F. T., Ritm. II: 28*, 86*. III: 37*, 58*.
v. Feldegg, Fellner, Østr. Oberst i Inf. I: 77*.
Fehrmann, J. F., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 188, 204, 86*.
Fenger, Etatsraad. III: 336.
Fibiger, C. A. J., Major i Kav. I: 90*. II: 78, 28*, 86*. III: 32, 33, 37*, 59*.
Fibiger, J. S., Generalmj. I; 56, 66, 67, 68.
de Fine Licht, M. P. W., Kapt. i Inf. I: 243, 87*. II: 24*, 81*. III: 33*, 55*.
Fischer, C. E. P. T., Seklt. i Inf. II: 426, 427, 112*.
Fischer, S. F., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 59*. II: 18*, 75*.
Fischer, O. W., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 28*, 47*.
v. Fischer-Treuenfeld, Prs. Fähnr. z. S. II: 63*.
Flensborg, C. J., Generalmj. I: 66, 67.
v. Flies, Prs. Oberst, General i Kav. I: 75*. II: 17, 57, 257. III: 50, 280, 1*.
Flindt, A. S. H., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86*. III: 37*, 58*.
Fog, L. E., Kapt. i Gstb. I: 161, 60*. II: 184. 20*, 73*. III: 24*, 46*.

Fogh, F. F. G., Kapt. i Inf. I: 84*. II: 22*. 79*. III: 52.
Franck, A, Seklt. i Inf. I: 243.
Frandsen, Sergent i 18. Reg.'s 7. Komp. II: 135.
Frandsen, J. C. R., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 46*.
Frantzen, F. M., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 210, 86*.
(Frantz Joseph I), Keiser af Østerrig. III: 337, 94*, 96*, 98*, 99*, 101*, 103*, 108*, 111*, 112*.
Frederik, Ferdinand, Arveprinds af Danmark. I. 47.
Frederik, Hertug af Augustenborg. I: 25, 26, 29.
Frederiksen, Konstabel Nr. 293 i 4de Batt. II: 424.
Frederiksen, F. W. F., Ritm. I: 90*. II: 29*, 86*. III: 38*, 59*.
Fremming, J. T., Kapt. i Inf. II: 25*, 82*. III: 34*, 56*.
Freiesleben, C. F. F., Prmlt. III: 56*
Freiesleben, T., Ritm. I: 302, 308, 90*. II: 11, 18*, 74*. III: 48, 25*, 48*.
Friederich, Carl. Prinds, Prs. General i Kav. I: 130, 198, 199, 214, 224, 233, 261, 266, 267, 271, 297, 73*. II: 129, 132, 134, 138, 156, 157, 158, 169, 173, 176, 179, 228, 293, 294, 295, 312, 389. III: 117, 127, 147, 148, 175, 179, 249, 270, 279, 299.
(Friederich, Wilhelm), Kronprinds af Preussen. I: 246, 247. II: 63, 134, 233, 240, 295. III: 148.
Friederichson, Kommandersergent i 22. Reg.'s 3. Komp. II: 397.
Friis, C. L., Korpsdyrlæge. I: 56*. II: 15*, 71*. III: 375, 23*, 45*.
Frisch, T. E., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 59*. II: 17*, 73*. III: 27, 49*.
Frisenette, Officersasp. i Inf. II: 416.
Frost, C. W., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 81*. III: 33*, 55*.
Fryd, H. Ø. T., Prmlt. i Inf. III: 33*.
Frølich, F., Orlogskapt. I: 161, 56.* II: 14*, 70*. III: 62, 141, 142, 383, 23*.
v. Fürstenberg, Freihr., Prs. Lieut. i Kav. II: 253.
Færch, L. N., Oberstlt. i Inf. I: 88*. II: 236, 247, 26*, 84*. III: 35*, 49*, 57*.
Færch, N. A., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 228 85*.
Fæster, H., Orlogskapt. I: 148.

G.

Gablenz, Baron, Østr. Feltmarskallt. I: 130 200, 213, 214, 233, 235, 238, 251, 283 286, 296, 297, 76*. II: 69, 70, 72, 73 74, 75, 80, 83, 94, 95, 98, 100, 114, 233 235, 239, 253. III: 31, 115, 280, 313.
Galster, C., Seklt. i Inf. II: 423, 83*, 112*
v. Gambolo, Ritter Siller, Østr. Oberstlt. Inf. I: 77*.
Gandil, F. G. H. O., (Prmlt.), Kapt. i Inf I: 84*. II: 403, 21*, 78*, 112*, 115*.
Gandil, J. C., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 26* 83*. III; 35*, 56*.
Garde, H. G. F., Lieut. i Mar. II: 296, 61* III: 21*.
Garten, Sachsisk Major. I: 37*.
Gebser, Hannovr. Generallt. I: 129, 132 38*.
Gedalia. N, Underlæge. II: 112*.
Gedde, W. E. S., Major i Inf. I: 84*. II 277, 318, 348, 366, 21*, 81*, 114*. III 190, 32*, 54*, 86*.
Gerlach, A. W., Major i Kav. I: 90*. II 17*, 28*, 74*, 86*. III: 285, 292, 37* 51*, 58*.
Gerlach, G. D., Generallt. I: 225, 231, 259 305, 321, 322, 323, 324, 325, 21*, 44* 57*. II: 37, 87, 130, 148, 167, 168 175, 227, 228, 260, 359, 371, 377, 429 444, 14*, 50*, 70*, 95*, 105*. III. 62 116, 135, 284, 316, 328, 23*, 45*.
Gerlach, L., Seklt. i Inf. III: 86*.
Gersdorff, C. R., Prmlt. i Inf.'s K. R II 177, 23*
Gersdorff, P., Seklt. i Inf.'s K R. II: 58*
Gerstenberg, H. W. T., Seklt. i Inf.'s K. I III: 86*.
Giese, C. H L., Prmlt. i Inf. I: 56*.
Gjerding, O. J. F., Seklt. i Inf.'s K. R. I 104, 107, 253. III: 39, 40.
Gjern, A. M., Prmlt. i Art.'s K. R. II: 19 75*. III: 24*, 46*.
Gjørup, M. R., Prmlt. i Inf. II: 399, 78 112*, 115*.
Gjørup, P. H., Seklt. i Inf. I: 291.

lahn, C. S., Kapt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 79*. III: 189, 204, 206, 31*, 53*. 86*.
lahn, H., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 24*, 81*. III: 190, 33*, 54*, 86*.
lahn, H. O., (Major) Oberst i Ing. I: 169. II: 41. III: 213.
lahn, P. E., (Major) Oberstlt i Art. I: 57*. II: 16*, 72*. III: 142, 51*.
lud, Korporal i 13de Batt. II: 400.
lløerfeldt, F. P. Q., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 164, 56*.
. Goeben, Prs. Generalmj. I: 74*. II: 131, 138, 179, 431, 432. III: 234, 240, 265, 301.
oeker, Prs. Fähnr. z. S. II: 63*.
oeskjær, C. E., (Prmlt.) Kapt. i Inf.'s K. R. I: 85*. II: 22*, 79*. III: 31*, 53*.
Goldmann, C. P., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 231, 86*.
Goldschadt, H. A. C., Seklt. i Inf II: 276, 92*.
v. d. Goltz. Greve, Prs. Generalmj. I: 79*, II: 64, 65, 66, 67. III: 2*.
v. d. Goltz, Prs. Oberstlt, i Inf. II: 136.
Gondrecourt, Greve, Østr. Generalmj. I: 129, 131, 132, 204, 296, 76*. II: 75, 98.
Good. F. C., Kapt. i Ing. II: 190, 20*, 76*. III: 24*, 46*.
Gorm, C. M., Kapt. i Inf. II: 88, 83*. III: 35*, 56*.
Gortschakow, Fyrste, Russisk Udenrigsminister. I: 23, 29.
Gosch, F. A., Oberstlt. i Inf. I: 119.
Gotschalck, E. G., Prmlt. i Kav. I: 56*. II: 14*, 70*. III: 23*, 45*.
Gottberg, Prs. Kapt. I: 204.
Gottlieb, J. L., Orlogskapt I: 148, 72*. II: 61*. III: 82, 89, 21*.
Graae, F., Prmlt. i Inf. III: 220.
Graah, G., Kapt. i Kbhvns. borgl. Art. II: 19*, 77*.
v. Graberg, Prs. Oberst i Art. I: 247, 262, 73*.
Gradhant, R. H. G., Seklt. i Inf's K. R. II: 108*. III: 86*.
Gram, W. F., Prmlt. i Inf. I: 86*. II: 416, 24*, 81*, 111*.
Grape, Prs. Major i Art. I: 74*.
Grave, N. J., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 272, 90*.
v. Grimm, Prs. Seklt. i Kav. III: 1*.
v. d. Groeben, Greve, Prs. Oberst i Kav. I: 75*, 80*.
v. d. Groeben, Prs. Oberst i Inf. I: 79* III; 2*.
v. Grodzki, Prs. Ritm. II: 34.
Grove, A., Kapt. i Art. III: 192, 38*, 59*.
Grove, H. H. S., Orlogskapt. II: 206, 61*. III: 21*.
Gulstad, F. M. E, Major, Chef for det slesvigske Gendarmeri. III: 140, 187, 240, 251, 253, 385.
Grüner, F., Prmlt. i Inf. I: 131, 59*. II: 17*, 73*. III: 24*, 46*.
Grüner, O. P. T., Kapt. i Inf. I: 89*. II: 396, 27*, 85*, 111*.
Grünewald, Sachsisk Oberstlt. i Kav. I: 37*.
Grünwaldt, F. P., Seklt. i Inf. II: 394, 85*, 112*.
Grönlund, J. A., Kapt. i Inf. I 86*. II: 178, 23*. III: 32*, 54*.
Grönlund, J. H. L., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 252, 31*, 53*.
Gyldenfeldt, H. S., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 24*, 96*.
Güllich, S. L. W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 414, 112*.
Güldencrone, Baron, C., Seklt. i Art. II: 20*, 76*.

H.

Haar, H. H. N., Seklt. i Inf. II: 81*. III: 33*.
Haarbølle, J. H., afsk. Prmlt. i Inf. II: 84*, 109*.
v. Hacke, Greve, Prs. Oberst i Inf. I: 73*.
v. Hackewitz, Prs. Oberst i Inf. III: 1*.
Hackhe, W. P. J. L., Kapt. i Inf. I: 241, 242, 89*. II: 27*, 84*. III: 36*, 57*.
Haffner, C. W. D., Kapt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 79*. III: 53*.
Haffner, W., Ritm. I: 270, 50*, 56*. II: 14*. III: 192, 58*.
Hage, C., Officersasp. i Inf. II: 414.
Hage, J., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 205, 86*.
Hagen, H. J. A., Kaptlt. i Mar. II: 61*. III: 22*.
Hagerup, G., Kapt. i Art. III: 38*, 59*.
Hagn, D. D., Underlæge. II: 112*.

v. Hake, Sachsisk Generallt. I: 129, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 199, 200, 37*.
Hall, C. C., Professor, Konseilspræsident. I: 13, 15, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27.
v. Hallerstein, Freihr., Prs. Fähnr. z. S. II: 63*.
Hamilton, Greve, Svensk Gesandt i Kbhvn. I: 26.
Hammeleff, P. H. W., Prmlt. i Inf. I: 86*. II: 276, 24*, 81*, 93*.
Hammer, J., Kapt. i Inf. I: 85*. II: 169, 180, 22*, 79*. III: 190, 224, 232, 233, 235, 236, 237, 245, 31*, 53*.
Hammer, O. C., Kaptlt. i Mar. I: 176. II: 106. III: 88, 92, 93, 104, 105, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315.
Hammerich, P. C. C., (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 84*. II: 21*, 78*. III: 271, 273, 30*, 52*, 90*.
Hans, Prinds af Glücksborg. III: 302.
Hansen, Korporal i Art. II: 398.
Hansen, A. P., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 230.
Hansen, A. S., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 46*.
Hansen, A. V., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 354, 109*.
Hansen, C. A., Ritm. II: 28*, 86*. III: 37*, 58*.
Hansen, C. A. J., Seklt. i Inf. II: 155, 84*. III: 35*.
Hansen, C. E., Ritm. I: 154, 56*. II: 15*, 71*. III: 23*, 45*.
Hansen, C. F., Generallt. Krigsminister. III: 302.
Hansen, C. G. P., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 234, 86*.
Hansen, E. B. M., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 320, 24*, 108*.
Hansen, F. C., Major i Inf. I: 291, 84*.
Hansen, F. F., Prmlt. i Inf. I: 84*. II: 22*, 79*. III: 31*, 52*.
Hansen, F. W., Seklt. i Inf. II: 83*. III: 34*.
Hansen. H. J. W., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 416, 23*, 81*, 111*.
Hansen, J., Seklt. i Inf. II: 112*.
Hansen, J. C. W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 46*.
Hansen, J. O., Kapt. i Inf. II: 290, 84*.
Hansen, M., Konstabel i 4. Fæstningskomp. III: 212.
Hansen, P., Kjøbmd., Kapt. i Fredericias Borgervæbning. III: 11.
Hansen, P. F. W., Prmlt. i Inf. I: 57*. II: 398, 15*, 71*, 111*.
Hansen, P. L. C. F., Prmlt. i Inf. I: 285. II: 416, 81*, 111*.
Hanson, Overfyrværker. III: 206.
Harboe, P. C. S., Prmlt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 84*. III: 35*, 57*.
Harboe, H. C. W., Seklt. i Kav. I: 58*. II: 412, 16*, 72*. III: 26*, 48*.
Harbou, J. W. A., Oberst i Inf. I: 21*, 58*. II: 272, 277, 318, 16*. III: 328.
Harland, F., Seklt. i Inf. II: 26*, 84*.
Hartmann, H. V. F., Prmlt., Regimentsintendant. III: 272.
v. Hartmann, Prs. Oberstlt. i Inf. I: 73*. II: 417.
Harttung, A., Seklt. i Inf. I: 58*. II: 16*, 72*. III: 25*, 47*.
Hartz, T. W. C. C. Seklt. i Inf. III: 34*.
Hassenstein, Prs. Korvetkapt. I: 197. II: 62*, 63*.
Haxthausen, C. U. E., Oberstlt. i Art. I: 61*. II: 118, 192, 264, 265, 20*.
Haxthausen, Baron, H. C., Prmlt. i Inf. I: 58*. II: 16*, 80*. III: 32*, 54*.
Haxthausen, Baron, J. F. E., Kapt. i Inf. I: 85*. II: 23*, 80*. III. 32*, 53*.
Heckscher, H. T. W., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 23*, 82*. III: 33*, 54*.
Hedemann, A. R., Kaptlt. i Mar. I: 125, 145, 72*. II: 61*. III: 21*,
Hedemann, J. C. G., Kapt. i Ing. II: 190, 419, 29*, 87*. III: 70, 122, 38*, 60*.
Hedemann, M. S. F., (Seklt.) Prmlt. i Inf., Gstbsasp, I: 58*. II: 412, 16*, 72*. III: 26*, 48*.
Hegermann-Lindencrone, C. D. (Generalmj.) Generallt. I: 103, 184, 254, 255, 257, 258, 307, 312, 313, 45*, 60*. II: 9, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 29, 31, 35, 36, 37, 49, 50, 74, 75, 79, 80, 84, 85, 86, 87, 89, 100, 102, 104, 107, 108, 109, 113, 167, 230, 231, 242, 254, 258, 259, 260, 18*, 74*, 88*, 89*. III: 8, 32, 34, 37, 43, 45, 46, 47, 50, 53, 54, 110, 116, 269, 270, 297 328, 10*, 11*, 17*, 25*, 40*, 48*.
Hegermann-Lindencrone, D. W. (Ritm.),

Major i Kav. I: 90*. II: 16*, 27*, 73*, 85*. III: 28*, 36*, 58*.
egermann-Lindencrone, J. F., Seklt. i Kav. I: 60*. II: 18*, 74*. III: 26*, 49*.
lein, F. L. A., Oberst i Inf. I: 87*. II: 428, 24*, 82*. III: 68, 328, 28*, 46*.
lein, J. T., (Kapt.) Major i Inf. I: 87*. II: 387, 426, 427, 25*, 83*. 112*.
leinrich, v. Hessen und bei Rhein, Prs. Major i Kav. (Prinds), III: 1*.
leinemann, (Svensk), Sergent i Art. II: 428.
. Held, Prs. Major i Art. I: 75*.
lelms, H. S., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 46*.
leltzen, E. S. E., Kammerh Amtm. Justitsminister. III: 302.
. Henniges, Prs. Prmlt i Inf. III: 2*.
leramb, F. J., Major i Kav. I: 60*. II: 18*, 74*. III: 48, 26*, 49*.
lermansen, F. L., Prmlt. i Inf II: 26*. III: 57.
lermansen, H. P, Prmlt. i Inf. I: 87*. II: 24*, 81*. III: 33*, 55*.
lerskind, A E., Kapt. i Inf. II: 152, 78*. III: 30*.
lertel, H. C., Kapt. i Art. I: 225, 91*. II: 192, 29*, 87*. III: 192, 248, 38*, 59*.
lertz, Politiinspektør. III: 142.
lertz, J. B., Prmlt. i Inf. II: 426, 26*, 79*, 112*.
lertzog, Seklt. i Inf. III: 207.
lerwarth v. Bittenfeld, Prs. General. III: 148, 195, 196, 197, 232, 241, 341, 63*.
less. Korporal i Art. II: 393.
leuzner, Prs. Fähnr. z. S. II: 63*.
leyn, F. J. L, afsk. Prmlt. i Inf. I: 57*. II: 427, 15,* 71*, 112*.
Hindenburg, A. T., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 400, 112*, 115*.
Hindenburg, J. C. F. C., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 227, 86*.
Hindenburg, J. P., (Seklt.) Prmlt. i Inf. II: 22*. III: 188, 202, 31*, 85*.
Hindersin, Prs Generallt. II: 334.
Hinge, Kommandersergent i 9de Reg. II: 416.
Hirsch, F G. H., (Oberstlt.) Oberst i Inf. I: 88*. II: 137, 138, 142, 315, 336, 26*. III: 327.
Hirsch, J. C. W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 46*.
Hiort, N. H., Prmlt. i Inf II: 402, 403, 21*, 78*, 112*, 115*.
Hjort, H. P. C. E. V., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 243.
v. Hobe, Prs. Generalmj. i Kav. I: 75*.
Hoffmann, E. C., Seklt. i Inf. II: 130, 44*.
Hoffmann, J. A. F., (Kapt.) Major i Inf. I: 305, 58*. II: 64, 12*, 17*.
Hoffmann, R. S., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 25*, 82*. III: 33*.
Hoffmeyer, J. E., Prmlt. III: 59*.
v. Hohendorf, Tobias Edler, Østr. Oberstlt. i Inf. I: 76*
Hohlenberg, H. A. C. E., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 112*.
Holbøll, H, Seklt. i Inf. I: 59*. II: 17*, 72*. III: 25*, 47*.
Holbøll, P. I. C., Lieut. i Mar. I: 176. III: 308, 309, 310, 312, 313.
Holck, C C. W. F., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 23*, 80*.
Holck, H. H. H., Ritm. I: 90*. II: 29*, 86*. III: 37*, 59*.
Holck, F. E., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 86*
Holck, J. E, Kapt. i Inf. II: 152.
Holm, J. U. A., Lieut. i Mar. II: 61*. III: 22*.
Holm, P. C., Orlogskapt. I: 175, 72*, II: 61*. III: 78, 91, 21*.
Holm, R. O., Oberstlt. i Art. II: 42, 19*, 77*. III: 30, 25*, 47*.
Holmertz, A. R., (Svensk) Seklt. i Inf. II: 404, 112*, 115*.
Holmsted, J. F., Kapt. i Inf. II: 27*, 85*. III: 36*, 53*.
Holmsted, K. H. V., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 188, 204, 208.
Holst, C. F., Seklt. i Inf. II: 404, 405, 78*, 115*. III: 30*.
Holst, N. H., Kapt. i Ing, II: 32, 83, 87.
Holst, N. S. M., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 291.
Holstein, A. C. N. W., Prmlt. i Inf.'s K. R. I: 56*, 70*. III: 27*, 50*.
Holstein, F. O. J., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 12*.
Holsøe, C. W. S., Prmlt. i Inf. III: 32*, 54*.
Holten, C. F., Major. III: 55*.
Honnens, A. F. W., Seklt. III: 12.
Honnens, J. J., Generalmj 1: 60*. II: 20, 18*, 74*. III: 43, 48, 169, 328, 26*, 49*.
Honnens, T. F. A., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 25*, 82*. III: 34*, 56*.
Hoppe, F. B., Prmlt. i Inf. II: 83*, 109*.
Horn, H., (Svensk) Seklt. i Inf. II: 112*.

Hornemann, F. W. C. L., (Prmlt.) Kapt. i Inf. II: 25*, 82*. III: 34*, 56*.
Horsmann, Sergent i 2. Reg.'s 8. Komp. II: 402, 404.
v. d. Horst, Prs. Seklt. i Kav. III: 1*.
Hoskjær, W., Prmlt. i Ing. II: 238.
Husum, C. S., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 24*, 80*.
Huusher, T. G. F. W., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 81*. III: 191, 32*, 54*.
Hveberg, M. O. B., Oberst i Inf. I: 221, 305, 86*. II: 121, 177, 178, 23*, 58*.
Hyllested, A., Prmlt. i Inf. III: 32*, 58*.
Hyllested, E.. Kapt. i Inf. I: 87*. II: 25*, 79*. III: 31*.
Hüner, Prs. Major. III: 241.
Hüttemeyer, Korporal i 4. Fæstningskomp. III: 213.
Høhling, C. C., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 218, 86*.
Høhling, H. P. K., Major i Inf. I: 87*. II: 25*, 82*. III: 34*.
Høst, J. D., (Kapt.) Major i Inf. I: 84*. II: 21*, 78*, 114*.
Høyer-Møller, E., Sognepræst. III: 384.

I.

Ingstrup, J. A. I., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 86*.
Ingwersen, F. P., (Prmlt.) Kapt. i Inf.'s K. R. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 31*, 53*.
Ipsen, H., Orlogskapt. II: 376. III: 22*.
Irgens, C. C. M., Kapt. i Inf. I: 84*. II: 21*, 78*. III: 30*, 52*.
Irminger, C. J. F., Seklt. i Inf. I: 59*. II: 409, 17*, 72*, 111*.
Irminger, C. L. C., Orlogskapt. I: 249.

J.

Jachmann, Prs. (Kapt z. S.) Kontre-Admiral. I: 197. II: 212, 215, 216, 217, 221, 62*.
Jacobi, F. F., Prmlt. i Inf. I: 56*. II: 14*, 70*. III: 23*, 45*.
Jacobsen, E. C. E., afsk. Kapt. i Inf. II: 23*, 80*.
Jacobsen, J. E., Prmlt. i Inf. II: 180, 22*, 59*, 80*.
Jacobsen, N., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 57*.
Jacobsen, W. C. L., Kaptlt. i Mar. I: 141, 72* II: 61*, III: 21*.
Jacobsen, Officersasp. i Inf. III: 231.
Jacobæus, Sergent, Officersasp. i Inf. III: 230.
Jantzen, A. W., Seklt. i Inf. II: 84*.
Jantzen, F. F., Prmlt. i Inf. II: 79*. III: 189, 205, 31*, 53*, 85*.
Jastrau, H. F. F., Kapt. i Ing. I: 61*, 91*. II: 190, 29*, 87*. III: 38*, 60*.
Jena, Prs. Major i Inf. II: 353.
Jensen, B. M., Seklt. i Art.'s K. R. II: 399, 112*.
Jensen, C. W., Kapt. i Inf. I: 89*. II: 387, 396, 397, 27*, 85*, 111*.
Jensen, E. Kapt. i Ing. III: 29*.
Jensen, N. P., Prmlt. i Inf. I: 86*. II: 23*, 80*. III: 32*, 54*.
Jensen, T. A., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 320, 108*.
Jensen, Gymnastiklærer ved 4. Reg.'s 6. Komp. III: 210.
Jensen, Korporal i 10. Batt. II: 401.
Jespersen, W. B., Lieut. i Mar. II: 420, 112*
Jessen, C. F. R., Ritm. II: 28*, 86*. III 37*, 58*.
Jessen, N. J., Kammerherre, Overførster III: 334.
Jessen, T. C. W., Seklt. i Inf.'s K. R. III 189, 204, 208, 209, 86*.
Jochimsen, Seklt. i Inf.'s K. R. III: 209.
(Johann), Konge af Sachsen. I: 129.
Johannsen, O. J. G., Prmlt. i Inf. I: 89* II: 394, 27*, 85*, 112*.
Johannsen, C. G. W., Kammerh., Minister fo Slesvig. III: 302.
Johansen, C. F., Reservelt. i Mar. III: 21*.
Johansen, H., Reservelt. i Mar. II: 61*.
Johansen, J. C., Kapt. i Art. I: 91*. II 29*, 87*, 108*.
Johansen. W. P. J., Kapt. i Art. I: 91* II: 29*, 87*. III: 38*, 59*.
Johnsen, Reservelt. i Mar. II: 61*.
de Jonquières, H. A. A., Major i Art. I: 60* II: 118, 192, 265, 443, 20*, 76*. III 142.
Juel-Brockdorff, Baron, C. F. S. W., Seklt i Kav.'s K. R. I: 60*. II: 18*, 74* III: 26*, 49*.
Juncker, C. F., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 108*
Jung, C. F., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 13*.
Junghans, H., Major i Inf. II: 25*, 82* III: 34*, 55*.

ngwirth, F. G., Prmlt. i Inf. II: 82*. III: 34*.
st, J. C., (Major) Oberstlt. i Art. I: 59*. II: 31, 18*, 75*. III: 26*, 48*.
rgensen, C. F. U. B., Prmlt. i Kav. II: 86*. III: 37*.
rgensen, F., Major i Art. I: 91*. II: 29*.
rgensen, J. P. C., Seklt. i Inf. II: 278, 97*.
rgensen, Underkorp. i 4. Fæstningskomp. III: 212.
ger, P. F. A., Prmlt. i Inf. I: 89*. II: 395, 27*. 85*, 112*.
ns, Overvagtmester i 6. Drg. Reg. II: 34.
rgensen, A., Justitsraad, (konst. Politi- og Borgmester i Fredericia). II: 239. III: 10.
rgensen, C. T., Major i Ing. I: 126, 169, 171, 212, 225, 272, 57*. II: 31, 32, 96, 100, 102, 104, 189, 20*, 76*. III: 26*, 48*.
rgensen, N., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 78*, 109*.
rgensen, P. C., char. Seklt. i Inf. III: 220, 86*.
rgensen, Artillerikorporal. III: 251.

K.

aas, F. C., Kapt. i Inf. II: 78*.
aas, J. A. F. C., Prmlt. i Kav. II: 28*, 86*. III: 37*, 58*.
Kalik, Østr. Generalmaj. III: 149.
Kamienski, Prs. Oberst i Inf. I: 73*. III: 3*.
amptner. Østr. Oberst i Inf. I: 77*.
arl d. XV, Konge af Sverig og Norge. II: 222.
armark, M. A., Seklt. i Inf. I: 59*. II: 17*, 73*. III: 27*, 49*.
auffmann, H. A. T., (Oberstlt.) Oberst i Gstb. I: 68, 160, 254, 257, 258, 264, 305, 56*, 109*, 116*, 122*. II: 148, 168, 170, 175, 265, 419, 430. 15*, 71*. III: 116, 117, 191, 216, 217, 220, 221, 227, 231, 246, 248, 251, 261, 262, 284, 302. 303, 304, 305, 306, 307, 323, 335, 27*, 50*, 94*, 95*, 97*, 98*, 107*, 109*.
auffmann, W. F. L., Major i Art. I: 51. II: 265, 336, 349, 29*, 76*, 87*: III: 142, 28*.
ellner, A. S. F. C., (Seklt.) Prmlt. i Inf. II: 83*. III: 203, 35*.
Kemp, V. C., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 396, 112*.
Kerff, J. J., Prmlt. i Inf. II: 19*, 76*.
v. Kerssenbroigk, Prs. Oberstlt. i Kav. I: 79*. III: 1*.
v. Kettler, Prs. Oberst i Inf. II: 54*, 55*. III: 3*.
Keyper, F. L. J., Prmlt. i Ing. I: 61*. II: 20*, 76*. III: 24*, 46*.
Kielmann, H. M.. (Svensk) Prmlt. i Inf. III: 189, 204, 86*.
Kinderling, Prs. Lieut. z. S. II: 63*.
Kirschner, Kommandersergent i 20. Reg. II: 414.
Kjeldsen, Niels, Menig i 6. Drg. Reg.'s 4. Esk. II: 33.
Kjær, F. F., Ritm. II: 16*, 72*.
Kjærulff, A. S. V., Prmlt. i Inf. I: 87*. II: 24*, 81*. III: 33*, 55*.
Klatt, Prs. Korvetkapt. III: 97.
Klein, A. L., Kapt. i Art. I: 91*. II: 29*, 87*. III: 38*, 59*.
Klingsey, P. E., Major i Inf. II: 24*, 82*. III: 33*, 55*.
Klint, Korpsskriver i 22. Reg. II: 276.
Klintebjerg, R (Svensk), Prmlt. i Inf. III: 189, 204, 86*.
Kloppenborg, Overvagtmester. III: 19*, 62*.
Klubien, L. G. F., Seklt. i Art.'s K. R. I: 225, 228, 230.
Klüwer, W. J. C., Kapt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 79*. III: 190, 51*, 53*.
de Kløcker, H. R., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 25*, 83*. III: 34*, 56*.
Knauer, C. W., Kapt. i Inf. I: 238, 86*, 118*. II: 416, 23*, 81*, 111*.
v. d. Knesebeck, Hanoveransk Generalmj. i Inf. I: 38*. III: 301.
v. d. Knesebeck, Prs. Prmlt. i Inf. II: 54*, 55*.
Knorr, Prs. Lieut. z. S. II: 63*.
Knorring. (Svensk) Seklt. i Inf. II: 394, 395, 112*.
Knub, H, A. T., Seklt. i Inf. II: 414.
Knudsen, Amtmand paa Femern. II: 200.
Koefoed, C. A., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 112*.
Koefoed, E C, L., Prmlt. i Ing. II: 342.
Koefoed, L. B., Seklt. i Bornholms Milices Art. II: 397.
Koefoed, Seklt. i Art.'s K. R. III: 211.

Kohl, Kommandersergent i 16. Reg.'s 5. Komp. II: 426.
Kolbye, W. A. S., Seklt. i Inf. II: 59*.
Kolderup-Rosenvinge, W., Prmlt. i Ing. I: 91*. II: 29*, 87*. III: 192, 38*, 60*.
v. Korth, Prs. Oberst i Inf. I: 79*. III: 2*.
Koss, H. C. J., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 24*, 81*, 109*. III: 54*.
Krabbe, O. J., Prmlt. i Inf. II: 27*, 85*. III: 58*.
Krabbe, O. J. H., Kapt. i Inf I: 84*. II: 22*, 79*. III: 227, 31*, 52*, 85*:
Kraft, F. W., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 25*, 47*.
Kraft, J. C., Kaptlt. i Mar. I: 125, 141, 72*. II: 195, 61*. III: 339, 21*.
Krag, C. A., Kapt, i Inf. I: 88*. II: 26*, 57*, 83*.
Kragh, F. C. O. R., Seklt. i Inf. II: 24*, 81*. III: 33*.
Kranold, C. J. C. F., Seklt. i Inf. I: 58*. II: 16*, 73*. III: 233, 28*, 50*.
Krausnick, Prs. Lieut. z. S. II: 64*.
Krieger, A., Kaptlt. i Mar. I: 141, 142, 143.
Krieger, A. F., Etatsraad. III: 106, 158.
Krieger, E. F., Kaptlt. i Mar. I: 72*. II: 61*. III: 80, 21*.
Krieger, J. C., Major i Inf. II: 78*. III: 30*.
Krieger, L. H., Kapt. i Inf. II: 78*. III: 30*.
v. Kriegsheim, Prs. Oberstlt. i Ing. I: 73*. II: 161.
Krogh, J. C. C, Seklt. i Inf. II: 396, 85*, 112*.
Krug v. Nidda, Prs. Major. III: 270, 271, 272, 273, 274.
Kruse, Korporal i Art. II: 424.
Krüger, Hans, Stænderdeputeret fra Nordslesvig. I: 8.
Krøyer, C. F., Prmlt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 84*. III: 35*.
Kuhlmann, J. H. G., (Seklt.) Prmlt. i Inf. III: 190, 33*, 54*.
Kuhn, Prs. Kapt. z. S. I: 197. II: 212, 215, 62*.
Kühle, N. S., Kapt. i Inf. I: 295, 308, 85*, 118*. II: 23*.
Kühne, Prs. Lieut. z. S. II: 63*.
Købke, W. H.. Kaptlt. i Mar. II: 32, 86, 103. III: 79, 21*.
Køhler, Prs. Korvetkapt. II: 62*.
Køhler, E. F., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 61, 12*.
Kønicke, A. F., Seklt. i Inf.,s K. R. II: 19*, 76*.

L.

Louise, Hs. Maj., Dronning af Danmark. I: 11, 189.
Lange, F. C., Oberst i Inf. I: 86*. II: 24*.
Lange, P. H. W., (Seklt.), Prmlt. i Inf. I: 58*. II: 16*, 72*. III: 25*, 47*.
Langsted, L. C., Ritm. II: 28*, 85*. III 36*.
Larsen, A. P. J., Officersasp i Inf. II: 416
Larsen, F. B., Underlæge. II: 112*.
Larsen, F. F., Officersasp. i Inf II: 414.
Larsen, H, (Prmlt.), Kapt. i Inf. I: 241 89*. II: 27*, 84*. III: 36*, 57*.
Larsen, H. P., Seklt. i Ing. II: 190, 20* 109*.
Larsen, J. L., Prmlt. i Inf. II: 83*. III 35*.
Larsen, W. J., Prmlt. i Inf. I: 84*. II 401, 21*, 79*, 112*, 115*.
Larssen, H. A. J. W., Seklt. i Inf. II: 44*
Larssen, O. K., Prmlt. i Ing. I: 57*. II 20*, 76*. III: 182, 192, 264, 29*, 51*
Lassen, E. J, Seklt. i Inf.'s K. R. II: 109*
Lassen, L., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 226 230. II: 426. III: 253.
Lasson, G. H., (Oberstlt.), Oberst i Inf. I 125, 218, 57*. II: 134, 136, 137, 138 139, 272, 397, 412, 15*, 71*, 111*.
Lautrup, J. C., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 426
Lehmann, W. O. W., Kapt. i Ing. I: 102 59*. II: 42, 55, 189, 248, 249, 20* 76*. III: 24*, 46*.
Lembcke, T. H. J., afsk. Prmlt. i Inf. III 32*, 53*.
Lemwigh, W. E., Seklt. i Inf.'s K. R. II 414, 112*.
(Leopold), Konge af Belgien. III: 302.
Leth, C. F., Seklt. i Inf's K. R. III: 228 86*.
Leth, J. Q.. Seklt. i Inf.'s K. R. I: 291.
Leth, R. B., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 86*
Liebe, P. B. T., Overlæge. I: 229.
v. Lieres und Wilkau, Prs. Prmlt. i In III: 1*.

llienskjold, C. A F., Major i Kav. I: 90*. II: 15*, 28*, 72*, 86*. III: 37*, 58*.
ndberg, J. F. O., (Svensk), Prmlt. i Inf. II: 420.
ndhard, J. H., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 416, 112*.
ndholm, W., Ritm. I: 90*. II: 27*, 85*. III: 36*, 58*.
nnemann, J., Kapt. i Art. III: 298.
nnemann, J. B., Prmlt. i Inf. II: 79*. III: 188, 202, 206, 31*, 53*.
hse, L. F. G., Kapt. i Inf. II: 25*, 82*. III: 34*, 55*.
mmer, Kommandersergent i 2. Reg.'s 1. Komp. II: 402.
mmer, C. R., Prmlt. i Inf.'s K. R. I: 230, 88*.
oft, C. M., Justitsraad, Kontorchef. III: 359.
oft, M., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 413, 414, 112*.
Lopez Brandt, T. E. B., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 12*.
rentzen, E. W., Prmlt. i Inf. III: 56*.
rentzen, L. C., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 24*, 81*. III: 191, 32*, 54*, 86*.
rentzen, Kommandersergent i 22. Reg.'s 2. Komp. II: 396.
dvigsen, A. F., Prmlt. i Inf. II: 82*. III: 33*.
nd, F. W., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 387, 407, 422, 26*, 83*. III: 35*, 56*.
nd, J. F., Prmlt. i Inf. I: 243, 87*.
nd, L., Kapt. i Art., (Adjutant hos Hs. Kgl. Høihed Kronprindsen). II: 18*, 74*. III: 26*, 48*.
nd, P. C., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 243, 244.
nd, P. D., Seklt i Inf.'s K. R. I: 285.
nd, S., Kaptlt. i Mar. I: 145, 146, 72*. II: 61*. III: 89, 21*.
nd, Postdampskibsfører. III: 77.
ndbye, C. C., (Major), Oberst à la suite i Gstb., Krigsminister. I: 36, 38, 39, 47, 98, 213, 279, 316, 318, 320, 323, 324, 109*, 116*, 117*. II: 152, 265, 342. III: 121, 343, 344.
ndbye, E. A., Major i Inf. I: 88*. II: 135, 142, 315, 430, 26*, 83*. III: 191, 217, 229, 35*, 57*.
Lundbye, J. E, Prmlt. i Inf.'s K. R. III: 228, 230.
Lundbye, S. U. R, Kapt. i Inf. I: 86*. II: 387, 400, 401, 24*, 78*, 111*, 114*, 115*.
Lunddahl, C. C. S., Major i Art. II: 117, 118.
Lundegren, J. S. G., (Svensk), Seklt. i Inf. II: 396, 112*.
Lundgren, (Svensk), Sergent i Art. II: 424.
Lunding, N. C., (Generalmj), Generallt. I: 310. II: 24, 29, 39, 40, 43, 44, 46, 49, 50, 51, 53, 100, 109, 110, 112, 113, 115, 224, 230, 234, 236, 239, 241, 242, 243, 248, 258, 259, 308, 339. 340, 341, 342, 373, 19*, 66*, 76*, 88*, 89*. III: 8, 9, 10, 12, 13, 16, 19, 20, 21, 32, 172, 299.
Lunn, O., Kapt. i Art. I: 91*. II: 29*, 87*. III: 38*, 59*.
Lust, Prs. Prmlt. i Inf. III: 3*.
Luxhøi, Kommandersergent i 20. Reg. II: 414.
Lüders, E. C. C. E., Seklt. i Inf. III: 35*.
Lüders, W. A. S. M, Seklt. i Inf.'s K. R. I: 105*.
Lyneborg, F. F., Prmlt. i Inf.'s K. R. I: 86*. II: 23*, 81*. III: 32*, 54*.
Lütken, O. H., Orlogskapt., (Marineminister). I: 145, 148, 191. II: 8, 209, 302. III: 82, 302.
Lüttichau, H. H., (Seklt), Prmlt. i Kav. I: 60*. II: 18*, 74*. III: 25*, 48*.
Lüttichau, M, Generallt. I: 161, 254, 255, 257, 300, 305, 316, 321, 323, 56*, 60*, 116*, 118*. II: 148.
Lützau, F. G., Major i Kav. I: 90*. II: 27*, 85*. III: 36*.
Lytzen, J. A. J., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86*. III: 37*, 58*.
Lønborg, C. J. F., Kapt. i Art. I: 91*. II: 74, 29*, 87*. III: 38*, 59*.
Løvenhjelm, C. C B., Kapt. i Inf. I: 89*. II: 84*. III: 35*, 57*.
Løvenskjold, C. L., (Hofmarskal), Overhofmarskal. I: 249, 250. II: 265.

M.

Mac-Dougall, G. J. G, Lieut. i Mar. I: 144, 72*. II: 200, 61*. III: 22*.
Madsen, A. J. C. E., Kapt. i Gstb. I: 58*. III: 360, 45*.

Madsen, A. P., Prmlt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 84*. III: 57*.
Madsen, J. C. C., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 81*. III: 230, 52*.
Maës, G., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 23*. III: 32*, 54*.
Magius, C. G. W., Prmlt. i Inf. I: 87*. II: 24*, 82*. III: 33*, 55*.
Magius, J. E. A., (Kapt.), Major i Inf. I: 297, 88*. II: 288, 26*, 84*. III: 35*.
le Maire, A. L., Prmlt. i Art., Gstbsasp. I: 56*. II: 14*, 70*. III: 23*, 45*.
Malling, C. E., Seklt i Inf.'s K. R. II: 402, 112*, 115*.
Manderstrøm, Greve, (Svensk-Norsk Udenrigsminister). I: 21, 23. II: 1, 2.
v. Manstein, Prs. Generallt. I: 226, 73*. II: 272, 277, 390, 417. III: 196, 197, 217, 241, 63*.
v. Manteuffel, Prs. Ministerpræsident. I: 92.
Marcher, B., (Oberst i Kav.), Generalmj. I: 103. II: 119, 296. 312, 20*, 75*. III: 67, 70, 141.
Marcher, H., Reservelt. i Mar. II: 61*.
Marcher, T. K., Ritm. II: 28*, 85*. III: 36*.
Marcussen, E. A. A., Seklt. i Inf. I: 60*. II: 20*, 72*. III: 26*, 48*.
v. Marwitz, Prs. Prmlt. i Kav. II: 54*.
Mathiesen, H. W., (Major), Oberstlt. i Inf. I: 84*. II: 21*, 79*. III: 191, 229, 284, 30*, 52*.
Matthiessen, S. E., Kapt. i Inf. I: 84*. II: 170, 171, 180, 22*, 79*, 114*. III: 188, 205, 206, 31*, 53*, 86*.
v. Mechow, Prs. Major i Art. I: 76*.
Meidell, F. W. B., Prmlt. i Inf. III: 246.
Meincke, H. F. V., Kapt. i Inf. I: 238, 243, 86*.
Meincke, L. F. M., afsk. Major i Art. I: 155. II: 29*, 87*. III: 38*.
Meinertz, C. H., Seklt. i Inf's K. R. II: 426.
Meinertz, C. M., Orlogskapt. II: 61*. III: 21*.
Meldahl, C. E., Kapt. i Gstb. I: 264, 56*. II: 14*, 70*. III: 4, 27*, 50*.
v. Mertens, Prs. Oberst i Ing. I: 247, 262, 73*. II: 313.
Messerschmidt, F. W. F., Kapt. i Art. I: 91*. II: 29*, 87*. III: 38*, 59*.
Meulengracht, F. W., Prmlt. i Kav. I: 226 230.
Meyer, C. W., Oberst i Ing. II: 41, 47 19*, 77*.
Meyer, O. M. G., Kapt. i Inf. I: 85*. II 23*, 80*. III: 32*, 54*.
Meyeren, E. A. F., Kapt. i Inf. I: 89* II: 27*.
de Meza, C. J., Generallt. I: 47, 67, 68 115, 160, 162, 204, 211, 249, 255, 250 258, 259, 266, 279, 300, 305, 314, 31 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 32 325, 56*, 62*, 82*, 83*, 109*, 116 117*, 118*, 122*. II: 148, 230. III: 32
Michaelsen, J. F. C., Overlæge. II: 112*.
Michelsen, O. W., Kommandørkapt. I: 66
Mielche, J. C., Prmlt. i Inf. II: 25*, 82 III: 34*, 56*.
Moe, E. E., Ritm. I: 90*. II: 13, 35, 28 86*. III: 34, 37*, 58*.
Mogensen, H. W., Seklt. i Inf. II: 112*.
Moltke, A. A. F., Kapt. i Inf. I: 226, 23 84*. II: 21*, 79*. III: 30*, 52*.
Moltke, A. C. J. A. W., (Prmlt.), Kapt. Inf. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 31 53*.
Moltke, Greve, A. V., Premierminister. I:
Moltke, Greve, C., Minister for Slesv I: 11. Minister uden Portef. III: 3
Moltke, F. A., Kapt. i Art. (Adjutant h Hs. Maj. Kongen). I: 249. III: 27 50*.
v. Moltke, Greve, H., Prs. Generalfeltmarsk I: 201. II: 57, 157, 213, 214, 2 228, 260. III: 30, 31, 50, 116, 1 127, 137, 175, 249, 265, 300, 303.
Moltke, O., Kapt. i Art. I: 91*. II: 2 87*. III: 127, 38*.
Moltke-Bregentved, Greve, C., char. Sekl i Inf. II: 14*, 70*. III: 23*, 45*.
Moltke-Hvitfeldt, Greve, H. F. C. G., Rit à la suite. II: 18*, 74*. III: 25*, 4
Moltke-Hvitfeldt, Greve, W., char. Prn i Art. II: 19*, 75*. III: 24*, 46*.
Monrad, V., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 23
Monrad, Biskop, Konseilspræsident. I: 27, 249, 280. III: 158.
Monts, Greve, Prs. Lieut z. S. II: 62*.
Mortensen, Underkorporal i 4. Fæstnin komp. III: 211.
Most, Kommanderserg. i 10. Reg. II: 2

Munck, S. B., Prmlt. i Inf. I: 86*. II: 173, 23*, 80*. III: 32*, 54*.
Munk, F. C., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86*. III: 37*, 58*.
Mundt, J. H., Auditør. I: 118*.
Muus, L. H. L., Oberstlt. i Inf. I: 85*. II: 172, 174, 176, 247, 23*, 80*. III: 32*, 54*.
Muxoll, F. C. G., Orlogskapt. II: 4, 5, 6, 7, 112, 123, 127, 128, 153, 194, 196, 216, 297, 298, 302, 303, 325, 361, 375, 376, 51*, 102*, 103*. III: 113, 136, 138, 139, 140, 179, 213, 263, 268, 282, 294, 296, 339, 383, 20*, 65*, 68*, 70*, 76*, 82*, 83*.
Mygind, E. O., Seklt. i Inf. I: 58*. II: 15*, 71*. III: 24*, 46*.
Myhre, A. C. J., Major i Inf. I: 85*. II: 169, 22*, 79*. III: 190, 223, 234, 31*, 53*.
Mühlertz, H. J., Seklt i Inf II: 85*.
v. d. Mülbe, Prs. Generallt. I: 223, 263, 296, 79*. II: 23, 25, 28, 58, 61, 64. 65, 66, 68, 113, 114, 115, 233. III: 4, 17, 35, 148, 2*.
Müller, A. W., Seklt. i Art.'s K. R. III: 211, 212, 86*.
Müller, C. F. Max, (Oberstlt.) Oberst i Inf. I: 125, 287, 59*. II: 72, 73, 75, 82, 309, 311, 18*, 75. III: 28, 45, 68, 122, 317, 327, 328, 382, 25*, 47*.
Müller, J. A., Seklt. i Inf. II: 24*. III: 86*.
Müller, P. G., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 291.
Müllertz. C. T., Prmlt. i Art. I: 60*. II: 19*, 75*. III: 24*, 46*.
Münster, T. G., Prmlt. i Inf. II: 24*, 81*. III: 33*, 55*.
Münster-Meinhøvel, Greve, Prs. Generalmj. I: 75*. II: 240, 245, 253. III: 4, 35, 36, 39, 49, 149, 1*.
Møller, G. F., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 177, 178, 23*, 80*. III: 32*, 54*.
Møller, H. C., Underlæge. II: 64.
Møller, R. C., Prmlt. i Inf. I: 87*. II: 25*, 83*. III: 34*, 56*.
Møller. R. L., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 234, 85*.
Møller, W., (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 83*. III: 35*, 56*.
Mønster, H. P. W., Kapt. i Art. I: 278, 91*. II: 247, 248, 29*, 87*. III: 38*, 59*.
Mørck, Kommandersergent i 20. Reg.s 8. Komp. II: 414.

N.

Napoleon III., Keiser af Frankrig. I: 27, 29.
Neergaard, E., Prmlt. i Inf. I: 87*. II: 276, 25*, 83*. III: 34*, 56*.
Neergaard, J. A, Seklt. i Inf.'s K. R. II: 414, 112*.
Neergaard, J. W., Oberst i Inf. I: 131, 293, 298, 312, 313. 22*, 59*, 118*. II: 11, 19, 21, 22, 23, 24, 64, 65, 66, 243, 247, 17*, 73*. III: 53, 167, 174, 328, 27*, 49*.
Neergaard, S. J., Ritm. I: 301. 90*. II: 27*, 85*. III: 36*, 58*.
Neipperg, Greve, Østr. Feltmarskallt. I: 76*. II: 69, 72, 79, 87, 94, 95, 98, 100, 232, 239.
Nellemann, Korporal i 22. Reg.s 5. Komp. II: 396.
v. Neubauer, Ritter, Østr. Major i Art. I: 78*.
Nickolin, A. S., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 25*, 83*. III: 34*, 56*.
Nickolin, A. T., Seklt. i Inf. II: 253.
Nielsen, Reservekorporal i 2. Reg.s 2. Komp. II: 404.
Nielsen, Korporal i 18. Reg. II: 156.
Nielsen, C. A., Prmlt. i Ing. II: 29*, 87*. III: 38*, 60*.
Nielsen, C. T, Prmlt. i Art. II: 402. III: 247.
Nielsen, D., Prmlt. i Inf. II: 24*, 82*. III: 33*, 55*.
Nielsen, E. E. P., (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 86*. II: 23*, 80*. III: 32*, 54*.
Nielsen, F. F., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 23*, 80*. III: 32*,
Nielsen, G. J. W., (Oberstlt.) Oberst i Inf. I: 240, 89*. II: 66, 243, 247, 17*, 84*. III: 12, 13, 19, 21, 48, 328, 330, 26*, 36*, 48*.
Nielsen, H. C, Prmlt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 83*. III: 35*, 57*.
Nielsen, J. P. F., Prmlt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 83*, 112*.
Nielsen, M. C., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 112*.
Nielsen, N. T., Prmlt. i Inf. II: 22*, 79*. III: 190, 236, 31*, 53*, 86*.
Nielsen, Konstabel i 4. Fæstningskomp. III: 211.
Nielsen, P. J., Divisionsintendant, Overkrigskommissær. III: 360.
Nielsen, P. H., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 23*, 80*. III: 32*, 54*.

Nimb, W. L., Prmlt. i Inf.'s K. R. I: 88*. II: 26*, 84*. III: 35*, 57*.
Nissen, C. F, Seklt. i Inf.'s K. R. III: 188, 203, 204, 208, 209.
Nordenfalk, O., (Svensk) Seklt. i Inf.* II: 112*.
Normann, C. O. E. Lieut. i Mar. III: 214, 77*, 78*.
Norup, C. S., Prmlt. i Inf. III: 55*.
v. Nostitz-Drcewiecki, Østr. Generalmj. I: 204, 77*. II: 73 III: 16.
v. Notz, Prs. Kapt. i Inf. III: 2*.
v. Noville, Prs. Seklt. i Kav. III: 1*.
Nyegaard, Kommandersergent i 2. Reg.s 3. Komp. II: 401.
Nysted, H. E. E., Prmlt. i Inf. I: 59*. II: 408, 17*, 72*. III: 26*, 48*.
Nürnberger, Prs. Lieut. z. S. II: 63*.
Nægler, M. B., Kapt. i Inf. II: 152, 78*. III: 30*.
Nørager, J., Major i Inf. I: 285, 86*. II: 23*, III: 54*.

O.

Obelitz, C. A., Kaptlt. i Mar. I: 144, 72*. II: 298, 306, 61*. III: 21*,
Oest, Officersasp. i 22. Reg. II: 396
Olrik, P. O. R., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 58*. II: 16*, 72*, 76*. III: 28*, 50*.
Olsen, L. J., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 25*, 83*. III: 34*, 56*.
Olufsen, C. A. J., (Kapt.) Major i Inf. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 31*, 52*.
v. Oppel, Prs. Oberst i Inf. I: 79*. II: 67, 240. III: 2*,
Oppen-Schilden, A. W. R., char. Ritm. II: 74*. III: 25*, 48*.
Owesen, C., (Kapt.) Major i Ing. I: 299. II: 190, 20*, 76*. III: 28*, 51*.

P.

v. Paczkowsky, Sachsisk Oberst i Kav.: I: 137, 37*.
Paget, A., Sir, Engelsk Gesandt i Kbhvn. II: 222, III: 159,
Pagh, Kommandersergent i 10. Reg. II: 276, III: 238.
Palme, A. W., (Svensk) Lieut. i Inf. III: 234, 86*.
Palmerston, Lord. I: 22, 23. III: 98,
Paludan, F., Orlogskapt. I: 145, 72*. II: 206, 369. III: 80, 21,
Panes (Svensk), Lieut. i Inf. III: 235.
Påhlmann (Svensk), Lieut. i Inf. III: 206.
Pape, J. H., Overlæge, Divisionslæge. III: 373.
v. St. Paul, Prs. Lieut. z S. II: 62*.
Paulsen, C. A. F. C. L., Ritm. I: 90*. II: 105, 29*, 86*. III: 37*, 59*.
Paulsen, F. E W., Seklt. i Kav. I: 60*. II: 18*, 74*. III: 25*, 48*.
Paulsen, P. T., Seklt. i Art.'s K. R. III: 211.
Pechlin, Baron, E. F. O. G. Prmlt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 83*. III: 35*, 56*.
Pedersen, J. L. C., Prmlt. i Art. I: 61*.
Pedersen, Reservelt. i Mar. III: 138.
Pedersen, O. C., Orlogskapt. II: 124, 194, 196, 297, 312. III: 62, 113, 138, 140, 253, 295, 339.
Penick, C. E., Prmlt. i Inf. III: 57*.
Petersen, A. C., Seklt. i Art.'s K. R. II: 108*.
Petersen, C. L. B., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 427, 25*, 83*, 112*.
Petersen, Vaabenmester. III: 188, 202.
Petersen, H. H., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 236, 85*.
Petersen, Reservelt. i Mar. III: 312, 315.
Petersen, F. W. W., Prmlt. i Inf. II: 414, 84*, 112*.
Petersen, H. E., Prmlt. i Inf. I: 86. II: 276, 24*, 92*.
Petersen, J., (Prmlt.) Kapt. i Inf.'s K. R I: 59*. II: 17*. III: 27*, 49*.
Petersen, J. C. C, Seklt i Inf.'s K. R. II: 83*.
Petersen, J. C., Reservelt. i Mar. III: 22*.
Petersen, L A., Kapt. i Ing, I: 265. II: 188, 189, 190.
Petersen, O., Officersasp. i Inf. II: 414.
Petersen, R., Kapt i Inf.'s K. R. II: 25*, 82*. III: 34*, 55*.
Pfaff, S. W. W., (Prmlt.) Kapt. i Inf. (Tjenestegjørende i Art.). I: 60*. II: 19*, 75*. III: 24*, 46*.
Pfeil, Greve, Prs. Fähnr z. S. II: 63*.
Pingel, F. N., Prmlt. i Inf. II: 418, 84*, 112*. III: 58*.
Pingel, H. H., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 188, 201, 205, 85*.
Pingel, J. C., Prmlt. i Inf. II: 25*, 82*. III: 34*, 59*.
Pio, F. C. B., Prmlt. i Inf. I: 86*. II: 23*, 81*. III: 32*, 54*.

v. Piret, Østr. Generalmj. III: 149.
Pirner, Prs. Lieut. z. S. II: 63*.
de Plane, J. B. A. X., Major i Inf. II: 25*, 82*. III: 34*, 57*.
du Plat, E. G. E., Major i Inf. I: 85*. II: 22*, 79*. III: 56*.
du Plat, P. H. C., Generalmj. I: 125, 253, 254, 256, 257, 258, 293 321, 322, 324, 325, 22*, 44*, 58*. II: 145, 153, 168, 174, 175, 261, 268, 314, 343, 352, 358, 366, 371, 389, 408, 409, 410, 411, 416, 418, 419, 421, 428, 443, 16*, 72*, 91*, 107*, 110*.
Platen-Hallermundt, Greve, E. R., afsk. Kapt. i Inf. II: 21*, 78*. III: 30*, 52*.
Plessen, O., Baron, Geheimekonferentsraad, Dansk Gesandt. III: 158.
v. Plonski, Prs. Generallt. III: 148.
v. Podbielski, Prs. Oberst. I: 247, 73*. III: 127.
Poulsen, Underlæge i Aarøes Streifkorps. II: 290.
Povelsen, P. E., Kapt. i Inf. I: 84*. II: 21*, 79*, 114*. III: 52*.
Posselt, C. L. O. F., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86*. III: 37*, 59*.
Printzen. F. W., Ritm I: 90*. II: 94.
Prior, Officersasp. i Inf. II: 414.
Pritzel, Officersasp. i Art. II: 397.
v. Puttkammer, Baron, Prs. Oberst i Inf. II: 417.
Pætges, A. C. H., Seklt. i Inf. III: 190, 245, 55*.

Q.

Quaade, G. J., Kammerherre. (Dansk Gesandt i Berlin). Minister uden Portefeuille. I: 28. III: 106. 107, 108, 152, 154, 155, 156, 158, 159, 161, 162, 302, 323, 330, 94*, 95*, 97*, 98*, 107*, 109*.

R.

v. Raab, Baron, H. (Svensk), Prmlt. i Inf. II: 289, 290, 291, 292, 14*. III: 29.
Raabye, J. P., Prmlt., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 24*, 82*. III: 33*, 55*.
Raabye, S J., Prmlt. i Inf.'s K. R. III: 190, 31*, 53*.
Raarup, Overvagtmester (Vognmester ved Armeen). I: 52*.
v. Rabenau, Prs. Fähnr. z. S. II: 63*.
Raffenberg, E., Orlogskapt. I: 143, 144, 277. III: 141, 19*, 20*.
Ramsing, P. E. M., Seklt. i Inf.'s K. R. I: 57*. II: 15*, 71*. III: 27*, 50*.
v. Rantzau, Prs. Oberstlt. i Kav. I: 75*. II: 27, 28, 34. III: 1*.
Rantzow, Greve, F. L., Prmlt. i Inf. I: 243, 244.
Rasmussen, J. F. K., Seklt. i Inf. III: 234, 86*.
Rasmussen, R., Prmlt. i Inf.'s K. R. I: 89*. II: 414, 27*, 84*, 111*.
Rasmussen. Korporal i 3. Reg. II: 427.
Rasmussen, Reservelt. i Mar. III: 311.
Rathsack, J. H. T., Seklt. i Art. III: 38*.
Rauch, M. A. F., Major i Inf. I: 89*. II: 318, 27*, 79*. III: 188, 208, 31*, 53*.
v. Raven, Prs. Generalmj. II: 159, 161, 270, 390, 429, 435, 54*, 55*.
Ravn, F. W., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 320, 22*, 108*.
Ravn, H. A. J., Kapt. i Ing. II: 238.
Ravn, J. T., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 387, 424, 426, 25*, 83*. III: 34*, 56*.
Rechberg, Greve, Østerrigs Udenrigsminister. I: 25, 29. III: 320, 323, 324, 333, 336, 94*, 95*, 97*, 98*, 107*, 109*.
v. d. Recke, C. F., Lieut. i Mar. II: 196, 298, 61*. III: 21*.
v. d. Recke, E. P. L., Kapt. i Inf. I: 89*. II: 27*, 84*. III: 36*, 57*.
v. d. Recke, J. D. Z., Major i Art. I: 91*. II: 110, 29*. 87*. III: 38*, 59*.
Redsted, W. F. C., Prmlt. i Inf.'s K. R. I: 86*. II: 416, 23*. 81*, 112*.
v. Reibnitz, Freihr., Prs. Lieut. z. S. II: 63*.
Reich, C. E., (Kapt.) (Major) Oberstlt. i Art., Krigsminister. I: 68. II: 51, 115, 19*, 76*. III: 48, 121, 159, 267, 298.
Reiter, F. G. W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 404, 79*, 112*, 115*.
Renck, Etatsraad. I: 28*.
Renouard, A. J. D., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 394, 398.
Reventlow-Criminil, H. A., Greve. Dansk Kommissær i Civilbestyrelsen for Holsten. I: 9, 11.
Revertera, Greve, Prs. og Østr. Kommissær i Hertugdømmet Slesvig. II: 159.

v. Ribbeck, Prs. Oberstlt. i Kav. I: 74*. III: 3.*
Riebau, J. M. H., Prmlt. i Inf. I: 287, 291, 84*. II: 78*. III: 30*, 52*.
Riise, M. J., Prmlt. i Inf. I: 89*. II: 233, 26*, 67*, 84*.
Ringsted, C. C. V., Prmlt. i Art. II: 29*.
Rist, J. M. F. F., (Major), Oberstlt. i Inf. I: 236, 237, 238, 244, 288, 291, 87*. III: 55*
Rist, P. F., Officersasp. i Inf. II: 416.
v. Roeder II, Prs. Generalmj. I: 73*. II: 129, 130, 169, 174. III: 200.
Roetscher, Prs. Major i Ing. I: 74*.
Rohde, T. G., (Seklt.) Prmlt. i Inf. I: 60*. II: 18*, 74*. III: 25*, 48*.
v. Rohrscheidt. Prs. Kapt. i Ing. III: 3*.
Rohweder, C. F. M., Major i Inf. I: 86*. II: 348, 24*, 108*.
Rongsted, C. J., Prmlt i Inf.'s K. R. III: 206, 85*.
Roos, C. L. (Svensk), Seklt. i Inf. II: 414, 111*.
Rosell, (Svensk), Korp. i Art. II: 399.
Rosen, C. G., Prmlt. i Inf. I: 86*. II: 416, 24*, 81*, 111*.
Rosen, J. E. C., Prmlt. i Inf. I: 57*. II: 15*, 46*, 71*, III: 48*.
Rosen, S. L. C., (Kapt.) Major i Gstb. I: 132, 160, 255, 257, 259, 56*. II: 400, 418, 419, 14*, 70*. 111*. III: 62.
Rosendahl, O. W., Prmlt. i Inf.'s K. R III: 32*.
Rosenkrantz, Baron, F. W., Oberstlt. i Kav. I: 90*. II: 250, 28*, 86*. III: 29, 112, 25*, 37*, 47*. 58*.
Rosenkrantz, Baron, H. F., Kapt. i Inf. I: 86*. II: 23*, 81*. III: 32*, 54*.
Rosenkrantz, Baron, P. (Svensk) Major. II 14*, 70*.
Rosenstand, V. J., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 60, 109.
Rosenørn, Amtmand i Randers. II: 99, 100.
Rosenørn, P. C. S., Prmlt. i Kav. I: 235. II: 29*, 86*. III: 59*.
Ross, S. F. W., Kapt. i Inf. I: 84*. II: 273, 21*, 78*, 93*, 114*. III: 30*, 52*.
Rothe, A. B. (Kapt.) Major i Inf. I: 85*. II: 170, 180, 22*, 79*. III: 190, 223, 224, 31*, 53*.
Rothe, A. B., Lieut. i Mar. III: 77, 21*.
Rothe, H. P., Orlogskapt. II: 6, 331, 61*, III: 214, 263, 21*, 65*, 66*, 67*, 68*, 70*, 74*, 75*, 76*, 77*, 79*, 81*, 82*, 83*.
Rovsing, N. M. L., Prmlt. i Inf. I: 89*. II: 27*, 84*. III: 36*, 57*.
v. Rudolphi, Prs. Prmlt. i Kav. III: 1*.
Russel, Lord, Engelsk Udenrigsminister. I: 17, 18, 23, 25, 28, 29, 30. II: 1, 2, 221, 222, 223. III: 106, 107, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 161, 162.
Ryberg, C. T., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 24*, 82*. III: 33*, 55*.
Rye, C. P., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 109*.
Rye, O., Generalmj. II: 230.
Ryppel, Reservekorp. i 4. Fæstningskomp. III: 211.
Røhl, L. C. T., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 34*.
Rømer, C. A. H., Prmlt. i Inf. II: 25*, 82*. III: 34*
Rømer, C. C. H. Kammerjunker, Korpsintendant. III: 360.
Rønnov, C. G. F., Prmlt. i Inf. II: 403, 405, 115*. III: 27*, 50*.
Rørby, J., Overlæge, Korpsstabslæge. I: 56*. II: 15*, 71*. III: 363, 373, 23*, 45*.

S.

Saabye, O. C. F., Major i Inf. I: 240, 241, 242, 89*. II: 66, 245, 27*, 84*. III: 36*, 57*.
Saande, F. H. C., Seklt. i Inf, II: 416, 112*.
v. Saenger, Prs. Oberstlt. i Art. I: 75*.
de Saint-Aubain, C. L. G., Seklt. i Kav.'s K. R. II: 70.
Salchow, F. C. A. H., Major i Inf. I: 86*. II: 23*, 80*.
Salis-Soglio, Baron, Østr. Major i Ing. I: 76*.
Salomon, N., Overlæge. I: 291.
Salto, J. W., Kapt. i Art. I: 91*, 117*. II: 29*, 87*. III: 38*, 59*.
Sanmark, A, (Svensk) Seklt. i Inf II: 398, 399, 112*, 115*.
Sarauw, C. F. C., Prmlt. i Inf. I: 85* II: 22*, 79*. III: 188, 203, 53*.
Satterup, F. L., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 190, 236, 31*, 53*, 86*.
Saurbrey, V. (Seklt.) Prmlt. i Kav. II: 18*, 74*. III: 27*, 49*.
Saurbrey, W., Seklt. i Kav. II: 34, 105.

Sauermilch, Sergent i 2. Reg.'s 2. Komp. II: 404.
Schaarup, N. G. M., Seklt. i Inf's K. R. III: 235, 236, 86*.
Schack, S. P. L., Major i Inf. I: 239, 89*. II: 62, 68, 413, 414, 26*, 84*, 111*.
Schade, J. C. S., Overlæge. II: 112*.
Scharffenberg, H. L., Oberst i Kav. I: 164, 60*. II: 20, 21, 22, 18*, 74*. III: 328, 26*, 49*.
Scharffenberg, P. U., Oberst i Inf. I: 126, 131, 238, 22*, 59*. II: 235, 340, 409, 412, 431, 17*, 72*. III: 201, 328, 25*, 47*.
Schau, E. F., Major i Gstb. I: 58*. II: 174, 408, 409, 419, 16*, 72*, 111*.
Schau, E. V., Prmlt. i Inf. I: 88* II: 426, 25*, 83*, 111*.
Scheel, N. C. L., Prmlt. i Kbhvns borgl. Art. (tjenstgj. i Inf.) II: 13*.
Scheele, Geheimekonferentsraad, Udenrigsminister. I: 13, 15.
Scheel-Plessen, Baron, C. I: 14. III: 336.
Scheibert, Prs. Prmlt. i Ing. III: 2*.
v. Scherbening, Prs. Oberstlt. i Art. II: 54*. III: 2*.
Schidlach, Østr. (Major), Oberstlt. i Inf. I: 77*. III: 314.
v. Schimpff, Sachsisk Generalmj. I: 129, 133, 136, 37*.
Schiwe, A. W., Lieut. i Mar. II: 83, 86, 97, 251.
Schiwe, H. J. T. C., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 387, 26*, 83*. III: 35* 56*.
Schiøtt, F. C. (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 86*. II: 23*, 80*. III: 32*, 54*.
Schiøtz, Telegrafingenieur. II: 99.
v. Schlegell, Prs. Generalmj. II: 160, 203, 54*.
Schlegel, C. O. E. (Generalmj.) Generallt. I: 36, 66, 67, 68, 160.
Schlegel, J. G. F., Seklt. i Inf. K. R. III: 231, 30*, 85*.
Schleppegrell, F. A., Seklt. i Inf. II: 79*. III: 235, 236, 86*.
Schlichting, Korp. i 3 Reg.'s 5te Komp. II: 426.
v. Schlutterbach, Prs Hauptmann. III: 272, 273.
v. Schmid, Prs. Generalmj. I: 74*. III: 241.
v. Schmidt, Prs. (Oberstlt.) Oberst i Kav. I: 75*. II: 54*.
Schmidt, A. C., Fuldmægtig i Krigsministeriet, Divisionsintendant. III: 360.
Schmidt, A. P., (Prmlt) Kapt. i Inf. I: 87*. II: 24*, 82*. III: 33*, 55*.
Schmidt, C. G. J., Kapt. i Art. II: 29*, 87*. III: 38*, 59*.
Schmidt, E. F. M. (Seklt.) Prmlt. i Inf. II: 416, 81*, 111*.
Schmidt, N. C., Kapt. i Inf. II: 19*, 76*.
Schmidt, T. C. C, Seklt. i Inf. II: 108*.
v. Schmidten, U. C, Generalkrigskommissær. Korpsintendant. I: 116, 23*, 56*. II: 15*, 71*. III: 353, 360, 380, 23*.
Schnipp, V., Reservelt. i Mar. II: 61*.
Schnitter, C. A. H., Seklt. i Ing. III: 29*.
Scholten, C. W., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86*.
Scholten, J. B., Kapt. i Gstb. III: 49*.
Scholten, J. G., Oberstlt. i Inf. I: 89*. II: 414, 26*, 84*, 111*.
v. Schor, Prs. Hauptmann. III: 271, 274,
Schou, J., Reservelt i Mar. II: 61*.
Schougaard, C. P. T., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 57*.
Schow, L. C. C. M., Kapt. i Inf. I: 225, 230, 88*.
Schreiber, E V., Major i Art. I: 91*. II: 336, 29*, 87*. III: 142, 213, 248, 319, 28*, 38*, 51*.
Schroll, J. Z., Ritm. i Gstb. I: 161, 57*. II: 15*, 71*. III: 4, 23*, 45*.
Schrøder, C. F. N., Major i Ing. I: 115, 161, 225, 256, 257, 259, 56*, 61*. II: 190, 310, 348, 14*, 20*, 71*, 76*. III: 56, 331, 29*, 51*.
Schulian. Korporal i Art. II: 406.
Schultz, A. C., Orlogskapt. III: 122, 142. 383, 45*.
Schultz, A. F. W.. Seklt. i Inf. II: 416, 112*.
Schultz, C. W. C., (Seklt.) Prmlt. i Inf. II: 426. III: 292, 34*.
v. Schwab, Edler, Østr. Oberst i Inf. I: 77*.
Schwarz, G. F. S., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86*. III: 37*, 59*.
Schübeler, T., Prmlt. i Kav. II: 20*, 75*.
Schütze, Prs. Kapt. III: 64*.
Schøller, C., Kapt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 31*, 53*.
Schøller, F. C. G., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 346, 25*. III: 34*, 56*.
Schøller, H. G. G., Seklt. i Kav. II: 94, 28*

Schøller, T. G., Generallt. I: 47.
Schøn, Korporal i Art. II: 396.
Schønberg, P., Kapt. i Inf.'s K. R. III: 54*.
v. Schønfeld, Østr. Oberstlt. III: 335.
Schønheyder, C. W., Kaptlt. i Mar. I: 125, 141, 149.
Schønheyder, L. C. A., Seklt i Inf. K. R. I: 243.
Schøning, C. F., (Kapt.) Major i Inf. II: 24*, 82*, III: 33*, 58*.
Schøning, O. A., Kapt. i Inf. I: 215, 84*. II: 21*, 79*. III: 229, 307, 52*.
Schøning, W., afsk. Kapt. i Inf. I: 89*. II: 27*, 85*. III: 36*, 58*.
Schøning, W. E. T., Major i Art. I: 58*. II: 42, 16*. 73*. III: 24*.
Secher, C. F. W., Prmlt. i Inf. I: 84*. II: 276, 277, 21*, 92*, 114*.
Sehested, F. J., Ritm. I: 90*. II: 27*, 85*. III: 36*, 58*.
Sehested, H., Ritm. I: 90*. II: 252, 28*, 86*.
Selldènn, N. J. G. (Svensk), Seklt. i Inf. III: 209.
Selsted, O., Sergent i 20. Reg.'s 8. Komp. II: 414.
v. Senfft, Sachsisk Major i Kav. I: 133.
de Seue, P. N C. C., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 109*.
Severin, L., Seklt. i Inf. II: 80*,
Seyffarth, G. W. R. K., Prmlt. i Inf. I: 226, 230.
Sick, T. B., Kapt. i Art. I: 91*. II: 192, 399, 29*, 87*, 112*.
Siemsen, V. G., afsk. Major i Inf. II: 21*. III: 52*.
Siewert, Korp. i 2. Reg.'s 7. Komp. II: 402.
Sigetty, C. F. C.. afsk. Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 24*, 81*. III: 33*, 55*.
v. Simon, Prs, Prmlt. i Inf. II: 54*.
v. Sixthin, Prs. Oberstlt. i Kav. I: 73*.
Skeel, H. F., Prmlt. i Inf. II: 25*. 82*. III: 34*, 55*.
Skibsted, L., Lieut. i Mar. III: 22*.
Smidth, P. H. C., Orlogskapt. II: 296.
Smith, J. K., Officersasp. i Inf. II: 393.
Snertinge, N. O., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 22*. 80*. III: 190, 234, 237, 243, 246, 31*, 53*, 85*.
Sommer, C. W., Ritm. I: 90*. II: 28*, 86*. III: 59*.
Sommer, F. L. F., Orlogskapt. II: 61*. III: 22*.
Sparre, H. C., (Svensk) Seklt. i Inf. II: 112*.
Sperling, A., (Kapt.) Major i Inf. I: 89*. II: 414, 27*, 84*, 112*.
Sperling, W., Prmlt. i Kav. I: 90*. II: 29*, 86*. III: 38*, 59*.
Sponneck, Greve, G. L., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 46*.
Springer, Korporal i Art. II: 402.
Staggemeier, A. W., Kapt. i Inf. I: 236, 87*. II: 13*.
Staggemeier, E. F., (Oberst) Generalmj. I: 264.
Staggemeier, O. C. F., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 84*. III: 35*, 57*.
v. Stedingk, Prs. Major i Gstb. I: 75*, III: 1*.
Steenstrup, J. R. H., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 112*.
Steffensen, L. M.. Seklt. i Inf.'s K. R. II: 58*.
Steinmann, C. W., (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 238, 89*. II: 414, 26*, 84*, 112*. III: 57*.
Steinmann, P. F., (Generalmj.) Generallt. I: 47, 109, 116, 119, 125, 127, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 141, 239, 254, 255, 256, 257, 258, 283, 284, 286, 291, 292, 293, 295, 305, 320, 321, 22*, 44*, 59*. II: 352, 366, 421, 430, 17*, 71*, 107*. III: 4, 7, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 71. 118, 119, 123, 124, 125, 134, 136, 221, 222, 231, 241, 251, 253, 256, 257, 261, 266, 267, 281, 283, 284, 287, 303, 304, 307, 328, 10*, 27*, 41*, 50*, 91*.
Stenzel, Prs. Lieut. z. S. II: 65*.
Stephanson, J. P. C., Seklt. i Art.'s K. R. II: 19*, 76*.
Stickmann, F. F. W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 108*.
v. Stichle, Prs. (Major) Oberstlt. I: 204. III: 303. 304, 305, 306, 307, 335.
Stiernholm, F. C., (Major) Oberstlt. i Gstb. I: 68, 305, 57*. II: 148, 14*, 70*. III: 62, 23*, 45*.
Stockfleth, F. H. E. H., Kapt. i Inf. I: 239, 89*. II: 48, 244, 414, 26*, 84*, 111*.
Stockfleth, H W., Kapt. i Inf. I: 87*. II: 24*, 82*. III: 33*, 55*.
Stoltz, Prs. Oberst i Inf. I: 74*.
Stonor, W. B., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 79*. III: 190, 234, 31*, 53*, 84*.

Storck, W., Seklt. i Art.'s K. R. II: 394, 112*.
Storm, R., Seklt. i Inf. III: 34*.
Stricker, E. A. S., Kapt, i Inf. I: 87*. II: 78*. III: 191, 217, 229, 30*, 57*.
Stricker, W. C. B., (Kapt.) Major i Inf. I: 87*. II: 24*, 81*. III: 33, 55*.
v. Strombeck, Prs. Prmlt. i Kav. II: 290.
Struben, Prs. Lieut. z. S. II: 65*.
Stuhr, Korporal i 4. Fæstningskomp. III: 212.
Stæhr, C. F. W., Prmlt. i Inf. II: 84*. III: 36*, 57*.
Suenson, Etatsraad, Overauditør. III: 82*.
Suenson, E.. Orlogskapt. III: 83, 84, 87, 88, 90, 93, 99,. 103, 104, 105, 130, 140. 296, 297, 298.
Svane, F. V., Seklt. i Inf. II: 379, 110*.
Svane, L. C., Kapt. i Inf.'s K. R. I: 226, 84*. II: 426, 21*. 57*, 79*. III: 30*, 52*.
Svendsen, C. F., Divisionsintendant. III: 360.
Svendsen, Menig Nr. 77, 2. Reg.'s 6. Komp. II: 403.
Sylow, N. P. M., Chef for Efterretningsvæsenet. II: 82. III: 142,
v. Süssenberg, Baselli, Freihr., Østr. Oberst i Kav.: I: 78*.
Søderberg, T. H. A., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 31*.
Søltoft, C., Seklt. i Inf. I: 57*. II: 15*, 71*. III: 27*, 50*.
Sørensen, C., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 23*, 80*. III: 12, 32*, 54*.
Sørensen, C. T., Prmlt. i Inf. I: 84*. II: 21*, 78*. III: 42, 43, 30*, 52*.
Sørensen, F. C. J., Seklt. i Bornholms Milice. II: 21*.
Sørensen, N. S. P., Seklt. i Inf. I: 291.
Sørensen W. A. E., Prmlt. i Inf.'s K. R. I: 87*. II: 24*, 82*.
Sørensen, Reservelt. i Mar. II: 61*.
Sørensen, Sergent i 2. Reg.'s 4. Komp. II: 400.

T.

Tegetthoff, Østr Linieskibskapt. III: 83, 94, 95, 96, 97, 98, 101, 104.
Tegner, J. H. A., Seklt. i Inf. III: 272.
Tegner, P. W. (Kommandørkapt.), Kommandør. I: 66, 142.
Tersling, H. C. G., Oberstlt. i Inf. I: 231, 86*. II: 416, 23*, 81*, 112*.
Tersløw, N. U., afsk. Prmlt. i Inf. II: 200.
Thalbitzer, C. W., Prmlt. i Inf. II: 23*, 80*. III: 32*.
Thalbitzer, J. C. T.. Kapt. i Inf. I: 84*. II: 21*, 78*. III: 39, 30*, 52*.
Thesen, C. A, (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 86*. II: 24*, 81*. III: 190, 33*, 55*, 86*.
Thestrup, A. H. W., Seklt. i Inf. II: 399, 78*, 112*, 115*.
Thestrup, E. E. S., Kapt. i Art. I: 51*, 61*. II: 87*. III: 38*, 59*.
Thestrup, H. N. (Oberst, Generalmj.), Generallt., Krigsminister. I: 36, 37, 47, 75, 98, 99, 100, 102, 116, 125, 21*. III: 344.
Thiesen, Postdampskibsfører. III: 21*.
Thomsen, C. A. F., Kapt. i Gstb. I: 60*. II: 258, 18*, 74*, 88*. III: 32, 48, 122, 169, 25*.
Thomsen, H. F. W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 426.
Thorkelin, B. F. J., Kapt. i Inf. I: 84*, 108*. II: 21*, 78*, 113*, 115*. III: 30*. 52*.
Thorson, T., afsk. Prmlt. i Inf. II: 79*. III: 31*, 53*.
Thrane, J. H. H. C., Prmlt. i Inf. III: 189, 209, 53*, 85*.
Thulstrup, W. A., Kapt. i Ing. I: 61*. II: 190, 20*, 76*. III: 29*, 51*.
Thune, L. G. W., Overlæge, Divisionslæge. III: 373.
v. Tiedemann, Prs. Oberst i Inf. II: 54*.
Tiedie, D. P. W. T., Seklt. i Art.'s K. R. III: 211, 213.
Tillge, A. C. A., Seklt. i Art. II: 423, 112*.
Tillisch, F. F., Geheimekonferentsraad, Indenrigsminister. III: 302.
Tobiesen, F. C. H. E., Overauditør. I: 118*.
Toldberg. C, Prmlt i Inf. I: 88*. II: 25*, 83*. III: 34*, 56*.
Tomas, Østr. Generalmj. I: 204, 77*.
la Tour d'Auvergne, Fyrste. III: 106, 155, 156, 161.
Toxwerdt, A. F. W., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 404, 112*, 115*.
Tramp, C. J. F., Greve, Kadetunderofficer i Mar. III: 106.

Tranberg, G. C. F., afsk. Prmlt. i Inf. II: 400, 79*, 112*, 115*.
Trepka, C., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 203, 85*.
Trepka, H. F., Ritm. II: 28*, 86*. III: 37*, 58*.
Treschow, W. L., Prmlt. i Inf. II: 82*. III: 33*.
Troiel, E. A. E., Prmlt. i Inf. I: 88*. II: 26*, 83*. III: 56*.
Trolle, A., Reservelt. i Mar. III: 21*.
v. Trotha I, Prs. Prmlt. i Inf. II: 54*.
Tscherning, A. F., Oberst i Art. I: 99.
Tuxen, C. F. F. E., Seklt. i Inf. I: 57*. II: 15*, 71*. III: 27*, 50*.
Tuxen, J. C., Kapitainlt. i Mar. III: 81, 21*.
Tvede, N., Overauditør, Korpsauditør. I: 56*. II: 15*. III: 384.
Tvermoes, C. M. W., Kapt. i Gstb. I: 239, 274, 59*. II: 63, 66, 17*, 73*. III: 4, 48, 26*, 48*.
v. Tümpling, Prs. Generallt. II: 160, 54*.
Tønder, N. J., Underlæge. I: 291.

U.

Uexküll, Greve, Østr. Hauptm. II: 70.
Ulffers, Prs. Lieut. z. S. II: 62.
Ulrich, F. A. J., Prmlt. i Inf.'s K. R. III: 56*.
v. Unger, Prs. Hauptm. i Gstb. I: 73*.
Ussing, V. C., Auditør, Korpsauditør. I: 117*. II: 71*. III: 384, 23*, 45*.

V.

Vahl, J., Oberst i Art. I: 276, 61*. II: 118, 148, 14*, 19*, 70*, 75*. III: 23*, 24*, 45*, 46*.
Varberg, C. F. T., Prmlt. i Inf. I: 290.
Vaupell, O. F., Kapt. i Inf. I: 85*. II: 348, 22*, 81*. III: 191, 226, 239, 245, 32*, 54*.
Vaupell, W. L., Prmlt. i Inf. I: 89*. II: 27*, 84*. III: 36*, 57*.
Vett, G. D. C. A., Prmlt. i Inf. II: 424, 83*. III: 34*, 56*.
Vexø, Menig Nr. 217 i 2. Reg.'s 6. Komp. II: 403.
Vilstrup, J. A. T., Prmlt. i Inf.'s K. R. III: 191, 54*, 86*.
Vincent, L. L. J., Seklt. i Inf. II: 12*.
Vlasitz, Baron, Østr. (Oberstlt.), Oberst i Gstb., Stabschef hos General Gablenz, I: 130, 76*. II: 83.
Vogt, C. A., (Oberst i Inf.), Generalmj. I: 218, 225, 271, 299, 300, 21*, 57*. II: 145, 148, 153, 175, 261, 268, 314, 327, 352, 366, 428, 15*, 72*, 91*, 107*. III: 3, 27, 141.
Voigt, J. F. W., Prmlt. i Inf. II: 416, 23*, 81*, 112*.
Voigt, J. G. C., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 86*.
Voldby, V. T., Seklt. i Inf. II: 156, 163, 56*.
Volkersen, F. D., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 93.
Volqvartz, A. C., Kapt. i Inf. I: 88*. II: 26*. III: 218, 57*, 85*.
Vorre, I., Reservelt. i Mar. II: 61*.
Voss, E., Prmlt. i Inf. I: 89*. II: 27*, 84*. III: 36*, 57*.

W.

Wachtmeister, Greve, Svensk-Norsk Gesandt. III: 106, 154, 162.
v. Waldersee, Greve, Prs. Lieut. z. S. II: 63*.
Walter, B. D. M., Prmlt. i Inf. II: 426, 21*. III: 231, 30*, 52*, 85*.
Walther, O. C. D., Prmlt. i Inf. II: 26*, 80*. III: 31*, 53*.
Wandler, G. G., Seklt. i Inf. III: 190, 54*, 86*.
Wanning, P. P., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 80*. III: 53*.
Wanscher, E. C. A., Prmlt. i Inf.'s K. R. III: 56*.
v. Warensberg, Schütte, Freihr., Østr. Oberst i Inf. I: 77*.
v. Wartensleben, Prs. Major i Gstb. III: 1*.
Wedege, S. J., Kapt. i Inf. I: 85*. II: 170, 178, 180, 22*, 59*.
Wedelfeldt, H. F., Kapt. i Inf. I: 89*. II: 27*, 84*. III: 36*, 57*.
Wedel-Jarlsberg, F. J., (Norsk), Prmlt. i Art. III: 85*.
Wegener, C. C., Ritm. I: 90*. II: 93, 28*, 86*. III: 37*, 58*.
Wegener, J. T., (Major) Oberstlt. i Art. I:

161, 255, 256, 257, 258, 56*, 60*. II: 14*, 19*, 70*. III: 24*, 46*.
Weien, H. C., (Prmlt.) Kapt. i Inf. I: 89*. II: 61, 12*, 27*, 84*. III: 57*.
Weiss, J. A. W., Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 21*, 78*.
Weisser, Østr. Oberstlt. i Art. I: 76*.
Weitemeyer, L. W., Seklt. i Art.'s K. R. II: 109*.
Welsch, J. M., Prmlt. i Art. III: 38*, 59*.
Werner, Prs. Lieut. z. S. II: 62*.
Werther, C., Baron, Prs. Befuldmægtiget. III: 323, 333, 336, 94*, 95*, 97*, 98*, 107*, 109*
Westberg, J. P. T., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 79*. III: 189, 205, 206, 53*, 85*.
Westengaard, O., Kapt i Inf. II: 25*, 82*. III: 34*, 55*.
Wester, A. E. (Svensk), Seklt i Inf. III: 86*.
Westergaard, C. J., Prmlt. (Fuldmægtig i Krmst.), Bureauchef. I: 56*. II: 15*, 71*. III: 24*, 46*.
Westergaard, T., Seklt. i Inf. II: 17*, 73*. III: 24*, 46*.
Westermann, C. L. T., Seklt i Inf.'s K. R. II: 416, 112*.
Westphal, L. H., Seklt. i Inf. I: 57*. II: 14*, 70*. III: 23*, 45*.
Westrup, V. A. T., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 189, 204, 208, 209, 86*.
Weyhe, F. J. H., Kapt. i Inf. I: 287, 291, 84*.
Weyhe, P. C. R., (Kapt.) Major i Inf. I: 88*. II: 26*, 83*. III: 191, 218, 35*, 57*, 86*.
Whillier, Eng. staff-commander. III: 98.
Wild, Korporal i Art. II: 397.
Wildau, C. A., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 238, 244, 86*.
Wilde, O. A. K., Kaptlt. i Mar. I: 148, 72*. II: 297, 298, 61*. III: 21*.
Wildenradt, C. M., (Seklt.) Prmlt. i Inf. I: 60*. II: 20*, 73*. III: 24*, 46*.
Wildenradt, F. S, Kapt. i Inf. I: 87*. II: 141, 195, 306, 27*, 85*. III: 28*, 36*,
Wilhelm I), Konge af Preussen. I: 198, 201. II: 9, 157. 213, 214, 228, 234, 240, 265, 293, 294, 313, 352. III: 299, 300, 301, 302, 337, 94*, 96*, 98*, 99*, 101*, 103*, 108*, 111*, 112*.
Wilhelm, Hertug af Mecklenburg-Schwerin, Prs. Oberst i Kav. I: 75*. III: 1*.
Wilhelm, Hertug af Würtemberg, Østr. Oberst i Inf. I: 77*.
Wilhelmi, C. F, Prmlt. i Inf.'s K. R. II: 24*. 81*.
Willemoës, F. W., Prmlt. i Inf. II: 25*, 82*. III: 34*, 55*.
Willerup, C. F., Prmlt. i Inf. I: 89*. II: 27*, 84*. III: 57*.
Wilster, E. H. C., Generalmj. I: 259, 305, 21*, 58*. II: 29, 47, 56, 63, 64, 67, 12*, 17*. III: 27, 46, 48, 172, 328, 26*, 48*.
Winsløw, F. L., Prmlt. i Inf. I: 85*. II: 22*, 58*.
v. Winterfeld, Prs. Oberst i Inf. I: 79*. III: 2*.
Winther, J. J S., Seklt. i Inf.'s K. R. III: 86*.
v. Wintzingerode, Prs, Generallt. I: 74*. II: 295. III: 63*.
v. Witzleben, Prs. Oberst i Inf. I: 74*. III: 241, 243.
Wodehouse, Lord, Eng. Udsending til Berlin. I: 26, 27.
Wolff. N. A., Prmlt. i Art. III: 51*.
Wolff, R F. T., Seklt. i Inf. II: 112*.
Wolle, C., (Major) Oberstlt. i Inf. I: 87*. II: 387, 25*, 83*. III: 34*, 56*.
Worm, F. C., Prmlt. i Inf. I: 84*. II: 21, 79*, 115*. III: 30*, 52*.
v. Wrangel, Freihr., Prs. Generalfeltmarskal. I: 30, 130, 198, 199, 201, 204, 211, 213, 246, 247, 261, 262, 305, 73*, 82*. II: 17, 27, 35, 36, 63, 114, 134, 156, 157, 158, 159, 233, 236, 239, 419, 66*. III: 116, 121, 148.
Wrisberg, G. F. W., Kaptlt. i Mar. II: 61*. III: 83, 89, 21*.
Wroblewsky, J. J, Overlæge. I: 229.
v. Wrochem, Prs. Prmlt. i Inf. III: 2*.
Wulff, E. A., Prmlt. i Inf. I: 87*. II: 24*, 82*. III: 33*, 55*.
Wulff, J. P. F., Orlogskapt. II: 7, 61*. III: 21*.
Wüllerstorf-Ürbair, Kontreadmiral. III: 93, 95, 96, 313.
Würtz, Korporal i Art. I: 225.
Wørishøffer, C. J. F. T.; Prmlt. i Inf. III: 210.
Wørishøffer, J. A. P. F., (Oberst) General i Inf. I: 21*, 57*, 117*. II: 128, 422, 15*, 71*. III: 172, 328, 24*, 46*.

Wørmer, P. L., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 276, 396, 397, 112*.

Z.

Zachariae, G. C. C., (Seklt.) Prmlt. i Inf., Gstbsasp. I: 60*. II: 20*, 72*. III: 210, 217, 28*, 50*.
Zahlmann, C. C., Kapt. i Inf. I: 242, 89*. II: 111, 27*, 85*. III: 4, 36*, 49*.
Zedlitz, Freihr., Prs. og Østr. Kommissær i Hertugdømmet Slesvig. II: 159.
Zembsch, Prs. Fähnr. z. S. II: 63*.
Zepelin, A. F., Oberstlt. i Inf. I: 87*. II: 25*, 82*. III: 56*.
Zepelin, W. O., Ritm. II: 28*, 85*. III: 38, 36*.
Zoffmann, C. A., (Prmlt.) Kapt. i Inf.'s K. R. I: 85*. II: 23*, 80*. III: 32*, 54*.
Zornig, J. J., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 427, 112*.

Ø.

Øllgaard, E. H. S., Seklt. i Inf.'s K. R. II: 59*.
Ørsted, A. S., Premierminister. I: 12.
Ørum, J. G E. W., Seklt. i Inf. III: 190, 53*.
Øst, J. F. S., Prmlt. i Inf.'s K. R. III: 26*, 48*.

Rettelser.

Til 1. Del.

Side
122 Korpus 10. L. f. n. i Dybbølstillingen læs: i Dybbølstillingen og paa Als.

Til 2. Del.

Side
93 Korpus 2. L. f. o. Skive læs: Linaa Kro
94 — 17 L. f. n. Skive læs: Viborg
94 — 15. L. f. n. sammesteds hen læs: til Skive

Til 3. Del.

Side
29 Korpus 11. L. f. o. Udby læs: Ubby
112 — 8. L. f. n. Taasinge læs: Thorseng
131 — 6. L. f. o. Nordostsiden læs: Nordvestsiden
132 — 3. L. f. n. Taasinge læs: Thorseng
252 — 14. L. f. o. Taasinge læs: Thorseng
265 — 13. L. f. n. een læs: en
303 — 12. L. f. o. modtaget læs: modtaget i
374 — 12. L. f. o. Personer læs: Pladser